

ԴԵՐԵՆԻԿ ԴԵՄԻՐՃՅԱՆ

ԵՐԿԵՐԻ
ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

XI

АКАДЕМИЯ НАУК АРМЯНСКОЙ ССР
ИНСТИТУТ ЛИТЕРАТУРЫ ИМ. М. АБЕГЯНА

ДЕРЕНИК ДЕМИРЧЯН

СОБРАНИЕ
СОЧИНЕНИЙ

В ЧЕТЫРНАДЦАТИ ТОМАХ

ТОМ

XI

ИЗДАТЕЛЬСТВО АН АРМЯНСКОЙ ССР
ЕРЕВАН

1985

891.381

ДРОБЛЕТ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
ՄԱՐԵՂՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ԴԵՐԵՆԻԿ ԴԵՄԻՐՃՅԱՆ

ԵՐԿԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՏԱՄԱՂՈՐՍ ՀԱՏՈՐՈՎ

A $\frac{II}{73300}$

ՀԱՏՈՐ

XI

Տպագրվում է Հայկական ՍՍՀ
ԳԱ Մ. Արեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի
գիտական խորհրդի որոշմամբ

ԽՄՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿՈՒԵԳԻԱ

ԱՂԱՐԱՐՅԱՆ Ս. Բ., ԴՅՈՒԼԻԱԶԱՐՅԱՆ Խ. Մ., ՉՍՔԱՐՅԱՆ Ա. Դ., **ԻՆՃԻԿՅԱՆ Ա. Մ.**

ՀԱԿՈՐՅԱՆ Պ. Հ., ՄՆԱՅԱԿՍՆՅԱՆ Վ. Մ., ՆԱԼԲԱՆԴՅԱՆ Վ. Ս.

Բնագիրը պատրաստեց և ծանոթագրեց՝ Հ. Ս. ԱՐԵՂՅԱՆԸ

Գիրքը հրատարակություն էն Լեռաշխավորի գրախոսներ՝ բանասիրական
գիտությունների դոկտոր Պ. Հ. ՀԱԿՈՐՅԱՆԸ և Կ. Կ. ՏԻՐԱՏՈՒՐՅԱՆԸ
Հասարի խմբագիր՝ Ս. Բ. ԱՂԱՐԱՐՅԱՆ

Դեմիքրեյան, Դ.

Դ 353

Երկերի ժողովածու: 14 հատորով խմբ. կոլեգիա՝
Աղաբաբյան Ս. Բ. և ուրիշ.— Եր: ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ. Վեր-
նախորագր.՝ ՀՍՍՀ ԳԱ Մ. Արեղյանի անվ. գրակ. ին-տ:
Լույս է տեսնում 1976 թ.:

Հ. 11. Պիեաներ /Բնագրերը պատրաստ. և ծանոթագ.
Հ. Ս. Արեղյանը: Հատորի խմբագիր՝ Ս. Բ. Աղաբաբյան,
1985, էջ. 693

ԳՄԴ 8427

Հատորն ընդգրկում է Դ. Դեմիքրեյանի՝ 1925—47 թթ. զրված
գրամատիկական երկերը՝ «Նապոլեոն Կոլկոտյան», «Երկիր հայրենի»,
«Կապուտան» և այլն: Հատորն ունի բնագրային տարրերու-
թյուններ և ծանոթագրություններ:

Նախատեսված է ընթերցող լայն շրջանների համար:

4702080000

Դ ————— 90—85

703 (02)—85

© Հայկական ՍՍՀ ԳԱ հրատարակչություն, 1985
Ծանոթագրությունների համար

Պ Ի Ե Ս Ն Ե Ր

ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎ ԽԱՆՈՒԹ

Այս մինիատյուրը պիտի խաղալ ազատ բեմադրությամբ և հարմարվելով տեղական միջավայրին: Նախ, բեմադրության ձևը կարելի է երկու կերպ անել: Կարելի է բառացի կերպով խաղալ, համաձայն այն դիալոգներին, որ պիեսի մեջ կան, ուրեմն պարզապես խաղալ ինչպես փոփոխիկ պիես, հեղինակի խոսքերը ճիշտ կրկնելով: Կարելի է խաղալ նաև ըստ այդ դիալոգների, այսինքն՝ աչքի առաջ ունենալ մեջ բերած դիալոգները՝ ներկայացնել միայն տիպերը և հատուկաորդ ռեպլիկներ միայն տալով՝ ձևերով ներկայացնել մնացածը, որից կստացվի բեմ, խանութ, խանութայան, կշեռք, դիմացը՝ բազար, բազմություն, տիպեր, աչ կողմը՝ կոոպերատիվ խանութ և այլն, որոնց շարժումները համաձայն կլինեն հեղինակի տված խաղին: Այդպիսով խաղը կլինի մոտավորապես տրված պիեսի ցուցմունքների համաձայն:

Եթե վերջին ձևով խաղալու լինեն՝ այստեղ ռեժիսորին քողովում է մեծ հմտություն և տրյուկների ու դեմոնստրացիայի անսպառ հնարավորություն: Օրինակ, խանութայանը խաղի սկզբում կոմիկ չափազանցությամբ՝ սաստիկ գեր է, իսկ գյուղացիները՝ լղար: Վերջիններս վատ են հագնված՝ ցնցոտիներ: Խաղի վերջում փոխվում է պատկերը: Կամ կշեռքը մեծ է, քարի տակին կապած բարձր խոշոր: Եվ այլն:

Որոշ գյուտեր անել չկարողանալու դեպքում կարելի է և պետք է խաղալ բառացի, զրաժի համաձայն, միայն մթերքների տեսակը, գինը հարմարացնել ըստ տեղի և ժամանակի: Շատ կարևոր է սա գների համեմատության համար: Պիեսի մեջ հարմար տեղեր «մի երկու խոսք» ասելու կոոպերացիայի մասին: Զերկարել և լուրջ բնույթ չտալ, այլ հանաքի ձևով ասել էությունը:

Դ. ԴԵՄԻՐՃՅԱՆ

Շուկա, սկզբան: Երկու կողմը խանութներ, որ հետզհետե ներդառալով զալիս ավան-
ցնում վերջանում են Երկու իրար դիմաց կանգնած խանութներով:

Աջ կողմը Դալուստի խանութն է, ուր ծախվում է ապրանքների մի անհաբիր խառ-
նուրդ՝ զարի, պանիր, կանաչեղեն, միրգ, հաց, նազուստներ, սապոն, գերանդի և այլն:
Խանութի կողքին գտնու սմբար:

Զախակողմի խանութը փակ է:

Խորքում Ղանթարն է:

Խանութի առջև կանգնած է Դալուստը: Նա սաստիկ ժողած է և հպարտ նայում է
անցուղարձ անողներին: Ամեն տեսակի, սևի և նասակի գնորդներ զալիս խոնկում են
խանութի առջև, նայում ապրանքին և անցնում:

ԳԱԼԻԻՍՏ. Դե, ծախիր, ես դնամ վաղվալ ապրանքն ստանամ: (Գնում է):

ԱՇԿԵՐՏ. Պա՛, պա՛, պա՛, պա՛, պա՛, Համեցե՛ք, համեցե՛ք, լա՛վ եղը,
լա՛վ մեղրը... լա՛վ պանիրը, պա՛ պա՛ պա՛ պա՛: (Ճաններն է բշում
մրգերի վրայից):

ԴՆՈՐԴ. Քանի՞ս է եղը:

ԱՇԿԵՐՏ. Զորս աբասի:

ԴՆՈՐԴ. Զորս աբասի՞. կրակի դին է:

<ԱՇԿԵՐՏ.> Ամեն տեղ էդպես է:

<ԴՆՈՐԴ.> Կծված չէ՞:

ԱՇԿԵՐՏ. Կծվա՞ծ: Խնկան հոտ է դալիս: Մի տես ի՞նչ ապրանք է: (Դա-
նակով վերցնում է յուղից և մոտեցնում գնորդի բթին):

ԴՆՈՐԴ. Կծու է, բայց ինչ որ է՝ բեր մի գրվանքա: (Առնում է և հեռա-
նում):

ԱՇԿԵՐՏ. Պա՛ պա՛ պա՛ պա՛: Լավ ե՛ղը, լավ մի՛րգը, լավ չի՛թը, լավ
շորեղեն՞ը: (Զորս կողմ նայելով) Լավ փտած ապրանքը օչերեղով
ենք ծախում: Սարսաղ քաղաքացիներ, միամիտ գեղացիներ, համե-
ցե՛ք... Շատը գնաց, քիչը մնաց, փիսը գնաց, լավը մնաց:

Անցնում են զանազան գնորդներ, փորձում են ապրանքը, հարց-
նում: Ոմանք առնում են, ոմանք՝ ոչ: Մեծ մասը պանիր, յուղ են
առնում:

Մի պահ դադարում է: Աշկերտը գնում է ներս: Բեմի ետևից
լսվում է սայլի մոտեհալու ծայեր՝ «Հո՛, հո՛...» կանգնեցնում են

սայլը՝ «Օհո՛ո՛ո՛ո... Օհո՛, անտեր, օհո՛ո՛ո՛...»։ (Սայլը կանգնում է)։

ՀԱՄԲՈ. (Ներս մտնելով յուրի վեդրոն ձեռին, դեպի սայլի կանգնած կողմը) Ա՛յ տղա, սեղին մտիկ տուր, էս ա եղբ ծախսեմ, գալիս եմ։ (Առաջ գալով) Լա՛վ ե՛ղբ, Լա՛վ ե՛ղբ... (Կանգնում է)։

ՏԵՓՈ. (Դրսից) Համբոոոո՛...

ՀԱՄԲՈ. Էհե՛...

ՏԵՓՈ. Եղբ ծախեցի՞ր...

ՀԱՄԲՈ. Զէ՛...

ՏԵՓՈ. Բա ո՞նց ես անելու, ա՛յ տղա։

ՀԱՄԲՈ. Եսի՛մ...

ՏԵՓՈ. Էսպես խաթա բան կըլի՞, ա՛յ տղա։ Իմ էլ պանիրը մնաց։ Գին չեն տալի։

Համբոն հեռանում է։

ԱՇԿԵՐՏ. (Դուրս գալով) Պա՛ պա՛ պա՛ պա՛ Լա՛վ մոթա՛լը, Լա՛վ մե՛ղբը... Համեցե՛ք... ուտողը գիտե, շուտողը ի՞նչ գիտե։

ԳԱԼՈՒՍ. (Վերադառնալով մի մշակի հետ, որի ուսին բեռ կա) Բեր, էստեղ վեր բեր։ (Մշակը վար է բերում բեռը)։ Ահա, առ։ (Տալիս է վառձը, մշակը հեռանում է) Լա՛վ մանրածախսի ապրանք ստացա։ Բավական է ծան էր։ Տեսնենք ո՞նց ենք թանկ-թանկ քաշում գեղացիների ջանին։ Հա, գեղացի-մեղացի չի երևո՞ւմ։

ԱՇԿԵՐՏ. Մի երկու միամիտները դեսն անցան, յուղ ու պանիր են բերել։ Առնե՛նք։

ԳԱԼՈՒՍ. Զէ՛ հալա։ Կաց մի քիչ դես-դեն ման գան, օրն անց կենա։ Որ կգան՝ ձեն շտաս։

ՏԵՓՈ. (Ներս մտնելով, ուսին մի խուրջին) Այ Լա՛վ պանի՛րը, Լա՛վ պանի՛րը։

ՀԱՄԲՈ. Տեփո՛ւ։

ՏԵՓՈ. Էհե՛...

ՀԱՄԲՈ. Պանիրդ ծախեցի՞ր։

ՏԵՓՈ. Զէ՛...

ՀԱՄԲՈ. Բա ո՞նց ենք անելու, ա՛յ տղա։

ՏԵՓՈ. Եսի՛մ։

ՀԱՄԲՈ. Էսպես խաթա բան կըլի՞։ Իմ էլ եղբ մնաց։ Գին չեն տալի։ (Եզներին) Օհոոո՛, անտեր, օհոոո՛...

ՏԵՓՈ. Այ տղա, ուշացանք։ Ավտաս գշերը քստեղ մնանք։

ՀԱՄԲՈ. Բո՛... Եղի, պանրի փողը էստեղ ուտե՞նք: Տանը մի սուրու երե-
խա ունեմ:

ՏԵՓՈ. Մենք էլ ցիփ-տկլոր ենք: Զիթ է պետք, ասեղ-թեղ է պետք:

ՀԱՄԲՈ. Էդ հո էդ՝ գութա՞ն է պետք, բա՛հ է պետք, գերանդի՛ է պետք:

ՏԵՓՈ. Պա՛... պետքի տունը ծակվի, ծեր ունի՞: (Եզնեհին) Օհոոո՛ թեր-
մաշ, օհոոո՛...

ՀԱՄԲՈ. Ուրիշ էլ ի՞նչ ես բերել:

ՏԵՓՈ. Գարի: Դու՛:

ՀԱՄԲՈ. Բուրդ:

ՏԵՓՈ. (Ներս գալով) Ա՛յ տղա, տեսնո՞ւմ ես, ոնց է գեղի ապրանքի գինը
կոտորած:

ՀԱՄԲՈ. Կոտորած: Իսկի գի՞ն են տալի, որ կոտորած ըլի, յա չէ՞:

ՏԵՓՈ. Օրը թեքվեց:

ՀԱՄԲՈ. Թեքվեց, բա՛ս: Ոնց որ երևում է՝ առանց ծախելու՝ բերած ապ-
րանքը էլ ետ տանելու ենք գեղը:

ԳԱՆՈՒՍՏ. (Դուրս գալով խանութից հագում է) Ըհ՛ը, (Նայում է գլուխ-
ցինեհին և ապա անցնում իր գործին):

ՀԱՄԲՈ. Տես իսկի ապրանքի մտի՞կ է տալի:

ՏԵՓՈ. Հալա մին մոտենանք: Բարեկա՛մ, եղ-պանիւր չե՞ս առնի:

ԳԱՆՈՒՍՏ. Եղ-պանիւր... (Բերանը ծովափով) Ինչի՞նչ է պետք: Ես իմ
առածը կարում եմ ծախե՛մ, որ նորն առնեմ:

ՏԵՓՈ. Բաս եղ-պանիւր պետքը չի՞:

ԳԱՆՈՒՍՏ. Ծը՛: Աղվեսի մորթի ունե՞ս:

ՏԵՓՈ. Զէ՛:

ԳԱՆՈՒՍՏ. Ափսո՛ս: Ունենայիր, կառնեի:

ՀԱՄԲՈ. Բուրդ, գարի եմ բերել: Լավն է: Կառնե՛ս:

ԳԱՆՈՒՍՏ. Պետքը չի: Զանջաֆիլ ունե՞ս:

ՀԱՄԲՈ. Զէ՛:

ԳԱՆՈՒՍՏ. Ափսո՛ս: Ունենայիր, կառնեի:

Համբոն և Տեփոն հեռանում են:

ՈՍԿԱՆ ԲԻԶԱ. (Ներս մտնելով) Բարի օ՛ր, քալոր Գալուստ:

ԳԱՆՈՒՍՏ. Այ Աստծու բարի՛ն, սանահեր Ոսկան: Անջախ մեղ միտ բե-
րիր: Էս ո՞ր քամին քեզ բերեց քաղաք:

ՈՍԿԱՆ. Եկել եմ ապրանք տանեմ գեղ: Դուքան եմ սարքել, քալոր ջան:

ԳԱՆՈՒՍՏ. Հա՛, հենց լավ բանը դու ես արել:

ՈՍԿԱՆ. Ի՞նչ անեմ, քալոր ջան, տավարից-հողից, ցանքսից լավ ենք,
փառք <աստծու>: Հետն էլ ուզում եմ դուքան սարքեմ:

ԳԱԼՈՒՍՏ. (Աշկերտին) Գյաղա, մի տարուրեւտ բեր: (Աշկերտը բերում է) է, հետո, հո լա՛վ լա՛վ ես, տանեցիք ո՞նց են:

ՈՍԿԱՆ. Շատ բարով լարին: Գործերդ ո՞նց են:

ԳԱԼՈՒՍՏ. Վնաս չունի: Մի վախտ խարաբ էինք: Վերջը նէպը վրա հասա՛ւ՝ աչք բաց արինք:

ՈՍԿԱՆ. Դանգատ չունիմ ես էլ: Զոռներս գեղի միջին առաջւանը շի, ամա ասած է՝ ուղտը ինչքան էլ սատկի, կաշին օխտը իշաբեռ է: էլի գոթանը, լծկանը իմ ձեռին է, էլի գեղի խեղճը իմ ձեռին է մտիկ տալի:

ԳԱԼՈՒՍՏ. Բալց ինչ որ դրուստ է, դրուստ է: Հախ ասածո՛ւ՝ էլի մեզ ապրեցնողը խեղճ գեղացին է: Իմ առուտուրի, հենց բռնի, կեսից ավելին խեղճ գեղականի հետ է:

ՈՍԿԱՆ. Ափսոս չի՞, գեղացին կյանք է: Էս գեղկոմ է, ինչ հորս ցավն է, շատ է ուղում խափանի իմ գործը, ամա էլի ես իմ ուղածն անում եմ: Էն պակասը տասը գեղական-մշակ բանացնում եմ: Էդ որ շանեմ, կորած եմ:

ԳԱԼՈՒՍՏ. Քոնն էլ իմ առուտուրի պես բան է: Էստեղ քաղաքումն էլ շատ են աշխատում առուտուրականին խեղճացնել, ամա շեն կարում: Մեր զոռը ավելի շատ է: Քանի որ բանի-գործի ֆանդը մենք ենք իմանում:

ՈՍԿԱՆ. Էդ է, բերանդ տաճար, սանհեր Գալուստ:

ԳԱԼՈՒՍՏ. Դնանք օթախը, մի քիչ դինջացի, բեղարած կլինես:

ՈՍԿԱՆ. Հա, մի քիչ թեք ընկնեմ:

Գնում եմ խանութի ետեր:

ՀԱՄԲՈ } (Ներս մտնելով) Այ տղա, էս ի՞նչ թարսվեց ամեն բան:
ՏԵՓՈ }

ԳԱԼՈՒՍՏ. (խանութից: Հագում է) Ըհը՛:

ՀԱՄԲՈ. Բարեկամ, շես առնու՞մ: Առ էլի, լավ բուրդը, ցորենը:

ԳԱԼՈՒՍՏ. Բուրդը քանի՞ս է:

ՀԱՄԲՈ. (Այսքան):

ԳԱԼՈՒՍՏ. Ահա, ուստկած էշի եք ման գալի, նալները քաշեք: Ցորե՞նը քանիս է:

ՀԱՄԲՈ. Փութը այսքան մանեթ:

ԳԱԼՈՒՍՏ. Դե հիմի որտեղից որ ապրանք ես բերել, էլի էնտեղ ետ տար:

ՀԱՄԲՈ. Լա՛վ: Քանի՞ ես տալիս ցորենին:

ԳԱԼՈՒՍՏ. Այսքանով կառնեմ:

ՀԱՄԲՈ. Էդպես անխիղճ գին կասե՞ն: Ցորենին մարդ էդ գինը կտա՞:

ԳԱԼՈՒՍՏ. Լավ, ցորենը ինչի՞ է պետք, որ դրանից ավել զին տամ: Տեսա մոլորված կանգնել ևս, ասի գործի տեր մարդ ևս, ապրանք ևս բերել, ծախսս, գնաս գործիդ: Էդ էլ որ առնում եմ, ուզում եմ օգնած լինեմ: (Տեփոյին) Եղին ալսքան մանեթ տամ, տուր:

ՏԵՓՈ. Ախր մի կարգին զին ասա, է՛:

ԳԱԼՈՒՍՏ. Շատ կարգին դին է: Ուր էլ գնաս՝ էդ պիտի տան: Լավ է ինձ տաս: Ուրիշ տեղ էդ էլ չեն տա: Աստված, երկի՞նք, խաչը վկա, մեռնեմ, թե սուտ եմ ասում, մեջը 3 կոպեկ եմ աշխատելու փթին:

ՏԵՓՈ. Համբո, ի՞նչ ևս ասում: Տա՞մ ալսքան մանեթով:

ՀԱՄԲՈ. Չէ՛, ի՞նչ ևս ասում:

ԳԱԼՈՒՍՏ. Դե որ չեք տալիս՝ զնացեք բանհերիդ: (Ներս է գնում):

ՏԵՓՈ. Ալսքանով կառնե՞ս:

ԳԱԼՈՒՍՏ. Չէ՛:

Սակարկել և հասցնել մինչև ամենամիագ զինը պիեսի ներկայացման օրվա և տեղի համաձայն:

ՏԵՓՈ. Դե լավ, ա՞ռ: Վերջը քո խոսքն արիր:

ԳԱԼՈՒՍՏ. Ի՞նչ իմ խոսքը: Իսկի ինձ պետքն էլ չէր, ամա խղճացի, առա: (Աշկերտին) Դյաղա, մի էն մեծ կշեռքը բեր:

Աշկերտը բերում է կշեռքը: Տեփոն և մյուսները զբաղված են յուրի վեղորոն կշեռքի մեջ անցկացնելու: Գալուստն այդ ժամանակ աչքով է անում աշկերտին և սա կշեռքի քաթի տակի օլակին մի քար է ամրացնում: Կշռում են:

ԳԱԼՈՒՍՏ. Էս քեզ դուզ 30 գրվանքա:

ՏԵՓՈ. Ո՞նց թե, մի փութ էր:

ԳԱԼՈՒՍՏ. Սու՞տ եմ ասում: (Նորից է կշռում) Ահա, հաշվի՛ քարերը՝ տես: Էս տասը գրվանքա (և այլն հաշվել մինչև 30 գրվ.):

ՏԵՓՈ. Բա ո՞նց էր, որ մեր տանը մի փութ էր: 2 գրվանքան՝ տարան էր, 8 գրվանքա եղն ի՞նչ եղավ, հալվե՞ց:

ԳԱԼՈՒՍՏ. Կըլի որ հալված ըլի:

ՏԵՓՈ. Առ քեզ տրաքոց:

Յուրը տանում են դատարկելու:

Նույն ձևի սակարկություն է լինում նաև մյուսների հետ և ամեն-մի, համաձայն իր մքերի, քար է դրվում քաթի տակը և մքերին ստանալուց հետո կշռվում է տարան և դուրս գալիս ընդհանուր հաշվից:

ԳԱԼՈՒՍՏ. Է՛, էս էլ, ախպիր ջան, ձեր փողը: (Հաշվում է ամեն մեկինը առանձին: Սրանք ստանում են և իրենք էլ առանձին հաշվում):

Ներսէն մտնում բանվոր Խեչոն և բանվոր Սուրենը:
ԲԱՆՎՈՐ ԽԵՉՈ. (Սուրենին) Սպասի, բիշ պանիր առնենք:
ԲԱՆՎՈՐ ՍՈՒՐԵՆ. Առնենք:

Մոտենում են Գալուստի խանութին:

ԲԱՆՎՈՐ ԽԵՉՈ. Լավ պանիր ունե՞ս:
ԴԱԼՈՒՍՏ. Պերվի սորտ: Աբա՞: (Յույց է տալիս):
ԲԱՆՎՈՐ ԽԵՉՈ. Քանի՞ է ֆունտը:

ԴԱԼՈՒՍՏ. 60 կոպեկ:

ԲԱՆՎՈՐ ԽԵՉՈ. Ի՞նչ թանկ է:

ԴԱԼՈՒՍՏ. Թանկ չէ:

ԲԱՆՎՈՐ ԽԵՉՈ. Լա՛վ, լա՛վ: Քաշի մի ֆունտ:

ԲԱՆՎՈՐ ՍՈՒՐԵՆ. Կաշի եք պլտկում, հա՛:

ԴԱԼՈՒՍՏ. Խի՞ ենք պլտկում: Թե թանկ ենք ասում՝ մենք էլ թանկ ենք
առնում: Պլտկողը գեղացիք են: Խիղճ ունե՞ն: Գետինը մտնեմ, թե
սուտ եմ ասում: Նս եղի ու պանրի մեջ 5 կոպեկ եմ աշխատում:

ԲԱՆՎՈՐ ԽԵՉՈ. Լա՛վ, լա՛վ, գեղացիներին հանգիստ թող:

Առնում են պանիրն ու փաշվում են մի կողմ:

ԸՆԿԵՐ ԱՐԱՄ. (Իր օգնականներով ներս է մտնում և մօտենալով դիմաց
փակ խանութին՝ բաց է անում կողպե՛ր) Ահա՛, ընկերներ, այս-
տե՛ղ է խանութը:

ԲԱՆՎՈՐ ԽԵՉՈ. Ընկեր Արամ, ի՞նչ բանի ես:

ԸՆԿԵՐ ԱՐԱՄ. Կոոպերատիվ խանութ ենք բաց անում. բանվորների և
գյուղացիների համար:

ԲԱՆՎՈՐ ՍՈՒՐԵՆ. Այ լավ բան եք անում: (Գնում են նրա կողմը):

ՏԵՓՈ. (Մոտենալով Սուրենին) էս ի՞նչ բան է:

ԲԱՆՎՈՐ ՍՈՒՐԵՆ. Կոոպերատիվ խանութ են բաց անում:

ՏԵՓՈ. Կոոպերատի՞վ: Ա՛յ տղա, էդ ի՞նչ ջանաւար է:

ԲԱՆՎՈՐ ՍՈՒՐԵՆ. Սա էնպիսի մի ջանաւար է, որ այ էն դուքանչուն պի-
տի ուտի:

ՏԵՓՈ. Ո՞նց պիտի ուտի:

ԲԱՆՎՈՐ ՍՈՒՐԵՆ. Այ կտեսնես՝ ոնց: (Հեռանում է Խեչոյի հետ):

ՀԱՄԲՈ. (Մոտենալով) Այ տղա, էդ ի՞նչ բան է:

ՏԵՓՈ. Չեմ իմանում, խանութ են բաց անում:

ՀԱՄԲՈ. Դեռանք մեր բանին, սա էլ ուրիշ գելի թաւակ է:

ՏԵՓՈ. Բաս ի՞նչ, (Գնում են):

ԸՆԿԵՐ ԱՐԱՄ. Դե հիմի գնացեք ապրանքը բերեք: (Օգնականները դուռ
են ելնում):

ՈՍԿԱՆ. (Դուրս գալով խանութից) էս ի՞նչ խաբար է:

ԳԱԼՈՒՍՏ. Կոռպերատիվ են բաց անում, որ թանկ ապրանքը ձեր ջանիչ-կապեն:

ՈՍԿԱՆ. Մինն էլ Ղարաբիլիսա էին բաց արել սրանից մի օխտը տարի առաջ: Ապրանքը թանկ նստից, մնաց, փողը փշացավ, խանութը քանդվեց:

ԳԱԼՈՒՍՏ. Բան չի դուրս գա: Մեզ հետ գլուխ չեն կարա հանի: (Ներս են մտնում օգնականները քատերասահից և անցնելով հանդիսականների միջից դեպի բեմ՝ մեջքերին բարձած ունեն զանազան նակեր և ապրանքներ, որ հանելով բեմ, տանում են կոռպերատիվ խանութը: Խանութը սառնում են):

ԳԱԼՈՒՍՏ. Ձեռաց կխրվեն: Բան չի դուրս գա:

ՈՍԿԱՆ. Վախիլ մի՛, գեղացին միշտ բո որսն է:

ՄԻ ԳՆՈՐԴ. (Մտնելով կոռպերատիվ խանութին՝ դրսից) Պանիր ունե՞ք: Ընկեր ԱՐԱՄ.Շատ լավը:

ՄԻ ԳՆՈՐԴ. Ֆունտը քանի՞ս է:

Ընկեր ԱՐԱՄ. 45 կոպեկ:

ՄԻ ԳՆՈՐԴ. Բերեք մի ֆունտ:

Առնում է և ուրախ-ուրախ վազում դեպի հանդիսականները և գնում դուրս: Ապա ներս է վազում մի բազմության հետ, որի մեջ կան բանվոր խեղճ, Սուրենը, կարմիրբանակայիներ, ծառայողներ, աշակերտներ, աշակերտուհիներ, ուսանողներ, ուսանուհիներ, պառավ, երեխա, լրագրավանա խաչիկը և այլն, բոլորը իրենց սովորական զգեստներով: Սրանք ամենքը գնում լցվում են կոռպերատիվ խանութը, մի մասն էլ հերք է պահում: Ապա ամենքը հերքով դուրս են գալիս ապրանքների փաթեթներով, զգեստներով և այլն և անցնում հանդիսականների միջով դեպի դուրս:

ՏԵՓՈ. (Ներս մտնելով բեմի աջ կողմից) էս ի՞նչ բան է:

ԳԱԼՈՒՍՏ. Դեսն արի, լավ չիթ հմ ստացել Մոսկովից:

ՏԵՓՈ. Կաց մի տեսնենք ի՞նչ բան է:

ԳԱԼՈՒՍՏ. Թանկ-թանկ ապրանք են ծախում, դեսն արի:

ՏԵՓՈ. (Դեպի խորքը) Համբո՛ւ:

ՀԱՄԲՈ. Ի՞նչ է...

ՏԵՓՈ. Այ տղա, մի դեսն արի, տես ի՞նչ խաբար է:

ՀԱՄԲՈ. Ի՞նչ բան է: (Ներս է գալիս):

ՏԵՓՈ. Տես ի՞նչ առուտուր է:

ՀԱՄԲՈ. Հլա մի գնանք:

Ներս եմ մտնում և դուրս գալիս ապրանքների փաթեթներով:
ՏԵՓՈ. (Ուրախ-ուրախ) Համբո՞...

ՀԱՄԲՈ. Տեփո՞...

ՏԵՓՈ. Համբո՞, տո էս ի՞նչ էժան է:

ՀԱՄԲՈ. Բա՞...

ՏԵՓՈ. Դե վազի գեղ խմաց տանք:

ՀԱՄԲՈ. Վազի՞:

Վազում են դուրս հանդիսականների միջից: Բեմի վրա շարու-
նակվում է առևտուրը:

ԳԱՆՈՒՍ. (Բռնելով սրա-նրա փեշից) Դե՛սն արեք, լավ ապրանք տամ:
Կոոպերատիվի ապրանքը փոած է, թանկ է:

Նրան շեն խում: Նա մտնում է ներս և դուրս գալիս մի քիչ նի-
հարած՝ այսինքն տակի շորերը քեքեցրած:

ՀԱՄԲՈ Ներս եմ վազում մի խումբ գյուղացիների հետ և մտնելով կոո-
պի պերատիվ խանութ, ապրանք են գնում: Դուրս գալիս՝ դռների
ՏԵՓՈ. մոտ նրանց կանգնեցնում է ընկեր Արամը:

ԸՆԿԵՐ ԱՐԱՄ. Սպասեցե՛ք, գյուղացի՛ ընկերներ: Դուք կարող եք կոո-
պերատիվ խանութ բերել ձեր գյուղի մթերքը՝ գարին, ցորենը, բամ-
բակը, բուրգը, ծախել էժան և մեղմից էժան ապրանք առնել: Մենք
ապրանքը ստանում ենք ուղղակի ֆաբրիկայից, դուք ձեր մթերքը
բերում եք ուղղակի ձեր տանից: Մեջտեղը միջնորդ չկա, որ բան-
վորի ֆաբրիկից ապրանքը էժան առնի ու թանկ ծախի գյուղացուն և
գյուղացուց ապրանքը էժան առնի և թանկ ծախի բանվորին: Մենք
ֆաբրիկի ապրանքը կէժանացնենք, դուք ձեր ապրանքը:

ՀԱՄԲՈ. Տեփո՞:

ՏԵՓՈ. Համբո՞:

ՀԱՄԲՈ. Տղերք, վաղեք գեղից ապրանքը բերենք:

Վազում են դուրս:

ԲԱՆՎՈՐ ԽԵՉՈ. (Վազում է դեպի կոոպերատիվ խանութը) Ապա բերեք
տեանենք էժան հղ ու պանիրը:

ԲԱՆՎՈՐ ՍՈՒՐՆ. (Ուրիշ բանվորների, որ իր հետ եկել են) Դե՛սն արեք,
ընկերներ, թարմ մթիւրքներ են ծախում, որ իսկը ձեր հավանած:
(Ներս եմ մտնում խանութը):

ՀԱՄԲՈ. (Դանլինի միջանցից) Օհոոո՞, եզը, օհոոո՞... կաղնեցե՛ք, թեր-
ներ՝ մեջքներին ջվալներով բուրդ, բամբակ, ցորեն, գարի, ձեռ-

ներին վերցնելով յուղ, պանիր, մեղր և այլն:

ՔՆԿԵՐ ԱՐԱՄ. (Առաջ գալով դեպի նախաբեմ) *Բերի՞ր: Ա՛յ, շատ լավ արիք: Ա՛յ, էդպես գյուղացին ու բանվորը իրար ձեռ են տալիս: Հիմի ապրանքը կէժանանա: (Ներս եւ գնում):*

ԳԱՆՈՒՍՏ. (Ավելի «նիհարած», նայում է գյուղացիներին: Նրա կողքին կանգնած է Ոսկան բիծան) *Սանահ՛բ:*

ՈՍԿԱՆ. *Ի՛նչ է:*

ԳԱՆՈՒՍՏ. *Էս կոռպերատիվը իմ տունը քանդում է:*

ՈՍԿԱՆ. *Թե սրանք զեղ գան ու էնտեղ էլ խանութ բանան, իմ էլ տունը քանդվում է:*

Ընդհանուր շարժումների ժամանակ Գալուստի աշկերտը բռնաբերվեց աննկատելի՝ պիտի հետզհետե հեռացնի Գալուստի խանութի ապրանքը, այնպես որ՝ պատկերի վերջում նրա խանութում այլևս ապրանք չլինի: Գործողության ընթացքում հետզհետե պիտի կատարվի երկու բան: Գալուստը «լղարում է», խանութի փեղկերը կիսով փակվում են և ապա բոլորովին փակվում: Իսկ կոռպերատիվը հետզհետե լայնանում է, ցուցանակ է դրվում, բանկոտայի կամ այլ վերնագրով: Ապա հետզհետե «չաղանում են» բանվոր խեչոն, Սուրենը, Տեփոն, Համբոն և ուրիշները: Ամեն նոր կոռպերատիվ առևտուրից հետո, բանվորները, գյուղացիները բեմի ետև հագնում են նոր շորեր: Ապրանքների և գյուղական մթերքների ընտրությունն ու գործածությունը բողնվում է տեղի և ժամանակի հարմարության:

Վ Ե Ր Զ Ա. Բ Ս. Ն

ՔՆԿԵՐ ԱՐԱՄ. *Ընկերներ՛ր՝ գյուղացիներ, բանվորներ և կարմիրբանակայիններ: Այսօր միջազգային կոռպերացիայի օրն է: (Այդ մասին մի կարճ զեկուցում):*

Կեցցի բանվորների, գյուղացիների և կարմիրբանակայինների կոռպերացիան, նրանց միությունը:

Բեմի ետև երևում են նյութերով և ծաղիկներով զարդարած սալեր, բանվորների դրոշակներ: Զուտնան ածում են և ամենքը, մեջ գալով, սկսում են պարել:

Գալուստը կողպում է իր խանութը և կշեռքը իր աշկերտի ձեռքին, բանալին ու փաթեթը իր գրպաններն ածած, Ոսկանի հետ, ցած են իջնում բեմից և հանդիսականների միջով դուրս են գալիս միջանցի:

Վ Ա. Բ. Ա. Գ Ո Ւ Յ Ը

A II
73300

ՀԱՄԱՌՈՏ ԱՆՄԱՀՆԵՐ ԵՎ ՀԱՎԵՐԺԱԿԱՆ ՄԱՀԿԱՆԱՑՈՒՆԵՐ

ՍԱՇԱ. (Քնած է):

ՍՈՆԻԶԿԱ. (Ձեռին մի լրագիր՝ ման է գալիս սենյակում, հուզված է, կար-
դում է կրկին և կրկին ման գալիս, մոտենում է զարթեցնում Սաշա-
յին) Սաշա՛, Սաշա՛, Չես լսու՞մ:

ՍԱՇԱ. (Քնի մեջ) Հը՛:

ՍՈՆԻԶԿԱ. (Հուսահատ և շար) Տես ո՞նց է քնել: Վե՛ր կաց:

ՍԱՇԱ. (Կիսափում) Հը՛:

ՍՈՆԻԶԿԱ. Վե՛ր կաց, շուտ արա:

ՍԱՇԱ. (Քնատ) Ի՞նչ կա:

ՍՈՆԻԶԿԱ. Շո՛ւտ արա, վեր կաց, ասում են քեզ:

ՍԱՇԱ. (Ջարքենելով) Հա՛, ի՞նչ կա, է, ի՞նչ ես թարժած անում մարդու:

ՍՈՆԻԶԿԱ. Վեր կաց, կարդա՛ հեռագիրները:

ՍԱՇԱ. Հեռագիրներ, ո՞վ է մեռել:

ՍՈՆԻԶԿԱ. Վեր կաց, մինիստր դարձիր:

ՍԱՇԱ. Թող քնեմ: (Քնում է):

ՍՈՆԻԶԿԱ. Վա՛հ, քնում է: Վե՛ր կաց:

ՍԱՇԱ. Ինչ է, է՛:

ՍՈՆԻԶԿԱ. Ի՞նչ ես քնում, վեր կաց մինիստր դարձիր:

ՍԱՇԱ. (Նստելով) Ի՞նչ հեռագիր, ի՞նչ մինիստր, ի՞նչ ես անհանգիստ
անում:

ՍՈՆԻԶԿԱ. Շո՛ւտ վեր կաց հագնվիր ու մինիստր դարձիր:

ՍԱՇԱ. Դժվե՛ր է: Ի՞նչ մինիստր դառնամ:

ՍՈՆԻԶԿԱ. Վեր կաց մի տես, թե Հայաստան ի՞նչ խաբար է:

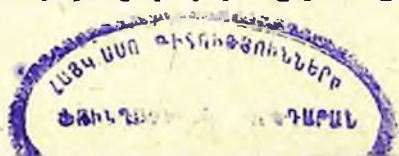
ՍԱՇԱ. Ի՞նչ խաբար:

ՍՈՆԻԶԿԱ. Կարդա տես, թե քանի՞ մարդ մինիստր է դառել: Էլ Կիրակոս-
յան, էլ Մարտիրոսյան, էլ Ֆլանն ու Ֆլանքյասը... էլ մարդ չի մնա-
ցել, որ մինիստր չդառնա: Դու՞ ինչով ես պակաս:

ՍԱՇԱ. (Կարդալով լրագիրը) Հա՛, է՛:

ՍՈՆԻԶԿԱ. Բոլոր ընկերներդ մինիստր են դարձել, իսկ դու վեր ես ընկել

17

Բիֆիդուամ: Վե՛ր կայ, վեր, շո՛ւտ արա:

ՍԱՇԱ. Խոնչ անեմ:

ՍՈՆԻԶԿԱ. Գնա Երեան:

ՍԱՇԱ. Ո՞նց թե գնամ Երեան:

ՍՈՆԻԶԿԱ. Գնա մինիստր դարձիր: Էստեղ մնալով Խոնչ ես շինելու:

ՍԱՇԱ. Ո՞նց գնամ, ինձ մինիստր չեն բնտրել:

ՍՈՆԻԶԿԱ. Խոնչ պիտի բնտրեն, գնա ու դատիր:

ՍԱՇԱ. Էդ ո՞նց կլինի: Պիտի իրենք կանչեն:

ՍՈՆԻԶԿԱ. Իրենց որ սպասես՝ կմնաս սայուզ Գորոզովի ագենտ: Շուա
արա, հագնվիր, ճամփա ընկիր:

ՍԱՇԱ. Ձի լինի:

ՍՈՆԻԶԿԱ. (Թևից բռնելով) Վե՛ր կայ, հագնվիր:

ՍԱՇԱ. Թող է, ջանմ, Խոնչ ես ուզում:

ՍՈՆԻԶԿԱ. Գնա, բեզ բան եմ ասում:

ՍԱՇԱ. Զեմ գնա, թող, Խոնչ ես կպել:

ՍՈՆԻԶԿԱ. (Զուռով վեր կացնելով) Քեզ որ մտիկ տամ, պիտի մնամ վարժապետի կնիկ: Վեր կայ, իսկույն գնա Երեան:

ՍԱՇԱ. Ախր թող է՛, մի դոռի: Քուես տանում է:

ՍՈՆԻԶԿԱ. Խոնչ քնի ժամանակ է: Սաղ աշխարհը մինիստր է դառնում,
դու քնե՞ս... Էդ տեսակ բան չկա: Եթե վաղը հեռագիրդ չգա, թե
մինիստր ես դառել, ես կմեռնեմ: Բա Կիրակոսի կնիկը մինիստրի
կնիկ ըլի, ես մնամ վարժապետի կնի՞կ: Չեմ իմանում: Էսօր, էգուց
բեզ ժամանակ, մինիստր պիտի դառնաս: Վեր կայ:

ՍԱՇԱ. Թո՛ղ:

ՍՈՆԻԶԿԱ. Վե՛ր կայ:

ՍԱՇԱ. Թո՛ղ:

ՍՈՆԻԶԿԱ. Վե՛ր կայ: (Զուռով հագցնում է և բորում լվացաբանի մոտ)
Լվացվիր, շո՛ւտ արա: Գնա՛ կայարան: Գնացքի ժամանակ է:

ՍԱՇԱ. (Պիջակով և վարտիֆով) Բայց դրուստ ես ասում, կնի՛կ, ինձ
ինչի՞ չեն կանչում: Հապա մի լրագիրը տուր: (Կարդում է) Վա՛հ...
Վա՛հ... Վա՛հ... Հասնողը մինիստր է դառել: (Շտապ-շտապ լվաց-
վում է ու խոսում) Վա՛հ, ես ձեր... իմանալով... իրար մեջ բա-
ժանել են պորտֆեներն ու... սպասիր, իմ անունը չկա՞ մեջը, մի
լավ նայիր:

ՍՈՆԻԶԿԱ. Հազար անգամ նայեցի՛ չկա:

ՍԱՇԱ. Վա՛հ ես ձեր... ուրիշ բանի կկանչեն, իսկ մինիստրի ժամանակը

իրենք իրենց մեջ գողտուկ բաներ կոծանեն: Վա՛յ իմանալողներ: Սաշան էդպես մարդ էր եղե՞լ: Ես դրանց ապուրը կեփեմ: Մի շաշ տուր:

ՍՈՆԻԶԿԱ. Ի՞նչ շաշի ժամանակ է: Դեռնք կայարան:

ՍԱՇԱ. Չեմողանս բե՛ր: Շորերս կապիր:

ՍՈՆԻԶԿԱ. (Աբազ-աբազ կապում է Սաշայի շորերը) Կգնաս ու ձեռաց հեռագիր կտաս. «Մինիստր եմ, Սոնիշկան թող գա»: Իմացա՞ր:

ՍԱՇԱ. Իմացա:

ՍՈՆԻԶԿԱ. Ձեռաց, իմացա՞ր:

ՍԱՇԱ. Իմացա՛:

ՍՈՆԻԶԿԱ. Ես իսկույն կգամ:

ՍԱՇԱ. Բա ի՞նչ պիտի անես:

ՍՈՆԻԶԿԱ. Կասես իսկական մինիստր ընտրեն:

ՍԱՇԱ. Բա ի՞նչ:

ՍՈՆԻԶԿԱ. Զիբել բան չի, օգնական, մօզնական:

ՍԱՇԱ. Միամիտ կաց: Վա՛յ իմանալողներ, տես թե ի՞նչ մուխանաթու-թյո՞ւն, է՛: Սող դաստով մինիստր են դառել ու աղ ու հացս մո-ռացել են: (Վերաբերում հագնելով) է՛, ես գնացի:

ՍՈՆԻԶԿԱ. Դե՛մ, գնա՛, շո՛ւտ արա: Եթե գնացքին էլ ուշանաս, ասա թող առանձին սաստավ տան: Մեկ չի՞, մինիստրացու ես: Իմացա՞ր:

ՍԱՇԱ. Կասեմ, իհարկե: (Դուռը ծեծում են: Սոնիշկան վազում է բանալու և իսկույն հերս է վազում հեռագիրը ձեռին) Հա՛, ի՞նչ է:

ՍՈՆԻԶԿԱ. Հեռագիր: Ապա՞, (Բաց է անում և սկսում կարդալ) Տեսա՞ր, տեսա՞ր բախտը:

ՍԱՇԱ. Ի՞նչ է: Մինիստր:

ՍՈՆԻԶԿԱ. Մինիստր: Քեզ ընտրել են մինիստր: Կանչում են: Ահա՛ «Саша—министр снабжения, приезжай!»: Օխա՛յ, օխա՛յ....

ՍԱՇԱ. Տո՛, տո՛, տո՛, տո՛, էս լավ բան եղավ: Դե մի շեմողանս տուր:

ՍՈՆԻԶԿԱ. Ես էլ եմ գալիս:

ՍԱՇԱ. Հետո կգաս, Սոնիշկա:

ՍՈՆԻԶԿԱ. Անկարելի բան է: Հիմի պիտի գամ: Առանց ինձ ո՞նց պիտի մտնես Երևան: (Վազում է վերաբերում հագնում) Դե, շո՛ւտ, գնացքին հասնենք: Մինիստր...

ՍԱՇԱ. Մինիստր...

Վազում են դուրս:

Վագոն: Կուպե: Ներս են մտնում Սաշա և Սոնիչկա: Սաշան նստում է ցլիկորդ գլխին:

ՍՈՆԻՉԿԱ. (Կուպեի դռանը՝ արգելելով ներս խուժել կամեցող գաղթականներին, որ շեն երևում) Ու՛ր, ու՛ր, ու՛ր եր բշում իշի պես, չե՞ք տեսնում մինիստրի վագոնն ա:

ՁԱՅՆԵՐ. Խանո՛ւմ, ախր Հայաստանն ենք գնում:

ՍՈՆԻՉԿԱ. Ի՞նչ անկիրթ, հիմար եր, ախր ու՛ր եր լցվում, չե՞ք տեսնում էստեղ մինիստր է նստած:

ՁԱՅՆԵՐ. Մի տեղ էլ մեղ տվեր, մենք էլ գնանք Հայաստան:

ՍՈՆԻՉԿԱ. Էսբան էլ անհասկացող: Ձե՞ք հասկանում, ասում եմ էստեղը մինիստրի տեղ է, հրեա մինիստրը նստած է, ախր ու՛ր եր բշում: Գնացե՛ք: Մի խանգարեք մինիստրին:

ՁԱՅՆ. Մենք ի՞նչ ենք խանգարում, նստում տ՝ նստի:

ՍՈՆԻՉԿԱ. Խառնվում եր հետը: Ինչպե՞ս կարելի է մինիստրին էդբան մոտ գալը:

ՁԱՅՆ. Է՛, որ մոտ եկանք՝ ի՞նչ եղավ...

ՍՈՆԻՉԿԱ. Մոտ որ գաք՝ նա էլ կխառնվի ձեզ հետ ու չի խմացվի մինիստրը որն է, զեղացին որը:

ՁԱՅՆ. Է՛դ ի՞նչ մինիստր ա:

ՍՈՆԻՉԿԱ. Հայաստանի մինիստր ա:

ՁԱՅՆ. Վրե՛ս գրի՛ Ըս էլ գիտեմ, թե մինիստր է:

ՍՈՆԻՉԿԱ. Ինչպե՞ս ես համարձակվում վիրավորել մինիստրին: Սաշա, քեզ վիրավորեց, բռնել տուր դրան: (Վագոնի պատուհանից դուրս գոռալով) Միլիցիոնե՛ր, միլիցիոնե՛ր, հասեք, մինիստրին վիրավորեցին:

ՍԱՇԱ. Թող, Սոնիչկա, տգետ ժողովուրդ է:

ՍՈՆԻՉԿԱ. Ձէ, ո՞նց կթողնեմ: Հայոց մինիստրին անպատվեն:

ՁԱՅՆ. Լավ, վա՛ղն անցի՛ր Ըհը՛, քու մինիստրը գլխովդ տված:

ՁԱՅՆԵՐ. Գնանք, գնանք, մինի՛ստր, տեսնես ի՞նչ վարժապետի մինն ա... (Ծիծաղելով հեռանում են):

ՍՈՆԻՉԿԱ. Ո՛չ մի միլիցիոններ չի երևում: Դրանց պետք է ձերբակալել տամ: Տեսա՞ր ինչ ասին...

ՍԱՇԱ. Եկ նստիր, թող դրանց, կգնանք Հայաստան, այնտեղ կհասկանան ո՞վ եմ ես:

- ՍՈՆԻԶԿԱ. Դու միշտ էգուես ես, ամենքին ներում ես: Երեկ էլ լրագրում
բեզ գող էին հանել, լուծում ես...
- ՍԱՇԱ. Դե, լավ, Երկար ալեւոյա մի անի: Եկ նստիր ու մի՛ խոսի: Մի-
նիստրի կին ես:
- ՍՈՆԻԶԿԱ. Ահա՛, նստեցի: Տես մի գալի՞ս են, պատիւ տալի՞ս են: Ինչից
իմացվի, որ դու մինիստր ես, ես մինիստրի կնիկ:
- ՍԱՇԱ. Ոչինչ, ոչինչ, հասնենք Երևան, լավ կգիմալորեն:
- ՍՈՆԻԶԿԱ. Կգիմալորեն: Դիտես ո՞վ է գալու մեզ հետ:
- ՍԱՇԱ. Ո՞վ:
- ՍՈՆԻԶԿԱ. Ավագ Սագինյանը, որին գերագույն եք ասում: Ինչո՞ւ ես
թողնում:
- ՍԱՇԱ. Նախագահ է, պիտի գա, ո՞նց անեմ:
- ՍՈՆԻԶԿԱ. Չէ՞ր կարող ուրիշ գնացրով գալ: Հիմի Երևանի կայարանում
բոլոր պատիվները նրան կտան՝ մեզ մտիկ չեն տա:
- ՍԱՇԱ. Դրուստ է, բայց ի՞նչ անեմ:
- ՍՈՆԻԶԿԱ. Ասա թող նա մյուս գնացքին գա:
- ՍԱՇԱ. Զի լինի:
- ՍՈՆԻԶԿԱ. Մե՛նք մնանք, մյուս գնացքին:
- ՍԱՇԱ. Բա է: Եղածն եղած է:
- ՍՈՆԻԶԿԱ. (Պատումանից դուրս նայելով) Ահա՛, բերում են Գերագույ-
նին: Մաթահ բան էր: (Աղմուկ, բերում են Գերագույնին):
- ԶԱՅՆԵՐ. Ճամփա տվեք, Գերագույնը անցնի, ճամփա տվեք, Հայաստա-
նի քաղաքացիներ:
- Լավում է մարակի, ծեծի ձայներ «ուղ եղեմ, հառաւմ զաղեմ,
ի՞նչ եմ Բշում, ճամփա տվեմ»:
- Ներս եմ բերում Գերագույնին:
- ԳԵՐԱԳՈՒՅՆ. (Սաշային) Բարեւ, Սաշա, միասին ենք գնում Երևան:
- ՍԱՇԱ. Միասին:
- ԳԵՐԱԳՈՒՅՆ. Օ՜ֆ, քրտնեցի, ի՞նչ անկարգ ժողովուրդ է, ինչպե՞ս պիտի
կառավարենք: Օ՜ֆ...
- Աղմուկ միջանցում:
- ԶԱՅՆԵՐ. Ու՞ր է Գերագույնը, հօգուտ Հայաստանի առաջարկ մ'ոնինք:
- ՔԱԶԱԼ ՊԵՏՐՈՍ. (Դրսից) Դո՛ւրս կորեք, սա ձեր տեղը չէ:
- ՎԱՆԵՑԻՆԵՐ. (Դրսից) «Զեր տեղը չէ՛», տեսա՞ր գեղեկի կտորը, ինչո՞ւ,
մենք աղպ չե՞նք, էշակ քերաթա, վա՛յ պապան ջանընա:
- Գնացիր շարժվում է:

ԴԵՐԱԳՈՒՅՆ. Օ՛ք, այ քեզ հայկական պետություն...

ՍԱՇԱ. Տգե՛տ են...

ՍՈՆԻՉԿԱ. Անկի՛րթ են...

ԶԱՅՆԵՐ. Վա՛յ, ես ձեր հորը հոգին...

ՎԱՐԱԳՈՒՅՐ

ՕՄԱՐՆ ՈՒ ՄԱՐՏԻՐՈՍԸ

ՀԵՂԻՆԱԿԻ ԿՈՂՄԻՑ

Այս իրական, բայց բացառիկ դեպքը օգտագործեցինք մի հատուկ նպատակով, այն է՝ կոմիկական և գրոտեսկ ձևով պատկերացնել ազգամիջյան կոլի պատկերը և ամենապարզիմիտիվ ձևով ներկայացնել ազգամիջյան կոլի մեջ առաջացած ապրումները: Այս ձևը այն հարմարությունն ունի, որ հանդիսականի մեջ չի զարբեցնի հոռի զգացումներ, շնդհակառակը, բողբոլով ֆանտաստիկ խաղի տպավորություն, մտածել կտա ազգամիջյան կոլի բոլոր ծանր կողմերի մասին: Սա փորձ է՝ տալու Հայաստանի խորհրդայնացման առաջին օրերի հայ և բուրժ սպառանդների թրամադրությունները, այն պատճեններին, որ նկատառարկա դարձան կարմիրբանակայիններ:

ՀԵՂԻՆԱԿ

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁՆԵՐ

ՄԱՐՏԻՐՈՍ 17 տարեկան գյուղացի տղա, չքավոր հողագործ:

ՕՄԱՐ 18 տարեկան, այգեպան:

ՊԵՏՐՈՍ Մարտիրոսի եղբայրը, 15 տարեկան:

ՃԱԹՄԱ Օմարի մայրը:

ՎԱՐԴԱՆ-ԱՂԱ

ՍՈՒԼԵՅԱՆ ԲԵԴ

ՌՈՒԲԵՆ Մարտիրոսի ընկերը, չքավոր գյուղացի:

Դեպքը՝ Զանգիբասարի շրջանում, 1920 թ.:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. (Կրակելով հրացանը անցքի միջով Օմարի վրա) Ըհը՛, գնա՛

հիմի: (Ականջ է դնում) Հը՛, սատկեցի՞ր:

Խոսքով:

ՕՄԱՐ. Սատկելը վերջը կտեսնես:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Հլա սա՞ղ ես:

ՕՄԱՐ. Սաղ եմ, հա՛: Տես թե ոնց եմ գլուխդ աղելու:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Իմ գլուխը:

ՕՄԱՐ. Հա՛, հենց քու ախմախ գլուխը:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Արա՛, իմ գլուխը աղ անողը հլա իր մոր փորիցը դուս չի
եկել:

ՕՄԱՐ. (Կրակելով հրացանը Մարտիրոսի վրա) Ա՛ռ, կերա՞ր: (Ականջ է
դնում) Հը, ո՞նց էր, սատկեցի՞ր:

Լուրջուն: Ականջ է դնում:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ (Միծաղելով) Ախմա՛խ: Սատկած որ ըլեմ՝ ո՞նց կասեմ, թե՛
սատկեցի:

ՕՄԱՐ. Մի՛ն ա, սաղ մնալու չես:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Ասել եմ՝ մինչև գլուխդ չթաղեմ՝ սատկողը չեմ:

ՕՄԱՐ. Տեսնենք ո՞վ ում գլուխը կթաղի: Սարսա՛ղ:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Սարսաղի ձենն ա գալի: Հլա կա՛ց, կաշիդ մաշկելու եմ:

ՕՄԱՐ. Արա՛, մինչև իմ կաշին մաշկելը ես քեզ տիկ եմ հանելու, տի՛կ:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. (Կրակելով հրացանը) Ըհը՛... խոսքի տակ չե՞ս մնում:
(Լուրջուն: Ականջ է դնում) Հիմի ո՞նց ես:

ՕՄԱՐ. (Կրակելով հրացանը) Տե՛ս, ոնց եմ: Հայվա՛ն:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. (Չաբանալով) Տո՛, սա որ իր լեզուն չի կարճացնում... ես
քեզ ցո՛ւյց կտամ, շա՛ն որդի:

ՕՄԱՐ. Ցույց տվող ես, արի ցո՛ւյց տուր, ախմա՛խ:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Տեսնում ես հաղթում եմ. վե՛ր գցի թվանքը, անձնատո՛ւր
եղիր:

ՕՄԱՐ. Դո՛ւ վեր գցի թվանքը: Մի՛ն ա, ճամփա չունես աղատվես, ձե-
րոնցից կտրված ես:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Դու է՛լ ես կտրված, փամփուշտ չունես:

ՕՄԱՐ. Ունե՛մ: Դո՛ւ չունես:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Չե՛մ տեսնում, որ քունը պրծնում ա:

ՕՄԱՐ. Քունն էլ ա պրծնում:

Նրանք և Պետրոս

ՊԵՏՐՈՍ. (Դլուխը կտրան էտևի եզրից հանելով) Մարտիրո՛ս:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Ի՞նչ կա:

ՊԵՏՐՈՍ. Թութունը բերի:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Գցի դեսը:

ՊԵՏՐՈՍ. Գամ վերե:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Մի՛ գա:

ՊԵՏՐՈՍ. Ուղում եմ գամ:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Մի՛ գա ասում եմ, շան սատակ կըլես:

ՕՄԱՐ. (Կրակելով հրացանը) Ա՛ռ հա՛...

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. (Որի քեֆը քեթև փեծվում է զնդակից՝ ուղղվում է դեպի

անցիւր) Վա՛յ ես քու էն... խփում ես, հա՞...

ՈՄԱՐ. (Միծաղելով) Բա չեմ խփելու՞: Կերա՞ր:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Լա՛վ, ղոնաղդ պարտքս մնա... (Պետրոսին) Դնա տես համ-
փա բացվե՞ց, ասա տղերանց փամփուշտ ղրկեն:

ՊԵՏՐՈՍ. Կրակում են: ղեմից: Մարդ չի կարա անցնի:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Լա՛վ, սպասի թող միջի: Հա՛ց բեր:

ՊԵՏՐՈՍ. Հացը հատել ա: Տեսնեմ կճարե՞մ:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Հա՛, հա՛, շո՛ւտ արա, սոված եմ:

ՕՄԱՐ. Մատկելու ես:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. (Չարանալով) Ջենդ կտրի՛, սարսաղի՛ տղա սարսաղ, դո՛ւ
ես սատկելու (Պետրոսին) Տե՛ս՝ կարա՞ս քեզ հարեանների տուն
գցես:

ՊԵՏՐՈՍ. Հլա մի էս թութունը վերցրո՛ւ:

Թուրունը շորով փաքաքած գցում է Մարտիրոսի կողմը: Սա
արագ վերցնում է և զգույշ նայելով անցիի կողմը՝ պալած սկսում
է քուրսն ոլորել, որ ծխի: Պետրոսը ներքև է իջնում:

Նրանք և Ֆարմա

ՖԱԹՄԱ. (Գլավսը կտրան եզրից վեր հանելով) Օմար չա՛ն:

ՕՄԱՐ. Ի՞նչ կա, անա՛:

ՖԱԹՄԱ. Հաց եմ բերել, մատաղ:

ՕՄԱՐ. Դի՛ր, կզամ կվերցնեմ:

ՖԱԹՄԱ. Մի՛ գա, ես հրես բերում եմ, ղաղեղ առնեմ:

ՕՄԱՐ. (Չարանալով) Ու՛ր ես գալիս, փլավի՛ր ես քշում, չե՞ս տեսնում՝
կրակում են:

ՖԱԹՄԱ. Բա դո՛ւ, տղիդ բալա ջան, բա դո՛ւ, վա՛խ...

ՕՄԱՐ. Դի՛ր ասում եմ, ես կզամ, կվերցնեմ:

ՖԱԹՄԱ. Որտե՞ղ դենեմ:

ՕՄԱՐ. Ա՛յ էնտեղ, պատի տակ:

ՖԱԹՄԱ. (Հացը դնում է պատի տակ) Ա՛խ, ա՛խ, ա՛խ...

ՕՄԱՐ. (Նայելով պատի կողմը, ուր դրած է հացը) Դե՛, հիմի գնա՛:

Ֆարման իջնում է ցած: Օմարը աչիբ գցելով հացի վրա՝ ուզում
է հաբմար վայրկյան գտնի գնալու վերցնելու:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. (Կրակելով հրացանը) Բռնի՛, ա՛յ քեզ հաց: Կերա՞ր:

ՕՄԱՐ. (Օգտվելով հաբմար առիթից՝ վազում է հացը վերցնում) Ես իմ
հացը դտա, տեսնեմ դու ի՞նչ ես ուտելու: Բան չկա, մի քիչ համ-
բերի՛ր՝ էս ա թվանքիս միջին քեզ համար հաց եմ թխում՝ կղրկեմ:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Իմ տեղն ա, իմ հախն ա: Ինչի՞ համար էն լավ վախտին
քեզ շատկացրի, որ հիմի հետս էդպէս շոտոսայրի:

ՕՄԱՐ. Էդ ո՞ր վախտն էր, հայվա՛ն:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Դրո՞ւստ որ հայվան: Լա՛վ վախտն էր քեզ սատկացնելու՝ էն
ա հայվանութլուն արի:

ՕՄԱՐ. Ասա, էլի, ո՞ր վախտն էր:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Էն մի ամիս առաջ մի՞տղ ա, որ մեր արտը ջրելիս դու եկար
կուշտս:

ՕՄԱՐ. Հա՛, միտս ա: Ի՞նչ կարացիր անի:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Ի՞նչ կարացի: Բահը ձեռիս չէ՞ր, մի հատ քյալլիդ պիտի
տված ըլէի, բանհոդի ըլէիր՝ պրծավ դնաց:

ՕՄԱՐ. Բա իմ ձեռը բանջար էր քաղո՞ւմ: Ո՞նց կարացիր, հայվա՛ն, կա-
ցինը ձե՛ռիս: Հաղիր լավը ես կտացի բու քյալլին:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Զէ՛, սատկացրա՞ծ պիտի ըլէի...

ՕՄԱՐ. Է, լա՛վ, սարսաղ, էն վախտը ի՞նչ հաշիվ ունէիր հետս, որ
խփէիր:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Ինչ հաշի՞վ:

ՕՄԱՐ. Հա՛, ի՞նչ հաշիվ:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Հիմի՞ ինչ հաշիվ ունեմ հետդ, որ հետս կոխի ես անում:

ՕՄԱՐ. Հեշ, մերոնք ամենքը կովում են, ես էլ կովում եմ: Դու՞ ինչ հա-
շիվ ունես:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Էդ ա, է՛, որ հիմի դուք ուզում եք մեզ վերջացնէք:

ՕՄԱՐ. Բա դուք չեք ուզում մեզ վերջացնե՞ք:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Ուզում ենք: Ամա առաջ դո՞ւք սկսեցիր կոխիլը:

ՕՄԱՐ. Սուտ ես խոսում. դո՞ւք սկսեցիր: Դո՞ւք սկսեցիր ու կարում չեք
տակիցը դուս գաք: Հիմի ձեր հախն ա, կերե՛ք:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Ասում ես՝ ի՞նչ հաշիվ: Արտս սաղ տրորել եք: Որ միտս ա
ընկնում...

ՕՄԱՐ. Բա որ ձերոնք էլ իմ վաղերն են կտրե՛լ:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Ե՞ս եմ մեղավոր, ախմախ:

ՕՄԱՐ. Բա քու արտը ե՞ս եմ տրորել:

Լոռլթուն: Հեռվից հրացանի ձայներ են լսվում և ապա լռում:
Օմարը և Մարտիրոսը մի փչ աճաճովիստ դես ու դեն ճաշկուց հե-
տո՝ իրենց էլ հանգստանում են:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Հը, ի՞նչ ես մտածում, քյո՛ւփեօղլի:

ՕՄԱՐ. Ի՞նչ եմ մտածում... Մտածում եմ, թե լավ չէ՞ր ըլի, որ դու իսկի
աշխարհքում չըլէիր: Հանգիստ ինձ համար ապրեի:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Բա որ դո՛ւ չըլիիր՝ ես ո՛նց կապրեի... (Մխում է):

ՕՄԱՐ. Էդ ա, կամ դու չսլիտի ըլիիր էս աշխարհքում, կամ ես: Մեկս ու մեկիս համար աշխարհքում ապրելը ավելնորդ ա:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Դու պիտի չըլիիր:

ՕՄԱՐ. Ինչի՞ համար: (Հաց է ուտում):

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Ինչի՞ ես պետքը:

ՕՄԱՐ. Դու՞ ինչի ես պետքը:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Հայվա՛ն, էլի ես ունչպար մարդ եմ, հողից հաց եմ հա-
նում, աշխարհք եմ կշտացնում:

ՕՄԱՐ. Ես էլ բաղմանչի եմ, ես էլ եմ կշտացնում:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. (Քմծիծաղով) Խոսքի տակին շես ուզում մնա, սատկած:

ՕՄԱՐ. Ախմախ, հենց զլուխդ ես գովում: Տեսա՞ր, մի կտոր հաց էլ ա
չունես տանդ:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Կոի՛վ ա, շան որդի, կպատահի: Բա որ դու էլ թութուն չունես:

ՕՄԱՐ. Էդ մեկը դրուստ ա, հա՛:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Հա ու դահրումար:

ՕՄԱՐ. Կեսն էլ քեզ: Ախմա՛խ:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. (Մխախտալ դեն գցելով, շարացած) Դե՛, ձենդ կտրի, շան
սատակ կանեմ:

ՕՄԱՐ. Ապա փորձի, հայվա՛ն:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. (Կրակում է հրացանը) Բռնի՛:

ՕՄԱՐ. (Ինճն էլ է կրակում) Դու է՛լ բռնի:

Նրաճք և Սուլեյման բեգ

<ՍՈՒԼԵՅՄԱՆ ԲԵԳ>. (Գլուխը դուրս հանելով կտրան եզրից) Յալլա՛,
հա՛ բարամ, հայ ղոչաղ, խփի՛, հա՛, խփի: Էղպե՛ս: Դրանց հոտը
էս ա կտրում ենք գեղից: Հը՛, պինդ ես՝ տեղումդ:

ՕՄԱՐ. Լա՛վ եմ, Սուլեյմա՛ն բեգ:

ՍՈՒԼԵՅՄԱՆ ԲԵԳ. Հա, դե ղոչա՛ղ կաց, ես գնամ մյուս դիրքերն էլ մտիկ
տամ:

ՕՄԱՐ. Թութուն հասցրու, Սուլեյման բեգ:

ՍՈՒԼԵՅՄԱՆ ԲԵԳ. Թութունի վա՛խտ ես գտել, տո՛, քյոփեօղլի, աշխարհք
արնի միջին լողում ա:

ՕՄԱՐ. Բա ո՛նց կովեմ առանց թութուն:

ՍՈՒԼԵՅՄԱՆ ԲԵԳ. Ադա, ես քեզ քեֆի՞ համար <եմ> էստեղ դրել, թե՛
կովի համար: Ախմախի տղա, ախմա՛խ. բա ես ո՛նց անեմ, որ ծով
ապրանքս, բաղիրս, հողիրս, տներս ձեռիցս զնում ա: Հարստու-
թյո՛ւնս ազատիր, թութունն ի՞նչ բան ա, որ խոսում ես: Տեսնեմ,

կղերկեմ: Կովի՞, կովի՞, հարստութիւնս ձեռից զնաց: Դոչա՛դ կաց,
փէշքաշ կտամ: Դե՛, ես գնացի զիրբերը, տեսնեմ ոնց են մեր
տղերքը:

Դնում է:

Մարտիրոս և Օմար

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Ասա զլսին լաշակ կապի: Էդ նապաստակն ա զիրբերը
գնո՞ւմ:

ՕՄԱՐ. Ձեր մեծերին ինչի՞ չես ասում լաշակ կապեն: Տեսնես ո՞ր պու-
ճախներում են քթները կոխել: Ամա խոսած ժամանակ բերաննե-
րը մի-մի դազ են բաց անում:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Քու բեզե՞րն ինչ են, ախմախ:

ՕՄԱՐ. Մեր բեզերը խելոք են՝ կասեն ու կանեն էլ:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Սարսաղ, մեր մի հարուստ վաճառականը ձեր քառասուն
բեզին ջուրը կտանի, ծարավ կբերի: Մերոնք խելոք են, ուտում
ուենեն:

ՕՄԱՐ. Երևում ա, որ խելոք են, էնդուր համար են կոխվը սաբքել, ձեզ
թողել կրակի մեջ ու իրենք փախել Երևան, Թիֆլիզ:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Ձերոնք էլ լավ են ձեզ կովացնում, թալանել տալիս ու նըս-
տում նախիջեան, Թավրիզ քեֆ անում ու ձեր վրա ծիծաղում: (Նըս-
տած է միամիտ դիբի պատի տակ և գլուխն է շփում: Օմարը օգտվե-
լով այդ դուրբանքից՝ փորձ է անում բարձրանալ պատի վրա, բայց
նայելով շուրս կողմ՝ վախենում է, բե ուրիշ տեղից կարող են իրեն
կռակել: Ապա գգույշ նորից անցֆի միջով նշան է դնում Մարտի-
րոսի վրա: Սա գգում է այդ շարժումը և վեր բռնում) Հա՛, շան
որդի: (Աւագ շարժումով պահում է և դիբ բռնում):

ՕՄԱՐ. (Ծիծաղում է) Հա՛, մի քնի: Էդպես:

Նրանք և Վարդան աղա

ՎԱՐԴԱՆ ԱՂԱ. (Կարան եզրից գլուխը վեր հանելով) Հա՛, ի՞նչ բանի
ես, լա՞վ ես:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Վնաս չունի:

ՎԱՐԴԱՆ ԱՂԱ. Հա՛, հա՛, պինդ, դռնաղ կաց: Էս ա դրանց քոքը կըտ-
րում ենք: Մերոնք զոռում են: Դե՛, ես գնացի:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Ու՞ր ես գնում: Հա՛ց զրկի:

ՎԱՐԴԱՆ ԱՂԱ. Թե ճամփա բացվի: Կրակում են անիծածները:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Կրակում են, բա՛, ձեռները բանջար չի քաղում: Հա՛ց զրկի,
հա՛ց, կրակելուն մի մտիկ տուր: Սովա՛ժ եմ:

ՎԱՐԴԱՆ ԱՂԱ. Դու կովի՛, կովի՛, մի բան կանենք: Աշի մի խանութ-

ներս պրծացնենք, էդ ամենը հեշտ ա: Դե՛, ղոչաղ կաց:
Դնում է:

Մարտիրոս և Օմար

ՕՄԱՐ. Սպասի որ հացը գա: Սատկելու հս սոված:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Զենդ կտրի, հայվա՛ն:

ՕՄԱՐ. (Երծաղում է):

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Սպասի՛, վերջն ա գովելի:

Մխախտա է ոլորում:

ՕՄԱՐ. Ահա, ի՞նչ դժար հս խփվում:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Դժար ա, բա՛ն: Ես ո՞վ եմ:

Լուսյուն:

Նրանք և Պետրոս

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. (Դեպի բակը) Պետրո՛ս: Զե՞ս լսում, սատկած:

ՊԵՏՐՈՍ. (Գլուխը հանելով կտրան եզրից) Ի՞նչ ա:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Հաց ճարեցի՞ր:

ՊԵՏՐՈՍ. Զե՛, ճամփա չկա, թե գնամ:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Բա վարդան աղեն ո՞նց գնաց:

ՊԵՏՐՈՍ. Գնաց, հետո կտրեցին:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Պահո՛, բա հս սոված պիտի մնա՞մ: Լսիր, թե կարաս՝ պա-
տը ծակի անցի: Հարեանենց տուն:

ՊԵՏՐՈՍ. Հարեանենք փախել են: Կաց, հրեա ճամփա կբացվի, կգնամ:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Հա՛, հա՛, շուտ արա: Մեռնում եմ սոված: (Պետրոսը իջ-
նում է) Օմար:

ՕՄԱՐ. Ի՞նչ ա:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Ի՞նչ հս անում:

ՕՄԱՐ. Քեզ ի՞նչ:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Խոսա՛, սուս մի՛ կենա:

ՕՄԱՐ. Սո՛ւս կաց, հայվա՛ն:

Լուսյուն:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Օմա՛ր:

ՕՄԱՐ. Զահրումար:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Զահրումար էլ ու աստծու կրակ էլ: Բան եմ ասում:

ՕՄԱՐ. Գիտեմ քու բանը: Լուսյա՞ղ գլուխդ հս գովելու:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Տո՛, ախմա՛խ, բան եմ ասում: Լսի՛:

ՕՄԱՐ. Լավ, ասա՛:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Լսի՛ր: Էսօր թե կգուց՝ կամ ե՞ս եմ սատկելու կամ դո՛ւ:
 ՕՄԱՐ. Ասենք թե դու ես սատկելու Հետո՞:
 ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Վնաս չունի, դո՛ւ սատկիր: Լսիր, արի կըլի՝ մի քիչ հա՛ց
 տուր ինձ:
 ՕՄԱՐ. Օհո՛: Է՞դ ինչ էր: Ի՞նչ ես անում հացը:
 ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Հացը ի՞նչ կանեն, ախմա՛խ:
 ՕՄԱՐ. Ո՞նց չէ: Հաց տամ, որ ուտես ու ինձ սպանե՞ս: Սատկիր, չե՛մ տա:
 ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Տո՛, սպանելը իր տեղը, հացը ի՛ր տեղը: Բե՛ր:
 ՕՄԱՐ. Սատկի՛ր գնա, սարսաղի մեկը: Կոխի՛վ ենք անում, քեզ հա՞ց տամ:
 ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Տո, շա՛ն որդի: Հացն իր տեղը, կոխի՛վ իր տեղը:
 ՕՄԱՐ. Բա խա՞ղ ենք անում: Սաղ զեղը իրար կոտորում ա, էս դու ի՞նչ
 քանի ես: Ինձ սպանում ես, քեզ հա՞ց տամ:
 ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Ի՞նչ կըլի որ, ով ում սպանեց՝ սպանեց: Սպանողը կամ
 սպանվողը հաց չի՞ ուտի:
 ՕՄԱՐ. Լավ ախմախն ես գտել:
 ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Ինչի՞ր եմ ախմախ: Հաց չունեմ՝ հաց եմ ուզում: Ի՞նչ կըլի
 որ տաս:
 ՕՄԱՐ. Հացը հրես թվանքիս միջին ա. կսնգնի՛ տամ:
 ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Էդ հացից ես էլ ունեմ, ախմա՛խ:
 ՕՄԱՐ. Լավ, դու ինձ ի՞նչ կտաս:
 ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Թութուն կտամ:
 ՕՄԱՐ. Չես տա, շա՛ն որդի:
 ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Ասում եմ կտամ, էլի՛:
 ՕՄԱՐ. (Մոծբաղը բռնելով) Բա ո՞նց ես տալու:
 ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Ո՞նց:
 ՕՄԱՐ. Հա՛, ո՞նց ես տալու:
 ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Փետի, ճիպոտի ծերով:
 ՕՄԱՐ. Բեր տեսնեմ:
 ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Առաջ հացը տո՛ւր:
 ՕՄԱՐ. Բո՛, լավ խելոքն ես եղե՛լ: Առաջ թութո՛ւնը տուր:
 ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Կտամ էլի՛: Ես թութունը կտամ, դու էլ հացը տուր:
 ՕՄԱՐ. Դե լավ, միասին տանք:
 ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Մին ա, ոնց որ ուզում ես:
 ՕՄԱՐ. Չխփես, շա՛ն որդի:
 ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Չեմ խփի, ախմա՛խ:
 ՕՄԱՐ. Թութունը կապի ճիպոտի ծերին:
 ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Չի հասնի:

ՇՄԱՐ. Թե որ չի հասնի՝ ճիպոտը կտալի թվանքի ծերին:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Բո՛, խելքի տուպրակ. թվանքն ուզում ես քեզ քաշե՞ս:

ՇՄԱՐ. Ո՞նց կքաշեմ, սարսաղ, կոթը ձեռիդ չի՞: Ծիպոտը թո՛ւյլ կապի՝
թվանքի ծերին:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. էդ էլ է գրուտու: Դե, ես կապում եմ:

ՇՄԱՐ. Կապի՛ր, ես էլ հացը կկապեմ:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Հացի ժամանակ կոխիլ չեն անի:

ՇՄԱՐ. Իմացա:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. (Ծիպոտը կապելով հրացանի ծայրին, ապա բուրունը քղթի մեջ փաթարելով և նույնպես կապելով ճիպոտի ծայրին՝ անց է կացնում անցքի միջով և մեկնում Օմարին) Հսի՛ր, ախմա՛խ:

ՇՄԱՐ. Ախմախի ձեռն ա գալի, ի՞նչ է:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Թվանքդ զե՛նը դիր:

ՇՄԱՐ. (Նա է հաշում հրացանը և դնում պատի մոտ) Դե՛ն դրի:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Դե բռնի թուխունը:

ՇՄԱՐ. Զկրակես, շա՛ն որդի:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Վախկո՞տ շան որդի, ասի՛ որ չեմ կրակի:

ՇՄԱՐ. (Մի կողմ կանգնելով և միայն ձեռը երկարելով անցքի մեջ և դուռն Բաշելով բուրունը) Այ, սա՛ղ ըլես էս անգամ:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Դե, հիմի հա՛ցը տուր:

Օմարը նույն ձևով հացը կապում է ճիպոտի ծայրին և մեկնում
Մարտիրոսին:

ՇՄԱՐ. Բռնի ա՛ն, տրաքվի՛ր:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. (Հացը պոկելով ճիպոտի ծայրից) Ա՛յ շատ սաղ ըլես, սրա փոխարեն արժի, որ քեզ մի գնդակ տամ:

ՇՄԱՐ. Զխտկվի՛ր, զխտկվի՛ր, գնդակը հետո:

Ծրկուսն էլ իրար հսկելով մի պահ սպասում են, ապա մի փոքր ապահովվելով՝ սկսում են ուտել հացը և ծխել:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Ի՞նչ բանի ես:

ՇՄԱՐ. Հաց եմ ուտում, ծխում եմ:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Ինձ մտիկ արա:

ՇՄԱՐ. Ի՞նչ է:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Կոխվը՝ կոխվ, ամա հացի ժամանակ կոխվ չկա: Տես հա՞:

ՇՄԱՐ. Իմացա:

Լռությո՜ւն:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Հը՛, ի՞նչ ես միտք անում:

ՇՄԱՐ. Հե՛շ, էնպես, թութուն եմ քաշում:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Խոսի՛ր:

ՕՄԱՐ. Ինչի՞ համար:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Խոսի՛ր, ո՞վ ա իմանում թե չէ, էդտեղ ինչեր ես սարքում:

ՕՄԱՐ. Կարելի ա դո՛ւ ես սարքում: Ես ինձ համար նստած եմ:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Հա, շուտ-շուտ ձեն տուր:

ՕՄԱՐ. Ինչի՞ համար:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Տեսնեմ որտեղ ես:

ՕՄԱՐ. Վախում ես, հա՞:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Բա դու չե՞ս վախում:

ՕՄԱՐ. Դրուստը կուզես՝ ես էլ <եմ> վախում, թե մի բան չսարքես:
Լուրջում:

Մարտիրո՛ս:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Հա՛:

ՕՄԱՐ. Բեղարե՞լ ես:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Ինչի՞ պիտի բեղարեմ:

ՕՄԱՐ. Երեւում ա, որ բեղարել ես (Միծաղում է):

Լուրջում:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Հը, ի՞նչ ես մտածում, բյուիե՛օղլի:

Լուրջում:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Օմա՛ր:

ՕՄԱՐ. Բ՛հ՛: Ի՞նչ ա:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Զահրումա՛ր: Խո՞ւլ ես:

ՕՄԱՐ. Ինչ կա, է՛:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Ասա ի՞նչ ես մտածում: Մթնում ա՛, հա՛:

ՕՄԱՐ. Հե՛շ, թող մթնի:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Աշի, իսկի մտքովդ չի՞ անցնում, թե էս ինչ սարսաղ մարդիկ
ենք ես ու դու Արա՛մ, ի՞նչ հաշիվ ունենք ես ու դու, մի հարցնող բլի՛:

ՕՄԱՐ. Է՛:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Է ու զահրումա՛ր: Հողի դավի շունենք, փողի դավի շունենք:

Աշի, էս ինչի՞ համար ենք ես ու դու իրար դեմ կոխվ դուս եկել:

ՕՄԱՐ. Սաղ գեղը կռվում ա, մենք էլ կռվում ենք:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Տո, սաղ գեղն էլ ու էս գեղացիքն էլ զլուխները քարովն են
սովել, ի՞նչ հաշիվ կա մեջտեղը, է՛:

ՕՄԱՐ. Դե մեր մեծերն ինչ որ ասում են, էն էլ անում ենք:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Ախմախ, մեծերի խելքով ես կռվո՞ւմ:

ՕՄԱՐ. Բա դու քու մեծերի խելքով չե՞ս կռվում:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Կռվում եմ: Է՛դ ա, է՛: Դու հիմի ինձ է՛ն ասա, չի՞ բլի որ

Թվանքդ դեն գցես:

ՕՄԱՐ. Բո՛ւ:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Վախո՞ւմ ես:

ՕՄԱՐ. Վեր գցեմ, որ հանկարծ վրա տա՞ն: Սարսա՞ղ եմ, ինչ եմ:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Էդ ա, է՛, որ հավատ չկա:

ՕՄԱՐ. Ախմախ, կովի միջին թվանքը դեն կգցե՞ն:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Բա հենց ես գիտում, թե քառասուն տարի կուլե՞լու ենք:

ՕՄԱՐ. Բա ի՞նչ ենք անելու: Թվանքը դեն գցել կըլի՞, ախմախ:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Բա էս մեծ կռիվները ո՞նց վերջացան: Թվանքները վեր չգցեցի՞ն:

ՕՄԱՐ. Որտե՞ղ:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Ռուսաստանում: Ա՛յ, Սեդրակ ախպիրս, որ Գերմանի կըռ-վիցը գալիս ա հիմի, հա էր նամակ գրել:

ՕՄԱՐ. Սեդրակը գալի՞ս ա:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Դալիս ա, բա՛: Նամակ էր գրել, որ բալչևիկ զորքի մեջն ա եղել ու երկու ամիս կռիվ ա արել ղաղախների ու աֆիցեների հետ: (Մխում է) Ա՛յ, պատմությունը էնտեղ ա... Գրում ա, մի անգամ գերի ա ընկել ղաղախների ձեռք: Ասում ա... (Ականջ է դնում) Հա՛: Ասում ա մի մութ գիշեր ղարավուլ ա ըլում կաղնած գեղի ծե-բին, մին էլ մթան միջին երկու երեք ղաղախ հանկարծ փաթաթվում են սրան ու շորը կոխում բերանը...

ՕՄԱՐ. Հետո՞...

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. (Ականջները սրելով) Սպասի՛: Զերոնք վրա են տալիս...

(Հեռվից խուլ աղմուկ է լսվում: Նրկումն էլ վեր են քոչում և հրացանները խլելով՝ դիւբ են բռնում: Աղմուկը զադարում է) Հը՞, դադարեց, բան չկա:

ՕՄԱՐ. Դադարեց... Հետո՞...

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Թվանքը վեր գիր, ասեմ:

ՕՄԱՐ. (Մի կողմ է դնում հրացանը) Վե՛ր գրի:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. (Մխելով) Հա՛: Էս ղաղախները սրան խեղդելով քաշքաշ տանում են անտառը: Ասում են քեզ սաղ-սաղ կմաշկենք, պետք է ասես գեղում ձերոնք քանի հոգի են, քանի պուլկմյոտ ունեք, մեծավորները ո՞ր տան միջին են նատած ու շատ էսպես բաներ: Ասում ա՛ չեմ ասի: Զե՞ս տալի: Սրան մի երկու հատ հասցնում են: Տղե՛րք, ասում ա ղաղախներից մինը, սրան կապեք ծառին: Կապում են ու սկսում են թակել: Կասե՞ն: Զե՛մ ասի: Սրան էդտեղ ուղղում են վեր-

չացնեն, բայց տեղը գեղին մոտ ըլկու համար վախում են, թե սրանից երկար ժամանակ բան չիմանան, տանում են իրենց գեղը ու փակում են մի ամբարի մեջ, որ առավոտը հարցնեն: Հենց էդ գիշերը ախպիրս դանակով ամբարի կտուրը ծակում ա ու փախչում բալշեիկների մոտ:

ՕՄԱՐ. Հա՛յ զոչաղ, վալլահա՛:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Ղոչաղ ա, բա՛ս:

ՕՄԱՐ. Լավ, էդ դադախներն ի՞նչ հաշիվ ունեն բալշեիկների հետ, երկուսն էլ ուռւս չե՞ն:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Ռուս են, ամա դադախներն ուզում են թաղավոր ըլի, բալշեիկները չեն ուզում: Ղադախներն ուզում են հողը, հարստությունը մեա հարուստներին, բալշեիկներն ասում են՝ չե՛ հողը, հարստությունն աշխատողինն ա:

ՕՄԱՐ. Բա մենք էստեղ ինչի՞ համար ենք կուլում:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Մեր հաշիվը պարզ ա: Դուք ուզում եք մեզ վերջացնեք, մենք էլ ուզում ենք ձեզ վերջացնենք:

ՕՄԱՐ. Էդ ա է՛, որ մեր կոիվն աճապակաս ա:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Դուք եք մեղավոր:

ՕՄԱՐ. Հաղիր դուք եք մեղավոր:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Թե մարդ ես՝ վե՛ր դիր թվանքը:

ՕՄԱՐ. Սարսա՞ղ եմ... քեզ ո՞վ կհավատա:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Էդ ա է՛...

Լոռւքյուն: Մխում են և հաց են ուտում:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Էհե՛յ, տեղդ հանգի՛ստ կաց:

ՕՄԱՐ. Հանգիստ եմ:

ՆՐԱՆԲ և ՖԱՐՄԱ

ՖԱՐՄԱ. (Երեւոյվ կտրան տակից) Օմա՞ր:

ՕՄԱՐ. Անա դու՞ ես:

ՖԱՐՄԱ. Ես եմ, դադեդ տանեմ:

ՕՄԱՐ. Ո՞վ կա ներքեում:

ՖԱՐՄԱ. Ոչ ո՞վ, բալա՛ ջան:

ՕՄԱՐ. Ի՞նչ խաբար:

ՖԱՐՄԱ. (Կամաց) Մուստաֆա բեգը գնաց:

ՕՄԱՐ. Ու՞ր:

ՖԱՐՄԱ. Ասում են Նախիջևան գնաց:

ՕՄԱՐ. Ո՞վ ասավ:

ՖԱՐՄԱ. Դիմացից իմաց աբին: Դեղը նոր մարդիկ են եկեր:

ՇՄԱՐ. Որտեղի՞ց են, ու՞ր են:

ՅԱԹՄԱ. Չեմ իմանում: Գեղի էն ծերին ուրիշ զարմաղալ ա:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Հը՛, բաններդ փիս ա երևում: Ի՞նչ եք փսփսում: Անձնա-
տուր ես ըլում:

ՕՄԱՐ. Հազիր դու անձնատուր եղիր, շա՛ն որդի:

ԻՄԱՐՏԻՐՈՍ. Ձերոնք փախչում են:

ՅԱԹՄԱ. Ամա՛ն, ա՛յ օլում, թող ոչ ովի մերը լաց չըլի: Այ Մարտիրո՛ւս,
ա՛յ բալամ, ախր Օմարի հետ ախարոր պես մեծացել, ախարոր պես
ապրել եք: Հիմի ի՞նչ շեյթան մտաւ ձեր մեջը, ի՞նչ եք իրար արին
թափում: Անիծվե՛ս, աշխարհք:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Անիծվի՛ր, բա՛ս: Թե Օմարը ընկեր, ախպեր էր, բա ինչի՞
համար ա ինձ մորթում:

ՅԱԹՄԱ. Նա՛ յա մորթում, կրակ ընկնի մորթել տվողի տունը:

ՕՄԱՐ. (Մոռլ) Դե՛, ռադ ըլի, հիմի քե՛զ եմ խփում, հա՛...

ՅԱԹՄԱ. Եսի՛ր, միանգամից մեռնեմ, շտեմնեմ քու մահը:

ՇՄԱՐ. Գնա՛, ռադ ըլի, ասում եմ, թե չէ՝ դրուստ որ խփում եմ, էս փիս
վախառ:

ՅԱԹՄԱ. Ախր ու՛ր ջհանգամվեմ, ու՛ր կորչեմ: Ասա՛վա՛ծ, սե ըլի քու
ստեղծած աշխարհքը, որ էս զուլումներով չսեպեցնելի մեր սիրտը:
Նստում է կտրան եզրին ու լաց լինում:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Գնա՛, շատ մեր պիտի լաց ըլի էս օրերը:

ՕՄԱՐ. Ձեռդ կտրի, հալվա՛ն: (Կրակում է):

ԻՄԱՐՏԻՐՈՍ. Կա՛ց, ես քու աղունը կաղամ: (Կրակում է):

ՅԱԹՄԱ. Ամա՛ն... այ օլում, ա՛յ անխիղճ աշխարհք, ի՞նչ եք ուզում
միևու՛թար բալիցս, ի՞նչ է արել իմ աղեն ձեզ, ու՛մ քրտինքն ա
կերել:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Սո՛ւզ ես անում, սո՛ւզ արա:

ՅԱԹՄԱ. Հա՛, ի՞նչ ա, ի՞նչ ես կատաղել, ի՞նչ ես ուզում իմ տղից:
Արի՛ն ես ուզում խմե՛ս:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Կռիվ ա, բա՛ս:

ՅԱԹՄԱ. Ա՛յ, կրակ թափվի կռիվ հնարողի ջանին: (Լաց է լինում):

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Լա՛ց էզպես: Իմ մերն էլ որ գերեզմանից դուրս գար՝ ավ-
տաս չէր ծիծաղի: Որ քու բալեն ուրիշի քրտինք չի կերել, բա իմ
մոր բալեն ու՛մ քրտինքն ա կերել, որ քու տղեն ուզում ա իմ արի-
նը խմի:

ՇՄԱՐ. (Մոռլ) Դե՛, ռադ ըլի, գնա՛:

ՅԱԹՄԱ. Վա՛խ, վա՛խ, վա՛խ... (Գնում է):

Երկար խորություն: Երկուսն էլ հոգնած են, ուստի շատ էլ հոգ չեն տանում կովելու:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Օմար:

ՕՄԱՐ. Զահրումար:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Զահրումար ու զահրուղխրթի: Եկամա՛խ, գիշերը ո՞նց ես լուսացնելու: Կգամ գլխավերեզ կկաղնեմ:

ՕՄԱՐ. Ոնց որ դու, էնպես էլ ես: Դու երկաթ ես, ես մա՞րդ: Դու կքնես՝ ես էլ կքնեմ, չես քնի, չեմ քնի:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Տեսնենք:

ՕՄԱՐ. Տեսնենք:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. (Քրի տակին սկսում է մի երգ մումալ) Ա՛յ աղիզըմ, աղ-լամա՛... (Կիսատ բողբեկով) Օմար:

ՕՄԱՐ. Հը՞:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Փամփուշաը հանի՛: Ես էլ հրես հանում եմ:

ՕՄԱՐ. Լա՛վ:

Լուրջուն:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Տո՛, էս վարդան աղեն ու՞ր մնաց: Ի՞նչ եղավ դրա հացը: (Գնայի բակը) Տո՛, Պեարս՛:

ՊԵՏՐՈՍ. (Հազիվ լսելի ձայնով, մեկուտ) Ի՞նչ է:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Վարդան աղեն չի գալի՞ս, հաց չի՞ բերում:

ՊԵՏՐՈՍ. Զե՛: Քնած ա:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Ո՞նց թե: Բա մինչև լուս ե՞ս պիտի գիրքում մնամ: Թե էն շուն շանորդու համար չեմ կռիվ անում, բա էս մարդու հետ ի՞նչ գործ ունեմ:

ՕՄԱՐ. (Միծաղում է) Սպասի՛ որ գա:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Տո՛, էն անիծած շան որդին քնի, թե ես նրա խանութներն եմ պահո՞ւմ: Տո՛, ես ու՞մ համար եմ կռվում:

ՕՄԱՐ. Նրա համար ես կռվում, քու մեծն ա:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Զե՛մ ուզում էսպես կռիվը:

ՕՄԱՐ. Զեա ուզում, ե՛կ անձեատուր եղիր: (Միծաղում է):

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Մի՛ ծիծաղի, ախմա՛խ: Հիմի կկրակեմ:

ՕՄԱՐ. Հը՞, թուլանում ես:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Զեմ թուլացել, սարսաղ: Համա ես ու՞մ համար եմ կռվում, աո՛: Տո՛, ինձ թողել են կրակի մեջ ու իրենք զնացել են հանգիստ խումփացնելու: Հիմի վեր եմ գցում ամեն բան ու գնում: էս կռիվ

Հնարողի հոր օխտը պորտն անիծած: Անձնատո՞ւր եղիր, Օմար,
մին ա, վերջդ էդ ա: Անձնատո՞ւր եղիր, պրծնի գնա: Թե չէ՝ գա-
լիս եմ տունդ:

ՕՄԱՐ. Արի ու տե՛ս:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. (Կրակում է) Ա՛ռ, հողի՛ս հանեցիր:

ՕՄԱՐ. (Կրակում է) Ահա՛, դրա հա՛խը:

Հանկարծ բալի կողմից ինչ որ աղմուկ է լսվում: Երկուսն էլ
ակամջները սրում ակամջ են դնում: Ներքևից ուրախ ձայներ են
լսվում:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Էն ի՞նչ ա...

Նրանք և Պետրոս

ՊԵՏՐՈՍ. (Կտուրը վազելով) Մարտիրո՛ս, Մարտիրո՛ս... Հաշտություն
ա, չեն կռվում...

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Գեղում էլ չեն կռվո՞ւմ: Հաշտություն ա:

ՊԵՏՐՈՍ. Հաշտություն ա:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Ո՞վ ասավ:

ՊԵՏՐՈՍ. Հարեանենք: Մարդիկ են եկել Երևանից:

Մարտիրոսն ու Օմարը չեն իմանում ինչ անեն: Անորոշ դիմելի
մեջ սպասում են:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Գնա մի կարգին բա՛ն իմացի:

Պետրոսը վազում է:

Մարտիրոս և Օմար

ՕՄԱՐ. Ջերմնք փախել են:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Չէ՛, էստեղ ուրիշ բան կա:

Բախում աղմուկ է բարձրանում: Ներս են քափվում զանազան
մարդիկ և ապա նրանցից Ռուբենը վազում է կտուրը դեպի Մար-
տիրոսը: Նա երացան ունի ձեռին, բայց ուրախ դեմքով է նայում
չորս կողմ:

Նրանք և Ռուբեն

ՌՈՒԲԵՆ. Վե՛ր արի, Մարտիրոս, դիրքը թող, գնանք զեղամեջ:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Ի՞նչ կա:

ՌՈՒԲԵՆ. Մեզ կռվացնողները փախան: Կռիվը վերջացավ:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Ո՞նց, ա՛յ տղա:

ՌՈՒԲԵՆ. Մարդիկ էկան Երևանից, լուր գցեցին, որ Դիլիջանում բալ-
չեկիները զլուխ են բարձրացրել, դաշնակիներին հաղթել են ու գա-
լիս են Երևան:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Ախր ես դիտեմ, որ էս իմ սարսաղ գլխի մեջ մի զահրումար
խելք կա, է՛, փորում եմ, փորում եմ, չեմ կարում հանի:
ՌՈՒԻՆՆ. Դե, զնա՛նք, զնա՛նք:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Օմար, ես զնացի: Սրանից դեսը ուղում ես իմ շվարի
«Հեա» կոխվ արա, բալշեիկները գալիս են...

ՅՄԱՐ. (Վազում է իրենց բակը) Գնանք:

ՆԵԱՆԲ և ՎԱՐՊԱՆ-ԱՂԱ

ՎԱՐՊԱՆ ԱՂԱ. (Կեղապատառ վազելով սրանց դեմ) Տեսա՞ր զուլումը,
տեսա՞ր անաբանությունը, բալշեիկները գալիս են: Ի՞նչ ենք անե-
լու, տղե՛րք:

ՌՈՒԻՆՆ. Ի՞նչ ենք անելու: Մենք մեզ համար, դուք ձեզ համար:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Ի՞նչ ենք անելու: Ձեզ հեա հաշիվ ենք նստելու էս ի՞նչ
օյիններ էիք խաղում ռանչպարի գլխին: Առավոտը ձեզ թաղեմ,
իրիկունը սրանց բեգերին: Գնա՛նք, Ռուբեն, հերիք հիմարացանք
էս աղաների ու բեգերի ձեռին: Գնա՛նք, մենք էլ մտնենք բալշեիկնե-
րի դսրբի մեջ: (Վաճելով Օմարի կողմը) Օմա՛ր, Օմա՛ր:

ՅՄԱՐ. (Վազելով կտուրը) Ի՞նչ ա:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Զահրումար, զնանք գեղամեջ: Մեր կոխվը վերջացավ: (Խշ-
նում են):

ՅՄԱՐ. Գալիս եմ, կա՛ց: (Խշնում է):

ՎԱՐՊԱՆ ԱՂԱ. Տեսա՞ր զուլումը: Բեգերն աղատվեցին փախան, ես մնա-
ցի կրակի մեջ:

ՎԱՐՊԱՆ ԴՈՒՅՐ

ՖՈՍՖՈՐԱՅԻՆ ՇՈՂ

ՊԻԵՍ ՎԵՑ ՊԱՏԿԵՐՈՎ

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԻՆՔ

ՌԱԴԻՆ
ԿԱՄԻՇԵՎ
ԱՅՋԵՆԲԵՐԴ
ԼԵՈՆՈՎ
ԱՆՏՈՆՈՎ
ԿԱՌԱՎԱՆՎ
ՄԵԴՎԵԴԵՎ
ՄԱՐՏԻՆՈՎ
ԶՈՒԴՆՈՎ
ՕԼԳԱ
ԴԱԼԻՆԱ
ԲԵՌՆԱՅԿԻ
ԲԻԲԿՈՎ
ՇԻՄԱՏՈՎ
ԱԼԻՄՈՎ
ԼԻԴԻԱ
ԱԼՅՈՇԱ

ՍԱՇԱ
ՍՎԵՏԼԱՆԱ
ՇԻՄԱՏՈՎԱ
ՏԱՏՅԱՆԱ
ՎԵՐԲԻՅԿԱՅԱ
ՊԵՎԶՆԵՐ
ԿՈՎԱԼՅՈՎ
ՍԱՎԶՆԿՈ
ԱԿԻՄՈՎ
ԻՎԱՆՈՎ
ՕՌԼՈՎ
ՇԻՊՈՎ
ԿՈՒԶՄԱ
ՔՐԻՍՏԼԱՅՆԴ
ՆԱԽԱԳԱՀ
ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ

ժողովրդական տան հանգստյան սրահը: Սեղաններ, բազմոցներ, ցրիվ անկյունիկներ, շախմատի սեղանիկներ: Լեկների անկյուն՝ գրեհով և լրագրերով: Աջ կողմը՝ ելք, որ տանում է դեպի բուֆետը: Ջախ՝ դռնի ելքն է:

Իլիմալը՝ վառարանի դուռ: Նրա ետև խորհի սրահն է, ուր հարվածայինների հավաքը և պարզատրաման հանդիսավոր նիստն է: Այնտեղից ելումուտ անելիս ներս է հոսում բանախոսությունների և ծափահարությունների ձայներ:

Հանգստի սրահում ելումուտ են անում հարվածային բանվորներ, գործարանի ինժեներա-տեխնիկական պետության անդամները և խորհրդային երկսեռ հաշարակորյան ներկայացուցիչներ:

Խորհից՝ բուռն ծափահարություններ. ուռու: Խմբվում են դիմացի դռան մոտ:

ԿՈՂՅԱ. Ո՞րվ է, ո՞վ:

ԳԱՐՍԵՎԻՍ. Ռադիոնը՝ տրակտորի գործարանի նախկին զիրեկտորը:

Գնանք լսենք:

ՊՈՂՈՍ. Նրան իր ամբողջ բրիգադով նետել են հիմա ավտոգործարանի

ճեղքվածքը փակելու:

ԲԱԹՈՒԼ. Դիրեկտոր:

ԿՈՂՅԱ. Սալամինի տեղ:

ՌԱՖԻԿ. Այո՛, նրան քշեցին իր տեխնիկական զիրեկտորի հետ:

ՇՆՐՈՒՆ. Անտոնովի՞ն. նա լավ մասնագետ է, բայց...

ՆԻԱՆՈՍ. Լավը լավ էր, բայց ինչ-որ մուխ բան կա...

Ջախից ներս են մտնում՝ Կամիշև, Լեոնով և Ալեքսեյեց:

ԿԱՄԻՇՆՎ. Նու, ես կարծում եմ, Սալամինի հասցեին շատ ճշմարիտ էր, բայց Անտոնովի մասին զուր է այդպես խոսում Ռադիոնը: Անտոնովը զո՞հ գնաց աչ օպորտունիստ զիրեկտորին:

ԱՅՋՆՆԲՆՐԳ. Կտրվող անտառի տաշեղի պես, չորատ վաղմի...

ԿԱՄԻՇՆՎ. Լավ չէ, երբ արդարը չեն խոսում: Սալամինը աչ օպորտունիստ էր: Սալամինին խփելը ճիշտ էր, բայց Անտոնովը նվիրված ինժեներ է: Խոսք չկա, Ռադիոնը գիտակից կոմունիստ է, իր նոր տեխնիկական զիրեկտորը՝ ազնիվ ինժեներ, բայց հրապարակով սեռացնել նույնպես մի աղնիվ մարդու...

ԱՅՋՆՆԲՆՐԳ. Բայց Անտոնովին պահում են գործարանում:

ԿԱՄԻՇԵՎ. Շատ էլ: Ի՞նչ տեղն էր այստեղ, հանկարծ, անպատճառ հիշել Անտոնովի անունը: Իսկի տեղին չէր: Զրաման ժողով չէ: Պարզապես՝ Ռադիկներ ճամփա է բաց անում իր նոր տեխնիկական զիրենկոորի համար: Լսեք, կոլեգա, դուք կոմունիստ եք, դրեք հարցը ձեր բջիջում: Բրակներն եղան Անտոնովի բացակայության ժամանակ: Նրա անկումը թյուրիմացություն է:

ԼԵՈՆՈՎ. Նս կհարուցեմ այդ հարցը:

Ջախից մտնում է Անտոնով:

ԿԱՄԻՇԵՎ. Ընկեր Անտոնով, մի վերաժողովեք, մենք ձեզ կաշխատանք: ԱՆՏՈՆՈՎ. Խնդրեմ չաշխատանք: Իմ խիղճը հանգիստ է, և դա ինձ բավական է:

ԿԱՄԻՇԵՎ. Ի՞նչ: Այսպես հրապարակով նա ձեզ արատավորի՞: Պիտի լռե՞ք:

ԱՆՏՈՆՈՎ. Այո՛, ի՞նչ կա:

ԿԱՄԻՇԵՎ. Բողոքեք կենտրոնական վերահսկիչ հանձնաժողովին:

ԱՆՏՈՆՈՎ. Նս կաշխատեմ իմ տեղում: Շատ մի մանեք բարակ, սիրելի կոլեգաներ, գործը գործ է: Կաշխատենք, կանենք, ոչի՛նչ: (Հեռանում է):

ԿԱՄԻՇԵՎ. Ռադիկը թյուրիմացության մեջ է: Անտոնովը նվիրված խորհրդարային ինժեներ է:

ԼԵՈՆՈՎ. Սա լավ մարդ է:

ՌԱԴԻԿ. (Ներսից) Կրարձրացնե՛նք երկիրը... Օրջեկտիվ պատճառներ, դա՛ օրջեկտիվ պատճառները ֆաբրիկանտների համար է, դա Սալոմին-Անտոնովչինան է խոսում օրջեկտիվ պատճառներից: Ոչ մի օրջեկտիվ պատճառ, ընկերներ, ոչ մի շեղումն և ոչ մի ուշացում: Հիմա ամեն ուշացում՝ ուշացումն է սոցիալիզմի: Պարզեատրված հարվածայինների կողմից, ընկեր Նովիկով, խնդրում եմ հայտնել ղեկավարին, որ մենք՝ հարվածային բրիգադներս պատվո խոսք ենք տալիս Հոկտեմբերյան հեղափոխության տարեդարձին բերել նրան ռապորտներ մեծագույն հաղթանակներով:

Ծափահարություններ

ՆԱԽԱԳԱՀ. Խոսքը արվում է ավտոգործարանի նոր տեխնիկական դիրեկտոր ինժեներ Բեռնացիով:

Բուռն ծափահարություններ

ԲԵՌՆԱՑԿԻ. (Ներսից) Ընկերներ, ինձ հանձնված է էնտուզիաստ մի

գիրեկատրի հետ ավտոգործարանի ճեղքված ֆրոնտի պաշտպանութ-
յունը: Վերցնում եմ այդ պարտքն ու պատիվը, դնում եմ այդ ֆրոն-
տը և ինձ հայտարարում եմ հարվածային, այդ դժվարին, բայց
խանդավառ գրոհի մեջ:

Բուռն ծափահարություններ: Աջից ներս է մտնում Մեդվեդկը:
ՆԱԽԱԳԱԶ. Խոսքը տրվում է ավտոգործարանի մատակարարման պետ
ընկեր Կառավարին:

ԿԱՌԱՎԱՐ. Բոլշևիկյան հանձնառումը և խնդիրների սուր դրույթները,
որով հանգիս եկավ մեր գործարանի նոր գիրեկատր ընկ. Ռադինը,
դա միաժամանակ ցույց է տալիս այն հսկայական դժվարություն-
ները, որ մենք պիտի հաղթահարենք: Թույլ տվեք հաջողություն
բարեմաղթելու ընկ. Ռադինին, նաև ընկեր Բեռնացկուն և հայտնել
մեր մեծ հույսերը, որ նրանք անպայման կիրագործեն իրենց ան-
հնարին և խիզախ առաջադրանքները:

Ծափահարություններ: Կառավարը ներս է գալիս և ընկնում է
բազկաթուին:

ՄԵԴՎԵԴԿ. Բրավո, մատակարարման պետ, լավ խոսեցիր:

ԿԱՌԱՎԱՐ. Ծի, մեղքեր իմ, գործեր ալեխույական: (Միծաղում է) Դա-
լիս է նոր ապարատը, ո՞նց է:

ՄԵԴՎԵԴԿ. Կրակ է, վառել է ուղում ձեռաց ամեն բան: «Կբարձրաց-
նենք երկիրը». չեմ բարձրացնի Մեկուլիշինի հողը: Սրան գյուղա-
ցիություն կասեն: Հնգամյա թուղ կխեղդի մասսան:

ԿԱՌԱՎԱՐ. Ինչ ապարատ ուղում է դա, մասսան ամենալավ ապարատն
է: Մասսան մեզ կլսի: Սա է գլխավորը:

ՄԵԴՎԵԴԿ. (Կառավարին) Լսեցի՞ր, մատակարարման պետ, «ուչ մի
օբյեկտիվ պատճառ»՝ այսպես խոսեց Զարադոստրան:

ԿԱՌԱՎԱՐ. Այդպես խոսեց Զարադոստրան, բայց ինչպե՞ս լսեց մաս-
սան: (Սուր ժպիտով նայում է նրան):

ՄԵԴՎԵԴԿ. Նու, ասեք խնդրեմ, ո՞ւմ է պետք այս կինոնկարը: Հոգնած
հարվածայիններին սրկել անկողիններից, բերել ծամիլու՝ ինդուստ-
րացում, տեմպեր, քարուքացախ: Բանվորը նախ՝ իր դադգահի
վրա է բանվոր և ապա՝ երբ երեկոյան հաց է ուտում: Դա: Պերմա-
նենտ տոնակատարություն և պլանային սով: Կարդացի՞ք «Պրավ-
դայի» հոդվածը իմ մասին:

ԿԱՌԱՎԱՐ. Դիտեք ինչ: Որ «սրանց» դոմնաներով մինչև աստծու ոտ-
ներն էլ վառեք, էլի մեկպսոնների անունը օպորտունիստ է: Քեֆ
արեք: Դա ավելի սանիտարական է: (Միծաղում է):

ԲԻԲԻԿՈՎ. (Ակնաբեկելով Կառավարին) Շնորհիւ «օբյեկտիւ պատճառներին», որով սնում է մեզ...

ԿԱՌԱՎԱՐ. Նու, սկզբից էնտուզիաստների մարշը ինդուստրացման տեմպերով: Դուք չե՞ք ուտում, ես եմ ուտում այդ պատճառները:

Նորժամ բուռն ծափահարության պայքրուն: Լսվում է ուռա: Խմբվում են դիմացի դռան մոտ:

ՆԱՆԱԳԱՆ. Խոսքը արվում է ավտոգործարանի կոլբյուրոյի քարտուղար քնկ. Մարտինովին:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Ընկեր հարվածայիններ, շնորհավորում եմ ձեզ: Ձեր գերազույն հաղթանակը՝ Լենինի շքանշանը: Թող դա դրվի այս հավաքի պատվո, հերոսության և փառքի պատմության մեջ: Սոցմբրցման, հարվածայնության քլունդներով ճեղքեցեք ժայռերը դեպի սոցիալիզմի առավոտները: Մի տարի հետո, մյուս հավաքին, կըրեին կզանք այստեղ կանգնեցնելու մի նոր հաղթանակի սյուն: Դեպի դիրքերդ, քնկերներ:

ՆԱՆԱԳԱՆ. Թույլ տվեք հավաք-նիստը հայտարարել փակված:

ՄԻ ՋԱՅՆ. Ընկերներ, դադարից հետո սբաճում տեղի կունենա սիմֆոնիկ համերգ:

Մտնում են Մարտինով և Բեռնացիին:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Կալ չասի՞, Սիմյոն Իլյիչ. իմ նախորդը տեխնիկական դիրեկտորի անունը ցեխն է կոխել ուղղակի:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Յեխը չէի տաի, բայց հանցավոր վստահություն է ունեցել դեպի ոմանք:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Ասեք խնդրեմ, Սիմյոն Իլյիչ, պե՞տք է լինի մի գերազույն ինտերես մասնագետի, գիտնականի համար: Գիտե՞ք ում վրա է ընկնում ամենամեծ պատասխանատվությունը կոմունիստից հետո: Ինժեների:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Ճիշտ է: Արդեն ինժեներական հսկա բանակը վեր է ածվում սոցիալիզմի ինժեներության: Մեծ բեկում կա:

ԿԱՌԱՎԱՐ. Նուրբ ժամանակներ են հիմա: Առաջ մի ճառով հարյուր զուտ կթուցնեիր: Բայց հիմա գործը նուրբ է, գիտություն է պետք:

Ներս են մտնում Ռադին իր բրիգադով, Չուլնով, Սալչենկո և այլ հարվածային վարպետներ և բանվորներ: Սրանց նետում է

Կամիշէի բրիգադը՝ Այգեմբերգ, Օսլով, Միշին և այլ վարպետներ
ու բանվորներ:

ՉՈՒԴՆՈՎ. Բոցրինը ձեր դիրեկտորին իր տեխնիկական դիրեկտորի հետ:
ԼեՆՆՈՎ. Քանզեցինը օձերի բները: Հիմի կզանք ձեր գործարանը, կառու-
նենք էլի ինչ օձեր մնացին տակին:

ԿԱՄԻՇՆՎ. Օձեր կան գուցե էլի... բայց դուք լորդոններ եք բռնում: Օձերի
բները խորն են լինում:

ԼԵՆՆՈՎ. Խորը կլինի, բայց կհանենք: Գլխավորները թռան:

ՌԱԴԻՆ. Գլխավորը ունիոնատրուկցիան է, որ սարի նման զեմ է առել:
Հնկեր Բեռնացիին մշակել է մի ամերիկյան ծրագիր: Կադերն են
մտահոգում ինձ, այ թե ինչ: Ի զեպ, իմացա՞ք կառավարության
առաջադրանքը՝ 18... մեքենա:

ԵՐԿՈՒ ԶԱՐՎԱԾԱՅԻՆՆԵՐ.— Կրակն էլ կնկավենք, ինժեներ տվեք միայն:
Կաններ մի կերպ, ընկեր Ռադին:

ՌԱԴԻՆ. Ոչ, ընկերներ, սա «մի կերպի» բան չէ: Սա տեխնիկա է և... հե-
րոսություն: Ահա՛:

ԲԵՌՆԱՅԻ. Միանգամայն ունալ առաջադրանք է, և կկատարենք:

ՌԱԴԻՆ. Ընկերներ, որոշենք մի կանոն ևս: Իմ բնակարանը գործարա-
նին կպած է: Խնդրում եմ, ուղղակի ընկերաբար պահանջում, ամեն
րոպե ընդունում եմ զրասենյակում, տանը, զիշեր-ցերեկ: Ոչ մի
արդարացում՝ ընդունեցիր, չընդունեցիր, ինչպես և նախկին գոր-
ծարանում էինք:

Ներս ևն վագում տրակտորի գործարանի հարվածայինների մի
հանի խումբ և շրջապատում Ռադինին:

Ս. ԶԱՐՎԱԾԱՅԻՆ. Ընկեր Ռադին, նկարվում եք մեզ հետ միասին: Հիշա-
տակ, բանի որ թողնում եք մեզ:

Բ. ԶԱՐՎԱԾԱՅԻՆ. Ի՞նչ լրագրի համար:

ՌԱԴԻՆ. Թողեք, ընկերներ, ո՞ւմ է պետք իմ քիթ ու պոռնոզը:

ԶԱՐՎԱԾԱՅԻՆՆԵՐ. Այդպես բան չկա: Հաղթել եք մեզ հետ միասին,
պետք է միասին էլ նկարվենք: Տղերք, օղակել ընկեր Ռադինին: (Քա-
շում են) Հավ է, լավ, չենք թողնի: (Տանում են):

Գուրա ևն գնում բոլորը: Ձեռքի զանգակ են հնչեցնում:

ՄԻ ԶԱՅՆ. (Դռնից) Համերզը սկսվում է, ընկերներ:

Ներկաները հաշվում են հետգհետե խորքի սրահը: Ձախ կող-
մից ներս է մտնում Գալինա և դես-դես նայում: Բեռնացիին նա-
յում է նրան և այլալված, ուրախ գնում ընդառաջ:

ԲԵՌՆԱՅԻ. Գալինա Անատոլենա... Դուք...

ԳԱԼԻՆԱ. Սպասե՛ք... Դուք... Միխայիլ Պետրովի՞չը: Ա՛, բարե, բարե ձեզ:

ԲԵՌԵԱՅԿԻ. Դուք նո՞ր եկաք... և...

ԳԱԼԻՆԱ. Ես ուզում եմ տեսնել քրոջս... Ռադինի կնոջը: Նա այստեղ է կարճեմ:

ԲԵՌԵԱՅԿԻ. ...Այո՛... Գալինա Անատոլենա... Ես իսկույն կհանչեմ նրան: (Գնում է խորհի սրահը և վերադառնում Օլգայի հետ) Օլգա Անատոլենա, ձեր քույրը:

ՕԼԳԱ. (Տեսնելով Գալինային) Գալեչկա, Գալեչկա, վերջապես: (Գրկախառնվում են):

ԳԱԼԻՆԱ. Զէի՞ք սպասում այսօր: Գնացի ձեր տուն և անմիջապես այստեղ:

ՕԼԳԱ. Այդքան կարելի՞ է ուշանալ: Հուլիս կտրեցի: Կարելի՞ է այդքան լքել քրոջը, ա՞, այդպես կարելի՞ է մոռանալ: Ո՞ւր ես, է՛, ո՞ւր ես թափառում, հերիք չէ՞:

ԳԱԼԻՆԱ. Ես միշտ հիշում էի քեզ, Օլգա:

ՕԼԳԱ. Ապա ինչո՞ւ չէիր գալիս, ա՞, անսիրտ, ինչո՞ւ... Բա իսկի հարազատի կարոտ չունե՞ս, ասա, է՛, անգու՞թ... (Կրկին փաքարվում է նրան և համբուրում):

ԳԱԼԻՆԱ. Օլգա, հանգստացիր, տեսար, որ եկա:

ՕԼԳԱ. Եղ կմնաս մեզ մոտ, այնպես չէ՞: Այո՛, այո՛, կմնաս, էլ քեզ բաց չեմ թողնի, իմ վայրենիս... (Համբուրում է):

ԳԱԼԻՆԱ. Ես եկել եմ աշխատելու... Հիմի ես պլանավիկ եմ:

ՕԼԳԱ. Օ՛հ, ինչ լավ է: Հենց կմնաս մեր գործարանը, կաշխատես մեզ հետ: Ինչքան կուրախանա Վոլոդյան, այ թե իմանա, որ եկել ես: Պիտի լսելիք նրա ճառը: Վոլոդյան հիմա հարվածային պատասխանատու կուսակցական է: Նրան միշտ նետում են ճեղքվածքները: Նա կրակի պես է աշխատում: Որտե՞ղ է, գնանք հայտնենք նրան, որ եկել ես:

Մեանից հերս է մահում Շիմատով և նախում Գալինային:

ԳԱԼԻՆԱ. Ընկեր Շիմատով, բարե ձեզ: Ես, իսկույն:

ՕԼԳԱ. Շատ լավ, շատ լավ, սիրունիկս, գնա, հեռո՞ւ...

Գալինան գնում է սրահ:

ԲԵՌԵԱՅԿԻ. Ուրա՞խ եք:

ՕԼԳԱ. (Բեռնացկուն) Ես ինձ կորցնում եմ ուղղակի: Զգիտե՛ք որքան եմ սիրում սրահն: Սա որբի պես է եղել մեր տանը: Միշտ թափառական,

միշտ հեռու, միշտ ղուրկ: Մենք կապված ենք հղել, այսինքն՝ ես, ևս... Ահա և Վոլոդյան. (շտապելով դեպի նա) Վոլոդյա, ո՞վ է եկել, գիտե՞ս, Գալեշկան:

ՌԱԳԻՆ. Գալեշկա՞ն, շատ ուրախ եմ:

ՕԼԳԱ. Եվ ո՞վ կսպասեր: Երեակայիր, պլանավիկ է: Այնպես չէ՞, Վոլոդյա, մենք նրան կտեղավորենք մեր գործարանում: Գալեշկայի համար, գիտեմ, դու ոչինչ չես խնայի: Մանավանդ, Գալեշկայի համար:

ՌԱԳԻՆ. Մեծ ուրախությամբ, գնանք որոնենք:

Դնում են: Բեռնացիին հուզմունքով նայում է նրանց ետևից և ապա սկսում է անցողաբար անել անվճարակամության մեջ: Դեմից մտնում է Բիբիկով:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. (Բիբիկովին) Չեմ հասկանում... Երա՞ջ է սա, թե երեակայության խաղ...

ԲԻԲԻԿՈՎ. Խո՞նչ է պատահել, Միշա:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Այն աղետալի ֆիզուրան...

ԲԻԲԻԿՈՎ. Ո՞վ, ի՞նչ է պատահել քեզ:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Ռադիկի կնոջ քույրը... Պետյա, նա է: Նա, մյուս աշխարհից, աղետալի պատմությունը...

ԲԻԲԻԿՈՎ. Նա այնտեղ է: Գնա...

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Գնա՞մ... այո՞, նա այնտեղ... (Դնում է սրահը):

ԲԻԲԻԿՈՎ. (Հետևում է նրան) Գալինան եկել է:

ԿԱԼԻՆԱ. Ուրեմն Սվետոչկան քե՞զ մոտ է: (Աջից մտնում են Օլգան և Գալինան):

ՕԼԳԱ. Ինչ, նրա քույրն ես... այդ էլ չգիտեիր... Կալ, ինչո՞ւ չէիր դրում, ինչո՞ւ էիր լռել այսքան տարի: Ինչ դաժան հղար մեր վերաբերմամբ: Մաման մեռավ մենակ, այնպես, չստացավ քեզնից ստույգ մի լուր: Պապան՝ համառ մենչևիկ, գիտես, խռովեց մեզնից, հղբայրներս չկան... հարազատ ո՞վ է մնացել: Ասա տեսնեմ, ինչ էիր անում այսքան տարի:

ԳԱԼԻՆԱ. Ինչ որ կսպասեիր, ինչ որ չէիր սպասի...

ՕԼԳԱ. Ախ, Գալեշկա, Գալյուշենկա, ինչեր չես արած լինի, որ ինչեր չըսպասեմ քեզնից: Էլի՞ այն ավանաշուրիստկան ես: Ասենք, իհարկե: Ամուսնացա՞ծ ես:

ԳԱԼԻՆԱ. Կարծեմ... Երբեմն պատահում է մի բիշ... (Մանր հոգոց) Նաև պատահում էր, որ չէի ամուսնանում: Եվ դա էր բերում հոգու մի փոքր անդորրություն:

ՕԼԳԱ. Որքան չաբաղած ես դու մարդկանց դեմ, Գալիչկա: Եվ ինչե՞ր են պատահել քեզ հետ...

ԳԱԼԻՆԱ. Ոչ որ բարի չէ ոչ որի հանդեպ: Ես էլ բարի չեմ:

ՕԼԳԱ. Բայց դու եղար մի անգամ, մի՞ զրպարտիր քեզ: Դու փրկեցիր Վոլոդյային, ինձ, իմ որդուն ստույգ մահից, սպիտակներից, ստույգ մտանդելով քեզ: Դուցես նրա համար արիր, որ ես քույրդ էի: Բայց չէ որ դու այդ արիր նաև օտարին:

ԳԱԼԻՆԱ. Նու... հարմար մոմենտին հենց դու ինձ կնեւես մահվան երախը, որ ինքդ խուսափես նրանից:

ՕԼԳԱ. Բավական է, Գալիչկա, դու գործ ես կատարել: Դու կմնաս, իսկ խոսքերդ խոսքեր են և ուրիշ ոչինչ: Ես գիտեմ, ինչ որ մեզ արիր, նույնը կանես և միլիոնների համար:

ԳԱԼԻՆԱ. Միլիոնների՞ համար... (Մտածում է) Այո՛, պետք է անել: Բայց և միլիոնները չեն, որ շարժում են իմ գույքը: Միշտ իմ կատաղությունը շարժում է մի փոքրամասնություն, որ և չի կարողանում տանջանքից փրկել միլիոններին և տանջում է նրանց: Դու կարծում ես ձե՞ղ համար փրկեցի ձեզ:

ՕԼԳԱ. Ասյա ո՞ւմ համար:

ԳԱԼԻՆԱ. Նրա համար, որ տեսնում էի սպիտակները առաջ ոչինչ չէին կարողանում տնել, բայց աննպատակ սպանում էին: Ես չէի սիրում նրանց հենց դրա համար:

ՕԼԳԱ. Գալչա, այդպես մի խոսիր: Դու այդպես չես:

ԳԱԼԻՆԱ. Ոչ, ես այդպես չեմ: Պետք է հո քաշվեն կյանքից նրանք, ովքեր ոչինչ չեն կարողանում անել և միայն խանդարում են:

ՕԼԳԱ. Սպիտակներին դրա համար էլ ետ քաշեցին կյանքից, որ նրանք խանդարում էին:

ԳԱԼԻՆԱ. Կարող է պատահել:

ՕԼԳԱ. Ոչ, ուղղակի այդպես էլ է:

ԳԱԼԻՆԱ. Թերևս, կարծես:

ՕԼԳԱ. Հիմարացե՞լ ես, Գալիչկա, ի՞նչ է պատահել քեզ:

ԳԱԼԻՆԱ. Կատարելապես ոչինչ, տրա-լա-լա-լա-լամ... (Ներվալին) այո, տրա-լա-լա-լա-լամ...

ՕԼԳԱ. Հիմարիկ (Համբուրում է նրան):

ԳԱԼԻՆԱ. (Լուրջ) Դու կարծում ես իմ մաղձը նրանից է, որ քաղաքացիական պատերազմից հետո կոմունիստներն ինձ տանջել են անիրավորե՞ն, ո՞չ: Կյանք չկա հիմա, ահա՛ իմ մաղձը:

ՕԼԳԱ. Գալիչկա, ապա մեր սոցիալիստական արշա՞վը:

ԳԱԼԻՆԱ. Դա մի հոյակապ ձանձբույթ է: Տրա-լա-լա-լա-լա (փշում է նրա երեսին):

Չախից գալիս են Շիմատով, Բիբիկով, Ալիմով:

ՇԻՄԱՏՈՎ. Հիմարիկ... Բայց ո՞ւր կորավ Վոլոդյան: Նա այնքան ցրված է:

Կարող է առանց մեզ տուն վերադառնալ: Դնանք որոնենք:

ՇԻՄԱՏՈՎ. Նա այնտեղ է:

Օլգան և Գալինան գնում են:

ԲԻԲԻԿՈՎ. Այս նորաթուխ կառապանը շատ պիտի զուտ տա իր ձիերին:

ԱԼԻՄՈՎ. Իսկ նախկին ղրբեկտորին ո՞ւր ուղարկեցին:

ԲԻԲԻԿՈՎ. Պողպատի գործարան, մատակարարման պետի օգնական:

ԱԼԻՄՈՎ. Ա՛, բարձրացում, ինչպես լինում է միշտ: Բրա՛վո, Սալոմին:

Եվ ի՞նչ, գուրս է գալիս, որ հիմա նա մեր ավտոգործարանի անմիջական մատակարարն է:

ԲԻԲԻԿՈՎ. Ապա ի՞նչ եք կարծում...

Իհարե են նայում նշանակալի:

ԱԼԻՄՈՎ. Դա նոմեր է... հիանալի՛ նոմեր... բայց, ի դեպ՝ ոտները շատ դրին Անտոնովի պոչին:

ԲԻԲԻԿՈՎ. (Միծաղում է) Դե, նա զոհ դարձավ մեր ընդհանուր «տակալիկային»: (Հստաշում է) Առանց զոհի բան չենք շինի: Եվ, վերջապես, թող Անտոնովը մեզ հետ գա: Դա լավ կլինի գործի համար էլ, իր համար էլ: Սա հասարակական գերծ է:

ՇԻՄԱՏՈՎ. Բայց, բարեկամներս, այս ամենը լավ: Այս բոլորի մասին մենք կհավաքվենք, կխոսենք... Ի՞նչ կասեք:

ԲԻԲԻԿՈՎ. Այո՛, պետք է:

ԱԼԻՄՈՎ. Որտե՞ղ և ե՞րբ:

ՇԻՄԱՏՈՎ. Վաղը երեկո... «Ակումբում»:

ԱԼԻՄՈՎ. Շատ գեղեցիկ:

Աջից ներս է գալիս Բեռնացիկին և մեկին որոնող աշխատակցի նայում՝ ապա նեղանում նույն ուղղությամբ՝ երկրորդ դռնից:

ՇԻՄԱՏՈՎ. Լսեք: Այս տեխնիկական ղրբեկտորը լուրջ արգելք է Գիտական: Մասնագետ աչք է, իսկույն կնկատի ախանք: Եթե Գալինային կարողանար նրան դեղ մեր կամպանիան...

ԲԻԲԻԿՈՎ. Պետք է փորձել...

ՇԻՄԱՏՈՎ. Վատ չէր լինի... Բերեք նրան մեր «ակումբը»:

Աջից ներս են գալիս Բեռնացիկին և Գալինան:

ԲԻԲԻԿՈՎ. Ահա և նրանք... գնանք: (Հեռանում են դեպի սրահ):

ԲՆՌՆԱՅԿԻ. Երբ արձանագործի մոլեգնությամբ հարձակվում ես այս արձանի վրա, ուր քեզ գործակցում են միլիոնները: Մի ռիթմով, էպիտալին համընթաց: Այս գործի պրոցեսը դա մուզիկա է: Վեհություն է ուղղակի և հերոսություն:

ԳԱԼԻՆԱ. Շատ շե՞ր բանաստեղծում:

ԲՆՌՆԱՅԿԻ. Ամենևին: Ինքներդ խորամուխ եղեր իմաստին: Մի ավտոգործարան: Բայց սրա մեջ բեկվում են համայն պետության կյանքի և մահի խնդիրները: Ավտոմեքենա, ի՞նչ բան է դա: Ավտոմեքենան սպանում է տարածությունը: Դա սլացիկ տեմպ է դեպի սոցիալիզմ: Ավտոն երկրի արյունատար երակն է, եթե դուք այս տարի այսքան ավելո տար բաղաբին, գյուղին, հետո՝ բանակին...

ԳԱԼԻՆԱ. (Շատ սառն և անպույր) Բանակի՞ն, սրբա՞ն:

ԲՆՌՆԱՅԿԻ. Ասենք, այդ նու, զինվորական...

ԳԱԼԻՆԱ. Հասկանալի է: Զինվորական դադանիր: Հետաքրքիր չէ: Բայց սրտե՞ղ է այդ հերոսությունը:

ԲՆՌՆԱՅԿԻ. Ի՞նչն եք դուք համարում հերոսություն:

ԳԱԼԻՆԱ. Հերոսություն: Զգիտեմ ի՞նչ հերոսություն է, երբ նախօրոք հաշվում եք շահը, ստուգում վտանգը և համաձայնում հերոսանալու մի գործի մեջ, ուր ձեզ օգնում են միլիոնները, ուր գնում են տիրող իրավակարգին համընթաց:

ԲՆՌՆԱՅԿԻ. Ա՛խ, այդ ձեզ չի գրավում: Ապա ի՞նչն է գրավում ձեզ:

ԳԱԼԻՆԱ. Գիտե՞ք ինչ: Պատմեմ: Մի անգամ մի երիտասարդի ստիպելի փոխորդի ժամանակ մակույկ նստել: Նա եկավ առանց մտածելու: Հեռացանք տփից և ընկանք ալիքների երախը: Պարզապես վտանգվեցինք: Մաքրուում էինք ուժերից վեր: Ոչ մի օգնություն: Ամբողջ ծովն ու մենք միայն իրար դեմ: Մակույկը ծովեց և հանկարծ տեսա ծովաջրի ֆոսֆորային շողը մակույկի եզրին: Դաշույնի պես քսվեց իմ կոկորդին այդ շողը: Երիտասարդը խեց իմ իրանը: Նա անմտաբար դռեց՝ «Բաց թող, ես լողալ գիտեմ»: Բայց նա պինդ բռնեց ինձ: Հետո ուշքս կորավ: Ափից տեսել էին մեղ, եկել էր բարկասը և մեզ փրկել այն ժամանակ, երբ երիտասարդը կիսախեղդ վիճակում բռնել էր ինձ: (Պառզա) Հերոսություն՝ դա սեփական կյանքի ուրացումն է և խաղը մահվան հետ:

ԲՆՌՆԱՅԿԻ. Այդ երիտասարդը սիրո՞ւմ էր ձեզ...

ԳԱԼԻՆԱ. Ուրիշին էր սիրում հաղվադյուտ ղզացմունքով: Եվ այդ ուրիշի կյանքը դրեց մահվան խաղի մեջ: Հերոսը նա է, որ կասեմ եկ և առանց հարցնելու, թե ուր՝ կգա ինձ հետ մի խենթության անդունդ...

Կարող եք, ահա, մի խմանաք ինչու, եկեք ինձ հետ, եկեք խփույն, հենց իմ մի հրավերով, ընկեք անդունդը, և ձեզ կսիրեմ ես, քոհելով իմ անձը:

ՔԵՌՆԱՅԿԻ. (Հիացած) Մահվան սիրով...

ԳԱԼԻՆԱ. Մահվան սիրով, այո՛: Դուք վտանգում եք ձեզ, դուք ինձ հայտնում եք ձեր գաղանիքները, նու, տսենք, դուք սպանել եք մի կոմունիստի, մի գինվորական գաղտնիք, և կասկածում եք, որ ես գուցե ազնիվ կլին հմ, գուցե և լրտես հմ: Եվ ապրում եք երկվորյուն, տարակուսանքի մշտական վտանգը: Դուք դառնում եք ինձ հետ միասին դատապարտված մարդ, մենք սկսում ենք սիրել իրար մի ինչ-որ մահվան սիրով...

ՔԵՌՆԱՅԿԻ. Գալինա Անատոլենա, դուք հետաքրքիր եք... ֆոսֆորային շողի պես...

ԳԱԼԻՆԱ. Ոչ, իհարկե: Բայց ես կարծում հմ, կարող կլինեի ձեզ պատկերել այդ հերոսությունը ուրիշ անգամ: Գիտե՞ք, ես սիրել հմ մի այնպիսի մեկին: Նա ինձ հայտնեց մի դարհուրելի գաղտնիք: Եվ ընկավ ապրումների անհնարին մոլեգնության մեջ: Տիրող իրավակարգի դեմ՝ դա է եղել միշտ հերոսությունը: Բայց դա էլ... Եվ հիմա որտեղ կա հերոսություն:

Ներս է մտնում Շիմատովը: Գալինան վեր է կենում:

ՔԻԻԿՆՈՎ. Ներեցեք, մի բոպե Միխայիլ Պետրովիչ:

ՔԵՌՆԱՅԿԻ. Խնդրեմ, խնդրեմ: (Հեռանում է Բիբիկովի հետ):

Գալինան մոտենում է Շիմատովին: Սրանք բաշխում են մի կողմ:

ՇԻՄԱՏՈՎ. Ամեն բան պատրաստ է: Դուք կաշխատեք ձեր քրոջ ամուսնու գործարանում: Խոսված է մեր այնպիսի «համարի» հետ: Նա պատրաստել է ձեր տեղը՝ պլանային բաժնում:

ԳԱԼԻՆԱ. Սպասե՛ք, այստեղ տեղի է ունենում մի ճակատագրական խաղ: Նկատե՞մ եք: Դուք ինձ ուղարկում եք այն գործարանը, ուր դիրեկտոր է նշանակվել իմ քրոջ ամուսինը:

ՇԻՄԱՏՈՎ. Հենց դրա համար էլ մենք սարքեցինք, որ...

ԳԱԼԻՆԱ. Դա վատ նշան է:

ՇԻՄԱՏՈՎ. Դուք անահավատ եք:

ԳԱԼԻՆԱ. Ո՛չ: Բայց ի՞նչ, եկավ իմ քրոջ ամուսինը և կանգնեց իմ ճամփին: Անախորժ է:

ՇԻՄԱՏՈՎ. Մենք ուրիշ գործարան կենտրոնակենք ձեզ:

ԳԱԼԻՆԱ. Նու... ինչ կլինի, կլինի:

ՇԻՄԱՏՈՎ. Ոչ, աչգակս չի կարելի: Դուք սկսում եք «հոգեբանություն» ունենալ: Ներվաչին խաղեր: Դա պետք չէ գործին:

ԳԱԼԻՆԱ. Ես այդ տսի անձնական դիտումով:

ՇԻՄԱՏՈՎ. Դուք սերտ կապե՞ր ունեք ձեր փեսի և քրոջ հետ:

ԳԱԼԻՆԱ. Սերտ կապեր ունեցել եմ և ունեմ հիմա: Բայց ես չեմ կարող չհրգեհել թշնամու երկիրը, ինչ է, այնտեղ ունեմ սերտ կապեր: «Մեր» ու «նրանց» գործը չեն տեսնում ոչ ինձ և ոչ էլ իմ քրոջը... Դործը գործ է: (Հառաչում է) Ոչ: Ես կգնամ այդ գործարանը: Ես ճակատագրից չեմ վախենում: Եվ կբռնեմ նրա կոկորդից, կամ թող նրա ճիրաններում սեղմվի իմը: Միեւնոյն է...

ՇԻՄԱՏՈՎ. Լսեք: Սարատովի գործից դո՛ւք մնացիք մաքուր, և մի երկուերեք հոգի: Այստեղ զգուշ՝ վոլտեր շաներ: Սիրում եք այդ: Ամենօրյա սեյսեր՝ դեպի Բեռնացկու կողմը: Նա է բանալին և մեխանիզմը: (Մտնում է Բեռնացկին) Տեղյակ պահեք ձեզ նրա գործի բոլոր մանրամասնություններին: (Գնում է):

ԳԱԼԻՆԱ. (Վերադառնալով, Բեռնացկուն) Ներեցեք, Միխայիլ Պետրովիչ: Բեռնացկի. խնդրեմ, խնդրեմ:

ԳԱԼԻՆԱ. Դա՞, հերոսներ չկան, հիմա չկան մարդիկ, որ կարողանան հերոսանալ: Բոլորովին չկան: Ձանձրալի է:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Թերեւս գտնվեն, Գալինա Անատոլեյնա...

ԳԱԼԻՆԱ. (Հառաչելով) Ոչ, ոչ, ոչ: (Վեր է կենում վնոական) Նու, ցտեպություն: Մենք կտեսնվենք երևի:

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ՊԱՏԿԵՐ ԵՐԿՐՈՐԴ

Մի ընդարձակ նիստերի սենյակ, որ տանում է դիրեկտորի կարիները: Լիդիան մե-
նեմագրում է: Գործավարունի Շիմատովան Էրումուտ է անում պիմացի դռնից: Մտնում
են Բեռնացիին և Ռիբիկովի:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Ընկեր Ռադինը չի՞ եկել:

ԼԻԴԻԱ. Ոչ դեռ:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. (Ռիբիկովին) Պետք է սպասեմ, խորհրդակցություն կա:
Նստում են:

ՐԻԲԻԿՈՎ. Իսկ դա ե՞րբ էր:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Քաղաքացիական կախվածների ժամանակ էր... պատահեց
գնացքում... Մի քանի օր հալածված թուշմենների պես միասին
էինք... Ես սիրեցի նրան. կարծեմ նա էլ... Մախնոցիները հարձակ-
վեցին գնացքի վրա, բաժանեցին մեզ... Նրան կորցրի երազի պես...
Հետո իմացա նրա մահը... Եվ հիմա հանկարծ Գալինան այն աշ-
խարհից կարծես... Նա ուղղակի կաշկանդում, ոչնչացնում է ինձ:
Այդ հասակը սլացիկ, հրամայական, աղետալի: Այդպես գեղեցիկ է
լարված նեսը, հասկանալի՞ է:

ՐԻԲԻԿՈՎ. Հասկանալի է և ամոթ մինչև անգամ: Ի՞նչ բանաստեղծու-
թյուն:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Հրամայում է ինձ այդ գեղեցիկությունը: Գիտե՞ս ինչ: Չի՞
պատահում երբեմն, որ կյանքդ քնած է կարծես: Դու գործում ես,
կառուցում, շնչում, ապրում, բայց կյանքը քնած է: Հետո, երբեմն
ինչ-որ մի տեղ, ինչ-որ մի կայարանում, փողոցում, հիմնարկում
պրողաիկ մի ֆիգուրա հանկարծ այնպես է հրամայական կանգ-
նում առջևդ, որ նայում ես ու շունչդ կտրում է: Մրրկում է նա քեզ
և զարթեցնում կյանքդ: Եվ նոր ես նկատում, որ քնած էիր մահա-
բեր քնով, ինչպես ածխահար: Գալինան շփոթեց, զարթեցրեց իմ
քնած էությունը: Բաց արեց իմ հոգին ինձ: Եվ չգիտեմ ինչու նայում
եմ ետ, դեպի անցյալը, և նա իմ աչքին բացում է այդ անցյալը որ-
պես մի հին ուկեղեն գիրք: Չայներ եմ լսում այդ անցյալից, որ

կանչում են ինձ: Ուրվականներ են գալիս հետս: Անրջում եմ փա-
բիզը, Ռիվիերան, Իտալիան, հին աշխարհի ճարտարապետություն-
ներ... քաղցր թույնի պես լցվում է նա իմ երևակայության մեջ և
վառում աղետալի գեղեցիկ պատկերներ:

ԲԻԲԻԿՈՎ. Գիտե՞ս ինչ, դեն զցիր աչք ամենը, անցիր գործի և իսկույն
կմոռանաս:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Այո՛, ինձ կփրկի միայն գործը: Խորհրդային աշխատանքը...

Կամ աշխատանքը, ստեղծագործությունը սոսի: Կամ նա էլ ինձ չի
փրկի: Եթե գործը փրկի ինձ, կթաղվեմ նրա մեջ ամբողջ հոգով:

ԲԻԲԻԿՈՎ. Գալինա՜ լինում է մեզ մոտ... կարող ես հանդիպել նրան:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Ճամարի՞տ...

Ներս է մտնում Ռադիներ:

ՌԱԴԻՆ. (Լուռ բաբեկով ներկաներին) Ձեռն հավաքվե՛ք:

ԴՈՐՄԱՎԱՐՈՒՂԻ. Հեռախոսված է: Իսկույն կգան:

ՌԱԴԻՆ. (Ձախ դռնից մտնելով) Միխայիլ Պետրովիչ, մենք ձեզ սպա-
սում էինք նոր շենքում: Այնտեղ պետք էր ձեր ներկայությունը:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Ես այստեղ էի, ինչո՞ւ չհեռախոսեցիր:

ՌԱԴԻՆ. Ի՞նչ էիք անում այստեղ: Պետք է կորսպուսը կառուցել արագ
տեմպով:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Կանկներ, կանկներ: Եվ, վերջապես, կոմիսիայի անդամները
չեն եկել դեռ:

ՌԱԴԻՆ. Դա լավ չէ, սպասել այսպես... (Ետ է գնում կարիմետը) Մի
բուսի:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. (Բիրիկովին) Առայժմ: (Գնում է Ռադինի մոտ):

ՇԻՄՍՏՈՎԱ. (Բիրիկովին) Այսպիսի մի նկատողություն էլ մենք ստա-
ցանք: Օ՜յ-օ՜յ-օ՜յ, մրրիկ է:

ԳԱԼԻՆԱ. (Մտնելով ձախ երկրորդ դռնից, մոտենում է Ժենյային և Շի-
մատովային) Ժենյա, բարև... Բղթեր «չանցա՞ն»:

ԼԻԴԻԱ. (Ժպտալով) «Անցան»:

ՇԻՄՍՏՈՎԱ. Կբերեմ «ափումբ»:

Մտնում է Մարտինով, բաբեում է Գալինային, ինչ-որ քղբեր
տալիս Շիմատովային, նստում է Լիդիայի մոտ:

ԳԱԼԻՆԱ. Դուք ճախարակի պես շուռ եք գալիս ամեն տեղ, ընկեր Մար-
տինով:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Ճախարակի պես էլ հոգնում եմ:

ԳԱԼԻՆԱ. Երևում է, անցնում եք և չեք նկատում ոչինչ, ոչ սբի և ոչ էլ
ինձ...

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Դա՛...

ԳԱԼԻՆԱ. Իսկ ես, որպես նորեկ, չգիտեմ ինչին նայեմ, ինչը թողնեմ, վազում եմ մեկ բաժնից մյուսը: Ինչ հետաքրքիր բան է ամերիկյան տեխնիկան: (Պատգա) Ման եմ գալիս դորժարանում, ուզում եմ քմրոնել գործի էսթյունը և խորհում եմ՝ չթողնե՞մ պլանային գործս, գնամ սովորելու, թե գուցե առաջին շրջանն է, ուր ամեն առարկա հետաքրքրում է և շուտով ամեն ինչ կդառնա այնքան սովորական, որ դուրս չեմ նայի դրասենյակից: Միմյան Իլլիշը քնկոտ աչքերով նայում է ինձ և չի ուզում լսել ինձ:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. (Հոգնած ժպտում է) Ը՛...

ՇԻՄԱՏՈՎ. Դրսի դռնից գալիս անցնում է Ռադինի կարիները: ԳԱԼԻՆԱ. Ինձենեք Բեռնացիին ինձ պտամեց մի գյուտի մասին, որի վրա աշխատում է: Եվ գիտե՞ք, նա բաց արեց իմ միտքը գիտություն մասին, այնուհետև, դորժարանն ինձ համար դառավ մի հերթաթական աշխարհ: Նա ուղղակի շրջում եմ գորժարանում գիտության ետևից... (Նայում է Շիմատովին, որ դուրս է գալիս Ռադինի կարիներից):

ՇԻՄԱՏՈՎ. Գալի՛նա Անատոլենա, դո՛ւք կազմեցիք այս թուղթը: (Գալինան գնում է դեպի Շիմատովը) Գիտե՞ք, այստեղ մի քանի սխալ թվեր կան... Եկեք այստեղ: (Հեռանում են դեպի մի պարսպ սենյան):

ԼԻԴԻԱ. «Շրջում է... գորժարանում... գիտության ետևից: ...նամքով բողբոջում է մի բանալ ոսման ինձենեքի հետ...» ֆիհ...
ՄԱՐՏԻՆՈՎ. (Լիդիային կիսաժպիտ) Դա՛... վերջացրի՞ք:

ԼԻԴԻԱ. Այո, համեցեք:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. (Խլում է բուլբուլ և շտապ հեռանում դուրս):

ՇԻՄԱՏՈՎ. ...նո՛ւ, «կայո՞ւմ է»:

ԳԱԼԻՆԱ. Ոչ... «Նյութին» չի մոտենում... Կասկածելի է...

ՇԻՄԱՏՈՎ. Շա՛տ... Զրուստվեք ուրիմն և «տոնը» պահեք մինչև կազմակերպենք ձեր «նահանջը»: Զիդ պետք է «թնցնել», եթե իսկապես հոտն առել են:

ԳԱԼԻՆԱ. Պետք է սառցել...

ՇԻՄԱՏՈՎ. Հետախուզեք այս Մարտինովին և Ռադինին:

ԳԱԼԻՆԱ. (Ներխաչական տառուկի ձայնով) Դիմալորը՝ դժվարանում եմ հիմարիկ ձեռնալ միշտ...

ՇԻՄԱՏՈՎ. Զանադեք «հրաձգությունը» սրա հետ պահելով չկորցնել կենդանի շփումը:

Ներս էն գալիս Կամիշէ, Լեւոնով, Կառավաւ, Մեղվէդէ, Պեգնէր,
Բրալս, Քրիստոյանդ, Կովալով, Չուգնով և Օոլով:

ԿԱՄԻՇԵՎ. Ընկեր Ռադինը կարինետումն է:

ՇԻՄԱՏՈՎԱ. Նա սպասում է ձեզ: (Գնում է Ռադինի կարինետը և վերա-
դառնում) Համեցեք: (Լիդիան հեռանում է):

ՌԱԴԻՆ. (Բեռնացիու հետ ներս մտնելով) Նու, ընկերներ, նստեք:

ԿԱՄԻՇԵՎ. Այս նիստին խիստ անհրաժեշտ է ինժեներ Անտոնովի մաս-
նակցութիւնը:

ԲԵՌԵԱՅԿԻ. Ինչպիսի:

ԿԱՄԻՇԵՎ. Այո՞, այո՞, ընկերներ, այդպէս է: Կարորատորիայի և նորը
դետալների խնդրում ինժեներ Անտոնովը անփոխարինելի մաս-
նագետ է:

ԼԵՈՆՈՎ. Ես ևս պնդում եմ, որ հրավիրվի Անտոնովը այս կամ հետագա
խորհրդակցութիւններին:

ԲԵՌԵԱՅԿԻ. Ես դեմ չեմ, եթէ...

ԼԵՈՆՈՎ. Նա փորձված մասնագետ է:

ԲԵՌԵԱՅԿԻ. Ես նրան չեմ քննադատում:

ԿԱՄԻՇԵՎ. Մենք այդ մտքով չենք առաջարկում:

ՌԱԴԻՆ. Թողեք, ընկերներ, նա հրավիրված է և զուր տեղը մի ստեղծեք
ինչ-որ Անտոնովչինա: Վաղվանից, ընկերներ, սկսում ենք գոր-
ծարանի ռեկոնստրուկցիան:

ԿԱՌԱՎԱՆՎ. (Հառաչելով) Վաղուց պետք էր:

ՌԱԴԻՆ. Ընկեր Բեռնացիի, խնդրեմ: (Ներս է մտնում Մարտինովը րեան-
ցով բերելով Անտոնովին) Ահա ընկեր Անտոնովը: Այժմ հարցը
փակվեց:

ԲԵՌԵԱՅԿԻ. Նու, այսպէս, ընկերներ: Հիմնում ենք կենտրոնական լա-
բորատորիա, որի մեխանիկ հաշվարկը կճշտի, կձևակերպի գործա-
րանի վիճակը, ամիսը, դեկադը, այսօրը, վաղը: Մենք կազմում ենք
լեկալի ցիխը, որի Յոանսենի պլիտկան հայտաբերում է ավտոդե-
տալի մեկ միլիոն դուլյոմ ծախսութիւն: Մի բան, որի անտեսումը
հանում է բարձր ամերիկյան դիրքից գործարանը և տասնյակ հա-
զարավոր ավտոներ դուրս գցում գործածութիւնից:

ԿԱՄԻՇԵՎ. Բարձրագո՞ւն մաթեմատիկա: Միկրոբայի՞ն գործ: Այստեղ
պետք է դիմացկունութիւն, սիր դեպի լեկալի գործը:

ԿԱՌԱՎԱՆՎ. Բայց ճշմարտութեան հետից ընկնելով, կդանդաղեցնենք
կոնվէյերը: Զի՞ կարելի մի փոքր աղատ:

ՊԵՎԶՆԵՐ. Ես էլ եմ ասում, չի՞ կարելի:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Օ՛ր, չի կարելի: Հենց որ դուրս եկանք ճշտությունից դաժանորեն կհատուցենք:

ԱՆՏՈՆՈՎ. Եվ արդեն հատուցում ենք:

ԿԱՌԱՎԱՅՎ. Նու, գիտությունն է պետք՝ բշեր գիտությունը, ինչո՞ւմն է բանը: Մենք ժամանակ չունենք:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Լաբորատորիա և լաբորատորիա... Սա է մեր դործարանի ուղեղը: Պետք է դեն շարտենք հին սխտեմները և անցնենք նոր, բարձր տեխնիկային:

ՌԱԴԻՆ. Ընկեր Անտոնով:

ԱՆՏՈՆՈՎ. Սխալ է ընկեր Կառավարի կարծիքը կոնվեյերի մասին: Միանգամայն ճիշտ է դնում հարցը ընկեր Բեռնայեկին, վեր հանելով լաբորատորիան: Ահա այստեղ է, որ ամեն կերպ պետք է օգնել տեխնիկական դիրեկտորին, որ նա ձեռք բերի անաղարտ տեխնոլոգիական ցիկլը: Թողնել աչքի չափով, ձեռքով անելը, դետալները ժամկետին, անընդմեջ կոնվեյեր, տեխնիկական խիստ կոնտրոլ, և մենք դուրս կգանք դժվարությունից:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Պետք է առավել ևս կիրառել մեր աշխատանքային նոր մեթոդները: Սպյուրցումը և հարվածացությունը և լավ կլինեն, որ դրա լավագույն օրինակը տային ընկեր ինժեներները:

ՌԱԴԻՆ. Հասկանալի է:

ԶՈՒԴՆՈՎ. Հասկանալի է: Ի՞նչ կա այստեղ չհասկանալու: Նոր չենք գործի մեջ: Կկախարդենք, կգնա:

ՌԱԴԻՆ. Այդպես կախարդում էր հին ղեկավարությունը, և գործը չզնաց: Ընկեր Պեդչենք, ձեր պլանային բաժինը հաշվառքը շտվեց: Չգիտենք ո՞ւր ենք, ի՞նչ ենք, ի՞նչ ունենք: Կորցնում ենք օրինատացիան:

ՊԵՎԶՆԵՐ. Ռեկոնստրուկցիայի հետեանքով... շուտով, շուտով:

ՌԱԴԻՆ. Պլանը վստանգված է, ընկերներ: Բրակը լցվել, բշում է կոնվեյերը: Այ, լե՛հ որտեղ չպետք է բշենք պրոգրամը, գիտությունը, ընկեր Կառավարի, ինչպես կավալերիական ատակա, այլ պետք է սովորեցնենք բանվորին: Իրոք որ, ի՞նչ է մեր առօրյան: Ամերիկայից բերել են ինժեներներ, գործը հիմնվել է իբրև Ամերիկա, Ֆորդ, բացյ գնում է բազմեյական հանդով: Բարդացում, կուտակում, օպորատոնիստական բալաստ մինչև կոկորդը: Դետալները բշկու մարմաշով բռնված գործարանը դուրս է եկել ճշտությունից: Տեխնիկական կոնտրոլի մատնելի արտանքից փախած սյուրժինը խուլ բախում է մոտորի մեջ, և ամենքը ցույց են տալիս, որ չեն լսում: Վերջապես, գործարանը հոսում է ինչպես բուլվար:

ԿԱՌԱՎԱՆՎ. (Կատակով) «Ամեն ինչ հոսում է»... Հա, հա, հա...

ՌԱԴԻՆ. «Ամեն ինչ հոսում է»... այդ թշնամին է հոսում բերդը ներս, երբ մենք ինքնահոսում ենք բերդը դուրս... Ինքնահոս հեղափոխություն, ինքնահոս հաղթություն, այս եր ուզում, երբ գործը պահանջում է դաժան հերոսական պայքար:

ԿԱՌԱՎԱՆՎ. Խնդիրը նուրբ է: Մեղմ ու դաժանն այստեղ գործ չունի, ոչ էլ տաքանալը: Տեսնում եք, պետք է իմաստուն տանել դիժը և փայտը շկոտրել:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Դե, ուրեմն, փայտը մի կոտրեք իմաստություն մեջ, ընկեր գործարկում: Սկսեք տեխնիկական ուսուցումը, կովեր հոսունություն հեմ, ի՞նչ կարիք կա խրվել փիլիսոփայություն մեջ: Մտածեք այս մասին ազատ ժամանակ:

ՌԱԴԻՆ. Սա խղոտարացում է ընկեր Կառավա: Սա կատաղի արագ տեմպ է: Մենք ժամանակ չունենք: Անընդմեջ կոնվեյեր, լավորակ դեսալներ, արագ կատարումն, այ, թե ինչ պետք է ձեռք բերենք, ինչ դաժան գնով էլ լինի:

ԿԱՌԱՎԱՆՎ. Փորձեք այդպես: Կարելի է թերևս այդպես: Բայց այստեղ կան... Նու, դե եկեք, արդեն իսկ ահամա լեզվիդ է գալիս՝ օբյեկտիվ պայմաններ, պատճառներ: Սա գիտություն է:

ՌԱԴԻՆ. Նու, ընկերներ՝, սկսում ենք ուղեկցություն: Պատրաստե՛ք ձեր ցիխերն ու բրիգադները խորհրդակցություններին: Հիմա մենք կանցնենք ստուգատեսին: Այնպես չէ՞:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Այո՛, այո՛: Անցնենք ցիխերը: Ես ձեզ բաներ ցույց տամ, որ ձեր մաշկը փշաքաղվեն: Մեր գործարանում վնասարարություն կա: Գնանք:

ՊԵՎԶՆԵՐ }
ՄԵԴՎԵԴԵՎ } նո՛ւ, Միխայիլ Պետրովիչ:

Սկսում են ցրվել:

ՄԵԴՎԵԴԵՎ. (Կառավալահին) Մինչև չվիժենք, մինչև քթներս գետին չքսվի, չենք խրատվի: Թող այդպես լինի: Ամենաճիշտ մեթոդը բնական պատիժն է: Թող անեն, խրվեն: Ամերիկա՛, հեռու է Ամերիկան:

ԿԱՌԱՎԱՆՎ. Տգիտություն է չորս կողմ: Բան չի դուրս գա:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Վոլոդյա՛, լսիր, ես կամենում եմ քեզ սկզբի օրից տեղյակ պահել մի համաճանաչի մասին: Հասկանո՞ւմ ես, որ հետո ուշ չլինի: Եվ, վերջապես, ես պարտավոր եմ անել այդ:

ՌԱԴԻՆ. Ի՞նչ կա:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Մեր գործարանում ես նկատում եմ ինչ-որ մի վնասարար-
բուժյան ներկայություն:

ՌԱԴԻՆ. Ինչպե՞ս, Հա՞... Անտոնովը կլինի՝ նախկին ղեկավարութան
մնացորդ վրեժը: Նա իմ աչքում դարձանի տակի ջուր է: Ես նրան
առաջին իսկ օրից չեմ հավանում:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Ես էլ եմ կասկածում: Չափազանց կորեկտ է:

ՌԱԴԻՆ. Բայց վնասարարություն, թե թափթփվածություն:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Մեքենաների ջարդվելում կա ինչ-որ մի հոգեբանություն
և սխտեմ:

ՌԱԴԻՆ. Հա... Նա կլինի:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Ես էլ եմ կարծում: Եվ նա մենակ չէ կարծես: Բայց ինչ որ
է, ես չեմ կասկածում, որ սողոսկել է գործարանը: Արդեն երկու շա-
բաթ է տարտամ կասկած կար. հետո սկսեցի նկատել սո՛ւնլի որոշ
հետքեր: Հետքը կարծես գտնելու վրա եմ: Տեսնենք, ի՞նչ կարծիքի
ես քո բնույթ մասին:

ՌԱԴԻՆ. Քենո՞ւս, ըհ... վարքի՞ վերաբերյալ...

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Դա հետաքրքիր չէ այստեղ, հիմա...

ՌԱԴԻՆ. Խոսիր պարզ, չեմ հասկանում:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Պարզն այն է, որ բենիզ ինչ-որ կրկնակի գործի վրա է այս-
տեղ... ոչ իր բնագավառի:

ՌԱԴԻՆ. Հըմ... մի՞թե:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Այո՞: Նա ամենից շատ է աչքի ընկնում:

ՌԱԴԻՆ. Կարո՞ղ ես հաստատ իմանալ:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Կարող եմ բավականին: Բայց հիմա խնդրում եմ քեզ ի միտ
առնել այս և հետևել ինձ հետ միասին: Հետո մենք կգիմենք ուր
որ հարկն է: Ես այս ասի նկատառություն, որ դու իբրև ազգական,
կարող ես շատ մոտ թողնել նրան քո շրջապատին: Մի խոսքով
զգուշացնում եմ:

ՌԱԴԻՆ. Հասկանալի է: Բայց դարձյալ դու ունե՞ս համոզիչ հիմքեր: Գի-
տե՞ս, ինձ հետ այդպիսի գործերը լուծվում են շատ հեշտ: Բայց
այստեղ կան ընտանեկան փոքրիկ բարդություններ: Հարկ կլինի
կնոջս հետ ունենալ մի անախորժ քառորդ ժամ: Մի անձի հետ, որի
հետ կապված եմ: Կինս: Այլապես հասկանալի է, որ ես կուսակցա-
կան եմ՝ և վերջ: Այո՞ւմ, եկ այս երեկո ինձ մոտ... ստուգենք...
այնպես «աչքի շափով», հետո իսկույն...

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Շատ բարի: Այս երեկոյան:

Միասին գնում են:

ՊԱՏԿԵՐ ԵՐՐԵՐԴ

Ռադիկի բնակարանը: Սեղանատուն: Զախակողմը՝ Ռադիկի էսքրինետը: Այլոշան պարասյում է սեղանի մոտ: Ներս են մտնում Գալինան և Բենեացկին:

ԳԱԼԻՆԱ. Այլոշա, ո՞վ կու տանը:

ԱԼԵՈՇԱ. Ոչ ոք: Մենակ եմ:

ԳԱԼԻՆԱ. Ա.-հա... (Մտալ մտնում է Ռադիկի էսքրինետը և դուրս գալիս անհանգիստ) Այդպես, այդպես... Այլոշա, գնա քո սենյակը, պարսպիր:

Այլոշան գնում է:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Ինչո՞ւ եք անհանգիստ:

ԳԱԼԻՆԱ. Ե՞ս... ոչ: (Անհանգիստ մահ է գալիս սենյակում և շուտ-շուտ նայում պատուհանից դուրս) Ինչո՞ւ չեք գնում տուն:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Ամբողջ դիշեր պետք է աշխատենք դործարանում: Ավարիաներ կան: Ինչ կարող են ամեն բոլոր կանչել:

ԳԱԼԻՆԱ. Այդպես, այդպես, այդպես... (Նայում է դուրս):

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Գալինա Անատոլենա... Դուք վճռական մարդ եք... Դուք հաճախ եք նայել մահի աչքերի մեջ... Դուք կտրում եք դաշույնի պես... Ինչո՞ւ ծածկեմ ձեզնից... և սա էլ չի սաղի ձեզ... ես...

ԳԱԼԻՆԱ. Գիտեմ, գիտեմ, գիտեմ... սպասեք... լսո՞ւմ եք...

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Գալինա Անատոլենա...

ԳԱԼԻՆԱ. Լսեք... Ի՞նչ եք ուզում, որ կու ձեզ ասեմ: Ես ղգացմունքներ չունեմ ոչ ոքի համար: Մի ղգացմունք միայն ունեմ ինձ համար... պահած սրտիս գաղտնարանում... այն ինձ համար է... այն չեմ կարող, չէի կարող կիսել մեկի հետ: Այն պահել եմ մեկի համար: Զգիտեմ ո՞վ է նա: Լսեք... Եթե դուք եք այդ էակը... (Ականջ է դնում) Ա՞...:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Ո՞ւմ եք սպասում... Ի՞նչ է պատահել ձեզ, Գալինա Անատոլենա:

ԳԱԼԻՆԱ. Ոչինչ է պատահել... ոչինչ, տրա-լա-լա-լա-լա: Այդ է պատահել (ներվային ծիծաղ, տարակույս, կիսավնական) լսեք... բայց ես կուզեի «մնալ» մեկի սրտում, եթե ինձ կպատահի «գնալ» անգունդը: Լսեք... թերևս դուք կպահեիք ինձ ձեր սրտում... Եկեք ինձ հետ հիմա, կամ ո՛չ, ո՛չ... հետո... թեկուզ հետո... եկեք, երբ ես... և ահա ձեզ իմ թույլտվությունը... (Համբուրում է նրան) Ես «կտրում եմ» դաշույնի պես... (Ձանգ, միջանցում ոտնաձայն) ո՞վ է...

ՍԱՇԱ. (Դուրս ծեծում է և հետո էլ մտնում ներս) Ընկեր բեռնացի, դիրեկտորը շատալ կանչում է ձեզ:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Ի՞նչ է պատահել:

ՍԱՇԱ. Նոր մեքենայական բաժնում ավարիտ: Մի բանվոր վիրավորվեց, բժիշկ եկավ... (Գնում է):

ԳԱԼԻՆԱ. Գնացեք, գնացեք...

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Իսկույն, Գալինա Անատոլենա... Ի՞նչ աբագ է թուշում երջանկությունը... մի վայրկյանում...

ԳԱԼԻՆԱ. «Կտրում է» դաշույնի պես...

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. ...Բայց Գալինա Անատոլենա... ես ամենակրջանիկ մարդն եմ այս գիշեր: (Համբուրում է նրա ձեռքը և գնում):

ԳԱԼԻՆԱ. (Սկսում է անհանգիստ անցուդարձել, նայել պատումաճներից դուրս, կանչում է) Ալյոշա՛: (Ալյոշան ներս է գալիս) Ալյոշա՛, ինձ զանազան մարդիկ շե՛ն հարցրել այս երեկո:

ԱԼՅՈՇԱ. Դյադյա Մարտինովը... հետք մեկը, չգիտեմ ով էր:

ԳԱԼԻՆԱ. Եթե մաման դա, առա Գալինան ասում էր մնաս բարով... (Միջանցում ոտնաձայն: Անհանգիստ, գնում է դեպի դուրս) Ա՛, Օլեշկա...

ՕԼԳԱ. (Մտնելով ներս) Մենակ ես, սիրունիկս: (Համբուրում է նրան):

ԳԱԼԻՆԱ. Բոլորովին մենակ. Վոլոդյան դորժարանո՞ւմն է, թե ուրիշ տեղ... չե՞ս տեսել նրան:

ՕԼԳԱ. Նստիր, դու ներվային ես էլի: Ի՞նչ է պատահել:

ԳԱԼԻՆԱ. Ի՞նչ... ոչինչ... մի՞թե երևում է, որ ներվային եմ: Նստում է:

ՕԼԳԱ. Դու անհանգիստ և շարաճճի թիթեռնիկ ես...

ԳԱԼԻՆԱ. Ոչ, ես հանգիստ թռչնիկ եմ և ուտում եմ թիթեռնիկներ (Նրստում է, պաուզա) Ժիշտ է, ես անհանգիստ, շարաճճի թիթեռնիկ եմ: Ես թռչում եմ դեպի կրակը կուզ տալու նրան և հանկարծ կրա-

կը կծում է մի թևս: Ես փախչում եմ, կրկին ետ եմ թռչում, զարկվում կրկին, հետո կրկին, այրում եմ մյուս թևս, և ընկնում կրակի բերանը... (Հառաչելով) Այո, ես անհանգիստ, շարաճճի թիթեռնիկ եմ...

Օ՛հ. Գալեշկա, ինչի՞ր ես այդպես: Եվ քեզանից հաճախ եմ լսում այդպիսի գանգատներ: Ի՞նչ ունես, ասա:

ԳԱԼԻՆԱ. Ինչի՞ր է պետք, Օլգա... է՛հ...

Օ՛հ. Ես ուզում եմ քեզ փրկել, Գալեշկա: Գալեշկա, դու ճանապարհ չունես: Չունես ճանապարհ, որովհետեւ նպատակ չունես: Մեծ, վեհ, վսեմ նպատակ: Ա՛խ, ինչքան կուզեի, որ կարենայի քեզ կապել մեր մեծ գործի հետ, զգալ տալ քեզ, թե նա որքան, որքան վեհ է... փորձիր, Գալյա, լծվիր մեր աշխատանքին և դու կփրկվես:

ԳԱԼԻՆԱ. Ես կփրկվե՞մ: Ո՛չ: Ինձ փրկություն չկա: Դուք ինձ չեք տա ավելի մեծ հավատք, քան ես ունեմ: Եթե կարենայիր... որովհետեւ այն հավատքը, որ ես բռնեմ, նա, մի րոպե է, նա...

Օլգա. Ի՞նչ է քո հավատքը:

ԳԱԼԻՆԱ. Միրա՞ծ, միրա՞ծ, միրա՞ծ... (Գրկում է նրան) Օլյա, Օլյա, իմ բարի, իմ սքալի, իմ լավ Օլյա: Երբ ձեզ հետ էի, ինձ կանչում էր ուրիշների մոտ կապույտը, հեռուները... Ընկա այդ հեռուները, ինձ սկսեց կանչել իմ Օլյան, նրա գործը, ձեր գործը... Եկա և կրկին... (Ականջ է դնում) Ա՛...

Օ՛հ. Ի՞նչ ես սպասում: (Պառուզա) Լսիր, դու սիրո՞ւմ ես Միխայիլ Պետրովիչին:

ԳԱԼԻՆԱ. Ե՛ս... Ի՞նչ հանկարծ այդպես... Ի՞նչ վայրենի միտք... (Պառուզա) Եվ ինչի՞ր այդպես ասիր:

Օ՛հ. Շո՞ւտ, շո՞ւտ, գալիս է նա... դու շատ մոտ ես նրան: Եվ, վերջապես, ի՞նչ տարօրինակ բան կա այդտեղ:

ԳԱԼԻՆԱ. Ես սիրո՞ւմ եմ նրան... Չգիտե՛մ:

Օ՛հ. Որ չգիտես, ուրեմն սիրում ես:

ԳԱԼԻՆԱ. Սխալ մեթոդ, իմանալու մարդկանց ներքինը: Լսիր, Օլյա, Մարտինովը հաճախ է գալիս ձեզ մոտ:

Օ՛հ. Այո՞, հաճախ, բայց... միայն վերջերս, ինչո՞ւ ես հարցնում:

ԳԱԼԻՆԱ. Նա պատահաբար կոնտրոլային հանձնաժողովի մեջ չէ՞:

Օ՛հ. Այո՞, կարծեմ:

ԳԱԼԻՆԱ. Ուրեմն նա գալիս է Վոլոդյայի մոտ ա՞յլ գործերով:

Օ՛հ. Հավանորեն: Բայց ի՞նչ կա:

ԳԱԼԻՆԱ. Նա իմ մասին... նո՛ւ, ինչպես ծառայու՞լի, ի՞նչ կարծիք ունի:

Զի՞ հայտնեի:

ՊԼԳԱ. Ոչ: Բայց քո ինչի՞ն է պետք այդ խմանալը:

ԳԱԼԻՆԱ. Այնպես:

ՊԼԳԱ. Դա՛լեչկա... Ասա ինձ պարզ, արդյոք մի արտաշարգ բան չի՞ պա-
տահել քեզ հետ:

ԳԱԼԻՆԱ. Ոչինչ: Մի՞թե երեսում է: Եվ ի՞նչ:

ՊԼԳԱ. Մի որևէ ավանտյուրա... սիրային կամ... քաղաքական...

ԳԱԼԻՆԱ. Ոչինչ էլ չկա: Հասկացա՞ր: (Մատուլ խփում է նրա Դժին) Ես
այսօր ներվային եմ միայն և դուրս եմ տալիս հիմարություններ:
Նու, վերջ տանք, անցնենք հերթական խնդիրներին: Այսինքն (նվա-
զում է դաշնամուրի վրա) տրա-լա-լա-լա-լա: Գնո՞ւմ ենք օպերա:

ՊԼԳԱ. Օպերա՞: Դեհ, ես վաղուց չեմ եղել... Բայց դու հիմարիկ ես
և տխմարիկ:

ԳԱԼԻՆԱ. Թերեւ, թերեւ: (Նվագում է ներվայնորեն: Հանկարծ ներս են
գալիս Ռադին, Մարտինով և Բեննացկի: Ցնցվում է և բնորոշվում
է նվագը):

ՌԱԴԻՆ. Այո՛, ես համաձայն եմ:

ՊԼԳԱ. (Ընդառաջ գնալով) Համեցե՛ք ընկերներ:

ԲԵՆՆԱՅԿԻ. Բարե ձեզ, Օլգա Անատոլեյնա:

ՕԼԳԱ

ԳԱԼԻՆԱ. } Բարե, բարե Միխայիլ Պետրովիչ:

ՌԱԴԻՆ. Օլյա, թեյ տաքացրու մեզ համար, խնդրեմ: Մենք գնում ենք
խսկույն:

ՊԼԳԱ. Ո՞ր:

ՌԱԴԻՆ. Գործարան:

ՊԼԳԱ. Այս բոպկիս: (Դնում է դուրս):

ՌԱԴԻՆ. Լավ, ինչո՞ւ եք դուր պնդում:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Իհարկե, ես էլ չեմ կարծում, թե վնասարարույթուն լինի:

ԲԵՆՆԱՅԿԻ. Դուք կատակ չե՞ք անում:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Ոչ:

ԲԵՆՆԱՅԿԻ. Բայց ինչպես կարող են ապրիորի պնդել:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Նայում եմ, դիտում եմ, վերջապես: Եթե լինեք, անպատ-
ճառ կերևար:

ԲԵՆՆԱՅԿԻ. Չգիտեմ, դույն սխալվում եմ: Բայց Էթե դուք մոտ նայեք
գործին, կհամոզվեք:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Վնասարարություն չեմ կարծում, բայց թափթփվածություն՝ թերևս:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Երեք շաբաթ է մեր դուրս տված ավտոմեքենաները գնում են դեֆեկտային բաժին: Օր շի անցնում, որ շարադիտորեն չկոտրվի մի բանի ստանով: Ոչ, ես պնդում եմ, որ գործարանում կա ուղղակի մի վնասարար ձեռք, որ գիտականորեն արգելակում է գործարանի մեխանիզմը: Ես կհրաժարվեմ պատասխանատվությունից: Սա հակահեղափոխական դավ է: Սա ական է: Եվ ես վաղը կպայթի ավելի մեծ ուժով:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Դուք, Միխայիլ Պետրովիչ, ուղղակի վախեցած աչքեր ունեք: Փաստերը միշտ երևան են գալիս, եթե կան: Հրտեսը, վնասարարը, հակահեղափոխականը, ճիշտ է, գործի պես պղտորում են ջրի հատակը, որ սքողվեն, բայց միևնույն է, դու գիտես նրա տեղը: Եվ ի՞նչ է վնասարարի, հակահեղափոխականի տիպը: Նայեք նրա աչքերի մեջ, և իսկույն այնտեղ կցուլա թաքնված մի նշույլ: Նրա երևակայությունը լիքն է կոշմարներով: Դա ամենաթույլ արարածն է մարդկային հասարակության մեջ: Ես միշտ դգում եմ նրա մերձավորությունը, ինչպես և ինքը կաշկանդված է շրջապատի շոշափուկներով: Ո՛չ, մեր գործարանում դուք չեք գտնի ոչ մի վնասարար կամ հակահեղափոխական:

ԻՍԴԻՆ. Ընկեր Բեռնացի, մի բուհեով ինձ մոտ:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Գնանք (Գնում են մալիճի կաբինետը):

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Նու, ի՞նչ կասեք Գալինա Անատոլենա: Մի որեէ թարմ բան: ԳԱԼԻՆԱ. Թարմ բաները գաղտնի բաներ են մինչև բացվելը:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Եվ բանի որ գաղտնի բաներ էլ չկան, ուրեմն և նորություն չկա:

ԳԱԼԻՆԱ. Ուրեմն և ձանձրալի է միշտ ընկնել գաղտնիքների ետեից:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Ուղե՞ում եք փարատել ձեր ձանձրույթը: Այ, վաղը հանդիստ օր է: Վերջերս սոմսակ անհայտ ուղղությամբ, գնացեք, կորեք մի ամբողջ օր: Դա անմիջապես կփարատի ձեր ձանձրույթը:

ԳԱԼԻՆԱ. Եվ ոչ մի տեղ չեմ գնա: Իմ ձանձրույթն ինձ հետ է: Կավ է կգրնամ տուն և իսկույն կպառկեմ քնելու:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Ես հավատացած եմ:

ԳԱԼԻՆԱ. Միանգամայն:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Միանգամայն (Մի վայրկյան նայում են իրար):

ԳԱԼԻՆԱ. (Դառն ժպիտ կեղծելով) Հը՛... չեք գտնում իմ մեջ ոչ մի խորհրդավորություն: Դտնում եք ինձ աչդքան սովորակա՞ն:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Օ՛, նեղանում եք: Բայց ի՞նչ, դուք կարծում եք այնպիսի բարդություն եք, որ չի կարելի ըմբռնել ձեզ: Ձեր հոգին երևում է ջրի հատակի պես: Այնտեղ ոչինչ չկա: Դուք թաքցնում եք ձեր էությունը նախշուն քարերի տակ, բայց ամեն ինչ երևում է:

ԳԱԼԻՆԱ. Ուրեմն դուք իմ ամբողջ էությունը որսացե՞լ եք:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Կատարելապես:

Պատուզա:

ԳԱԼԻՆԱ. Եվ ինչ եք գտնում:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Գտնում եմ, որ դուք ոչ մի գործի անմասնակից, անզբաղ մտքի տեր, ապահասարակական մարդ եք: Դուք չեք ծառայում և ոչ մի հասարակության և ոչ ձեզ: Եվ դուք էգոիստ էլ չեք: Դուք անվնաս, անմեղ էակ եք: Ահա՛:

ԳԱԼԻՆԱ. Նու, շատ եք արդեն նվաստացնում ինձ, Սիմյոն Իլլիչ, և ոչ մի նշույլ հաճարակայնություն: Եվ ոչ մի նշանախեց էգոիզմի՞, ուրեմն ի՞նչ դուրս եկավ, իսկական տիկնիկ, շնորհակալ եմ: (Ներվային ծիծաղ) Ձեռն կարծում, թե այդքան ճիշտ ըմբռնում լինեք ինձ... Ինչպե՞ս կարող եմ ես ոչ մի հասարակական շահեր չունենալ: Ո՛չ, ես ունեմ ե... (Կոկետ) շատ ծանրակշիռ շահեր: (Սկսում է ներվային նվագել):

ՕԼԳԱ. (Ներս է մտնում քեյամանով և հագիվ քաֆեյնով ներքին խոռվուրդներ) Գա՛լեչկա, դու ներվային դարձյալ...

ԳԱԼԻՆԱ. Ո՛չ:

ՕԼԳԱ. Այո՛, տեսնում եմ: (Մյուսներին) Սրա ներվայնությունը հիմարություններից եմ հասկանում: Իսկույն կսկսի հակառակության ողի դառնալ...

ՌԱԴԻՆ. (Նայում է Օլգային):

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. (Թեյը վերցնելով) Հակառակության ողի՞: Ո՛չ, կատակում է: (Դուռն բաց: Գալինան ցնցվում է և նայում Մարտինովին: Մարտինովը ակամջ է դնում դեպի միջանցք) Ո՞ւր է: (Նայում է Գալինային, սա էլ Մարտինովին և վերջինս գնում է միջանցք) Այո, տանն է: Եկեք հերս: (Մտնում են Սաշա և Լեոնով) Վոլոդյա՛:

Ռադինը ներս է գալիս կաթինետից:

ՍԱՇԱ. Ընկեր Ռադին, մեքենան չի սարքվում:

ՌԱԴԻՆ. Ձի սարքվո՞ւմ: (Վեր է կենում. Լեոնովին) Զնում ես, ընկեր, դու քնում ես... Կոնվեյերը գնում է ձեռքիցդ...

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Ախր ասո՞ւմ եմ...

ԲԱԴԻՆ. (Մարտինովին) Սյոմա, ծանոթացիր այս գործի հետ և սպասիր
ինձ: Գնա՛նք, Միխայիլ Պետրովիչ:

Երկուսով միասին գնում են: Օլգան քեյսսեղան է սարճում:
Մարտինովի բաց է անում Ռադինի կաբինետի դուռը, նայում է մի
վոճի, ապա գնում ներս:

ԳԱԼԻՆԱ. Նա հետո կգա «այնտեղ»...

ՈԼԳԱ. Վոլոդյա՞ն: Ո՞ւր:

ԳԱԼԻՆԱ. «Այնտեղ»... Եվ ինչպես ատում եմ սրան, ինչպես ատո՞ւմ եմ
ևս սրան:

ՈԼԳԱ. Մարտինովի՞ն: Ինչո՞ւ: Նա այնպես աղնիվ, լավ կոմունիստ է:
Ի՞նչ է արել նա քեզ:

ԳԱԼԻՆԱ. Նա կոշմարի պես հետապնդում է ինձ: Նա սառը մատներով
խառնում է իմ հոգին: (Հեռանում է դեպի դաշնամուրը) Պարզ է,
նա և Վոլոդյան ինձ «տեսել» են: Նրանք այդպես էլ նայում էին
ինձ: Պարզ է, պարզ է, պարզ է:

ՈԼԳԱ. Ի՞նչը, ի՞նչ ևս ասում:

ԳԱԼԻՆԱ. Պարզ է, լսի՛ր, Օլյա, ևս եղև եմ ձեր դեմ և էի մինչև վեր-
ջերս...

ՈԼԳԱ. Մեր դե՞մ:

ԳԱԼԻՆԱ. Ձեր գործարանում նախաձեռնել եմ մի գործ: Բայց նախաձեռ-
նեցի մեն-մենակ... Հասկացա՞ր հիմա:

ՈԼԳԱ. Գալյա... քաղաքակա՞ն գործ:

ԳԱԼԻՆԱ. Քաղաքական:

ՈԼԳԱ. Սպիտակների՞...

ԳԱԼԻՆԱ. Այո՞... այդ գույնի: Ես քեզ չէի հայտնի, բայց հայտնեցի նրա
համար, որ իմանաս նախաձեռնողը ևս եմ մենակ, որ անմեղները
չտուժեն: Դու իմացիր այդ, իսկ իմ փախչելը իդուր է: Իմ պահակը
այնտեղ է, Վոլոդյայի կաբինետում: Նա շափաղանց պարզ խոսեց:
Ի՞նչն էլ անշուշտ... տեսա նրանց, մի խոսքով գործը տանուլ է
տված, և ևս ձերոնց ճանկերումն եմ...

ՈԼԳԱ. Ինչե՞ր ևս արել, Գալյա... Գալյա, ինչե՞ր ևս արել... Դո՛ւ, սպի-
տակ գվարդիակա՞ն: Իմ քո՛ւյրս: Դու հասկանո՞ւմ ես, որ ևս իբրև
կոմունիստ պարտավոր եմ քեզ իսկույն հանձնել հեղափոխական
գատարանին:

ԳԱԼԻՆԱ. Նու, այդպես էլ արա:

ՈԼԳԱ. Պետք է հայտնել Վոլոդյային, պետք է խնդրել:

ԳԱԼԻՆԱ. Ի՞նչ խնդրել:

ՕԼԳԱ. Չգիտեմ ինչ... խնդրել, խորհուրդ հարցնել, չգիտեմ, ոչինչ չգիտեմ... Գալյա, ի՞նչ արիր: Ինչպե՞ս չմտածեցիր Վոլոդյայի մասին, իմ մասին:

ԳԱԼԻՆԱ. Դու մտածեցի՞ր արդյոք իմ մասին, երբ մտար կուսակցության մեջ: Նրբ դրանով վտանգում էիր, հարվածում ինձ, ուրիշ միլիոններին... սա հասարակական գործ է:

ՕԼԳԱ. Այո՛, դա էլ «հասարակական» գործ է: Ինչպե՞ս չմտածեցի սկզբում: Ի՞նչ արիր, ի՞նչ արիր: Ո՛չ, պետք է հայտնել: Ինչպե՞ս կարող եմ ես շփոթանալ:

ԳԱԼԻՆԱ. Կարիք չկա, արդեն հայտնի է ում կուղևիր:

ՕԼԳԱ. Ասում ես հայտնի՞ է... Հիմա վերջ:

ԳԱԼԻՆԱ. Վերջ: Իմ գիրքն ավարտվեց: Ինձ կկրճատեն կյանքի ցուցակից: Եվ այլևս չեմ կարող ծառայել ժողովրդին: Իմացած եղիր, որ սա նրա համար էր:

ՕԼԳԱ. Դա նրա համար չէր, «ժողովուրդը»՝ նա կարիք չունի քեզ պեսներին անմտության...

ՍՎԵՏԼԱՆԱ. (Առաջ՝ դեմից) ՕԼյա, Վոլոդյան տանը չէ՞:

ԳԱԼԻՆԱ. Նու, հիմա մնաս բարեւ: (Թեքե ձեռ է տալիս նրան):

ՕԼԳԱ. Ո՛ր... Գալյա...

Մտնում է Ալյոշան:

ՍՎԵՏԼԱՆԱ. Ի՞նչ է պատահել:

ԳԱԼԻՆԱ. Տուն... Միևնույն է, ես վանդակի մեջ եմ: Լավ է «այնտեղ» (Մաքսիմովը ներս է գալիս) Հիմա դուք կսկսեք տանջել ուրիշներին, թեև այս գործը ես մենմենակ եմ արել: Ես ատում եմ ձեզ, ատում եմ ամբողջ հոգով... ատում եմ...

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Պրոլետարիատին, դիտեմ:

Գալինան գնում է դուրս: Մաքսիմովը նախապահ է տալիս նրան:

ՕԼԳԱ. (Մաքսիմովին, վազելով) Սեմյոն Իլյիչ, նա հիմարություն է արել: (Ներս է գալիս Սվետլանան) Շտապում եմ ձեզ հայտնելու... իբրեւ բարի ընկերոջ, Գալյան հակահեղափոխական քայլ է արել...

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Գիտեմ, մի հուզվեք:

ՍՎԵՏԼԱՆԱ. Ի՞նչ...

ՕԼԳԱ. Ես ձեզ եմ հայտնում... չգիտեմ ինչու... Գիտե՞ք որքան ծանր է սա ինձ համար...

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Նկատում եմ: Հանգիստ կացեք: (Գնում է դուրս):

ՍՎԵՏԼԱՆԱ. Ահա թե ի՞նչ...

ՉԼԳԱ. Սվետիկ, նա հիմարութիւնն է արեւ...

ՍՎԵՏԼԱՆԱ. Նա հիմարութիւնն չի արեւ, նա գիտե, թե ինչ է արեւ:
(Վերցնում է մի փաթեթ և շարժւում է դեպի դուռը) Դու գիտե՞ս
ինչ է կատարւում գործարանում, ու ինչպես ես ատում եմ այս
ամենը: Չո՞րտ:

ՉԼԳԱ. (Հեռախոսում է) Ալյոշա, գնա՛ հերս. գրասենյա՞կ: Ասեք խնդրեմ,
այգտե՞ղ է Ռադինը: Ո՞չ: (Դալիս է ներս՝ սեղանատուն և անհան-
գիստ անցողաբանում. կրկին գնում է կարիները և զանգահարում)
80—25: (Ռադինը գալիս է և կանգնում կարիների դռան) Ո՞վ է խո-
սում: Ռադինը այգտեղ չէ՞: Տո՞ւն է եկել: Շատ լավ: (Առագ ներս է
գալիս և հանկարծակիի եկած կանգնում Ռադինի հանդեպ) Հա,
Վոլոդյա, դո՞ւ ես... եկա՞ր:

Ռադինը լուռ հանում է գլխարկը, վերաբերում և ապա մռայլ
նստում է սեղանի մոտ: Օլգան սպասում է անհամբեր, որ նա խոսի:
Վախենում է ինքը սկսի:

ՌԱԴԻՆ. Գործարանն ինձ անհանգստացնում է:

ՉԼԳԱ. Գործարանը:

ՌԱԴԻՆ. Գործարանն ինձ անհանգստացնում է: Մտածում ես, չորտ վաղ-
մի, արդյոք չկա՞ մեջտեղ մի կալմակերպութիւն, որ կապւած է
հենց այս գործի կամ նախկին ղեկավարութեան հետ...

Պաուզա:

ՉԼԳԱ. Դու «այնտեղ» էիր:

ՌԱԴԻՆ. Ապա որտե՞ղ պիտի լինեի:

ՉԼԳԱ. Հասկանում եմ... բայց դու... դու, ուրեմն դու «գնացիր»...

ՌԱԴԻՆ. Այո՛:

ՉԼԳԱ. Այսինքն... այո, դե՛, իհարկե, դու կոմունիստ ես...

ՌԱԴԻՆ. Մենք կոմունիստ ենք: Հասկանալի է:

ՉԼԳԱ. (Խեղդված) Այո՛, իհարկե:

ՌԱԴԻՆ. Բայց գլխավոր բարեբախտութիւնը, ամենագլխավորը:

ՉԼԳԱ. Նա... հա՛...

ՌԱԴԻՆ. Շուտ բռնվեց: Հոտ երևույթին նոր էր սկսել:

ՉԼԳԱ. Թերեւս պատահաբար... Թերեւս մի ազդեցութիւն վրա հասներ,
կամ... հոսանքի հիմա... նա այն ժամանակ կարող էր փրկւել... Եվ
թերեւս ուշ չէ հիմա... Օ՛, դա լավ է, դա լա՛վ է, դա լա՛վ է... Ուրեմն,
կան մեղմացնող հանգամանքներ:

ՌԱԴԻՆ. Մեղմացնող հանգամանքներ: Այսինքն՝ ի՞նչ մեղմացնող հան-
գամանքներ: Գործը կատարված է, բայց միայն էֆեկտը սուր չէ:

Դրութիւնը փրկւած է, դա է մեղմացնում վնասը:
 ՕԼԳԱ. Իսկ Գալեշկան, իհարկե, նրա հանցանքի մեղմացումը...
 ՌԱԴԻՆ. Գալյան... (Ձեռք քափ է տալիս) Թեյ տուր ինձ... Ես անտա-
 նելի հոգնած եմ: (Պաուզա) Գեֆիցիտալին պողպատը ստացւեց,
 բայց և ջարդեց ինձ...
 ՕԼԳԱ. Գեֆիցիտալին պողպատն ստացվեց, այդ... Լսի՛ր, ուրեմն Գա-
 լեշկային սպառնում է, եթե կարճ ասեմ՝ զնդակահարությո՞ւն...
 ՌԱԴԻՆ. Գնդակահարությո՞ւն... Այո՛, կարող է թերեւ զնդակահարու-
 թյուն:
 ՕԼԳԱ. Եվ ոչ մի փրկությո՞ւն, ասում ես՝ հույս չի՞ լինի... այսինքն...
 ՌԱԴԻՆ. Նա կզնդակահարվի, դա շատ հասկանալի է:
 ՕԼԳԱ. Այո՛, կզնդակահարվի...
 ՌԱԴԻՆ. Եվ այլ կերպ չէ՞ր կարելի եղբակացնել: Պատիժն անշուշտ չափ-
 վում է հանցանքի մեծութեամբ: Բայց պատիժներն այդ խնդրում չեն
 չափվում սովորական չափերով: Զարդե՛լ է տվել մեքենաները: Պարզ
 է, վնասարարություն: Իսկ դրա պատիժը՝ զնդակահարությունն է:
 Այստեղ հասկանալը դժվար չէ:
 ՕԼԳԱ. Դժվար չէ... քեզ համար դժվար չէ:
 ՌԱԴԻՆ. (Սիծաղում է) Նու, հեշտ է: Ինչով փոխվեց հարցը: Թեյը տա-
 քացավ, կարծեմ:
 ՕԼԳԱ. Կարող եք մի փոքր սպասել... մինչև զնդակը սառչի...
 ՌԱԴԻՆ. Օլյա...
 ՕԼԳԱ. Վոլոդյա, Գալեշկան...
 ՌԱԴԻՆ. Այո՛, Գալեշկան, հետո՞:
 ՕԼԳԱ. Քո՛ւյրս... Ասենք, թողնենք սա: Գալեշկան... որ փրկեց դավա-
 կիդ, ինձ... քեզ... Վոլոդյա...
 ՌԱԴԻՆ. Գալեշկան փրկեց... Այո՛, դա հայտնի է: Օլյա, ուշքի արի...
 ՕԼԳԱ. Ուշքի գա՞մ... ուշքի ե՞ս գամ... Մտածիր, թե... Բայց դու չես
 մտածում, թե ինչ կլինի:
 ՌԱԴԻՆ. Լսի՛ր, Օլյա, դա քեզ ցնցել է, տեսնում եմ: Ես խրված եմ գործի-
 մեջ:
 ՕԼԳԱ. Ուրեմն դու պատժո՞ւմ ես նրան:
 ՌԱԴԻՆ. Օլյա, նրան պատժում է հեղափոխությունը, պրոլետարիատը...
 Ես, դու և, վերջապէս, դու կոմունիստ ես:
 ՕԼԳԱ. Այո՛, կոմունիստ եմ, հետո՞:
 ՌԱԴԻՆ. Հետո այն, որ դու կոմունիստ ես և վե՛րջ:

Պաուզա:

ՕլԳԱ. Լսի՛ր, Իհարկե, իբրեւ կոմունիստ դու պիտի գնայիր իմաց տայիր
և գնացիր: (Հառաչում է) Ես այնպես եմ տեսնում, որ կա փրկու-
թյան հույս... Եվ եթե հիմա մեկը միջամտի, կարող է նրան փրկել:
ՌԱԴԻՆ. Օլյա, ինչո՞ւ ներեմ նրան: Եվ ով պիտի միջամտի:

ՕլԳԱ. Նա պիտի միջամտի, ով կենդանի է մնացել նրա շնորհիվ, նրա
կյանքի վտանգման շնորհիվ: Նա վտանգել է կյանքը: Մի՞թե դու չես
կարող մի փոքր անախորժություն կրել համապատասխան օրդանի
առաջ: Դու... դու...

ՌԱԴԻՆ. Մի՛ հուզվի, Օլյա: Դու խելացի կին ես, հասկանում եմ քեզ:
Բայց հավաքիր քեզ... և հանդիստ տար այս բաժակը: Կպատահի,
Օլյա, այո՞, պինդ կաց: Հեղափոխությունը քիչ բաներ չեն դոհվել:
Նա մի մոլորված աղջիկ է, որ դո՞ է դարձել իր դասակարգի շահե-
րին: Եվ վերջապես, դու բաղդադեստ ես:

ՕլԳԱ. Այո՞, թողնենք այդ: Դու ճիշտ ես ասում: Եվ միակ ճիշտը դու
ես: Բայց մի՞թե այդ բաղդադիստության օրենքը չունի ոչ մի բա-
ցառություն: Ես դնում եմ հարցը այլ հողի վրա: Կոնկրետ դեպքում՝
կոնկրետ մոտեցում... Գալեչկային դառնացրին մերոնք և ոչ թե մեն-
չեիկները, մոնարխիստները: Այո՞, մերոնք: Նրանք խաբեցին սիրո
մեջ, գործի մեջ, հալածեցին անձնական խնդիրներով: Ես պարզա-
պես խնդրում եմ քեզ եղակի մի դեպքում, այս դեպքում, մի անդամ
կյանքումդ ազատել դասակարգային թշնամուդ: Զկա՞ միթե մարդ-
կային զգացմունք, երախտագիտության պարտք, բարձր էթիկայի
փրկիստփայություն: Եվ, վերջապես, Վոլոդյա, հարազատի պարզ
զգացումը: (Ընկնում է նրա գիրկը) Ես նրա բույրն եմ... դու ինձ ասա,
կմիջամտե՞ս Գալեչկայի համար:

ՌԱԴԻՆ. (Փաղափշտակա՞ն) Ո՛չ:

ՕլԳԱ. Լուրջ, չե՞ս միջամտի:

ՌԱԴԻՆ. Բոլորովին լուրջ:

ՕլԳԱ. Այդպե՞ս: Անձնազոհության երախտիքը...

ՌԱԴԻՆ. Ո՞ւմ համար է արել Գալյան այդ անձնազոհությունը, անձամբ
ի՞նձ, հարկավոր չէր: Իսկ եթե պրոլետարիատին, ապա այժմ դա էլ
գին չունի: Գալյան պրոլետարիատի դավաճանն է և թշնամին: Եվ
ինչո՞ւ խնայել նրան, որպեսզի նա արյան մեջ ողորի միլիոններին...
Ո՞ւր է խելքդ:

ՕլԳԱ. Դա քո վերջին խոսքն է:

ՌԱԴԻՆ. Առաջինն էր և վերջինն է հիմա:

Ոլգան գնում է իր սենյակը, երեսը բաժնեկիով ձեռքերի մեջ:

Ռադիներ անցուղարձում է սենյակում: Հանկարծ լսվում է սուր նիշ և գետիներ ընկնելու դրոփյուն: Ներս է գալիս Ալյոշան և վախեցած նայում: Ռադիներ վազում է ներս և իսկույն արագ դուրս գալով գնում է իր կաբինետը: Ալյոշան գնում է ննջարան:

ՌԱԴԻՆ. (Հեռախոսով) *Ընկեր Բիբիկովին, Ընկեր Բիբիկովին է: Վերալուրի՞ն... Ախր, ասացի ուղարկեք հիվանդանոց: Խնդրեմ մի բուսե աչքեկեր. կնոջս հետ թեթև ուշաթափություն: Այո՞, այո՞: (Դուրս է գալիս և գնում Օլյայի մոտ: Հեռախոսի զանգ: Կրկին վազում է հեռախոսի մոտ) Լսում եմ: Ո՞ր ցեխում... Ինչպե՞ս: Երեք ստանո՞կ... Նորի՞ց... Լավ, գալիս եմ: Ալյոշա, բժիշկն իսկույն կգա... Չորտ... (Գնում է կրկին ննջարան, անտեղից նրա ձայնը) Օլյա՜-Օլյա՜... Նու, Օլյա...*

(Չանգահարում միջանցում: Վազում է դուռը բաց անելու, խոսում է միջանցում):

Նո՛ւ, բժիշկ ճիշտ ժամանակին, թեթև ուշաթափություն: (Ռադիներ և Բիբիկովը ներս են գալիս և անցնում ննջարան: Այնուհետև Բիբիկովը գալիս է սեղանատուն ու բուֆետից տանելով ըմպանակը լցնում է ջուրը և վալերյանի կաբիլներ: Գնում է ներս: Սովորական ելումուտ և բժշկական պրոցեդուրա):

ՌԱԴԻՆ. Ես մի քանի բուսեով, բժիշկ:

ԲԻԲԻԿՈՎ. *Խնդրեմ, խնդրեմ, դուք ինձ պետք չեք:*

Ռադիներ հագնում է վերաբերուն և արագ վազում դուրս:

ԱԼՅՈՇԱ. *Բժիշկ, մաման կմեռնի՞:*

ԲԻԲԻԿՈՎ. *Ոչ ոք երբեք չի մեռնում: Դիալեկտիկա: Ալեքսեյ Վլադիմիրիչ Ռադին, նու, ինչպե՞ս ես, Ալյոշա: Գալյայի հետ էլի խաղո՞ւմ ես այնտեղ: (Յույց է տալիս կաբինետը):*

ԱԼՅՈՇԱ. (Կամացուկ) *Բժիշկ, գիտեք, Գալյային բռնել են...*

ԲԻԲԻԿՈՎ. *Գալինային բռնե՞լ են... Նու... երևի չարություն է արել:*

ԱԼՅՈՇԱ. *Ո՛չ, հակահեղափոխական է...*

ՕԼԳԱ. (Ներսից) *Ալյոշա...*

ԱԼՅՈՇԱ. (Գնում է և կրկին վերադառնում) *Մաման խնդրում է, բժիշկ:*

ԲԻԲԻԿՈՎ. (Գնում է Օլգայի մոտ):

Ներս են մտնում Ռադին և Մարտինով: Ռադիներ ջղայնացած ման է գալիս սենյակում:

ՌԱԴԻՆ. ...Այսօր 15-րդ ստանոկը: Մեքենաները չարդովում են. ինչի՞ ահադանգն է սա:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Կարիք կա՞ արագ ստուգելու, թե չկա՞ դավադրություն... Շա-
հավատացած հմ, որ այս ավարիաները կապված են Դալինայի գոր-
ծողությունների հետ:

ՌԱԴԻՆ. Գործակիցներ կան:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Անշուշտ: Բայց սքողված են վարպետորեն:

ՌԱԴԻՆ. Բեռնացիին հետաքրքիր է: Զինիր նրան:

Միջանցում րեբե ազմուկ: Ներս է մտնում Բեռնացիին:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Ինձ կանչե՞լ էիք:

ՌԱԴԻՆ. Այո՞, խնդրել էի: Ի՞նչ նկատեցիք մեքենաների վերաբերյալ:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Ինչ էի ասում... Նրեք շաբաթում 40 ստանուկ: Կա՞ արդյոք
այստեղ կազմակերպություն, թե ոչ: Դիտական, սիստեմատիկական
վնասարարություն է սա, որ պետք է խեղդել բնում:

ՌԱԴԻՆ. Լսեք, շե՞ք կարծում, որ սա մի ական է նախկին ղեկավարության
ժառանգների կողմից: Վարկարկելու համար թեկուղ՝ ձեզ:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Ախ, իմ մեղքերը շատ են երեխ և... հս դրանց համար պատըծ-
վում եմ...

Բիբիկովը ներս է մտնում:

ՌԱԴԻՆ. Նո՞ւ:

ԲԻԲԻԿՈՎ. Ներվային ցնցում... Հասկանալի է: Կանցնի: Պետք է հանդիստ
պահել: Բայց իրոք որ բոլորովին անսպասելի դիպված: Ով կարող էր
երազել՝ անգամ, Դալինա Անատոլենան...

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Գալինա Անատոլենա՞ն... Հիվա՞նդ է, ի՞նչ է:

ԲԻԲԻԿՈՎ. Ջերբակաված է: (Նշանակալից նայում է նրան):

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Մի՞թե...

ԲԻԲԻԿՈՎ. Նու, ի՞նչ կասեք, եթե հանկարծ հաստատվի, որ նա մեր թշնա-
մի բանակումն է, իրոք որ արժանի չէ՞ սոցիալական պաշտպանու-
թյան հայտնի աստիճանին:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Իհարկե... բայց... ինչպե՞ս...

ՌԱԴԻՆ. (Մաքսիմովին) Անցնենք գործի:

ԲԻԲԻԿՈՎ. Դե, այդպես, Վլադիմիր Պավլովիչ, հանգստացե՛ք միայն:
(Բեռնացիուն) Միշա, քեզ կսպասեմ շախմատի, ինձ մոտ: Ցտե-
սություն:

ՌԱԴԻՆ. Ցտեսություն, բժիշկ: Շնորհակալություն (Բիբիկովին ճանա-
պարհ է գցում մինչև միջանցք) Միխայիլ Պետրովիչ, դուք մեր մար-
դըն եք և հաճախ գործել եք ու այդ ապացույցել: Ուստի և թողնենք

հատուկ խնդիրները, նրանք կլուծվեն իրենց հատուկ ձևով: Անց-
նենք մեր անելիքին:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Անշուշտ... բայց ի՞նչ մեծ դժբախտություն... Եվ տեսնենք
ի՞նչն էր պատճառը: Այո՞, թերևս պարզվի, որ այստեղ Գալինա
Անատոլենան ուղղակի մի զոհ է, որին պետք է ավելի փրկել, քան
ոչնչացնել:

ՌԱԴԻՆ. Այո՞... Նո՛ւ... Նո՛ւ...

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Զիշտ է, նա մի փոքր թեթևամիտ զրույցներ անել գիտեր,
գուցե և անմտածված, թերևս անվնաս ուղու վրա էր: Զգիտեմ: Ես
իմ ամբողջ էությունս զգում եմ, որ ձեր դժբախտությունն այնքան
էլ մեծ չէ, և ձեր պատիվը չի արատավորվի: Մի մտածեք շատ, Վլա-
դիմիր Պավլովիչ:

ՌԱԴԻՆ. Ախ, ա՛յդ: Անցնենք գործի:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Իհարկե*:

Դուրս ծեծում են:

ՌԱԴԻՆ. Միխայիլ Պետրովիչ, եկեք մի լավ տղամարդի գործ կատա-
րենք: Հեռոսավարի քշենք մեր ռեկոնստրուկցիոն արշավը դորժա-
րանում, չթողնենք կիսաճամփին: Դուք, իհարկե, համաձայն եք ինձ
հետ:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Իհարկե:

ՌԱԴԻՆ. Սա, պրուլետարիատի, նրա կուսակցության գործն է, մեծ գործ:
Սա նաև գործն է անձնվեր մասնագետների՝ ձեր գործը Միխայիլ
Պետրովիչ: Ես մեծահույս եմ, որ այդպիսի մի... նեղ տեղում, դուք
մեր կողքին կկանգնեք և մեզ հետ կհարվածեք մեր ու ձեր նման
թշնամիներին: Դալի՞ս ես:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Դալիս եմ:

ՌԱԴԻՆ. (Անդմուտ է Բեռնացկու ձեռքը, ապա գնում է բաց է անում դու-
ռը) Մտեք: (Ներս են գալիս Այգենբերգը, Սաշան և Ալեքսանան)
Շնկերենք:

ՍՎԵՏԼԱՆԱ. Վոլոդյա: Շատ կարճ ժամանակով: Բոլոր ցեխերն ու բրի-
դադները խնդրում են արտակարգ խորհրդակցություն: Կամենում

* Այստեղ ինքնագիրը ընդհատվում է և կա հեղինակի նշումը. «Բաց թողածը 2-րդ
վարիանտ, էջ 53—56: Այնուհետև շարունակվում է 4-րդ պատկերից»: Այդ հատվածը
վերցրել ենք № 572 և № 573-ից: (Մ. Կ.):

են համապատասխան որոշում հանել... այս հակահեղափոխական
ակտի դիմաց: Խնդրում ենք թույլ տաք և դաք մասնակցելու:
ՌԱԴԻՆ. Հալ, դուք գնացեք հավաքեք, ես իսկույն:
ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Գնանք, ընկեր Բեռնացի:
ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Գնանք:

Գնում են: Մարտինովը նրանց հետ: Ննջաբանից դուրս է գալիս
Օլգան:

ՌԱԴԻՆ. Օլյա...

ՕԼԳԱ. Եթե նա չի փրկվի, եթե պարզապես դու, որ պարտավոր ես փրկ-
կել նրան, ուղիղ ճամփի բերել նրան... եթե դու չես անի, այստեղ
մի րոպե չեմ մնա:

ՌԱԴԻՆ. Բավական է Օլյա: Հակահեղափոխականի կենսագրությունը գի-
տես, սկզբից մինչև վերջ:

ՕԼԳԱ. (Վախեցած) Ինչ վերջը... Ի՞նչ է այդ վերջը:

ՌԱԴԻՆ. Հակահեղափոխականի կենսագրությունը սկզբից մինչև վերջ:
(Մոտենալով նրան) Դու կուսակցական ես:

ՕԼԳԱ. Այո՛, ի՞նչ ես ուզում ասել: Միայն դու ես կուսակցական:

ՌԱԴԻՆ. Ոչ, միայն ես չեմ կուսակցական: Միլիոններն են կուսակցական:
Եվ դու էլ նրանց մեջ:

ՕԼԳԱ. Այո՛, ես նրանց մեջ եմ: Դու կարծում ես, որ գոյություն ունի
միայն քո սխեման: Ի՞նչ վիվիսեկցիաներ ես կատարում մարդկա-
յին կենդանի մարմնի վրա... Սա անատոմիական դիակ չէ: Սա
կյանք է: Ու՛ր է բույրս:

ՌԱԴԻՆ. Օլյա, ուշքի արի, ինչ հարցադրման մեղջանական ձև է... Ուր է
բույրս... Կոմունիստ, քեզ եմ հարցնում, ո՞ւր է հակահեղափոխա-
կանը:

ՕԼԳԱ. Թող ֆուդարանությունը: Ես քեզ հարցնում եմ ուղղակի՝ ո՞ւր է
բույրս:

ՌԱԴԻՆ. Ես ցավում եմ, որ այս օպերայիայի ցավը անմիտ բաներ է
ասել տալիս քեզ: Ես սիրում եմ քեզ և չեմ կարող, չեմ կամենում
քեզ տեսնել այդպիսի մի անարժան հոգեկան կացություն մեջ: Ես
չեմ լսում քո խոսքերը, ես քեզ չեմ տեսնում: Ես միայն տեսնում եմ
այն կնոջը, որ ինձ հետ անցավ քաղաքացիական պատերազմի
կրակների միջով, որ նա արի է եղել մահվան առջև: Ի՞նչ ես դառել
հիմա դու, կուսակցության առաջ, քո առաջ:

ՅԼԳԱ. Այդպես: Ես կփախչեմ այստեղից: Այստեղ, նրա գնդակահարված քաղաքում... Ոչ, ես այստեղ չեմ մնա երբեք: Կբաժանվեմ:

ՌԱԴԻՆ. Հիմարություններ մի խոսի...

ՅԼԳԱ. Ազնիվ խոսք, կբաժանվեմ:

ՌԱԴԻՆ. Ինձնի՞ց, ինչի համար:

ՅԼԳԱ. Իմ քրոջը, քո փրկողին, մեր զավակի փրկողին մահի տալու համար... Այո՛, այո՛: Ես քեզ թողնում եմ քո անդթության հետ: Սրբիք նրան, այդ անդթությունդ: Ես կվերցնեմ իմ զավակին, կգնամ... Ես այստեղ չեմ մնա... (Դուրս է ուզում գնալ):

ՌԱԴԻՆ. Քաղաքական ուղեկիցը, անկուսակցական մասնագետը կանդ- նում է իր պարտականության կոշման բարձրության վրա, իսկ դու, դու մի քաղաքական ուղեկցի չափ էլ չկաս: Անգամ նա անողոր է գևսի քո կուսակցության թշնամին, դու կոմունիստ կին, անձնական արյունակցական մի նախապաշարման համար, այսպիսի մի շնչին միասրարար անձի համար դործը մոռանալ...

ՅԼԳԱ. (Դուռում է) Չհամարձակվես այսպիսի խոր վիշտը անվանել շնչին... նրան համարել շնչին...

ՌԱԴԻՆ. Լսիր... (Օլյան լալիս է) նու, ես ժամանակ չունեմ: (Դուրս է գնում):

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ՊԱՏԿԵՐ ԶՈՐՐՈՐԴ

Մեծ սենյակ հաճախեցված ընդունաւանի և կաթիլների: Վերջինս բաժանված է շիրմայով: Դռներ աչ ու ձախ և դիմաց: Դաշնամուր, սեղան ուտելիքներով և խմիչքներով: Նրեկո:

Երիտասարդ հյուրեր, հավաքված են շիրմայի ետևում, դաշնամուրի շուրջը: Լիդիան և Շիմատովան կենտրոնն են: Սենյակի մյուս կողմում նստած են Շիմատով և Ալիմով: Տատյանա Անտոնովնան զրադեցնում է երիտասարդ հյուրերին: Զանգ: Շիմատով, Ալիմով և Տատյանա Անտոնովնան լարված ակամջ են դնում:

ՊեվՋեներ. (Մտնելով արագ, բարեկամ է բոլորին և մոտենում է Շիմատովին):

Ա.Լ.Ի.Մ.Ո.Վ. Նու, պարզվե՞ց...

ՊեվՋեներ. Ճիշտ է եղել, Գալեչկան չկա...

Տատյանա Անտոնովնան, Շիմատովը և Ալիմովը մոայլվում են:

Շիմատով. Այո՞... այդպես... հըմ...

Ա.Լ.Ի.Մ.Ո.Վ. Հայտնի հետքեր հո չի՞ թողել:

ՊեվՋեներ. Ո՞վ է իմանում...

Ա.Լ.Ի.Մ.Ո.Վ. Ուրեմն մենք վտանգված ենք...

Շիմատով. Ինչպես միշտ: Այդպես... Անդգուշ խաղաց կրակի հետ, փշա-
ցավ լուցիկու պես, մերկացրեց իրան և գործը:

ՊեվՋեներ. Ափսո՞ս, զնաց մեր լրտեսիկը:

Շիմատով. Նա մեզ չի մատնի: Բայց այս գործի բոլոր կաժանները դեպի
մեզ են բերում:

Ա.Լ.Ի.Մ.Ո.Վ. Ուրեմն պետք է մի պահ փակվենք և զգուշանանք:

Շիմատով. Ընդհակառակը: Վտանգավորը հիմա զգուշն է: Ալիլին, պետք
է հիմա պաշտպանել: Այսինքն՝ հարձակվել: Հիմա այն մոմենտն է,
որ երբ կարծում են, թի գործարանը մաքուր է առայժմ: Այ, հենց
հիմի էլ պետք է նյութել հարվածը:

ՊեվՋեներ. (Նո՞ր ուժով) Բայց Ռադիկը գործարանի ցուցանիշները բարձ-
րացնում է, հա... Արդեն օրական 45 ավտո: Ինչպե՞ս է դուր գալիս
ձեզ այդ:

ՇԻՄԱՏՈՎ. Ուրեմն բեկում կա գործարանում:

ՊԵՎՋՆԵՐ. Մեծ...

ԱԼԻՄՈՎ. Բայց մի խմբակ է բարձրանում կարմիր ինժեներ լեռնովի, որ ուզում է վերականգնել Անտոնովին և տապալիլ Բեռնացկուն:

ՇԻՄԱՏՈՎ. Այ, նրա դեմ պետք է լարել Բեռնացկուն:

ՊԵՎՋՆԵՐ. Արդեն Ռադիեր նիզակներ է ուղղում նրա դեմ: Եվ հենց դա էլ կսքսդի Բեռնացկուն:

ՇԻՄԱՏՈՎ. Միանգամայն ճիշտ է: Դե, բարեկամներ, պետք է շարունակենք սկսածը: Դալինտոն փշաքրեց գործը: Հիմի պետք է փոխենք մեխանիզմը: Տեսնում եք բարեկամներս, թե ինչպես են նապաստակը որսում սալով: Էսերոմոնարիսիա: Մենք քաշում ենք աղջկա պոչից, աղջիկը՝ ինժեների, ինժեները՝ օպորտունիստի, օպորտունիստը՝ անգլուխ բանվորի, բաբկա դա դեղկու, դեղկա դա րեպկու: Պայթեցրեց մոնարիստը, բայց թույլ տվեց օպորտունիստը: Սալոմինը: Հիմա պետք է փոխենք մեխանիզմը: Դուք հիմա ուրիշ կերպ պետք է մտածեք, թե այս ավտոգործարանի և թե մյուսների կազմալուծումը: Հիմա գործը գիտական է և բնական: Մենք հիմա գործը պետք է դնենք սերմանենա պրոցեսի մեջ՝ հասարակ, մանրուքային, փոշիական մեծություն, ամենուրեքային, առօրյա: Մանր փոշի, որ շոֆերի բարեմիտ թույլտվությամբ մտնում է մեքենայի մեջ և ջարդում: Ջարդում աննկատ և նկատվում անպատիժ: Ահա: Մենք այնտեղ ենք, ուր չի ջոկվում տգիտությունը շարամտությունից, ուր աջ օպորտունիստը թույլ է տալիս, էնտուզիաստը՝ քնում: Մենք այն «սխալների» թույլտվումների, դիսպրոպրոցիաների, բրակների մեջ ենք, որ լցվում են, դիզվում, դառնում բալաստ և խփում կշեռքի թաթը դեպի կործանում: Մենք այն դեմպինգն ենք բալաստի, որ ջարդում է հնգամյակները և մոտեցնում է ինտերվենցիան: Ահա դիսպոզիցիան: Խնչ դիսպոզիցիա: Մենք կազմակերպություն էլ չենք: Խնչ կարիք կա: Մենք չկանք և կանք: Մենք միֆ ենք, ուրվական, շրջում ենք ամբողջ երկրում: Շարունակեցեք այս անմեթոդ մեթոդը: Ծավալեք ամբողջ ֆրոնտով և Միությունը կկործանվի: Հիշեք ձյան հյուսքը, անձրևի կաթիլը, հեղեղների ծնողը՝ ահա մենք: Պետք է Ռադիինին ճղմել մի այսպիսի բալաստի, բրակի փշացման տակ: Դրդեք Բեռնացկուն դեպի այս ուղին: Եվ անել տվեք: Դալինայի մահը, Բեռնացկու խորտակված սերը, վրեժի ծարավը: Ահա ձեզ նյութ, իհարկե, վերջիվերջո ուղեկից, բայց մի քիչ կրնկնի մեք

ճանկը. կուզենա վրեժ հանել Ռադինից, ապա երբ առաջ գնա՝ ուշ կլինի ետ դառնալը:

Ա.Լ.Բ.Մ.ՈՎ. Գեղեցիկ, հիմա կոնկրետ:

ՇԻՄԱՏՈՎ. Կոնկրետն այս է: Բեռնացիուն լարում ենք որպես թե միայն Ռադինի դեմ, քննցնում իրոք՝ եթե անհարմար է լիովին մասնակից անել գործին: Այսպիսով խփում ենք պողպատին՝ պողպատի գործարանում և դեռալներին՝ Ռադինի գործարանում: Հասկանալի՞ է: Սա համաձայնեցնում ենք պողպատի գործարանում Վոսկրեսենսկու և Սամսոնովի հետ, որ նրանք էլ այնտեղ Սալոմինին քնացնեն և պողպատն ուշացնեն շարունակ: Ուղարկված դեպքում ես թթու կդնեմ երկաթգծում: Հասկանալի՞ է:

ԲՈՒՈՐԸ. Լավ, գեղեցիկ: Այդպես:

Դուան զանգը: Բոլորը լարված ականջ են դնում միջանցքի ձայներին:

ՇԻՄԱՏՈՎ. Բեռնացիին կլինի, ոչ ոք չխոսի Դալյայի մասին: Տատյանա Անտոնովնա, դուք և ձեր ամուսինը միայն... (Լիդիան և Տատյանա Անտոնովնան գնում են միջանցք):

ՏԱՏՅԱՆԱ. (Չայնը դրսից) Նինա Միխայլովնա, ինչ գեղեցիկ բան արիք: (Ներս են մտնում Լիդիայի և Վերբիցկայայի հետ) Չմերժեցիք մեր հրավերը...

Բոլորը գնում են բնդառաջ: Ընդհանուր բարև:

ՎԵՐԲԻՅԿԱՅԱ. Ռեկ վաղն իմ կոնյեերտն է, բայց ձեզ մերժել, Տատյանա Անտոնովնա, ավելի պատասխանատու բան է, որից ես զգուշացա:

ՏԱՏՅԱՆԱ. Շատ շնորհակալ եմ, շատ, շատ: Համեցեք, համեցեք: (Մըտնում է ջահելների մոտ):

Չահելները շրջապատում են Վերբիցկայային: Մյուսները նըստում են իրենց խաղասեղանի շուրջը: Դարձյալ զանգ:

ԼԻԴԻԱ. (Շտապում է դեպի միջանցքը և իսկույն ետ նայում դեպի Տատյանա Անտոնովնան) Մամա՞:

ՏԱՏՅԱՆԱ. (Վեր քոշելով և գնալով դեպի միջանցք) Ա՛... (Վերադառնում է Բեռնացիու և Բիրիկովի հետ) Այ, դա գեղեցիկ է... այ, դա գեղեցիկ է, Պետյա, որ բերիք Միխայիլ Պետրովիչին: Ամենահազվագյուտ հյուրին: Համեցեք, համեցեք, պարոններ, խնդրեմ...

Շիմատովը քողնում է շախմատի սեղանը և գնում ընդառաջ: Բոլորը նստում են իրենց նախկին տեղերը և շախմատը շարունակվում է:

ՏԱՏՅԱՆԱ. Ա՛, Միխայիլ Պետրովիչ, վաղուց, վաղուց սպասում էինք, որ այսպիսի մի պատվով ուրախացնեք ձեր կոլեգաներին և ինձ: (Քաշվում է դեպի բազմոց) Դուք հարվածային աշխատում եք, գիտեմ, լսել եմ և, իհարկե, այնպիս հոգնած եք, որ չեք քնում, չեք տեսնում, չեք ապրում: Կձանձրանաք այդպես, հավատացնում եմ, կձանձրանաք: Այո՛, գիտեմ, ծանր է, դժվար է խորհրդային շինարարությունը...

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Դժվար է:

ՏԱՏՅԱՆԱ. Նաև մենք այստեղ տխրում ենք: Հաճախ երազում ենք, ինչ մեղքներիս պահենք՝ Եվրոպան: Ա՛խ, ինչ ծանր է երազել միայն... Եվ լատ է ձանձրույթը... Դիտեք, այս մեր ժամանակը՝ գործ, գործ, գործ և ոչ մի անձնական մխիթարություն: Դա կփչացնի բնավորությունը: Դուք լսե՛լ եք օրիորդ Վերբիցկայայի նվագածությունը:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Ո՛չ:

ՏԱՏՅԱՆԱ. Օ՛, նա այնպես նվագում է, որ իսկույն փոխանցվում եք մի ուրիշ աշխարհ... (Վեր կենալով դեպի երիտասարդները) Նինա Միխայլովնա, թույլ տվեք խնդրելու, գուցե մի բան նվագեիր...

Վերբիցկայան սկսում է նվագել: Տառյանա Անտոնովնան, Ալիմովը, Պեզները, Շիմատովը և մյուսները հավաքվում են դաշնամուրի մոտ:

ՌԵՔԻԿՈՎ. (Մոտենալով Բեռնացիուն) Զարմանալի տեխնիկա ունի, շուտով կգնա արտասահման տուռնեի: (Նստում է կողքին):

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. ...Զէ՛, շատ են խիստ: Դա անձնական վրեժ է: Դո՛նե, որքան ես կարծում եմ, Գալինա Անատոլևնան սիրում էր միայն խոսել, ճիշտ է, վտանգավոր, ըստ երևույթին, բայց միանգամայն չարաճրճի, միանգամայն երեխա: Եվ զո՛հ դնաց մի անմիտ, անգիտակցալի: Ռեգինը կարող է փրկել նրան: Թեթևացնել պատիժը: Կփրկվե՛ մի երիտասարդ, գեղեցիկ կյանք, մինն այն ընտիր կյանքերից, որ պետք է մեր սոցիալիստական շինարարության: Ո՛վ եմ վերջապես ես: Դավաճա՛ն: Ո՛չ: Ես դավաճան չեմ: Ես խորհրդային ինժեներ եմ: Ես դեմ չեմ խորհրդային իրավակարգին: Ես աշխատում եմ սոցիալիստական շինարարության համար: Բայց ես ուզում եմ այնտեղ տեսնել մի պատուհան ինձ համար, անհատապես ինձ համար: Բացառություններ, դիջումներ: «Կոլեկտիվն ամեն բան է», իսկ անհատը ոչի՛նչ է միթե: Խ՛նչ եք տալիս անհատին, որ նա էլ տոգորվե՛ կոլեկտիվի կյանքով: Պե՛տք է Գալինային ներեն: Դո՛նե ի՛նձ համար: Զէ՛ որ ես էլ մարդ եմ: Պետք է ունենամ իրավունք պահանջելու, որ

մի էակ ինձ շնորհվի: Սոցիալիզմին անցնելը պահանջում է մեծ զոհեր, մեծ վճար: Այդքան զոհեր ես չեմ կարող: Ես ուզում եմ ապրել մինչև սոցիալիզմը: Ես նրա խրամատներում ընկնող մարտիկը չեմ: Դեմ եմ այս աբսոլյուտիզմին, որ ստեղծում են Ռադիկալ նման շուգունի մարդիկ: Նա պետք է դուրս գա շարքից, որ ինձ նմանները ազատվեն: (Պաուզա: Նվազը շարունակվում է: Սրտի անհուկով) Ասա՛, Պետյա, ասա՛: Ի՞նչ կարելի է անել փրկելու համար նրա կյանքը: Ի՞նչ անեմ...

ԲԻԲԻԿՈՎ. Դիմեցի՞ր իրան, Ռադիկին:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Նա ոչինչ չի ուզում ձեռնարկել:

ԲԻԲԻԿՈՎ. Խոսեցի՞ր հետը:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Հեռվից հեռու, այնքան, որ կասկածի տեղիք չտամ:

ԲԻԲԻԿՈՎ. Կնոջ հետ չե՞ս խոսել:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Խոսել եմ, նա ինքը կտրատում է իրան ազատելու ինչպես երևում է շատ են կուլում այս պատճառով: Ռադիկն անողոր է:

ԲԻԲԻԿՈՎ. Սխմի՛ր արտադրության մեջ նրա աբիլլյան գարշապարը: Այդտեղ դու ամենազոր ես:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Կկործանեմ կամ կկառուցեմ, կանեմ ամեն բան, միայն նա ազատվի:

ԲԻԲԻԿՈՎ. Շանսեր քիչ կան... Շանսեր չկան, կարելի է ասել:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Զկան, ասում ես:

ԲԻԲԻԿՈՎ. Այլևս ուշ է, ուշ է, հասկանո՞ւմ ես: Պետք է հաշտվես: Ուշ է:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. (Այլալվելով) Ինչպի՞ս... Բա՞ն գիտես:

ԲԻԲԻԿՈՎ. Մի բան նախադգում եմ, որ նման դեպքերում նախադգում են մարդիկ: Մի բան, որ ուրիշ ոչ մի բանով չի փոխարինվում: Դու գիտես նրանց անողորթությունը...

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Ո՛չ, դու մի բան գիտես:

ԲԻԲԻԿՈՎ. Դե, դու ինքդ էլ նախադգում ես, Միշա՛:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Ես նախադգում եմ... դա սարսափելի կլինի, եթե ճշտվի ինչ-որ նախադգացում:

ԲԻԲԻԿՈՎ. Ամեն բան կպատահի, պետք է հաշտվել:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Սարսափելի բան կպատահի, եթե իրոք որ...

Տառյանա Անտոնովնան մոտենում է:

ԲԻԲԻԿՈՎ. Տառյանա Անտոնովնա... Համեցե՛ք: Խոսում էինք Գալինա Անատոլևնայի մասին:

ՏԱՏՅԱՆԱ. Օ՛, դժվար է երևակայել այդպիսի մի լուսավոր էակ... Ինչ դաժան ճակատագիր: Միխայիլ Պետրովիչ, դուք ծանոթ էիք:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Ծանոթ էի...

ՏԱՏՅԱՆԱ. Օ՛, եթե մոտ ճանաչեիր, դա մի բացառիկ անձ էր: Պլաստիկական իր հասակի և փղոսկրե դեմքի հելլենական դժերով: Նա իր կրթում կրում էր մի ոսկեհնչյուն հոգի: Դա հազվագյուտ քար է մեր այս կեղծ ադամանդների մեջ:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Նա բացառիկ անձ էր...

ՏԱՏՅԱՆԱ. Ինչ վերաբերություն ունեք դուք այդ աղջկա հետ, ոչինչ: Այնպես էլ ես, ամենքը՝ ոչինչ: Բայց այդ դեպքը թողեց մեզ վրա արտակարգ ցնցող տպավորություն: Նա կարող էր երջանկության աղբյուր լինել մի բարձր հոգեկան կյանք ունեցողի համար: Բայց ի՞նչ կարող ես անել: Քանի աշտպիսի թիթեռնիկներ զո՛հ են գնում այս կրակին: Ռեժիմն է այստեղ, բարեկամս, ռեժիմը: Ես հակահեղափոխական չեմ: Ես դեմ չեմ, եթե կուզեք, այս ռեժիմին: Ես դատապարտում եմ պրոմպարտիան, էմիգրացիան, կողմնակից չեմ մոնարխիստներին, էսեռներին, մենշևիկներին: Ես ասում եմ՝ դա լավ սխտեմ է և պիտի պահպանել այս սխտեմը ուրիշ ձեռքերով: Ուրե՛մ ես այդ ուրիշ ձեռքերը, ես չգիտեմ, ես քաղաքական գործիչ չեմ: Բայց այս հրաշալի սխտեմը չեն կարող կիրառել նման կոմունիստները: Թերեւ շատ ու շատ կոմունիստներ: Ափսոս, ափսոս, ափսոս... զնդակահարել գեղեցկությունը:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. (Տագնալով) Դուք հաստատ գիտեք:

ՏԱՏՅԱՆԱ. Ենթադրում եմ: Ի՞նչ կարող եմ ասել: Ենթադրում եմ... (Մոտենում է Վերբիցկայային և նրան բան ասում ականջին):

Վերբիցկայան պաուզայից հետո փոխում է նվագը՝ Բեքնովենի սոնատը: Տասյանան նստում է նրա մոտ:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Պետյա՛... լսի՛ր... Հուսահատությունը խեղդում է ինձ, ոչընչացնում: Զուր եմ թպրտում ես, նա չի աղատվի: Զի աղատվի, պարզ է: Մահվան սլեյ սլարդ է և սարսափելի: Ես նայում եմ ալժմ նրա սառն աչքերի մեջ և տեսնում մահը...

ԲԻԲԻԿՈՎ. Այդպե՛ս: Տղամարդ եղիր և այդպես էլ իմացած եղիր:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. (Ցնցվում է) Ի՞նչը...

ԲԻԲԻԿՈՎ. Այդպես: Տղամարդ եղիր և այդպես էլ իմացած եղիր...

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Այո՛...

ԲԻԲԻԿՈՎ. Այո՛, Միշա...

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. (Վեր քոչելով) Գնամ... Ես չեմ կարող մնալ այստեղ:

ԲԻԲԻԿՈՎ. Եվ ո՛չ մի տեղ չունես գնալու: Սա միակ տեղն է, ուր դու...

կղտնես սփոփանք: Այստեղ սիրտ ունեցող մարդիկ կան: Նստիր, ոչ, ոչ, նստիր և հանգստացիր: Տղամարդ եղի՛ր՝ եղածը եղած է:

Տատյանան մոտենում է:

ՏԱՏՅԱՆԱ. Դուք հուզված եք երևում, Միխայիլ Պետրովիչ: Տեսնում եմ ձեզ վրա ազդում են նման պատմությունները: Խնչ անենք: Մեր իշխանությունն է: Պետք է հնազանդվենք: Պետք է տանենք: Նու, հանգստացեք, Միխայիլ Պետրովիչ: (Դառնալով մյուսներին) Պարոնայք, խնդրեմ համեցեք, (ցույց է տալիս սեղանը) Միխայիլ Պետրովիչ: Համեցեք: Մի թեթև խմիչքեղեն և բարեկամական սեղան՝ սա ամենից ճիշտ միջոցն է մոռացության և հանգստության: Համեցեք:

Հյուրերը քողմում են խաղն ու նվագածուքյունը և հավաքվում սեղանի շուրջը. հասակավորները՝ մի կողմ, երիտասարդները՝ մյուս:

ԳԵՎԶՆԵՐ. Սիրում եմ տարերքների մորը՝ հեղուկը, խաղողի արյունը:

ԱԼԻՄՈՎ. Կարմիրը, թե սպիտակը:

ԳԵՎԶՆԵՐ. (Դժվարաճալով) Այսինքն... այսինքն... առաջինը կթափեի... իսկ երկրորդը՝ կխմեի...

Պայքում է ծիծաղ:

ԱԼԻՄՈՎ. Ձեզավ, ամբողջ էմիգրացիան կուլ տվիր:

Նոր պայքյուն ծիծաղի:

ՏԱՏՅԱՆԱ. Նու, պարոնայք, խնդրեմ լցրեք բաժակները, անուշ արեք ինչպես ձեր տանը... երիտասարդներ, մի քիչ ավելի աղմկալից, ես սիրում եմ կանաչ աղմուկը:

ԱԼԻՄՈՎ. Կանաչների՞, այսինքն... (Ծիծաղ):

ԳԵՎԶՆԵՐ. (Կռվիկ և նշանակալից) Տատյանա Անտոնովնա, թանկագին Տատյանա Անտոնովնա: Մեր մխիթարիչ, թարմացուցիչ, սնուցիչ, կեցուցիչ Տատյանա Անտոնովնա. մեր առաջնորդ, մեր նեղ օրերի անհողդողդ, անսասան Տատյանա Անտոնովնա, ձեր բարձրորակային կենացը:

ԲՈՂՈՐԸ. Բրավո, բրավո... Տատյանա Անտոնովնա, ձեր կենացը:

ՏԱՏՅԱՆԱ. (Հառաչում է) Շնորհակալ եմ:

ՊԵՎՋՆԵՐ. Միաժամանակ ձեր սպիտակ աղաժնու, որ թռչում է Փարիզից—Բեռլին, Բեռլինից—Պրագա և ետ՝ դեպի Փարիզ: Թռչում է ու երկար պիտի թռչի մինչև կհասնի ձեզ, ձեր սրտին:

ԱԼԻՄՈՎ. Բարիսի կենացը:

ԼԻԴԻԱ. Սամ, Բարիսի կենացը... (խմում են):

ՊԵՎՋՆԵՐ. Հաղագս ճանապարհորդաց, նավորդաց, վշտացելոց, հեղեղոց, գերեղոց, տեր ողորմյա...

Վերբիցկայան նվագում է տխուր եղանակ: Լուս խմում են իրար նայելով նշանակալից կերպով: Պաուզա:

ԱԼԻՄՈՎ. Նս առաջարկում եմ բարձրացնել բաժակները մի բարձրորակ մասնագետի, մի հազվագյուտ գիտնականի կենացը, որ պատիվն է մեր նոր Ամերիկայի, նոր Ռուսիայի: Միխայիլ Պետրովիչ, այդ անձը դուք եք և ուրիշ ոչ ոք: Մեր խորին, խորին հարգանքները ձեր մշտքերի, ձեր զղացմունքների առջև: Պարոններ, խմենք բարձր դեֆիցիտային Միխայիլ Պետրովիչի կենացը:

ԲՈՂՈՐԸ. (խմում են) Միխայիլ Պետրովիչ, ձեր կենացը:

ԱԼԻՄՈՎ. Մարդկային անձնավորութունը, թանկագին մարդկային անձնավորությունը: Մա՛րդը: Ահա սա է, որ բարձր պիտի մնա ամեն քաղաքականությունից: Սա է եղել իդեալը անտիկ աշխարհում, Ռենեսանսի ոսկեդարում և վաղը, նկատե՛ք, վաղը, երբ մարդկությունը բաց կանի կուլտուրայի դռները՝ մտնելու մի լուսավոր աշխարհ: Գնդակահարված, բայց կենդանի զեղեցկության կենացը: Կենացը գեղեցկության, որ կենդանի է: Նա կվերագառնա ուրվականի պես շուշանաշող, հելլենական Աֆրոդիտի պես, մարմարափրփուր դուրս կգա մշուշից և վերստին տիրական ու գեղեցիկ կկանգնի նոր կուլտուրայի թանգարանում: Այրված ֆենիքսի կենացը:

ԲՈՂՈՐԸ. Բրա՛վո, բրա՛վո: (խմում են) Այրված ֆենիքսի կենացը:

Նվագ, պաուզա:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. (Հարբած է, Բիբիկովին) Ռադինը կոտրեց այդ թիթեռնիկի թևերը, տրորեց իր ոտների տակ: Նս չկարողացա օգնել նրան, դա իմ ուժերից վեր նկատելով: Բայց ես հոգեկան արիություն չունեցա, նվաստացա նրա առջև, չգնացի նրա հետ: Ինձ մնում է մի բան միայն, գնալ նրա հտերից: Նս այլևս հիմա ոչինչ չունեմ, քան

իմ անցյալը: Ես մի ապագա ունեմ միայն՝ իմ անցյալը: Ես կգնամ՝
այնտեղ: Արհամարհում, ատում եմ հս այդ Ռադիսին: Կորած է իմ
աչքերում անգամ նրա գործը, որը կարող է առաջ բերել այսպիսի
սարսափելի գործեր: Կտամ նրան ռեկոնստրուկցիա... Այնպես դա-
տարկ, ինչպես դատարկվեց իմ կյանքը... Պետյա, արդյոք իմ վրե-
ժը պիտի հաղենա՞:

Բիբիկովը հետևում է նրան:

Ազատ չես սիրելու նրան: Ազատ չես հանձնելու քեզ մի տարի-
րային ուրախության: Փարիզ, Ռիվիերա, մոռանաս այս ամենը,
դեն շարտես ամեն բան, ինչ ես, ուր ես, միայն զգաս մի էակ, քո
էակը և հաճույքը հոգուդ մեջ: Վառես, բռնկես սուր ինդիվիդուալը,
մրրկես ջաղքամդ, կրակ, խենթապար: (Օրոշվում է) Կարծում ես,
Պետյա, ես հարբած եմ... Ո՛չ, ես հարբած չեմ, ես խմել եմ թույն,
դառնաղի կրակ... (Օրոշվում է, պիտի ընկնի: Բիբիկովը բռնում է
նրան: Մոտենում են Ալիմովն ու Պեզնեբը):

ԱԼԻՄՈՎ { Միխայիլ Պետրովիչ:
ՊԵԶՆԵՐ {

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Մի՞ տսեք Միխայիլ Պետրովիչ... Միխայիլ Պետրովիչը գո-
յություն չունի: Սա նրա ստվերն է: Զկա Միխայիլ Պետրովիչը, կա
համաշխարհային կոնստրուկտուցիան:

Տառյանան անհանգիստ և միաժամանակ շարախինդ վեր է
քոչում ու աչքով է անում Վերբիցկայային, որ նվագի: Սա վազում
է դեպի դաշնամուրը և սկսում է նվագել բարձր: Նրան տանում են
դիվանի վրա, նստեցնում և իրենք նստում կողքին:

ՇԻՄԱՏՈՎ. Ինչո՞ւ մռայլվեցիր, սոկոլներ... Ինչո՞ւ գլուխներդ կախեցիր:
Անցյալի՞ մասին եք միտք անում, թե ապագան է մտահոգում ձեզ:
Թողեք, մտածելու բան չունեք: Մտածելն այն ժամանակ էր, երբ
դուք մի բան էիք: Հիմա ի՞նչ եք դուք, ես, մենք, որ մտածենք: Ին-
չո՞ւմ կարելի է մեղադրել մեզ: Այո՞: Ինչո՞ւմ: Վնասորա՞ր ենք
մենք: Ոչնչում չի կարելի մեղադրել մեզ: Մենք խորհրդային աշ-
խատավոր ենք: Այստեղ մեր մեջ չկա և ոչ մի հակահեղափոխական:
Այստեղ մենք մերոնք ենք: Այստեղ բոլորը նվիրված խորհրդային
մարզիկ են: Այլապես ուրիշ բան կասեի ձեզ, այլապես կարող էի
ես հարց տալ ձեզ: Փրկե՞լ եք ուզում դուք Ռուսիան, հերոսներ՞ եք
դուք: Նայեք վտանգի աչքերի մեջ, թող մենշեկն ուշացնի բարձ-

բորակ պողպատը: Թող տեխնիկական կոնստրուկտիվ խառնի կոնվեկցիոնը: Թող մեխանիկ ցեխը կուտակի բրակը: Մի՛ տաք հացը երկրին: Մի՛ տաք այս ավտոմեքենաները, այդ տրակտորները, հացի գործիքները, որով հաց են շինում, որով կապում են կենդանի նյարդերը պատուխան հետ: Վիժեցրեք պլանները, շարտ վազմի, բոցավառեք պրոգնոզը, հարբեցողությունը, ավարիան և երկիրը փրկված է: Մենք կարող ենք այդ: Մենք կանենք այդ աննկատ, անվտանգ, անո՞ւմ ենք այդ: Մենք չենք անում այդ: Մենք ծառայում ենք խորհրդային շինարարության: Ի՞նչ ենք կամենում, մենք այս ամենի փոխարեն: Մենք կամենում ենք մի փոքր ազատ կյանք: Մենք կամենում ենք ունենալ մեր կարծիքը կյանքի մասին, մեր հայացքը արդարության մասին: Այլապես ի՞նչ ենք մենք, ոչինչ: Մենք միայն խոնարհ խորհրդային ծառայողներ ենք: Մտածելու բան չկա: Քաշեք ձեր լուծը: Լցրեք բաժակները: Մենք միայն մի բան կարող ենք և անում ենք, դա է՝ լցնել մեր բաժակները այս դառը հեղուկով:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. (Իր տեղից) Տվեք ինձ այդ դառը հեղուկը... Ես հիմա դառը հեղուկների սափորն եմ: Ես վրեժի սովոր եմ... (Վեր է կենում):

ՇԻՄԱՏՈՎ. (Մոտենում է Բեռնացկուն և կիպ մոտենալով նրան, բռնում է ձեռը, հայում աչքերին) Իսկական ծնողը նա է, ով կորցրել է իր դավալիին: Լրիվ ծնողը: Եղեք իսկական ամուսին... ասպետ: Անդրը-շիրիմյան սեր: Հատուցումը, վրեժը, ժամանակը... Ահա դարմանը... (Պարզում է ձեռը նրան) «Աշխատենք ձեռ գործարանում» և «կգա Գալինան»... (Պաուզա):

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. (Բռնում է Շիմատովի ձեռը) Կզա՞... Կբերեմ նրան... (Բիրիկովին) Պետյա... Լս ուղում եմ... տուն...

ՏԱՏՅԱՆԱ. (Մոտ վազելով) Ո՛չ, ո՛չ, Միխայիլ Պետրովիչ:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Ոչ... ձեր թուլությունը... Յոստություն, Տատյանա Անտոնովնա:

ՏԱՏՅԱՆԱ. Միխայիլ Պետրովիչ, իհարկե չեք մոռանա մեզ: Եղեք մեզ մոտ, ինչպես ձեր տանը: Շուտ-շուտ այցելեք մեզ: Մենք ձեզ կշրջապատենք այստեղ մի հարազատ շնչով, անդորրությամբ: Մենք ձեզ կտանք ուշուտ: Անկեղծ:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Շատ շնորհակալ եմ: Յոստություն, Տատյանա Անտոնովնա: Գլուխ է տալիս մյուսներին ու հեռանում:

Տատյանան նախապահ է դնում նրան Բիրիկովի հետ:

ԲԻԲԻԿՈՎ. (Վերադառնալով) Արդեն:

ՊԵՎՋՆԵՐ. (Չարախիճ) Վերցրեց իր անկիթը: Կանի հիմա: Կհանի վրե-

Ժը: Միայն այնտեղ պետք է պողպատը ճամփորդեցնել՝ Սիբիր: Եվ
պողպատը կգնա ճամփորդության:

ՄՅՈՒՄՆԵՐԸ. Արդեն:

ՇԻՄԱՏՈՎ. Հիմա կճամփորդեցնեմ պողպատը մինչև Սիբիր... Պչանք
վիժված է:

Վերբիցկայան նվազում է ֆոստրոտ: Պեզնեքը և Լիդիան պա-
րում են:

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ՊԱՏԿԵՐ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Ռադիկի ընդունաւանք: Նստած են Ալիմով, Կուուսիւաւ, և Անտոնով:

ԱՆՏՈՆՈՎ. Չափազանց խստութեամբ՝ առանց սովորեցնելու ստեղծելու պայմաններ... Ամերիկացիներին առաջ քաշել, որ խստացնեն ուժի մը և միաժամանակ վարկաբեկել նրանց բանվորների առաջ, Դիտութեան խստութեան տակ քողարկել անդունդը: Ահա Բեռնացիին՝ Ուր է այնտեղ տեխնոլոգիական ցիկլ, դիտական հաշվառք, տեխնիկական նորմավորում, իտալական գործադու՝ ահա Բեռնացիու էությունը: Այ, սա՛ հասկացրեք Ռադիկին:

ԿԱՌԱՎԱՅՎ. Ինչո՞ւ է մեղավոր դիրեկտորը, բանվորները և առհասարակ... Տգիտութեամբ է շուրս կողմը: Բա՛ն չի դուրս գա այսպես:

ԱՆՏՈՆՈՎ. Ընկեր Կառավաւ, դուրս կգա, կարելի է փրկել դործարանը: Ես չեմ կարող հանդես գալ, դուք հասկանում եք դելիկատ կողմը, ես անկման մեջ եմ և նույն պաշտոնի... Դուք արեք, հայտնեք Ռադիկին:

ԱԼԻՄՈՎ. Բայց ինձ թվում է մի փոքր չափազանցում եք... Մի՞թե Բեռնացիին այնքան անուշադիր է:

ԱՆՏՈՆՈՎ. Տա՛ աստված, որ սխալված լինեմ: (Նայելով սեղանին):

ԿԱՌԱՎԱՅՎ. Մի բոպե, ընկեր Անտոնով: (Գնում է ետևից):

ՊԵՎՋՆԵՐ. Շիմատովին կանչել են:

ԱԼԻՄՈՎ. Ինչո՞ւ:

ՊԵՎՋՆԵՐ. Մարտինովն է կանչել:

ԱԼԻՄՈՎ. Կասկածելի է:

ՊԵՎՋՆԵՐ. Շատ: Վոսկրեսինսկին հայտնում է հերթական դիսպրոպորցիան: Վեցանկյունիկի դեֆիցիտն է: Ծախսել ամբողջ պահեստը և առաջ բերել ֆրեդի դեֆիցիտը:

ԱԼԻՄՈՎ. Գեղեցիկ: Բեռնացիին հետք է թողնում, պետք է սրբել: Հայտնիր, որ Անտոնովը չափազանց շարախոսում է:

ՊԵՎՋՆԵՐ. Դալիս են:

ԱԼԻՄՈՎ. Դնանք: Զեկուցագիրը սեղանի վրա է:

ՌԱԴԻՆ. Հա՛յ: Կնայեմ:

Սվետլանա... խնայել, թե ներել: Թույլ տալ սրան-նրան, այս մեկին, այն մյուսին արգելակելու պրոլետարիատի հաղթական երթը դեպի լուսավոր ապագա: Ո՞վ ապրի, ոճրագործ այս մեկը, այն մյուսները, մարդկության փոքրամասնությունը, թե մի անվերջություն: Պրոլետարիատը, ապագա մարդկությունը: Թույլ տալ այս մեկին, նշանակում է թույլ տալ հեղեղին: Թույլ տալ, որ պատեն չի հողից քանդվի այս մի բուռ հողը, հետո պատեն չը, հետո հորհրդային Միությունը: Սոցիալիզմը: Թույլ տալ այս մեկին, նշանակում է թույլ տալ հեղեղին: Իսկ Օլյա՞ն:

Սվետլանա. Դու շատ ես վշտանում Օլյայի համար:

ՌԱԴԻՆ. Օլյան հեռացավ ինձնից:

Սվետլանա. Հեռացա՞վ... Դալյայի՞ համար... Դալյային չե՞ն աղատել:

ՌԱԴԻՆ. Գալինան չկա:

Սվետլանա. Ա՜... (լռություն) Հիմար աղջիկ... և ում համար: Սպիտակ-ների, մեր թշնամիներին... Հիմար... հիմար... հիմար... Ինչպես մարդու վայրույթը գալիս է, ինչպես կարողացավ անցնել սպիտակների կողմը: Այդպես էլ պետք է: Դասակարգային կռիվը՝ դասակարգային կռիվ է:

ՌԱԴԻՆ. Ես էլ նրան եմ ասում քեզ պես, հիմար աղջիկ: Ինչո՞ւ քույրերդ քեզ պես չեղան:

Սվետլանա. Այդպես, մի՞թե դու այդքան կապված ես Օլյայի հետ:

ՌԱԴԻՆ. Օլյայի հետ կապում է ինձ անցյալը: Նու, բավական է: Առանց դրան էլ ինձ պաշարել են իմ գործի հոգսերը: Ժամկետը գալիս է ճակատագրի պես: Տեմպերի կատաղի նժուգները սլանում են: Շունչ առնելու ռոպի չկա: Մինք ժամանակ շունենք երկար դալու մի որևէ կնոջ վիշտ, որքան էլ լինի խորը և խորը: Դնում է՝ գնա... Դա կապ չունի գործի հետ: (Դուռը ծեծում են) Բայց նա ուզում է տանել իմ որդուն: Պրոլետարիատի որդուն: Դա չեմ թողնի: Խնդրում եմ, Սվետլանա, գնա տուն և չթողնես, որ տանի: (Սվետլանան գնում է) Մտե՛ք: (Մտնում է Բեռնացիին):

ՌԱԴԻՆ. Ընկեր Բեռնացի, մինչև 15 օր պետք է տանք 750 ավտո: Պլանի կատարումը:

Բեռնացի. Անհնարին բան է, պետք է աշխատենք:

ՌԱԴԻՆ. Ընկեր Բեռնացի... 15 օր հետո ռապորտ ենք տալիս ռազկոմին: Մինչև Դալինայի ձերբակալումը տալիս էինք 40—50 ավտո: Մաք-

րեցինք խոչընդոտը և թվում էր, թե ցուցանիշները կբարձրանան...
Ինչո՞ւ իջան:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Օպորտունիզմը բայթալում է գործարանը...

ՌԱԴԻՆ. Օպորտունիզմը...

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Վերջապես ինձ անձամբ վարկաբեկելու համար Կամիշեր և Անտոնովը բրակ են տալիս:

ՌԱԴԻՆ. Իսկ դուք խռովում եք գործից և չեք նկատում այդ բրա՞կը: Ինձ ու ձեզ պետք է եք նրանց առջև: Ի՞նչ, անձնական սկզբկանքների համար կանգնեցնե՞լ զիգանալ: Մի մոռանաք, մի ամիս առաջ ինձ խոսք եք տվել, որ կհասցնեք: Պնդել եք, որ վեցանկյունիկի վրա դենք պողպատի պահեստը՝ ստացվելիքի հույսով:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Ես հիմա էլ հույս ունեմ, որ կատացվի: Բայց ո՞ւր է պողպատը չի գալիս, ընկեր Ռադին, ես չեմ կարող պողպատ դառնալ:

ՌԱԴԻՆ. Այո՛, դուք պետք է պողպատ դառնաք: Ավտոները պետք է հասնեն ռապորտի օրը: Ես խոսք եմ տվել: Միխայիլ Պետրովիչ, դուք հարվածային մասնագետ, ղիտնակա՞ն, դուք կատարել եք ոչ միայն այգալիսի գործեր, ինչո՞ւմն է իսկապես բանը, բացատրեցե՛ք: Ինչո՞ւ են իջել ցուցանիշները...

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Ես կարող եմ գործերը հանձնել:

ՌԱԴԻՆ. Գործերը հանձնե՞լ, ինչպե՞ս, մերկացնել դիրքերը թշնամու կրակի տա՞կ: Դեղերտի՞ր:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Սա կամավոր մարտ է:

ՌԱԴԻՆ. Ձեզ համար: Ոչ ինձ համար: Ես ձեզ չեմ պահի ձեր կամքի հակառակ: Ընկեր Բեռնայեկի, սա սոցիալիզմի շենքն է, սա իմ անձնական գործը չէ: Եվ ես ձեզ հետ անձնական հաշիվ չունեմ: Հակառակորդ եք, մենք ձեզ կոչնչացնենք: Պատվո խնդի՞ր է, խո՞սք եք տվել, մեջ մտեք, միասին կռվենք: Կամիշեր, Անտոնովն են ձեզ խանգարում, դեն կշարտենք նրանց ճամփից: Սոցիալիզմի հակառակորդների տեղն այնտեղ է, ուր դնաց այն կինը: Ես նրանց կորսամ... Մեկը. Ընկ. Ռադին, հեռագիր:

Մտնում է Շիմատովան և հեռագիրը բերում Ռադինին:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Այո՛, դուք վարպետ եք որսալում...

ՌԱԴԻՆ. Իսկ այն մյուս հակառակորդները՝ մեր պլանների կատարման, թող լռեն: Մենք կհարկադրենք, որ լռեն: (Կարդում է):

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Ես չեմ լքի գործը կիսատ: Բայց ես չեմ կամենում արատավորել իմ բարի անո՞նը: Ես բարեհամբավ աշխատող եմ և դնա-

հատում եմ իմ անուրը: Ես կմնամ, բայց դնում եմ պայման, կա՛մ
ես, կա՛մ Անտոնովն ու Կամիշևը:

ՌԱԴԻՆ. Ես կքննեմ Անտոնովի ու Կամիշևի գործը և նրանց կհեռացնեմ
խսկույն եկթ, եթե... (Վարդում է հեռագիրը մինչև վերջ) Ահավասիկ.
«Որոշվեց ի ցույց դնել ընկեր Ռադինին, արտադրության անբավա-
րար տեմպերը, վատորակ ավտոները և անկարող՝ օգտագործումը
ձեռքի տակ հղած միջոցների»: Առաջին ի ցույցը, ի՞նչ է սա... Ռա-
կոմն ինձ ի ցույց է անում, իմ խոսքերը՝ «օբյեկտիվ պատճառներ
չկան»: Սա գետին է դարկում ինձ, այն մարդուն, որ ասաց. «Օբ-
յեկտիվ պատճառներ չկան»: Դուք հասկանո՞ւմ եք այդ...

Մտնում է Մաբտինովը:

ՔԵՌԵԱՏԿԻ. Հասկանում եմ... Ուրեմն այսպես: Հարկավոր է ամբողջ
պահեստի պողպատը զցել վեցանկյունիկի վրա, նա է դեֆիցիտը:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Ինչպե՞ս, ինչպե՞ս...

ՌԱԴԻՆ. Ոչ... սպասեցիք, ես կհայտնեմ:

ԻՆՌԵԱՅԿԻ. Ինչպես կամենաք: (Հեռանում է):

ՌԱԴԻՆ. (Յույց տալով հեռագիրը Մաբտինովին) Գիտե՞ս:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Դիտեմ:

ՌԱԴԻՆ. Այդպես, իրավացի են:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Նու, ինչպե՞ս է պողպատը: (Նստում է):

ՌԱԴԻՆ. Պայմանագրված 1600 տոննի տեղ 150 տոնն: Ինչպե՞ս է դուր
գալիս քեզ: Բայց այստեղ, այստեղ, գործարանի ցեցը հանգիստ
չի տալիս ինձ:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Բեռնացիի՞ն, չէ՞... (Վեր է կենում ու անցուղարձում):

ՌԱԴԻՆ. Վեցերորդ գիշերն է չեմ քնում, մտածում եմ: (Վուրժիլ բռ-
նում է ու քուլացած նստում):

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Նու, չեղավ... Դու կսատկես այդպես, քանի՞ անգամ ենք
ասել, զնա բուժվելու: Դնա սահառորիա:

ՌԱԴԻՆ. Սանատորիա՞, իսկազարվե՞լ ես... գործերն այսպես... Շոշա-
փում եմ մթան մեջ մի ձեռ, որի մարմինը միայն վնասարարությու-
նը չէ կարծես, այլ ամելի հեռու: Մի ինչ-որ հայտնության հոտ եմ
առնում: Եվ դա տեղուշտ Գալինայի հեռքն է: Բեռնացիին: Թեև չգի-
տեմ ուշանում ենք, Սյոմա, հանցավոր կերպով... 15 օր է մնում:
Մարսափելին հենց այդ կլինի, եթե ինձ կարողացել է խաբել Բեռ-
նացիին: Մի՞թե ես հիմա խճճված եմ ցանցերի մեջ, ես, որ խճճել եմ
ցանցերում ազվեսներին ու դաշերին:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Միազմենք կան բնության ու մեր մեջ, որ չենք տեսնում:

Լավ խորհիր այդ մասին: Դալյան դնաց... Բայց մի՞թե չկա մի կազմակերպություն, որ կոտորում է գործարանի մեխանիզմը:

ՌԱԴԻՆ. Բեռնացիին սարքուած է անում, պարզ է:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Սաքոտաժ, հապա այս նյութերը: Շիմատովին կանչել եմ:
(Ցույց է տալիս քղբեր):

ՌԱԴԻՆ. Շիմատովին, ինչո՞ւ:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Նա շատ հետաքրքիր մարդ է, այս գործի կապակցությամբ:
Թող լինեն և մյուս ինժեներները:

ՌԱԴԻՆ. Կքենենք:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Բայց Վոլոդյա, խոսք տուր, որ չես հուզվի: Դու դիտիր և շատ հետաքրքիր բաներ կնկատես:

ՍՎԵՏԼԱՆԱ. (Ներս վազելով) Վոլոդյա, Օլյան Ալյոշային տանում է:

ՌԱԴԻՆ. Զի համարձակվի, զնա արգելիր, մինչև ես գամ...

ՍՎԵՏԼԱՆԱ. Արգելիցի: Ալյոշան կտրատում է իրան, չի մնում, վախեցա հիվանդանա:

ՌԱԴԻՆ. Հասկանո՞ւմ ես... ինքը գնում է, ինքը ընկնում է... և ուղում է տանել ու գցել իմ դավալին հո...

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Նու, սիրելի՛ս, հս այդպիսի գործերում...

ՌԱԴԻՆ. Սվետլանա, Դնա, Սվետլանա, մի բան արա: Ես խեղդված եմ այստեղ: (Ձեռքը քափ է տալիս):

Սվետլանան վազում է դուրս: Ներս են մտնում Շիպով, Կովալով, Կուզմա: Նրանք վրդովված են և ետ-ետ են նայում: Նրանց ետևից գալիս են՝ Լեոնով, Քրիստալյանց և Սաշա:

ՔՐԻՍՏԱԼԱՅՆԻ. Միտր Ռադին, կոնվեյերը կանգնել է:

ՌԱԴԻՆ. Խնչ:

ԼԵՈՆՈՎ. (Այլայլված, հաբձակվելով Կովալովի վրա) Ինչո՞ւ է կանգնել կոնվեյերը:

ԿՈՎԱԼՅՈՎ. Ուղղորդ վտուկաներ չկան:

ԼԵՈՆՈՎ. Որտե՞ղ են վտուկաները...

ՔՐԻՍՏԱԼԱՅՆԻ. Հա՞...

ԿՈՎԱԼՅՈՎ. Պլանային բաշխչում:

ՔՐԻՍՏԱԼԱՅՆԻ. (Հանելով գոգնոցի տակից վտուկան) Ահա թե որտեղ են վտուկաները: Կասեմ ֆորդ:

ՌԱԴԻՆ. Ընկերներ, հանգիստ:

ՔՐԻՍՏԱԼԱՅՆԻ. Երեք օր է 400 վտուկան ստացել ու պահում է փոշիներով մեջ, մամլիչ բաժնում...

Հենոնով. (Բարկուրյունից շնչապալաւ) Իսկ կոնվեյնը կանգնել է, չորս վաղմի:

ՌԱԴԻՆ. Ընկերներ, ինչո՞ւ է կանգնել կոնվեյնը:

ԶՈՒԴՆՈՎ. Ինչ բերում են մշակելու, բոլորը բրակ: Դրստում ենք, էլի դարձնում են բրակ: Բրիգադներն անհանգիստ են, պլանը չի հասնի: ԿՈՒԶՄԱ. Մանր է նայել քնած կոնվեյնին, ընկեր Ռադին, թողեք, գնանք գործ ճարենք:

ԿԱՌԱՎԱՆՎ. «Օբյեկտիվ պատճառներ չկան»:

ՌԱԴԻՆ. Օբյեկտիվ պատճառներ կան՝ ասում է օպորտունիստը: Միայն այդ պատճառները մենք ենք պատրաստում, փոխանակ ավտո պատրաստելու: Տալիս ենք 40 ավտո, բայց պետք է տանք 50—80 ավտո: Պլանը պետք է կատարվի: Մինչև 15 օր պետք է տանք 750 ավտո:

ԿՈՒԶՄԱ. Ընկեր Ռադին, պողպատ չկա միայն, բերել տվեք պողպատը: Եվ բրակը վերջացնենք, և պլանը կատարենք:

ԿՈՎԱԼՅՈՎ. Իսկ ո՞վ է տալիս բրակը:

ԶՈՒԴՆՈՎ. Ցեխերը, կոնտրոլը, ինժեները, ով որ կամենում է: Դուք եք տալիս: Դուք եք քարը գցում ամերիկական գործի մեջ: Խփում եք 80-ի: «Բրակով շինկներ»...

ԿՈՎԱԼՅՈՎ. Նու, նու, պողորի քսիր լեզվիդ, սուտ հարվածային:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Թողեք, ընկերներ, հայհոյանքով բան չես շինի:

ՌԱԴԻՆ. Ընկեր Լեոնով, այսպես ոչինչ չենք շինի:

ՀԵՆՈՆՈՎ. Ընկեր Ռադին, դեռալներն էլ շինվում են վատորակ պողպատից, դուրս է գալիս բրակ, գործիքները ջարդվում են: Ահա թե ինչու է կանգնում կոնվեյնը: Պողպատը բերել տվեք, ընկեր Ռադին, լավորակ պողպատ, եթե ո՛չ, պլանը վիժում է:

ՓՈՒԼՈՎ. (Կեծքիմ խփելով) Ահա, ի՞նչ եք ուզում... որ կրակն էլ ուղեք, կենտիկներ: Ընկեր Ռադին, ես ունեմ մի կյանք միայն, որ կարող եմ տալ կուսակցությանը, գործարանին, ձեզ... Ավելի ոչինչ չունեմ... Բրիգադիրներն ասում են՝ կտանք օրական 60 ավտո, ա՛յ, տալիս ենք 40: Բալաստը խեղդում է մեզ, չենք հասցնի պլանը: Մեզ խանգարում են, խփում են 30-ի, 20-ի, բրակ են տալիս: Դտեք զրանց: Մեջ բերեք դրանց, և պլանը կկատարվի:

ԿՈՎԱԼՅՈՎ. Պլանը չի կատարվի: Պլանը մնաց մյուս տարի:

ՌԱԴԻՆ. Ի՞նչ... Թաղման երգեր են երգում: Մնում է ռապորտին 15 օր: Ես կհեռագրեմ պողպատի համար ռալկոմ: Մենք պարտավոր ենք պլանը տալ: Կանենք այդ: Պետք է վճարականություն: Այլապես դիր-

քերը տալիս ենք թշնամուն: Մինչև 15 օր պլանը պետք է կատարվի: ՕՌԷՈՎ. Ընկեր Ռադին, չի կատարվի: Բրիգադները ձեռք պլան չեն տա: Այո՞, բրիգադները, եթե կուղեք, ուրիշ բան են ասում՝ պահանջում են ունիվրա: Ռեկվիրա տվեք մեզ, մեջ բերեք հանցավորներին:

ԶՈՒԴՆՈՎ. Ռեկվիրա, այո՞, բոլոր բրիգադներն են ասում:

ՌԱԴԻՆ. Ռեկվիրա՞, ինչո՞ւ, մենք ի՞նչ ենք այստեղ: Գործերը կանգնեցնել ունիվրայի համար:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Այդպես բան չկա: Բրիգադները միանգամայն ճիշտ են դնում խնդիրը: Ռեկվիրա: Ես ինքս պահանջում եմ, կազմել անպատճառ:

ՌԱԴԻՆ. (Բանվորներին) Գնացեք ձեր բրիգադները: Մենք խնդրում կգանք: Ընկերներ, չկոտրենք թափը: Թափը չկոտրեք միայն: Դուրս կգանք նեղ տեղից: Մենք ձեռք կառնալու ենք, թող ինժեներները մնան: (Բանվորները գնում են):

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Օռլով, դու մնա: Զուգնով, կանչիր այստեղ Շիմատովին: Տեսնո՞ւմ եք, ընկեր Ռադին, բանն ո՞ւր է հասել: Ամսի 15-ին ռապորտ է կուսակցությանը: Ի՞նչ եք արել մինչև հիմա: Միմիայն էն տուղիաստներով եք կամենում առաջ մղել բրիգադը. դա լավ է, բայց դա քիչ է: Զեռ հետ պիտի դար ողջ կոչեկտիվը: Եկե՞՛ք է: Ոչ: Բերե՞՛ք: Ոչ: Պետք է ղրմել մասսայի օգնության և մասսան կհայտնաբերի շատ բան: Եվ դուք ինչպի՞ս եք դեռ տատանվում ունիվրայի մասին: Ռեկվիրան կհայտնաբերի շատ բան: Ոչ միայն սկզբից, ղրպարտություններ: Այ, օրինակ, ինչո՞ւ է վարկաբեկվում մի տեխնիկական դիրեկտոր: Իսկ պահանջում եմ ե՞՛ք ունիվրա, ե՞՛ք պլանի կատարում 15 օրից հետո:

ԿԱՌԱՎԱՆՎ. Տակ, ճիշտ է:

ՌԱԴԻՆ. «Ճիշտ է», ընկեր Կառավա...

ԿԱՌԱՎԱՆՎ. Ի՞նչ եք ֆանատիկ մարդարեի պես խայթում սրան-նրան: Բավական է:

ՌԱԴԻՆ. Այդ փիլիսոփայությունը կանեն վերևում, և ում պետք է հաբաշել գործից, կբաշեն հա:

Մտնում է Անտոնովը:

Ընկ. Անտոնով, խնդրում եմ բացատրեք: Ասում են սկզբից եք ղրպադեցնում գործարանը:

ԱՆՏՈՆՈՎ. Ընկեր Ռադին, եթե դուք մեղավորներ եք որոնում, փնտրեք

նրանց մի քիչ ավելի մոտ տեղերում:
ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Հանդիստ, ընկեր Անտոնով:
ՌԱԴԻՆ. Հենց դա է զգվելին, որ գիտեք շատ բան, բայց փսփսում եք
անկյուններում:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Ընկերներ, ես ձեզ կանչել եմ: (Մտնում է Շիմատովը) Բարե
ձեզ: Ահա և ընկեր Շիմատովը: Խնդրեմ, նստեք: Ի դեպ, ընկեր Շի-
մատով, դուք կայարանից իմաց ավիո՞ք ղիրեկտորին, որ պողպատ
եք ստացել մեզ համար:

ՇԻՄԱՏՈՎ. Անձամբ, անմիջապես:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Այդ ե՞րբ էր...

ՇԻՄԱՏՈՎ. Ամսի 5-ին... կարծեմ...

Շարժում:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Ընկեր Շիմատով, մինչև ամսիս 15-ը ամեն օր հսկիչ
պոստ եմ ուղարկել կայարան և ասել են, որ պողպատ չկա:

ՇԻՄԱՏՈՎ. Չեմ հիշում: Ես այնտեղ չէի, երևի:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Կալ: Իսկ ի՞նչ արիք վերջերս ստացած պողպատը:

ՇԻՄԱՏՈՎ. Ստացա՞՞ծ պողպատը:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Դուք պողպատ եք ստացել ամսի 5-ին:

ՇԻՄԱՏՈՎ. ...Այո՛, ստացել եմ, միանգամայն ճիշտ է: Բայց մետաղը
չէր պնդում գործարանի կողմից, և ես ուղարկեցի ետ: Ընկերներ,
հասկանալի կլինի ձեզ... Եթե դուք կարիք չունեք մետաղի:

ՌԱԴԻՆ. Կարիք չունեք մետաղի: Ամենուրեք մետաղի սով է, իրար են
ուտում:

ՇԻՄԱՏՈՎ. Ես չէի կարող մետաղը թթու դնել: Դա իմ իրավունքից վեր է:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Միանգամայն ճիշտ է, այո՛, այո՛...

ՇԻՄԱՏՈՎ. Կան ավելի բարձր շահեր, քան այս մի գործարանն է: Սա
նորհրդային Միություն է: Ես Լրկաթգծի մարդ եմ, ես գիտեմ, թե
ինչ հրատապ է մետաղի կյանքը՝ Երկրում: Ես անմիջապես, առանց
վայրկյան կորցնելու, ուղարկեցի տրակտորի գործարան, համաձայն
պողպատագործարանի կարգադրության: Ահա և դոկումենտը: Վոսկ-
րեսենսկին է հեռագրում: Սալոմինի թույլտվությամբ: Այդ մետա-
ղը հետագայում կարծեմ դնացել էր ուրիշ տեղեր... Դա, իհարկե,
իմ հանցանքը չէր... այլ...

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Հասկանալի է, միանգամայն ճիշտ է:

ՕՌԷՆՈՎ. Ի՞նչն է ճիշտ, ընկեր Մարտինով:

- ՄԱՐՏԻՆՈՎ.** Դուք մի տաքանաք, ընկեր Օռլով: Ընկեր Շիմատով, ի՞նչ կապ ունեք մետաղի տուաքման և համարների հետ:
- ՇԻՄԱՏՈՎ.** Կա՛պ, և՛ս...
- ՄԱՐՏԻՆՈՎ.** Ի՞նչ էր ասում այդ հեռագիրը:
- ՇԻՄԱՏՈՎ.** Ի՞նչ հեռագիր:
- ՄԱՐՏԻՆՈՎ.** Ահա ձեր հեռագրի պատճենը, այդ Վոսկրեսենսկուն և Սամսոնովին: Դրում եք, շտապ ուղարկեք Բեռնացիու պահանջած համարի պողպատը:
- ՇԻՄԱՏՈՎ.** Չեմ հիշում:
- ՄԱՐՏԻՆՈՎ.** Սա ձեր հեռագիրը չէ՞:
- ԿԱՄԻՇՆՎ.** Սպասեք, ընկեր Մարտինով, ինչո՞ւ եք հեռուները գնում: Այստեղ է ընկեր Բեռնացիին: Թերևս նա կկարողանար ավելի լավ բացատրել:
- ԲԵՌՆԱՅԿԻ.** Ես ունեմ անմիջական պետ, որին և տալիս եմ իմ բոլոր բացատրությունները:
- ՕՌԼՈՎ.** Ի՞նչ անմիջական պետ: Մենք ո՞վ ենք այստեղ:
- ԼԵՈՆՈՎ.** Իսկ մասնագետները ոչի՞նչ ձեզ համար: Բացատրություն տվեք, երբ պահանջում են: Ամբողջ ինժեներա-տեխնիկական կազմը վերգովված է գործարանի անցուղարձից:
- ՄԱՐՏԻՆՈՎ.** Ընկերնե՛ր, մի տաքանաք, դուք հո դատ չեք անում և այս տեղ ընկեր Բեռնացիու հարցը չէ, բայց նա կարող է մի քանի խոսք ասել. Լժև կամենում է:
- ԴԱՄԻՆ.** Ընկեր Բեռնացիի, դուք կամենո՞ւմ եք խոսել:
- ԲԵՌՆԱՅԿԻ.** Ես գիմ եմ, բայց ի՞նչ արած: Ես իմ գործը տարել եմ սերտ կոնտակտով մետաղագործարանների հետ, անձամբ ազդելով, որ մետաղը ուղարկվի...
- ՄԱՐՏԻՆՈՎ.** Այո՞... այդ լավ փաստ է:
- ԲԵՌՆԱՅԿԻ.** Տեղեկանք այնտեղ, Վոսկրեսենսկուց, Սամսոնովից:
- ԿԱՄԻՇՆՎ.** Եվ ովքե՞ր են այդ Վոսկրեսենսկին, Սամսոնովը, որ խաղում են մեր պողպատի հետ:
- ԲԵՌՆԱՅԿԻ.** Նրանք անձնուպես իմ կողմից ճանաչված և հասարականապես գնահատված ազնիվ մարդիկ են: Ես նրանց ութ օր առաջ հեռագիր ունեմ ուղարկած, որ մեզ հասցնեն որակյալ մետաղ: Այստեղ ես կպնդեմ ես, որ ամբողջ ձախորդության պատճառը ոչ թե դիսպրոպորցիան է, որ իբր թե նկատել է այստեղ մի խմբակ, և որի մասին փոփոում են գործարանի անկյուններում, այլ պարզապես գործարանային անհարթությունները: Այն, որ այդ խմբակը չի թողնում,

որ ես վերջացնեմ ոսկոնստրուկցիան: Դիսպրոպորցիա... այո՛,
կար: Վերջին օրերս ծածկեցինք վեցանկյունիկի դեֆիցիտը: Առաջ
եկավ ֆրեզի դեֆիցիտը: Սպասում ենք 1800 պողպատին, կծած-
կենք նաև այդ: Ահա ամենը: Ինչո՞ւմն է բանը: Բայց չէ... ում որ,
ինչ-որ բանի համար պետք է խալթիլ, ինտրիգել: Սովոր եք գիտա-
կան ձեռքերին դարկելու: Գործարանը տուժե՞լ է: Որոնեցիք հան-
ցավորին այնտեղ, ուր նրան կորցրել եք: Մի որևէ խմբակում, ինտ-
րիգներին մեջ: Ես չեմ էլ քաշվի անունը տալ այդ խմբակի: Դա ին-
ժեներ Կամիշեի խմբակն է, որի ետև թաքնված է ինքը՝ Անտոնովը:
ԱՆՏՈՆՈՎ. Ընկեր Բեռնացի, նու, այդ կտեսնենք, ո՞վ է թաքնված:
ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Իսկ ի՞նչ շափսի էր ձեր պահանջած պողպատը:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. 1800 միլիմետրանոց:

ՌԱԴԻՆ. Չե՞ք սխալվում:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Ոչ, 1800 միլիմետր:

ՌԱԴԻՆ. 1020 միլիմետրանոց, ընկեր Բեռնացի: Դուք պահանջ դրիք և
այդպես էլ հեռագրեցիք, 1020 միլիմետրանոց:

Շարժում:

ՌԱԴԻՆ. Ահա սլատձենք... ընկեր Բեռնացիին պահանջում է այստեղ մե-
տաղ 1020:

ԼԵՈՆՈՎ. Ահա թե ինչ:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Ձի կարող պատահել:

ՌԱԴԻՆ. Ընկեր Բեռնացի: Ձեր կարող պատահել Գալինայի հետ և պա-
տահեց:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Նու, նու:

ՇԻՄԱՏՈՎ. Դա ծանր վիրավորումն է... Մտոնագետին համեմատել հա-
կահեղափոխականի հետ, ընկեր Մարտինով:

ՌԱԴԻՆ. Դուք գնացել եք արդեն նրա հետից...

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Թողնենք դեռ այդ: Ընկեր Անտոնով, այ, եթե դուք պարզեիք
մի հանգամանք: Պարզեք ձեր դերը գործարանում:

ԱՆՏՈՆՈՎ. Դե՞ր... Իսկ աշխատել եմ գործարանում... բայց ես ոչ մի դեր
չեմ կատարել:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Մի արդարաճառ սոսկ բառերով: Դուք որոշ գործ կատարել
եք: Բացառիկ այդ:

ԱՆՏՈՆՈՎ. Ինչո՞ւմն է բանը, ընկերնե՛ր... Ի՞նչ եմ արել ես: Ահա մի
տարույ պղեղի է ընկած են իմ ետեից, դա ինձ չի վրդովում: Բայց
գործարանի աշխատանքներին են խանգարում, դա է վատը:

ՇԻՄԱՏՈՎ. Գործի մասին խոսենք, ձեր գործի մասին: Խոնչ եք արել...
ԱՆՏՈՆՈՎ. Խոնչ պիտի խոսեմ իմ գործի մասին: Խոնչ եմ արել: Այո՞, մի
բան արել եմ, ես «տեսել» եմ գործը: Այո՞, տեսել եմ: Ահա թե ինչը
դուր չի գալիս ձեզ, բարեկամ: Տեսել եմ, թե ինչպես են դանդաղեց-
նում տեմպերը «տեխնիկայի» համար և քշում տեխնիկան տեմպերի
համար: Խոնչ բան էր սա: Սա ինձեներական ճարտարամտություն է,
այստեղ իմ ու ձեր խելքը չի հասնի, քաղաքացի Շիմատով: Այո՞,
ես տեսել եմ: Տեսել եմ, թե ինչպես են այստեղ բարձրորակ մետաղը
վատնում մի դետալի վրա, խեղդում կոնվեյերը դրանով, իսկ, մյուս
կողմից, ուրիշ դետալների և քնեցնում կոնվեյերը: Ես նկատում եմ
այստեղ մի շարամիտ դիսպրոպորցիա:

ՀԵՈՆՈՎ. Դա նման է ճշմարտության:

ԲԵՆՆԱՅԿԻ. Նու, «ընկեր» Անտոնով, շատ բաներ եք տեսել, բայց ին-
չո՞ւ ժամանակին չզգուշացրիք ինձ, եթե դուր ձեզ համարում եք շի-
տակ քաղաքացի: Ես անսխալական չեմ: Ես կլսեի ձեզ:

ՀԵՈՆՈՎ. Դուք ոչ ոքի չեք լսել և ոչ մի ինձեների:

ԿԱՄԻՇՆՎ. Եվ ի՞նչ կարող էր անել նա, երբ հալածում էիք նրան:

ՌՈՒՈՎ. Իհարկե, ճիշտ է, հալածել են ընկեր Անտոնովին:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Դուք բաներ եք տեսել, ընկեր Անտոնով, բայց ինչո՞ւ եք
ծածկել, ինչո՞ւ չեք զգուշացրել դիրեկտորին, ինձ, բանվորներին և
հիմա միայն, երբ ձեզ կանգնեցնում է հաշվետվության, դուք սկսում
եք վարկաբեկիչ, անթույլատրելի խոսքեր ուղղել ձեր պաշտոնակ-
ցին:

ՇԻՄԱՏՈՎ. Հեշտ է կարծում պատվի հարցը...

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Հասարակական պատվի հարցը:

ԱՆՏՈՆՈՎ. Բայց ներեցեք: Այդպիսի եզրակացություններով ինձ չեք հա-
մողի: Ես շիտակը քշող մարդ եմ: Ես առաջարկում էի ընկեր Կառա-
վախին, որ նա հայտնի դիրեկտորին այս դիսպրոպորցիան: Իսկ նա
չի ասել:

ԱՆՏՈՆՈՎ. Հենց այսօր իսկ դիրեկտորին, ձեզ՝ ընկեր Մարտինով, ես
չէի ասում, որովհետեւ ես անկման մեջ էի, չէի ուզում անախորժ
մտքեր զարթեցնել, իսկ բանվորական կոլեկտիվում, հատկապես
Կամիշևի բրիգադին պատմել եմ...

ԿԱՄԻՇՆՎ. Այո՞, պատմել և զգուշացրել է:

ԱՆՏՈՆՈՎ. Վերջապես, ի՞նչ զգուշացնեի ընկեր Բեռնացկուն, քանի որ
հենց նա է այս ամենի հեղինակը:

ԲԵՆՆԱՅԿԻ. Նու... նու... հետո՞... հետո՞...

ՇԻՄԱՏՈՎ. Նա զրոյաբաւում է ամենացինիկ կերպով: Նա ճանաչում եմ
 ընկեր Բեռնացիուն 20 տարի: Նա անբիծ մասնագետ է:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Հանգստացեք, ընկեր Շիմատով, ընկեր Բեռնացիուն ոչ ոք չի
 վիրավորում:

ՇԻՄԱՏՈՎ. Անթուլատրեկի վարկաբեկում են մի ազնիւ ու բարձրորակ
 գիտնականի:

ԿԱՄԻՇԵՎ. Ո՛հ, նա ինքն է մի ուրիշին վարկաբեկել: Դուք չէի՞ք, որ
 ամբողջ պահեստի պողպատը դնել տվիք վեցանկյունիկի վրա, ստեղ-
 ծեցիք ֆրեզի գեֆիցիտը, հետո էլ ֆրեզի վրա ուրիշ գեֆիցիտ:
 Քաշքշեցիք գործարանը գեֆիցիտից գեֆիցիտ և լցրեցիք զիսպրո-
 պորցիաներով:

ԿԱՄԻՇԵՎ. Դուք չէի՞ք բրակները անցկացնում, խեղդում կոնվեյերը,
 ջարդել տալիս բանվորների ձեռքի մեքենաները:

ԲԵՐՆԱՅԻ. Դուք ոչինչ չապացուցեցիք: Դուք ոչինչ չեք ապացուցի ձեր
 բրիգադներով: Դետալների սխալներ, որ գործարանում չկա: Ողոր-
 մելի բժախնդրութուն: Ահա ձեր ապացույցները: Կստանաք դրա
 հատուցումը: Նշանակեք ուրիշի: Բերեա կան իմ կողքին կանգնած
 հանցավորներ: Նա կպարզեմ:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Ասում էի ուրիշի: Այո՛, դա լավ գործ է, կազմենք բրիգադ:
 Նվ իսկույն, ժամանակ չկա: Բրիգադի մեջ կմտնեն Կամիչե, Լեոնով,
 Զուդնով և բանվորներից՝ Օուլով, Ռադին:

ԼԵՈՆՈՎ. Մարտինով:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Առաջարկում եմ նաև ընկեր Բեռնացիուն:

ԿԱՄԻՇԵՎ. Նա կողմ է:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Ներեցեք, նա կողմ չէ: Ո՞վ ասաց:

ԿԱՄԻՇԵՎ. Ինչպե՞ս կարող է նա կողմ չլինել: Նա դեմ եմ քաղաքացի
 Բեռնացիուն մտցնել բրիգադի մեջ:

ՌԱԴԻՆ. Բոլորը մի կողմ, բայց ամենագլխավորը ինձ կտրուկ պատաս-
 խան տվեք՝ պլանը կկատարվի՞ 15 օրից:

ԲԵՐՆԱՅԻ. Ինչպե՞ս տեսնում եք, կարծես ուշ է այլևս... Բանվորներն
 էլ ասին: Անհնարին է:

ՌԱԴԻՆ. Հիմա՞ եք իմաց տալիս, երբ «ուշ է»:

ԲԵՐՆԱՅԻ. (Քաշկուրյամբ) Այդ բանվորները իմաց տվին քիչ առաջ:
 Այդ իմաց է տալիս պողպատը, որ չի հասնում պողպատի գործա-
 քանից: Նա ինչ կարող եմ անել հիմա: Ինձ համար էլ է պարզվում
 այս բոլորին, ուշ է...

ՌԱԴԻՆ. Լավ, մենք կպարզենք: (Մարտինովին) Թերևս իմ կողքին են կանգնած հանցավորները, իմ կողքին, իմ տանը, այստեղ, սա, նա, մյուսը... Բրիყադ: Նա դուրս կբաշի հանցավորին: Հիմա պլանը կկատարվի: Բերել կտամ պողպատը: Իսկ հիմա բաց թողեք պահեստի ամբողջ պողպատը:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Ինչպե՞ս... Դուք ուզում եք դիտել ամբողջ պահեստը: Դա ի՞նչ բան է... վա-բա՞նկ, վո՞լտ, մահվան օդակ կընկնեք:

ՌԱԴԻՆ. Այա կարծում եք, թշնամին, որ զնաց մինչև մահվան շողը իր սև գործի համար, մենք չե՞նք կարող բռնել հենց այդ մահի կոկորդից ու խեղդել: Մենք ռապորտ ունենք կուսակցության: Սա ատակա է: Սա էն մոմենտն է, երբ շողում է կայծակը և հերոսը ծնվում: Որ քառասուն անդունդը դլորեն դիզանսը, այն բրիգադը կհանի: Նա գիտեմ: Բաց թողեք պահեստի ամբողջ պողպատը: Ո՞ւշ է, հա՞... Ուշ է... ուշ է... ցույց կտամ ուշը... (Հանկարծ բռնում է կուրծքը և օրորվելով բնկնում սեղանին):

ԲՈՂՈՐԸ. Ի՞նչ է, ի՞նչ է...

Ռադինը վեր է նայում, կանգնում:

ՌԱԴԻՆ. Ոչինչ: (Բայց ետ է շրջվում և բնկնում բազկաթռոխ մեջ):

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Սպասեք... Հանդիստ...

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ԿԱՄԻՇՆՎ. Ահա, թե ի՞նչ ենք պահանջում: Ոչ, սպասեք, սպասեք, ասում եմ: Եվ ահա այն մեծ բեկումից հետո, երբ ամբողջ Միության գիտատեխնիկական ինտելիգենցիան մի հսկայական բանակ պրոմպարտիայի հարվածից ցնցված ուշաբերվեց ու հարձակվեց իր պարտականության վրա, այստեղ դեռ գտնվում են մասնագետներ, որ ընկնում են և փորձում են տանել իրենց հետ ամբողջ մի գիտատեխնիկական հասարակացություն: Այդ ինչպե՞ս կարողացան նրանք այդպիսի գործ անել, ո՞վ տվեց նրանց այդ հիմքը: Ո՞վ տվեց նրանց դրա իրավունքը: Ահա այս է բուն հարցը: Նրանք մեզ են ուզում ներկայացնել: Մեզ են ուզում քարշ տալ իրենց կասկածելի գործի մեջ:

ԿՈՒՋՄԱ. Կասկածից դուրս է սրանց գործը:

ՍԱՎՋԵՆԿՈ. Սրանք վնասարարներ են:

ՇԻՊՈՎ. Լռեք, չհամարձակվեք:

ԿԱՄԻՇՆՎ. Հիմա կգա Մարտինովի բրիգադը: Նա կբերի ոչ քնքուշ նորություններ: Նա կտա իր վճիռը: Ի՞նչ վճիռ, չգիտենք: Բայց մենք, ինժեներներս և տեխնիկներս պահանջում ենք, որ այստեղ իմանան մի բան, ովքեր չգիտեն, որ սա անձնական սկլոկաների խնդիր չէ:

ԲԵՌԵԱՅԿԻ. Դա Անտոնովի պաշտոնի ողորմելի հարցն է:

ԿԱՄԻՇՆՎ. (Ջալալի) Ոչ, Սա խոշորագույն հասարակական խնդիր է, քաղաքացի Բեռնացկի: Հասարակական խնդիր, որ վերցրել է պատվով խորհրդային գիտատեխնիկական ինտելիգենցիան:

ՄԱՓԻԱԽԱՐՈՐՅՈՒՆ:

ԱԼԻՄՈՎ. Եվ ոչինչ չկա: Եվ ոչնչից ոչինչ չկա: Հասարակական խնդիր: Սուտ ուռնցրած պատմություն, կնիկների, քենինների կեղտոտ գործ: Ընտանեկան լվացք հասարակական տաշտի մեջ, այո՛:

ԱԿԻՄՈՎ. Լռե՛ք:

- ՕԼԳԱ. Չհամարձակվեք կնիկներ կոչել... այստեղ կնիկներ չկան: Դուք ընտանեկանը մի շոշափեք այստեղ:
- ԱԼԻՄՈՎ. Ծածուկ բաներ շատ կան, իհարկե:
- ՕԼԳԱ. Խնչ ծածուկ բաներ: Ծածուկ բաներ չկան:
- ԱԼԻՄՈՎ. Ծածուկ բաներ կան: Այստեղ մի ընտանեկան ճահճ կա: Ամբողջ գործարանը դիտե, որ իրենց կանանց ու քենիների վրեժը մեղնից են հանում:
- ՍԱՇԱ. Խնչ ծածուկ բաներ են, ասեք:
- ՕԼԳԱ. Ոչ մի ծածուկ բան չկա: Ռադիոյի կինը հանցանք է գործել ոչ ձեր առաջ, նա հանցավոր է ուրիշ բանի առաջ: Սրանց առաջ, ընկերներ, ես չեմ ծածկի, ես չեմ փախչի, թող իմ դատը դատվի այստեղ կամ որտեղ կուզեք: Ես կունենամ քաղաքացիական քաջություն՝ լվալու իմ հանցանքը: Ես ծանր վերք ստացա և ընկա, բայց ես վեր կկենամ, ես կգտնեմ համփան վերադառնալու իմ գործին և այն մարդուն, որին վիրավորեցի խորը, կուրորեն: Բայց թող չհամարձակվեն կոչել ընտանեկան լվացք այն հասարակական շարիքը, որ այստեղ հասցրել են գործին բուլքս և սրանք:
- ԱԼԻՄՈՎ. Դատի կտամ ձեզ: Ինչպես եք համարձակվում զրպարտել այստեղ ազնիվ քաղաքացիներին:
- ԵՄԻԼԻՅՈՎ. Ուզում է մարդուն դուր գալ: Վերադառնալ է ուզում:
- ՕԼԳԱ. Այո՞, ես կվերադառնամ իմ գործին և այն մարդուն, որին մենակ թողի գործի մեջ:
- ՅԱՆՏԼԱՆԱ. Ո՛ր, դուք այդ չեք անի: Եվ այստեղ պիտի կարծեն, թե ընկեր Ռադինը փախչի կտոր է: Համարձակվում եմ հայտարարել այստեղ ընկեր Ռադինի վճիռը: Ընկեր Ռադինը ընտանիք չունի: Նրա ընտանիքը պրոլետարիատն է: Օլգա Ռադինան չի վերադառնա իր նախկին ընտանիքը: Նա կվերադառնա իր գործին, իր կուսակցությանը, եթե կարող է, եթե նրան կընդունեն իրկին:
- ՕԼԳԱ. Թող և այդպես: Թող Ռադինան էլ ընտանիք չունենա: Բայց որ նա կվերադառնա իր գործին՝ չհամարձակվեք կասկածել: Ծամծամվեց իմ անունը այստեղ, թող հազար բերան ընկնի նա մաստակի պես, չեմ քաշվի էլ: Բայց ես, որ կարողացա քաղաքացիական կոփոնեքում գնալ մահից այն կողմ, որ կարողացա ընկնել, կարող կլինեմ և բարձրանալ:
- ԵՄԻՆՏԼԱՆԱ. Դա ձեր գործն է: Բայց մի կարծել տաք այստեղ, որ Ռադինը կարող է ընտանեկան գործարքներ անել: Ինչպե՞ս չեք հասկանում:

ԱԼԻՄՈՎ. Մենք հասկանում ենք, երիտասարդ քաղաքացուհի, որ մեր դիրեկտորը մտավոր հիվանդության շորշոփներ ունի, դրանից էլ վիժեցրեց գործարանը:

ԱԿԻՄՈՎ. Ի՞նչ մտավոր հիվանդություն:

ԲԻԲԻԿՈՎ. Նա հետապնդման մանիա ունի և ամենքի մեջ թշնամիներ է տեսնում:

ԱԿԻՄՈՎ. Գլուխը բարուլն է տվել այդպիսի բժիշկը: Մենք մեր թշնամի-
առբոն տեսնում ենք, ահա, մանիա ունե՞նք, հա՞, դուք զգուշ:

ԱՎԵՏԼԱՆԱ. Ռադինը կոնսուլդիա ուներ քաղաքացիական կոնվներից, երբ նա կովում էր բանվորների մտքերը թունավորողների դեմ: Նա այս-
տեղ հիվանդացավ հեղափոխական պոստի վրա հակահեղափոխա-
կանների դեմ կովելիս:

ԲԻԲԻԿՈՎ. Մի տաքանաք, ազգականի վիրավորանքն անտեղի է այստեղ:
ԱՎԵՏԼԱՆԱ. Նա ազգական չեմ: Նա կոմերիտուհի եմ: Նա կարողացել եմ
իմ բաժին ձեռք թափ տալ, թե հակահեղափոխական քրոջ և թե թու-
լամորթ մյուսի վրա: Իսկ թե ի՞նչ կանեմ ուրիշ հակահեղափոխա-
կանին, եթե ճանկա ընկնի, դա էլ կտեսնենք:

ՇԻՊՈՎ. Փշեր ունի, հա՛:

ԱՄՇԱ. Ռադինը չի մեռնի, մի սպասեք դրան: Ռադինը կգա: Ժամանակ
տվեք:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Այստեղ մտքերի փոխանակումները գնում են այնպիսի ըն-
թացքով, կարծես, իրոք որ հանցավորներ են կանգնած, ինչ-որ դա-
տարանի առաջ: Այստեղ մեզ կոչեցին անգամ վնասարարներ: Դա
ամենահեշտ և ամենաստոր մեթոդն է: Թող գա բրիգադը: Կստանաք
նաև դուք նրանից: Կխոյտառակվեն նաև այն ինտրիգանները, որոնք
առաջ բերին այս համամիութենական փոթորիկը մի բաժակ ջրի
մեջ: Ողորմելի բժախնդրություն: Եվ ինչպե՞ս չեք տեսնում մի ինտ-
րիգանի դավը, որը մասնագետի մարկան գոնե չգիտեցավ պաշտ-
պանել:

ԱՆՏՈՆՈՎ. Այդ մասնագետը մարկա չունի:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Տնծացեք, ցնծացեք: Զեր ստոր ինտրիգանները ծաղկել են
միութենական մասշտաբով: Զեր ախոյանը ոտնատակ է տրվում:
Բացվում են փառքի, վաչելքի դռները «ուկերանսների համար»...
Թող գա բրիգադը, չեք վախեցնի:

ԱՆՏՈՆՈՎ. Այդպես ուրեմն: Դեղեցիկ: Սակայն սպասեք: Անկախ բրի-
գադի ցուցումներից, իրոք, ինչ էք կարծում մեզ՝ մյուս ինժեներնե-
րիս: Կարծո՞ւմ եք արդյոք, որ մենք գործարքողներ ենք օտարի

գործում սեփական վաստակի համար; անտարբեր դիտողներ գործի, որ միևնույն է շինվի, քանդվի... Ո՞ւմ անունն եք կոտրում այդպես հեշտ: Այդ ո՞ւմ անունից եք հանդես եկել այդ հայտարարելու, ովքե՞ր ենք մենք, ո՞ւմ համար ենք կոտուցում, որ դուք քանդեք: Այդ ո՞ւմ գիզանտն եք պայթեցնում... Թե մենք այս մասսայի հետ արյուն, քրտինք չենք թափել սրա վրա: Միանգամայն ընդմիշտ իմացած եղեք, այսուհետև, որ սոցիալիզմի ինժեներները, հենց իրենք կկոտրեն այն ձևերը, որ կփորձեն կոտրել նրա արյունքրտինքի, մտքի արդյունքները: Ռեկրանսներ եմ անում ես, հա, բայց դուք ի՞նչ տեսար ռեկրանսների մեջ: Ո՞վ էր ռեկրանսներ անում: Ո՞վ տվեց սոցմրցման կոչը: Ո՞վ տվեց ոտի տակ սոցիալիզմն ու մրցումը: Իմացած եղեք, ռեկրանսների վարպետ, որ եթե պետք լինի իջնելու մինչև այս գիզանտի մուրը սրբելը, կիջնեմ աշխատավոր մարդկության լավ օրերի համար: Սա իմ գիզանտն է: Իմն են սրանք:

ԱՌԻԶՄԱ. Էդպես ծեփի:

ԵՎԱՆՈՎ. Բրիգադը, բրիգադը:

Բանվորների մեջ շարժում: Ներս են մտնում Ռադին, Մաբտինով, Լեոնով, Չուդնով, «Իզվեստիայի» քղրակիցը:

ՄԻ ԿԻՆ. Հնկեր Մարտինով, ո՞ւր է պողպատը:

ՍԱՎԶՆՆԿՈ. Զեկուցեք նիստին, ընկեր Մարտինով:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Ուշադրություն, ընկերնե՛ր: Ձեր այս նիստը մենք կհայտարարենք փակված, կհետաձգենք: Բրիգադը և «Իզվեստիայի» թղթակիցը հայտնություն ունեն ձեզ անհետ: Անցնենք գործի: Քաղաքացի Բեռնացիի, դուք պետք է նեղություն կրեք, տեսնվելու Շիմատովի, Վոսկրեսենսկու և Սամսոնովի հետ:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Ինչո՞ւ, որտե՞ղ են նրանք:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Ձեր աղնիվ Շիմատովը, Վոսկրեսենսկին և Սամսոնովը ձերբակալված են մի գործի պատճառով: Բարի կլինեք նրանց հետ միասին բրիգադին տալու մի քանի լրացուցիչ պարզաբանություններ: Քաղաքացիներ Ալիմով և Բիբիկով՝ դուք ես:

ԲԻԲԻԿՈՎ. Մենք ես, ինչո՞ւ... Մենք ոչ մի տեղ չունենք գնալու:

ԱՌԻԶՄԱ. Քանդվում են օձերի բները:

ԼԵՈՆՈՎ. Դնացեք բացատրություն, երբ պահանջում են:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Սա անձնական վրեժխնդրություն է:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Անձնական վրեժխնդրություն չէ:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Անձնական վրեժխնդրություն է, ասում եմ: Եթե վրեժխնդ-

րություն չէր, եթե սա ծածկուլթ չէր սեփական ապիկարության, թափթփովածության, ինչո՞ւ ձեր դիրեկտորը սկսեց հետապնդել բժախնդիր կերպով, ինչ-որ դետալների սխալներ: Դարձյալ պընդում եմ, դուք ոչինչ չապացուցեցիք մի քանի օր առաջ, ոչինչ չեք ապացուցի և հիմա: Դուք կխաշտառակվեք կուսակցության և միութենական ամբողջ հաստրակության դատարանի առաջ, ինչպիս և խաշտառակվել եք գործարանի և ձեր ընտանիքի առաջ:

ՕԼԴԱ. Լոեր, չհամարձակվեք:

ՌԱԴԻՆ. Դուք ավելի լավ կանեք, որ լուեր, քաղաքացի Բեռնացի: Դա անձնական հաշիվ չէ: Դուք հիմա կանգնած եք պրոլետարիատի դատարանի առաջ: Եղբք մի փոքր ավնիվ, շիտակ նայելու նրա աչքերին: Ի՞նչ եք ներկայացնում դուք ձեր արարքով՝ մեծ պրոլետարիատի հանդեպ: Դուք ինչ-որ լվացքներ եք խառնում նրա մեծ գործին: Այդ խառնող ձևերին կղարկեն սաստիկ, քաղաքացի Բեռնացի: Հաշիվ ունեք պրոլետարիատի հետ, հաշիվ տվեք պրոլետարիատին: Գնացեք:

ՍԱՇԱ. Քարշ տվեք դրանց, ի՞նչ ցերեմոնիա:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Սաշա, դգուշ, կհեռացնեմ:

ԱԼԻՄՈՎ. Խուլիգանության տեղ չէ սա: Արատավոբիլ աղնիվ քաղաքացիներին: Դուք խախտում եք առաջնորդի ցուցմունքները:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Բավական է: Սա սատոր զրպարտությունների գարծ է, որ այստեղ հրահրում են անպաշտպան մարդկանց շուրջը: Անձնական վրեժից է: Դուք ինձ ուղարկում եք նույն ճամփով, ինչ որ հաղար անմեղներին:

ՌԱԴԻՆ. Այն ճամփով, որ գնաց այն կինը:

ԲԵՌՆԱՅԿԻ. Կգնամ, չեք վախեցնի:

ՌԱԴԻՆ. Առավել ևս, դուք չեք վախեցնի: Եվ իրոք, դուք կարծում եք, որ այստեղ անձնական վրեժ կա: Անձնական վրեժ... Ապա սրանք ովքե՞ր են: (Յույց է տալիս Բանվորներին) Սրա՞նք էլ անձնական վրեժ ունեն ձեղ հետ: Կոտրած ստանոկները, այս բրակը, քնած կոնվեյսերը: Եթե սա անձնական վրեժ է, ապա ովքե՞ր եք դուք, (Բիբիկովին, Ալիմովին, Պեգներին) որ աճեն լուպե պատրաստ եք նյութելու այնպիսի մի պայթյուն Խորհրդային Միության մեջ, որ թնդա ամբողջ աշխարհը: Ովքե՞ր են շիմատովները, վոսկրեսենսկիները, սամսոնովները, որ շարաշուք ստվերներում, դիվական թելեր են գցում դեպի օտարերկրյա հիմնարկներ:

ՉՈՒԴՆՈՎ. Ի՞նչ թելեր, պարզեք:

ԲՆԱԴԻՆ. Ինչ բանի էիր: Այդ ինչքա՞ն մեռած գտար պրոլետարիատին, որ անպատիժ ձեռ պարզկիր նրա արյանը: Եվ դեռ համարձակվում եք խոսել:

Սա մի աղշկա՞ պատմություն է, ո՞չ: Սա պատմություն է մի արյունարբու դասակարգի, որ ներս է սողոսկել գիգանտը: (Հանում է ծոցից քուղք) Ի՞նչ է սա, բաղաբացի Բեռնացիի:

ՕՌԻՈՐՎ. Ի՞նչ է, ընկեր Ռադին:

ԲՆԱԴԻՆ. Ո՞ւմն է խփում սա... Ռադինի՞ն: Ռադինի հետ, անձնական հաշի՞վ եք մաքրել սրանով: Ես պահանջում եմ ձեզնից, բանի որ դուք վերադարձել եք ձեր դասակարգը, նայեք պրոլետարիատին ձեր իսկական դեմքով: Յուզյո տվեք ձեր իսկական գիշատիչ դեմքը, թող պրոլետարիատը ճանաչի իր վաղածանոթ խոշտանգողին, նայեք այնպես, ինչպես որ իսկական դեմքով, ահա նայում է այս դոկու՝ մենտը, ուր դուք վատնել եք գործարանի պահեստները օտարերկրյա մի շտաբի ցուցմունքներով:

ՌՈՂՈՐԸ. Ա՜, ա՜, ա՜... դատի... դատի...

ԲՆԱԴԻՆ. Դիմակները վար:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Կարծում են մեր թշնամիները, թե գիգանտը անդունդ է ընկել: Ատամներով քաշենք վեր: Ապա, ընկերներ՛ր, բաց թողեք կոնվեյերը: (Գուլոկ):

ԲՆԱԴԻՆ. Ընկերներ, պողպատը:

ՄԱՐՏԻՆՈՎ. Բաց թողեք կոնվեյերը:

ԲՆԱԴԻՆ. Որ աներեւոյթ միտղմներ դառնաք, պրոլետարիատի կրակե աշերը կտեսնեն ձեզ...

Ընկերներ, կտա՞նք սլանը:

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. Կտանք:

Վ Ա Ր Ա Դ Ո Ի Յ Ր

Վ Ե Ր Ջ

ՆԱԴՈՒԵՈՆ ԿՈՐԿՈՏՅԱՆ

ԿՈՄԵԴԻԱ ԶՈՐՍ ԱՐՄԱՐՈՎ

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԵՐ

ԲԱՐԵՂԱՄ ԳԱՆՈՒՍՏԻՉ ՊԱՀԼԱՎՈՒՆԻ Սովխողի դիրեկտոր
ՕԼԻՆԿԱ Նրա կինը
ՆԱԴՈՒԵՈՆ ՍՈՒԽԱԿԻՉ ԿՈՐԿՈՏՅԱՆ Լիազոր հրահանգիչ
ՍԱՇԱ ՉԱՐԵՉՅԱՆ Անասնապահական սեկտորի վարիչ
ԶՈՐԱԲԱՐԵԼ ՊԱՆԻՐՅԱՆ Պահեստապետ
ԲՈՋՆԻԿ ՊԵՏՐՈՎԻՉ ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ Հաշվապահ
ՆԱՌՈՒԿ ԽՈՐԵՈՒՈՒՆԻ Բարեղամի անձնական քարտուղար
ՎՈՒՄՇԱԳՈՒՀ ԻՎԱՆՅԱՆ Գյուլխորհրդի անդամ
ԺՈՐԱ ՄԱԿԵԴՈՆՅԱՆ Գյուլխորհրդի նախագահ
ՄՈՒԿՈՒՉ { Սովխողի բանվորներ
ՄԽՈ {
ԿԱՊԵՏ {
ՌՈՒԲԵՆ Սովխողի բջի քարտուղար
ՊԵՏԻԿ Նոր նշանակված քաղբամնի պետ
ԽՈՐԵՆՅԱՆ Շրջկոմի քարտուղար
ՍՎԵՏԼԱՆԱ ՉԱԽՄԱԽՍԱԶՅԱՆ Մեքենագրուհի
ՌՈԶԱԼՅԱ ՅՈՒՆԿՈՒՇՅԱՆ Գրասենյակի աշխատակից
ՊԵՏՅԱ { Տրեստի միության բրիգադ
ՍԱՐԳԻՍ {
ՊԱՎԼԵ { Խահարար
ԿՈՍՏԱՆ {

Դիպքը՝ «Էնտուզիաստ» սովխողում:

ԱՐԱՐ ԱՌԱՋԻՆ

ՊԱՏԿԵՐ Ա

«Էնտուզիաստ» սովխողի դիրեկտորի կարինետը: Սեղանի մօտ կանգնած է Մառուի՜ր՝ մատյանը ձեռին: Հորանջում է: Մտնում է Մուկուշը:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Հը, ո՞ւր է Բարեղամ Գալուստիչը: Բարե, Մառուկ խանգարիչ:

Հը՞, ընկեր Մառուկ, ի՞նչ եղավ մեր դիմումը սպեցհագուստի մասին:
ՄԱՌՈՒԿ. (Մեռած) Քննում են: Բայց չի լինի:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Ինչո՞ւ: (Ինքնիշխան) Ասում են պատի թերթերում մի գրիր:

ՄԱՌՈՒԿ. Գրիր: Վարկ չկա:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Բա ե՞րբ ենք շինում բարակները:

ՄԱՌՈՒԿ. Փող չկա:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Ասում են թերթում մի գրիր:

ՄԱՌՈՒԿ. Գրիր:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Դրեք նորից հարցը: Բանվորները մնացել են զուրսը:

ՄԱՌՈՒԿ. Հատկացում չունենք:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Լավ, մենք կգնենք հարցը:

ՄԱՌՈՒԿ. Դրեք: (Միջոց) Չի հաջողվի:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Բա մի թերթում գրեցի:

ՄԱՌՈՒԿ. Գրիր:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Կգրեմ:

ՄԱՌՈՒԿ. Գրիր:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Կգրեմ: Մեր գործը հենց գալիս է վարչություն՝ քարն ընկնում է մեջը, խանգարվում: Օյու... (Գնում է):

ԲԱՐԵՂԱՄ. (Արագ մտնելով) Գրություններն ուղարկված են տրեստին:

ՄԱՌՈՒԿ. (Մեռած) Այո՛:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Պատրաստ են այսօրվա գրությունները:

ՄԱՌՈՒԿ. Այո՛:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Կոնկրետ հուպ տալ Հայճանտրանսին, Բնակչինկոսպին և Հայկոոսպին, որ գրեն, թե ինչ միջոցներ են ձեռնարկում կազմակերպելու մեր գրությունների պատասխան գրությունները գրելու:

ՅԱՌՈՒԿ. Այո՛:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Հանգիստ մի տա, որ չկարծեն, թե մեր գրությունները վերջացան ու քննն: Իրար հասկից գրություններն ուղարկիր: Մեկը տեղ չհասած՝ մյուսը: Հասկացա՞ր:

ՅԱՌՈՒԿ. Այո՛: (Հորանջում է):

ԲԱՐԵՂԱՄ. Այդ էլ կատարվեց: Հիմա՛... (Վերցնում է լսափողը) 190: Ալլու 190: Ալլու Հա: Սաշա՛, Դո՛ւ ես: Շարունակում եմ: Դրիր: (Հեռախոսում է) Պերլովի սուպ... Պերլովի սուպ... (Բարձր) Պերլովի սուպ... Վաղարշապատ, մի՛ խանդարի: Պերլովի սուպ... Ի՞նչ է ասում: Որտեղի՞ց է: Սոյուզտրա՞նս: Ինչի՞ս է պետք Սոյուզտրանսը կամ Վաղարշապատը, որ միացնում եք շարունակ: Վարդապե՛տ եմ, թե շոֆեր: Տվեք «էնտուզիաստ» սովխոզ: 106: Ալլու Սաշա՛: Լսո՞ւմ ես: Ուրեմն գրեցի՞ր, պերլովի սուպ: Շատ լավ: Համաձայնեցնում եմ հրամանը վաղվա մենյուի: Բանվորականը դարձյալ Առաջին տախտակ՝ շիլափլավ ձավարով: Երկրորդ տախտակի հետ՝ տիֆտիլի պա գրեչեսկի կամ կարտոֆիլ պա անգլիսկի: Վաղարշապատ, մի՛ խանդարի: Ուրեմն սա բանվորական ճաշի մենյուն: Վաղարշապատ, մի՛ խանդարի: Պետական գործեր են վճռվում այստեղ, իսկ դուք այգտե՞ղ... Լսո՞ւմ ես... Հիմա ուրիշ բան: Ուշադրություն: Կարդում եմ «առանձնացրած սեկտորի» տախտակը: Լյուլա քյաբաբ: Լյուլա քյաբաբ: Վաղարշապատ, մի՛ խանդարի: Դրեցի՞ր: Լյուլա քյաբաբ, գրիր փլավ և գառան խորոված: Կանչիր խոհարարին: Քառասուն մարդ աչքի առաջ կունենաս: Հարվածային ընթրիք է բրիգադի համար, որը եկել է ուսումնասիրելու սովխոզի բանմատակարարումն ու ընդհանրապես շինարարությունը: Պավլեն է, լսիր, Պավլեն ջան, բրիգադի առաջ պիտի պատասխան տաս, աղիադսկին լավ լավաթով, հարվածային, ոնց որ գիտես, էլի՛... Սաշա, Լսո՞ւմ ես: Այդպես ուրեմն: Ամեն ժամ տեղեկացնել մենյուի կատարման օպերատիվ ընթացքի մասին և համաձայնեցնել հրամանը: Պավլենին լավ ներշնչիր Լյուլա քյաբաբը: (Փակում է հեռախոսը, Մառուկին) Տեմպե՛ր, տեմպե՛ր, սա՛ է գլխավորը: Մնացածը հեշտ է: Դու խնդիրներին մի նայիր: Քշի գնա: Սրան խորհրդային Միություն կասեն: Բերում է մարդը խնդիրները թափում առաջիդ: Նայեցիր՝ մթանը կմնաս: Պիտի քշես, հասկանո՞ւմ ես:

ՅԱՌՈՒԿ. (Հորանջում է) Հասկանալի է:

ԲԱՐԵՂԱՄ. (Ձանգահարում է հեռախոսը) «էնտուզիաստ» սովխոզ: Հա՛:

Դիրեկտորը: Լսում եմ: Ի՞նչ: Արտերի տասը տոկոսն, ասում ես,

փշաղցն էն: Գրեք ի՞նչ անասուններ են և ո՞ւմ են: Ինչպե՞ս թե, ումը կլինեն, կլինեն: Կա անասուն, որի տերը դիտակից է և կարևոր մարդ սոցիալիստական շինարարության համար: Մի քանի զեղ ցորեն՝ էն է թանկ, թե՞ մարդը: Հաշիվ կա, անո՞ւշ ջան: Ի՞նչ էլի՞ անասուն է սատկել: Սրանցով միասին 10... է՛, ի՞նչ անես: Նս էլ սատկեմ: (Հանկարծ տոնը փոխելով) Բայց դա ի՞նչ անասնական դիմադրկություն է: Խաչտառակ օպորատունիստական ինքնահոսի եր մատնել գործը: Ի՞նչ, կծո՞ւմ եմ, իհարկե կծում եմ: Տրեստ է, բա՛, հորս տղան չէ: Տրեստից նկատողություն: Շատ էլ լավ է անում Տրեստը: Խաշի թող օպորատունիստներիդ: Տնաշեն, հիմնական դիծք թողել՝ տես ո՞ւր եք ընկել: (Ուրիշ տոն) Սատկած անասունների արձանագրությունը կազմեք: (Հանգիստ) Հա, հետո՞, ի՞նչ կա, ի՞նչ չկա: Մեղ մո՞տ: Հասարակական գծով ընթրիք է տալիս մեր Օլինկան: Բրիգադ է եկել ուսումնասիրելու սովխոզը: Դնաց ֆերմաները: Հանգիստ նստե՞լ եմ: Տնաշեն, երկու տարվա կուսթեկնածու եմ, տասներկու բրիգադ եմ ճամփու գրել: Դե, բրիգադներ են՝ գալիս գնում, գնում-գալիս: Այդպես է: Բայց բրիգադը երկար չի մնա: Կդա, կնայի, կգնա, ինչպես միշտ: Հոտ քաշողներ են: Է՛հ, պալավիճակե՞ղ մնց է, պալավիճակե՞ղ: Բեր ընթրիքին: Նրա սիրածն է՝ լյուլա քաբար: Տղերանցն էլ կասես, դաստով կգաք: Իմացա՞ր: Ցը՛, անո՞ւշ ջան: (Լսափողը կախում է: Մառուկին) Առաջարկել Սաշա Ջարխչյանին, որ ուղարկի ինֆորմացիա անասնապահական սեկտորի մասին՝ սրելով սիլոսային հարցը, միաժամանակ հայտնել կոնկրետ միջոցներ, ավելի կոնկրետ դարձնելու միջոցները անասնապահության մակարդակի բարձրացման:

ԾԱՌՈՒԹՅԱՆ. Լավ: (Հորանջում է):

Ջանգում է հեռախոսը:

ԲԱՐՆԵՂԱՄ. Ալլո: Այո՛, այո՛, «էնտուդիաստ» սովխոզ: Դիրեկտորը: Բարե՛, բարե՛, բարե՛, ընկեր Կորկոտյան: Կսո՞ւմ եմ, լսո՞ւմ եմ, հարգելի լիազոր հրահանգիչ: Ստացա գրությունը և անմիջապես պատվիրեցի: Մի փութ յուզ: Ամենաթարմը: Միանգամայն: Ո՛ւշ, ո՛ւշ, չենք վիրավորի մեր սովխոզի եռանդուն լիազորին: Այո՛, այո՛: Դիտենք գնահատել մեր պաշտպանին: Այո՛: Միայն մի պայման, ընկեր Նապոլեոն, ասում եմ՝ մի պայման, որ ընթրիքին չուշանաք: Կխոսենք մի քանի խնդիրների մասին: Թղթակից Մրբի՞կը: Ախ նո՞ր էք ուզում դարձնել թղթակից: Ախր պետք է մեղ մի ներքին թղթակից: Նղբայր, թող գան, թող գրեն, մենք սիրում ենք գրականու-

Թյուն: Այսօր է հեղ, թող ձեզ մոտ լինի իջած: Ես կարծում եմ նրա հետ էլ կգաք ընթրիքին: Ուրեմն կսպասեմ: Անպատճառ կգաք: Տոեսություն: (Լսավիզը դնում է, Մառուկին) Հա: Համաձայնեցնել ընկեր Զորաբարել Պանիրյանի հետ՝ բաց թողնելու ընկեր Նապոլեոն Կորկոտյանին մթերային օբյեկտներ, ըստ պահանջի:

ՄԱՌՈՒԿ. Ի՞նչ գծով...

ԲԱՐՆՂԱՄ. Ի՞նչ գծով... հասարակական գծով... առանձնացրած սեկտորի գծով, գիտես, էլի: Հետո, կազմիր հրավիրագիր սեկտորների վարիչներին: Օրակարգ՝ խորհրդակցություն արտադրական խորհրդակցություն հրավիրելու մասին:

ՄԱՌՈՒԿ. Լավ: (Հորանջում է և գնում դիմացի դռնով):

Մտնում են Սարգիս, Պետյա, Պանիրյան, Սաշա: Դեմի և ձախ սենյակից ներս են նայում և կիսովին ներս են գալիս Վուլուեիկյան, Մառուկ, Ռոզալյա, Սվետլանա: Ահեկատելի ներս է գալիս աջից Մուկուչ:

ՍԱՐԳԻՍ. Իբբե բրիգադիր, էս պետք է հայտնեմ ձեզ, ընկեր Պահլավունի, որ ձեր սովխոզում բանուժի հոսունություն կա և պետք է ներգրավել նոր բանվորներ:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Ճիշտ է:

ՍԱՐԳԻՍ. Դուք պետք է ունենաք ձեր մշտական կաբրը: Եվ հետո պետք է բարելավեք բանվորների կուլտուր-կենցաղային պայմանները:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Ճիշտ է:

ՍԱՐԳԻՍ. Դուք պետք է նաև բանմատակարարման շրջանառու միջոցները լրացնեք սեփական պարենային բազան ծավալելով:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Ճիշտ է:

ՊԵՏՅԱ. (Դառնալով Պանիրյանին) Շատ գեղեցիկ: Ընկեր Պանիրյան, դուք պահեստապետ լինելուց առաջ ի՞նչ էիր:

ՊԱՆԻՐՅԱՆ. Պահեստապետ լինելից առաջ: Պահեստապետ էի:

ՊԵՏՅԱ. Իսկ դրանից առաջ ի՞նչ էիր:

ՊԱՆԻՐՅԱՆ. Դրանից առաջ, դարձյալ պահեստապետ էի:

ՊԵՏՅԱ. Շատ նվիրված եք երևում այդ գործին:

ՊԱՆԻՐՅԱՆ. Մշտապես կցված եմ մինչև սոցիալիզմ և ուժերնիս ներածին չափ կպաշտպանեմ այդ ֆրոնտը:

ՊԵՏՅԱ. (Սարգսին) Մենք գնանք մյուս մասերը:

ՍԱՐԳԻՍ. Գնանք: (Դնում են: Պանիրյան ուղեկցում է, իսկ Բաբեղամ նամվու է դնում նրանց):

ԻՆՁԱԼՅԱ. (Սվետլանային՝ ակնարկելով Մուկուչին) Էս գիժն ի՞նչ է

ուղում:

ՄՈՒԿՈՒԶ. (Ռոզալյային) Էս ուլբեր են, էս պոմպուլիները: Բրիգադ է, թե կամպանիա: Հըմ, հըմ, հոտ է գալիս:

ՌՈԶԱԼՅԱ. Ի՞նչ հոտ, ի՞նչ ես ասում:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Ո՞ւր է Բարեղամ Գալուստիչը: (Վուլունիկյանին) Հարգանքներս, Թռչնիկ Պետրովիչ: (Մառուկին, գինվորական պատվի ձև անելով) Մառուկ խանդարի՞չ, բարե ձեզ: (Մառուկը քրու նայում է Մուկուչին) Էս ի՞նչ բրիգադ ա, եկել է խորոված ուտելո՞ւ: Ի՞նչ ես ծուռ-ծուռ մտիկ տալիս: Գործդ Համամիուլթենական ԲԳՏ է ընկնում: Խորհրդային խորոված ես ուտելո՞ւ: Հա՛: Պը՛ստ:

Մառուկը հեռանում է, մյուսները նույնպես: Մտնում է Կապետ:

ԿԱՊԵՏ. Էստե՞ղ ես, Մուկուչ: Էս ի՞նչ բրիգադ է, տո:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Դլո՛ւխդ մեռնի, Կապետ, էլի ինքնատուղում կա: Իսկ մեր բջջի քարտուղարը ուղտի ականջում քնած:

ԿԱՊԵՏ. Ես էսպես սովխող չեմ տեսել: Սա դրուստ վանք է, սովխող չի: Բջիջում դնենք հարցը:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Դալլայ, էս իրիկուն հենց: Մի բրիգադ կաղմենք, քաղբաժնին էլ գրենք, թող ճանճի փոշտով ղրկեն մեկին: Եվ ես մի սապոն էլ բջջի քարտուղարի ոտի տակ, պը՛ստ:

ԿԱՊԵՏ. Ո՞վ իմաց տա քաղբաժնին:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Հենց գիշերս ես ճանճի փոշտով ճեպագնաց հմ ի քաղաքն վերին: Եղա՞վ:

ԿԱՊԵՏ. Շատ լավ:

Մտնում են Բարեղամ և Մխո:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Մխո՞, ի՞նչ կա:

ՄԽՈ. Ընկե՛ր դիրեկտոր, եկել հմ ընդադր բրիգադին մատերիալ տամ: Ախր մեր գոմերում պլան չկա, բան չկա:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Նստի՛ր, Մխո: Պլանը կոնյուկտուրայից է կախված: Դու հիմնական գծին մտիկ տուր, որ գտնես: Որ գտար, էլ բաց մի թողնի ու աջի-ձախի մի մտիկ տա՝ ուղիղ գնա: Ա՛յ, պլան:

ՄԽՈ. Է՛, լավ, էս մեր Նապոլեոնը, ընդադր, ամեն օր ֆերմայից մթերք ա տանում իր տուն: Սա հիմնականն գի՞ծ ա:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ես խոսում հմ պլանի մասին:

ՄԽՈ. Հասկանում հմ, ասում ես պլանը տեղը բերենք ու շփենք էդ օպորտունիստին:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Շփենք, հա, բայց... այն կա, որ՝ ամեն անգամ հիմնական գի՞ծն էլ չես իմանում որտեղ է ընկնում, որ շփես: Դիալեկտիկա է,

Մեռ: Ասեղի պես, մին էլ տեսար կորավ: Ման հս գալիս, ման ու տեսնում ես աջի մեջն է կամ ձախի մեջն է... Այստեղ դիակեկտիկական թուիչը կա:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Հասկանո՞ւմ հս, Մխո, ասում ա, թուիչը կա:

ՄԽՈ. Էդ թուիչը չեմ իմանում, մենակ հասկանում եմ, որ հարբած եկել էր ֆերման ու ինչ ա հղը պողահարում էր, ատրճանակով սպանեց աղնիվ եղան: Դե հիմի, ընդադր, ինքը միշտ ասում ա, թե անասուններին պետք ա աղնվացնենք, ախր անասուն աղնվացողը ինքն էլ պիտի աղնիվ ըլի, չէ՞:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Սոցիալիզմի ժամանակ այդպես բաներ չեն լինի: Դու հիմնականին մտիկ տուր, Մխո:

ՄԽՈ. Հիմնականն հիմի էն ա, ընկեր դիրեկտոր, որ ոչխարները սատկում են:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Ոչինչ, երակ է, կսատկեն, կսատկեն, վերջը կդադարեն սատկելուց:

ՄՈՒԿՈՒԶ. (Հոտ փաշելով) Հըմ-հըմ, հըմ, հոտ է գալիս:

ՄԽՈ. Լավ, հիմի պլանս մեաց: Ո՞նց անենք:

Պավլեն գլուխը ներս է խոքում դուռն արանքից:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Հա, վաղը եկ, խոսենք այդ մասին: (Նայելով դուռն կողմը) Հա, ի՞նչ կա: (Գնում է դեպի նա):

ՊԱՎԼԵ. (Արագ-արագ, կցկտուր) Բաջողի՞, հը՞, բաջողի... բաջողի՞, բղերը, բղերը քիչ ա...

ԲԱՐՆՂԱՄ. Բղեր՞ը, քի՞չ է... Խորովածի համար լավ չի՞: Կամ, լսիր, կարո՞ղ ես բոլորը լուրա քյաբաբ: (Գնում է մինչև դուռն մեջը և այնտեղ ցածր խոսում):

ՄԽՈ. Էն օրն էլ ցեղական անասուն կերան: Աղնիվ խողը:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Անձնական մասշտաբո՞վ կերան, թե հասարակական մասշտաբով:

ՄԽՈ. Ամեն մասշտաբով էլ կերան, նսպոլեոնն էր, պահեստապետն էր, Սաշան էր:

ՄՈՒԿՈՒԶ. (Հոտ փաշելով) Հը՞մ, հը՞մ, հոտ ա գալիս: Հը՞, մարդը, որ խող ա ուտում, խող ա դառնում:

ԿԱՊԵՏ. (Ակնաբի Բարեղամի կողմը) Ինքն էլ ասեմք բավականին...

ՄՈՒԿՈՒԶ. Հա՞, ինքնատուղիլ ա:

ԿԱՊԵՏ. (Բարձր) Որ էդպես ա, մի բրիգադ կանչենք:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Կանչենք: Հը, Մխո՞:

ՄԽՈ. Բա ի՞նչ, կանչենք:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Բայց խողն ասում ե՛ս: ազնի՞վ է՞ր, հը՞, Մխո: Ես էլ կարծում
 էի անաղնիվ էր: Ազնիվ ա եղև, Կապետ:

ԿԱՊԵՏ. Հա՛, դա ուրիշ բան ա:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Որ ազնիվն են կերել՝ է՛ն ա, իրենք էլ կազնվանան: Բա էլ ո՞ւր
 ենք կանչում բրիգադը:

ԿԱՊԵՏ. Որ էդպես ա, շկանչենք:

ՄԽՈ. Ընդրան խողը, որ խող ա, ինչի՞ն ա օրինակ: Հրես, սրա ընտանիքը
 էկել ա երինջ ա մորթիկ տալիս: Էս էլ ըստուր մարիֆաթիցը չի՞:
 Դրուսան էս ա: Ինչի՞ չեք ասում: Էրեսպաշտություն ա, թո՛ւհ:
 (Բարկացած դուռն է գնում: Մուկուչն ու Կապետը ծիծաղում են):

Մտնում է Օլինկան Պավլեի հետ: Օլինկան Բաբելամին կան-
 չում է անկյունը: Պավլեն գնում է նրանց մոտ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Հը՞...

ՕԼԻՆԿԱ. Դինին պակասում է: Տեսա՞ր խայտառակությունը...

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ի՛նչ եմ ասում, որ բոլորը լուրս քայքայ լինի՞ չի լինի՞:

ՕԼԻՆԿԱ. Դու ուրեմն խելքդ կորցրե՞լ ես: Ինչպե՞ս կարելի է: Կի՛ր, իկ-
 ոան: Մարդ ուղարկիր քաղաք: (Ցածք են խոսում):

ՊԱՎԼ. Բզե՛րը, բզե՛րը... բզե՛րը, հը՞, լուրս քայքայ... բզե՛րը...

ՕԼԻՆԿԱ. Ձէ, չէ, Պավլե, խորոված էլ է պեար: (Գնում է):

ՊԵՂԷՆ. (Կես Բաբելամին, կես Օլինկային դառնալով) Սումա՛խ, սու-
 մա՛խ, հը՞, սումախ բերել տվեք, սումախ...:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Բերե՛լ կտանք, զնա՛: (Պավլեն գնում է: Մտնում է Մխոն):

ՄԽՈ. Ընկեր, դերեկտոր, էս Պավլեն ու ընտանիքդ միս են ուղում: Ասում
 են մի երինջ ու երկու դառ մորթիկ տուր: Ախր ի՞նչ դժով մորթիկ
 տամ...

ԲԱՐԵՂԱՄ. ...Հասարակական դժով մորթիկ տուր: Կարենոր բրիգադ է
 եկել ուսումնասիրելու անասունները:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Այսինքն՝ երինջները: Մսի կոմբինատ են բաց անում... փոր-
 ներում... (Մխոն գնում է):

ԲԱՐԵՂԱՄ. Հը՞... (Նոր նկատելով Մուկուչին) Դու ի՞նչ ես ուղում...

ՄՈՒԿՈՒԶ. Ես ի՞նքս...

ԲԱՐԵՂԱՄ. Հա, դու ինքդ... ի՞նչ ես ուղում:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Ոչինչ, ես Մխոյի հետ եկա:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ինչո՞ւ ես եկել: Գնա գործիդ:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Ես էլ է՞դ եմ ասում: Գնանք, Կապետ: (Գնում են) Մտնում են
 ժողա Մակեդոնյան և Վոամշապուհ Իվանյան:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Բարե, գյուղի՞ց եք գալիս:

ԺՈՌԱ. (Մտալ) Այո՛:

Նստում եմ: Պաուզա:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Լսում եմ: (Պաուզա) Է, վե՛րջը... (Պաուզա) Հը՞, խոսեք վերջապես:

ԺՈՌԱ. Մենք եկել ենք վերցնելու մի բանի կարևոր տեղեկանքներ, որոնց կհետևեն մի բանի լուրջ առաջադրանքներ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ի՞նչ կարևոր տեղեկանքներ և ի՞նչ լուրջ առաջադրանքներ:

ԺՈՌԱ. Կարևոր է պարզել...

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Շատ կարևոր է պարզել...

ԺՈՌԱ. Շատ կարևոր է պարզել մի բանի փաստական մանրամասնություններ... Հը՞... (Նայում է Վաամշապուհին) Այն դերի մասին...

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Կապի մասին, որ...

ԲԱՐԵՂԱՄ. Հո՞գի հանեցիք: Միևնույն չէ՞ դերը կամ կապը... Հետո՞...

ԺՈՌԱ. Կապի մասին, որ ունի մեր սովխոդի հետ լիազոր հրահանգիչը:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Եվ մյուսները:

ԺՈՌԱ. Եվ մյուսները: Մենք նոր տեղեկացանք, որ այս երկու ամիս է, ինչ նապոլեոն Կորկոտյանը եղել է լիազոր հրահանգիչ՝ նյութական բաղա է ստանում սովխոդից...

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Եվ մյուսները:

ԺՈՌԱ. Եվ մյուսները. իսկ մենք ոչ մի տեղեկություն չունենք այդ մասին: Եկել ենք բրիգադի հետ տեսնվելու և ղեկելու այդ հարցը:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ընկե՛ր գյուղխորհրդի նախագահ Ժողա Մակեդոնյան, դուք բերան ունե՞ք:

ԺՈՌԱ. Այսինքն՝ ինչպե՞ս բերան... Մի բերան ունեմ... բայց...

ԲԱՐԵՂԱՄ. Նաև դուք, ընկեր գյուղխորհրդի անդամ Վաամշապուհ Իվանյան, դուք բերան ունե՞ք:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Իհարկե... կարծեմ...

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ի՞նչ կարծեմ, երբ ամենքիդ դեմքին ահա փաստապես մի-մի փառավոր բերան: Ունե՞ք, չէ՞:

ԺՈՌԱ. Փաստը ճիշտ է, ունենք: Հը՞, ընկեր Վաամշապուհ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Խոստովանո՞ւմ եք, ունե՞ք, դե, հիմի, երբ ուղում եք այդ բերանի մեջ ղեկել մի որևէ կոնկրետ բան, ի՞նչ եք ղեկում. կամ նյութական բաղա, կամ ինձ, կամ ձեզ: Այնպես չէ՞: Հետո՞: (Ժողա Մակեդոնյանին) Դու գլխիդ մեջ հեղափոխական ես, չէ՞:

ԺՈՌԱ. Հեղափոխական եմ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Իսկ փոքրիդ մեջ ի՞նչ ես, հեղափոխական՞:

ԺՈՌԱ. Ոչ, մարդ եմ:

ՔԱՐԵՂԱՄ. Մարդ ես, այնպես չէ՞: Մարդն ուտել ուզում է: (Կտրուկ)
Բայց խնդրե՛մ, կարճ:

ԺՈՌԱ. Ուզում է... Հը՞, ընկեր վաճառապուհ:

ՔԱՐԵՂԱՄ. Որ ուզում է, դե իմացիր, որ դու էլ բերան ունես, ես էլ, նապօրեւոնն էլ: Դու էլ փորումդ մարդ ես, ես էլ, նապօրեւոնն էլ: Ամենքն էլ իրենց փորում մարդ են: Մարդ է, գեմքի վրա որ բերան շինեցիր՝ պիտի ուտի: Կուտի՛: Որ չուտի՝ այդպես բան չկա՛: Մարդն ուտող է: Սա պիտի գցես պլաններիդ մեջ: Սարսափելի չեմ սիրում սկիտկա: Իմ նշանաբանն է. հաշտ ամենքի հետ. կուսակցութեան մեջ էլ, կյանքում էլ: Ինչ բան ունենք, ախպեր, իրար միտ ուտելու: Բայց թողնենք փիլիսոփայական հարցերը: (Ջանգաճառում է):

Այս երեկո ինձ մոտ հասարակական ընթերցիկ եմ, ուր հրավիրված եք նաև դուք: Մենք այս բոլոր խնդիրները կվճռենք ավելի հարմար կերպով այնտեղ: Այնտեղ ազատ ժամանակ կունենանք և բրիգադի հետ մանրամասն, հասարակական հողի վրա կլուսաբանենք այդ հարցը և ուրիշ շատ խնդիրներ: Համաձայն եք:

ԺՈՌԱ. Մենք դեմ չենք, բայց այն ժամանակ...

ՔԱՐԵՂԱՄ. Կուտումնասիրենք կոնյուկտուրան: (Մտնում է Մառուկը)
Համաձայնեցիր՞ր ընկեր Զորաբաբել Պանիրյանի հետ անհրաժեշտ օբյեկտներ բաց թողնելու ընկերներին...

ԾԱՆՈՒԿ. Ո՛չ, դեռես: Սաշա Չարխչյանը և Պանիրյանը բաց չեն թողնում:

ՔԱՐԵՂԱՄ. Մի՛ րոպե, որ գործը թողնում եմ, խայտառակ օպորտունիստական ինքնահոսի եք մատնում: Իսկո՞ւյն եթե ասա Չարխչյանին բաց թողնի օբյեկտները:

ԾԱՆՈՒԿ. Ի՞նչ դժուր:

ՔԱՐԵՂԱՄ. Հասկանալի է, հատուկ պերիֆերիայի, գերպլանային ֆոնդի գծով: (Մառուկի հետ զննում է դուռը):

ԺՈՌԱ. Հատուկ պերիֆերիայի գիծը ո՞րն է:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Այն, որ ձևակերպում են ո՛չ մատչանում:

ԺՈՌԱ. Ապա որտե՞ղ են ձևակերպում:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Այնպե՛ս, «օդի մեջ»: Բայց ինչպե՛ս խնդիրը դրեց ուտել հողի վրա:

ԺՈՌԱ. Հա՛, է՛. տեսա՞ր ինչպես խելացի կապեց: Զարմանալի է: Ասաց «բերան ունե՞ք»: Իսկուպե՛ս որ ունենք: Սա ճիշտ է, չէ՞:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Չէ՛, խելացի մարդ է: (Մտնում է Բաբեղամը) Ես կարծում եմ վերոհիշյալ հիմունքներով կարելի է: Հը՞, ընկեր Մակեդոնյան:

ԺՈՌԱ. Ես միանգամայն համաձայն եմ: Հետաձգենք երեկոյան:
(Գնում են):

Բարեկամը ներս է գալիս, նստելով սեղանի մոտ տնտղում է
քղբերը: Հանկարծ ներս են քափվում Պանիրյան, Սաշա և Վուվու-
նիկյան:

ԲԱՐԵԿԱՄ. Հա, ի՞նչ կա, ի՞նչ պատահեց...

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Արդեն մատենե՞լ են մեր գործը բրիգադին: Հա՞:

ՍԱՇԱ. Մատենե՞լ են, թղթակի՞ց է եկել...

ԲԱՐԵԿԱՄ. Ո՞վ, ի՞նչ են մատենել:

ՍԱՇԱ. Անասունների սատկելը...

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Մթերքները...

ԲԱՐԵԿԱՄ. Մատենե՞լ են, բայց ո՞վ ասավ:

ՍԱՇԱ. Դուք չասի՞ր:

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Մենք հարցնում ենք՝ մատենե՞լ են:

ՍԱՇԱ. Ի՞նչ ասաց ժողայի թայֆան: Ինչո՞վ վերջացավ:

ԲԱՐԵԿԱՄ. Խաղաղությամբ: Ինչպես միշտ: (Ուշքի գալով) Եվ ի՞նչ եք
չփոթեցնում մարդու: Ի՞նչ լեղապատառ ընկաք ներս ու «մատենե՞լ
են, հա մատենել են»: Այդպիսի էլ դուրսը կասեր ու բոլորիս կզցիք
«խորհրդային Հայաստան»: Տնա՛շեններ, բրիգադ ընդունել չգիտեք,
բրիգադ ճամփեկ չգիտեք:

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Մի՛ մեղադրեք, Բարեկամ Գալուստիչ, բրիգադը երկ-
յուղալի բան է:

ԲԱՐԵԿԱՄ. Բրիգադը երկյուղալի չէ: Դո՛ւք եք երկյուղալի: Ձեզ պահել
չգիտեք, խոսել չգիտեք: Կհարցնեն՝ ընկեր Վուվունիկյան, Մարքսը
որտե՞ղ է ծնվել, կասեք Խարկովում և կխայտառակեք ամեն բան:
Ի դեպ, ինչպե՞ս եք ներկայացնում ձեր անցյալը բրիգադին, ընկեր
Պանիրյան, «գարձյա՛լ սահաստապետ»... Դե իհարկե, պահաստա-
պետ լինելը վատ չէ, բայց հոտը լավ չէ: Ինչպես և դուք, ընկեր Սաշա
Չարխչյան, որ դոմում հայտնեցիք: Գիտեմ, ձեր անցյալը իսկական
է: Դուք հին դատավոր եք, հետո կապալառու և իբրև սպեց եք մեզ
մոտ: Բայց դուք պետք է միշտ սովորություն դարձնեք ինքնաբնա-
դատության կարգով խոստովանելու այդ: Ընկեր Վուվունիկյանը
անցյալ չունի. նա հաշվապահ է, իսկ հաշվապահության մեջ իդեո-
լոգիա չկա: Իմ խորհուրդն է ձեզ, ընկեր Սաշա Չարխչյան, որ երբ
ձեր անցյալի մասին խոսք կլինի՝ սոսե՛լ ուղղակի, որ նախկին, ըհ,
նախկին, նիկոլաեյան...

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Նեպման է...

ՍԱՇՍ. Ի՞նչ անմտածող եք, ընկեր Վուվունիկյան: Ինձանից թե՛ կոն-
յակի զավոդս և թե՛ աշգիհներս առան, էլ ի՞նչ նեպման մնաց, որ
ասում եք:

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Իմ էլ տունս գրավեցին: Ապա ինչո՞ւ էիք ինձ ասում
մանր բուրժուա:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ի՞նչ նեպման, մանր բուրժուա, կուլակ մնաց: էլ նեպման,
մանր բուրժուա, կուլակ չկա՞:

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Եվ ինչո՞ւ եք վիրավորվում, Ալեքսանդր Անդրեևիչ: Ա՛յ,
Բարեղամ Գալուստիչը մի աճյալ խոստովանեց, որ ինքը կուլակի
որդի է եղել: Ի՞նչ կա:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Երբեք էլ չեմ խոստովանվել... այսինքն՝ խոստովանել եմ...
Բայց հիմա ի՞նչ տեղն էր այդ հիշելու:

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Իհարկե, իհարկե, պետք է իր տեղն ասել, անհար-
մար է ամեն անգամ ասել, որ դուք կուլակի որդի եք եղել:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Վա՛հ...

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Բարեղամ Գալուստիչ, ես ձեզ վիրավորելու համար
չասի կուլակի որդի եք եղել, ես գիտեմ, որ դուք գաղափարական
կուլակի որդի էիք:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Էլի՞ պիտի կրկնեք...

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Ներեցեք, եթե դուք չեք կամենում, որ ձեզ ասեն կու-
լակի որդի եք եղել, չեմ ասի կուլակի որդի եք եղել:

ՊԱՆԻՐՅԱՆ. Ընկեր Վուվունիկյան, դրա հատուկ տեղը կա, ինքնաբեր-
նադատության կարգով կըսեք: Հատուկ տեղը, հասկըցա՞ր:

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Հա՛սկացա, հա՛սկացա, հատուկ տեղը կգտնենք, կա-
սենք:

ՍԱՇՍ. Իրա տեղը...

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Իրա՛ տեղը, իրա՛ տեղը: Պրծա՞նք, օ՛ֆ... Վահ... (Չեա-
ֆը դնում է շրջուններին):

ԲԱՐԵՂԱՄ. Հիմի գանք ձեք խնդրին: Ընկեր Սաշա Չարխչյան և Զորա-
բաբել Պանիրյան: Դուք օբյեկտներ չեք բաց թողնում Ժողային և
Վաճառատնիչին: Դուք գիտե՞ք, թե ինչ հարված եք հասցնում սով-
խողի միասնությանը: Դա ի՞նչ բան է: Նրանք էլ բերան ունեն, թե
ո՞չ: Դուք մի փոքր համե՛ստ եղեք: Ուտո՞ւմ եք, նաև կերցրեք: Հետո
էլ կերածը ծածկել սովորեք ու դրա համար էլ կերցրեք, որ ծածկեք:
Ախր հիմա որ նապոլեոնը, դուք, որ այդ խողերն ուտում եք, կար-
ծում եք, թե հենց այնպես ուտո՞ւմ եք: Ո՛չ, սիրելիք: Այդ խողերի
մեջ փիլիսոփայություն կա, դուք հիմա փիլիսոփայություն եք

ուտում, անուշ ջան: Դե, ուրեմն հասկացեր փիլիսոփայությունն ու փիլիսոփայորեն կերեր: Մեջներա օտար մարդ չկա: Դուք որտե՞ղ կգտնեք մի այսպիսի սովխող, համ ուտեր, համ էլ փիլիսոփան գլխներիդ կանգնած՝ դրա փիլիսոփայությունը տակիցը հանի ձեզ համար: Ինչո՞ւ եմ այսպես պահում սովխողը: Որովհետև առանձին փիլիսոփայություն ունեմ կյանքի մասին: Ա՛յ, Նապոլեոնը թանկ է նստում վրաս: Պահեստներ է ուտում: Բայց ի՞նչ անեմ, նա էլ փիլիսոփայությունից հասկացող մարդ է: Պլանների հաշվետվության ժամանակ է ինձ օգնում: Հետո, մարդը պիտի ուտի: Իմ սիստեմը անգլիական է: Ուտի, որ գործ անի: Ես էլ եմ ուտում: Բայց արդյունք եմ տալիս: Դրա համար էլ ասում եմ. գողություն արավ, գտի՛ր փիլիսոփայությունը և անցկացրու: Փիլիսոփայությունը մեծ բան է: Փիլիսոփայությամբ, որ նայես, մեր արածը գողություն է: Ո՞չ: Սա շատ խորը փիլիսոփայություն է: Հազար գիտնական որ բերես, չի կարող սրա միջից գլուխ հանել: Սոցիալիզմը սոցիալիզմ, բայց հաշիվներ կան, անո՞ւշ ջան: Մինչև սոցիալիզմ դեռ պետք է ապրենք: (Խփելով Սաշայի փոշին) Ա՛յ, ոեալ բանը՝ պատմական մատերիալիզմը: Կարծում եք ամեն սովխողում այս բաները ձեզ թույլ կաա՞ն: Դուք այս պիտի գնահատե՛ք: Ախր դրսից որ նայես, Նապոլեոնը, Ժոռան, Վառմապուհը, դուք, ես գողեր ու հափշտակիչներ ենք: Որ մեզ բռնեն դեռ դատի էլ կտան: Փիլիսոփայություն չեն հասկանա: Մեկ էլ տեսար հա՛փ կանեն ու չափ կանեն: Խելքներիդ ո՞ւր է: Անցյալներս ի՞նչ է, լավ չէ: Դրա համար էլ փոխվում ենք, գնում ենք սոցիալիզմ: Տանում են, պիտի գնանք: Է՛հ, գնա՛նք, բան չունեմ, բայց հետո էլ ապրենք, է՛, ջան է, ապրել է ուզում: Հիմի ես կուսթեկնաժու եմ, գնում եմ հետները, ժամանակն այդպես է, ո՞ւր չի գնում: Պիտի գնանք, տեսները, ի՞նչ ենք անում: Բայց մարդ եմ, չէ՞: Ինչ որ է, ձեզ պիտի կանչեի, այս երեկոյի ընթրիքի մասին խորհրդակցելու: Հա՛: Պատրա՞ստ են ձեր ցուցանիշները բրիգադի համար:

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Ընթրիքի ժամանա՞կ պիտի ցույց տանք:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Ընթրիքի ժամանակ ուտում են, ընկեր Վուլունիկյան: Բայց ընթրիքի ժամանակ համերաշխություն ցույց տվեք, որ էստուգիազմ առաջ գա: Օգնեք բրիգադին ոգևորվելու, տեսնելով մեր ցուցանիշները դիալեկտիկական կարգով: Որովհետև մեր ցուցանիշները... Դիտեք էլի... Դե, իհարկե, ոչխարները այս տարի չկարողացան

որակ-քանակ տալ, որովհետեւ մինչև որակ-քանակ տալը սատկեցին:

ՍԱՇԱ. Այդտեղ մեղավորը խոսան էր, որ ձմեռը այրվեց:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Խոտը, հետո ուրիշ օբյեկտիվ պատճառ՝ որ ձմեռը ցուրտ էր:

Մի խոսքով, ոչխարների սատկելը պլանային էր:

ԶՈՐԱԲԱՖԵԼ. Ճշմարիտ է, ես դա հասկանում եմ նրանից, որ ուղտերն էլ սատկեցին: Ուղտերը մեր երկիր շատ դիմացկուն են և եթե կսատկին, միշտ կսատկին՝ օբյեկտիվ պատճառներից, որ չեն սիրեր:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Այո՛, օբյեկտիվ պատճառներն այնպիսի բաներ են, որ ուղտերն էլ չեն դիմանում: Խնդիրը էնտուզիազմն է: Պլանդ չե՞ս կատարել՝ ուռցրու: Ուռցրո՛ւ, մի վախի. հազար ոչխար սատկեցրու, բայց էնտուզիազմը պահիր: Հաշիվ կա այստեղ: Անո՛ւշ ջան: Ոչխարները թերակատարեցին իրենց պլանը, սատկեցին: Հետո՞ Տո՞, գնանք սոցիալիզմ միլիոններով ոչխար կունենանք: Դուր էնտուզիազմ տվեք: Բայց ինքնաքննադատության կարգով նաև այն կասեմ, որ մենք ոչ մի հաշվառում չունենք սատկած անասունների, որպեսզի պետությունից մեր վնասները պահանջենք: Լավ հիշեցի: Ընկեր անասնապահական սեկտորի վարիչ՝ Սաշա Զարխչյան, և դուք՝ ընկեր հաշվապահ Թուշիկ Վուվունիկյան, ո՞ւմ ջրաղացին եք ջուր լցնում, եթե ոչ թշնամու Խայտառա՛կ օպորտունիստական ինքնահոսի եք մատնել, որի հետևանքով մեր վնասների գումարները մնում են պետությանը:

ՍԱՇԱ. Ես ինքնաքննադատության կարգով ընդունում եմ իմ սխալը:

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Ես ես:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Այդ ուրի՛շ բան է: Ուրեմն հետևյալ կվարտալներում հաստատուն հիմքերի վրա դնել սատկելիք անասունների հաշվառքը:

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Բայց մի՞թե էլի պետք է սատկեն անասուններից:

ՍԱՇԱ. Դե, անասուն է, չի հասկանում՝ սատկում է, հո չե՞ս կարող նրա կամքին հակառակ գնալ:

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Իհարկե, իհարկե, ես անասնական մասնագետ չեմ, ես միայն աչքի շափով ասացի:

ՍԱՇԱ. Ուրեմն, դիրեկտորի միտքը ես հասկանում եմ այսպես, որ մենք պետք է պատրաստենք ցուցանիշներ էնտուզիազմի համար:

ԶՈՐԱԲԱՖԵԼ. Բարի երևակայության և ոգևորության համար: Ես այդպես կհասկանամ:

Օլիգկան ներս է նայում դռնից:

ԲԱՐԵՂԱՄ. (Վեր է կենում, մյուսները նույնպես, որ նշան է հետանալու)
Հա, հա: Եվ առհասարակ: Շարժվե՛ք, ընկերներ, շարժվե՛ք: Դրեք
հարցե՛ր, հարցե՛ր դրեք, լուծե՛ք: Կվերջանա՞ն, ուրիշ հարցեր դրե՞ք:
Մի կտրեք հոսանքը: Կուսզտման օրեր են մոտենում, կգան լիազոր-
ներ, բրիգադներ, հոտ քաշողներ: Այս բոլորը կանցնի, եթե դուք
էնտուլիազմը չթուլացնեք և համերաշխությունը պինդ պահեք:

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Եվ դիալեկտիկական ցուցանիշները տանք, այսինքն՝
ուռցնենք:

ՍՍՇԱ. էլի՞...

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. (Բերանը փակելով) Ըհը, էլ չեմ ասի ուռցնենք, պըր-
ծա՞նք: (Դուրս է գնում. մյուսները, բացի Բարեղամից, հետևում են
նրան: Դռան մեջ Վուվունիկյանը և Սաշան սկսում են կովել իրար
հետ):

Մտնում է Օլիմկան:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Որտե՞ղ ես:

ՕԼԻՆԿԱ. Որտե՞ղ եմ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Զէ, որտե՞ղ ես:

ՕԼԻՆԿԱ. Հետո՞, որտե՞ղ եմ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ախր որտե՞ղ ես, աշխարհք բան կա անելու, ես այստեղ մե-
նակ, ամեն ինչ կարո՞ղ եմ... օ՜ֆ... գինիները բերել տվի՞ր:

ՕԼԻՆԿԱ. Մենակ գինիներ՞ն են: Բա երի՞նջը, բա գառներ՞ը, բա զակուս-
կեղեն՞ը: Հոգիս դուրս եկավ: Հանգիստ նստե՛լ ես:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ե՞ս եմ հանգիստ նստել: Այդտեղ ընթրիքը, այնտեղ անա-
սուններն են կոտորվել, արտերն են փշացել... Դու գիտե՞ս ինչ
քրտինքների մեջ եմ...

ՕԼԻՆԿԱ. Զայնամ, ես ի՞նչ ամեն:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Հասարակական ջի՞ղ սովորիր, ո՞նց թե դու ինչ անես:

ՕԼԻՆԿԱ. է, հիմի հասարակական ջիղդ ընթրիքի ժամանա՞կ բռնեց: Ավ-
տո նստի, գնա քաղաք շորերս բեր:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ժամանա՞կ կա, ի՞նչ ես ասում:

ՕԼԻՆԿԱ. Տե՛ս, ուզո՞ւմ ես, որ մարդամեջ երեւամ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Շորը չեմ խնայում, բայց մարդամեջ դուրս գալդ չեմ սիրում:

ՕԼԻՆԿԱ. Ինչո՞ւ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Շա՛տ ես խլվում:

ՕԼԻՆԿԱ. Իմ բնական ձևս այդ է, խլվալը ո՞րն է:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Զգիտեմ, խոսում են: Դու քեզ հավաքիր մի քիչ, պատաս-
խանատուի կին ես:

ՇԼԻՆԿԱ. Դժուխները քարով են ավել: Խոսում են՝ թող իրենց կանանց վրա խոսեն, որ ամեն մի՛նը քառասուն սիրեկան ունի: Հիմա՝ կոնկրետ: Ես գնա՞մ երինջը մորթել տամ:

Մտնում է Նապոլեոն Կորկոտյան:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ա՛, բա՛րե, բա՛րե, ազնիվ բարեկամս, վերջապես:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. (Լուրջ բարեւում է բոլորին) Հը՛մ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Նստեք, ընկեր Կորկոտյան: Տրամադրություններիդ վատ է երևում:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. (Լուրջ) Ոչ... աշնպե՛ս...

ԲԱՐԵՂԱՄ. Երեի հոգնած եք:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. ...Աշնպե՛ս...

ԲԱՐԵՂԱՄ. Գիշերս մինչև լույս գրո՞ւմ էիք կարձեմ:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Ոչ, քնած էի: Բայց... Աշնպե՛ս...

ՇԼԻՆԿԱ. Ընկեր Կորկոտյան: Ընդհարանում է այստեղ, Մոսկվայի գործուղումներից հետո: Ծիշտ չէ՞, այստեղ ձանձրալի է:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Ոչ... աշտինքն... աշնպե՛ս... Ը՛, ինչ եմ ասում: Կարգադրեք այնտեղ պահեստին, որ ամեն օր ինձ թարմ միս ուղարկեն: Այս ի՞նչ շրջան է, սովից ուլում են կստորել ինձ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Կկարգադրեմ, անհոգ եղեք, ընկեր Կորկոտյան: (Մի քուղք է մեկնում Նապոլեոնին):

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Ի՞նչ բան է սա:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Կվարտալի ցուցանիշներն են: Մի փոքր...

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Ուղբերկ եք: Ես դեմ չեմ: Ավելի կարող եք:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Այո՛... Բայց այստեղ ցույց չէ աված հատուկ պերիֆերիայի ֆոնդը, որ պահեստ է տրված...

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Ես դեմ չեմ:

Պատուհանից Պավլեի գեմֆը ներս է խորվել և նայում է Բարեղամին:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ես սառտիկ ներողություն եմ խնդրում, որ ձեզ թողնում եմ մենակ: Մի րոպե...

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Խնդրեմ, խնդրեմ:

ՇԼԻՆԿԱ. Ոչի՛նչ, ոչի՛նչ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ես իսկույն ձեզ կլսեմ, իսկույն:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Խնդրեմ, խնդրեմ:

ՇԼԻՆԿԱ. Ոչի՛նչ:

ՊԱՎԼԵ. Բաջօ՞ղլի, բդե՛րը, բդե՛րը քի՛չ ա, բդե՛րը... (Բարեղամը դուրս է գնում, Պավլեն գլուխը ետ է պահում):

ՕԼԻՆԿԱ. Դուք նեղացած ե՞ք որևէ մեկից:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Նո ոչ սքից նեղացած չեմ:

ՕԼԻՆԿԱ. Ոչ, նեղացած եք և ինձանից եք նեղացած:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Նա ձեզանից նեղացած չեմ:

ՕԼԻՆԿԱ. Ապա ինչո՞ւ եք նեղացած:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Նա նեղացած չեմ: Նա միայն շափաղանց նեղացած եմ, թե ինչպե՞ս ձեր ամուսինը խանգարում է մեզ, որ մենք, օրինակի համար, միասին լինենք: Եվ ինչպե՞ս դուք հանդուրժում եք, նա ձեզ խանգարի, որ դուք, կենթադրենք, սիրեք ինձ: Ի՞նչ կա այստեղ, ոչի՞նչ: Նա շատ եմ մոտածում և չեմ կարողանում մի բոսի հասկանալ, թե նա ի՞նչ պիտի ունենա դրա դեմ: Դուք պարզապես ի՞նչ եք սիրում և ոչ թե մեկ ուրիշին, որը ձեզ չի սիրում: Լինեք այդպիսի դեպք, ես ինքս մամուլի մեջ կդատապարտեի ձեզ: Նա խիստ եմ շափաղանց: Բայց այստեղ, երբ ես և դուք բոլորովին նվիրված միասնում ենք իրար, ի՞նչ դատապարտելի բան կարելի է գտնել այստեղ: Ոչինչ: Նոր մարդու կենցաղ է, որ պետք է քաջալերել: (Համբուրում է):

ՕԼԻՆԿԱ. Նա էլ եմ այդպես կարծում: (Համբուրում է):

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Տեսնո՞ւմ եք: Եվ ի՞նչ: Մի՞թե ես ձեզ սիրում եմ անհատական սիրով, անձնական նպատակների համար: Ամենևին: Իմ սերս հասարակական է: Նա հետամուտ եմ հին կենցաղի ոչնչացման: Ինչ է, անձամբ, կարելի է ասել, ես ժամանակ չունեմ, նո՞ւ, ասենք սիրելու:

ԲԱՐԵՂԱՄ. (Ներս գալով) Նա սաստիկ ներողություն եմ խնդրում, որ ուշացա:

ՕԼԻՆԿԱ. Խնդրե՛մ, խնդրե՛մ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Զե՛, գիտե՞ք, ինձ կանչեցին անասնապահական գծով:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Ոչինչ, ոչինչ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Նա լսում եմ ձեզ, ի՞նչ կհրամայեիք:

Մառուկը գլուխը ներս է խոբում դռնից և նշանակալից կանչում Բաբեղամին:

ԲԱՐԵՂԱՄ. (Բաբեղացած) Ի՞նչ կա...

ՄԱՌՈՒԿ. Մի բոսե...

ԲԱՐԵՂԱՄ. (Շեշտ նայելով Մառուկին) Զբաղված եմ...

ՄԱՌՈՒԿ. Մի բոսե...

ԲԱՐԵՂԱՄ. Զբաղված եմ...

ՄԱՌՈՒԿ. Մի բոսե...

ԲԱՐԵՂԱՄ. Զբաղված եմ, ասի:

ՇԱՌՈՒԿ. Մի բուսի...

ԲԱՐԵՂԱՄ. Թյո՛ւ... (Վեր է կենում և գնում դուրս):

ՕԼԻՆԿԱ. Բայց դա շատ վիրավորական է: Մի՞թե դուք անհատապես ինձ
չեք սիրում:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Սիրում եմ... բայց, այնպե՛ս...

ՕԼԻՆԿԱ. Ապա դուք ինչի՞ց եք այդպես վրդովված:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Ես չափազանց վրդովված եմ ձեր ամուսնուց: Անցյալ օրը
քիչ մնաց ձեր տանը նա ձեզ համբուրելու: Դա գիտե՞ք ինչպես է
ղիպչում իմ սրտին, ինչպե՛ս դուք չի գալիս ինձ: Եվ մեր սերը...

ՕԼԻՆԿԱ. Բայց թաքցնենք մեր սերը, Բարեղամը գալիս է:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Թաքցնենք, ևս դեմ չեմ:

Մտնում է Բարեղամը:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ես սաստիկ ներողություն եմ խնդրում... (Նստում է) Ես
լսում եմ ձեզ: (Նկատում է Մխոյի դեմքը, որ պատահանից ներս է
խորել և նայում է իրան) Հա՛, ի՞նչ է: (Մտեմնալով պատահանին)
Ես սաստիկ ներողություն եմ խնդրում ձեզ... (Մեկուսի) Բայց այդ-
պես չի՛ կարելի: Վերջապես քաղաքավարություն կա աշխարհքիս
երևաին: Մարդ եմ ընդունել: Պետք է տեսակցեմ: (Գալիս է տեղը):
ՕԼԻՆԿԱ. Ես գնամ երինջը մորթիլ տամ: Դնա՛նք, ընկեր Նապոլիոն, օգ-
նեք ինձ:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Դնա՛նք, ևս դեմ չեմ: Յտեսություն:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Յտեսություն, ընկեր Կորկոտյան, չեք մոռանա այս երեկո...

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Այո՛... Այնպե՛ս...

Դնում են: Մուկուշը ներս է նայում դռնից:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Հա, ի՞նչ ևս ուզում էլի:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Ընկեր Բարեղամ, երինջը մորթեցին:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Լավ, իսկ դու ինչո՞ւ եկար:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Ե՛ս... չգիտեմ...

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ախպիր, գնա գործիդ, ի՞նչ ևս մաստակի պես կպիլ ինձ:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Իսկապես, գնամ, իհարկե: (Հեռանում է):

Մառուկը ներս է մտնում անմիջապես:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ես ինքս մնացել եմ զարմացած: Մարդը եկել է գործով խո-
սելու հետս: Ի՞նչ էիր անհանդիստ անում շարունակ օպերատիվ
զբաղմունքի ժամանակ, ուղղակի անքաղաքավարություն է, նեղն եք
գցում մարդու:

ՄԱՌՈՒԿ. Ինչպե՞ս զրանցեմ Կորկոտյանի և մյուսների դ մթերքի հաշի-
վը: Փոխարինաբար, թե անվերադարձ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Փոխարինաբար-անվերադարձ: Դու այնտեղ հաշվապահա-
կան լեզվով ձևակերպիր «ներքին» մատյանում իբրեւ... ձևակերպու-
թյուն, «օղի մեջ»:

ՄԱՌՈՒԿ. Լավ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. «ներքին» մատյանում:

ՄԱՌՈՒԿ. Լավ...

ԲԱՐԵՂԱՄ. «ներքին» մատյանում...

ՄԱՌՈՒԿ. Լավ...

ԲԱՐԵՂԱՄ. Դե, ուրեմն, հա՛, ի՞նչ կա:

ՄԱՌՈՒԿ. Նո՛ւ էլ փոխարինաբար-անվերադարձ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Դու էլ ե՛ս վերցնում... լավ, ձևակերպիր այդ ևս: Կարելի էր
սպասել մի քիչ...

ՄԱՌՈՒԿ. Ես կսպասեի... բայց... չսպասեցի...

Ներս Են մտնում Պետյա, Սարգիս, Ժողա Մակեդոնյան, Վոամ-
շապուն Իվանյան, Սաշա Պանիրյան, Վուվունիկյան, Կոստան:

ՍԱՐԳԻՍ. Սովխողում նկատվում է խոշոր բեկումն դեպի պլանային
անասնաբուծությունը:

ՍԱՇԱ. Ուրախալի է, ուրախալի:

ՍԱՐԳԻՍ. Նու, կարծես դադարի ժամ է, գնանք:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Այդպես ուրեմն, ընկերներ, բոլորդ այս երեկո ինձ մոտ եք
ընթրիքի: Կխոսենք հրատապ խնդիրների մասին: (Գնում են):

ԿՈՍՏԱՆ. (Մտնելիս ետ պահելով Վոամշապունին) Հը՛, լա՛վ ժամի եք
վրա հասել, գիշերս կենցաղային ֆրոնտը բաց ենք անում:

ՎՈԱՄՇԱՊՈՒԷ. Հը՛, լա՛վ պատրաստություն է լինելու:

ԿՈՍՏԱՆ. (Շվաքնելով) Իո՛ւֆֆ... ձկնհղեն և դակուսկեղեն...

ՎՈԱՄՇԱՊՈՒԷ. Ինչ է ասո՞ւմ...

ԿՈՍՏԱՆ. Նաև օրիորդեղեն... (Օղային համբույր) Միրավո՛ւյ, ըհը՛...

Վ Ա Ր Ա Դ Ո Ւ Յ Ր

ԱՐԱՐ ԱՌԱՋԻՆ

ՊԱՏԿԵՐ Բ

Բարեղամի տան սպառչամբը և այգին: Պատշգամբի վրա դաշնամուր: Մառուիմներ և ստվերախիտ անկյուններ: Երկար սեղանների շուրջը նստած են հյուրերը՝ Պետյա, Կարգիս, Ժողա Մակեդոնյան, Վոսիկայունի Իվանյան, Սաշա, Պանիրյան, Մառուկ, Վոլոնիկյան, Նասյուրեռն, Թանգազիգ, Սվետլանա, Ռոզալյա, բոլորակից Մերիկ, Կոստան և այլն:

Բարեղամ և Օլիմկա աշխատակիցների օգնությամբ հյուրասիրում են: Ելումուտ է անում Պավլեն: Դուդուկչիները նվագում են:

ԿՈՍՏԱՆ. (Դուդուկչիներին) Ապա, ապա՞: (Երգում է) «Ես պուճուր, յարս պուճուր, անունիդ մեռնեմ»:

Դուդուկչիները ամուսն են:

ՀՅՈՒՐԵՐ. Հա՛-ջա՛ա՛ն:

ԿՈՍՏԱՆ. (Երգում է) «Ես պուճուր, յարս պուճուր, անունիդ մեռնու՞նեմ»:
ՄՅՈՒՄՆԵՐԸ. (Նրան ձայնակցելով)

«Անունիդ մեռնեմ յար ջա՛ա՛ն

Անունիդ մեռնեմ յար ջա՛ա՛ն

Անունիդ մեռնեմ»:

Նասյուրեռնը և Օլիմկան սիրաբանում են զանազան առիթներ որոնելով և հեռանալով ծառերի խորքեր:

ՌՈԶԱԼՅԱ. (Սվետլանային) Մի գե՛նը մտիկ, գե՛նը:

ՍՎԵՏԼԱՆԱ. Հա՛, մի ժամ է նայում եմ, ուշ մի՛ դարձնի:

ՌՈԶԱԼՅԱ. Իհարկե, ի՞նչ հետաքրքիր բան... ֆո՛ւ... հալա մի ֆասոնին մտիկ: Խիստ է երեսկայում, թե նասյուրեռնը սիրահարված է իր վրա:

ՍՎԵՏԼԱՆԱ. Շատ է խլվում:

ՌՈԶԱԼՅԱ. Կարծում է, թե կնախանձենք իր շորերին: Փո՛ւհ, շատ էլ արժանի է, ա՛յ:

ՍՎԵՏԼԱՆԱ. Իսկի՛ր էլ չեմ հախանձում: Իհա՛րկե, նրա պեսները կհագնեն, մենք ի՞նչ, դիրեկտորի կնիկ չենք:

ՌՈԶԱԼՅԱ. Մի՛ մտիկ տա, թող ճաքի՛ր, որ ուշ չենք դարձնում: Հիմա կգնան

բաղկոն: Լա՛ւ հետեր, տե՛ս:

ՍՎԵՏԼԱՆԱ. Ձէ՛ ու բաց կթողնեմ: Շատ է տրաք-տրաք գալիս:

ՍԱՐԳԻՍ. Հարգելի թամադա, ինձ խոսք:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Բրիգա՛դը, ուշադրությո՛ւն:

ՀՅՈՒՐԵՐ. Լսե՛ք, ուշադրությո՛ւն:

ՍԱՐԳԻՍ. Տուրիստների միության բրիգադը, որ, ուրեմն, ուսումնասիրել է Միության բոլոր սովխոզները, այսպես ասած՝ եկել է այս «էնտո-դիաստ» սովխոզը ուսումնասիրելու: Ուրեմն, մենք այստեղ տեսնում ենք համերաշխություն, որի համար որոշ չափով մենք խմում ենք սովխոզի ամբողջ կուլեկտիվի կենացը:

ԿՈՍՏԱՆ. Տո՛ւշ: (Խլագում են):

ՍԱՇԱ. Հարգելի՛ սեղանակիցներ, հարգելի՛ բրիգադ, հարգելի՛ ընկեր Կորկոտյան: Այս օթեանիս տակ ես ամենաանկեղծ կերպով ասում եմ, որ մենք եռանդուն կերպով հավաքված ենք այս ուրախության ֆրոնտը, և այստեղ մենք որոշ շափով ներկա ենք, ինչպես դուք, նույնպես և մյուսները: Ուրեմն, ես պնդում եմ, որ այս ասպարեղում մեզ հետ են ինչպես դուք, այնպես և մյուսները: Եվ մենք շատ համերաշխ ենք և առաջ ենք տալիս մեր սոցիալիստական գործերը: Ես ամենաանկեղծ կերպով առաջարկում եմ խմել մեր ղեկավար ղիրեկտոր Բարեղամ Գալուստիչի կենացը, որ, ուրեմն, սովխոզի ֆրենտում համերաշխություն է գցել:

ՀՅՈՒՐԵՐ. Բարեղամ Գալուստիչի կենացը: Ուռուսա՛: Տո՛ւշ: (Դուդուկչիներ-բը Խլագում են տուշ):

ՊԱՎԼԵ. (Առագ-առագ, խուռչիկ-մուռչիկ զալով մոտենում է Բարեղամին)

Պամադո՛րը, բաջօ՛ղլի, պամադորը, պամադորը, բերե՛մ, լավ լադա-թին ա: Հա՛, բերե՛մ պամադորը, խորո՛ված ա:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Բե՛ր: Էն գլխից կգաս: (Տույց է տալիս բրիգադի կողմը):

Մտնում է Ռուբենը:

ԲՈԼՈՐԸ. Ո՛ւօօօ՛ բարո՛վ, բարո՛վ, բջիջն եկալ: Բջիջ ջան, եկ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ա՛յ, աչդպես, տնաշեն, ո՛ւր ես:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Նո՞ր եկար քաղաքից: Մի իմանաս ի՞նչ քաղցր ժամանակի վրա հասար ու քաղցրացրիր քեֆը: Նստի՛ մի, նստի՛, հոգուդ մատաղ: Տե՛ղ բաց արեք:

ՀԱՅՆԵՐ. Համեցե՛ք, համեցե՛ք:

ՌՈՒԲԵՆ. Էս ի՞նչ բանի եք, ընկերներ:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Փի՛ս բանի մեջ ենք, բջիջ ջան, խլվիլ ենք քեֆի մեջ, չենք կարում միջիցը դուրս գալ: Արի՛, հոգուդ մատաղ:

ՏՈՒՐԵՆ. Շնորհակալ եմ, ես, ճիշտ ասած՝ գնում եմ:

ՎՈՒՄՇԱՊՈՒՀ. Նստի՛, թե հոգիդ կսիրես:

ՏՈՒՐԵՆ. Չէ՛, սպասեք մի:

ՎՈՒՄՇԱՊՈՒՀ. Տո, ի՞նչ սպասել, նստի՛: Վերցրո՛ւ բաժակը: (Գինի է ածում):

ՏՈՒՐԵՆ. Լա՛վ քեֆի մեջ եք, Ձեք ասում, թե ո՛նց են սխմում ինձ:

ՎՈՒՄՇԱՊՈՒՀ. Տո՛, քեզ սխմողը, բա մեզ չի՞ սխմում: Բայց դե ի՞նչ անենք: Մենք էլ էդ դարդից քեֆ ենք անում: Ապա մի վարպետ, էն...

Դուդուկչիները նվագում են «Ես պուճուր»:

ՏՈՒՐԵՆ. (Բարեղամին) Լսիր է՛, բան եմ ասում...

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ասա՛, հոգո՛ւդ մեռնեմ:

ՏՈՒՐԵՆ. Կվարտալի մասին ի՞նչ եք անում:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Տեղեկանքները պատրաստում ենք: (Նրզում է) «Ես պուճուր»:

ՏՈՒՐԵՆ. Թո՛ղ էդ, բան եմ հարցնում:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Հարցրո՛ւ, հոգո՛ւդ սառկեմ:

ՏՈՒՐԵՆ. Բա մի՞նչն հիմա ինչի՞ պատրաստ չէ: Պետք է պատրաստենք շտապ կարգով:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Իհա՛րկե, կանե՛նք... (Նրզում է):

ՏՈՒՐԵՆ. Լսիր, է՛...

ԲԱՐԵՂԱՄ. Լսում եմ, անո՛ւշ ջան:

ՏՈՒՐԵՆ. Վաղը մի նիստ գումարենք, խոսենք կվարտալի պլանների մասին: Բոլոր ցուցանիշները պետք է այս տարվա որոշումների համաձայն լինի...

ՎՈՒՄՇԱՆ. (Մոտենալով Ռուբենին) Դուդուկը մի փշացնի, թե հոգիդ կսիրես: Մի տես ո՛նց է սրտի ծերը մղկտացնում: Դինին սառեց, վերցրու: Զա՛ն, վարպետ ջա՛ն, ապա մի էն դիլխորը, էն, էն, էն... «Ցե՛րե՛կը շա՛նա՛ք կա՛նե՛մ»...

ՏՈՒՐԵՆ. (Բարեղամին) Հետո կդենենք հետագա կվարտալի խնդիրները: Կխոսենք:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Կանե՛նք, կանե՛նք: Այնքա՛ն խոսենք, որ ասես հերիք է: Դիտե՛ս ինչ: (Նրզում է) «Ե՛ս պուճուր, յարս պուճուր, արևիդ մեռնեմ...»:

Դուդուկչին ձայնակցում է:

ՎՈՒՄՇԱՆ. Զա՛ն, վարպետ ջա՛ն:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ռուբեն ջան:

ՏՈՒՐԵՆ. Հա՛ ջա՛ն:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ռուբեն ջան, չեմ վախում. ա՛յ, թող լսեն ընկերները, երե-

սիդ հմ ասում, լա՛վ բջիջ ես: Չնեղանաս, հոգուդ սատկեմ: Քու էք ազիդ կողմդ շատ սիրեցի: Նկար, ախպեր ջան, լավ հուպ տվիր եռանկյունուդ, խաշեցիր, բայց... նստեցիր քեֆի: Մարդը դա է: Այդպես պիտի լինի ակտիվը: Դիտեմ, քեզ հրահանգում են, որ անես: Այն էլ գիտեմ ինչու են հրահանգում: Դա նրանց պարտքն է: Դու էլ քոնը քշիր: Հուպ տուր: Կանի՛ լավ, չի անի՛ մի ղոռի, չի կարելի խեղդել: Պիտի իրան թողնես: Տակտիկան մեծ բան է: Մեր թշնամիներն են՝ մենշեկը, դաշնակը, կուլակը, գլուխները կտրիր, համաձայն հմ, բայց լավ մեթոդներ ունեն, վերցրու: Դիալեկտիկա է, հոգուդ սատկեմ, ախր կուլակ ասիր ու խփեցիր, օգուտն ի՞նչ: Պետք է հաշտ գնանք ամենքի հետ: Կոնկրետացումը պրոբլեմ է, ջանմ, եղավ՝ լավ, չեղավ՝ չեմ ղոռի: Տեմպերը, տեմպերը: Ես էլ հմ ասում: Բայց երբ տեսար, չի հաշտվում՝ կամաց, կամաց, կամ թո՛ղ, հերն անիծած: (Ականջ դնելով նվագին) Զա՛ն վարպետ: (Քրի տակին երգում է):

ՌՈՒԲՆՆ. Հա՛, շա՛տ են դնում կազմակերպական խնդիրներ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Զեականություն է, ջա՛նմ: (Քրի տակին երգում է: Հանկարծ նշան անելով Վոսմշապուհին) Հարգելի՛ թամադա, ինձ խո՛սք տվեք:

ՎՈՒՄՇԱՊՈՒՀ. Հո՛պ, հո՛պ, հո՛պ, հո՛պ, հո՛պ... Ուշադրություն, ընկեր դիրեկտոր Բարեղամ Դալուստիչը խոսում է:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ամենահարգելի բրիգադ, լա՛վ, ազի՛դ ընկեր Կորկոտյան, թանկագին ընկերներ՝ գյուղխորհուրդ: Ամենահարգելի բրիգադ: Ահա երկու օր է՝ դուք եկել եք ուսումնասիրելու մեր սովխոզը: Քննադատության ուժեղ կրակի տակ առել մեզ, ցույց եք տալիս մեզ մեր թերությունները, արձանագրում եք մեր վերելքը: Նվ ի՞նչ եք տեսնում: Ես համարձակ կարող եմ ասել, այդ կվկայի իմ ազնիվ ընկեր Ժողա Մակեդոնյանը, համերաշխություն և համերաշխություն: Ես միանգամայն համաձայն եմ ընկեր Սաշա Չարխչյանի հետ, որ մենք եռանդուն կերպով հավաքված ենք այստեղ: Մենք տեսնում ենք մի անձնավորության հմուտ ղեկավարությունը մեր սովխոզի պահեստի ֆրոնտում, որ կանգնած է միշտ միևնույն պոստի վրա: Դա Զորաբուրել Պանիրյանն է: Նա իր կողքին շարունակ կանգնած է տեսնում մի տաղանդավոր զինակից՝ Թոշնիկ Վուվունիկյանին, որի զարգացած ուղեղը վարում է այժմ մեր սովխոզի հաշվապահությունը: Ընկերներ՛ր, մեր մեջ են Ժողա Մակեդոնյանը, մեր գյուղխորհրդի նախագահը և անդամ՝ Վոսմշապուհ Իվանյանը:

որոնք հանճարեղ կերպով օժանդակում են մեր սովխոզի գործերին: Ահա այնտեղ են Սվետլանա Չախմախսազյանը և Ռոզալյա Յունկուշյանը: Նույնպես տիկին Թանգազիդ Ամատունին և տիկին Սոտնիկյանը, որ կենցաղային ֆրոնտում գործակցում են մեր ակտիվին:

ԶԱՅՆ. Եվ Ծառուկ խորխուռունին:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Եվ Ծառուկ խորխուռունին:

ԿՈՍՏԱՆ. Տիկնայքնե՛ր չան, ձեռ կենա՞ցը:

ԶԱՅՆ. Մի՛ խանգարեր:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Մի փայլուն աստղ է բարձրանում մեր գրականության մեջ, որի լույսը շողշողում է մեր շրջանում: Դա թղթակից Մրրիկն է: Ծօօ, գիտե՞ք ինչ թղթակից է Մրրիկը... է՛է՛, թղթակից, Մրրի՛կը... ր՛մ, թեև նա շատ քիչ է գրում, երբեմն էլ չի՞ գրում ամենեին, բայց... նա մտածո՞ւմ է... մտածո՞ւմ է... բայց... բայց ի՞նչ է մտածում ընկեր Մրրիկը... Ծ՛, շա՛տ բաներ է մտածում ընկեր Մրրիկը... այնպիսի՛ բաներ, որ վե՛րջը կիմանա՞ր... ե՛... ե՛... այնպե՛ս:

ԿՈՍՏԱՆ. Մրրի՛կ... յո՛ւհ... էկավ, հա՛... քե՛ֆ արա:

ԶԱՅՆ. Մի՛ խանգարի:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Ընկերնե՛ր, համերաշխությո՜ւն և համերաշխությո՛ւն: Ահա դրա համար եմ պայքարում, դա է իմ լողունը «Էնտուլիաստ» սովխոզի ֆրոնտում: Եվ այդ համերաշխության ասպարեկում իմ կողքին եմ տեսնում, մի կողմից գյուղխորհուրդը, իսկ մյուս կողմից, հսկայի պես կանգնած է ինքը՝ Նապոլեոն Կորկոտյանը: Ամենաանկեղծ ընկեր, ամենաանկեղծ, անբիծ բարեկամ: Ամենաանկեղծ կերպով առաջարկում եմ նոր ֆիգուրա, նոր գործիչ Նապոլեոն Կորկոտյանի կենացը, որը կենդանի դիալեկտիկա է:

ՎՈՍՄՇԱՊՈՒՋ. Կենդանի դիալեկտիկա ընկեր Նապոլեոն Կորկոտյանի կենացը:

ԶԱՅՆՆՐ. Ո՛ւր է, որտե՞ղ է... կանչե՛ք: Ընկե՛ր Նապոլեոն, ընկե՛ր Կորկոտյան:

Նապոլեոնը ներս է գալիս ծառերի խորքից:

ԶԱՅՆՆՐ. Ընկեր Կորկոտյան, ձեր կենացը, ձեր կենացը, ընկեր Նապոլեոն: Տո՛ւշ, (Տուշ):

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Շնորհակալ եմ: (Նստում է Օլիմպայի մոտ):

ՕԼԻՆԿԱ. Նրեակայում եմ ինչ պաշտոններ եք վարել:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Պաշտոննե՛ր: Ամենաարա՛գ: Հազիվ աչքս բաց եմ անում մի պաշտոնում, իսկույն բարձրացում, առաջարկում են նորը: Այսօր Մոսկվա, վաղը Լենինգրադ: Հիմա ես այստեղ նշանակված եմ սո-

ցիալիստական մի մեծ առաջադրանքով: Եթե ոչ, ես այստեղ չէի գալ: Ինձ հաճախ են ուղարկում տեղից-տեղ: Ճեղքվածքները փակելու: Այնպես է լինում, որ հեռագրով մի տեղ հաղիվ անցած եմ լինում պաշտոնի, հանկարծ մյուս հեռագիրը՝ «Նապոլեոն Սոխակիչ, խնդրում ենք անցնիք այսինչ տեղը»: Ձեռք կարող չգնալ: Բնավորությունս այսպես է: Այդ արագության պատճառով էլ ինձ շատ տեղեր միշտ հարցնում են՝ «ո՞վ է այս մարդը»: Անձամբ ինձ չեն ճանաչում կյանքում, որովհետև ճանաչում են թե չէ, ես արդեն ուրիշ տեղ եմ: Ես ձեզ հավատացնում եմ, Օլինկա Միրզախանովնա, ես ուղղակի փախչում եմ կարծես, և շատ տեղեր, գործերը կիսատ, հաշիվները չփակված: Իրենք են փակում իմ ետևից: Եվ այնպես են իմ ետևից որոնում ինձ նոր պաշտոնի համար, ինչպես մի հանցագործ փախստականի: Եվ եթե մի օր հանկարծ լսեք, որ ինձ որոնում են, իրոք պիտի այդպես կարծեք:

Օլինկա. Այդպես հոգնեցուցիչ է:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Իմ տեմպերն են այդպես, համամիութենական: Բայց ձանձրալի է Հայաստանում:

Օլինկա. Այո, ձեզ պետք էր մի ավելի բարձր տեղ: Ձեզ սաղում է այդ Գիտե՞ք, մի տեսակ...

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Ռազմա՞խ, ահա թե ինչ եմ սիրում: Մի անգամ գերմանական Ֆրոնտում էսկադրոնիս հետ...

Օլինկա. Ախ դուք սպա՞հ եք եղել: Ի՞նչ հետաքրքիր է:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Ո՛չ առանձնապես... այնպե՞ս... այսինքն՝ ես դեկլարացիա տվել եմ և ծառայել եմ կարմիր բանակում... Սակայն խոսենք սիրո մասին: Այնտեղ, ծառերի տակ հով էր կարծես:

Օլինկա. Եթե կամենաք, հով էր իսկապես: Գնանք: (Գնում են):

ՎՌԱՄՇԱՊՈԻՀ. Լավ ճառ ասացիր «Կենդանի դիալեկտիկա»:

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Ես ոչինչ չունեմ, կենդանի դիալեկտիկա է, բայց ինքնաքննադատության կարգով՝ ինչպե՞ս է, որ առձեռն 3000 ռուբլին չի վերադարձնում:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ընկե՛ր Վուվունիկյան, բյուրոկրատիկ մի՛ նայեք մարդուն: Գումարը ձեռք կբերվի, բայց մարդը դեֆիցիտային բան է: 3000 ռուբլու համար մարդուն հո չե՞ս սպանի:

ԺՈՌԱ. Մարդուն սպանելը լավ չէ: (Խմում է):

ԲԱՐԵՂԱՄ. Իմ գործի մեջ խիստ եմ, ո՛չ մի սկզբնական խառնուրդ: Դրա համար էլ ոչ ոքի չեմ նեղացնում: Ինչի՞ նեղացնեմ, Ժոռա՞, Վոա՞մ, ինչի՞ նեղացնեմ:

ԺՈՌԱ. Նեղացնելը լավ չէ: (Խմում է):

ԲԱՐԵՂԱՄ. Նեղացնեմ, որ կուժն ու կուլան վերջը իմ գլխի՞ն կոտրեն: Զէ՛, ախպեր, հս ոչ ոքի ձեռ չեմ տա, ինձ էլ ձեռ չեն տա, դորձն էլ առաջ կերթա: Մարքսի մե՛րը չմեռնի, դիալեկտիկայից էլ լավ բա՞ն կա: Տո, ամեն քուրայի մեջ էլ կհալվի մարդը, զուխը կսպհի: Ապրող է մարդը: Ամեն ուժիմի էլ սաղում է: Թող սխալվի մարդ, վերջը կուղղվի: Թող հենց ընկնի, որ բարձրանա: Զուրը կեղտ չի վերցնում: ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Ահա այդ կեսը շատ ճշմարիտ կես է, հս էլ նկատել եմ. հենց որ մեկը մի պաշտոնում որ ընկնում է, նրան ավելի բարձր պաշտոն են տալիս: Ինքնաքննադատության կարգով հմ ասում:

ՊԱՆԻՐՅԱՆ. Ահա՛, այդ եղա՛վ, կեցցե՛ս:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Նապոլեոնը ունի որոշ թերություններ: Օրինակ, անգիտակցաբար մոտն է պահում երկար ժամանակով հասարակական գումարներ: Ի՞նչ անենք: Գումարների խնդրում հա որոշ փիլիսոփայություն ունի:

ԺՈՌԱ. Փիլիսոփայությունը լավ բան է: (Խմում է):

ԲԱՐԵՂԱՄ. Միկնո՛ւյն է, վերջը դնում ենք սոցիալիզմ, թացն էլ չորի հետ կլավովի, կերթա: Է՛, մեղանում դիալեկտիկ չեն:

ԺՈՌԱ. Որ դիալեկտիկ չեն, էդ լավ չի: (Խմում է):

ԿՈՍՏԱՆ. (Նրգում է) «Նս պուճուր, յարս պուճուր» (Դուդուկչիները նվագում են) Տիկնայրեհ՛ր, օրիորդեհ՛ր ջան, ձե՛ր կենացը:

ԶԱՅՆԵՐ. Հա ջա՛ն:

ԲԱՐԵՂԱՄ. (Ոգևորված) Զա՛ն, աղե՛րք, ուրախության ժամանակ ուրախություն անենք, դորձի մեջ պայքարենք: Զխնայե՛նք իրար, ճշմարիտն ասենք, խփե՛նք իրար: Տղե՛րք ջան, ձեռ հոգո՛ւն մատաղ, պայքարե՛ք, բայց անձնավորության մի՛ կպչեք, մի՛ խորտակեք մարդուն: (Ժողային) Ժո՛ռա Մակեդոնյան, ո՛չ մի սկիտկա թույլ չեմ տա: Միաձո՛ւյլ, համերա՛շխ: Ընկե՛ր Մրրիկ, սխա՛լ եմ, խփի՛ր, մի՛ խնայիր, ուղղի՛ր ինձ, դի՛ր իսկական ճանապարհի վրա: Զա՛ն, աղերք ջա՛ն, աղնի՛վ խփենք դորձի մեջ, բա՛ղցր խմենք ընկերության մեջ: Թանգա՛ղիլ խանում, սը՛խ կաց:

ԹԱՆԳԱԶԻԶ. Սըխ եմ, փեսա ջան, դու էլ սըխ կաց:

ԲԱՐԵՂԱՄ. (Նրգում է) «Նս պուճուր, յարս պուճուր»:

ԿՈՍՏԱՆ. Զա՛ն, դիրեկտոր ջան:

Դուդուկչիները կցում են նույն եղանակը:

ՎՈՒԱՄՇԱՊՈՒՀ. Ուտե՛մ քեզ, վարպետ ջան, վե՛ր քաշի էդպես:

ԺՈՌԱ. Վառեցի՛ր, թողեցիր:

ԿՈՍՏԱՆ. Մատենիւրիդ ծիւրն ուտեմ, վարպե՛տ ջան:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Տղե՛րք ջան, Սարգի՛ս ջան, Պետյա՛ւ ջան, Բրիգա՛դ ջան, քե՛ֆ արեք, մի՛ կոտորեք իրար սիրտ: Լաւությունը լաւ բան է: Համը կյա՛նքն է, համը մարդն է: Լա՛յն նայեք, ռազմախո՛ւ վ նայեք: Չե՛ղա՞վ կապիտալիզմ, թո՛ղ լինի սոցիալիզմ: Ախպե՛ր ջան, թե պիտի գնան սոցիալիզմ ու ինձ էլ հետները քաշեն, լաւ է՝ կամքովս կգը՛նամ: Աշի՛, թե եղավ սոցիալիզմ, մեջը կլնենք, չեղա՛լ էլի մեզ պես կապրենք: Համ սոցիալիզմ, համ ինդիվիդուալիզմ, չորս վաղմի: Միծաղում են:

ԿՈՍՏԱՆ. Զա՛ն, դիրեկտոր ջա՛ն:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Տղե՛րք ջան, տղամարդու աշխարհք է: Դե՛մ եղիր, ասա՛ ու դիմա՛ցիր: Սովխողը կբանդեմ՝ համերաշխությունը չեմ քանդի: Քե՛ֆ արեք: Թա՛նգազիկ խանում, սը՛խ կաց:

ՔԱՆԳԱԶԻԶ. Սըխ եմ, փեսա ջան, դու էլ սըխ կաց:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Սըխ եմ ու սըխ էլ կմնամ, չո՛րտ վաղմի: Յո՛ւհ, ռազմախի հերն եմ անիծել, որ շտապ ու ջարդես, ցրիվ տաս ամեն բան, սովխող-մովխող ու (խվում է, բաժակը կոտրում) ջարդո՛ւսիշուր կանեմ, հո՛ւմ-հում կխժռեմ ամեն բան: Զո՛ւռնա զարկեք, հե՛րն անիծած: Մորի՛կ, կա՛յծերդ կհանեմ, հա՛... պահիր գրիչդ, դրա տեղը չի, չես կարող դուրս բերել սա՛, սա՛, սա՛: Սա կյանքի քուրան է, կյանքն ինքն է: Զո՛ւռնա զարկեք, Մորի՛խի՛կ, թղթումըթերդ կճմոթորեմ ու կճմռեմ, քեզ էլ հեռը, նրանց էլ... Խմի՛ր, խեղդի՛ր սրա մեջ: (Վերցնում է շիշը) Կխեղդե՛մ սրա մեջ բրիգադ-մրիգադ, ամեն բան, քեզ ու նրանց: Զո՛ւռնա զարկեք: Զարկե՛ք, էղպե՛ս, զարկե՛ք: (Զուռնան գլում է: Սկսում է կատաղի մի վակխանալիա՝ ծափ, աղմուկ: Բաբեղամը վեր է կենում տեղից ու մեջտեղ գալով սկսում է ծղրտալ) Տա՛յ, տա՛յ, տա՛յ, տա՛յ: (Քեֆը հասնում է կատաղի շափերի: Նվագում են լեզգիներկա և մեջ են փաշում Թանգազիզին ու Բաբեղամին: Մրանք պարում են իրար դեմ):

Խոհանոցից ներս են վազում Պավլեն ու իր օգնականը: Վերջինս երկու ձեռին մի շամփուր խորոված ու պոմիդոր, իսկ Պավլեն՝ ավստեով խորովածը մեծ սինիի մեջ: Պավլեն հանկարծ տրանսի մեջ քնկնելով քողնում է սինին սեղանի վրա, մեջ է քնկնում և լուրջ ու արագ պարում լեզգիներկա, շատ կարևոր գործի գիտակցությամբ, նրա դիմաց պարում է օգնականը՝ օդում շամփուրները պտտեցնելով:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Բայց ո՛ւր է Օլինկան: (Հյուրերի հետ պուրս է գնում):

ԻՌԶԱԼՅԱ. (Ներս վագելով Սվետլանայի հետ) Այստեղ էլ չեն: Սիրտս
ճաքում է հեռաբրբրությունից: Պիտի իմանամ բանն ինչումն է:
Տեսա՞ր ինչպես էր Նապոլեոնն աչքով անում, հրանի իմանամ ո՞ւր
են հիմի, մինչև աչքովս չտեսնեմ՝ գիշերս չեմ քնի:

ՍՎԵՏԼԱՆԱ. Ի՞նչը պիտի տեսնես:

ԻՌԶԱԼՅԱ. Դրանց սիրաբանությունը:

ՍՎԵՏԼԱՆԱ. Սիրաբանություն չե՞ս տեսել:

ԻՌԶԱԼՅԱ. Տեսել եմ, բայց սա հեռաբրբիր է:

ՍՎԵՏԼԱՆԱ. Ախր ի՞նչ հեռաբրբիր բան է, չեմ հասկանում: Բայց հե-
ռաբրբիր է, թե ո՞ւր գնացին: Ապա գնանք այդին:

ԻՌԶԱԼՅԱ. Գնա՛նք: (Գնում են դիմացի դռնից):

ՕԼԻՆԿԱ. (Առաջ գալիս է կողքի պնից, նրան հետևում է Նապոլեոնը)
Ո՛ւ, ո՛ւ, ո՛ւ, ես խիստ նեղացած եմ քեզանից:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Երգչում եմ, որ այն մտքով շատի, թե իբրև կասկածում եմ,
որ դու սիրում ես Բարեղամին: Այլ... այնպե՛ս...

ՕԼԻՆԿԱ. Ո՛ւ, ո՛ւ, ո՛ւ, դու կասկածում ես:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Մտածիր, ախր ինչպե՞ս կարող ես մի այդպիսի վայրենի
բան կասկածել, թե ես ենթադրում եմ, որ սիրում ես Բարեղամին:
Դա վեր է մտքից և երևակայությունից: Այսինքն՝ ես կասկածում եմ,
որ նա կարող է հանկարծ կամե՛նալ, որ դու նրան սիրես: Սա ճիշտ է:

ՕԼԻՆԿԱ. Ո՛ւ, ո՛ւ, ո՛ւ, դու կասկածում ես...

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Գործնական ուղաջարկ... Մի համբույր ե... (Փորձում է համ-
բուրել):

ՕԼԻՆԿԱ. Այստե՞ղ, ոչ, անկարելի է, երբեք չի կարելի այստեղ... (Թույլ
է տալիս) Ոչ, դու ինձ չես սիրում: (Ինքն էլ է համբուրում նրան):

Ներս է մտնում Բարեղամը, նրա ետից գալիս են անհկատե-
լի Ռոզալյան և Սվետլանան:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. (Հագալով ետ է փաշվում) Ըհ՛հ: (Մոտենում է պատուհանից
և դուրս է նայում) Սա ի՞նչ շենք է, այնտեղ, դիմացը:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Դա իմ կնիկն է, ընկեր Կորկոտյան: Յա՛... յա՛...

ՕԼԻՆԿԱ. Ի՞նչ անբաղաճա՞վարի ես:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Ես մինչև անգամ չեմ հասկանում, թե ի՞նչ եք ասում...

ԲԱՐԵՂԱՄ. Սա... սա, եղա՞վ մարդկություն...
Նապոլեոնը դուրս է գնում: Ռոզալյան և Սվետլանան անհետա-

նում են:

ՕԼԻՆԿԱ. Ի՞նչ եղավ քեզ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Չէ, հալա կաց, խելքս զլուխս դա: Խելքս թոցնում եմ: Յա՛:

(Սլինկալին) Օջա՛խ ես քանդում...
Օլի՛նկա. ի՞նչ է, է՛:

Վաճաճապում, Սաշա, Պանիրյան վրա են բախվում:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Ի՞նչ է, ի՞նչ պատահեց:

ՍԱՇԱ. Բարեղամ Գալուստիչ, ինչո՞ւ քեփդ խարաք եղավ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Յա, գյաղա՞: էս ի՞նչ բան էր, տո: Կնկանս դիպա՞վ:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Ո՞վ է՛:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Նապոլեոնը... յա՛: Համբուրեց կնկանս:

ԺՈՌԱ. Նապոլեոնը... Նապոլեոնը այդ տեսակ բա՞ն... Զի կարող պա-
տահել:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Աչքո՞վս տեսա:

ԺՈՌԱ. Մի՛ հավատա:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Աչքո՞վս տեսա... յա՛:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Գինով է, լա՛վ, անց կա՛ց: Քեֆը մի փշացնի:

ՍԱՇԱ. Բարեղամ Գալուստիչ, պատահական էր, ներողամի՛տ հղեք:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Ամոթ է, հյուր է, պատվիդ վաչել չէ:

Մտնե՛ում են ուրիշ հյուրեք: «Հա, ի՞նչ է, ի՞նչ է պատահել»,

«համբուրել է» և այլն:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Թողեք ջանմ... կնկանս համբուրի՞:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Բան չկա՛, քեֆը ցույց տուր, դրա ժամանակը չի:

ՎՈՒԼՈՒՆԻԿՅԱՆ. Բանվորները կիմանան, ամոթ է:

ՊԱՆԻՐՅԱՆ. Զպատմեք բանվորներին, լավ չէ: Արի, ընկեր Բարեղամ:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Դե, ապա Բարեղամ Գալուստիչը պարում է: Ապա, մի
լիզդինկա:

ԺՈՌԱ. Հա՛, հա՛, լիզդինկա: Ապա՞ վարպետ, լիզդինկա:

Դուդուկչիները նվագում են չեզգինկա, Բարեղամին մեջ են
փաշում և գոռում, որ պարի: Սա ետ է փաշվում, բայց ստիպվում է
պարել:

ՍԱՇԱ

ԺՈՌԱ

} Տաշի՛... տաշի՛... (Տաշի են խփում):

ԲԱՐԵՂԱՄ. (Պարելիս հանկարծ ուշաբերվելով) Հը՞: (Կանգնում է):

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ

ՍԱՇԱ

ԿՈՍՏԱՆ

ԺՈՌԱ

} (Զոռում են) Տա՛շի, ժամանակը չի՛, տաշի՛... տ՛նց կաց,
տա՛շի:

Բարեղամը բարկացած պարում է:

ԲԱՐԵՂԱՄ. (Կանգ է առնում) Օ՛ֆ... կացե՛ք, ջանմ, մի քիչ շոմե՛լ առնեմ:

ՎՈՒՄՇԱՊՈՒՇ. Հա՛, շո՛ւնչ առ, այ, նստիր այս կողմ, մի քիչ հանգըս-
տացիր:

Տանում են մի կողմ և իրենք գնում իրենց տեղերը:

ՊԵՏՅԱ. (Փորը շփելով ու շունչ փաշելով գալիս է առաջ Սարգսի հետ)
Էս՞ֆ... տո էս ի՞նչ լավ սովխող է... ի՞նչ կասես, Սարգիս... մոտիկ
տեղերում էլ ուրիշ էսպես սովխող չկա՞:

ՍԱՐԳԻՍ. Հա՛, աչք ածա, գնանք մի էնտեղ էլ: (Գնում նստում են իրենց
տեղերը):

ՌՈԶԱԼՅԱ. (Մոտենալով Բարեղամին) Դու դրանց մի՛ լսի: Դրանք բոլորը
խաբարբզաններ են ու բամբաստողներ: Ծիշաք կուզե՞ս, վաղուց էի
դրանց հետևում: Հենց նոր եղա այդում: Էլի կանչեց Օլինկային:
Գնացին ծառի տակ: Մոտեցա, ասի տեսնեմ ի՞նչ են քչփչում:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Հա՛...

ՌՈԶԱԼՅԱ. Մոտեցա... սպասի, ե՞ս մոտեցա... թե՞ նրանք մոտեցան...
չեմ հիշում:

ԲԱՐԵՂԱՄ. (Ձայնացած) Դե միենույն չե՞, խոսքդ ասա: Հա՛...

ՌՈԶԱԼՅԱ. Հա՛, մոտեցա նրանց... Թե՞... հա, հա մոտեցա, ասի տեսնեմ
ի՞նչ են քչփչում և լսեցի, որ Նապոլեոնն ասաց՝ «Ես կմեռնեմ, եթե
դու ինձ չսիրես»:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Հետո՞, Օլինկան ի՞նչ ասաց...

ՌՈԶԱԼՅԱ. Օլինկան էլ ասաց, թե՛ հա էլ կմեռնեմ, եթե դու ինձ չսիրես:
Այստեղ նրանք համբուրվեցին:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Օֆ... հետո՞...

ՌՈԶԱԼՅԱ. Հետո գնացին դուրս, մտան այգին:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Այդ թող... հետո՞...

ՌՈԶԱԼՅԱ. Մտան այգին, գնացին ծառերի տակով հեռուն...

ԲԱՐԵՂԱՄ. Լավ, այդ թող... հետո՞...

ՌՈԶԱԼՅԱ. Անցան թմբի այն կողմը...

ԲԱՐԵՂԱՄ. Է, լավ, հարկավոր չէ:

ՌՈԶԱԼՅԱ. Լավ տեղը մնաց, է՛...

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ի՞նչ լավ տեղ, սատկի՛ լավ տեղը, ընտանիքս քանդվեց, մի՛
սլաքում էլ:

ՌՈԶԱԼՅԱ. Չեմ պատմում: Որ անցան թմբի ետևը...

ԲԱՐԵՂԱՄ. Հոգի մի՛ հանի... Թո՛ղ ասինք... ասա, որտե՞ղ են հիմի:

ՌՈԶԱԼՅԱ. Այդում:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ո՛ւյ, հա դրանց: (Վեր է կենում: Մտնում է Օլինկա: Ռոզա-
լյան հեռանում է):

ԲԱՐՆՂԱՄ. Էս ի՞նչ ֆինտիֆլյուշկաներ էին:

ՕԼԻՆԿԱ. Ի՞նչ ֆինտիֆլյուշկաներ:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Ռոմանտիկական ֆինտիֆլյուշկաներ:

ՕԼԻՆԿԱ. Գրաբար չեմ հասկանում, հայերե՞ն ասա:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Հայերենն այն է, որ նապոլեոնը քեզ գրկեց, համբուրեց:

ՕԼԻՆԿԱ. Վա՛յ, գրկե՞ց... Չտեսա՞, չի՞ կարող պատահել:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Ինչո՞ւ չի կարող պատահել, խանումս:

ՕԼԻՆԿԱ. Որ պատահեր կիմանայի:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Նս տեսա՛, խանումս:

ՕԼԻՆԿԱ. Ինչո՞ւ, երբ չեն գրկում, համբուրում, էդ չես տեսնում, երբ համբուրում են՝ տեսնում ես:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Ի՞նչ է ասում, ինչո՞ւ... դու ասա...

ՕԼԻՆԿԱ. Նրա համար, որ աչքդ չորս չես անում, որ տեսնես համբուրելը:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Ապա, չտեսնե՞մ, ինչ է ասում:

ՕԼԻՆԿԱ. Այո՛, մի՛ տեսնի: Ազնիվ ամուսինը իր հասարակական գործերը չի թողնի ու ընկնի կնոջ մի համբույրի ետևից, որ դանազան թյուրիմացություններ տեսնի: Մինչև անգամ չեմ էլ հիշում: Հը՞, Համբուրե՞ց: Մոտեցավ, բան էր ուզում ասել, ես դիպա նրա բերանին: Մանր բուրժուական բաների ետևից ես ընկել: Ի՞նչ կա մի համբույրի մեջ:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Ինչպե՞ս թե՛ ինչ կա:

ՕԼԻՆԿԱ. Հազար անգամ համբուրել ես ինձ: Ի՞նչ եղավ: Կամ նապոլեոնը, որ իմանա, թե համբուրել ես ինձ՝ կնեղանա՞: Ես կարծում եմ նա այնքան կրթված մարդ է, որ իսկի էլ չի մտածում այդ մասին:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Աչքդ լո՛ւյս, Բարեղա՛մ... Նապոլեոնն է՛լ պիտի մտածեր այդ մասին: Նապոլեոնն ինչ գործ ունի մարդ ու կնոջ գաղտնիքների մեջ:

ՕԼԻՆԿԱ. Նապոլեոնը... փո՛ւհ... նա իսկի չի էլ հետաքրքրվում այսպիսի չնչին խնդիրներով, թե ո՞վ է ինձ համբուրում, դո՞ւ, թե նա: Նապոլեոնը զբաղված է մեծ խնդիրներով, նա իսկի ժամանակ էլ չունի համբուրելով զբաղվելու:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Ապա ինչո՞վ է զբաղված:

ՕԼԻՆԿԱ. Համամիութենական գործերով:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Դե լա՛վ, համամիութենական գործը հիմի կտեսնե՞ս, Օլինկա՛ խանում, որ աչքերդ շեշ ու բեշ բանաս:

ՕԼԻՆԿԱ. Դու վայրենի ես, կանկա:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Կանեմ:

ՕԼԻՆԿԱ. Դու ե՛ր կուսակցական գործերը, ե՛ր ճշմարտությունը կմոռանաս,
կանեմ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. (Գոռում է) Կանեմ, Օլինկա խանում, կանեմ: Ես Բարեղամն
եմ, ասող ու անող եմ:

Մտնում են Վուսմշապուհ, Պանիրյան, Սաշա և Գալուստ:

ՎՈՒՄՇԱՊՈՒՀ. Էհ, հո հանգստացա՞ր:

ՍԱՇԱ. Մի՛ բարկանաք, Բարեղամ Գալուստիչ, մի՛ բարկանաք:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ձե՛, պիտի բարկանամ:

ՊԱՆԻՐՅԱՆ. Աշխատեք չբարկանալ, ընկեր Պահլավունի:

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Ժամանակը կգա, հետո կբարկանաք, հիմի ժամանա-
կը չէ, Բարեղամ Գալուստիչ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Թողեք, հիմի պիտի բարկանամ: Ես նրա հերը կանիծեմ:

ՍԱՇԱ. (Բռնելով Բարեղամին) Պաժալուստա, Բարեղամ Գալուստիչ,
մա՞նօլում:

ՊԱՆԻՐՅԱՆ. Ընկե՛ր Բարեղամ, համերաշխությունը կքայքայվի:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Զհանդա՞մը համերաշխությունը, թողեք, ընտանիք է կոր-
ծանվում:

ՍԱՇԱ. Մի՛ հուզվի, Բարեղա՞մ Գալուստիչ, մի՛ հուզվի:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Թողե՛ք, ես նրա աղիքները պիտի թափեմ, ո՞ւհ: (Պրծնում է
նրանց ձեռքից և վազում է դեպի խորքը):

ՎՈՒՄՇԱՊՈՒՀ. Երի հա՛... սա մեղ խաչատառակ կանի:

ՊԱՆԻՐՅԱՆ. Դործի հանգամանքի մասին մտածեցեք: Բանվորներ կիմա-
նան: Վտանդավոր պարագաներ կան:

ՎՈՒՄՇԱՊՈՒՀ. Ձե՛, պետք է հաշտեցնել պրան, գործերը կբացվեն:

Վ. Ա. Բ. Ա. Գ. ՈՒՅՐ

Ս Ր Ա Ր Ն Ր Կ Ր Ո Ր Դ

Բարեղամի կաթինետը: Նստած է Կապետը: Մտնում է Մուկուշը:

ԿԱՊԵՏ. Հա, եկա՞ր, ի՞նչ հղավ:

ՍՈՒԿՈՒԶ. Համաձայնեցրի: Բրիգադ ենք կազմում ու էս խոզերին մի լավ քարաբաղնիս անում: Քաղբաժնից էլ կգան:

ԿԱՊԵՏ. Դե գնա՛նք, բջջի նիւտ անենք, սկսենք:

ՍՈՒԿՈՒԶ. Սպասի էգուց: Մի սրանց քաղաքացիական կռիւլը թնդանա:

ԿԱՊԵՏ. Ինչի՞դ է պետք: Զեռաց անենք:

ՍՈՒԿՈՒԶ. Զէ, կուց մի շուրը դուրս գա: Էստեղ ինքնախժռումից բացի ուրիշ բան կա: Էսպես սովխո՞ղ կլի: Ես էսպես սովխող չեմ տեսել: Տո, էս ի՞նչ պոմպուլիների կամպունիա ա լցւիլ, բոլորը մեկտեղ, էս մեր սովխողը: Էդ մենք հնք, որ տանում ենք: Ո՞վ ա էս հապրապուլին՝ էս նապուլեոնը: Մի ուրիշ ճանճի փոշտով էլ հարցնենք, հո սրան չե՞ն փնտրում: Գլո՞վսս մեռնի, թե սրան չեն փնտրում:

ԿԱՊԵՏ. Ո՞վ պիտի փնտրի, ինչո՞ւ:

ՍՈՒԿՈՒԶ. Բաս, պետք ա որ փնտրեն: Աչքիս փնտրվող ա երևում, շեշ ու բեշ: Սրան հարցնում են դեսից դենից: Ա՛յ, կտեսնես: Մոռացա: Պետք ա սրան ուկամհնդաւատ անեմ քաղբաժնին: Մեկ էլ էն իշի ալանջում քնածը, էն թղթակից Մրրիկ ա, ինչ դահրումար ա: Հրես թղթակցությունը ճամփում հմ «խորհրդային Հայաստան», տեսնենք ո՞վ ա բանթղթակիցը:

ԿԱՊԵՏ. Քշի: (Վեր է կենում):

Մտնում է Ռուբենը:

ՌՈՒԲԵՆ. Ո՞ւր է դիրեկտորը:

ՍՈՒԿՈՒԶ. Գնացել է խոզի ֆրոնտը:

ՌՈՒԲԵՆ. Կարգին խոսի, ի՞նչ խոզի ֆրոնտ:

ՍՈՒԿՈՒԶ. Նապուլեոն մեծի վրա կռիւլ ա գնացել:

ՌՈՒԲԵՆ. Լսեք, բանվորներն ասին բրիգադ եք կազմում: Ես ավելորդ եմ համարում:

ԿԱՊԵՏ. Բայց կհակառակե՞ս, որ կազմենք:
ՌՈՒԲԵՆ. Այո՛, կհակառակեմ: Ի՞նչ դուրս կգա դիրեկտորի ընտանեկան
գործերին խառնվելուց:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Դուրս կգա լեզգիներէ, Վանա փորքա, Երեանու տիկ-տիկ:
ՌՈՒԲԵՆ. Հետո՞...

ՄՈՒԿՈՒԶ. Հետո՛ խողակերություն, մթերքակերություն, հակահեղափո-
խություն:

ՌՈՒԲԵՆ. Վե՛րջը...

ՄՈՒԿՈՒԶ. Վերջն էլ, ախպերս, որ դու ես, Շը՛-վը՛-հը՛, բը՛-դը՛-աը՛,
կը՛-վը՛-հը՛: Հասկացա՞ր: Պը՛ստ:

ՌՈՒԲԵՆ. Է, լա՛վ, կարելի է և բրիգադ բերել: Ասածներդ ի՞նչ է: Կար-
ծում եք ես դե՞մ եմ: Բայց ես կարծում եմ խիստ չափաք է լինել,
կուղղվին: Բերեք, կամաց-կամաց կքննենք: (Գնում է):

ՄՈՒԿՈՒԶ. Քշի, կամացի ժամանակ չի: Համաձայնեցրի սապոնի գոր-
ծարանի հետ. սրա էլ ոտի տակին դնում ենք սապոն ու պը՛ստ:

ԿԱՊԵՏ. Դնենք բշիշում:

Մտնում է Բաբեղամը և նրա ետևից Մխոն:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Մեզ կանչե՞լ էիր, ընկեր դիրեկտոր:

ՔԱՐԵՂԱՄ. Հա, բան ունեմ ասելու: Նստե՛ք: Նստի՛, Մխո: Դու ճիշտ էիր
հասկացել, Մխո: Այդ նապուկոնը խող է:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Խո՞ղ...

ՔԱՐԵՂԱՄ. Դատի պիտի տամ դրան, խաչտառակեմ խողության համար:
Դուք էլ վկա եղեք, որ իմ բարեկամությունը խժռեց ու ինձ խողու-
թյուն արեց:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Ի՞նչ խողություն:

ՔԱՐԵՂԱՄ. Մեծ խողություն:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Մե՞ծ խողություն: Ի՞նչ բան է:

ՔԱՐԵՂԱՄ. Չեմ կարող պատմել: Բայց իմացե՛ք, որ շատ մեծ խողու-
թյուն է արել:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Տեսնես ի՞նչ մեծ խողություն ա: Երևի անասուններն ա սատ-
կացրել, մթերքներ խժռել...

ՔԱՐԵՂԱՄ. Այդ չեմ ասում:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Հակահեղափոխական ա...

ՔԱՐԵՂԱՄ. Է՛, ինչե՞ր է դուրս տալիս:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Ուղտ՞ւմ ես, ընկեր դիրեկտոր, բրիգադ բերենք քննի, տեսնի,
թե ինչ խողություն ա:

ՔԱՐԵՂԱՄ. Չէ, բրիգադ պետք չի:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Լավ, ուրեմն ի՞նչ ասենք բանվորներին:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Առաջժամ ասեք նապոլեոնը խող է, ամենքը գլխի կընկնեն:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Խո՞ղ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. (Բարկանալով) Հա՛, հա՛, խո՞ղ, մե՛ծ խող, յորկշիրի խող, նրա հերն անիծած:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Շատ բարի: Կպատմենք բանվորներին, հը՞, Կապետ:

ԿԱՊԵՏ. Պետք է, պետք է: Պատմենք:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Մի հեքիա՞թ շինեմ, որ... Լավ, էն էլ չպատմե՞նք, թե մեկել-
ները ոնց են ծպացնում:

ԲԱՐԵՂԱՄ. (Ուշիլ ղուրսն է) Ո՞ւր մնաց է՛, Ռոզան... Ինչպե՞ս...

ՄՈՒԿՈՒԶ. Ասում եմ չպատմե՞նք, թե ոնց էր նապոլեոնը ծպացնում:

ԲԱՐԵՂԱՄ. (Դուրս գնալով) Պատմեք, հերն անիծած:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Ի՞նչ խողովոյուն ա: Մխո, ի՞նչ ես ասում, մի բրիգադ չկան-
չե՞նք:

ՄԽՈ. Ինչվորիս ա:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Կանչենք, մի սրտոնց բմբուլները հաներ երկինք:

ՄԽՈ. Կեղծավորություն պետք չի: (Գնում է: Կապետն ու Մուկուշը հե-
տևում են նրան):

ԲԱՐԵՂԱՄ. (Մտնելով Մրբիկի հետ աջ դռնից) Կզնաս Պանիրյանի մոտ
և կստանաս: Հետո այն էլ պիտի ուղղակի հայտնեմ քեզ, ընկեր
Մրբիկ, որ նապոլեոնը ամենաստոր տիպն է մեր շրջանում: Ամեն-
քին հայտնի է, որ նա կենցաղապես այլասերված է, գրի՛ր այս
(Ռոզալյան ներս է նայում):

ՄՐԲԻԿ. Լա՛վ, Պանիրյանը որտե՞ղ կլինի հիմա:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Մի Լավ թղթակցություն կգրես, որ խայտառակվի այդ խողը:
Նայում է Ռոզալյայի կողմը:

ՄՐԲԻԿ. Պանիրյանը որտե՞ղ կլինի հիմա:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Կծու մի բան գրիր, թունդ, հասկացա՞ր: Պանիրյանը պահես-
տումն է, քնա այնտեղ:

Մրբիկը գնում է: Մտնում է Ռոզալյան:

ԲԱՐԵՂԱՄ. (Կռպում է դուռը բանալիով) Դու ամեն բանին վկա կաց,
Ռոզա:

ՌՈԶԱԼՅԱ. Վկա եմ թե գրկելուն, թե համբուրելուն, թե...

ԲԱՐԵՂԱՄ. Լա՛վ... ի՞նչ ես բոլորը մանրամասն ասում:

ՌՈԶԱԼՅԱ. Բայց բոլորը ճշմարիտ է, է՛: Լսի՛ր, դու փալասի կտոր կլի-
նես, եթե թույլ տաս, որ նա այդպիսի լրբություն անի: Ո՞վ է նրան
իրավունք տվել ուրիշի կնկան սիրելու:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Այդ աստ: Ես նրա հերն անիծեմ:

ՌՈԶԱԼՅԱ. Քեզ հարցրե՞լ, քեզնից իրավունք վերցրե՞լ է:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ապա, ա՛յդ աստ: Ես նրա հե՛րն անիծեմ:

ՌՈԶԱԼՅԱ. Բավական չէ սովխողի մթերքները կրում էր, հա կրում իր տունը, հիմի էլ ուրիշի կնկա՞ն է ուզում կրել: Ես նրան այնպես խայտառակեմ, որ եկած ճամփան մոլորի...

ԲԱՐԵՂԱՄ. Օֆ, օ՞օօօօօօօօֆ... իսկի՞նչ այս տեսակ բան գլուխս չէր եկել: Գինին գլուխս էր տվել, լավ չզգացի: Բայց հիմի, որ մտածում եմ, խելքս ցնդում է: Օ՞ֆ...

ՌՈԶԱԼՅԱ. Ամենալավ փաստը մնաց: Էն ոնց Օլինկային նստեցրից սովխողի կառքն ու պնացին:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ե՞րբ...

ՌՈԶԱԼՅԱ. Էսօր...

ԲԱՐԵՂԱՄ. Սպասիր, ես դրա աղիքները թափեմ: Ո՞նց թե:

ՌՈԶԱԼՅԱ. Դե հիմի թող շափերն իմանան: Ես պնացի (Բաց է անում գուռը և գնում):

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. (Ներս քնկնելով, առագ) Ուզում եմ հարցնել, թե ինչպե՞ս ձևակերպեմ նապոլեոնի...

ԲԱՐԵՂԱՄ. Զհամարձակվեք նրա անունը տալ: Ասեք խող:

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Խո՞ղ...

ԲԱՐԵՂԱՄ. Յորկշիրի խող:

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Զեմ հասկանում, աղնի՞վ խող:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ամենաա՛նաղնիվ, ամենակե՛ղտոտ, ամենաստո՞ր խող, որի նմանը չկա աշխարհքում: Ով նրան ուրիշ անուն տա, նա թշնամի է սոցիալիզմին և հակահեղափոխական է:

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Հիմա գրություն պետք է ուղարկեմ, գրեմ յորկշիրի խո՞ղ...

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ո՞ւմ...

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Յորկշիրի խողին:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Գրիր ինչ ուզում ես, բոլորի հե՛րն անիծած, թե ինչ կգրվի: Վուվունիկյանը գնում է:

ԾԱՌՈՒԿ. (Մտնելով ներս) Բրիգադին պե՛տք է ճամփու դնել: Գնամ, է՛:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Զհանդամի գյուղը գնա թող: Դարդս բրիգա՞դն էր, աշխարհքը տակնուվրա է եղել, յալլա՛: (Մտնուկը բաշվում է իր սենյակը):

Մտնում են Վռամշապուհը, Սաշան, Պանիրյանը և վախվխելով նաև Վուվունիկյանը:

ՎԻԱՄՇԱՊՈՒՀ. Է՛, հանգստացա՞ր, վերջացա՞վ:

ՔԱՐԵՂԱՄ. Պատրաստվեցեր, որ ցուցմունքներ տաք դատարանի առաջ:
Գատի եմ տալու այդ սրիկային:

ՍԱՇԱ. Պաժառ մի՛ գցի, Բարեղամ Գալուստիչ, պաժառ մի՛ գցի: Ա՛խ, ա՛խ, ա՛խ...

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Թո՞ղ, Բարեղամ, հանկարծ բրիգադ-մրիգադ չդա ու...
բանվորներն էլ փսփսում են, պատրաստվում են ինչ-որ. մե՛ծ խայ-
տառակոթյուն կլինի:

ՔԱՐԵՂԱՄ. Ավելի՛ լավ, թող խայտառակվի խողը:

ՍԱՇԱ. Ընդունում եմ, որ Նապոլեոնը, կամ ինչպես դուք եք ասում՝ խո-
ղը, ձեզ ընտանեկան անհարթություն է պատճառել, բայց դա կանց-
նի, Բարեղամ Գալուստիչ, հավատացնում եմ, կանցնի:

ՔԱՐԵՂԱՄ. Անհարթություն: Ընտանիք է կործանել: Դրա կաշին մաշկել
պիտի տամ, սպասե՛ք:

ՍԱՇԱ. Մի՛ բարկանաք, էլի սկսում եք բարկանալ...

ՔԱՐԵՂԱՄ. Ի՞նչ ես ուզում: Ի՞նչը չբարկանամ, ինչո՞ւ չբարկանամ:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Հաշտվիր, Բարեղամ, մա՛նօլում: Կանչենք Նապոլեոնին:

ՔԱՐԵՂԱՄ. Երեսը տեսնել չեմ ուզում:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Կանչենք, հաշտվիր:

ՔԱՐԵՂԱՄ. Աղիքները կթափեմ:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Գործը կբացվի, լավ չի:

ՊԱՆԻՐՅԱՆ. Համերաշխություն որ քակտվի՝ գեշ բաներ կբացվեն: Հա-
սարակական շահի համար հաշտվեք, ընկեր Բարեղամ:

ՔԱՐԵՂԱՄ. Կնիկս ձեռքիցս գնում է, հաշտվե՞մ: Այ-հո՛ւյ... Ի՞նչ շահ
ուզում է լինի՝ չեմ հաշտվի: Զանրմ, սկզբունքի հարց է, հիմնական
գծից շեղվել է, կթողնե՞մ, որ գիծ աղավաղվի: Հետո գիտե՞ք ինչ-
պես հուպ կտան ինձ: Իմ կնկանս համբուրի՞: Աղիքները կթափեմ:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Ախր ինչպե՞ս իմանանք, գուցե հասարակական մտքով է
համբուրել:

ՔԱՐԵՂԱՄ. Ի՞նչ, կինս հասարակակա՞ն է: Մի՛ ճաքեցնեք մարդու:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Ավելի լավ, անձնական հողի վրա է եղել:

ՔԱՐԵՂԱՄ. Էհ, անձնական հողի վրա՞ է գրկել, համբուրել կնկանս:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Իհարկե, անձնական:

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Ճիշտ է, ես անձնական փորձով գիտեմ, երբ մարդ
գրկում է, համբուրում է կնոջը, անձնական է: Ի՞նչ կասեք, ընկերներ:

ՊԱՆԻՐՅԱՆ. Ճշմարիտ է, համբուրը անձնական ի:

ՔԱՐԵՂԱՄ. Ջանմ, թողեք, խորհրդային իշխանության օրով ամեն ինչ
հասարակական է: Ո՞ւմն եք ձեռ առնում:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Դե, բյուրոկրատ մի լինի, անց կաց, Բարեղամ, հաշտ-
վի՛ր զնա:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Հիմնական զիծը կա, ինչպե՞ս կարելի է, սկզբունքի հարց է:
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Իսկի զիալեկտիկ չես:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Կնիկս տամ, ինչ է, թե զիալեկտիկ եմ:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Հասարակական հողի վրա զիր հարցը: Դիալեկտիկան
այդտեղ է:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Դա՛րտակ բան է, չե՛ք համոզի, գաղափարի կռիվ է, կեն-
ցաղ է ալլանդակել: Այդ տեսակ բաների մեջ ամենից լավը հասկա-
նում է Մարքսը: Ես նրա՛ հետ եմ համաձայն:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Զանձ, Մարքսը ի՞նչ բան ունի կնկանդ հետ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Է, կնիկս տամ, ի՞նչ եք ասում:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Հա՛, տուր, ի՞նչ ես կպել մասնավոր սեփականության:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ա՛յ-հո՛ւյ, կոմունի՞զմ է, ի՞նչ է:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Է, կոմունիզմի ժամանակ կտա՞ս:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Կտա՛մ: Իսկ հիմի ի՞նչ, անցողիկ շրջանում կնիկ տան, խելքդ
ո՛ւր է, ձախ հավասարեցո՞ւմ ես ուզում:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Լսի՛ր, իր կամքին թող՝ կվերադառնա. նապոլեոնն էլ
կձանձրանա, կթողնի:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ինքնահոսի՞ մատնեմ, օպորտունի՞ստ եմ: Քաղանգրագիտ
բաներ եք ասում: Չե՛, հիմի իմ ամեն բանս Մարքսով է: Մի բուպե
Մարքսից չեմ հեռանա, այս բանը լա՛վ իմացեք: Ես իմ կնիկը չեմ
տա համայնական սեկտորին:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Վերացական բաներ ես ասում:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Իմ կնիկս կոնկրետ է: Զա՞նձ, թողեք, ի՞նչ եք ուզում: Ես
նրա հե՛րը պիտի անիծեմ: (Գնում է կարիճետ):

ՊԱՆԻՐՅԱՆ. Վտանդ մեծ է, ընկերներ, մեր զիրեկտոր պիտի մերկացնի
Նապոլեոնի պարագան, Նապոլեոնն էլ զիրեկտորի պարագան և
մեջտեղը կրնա ծագիլ մեր պարագան և ընթացքներ առաջանալ... և...

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. ...Մեր ոտացած մթերքների հաշիվները հրապարակ
դալ: Հասկանո՞ւմ եք:

ՍԱՇԱ. Թույլ տվեք ձեզ նկատելու, ընկեր Վուվունիկյան, որ դուք միշտ
չձեռնարկված եք խոսում:

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Ես գրականագետ չեմ, ընկեր Չարխչյան, ես հաշվա-
պահական լեզվով եմ խոսում:

ՊԱՆԻՐՅԱՆ. Գործի հանգամանքի մասին խորհեցեք, ընկերներ:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Գործի հանգամանքն այն է, ընկերներ, խելքը մենք

ունենք հիմա, նա խելք չունի: Գոնե մենք մեր գլուխն աղատենք:
ՊԱՆԻՐՅԱՆ. Այո՛, ուրեմն նախ կառաջարկեմ Ծառուկի հետ համաձայ-
նեցնենք:

ՎՈՒՄՇԱՊՈՒՀ. Մի տեսեք հո նյութական բազան գրանցված չէ՞ մատ-
յաններում: (Խորհրդավոր) Հա...

ՍԱՇԱ. Հա՛:

ՎՈՒՎՅԻՆԻԿՅԱՆ. Այո՛, թի բռնվի՛ պարզ է, որ գող ենք:

ՍԱՇԱ. (Դռնից դուրս) Ընկե՛ր Ծառուկ, մի բոսկ: (Մտնում է Ծառուկը)
Ընկեր Ծառուկ, նեղություն չլինի, ասեք խնդրեմ, առհասարակ ինչ-
պե՛ս է գործի հաշվապահությունը:

ԾԱՌՈՒԿ. Ձեմ հասկանում:

ՊԱՆԻՐՅԱՆ. Էություն խկությունը, ասել կուղի, ի՞նչ կերպ ձևակերպ-
ված են արտաքին և ներքին մասերուն մեջ:

ԾԱՌՈՒԿ. Ամեն բան գրանցված է: 700 ոչխար, 100 կով, 20 ուղտ և հետո
մթերքները:

ՎՈՒՄՇԱՊՈՒՀ. Այնպե՛ս... իհարկե, «օղի» մեջ:

ԾԱՌՈՒԿ. Ո՛չ, մատյանների մեջ:

ՎՈՒՄՇԱՊՈՒՀ. Մատյանների մե՞ջ... դա լավ չէ:

ԾԱՌՈՒԿ. Ձէ, ինչո՞ւ, լա՛վ է. Կարելի է իմանալ ինչքան անասուն է սատ-
կել, ո՞վ ինչքան մթերք է տարել:

ՎՈՒՄՇԱՊՈՒՀ. Համենայն դեպս, լավ չէ:

ԾԱՌՈՒԿ. Միշտ էլ լավ է: Ձէ՛, միամիտ կացեք, ամենքինդ էլ գրանց-
ված է:

ՍԱՇԱ. Ախր ի՞նչ կարիք կար գրանցելու:

Ծառուկը գնում է:

ՎՈՒՄՇԱՊՈՒՀ. Էհե՛, լա՛վ խրվեցինք: Պետք է խելքի բերել էն կատա-
ղած եղան և գործը ծածկել: Հասարակական խնդի՛ր է:

ՊԱՆԻՐՅԱՆ. Եթե բացվի, հասարակության շահեր կրնան վտանգվիլ:
Մտնում է նապոլեոնը:

ՎՈՒՄՇԱՊՈՒՀ. Ահա և նապոլեոն Սոխակիչը: Բարե՛, նապոլեոն Սո-
խակիչ: Ահա, այստեղ է Բարեղամ Գալուստիչը: Ահա և Թռչնիկ
Պետրովիչը, Սաշան և ընկեր Պանիրյանը: Մենք խնդրում ենք, որ հա-
սարակական շահի համար հաշտվեք:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Հասարակական շահի համա՞ր: Միանգամայն համաձայն
եմ, խնդրեմ: Ես սիրում եմ հասարակությունը:

Մտնում է Բարեղամը:

ՎՈՒՄՇԱՊՈՒՀ. Նապոլեոն Սոխակիչ, դուք համաձա՞յն եք բացատրու-

Բյուռն տալու Բարեղամ Գալուստիչին:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Միանգամայն պատրաստ եմ, ինչո՞ւմն է բանը:

ՎՌԱՄՇԱՊՈԻԶ. Բարեղամ Գալուստիչը կասկածում է, որ դուք սիրում եք տիկին Օլինկային:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Տիկին Օլինկային սիրե՞լ, դա մեղանականություն է, որ մտքովս անգամ չի անցել: Նա եկել է ինձ մոտ բոլորովին ընկերաբար: Ես նրա՝ ինձ մոտ գալուն շնորհիվ մասնակցել, ինչպես և ինձ հետ ապրելուն: Ես հարցը դնում եմ պարզ: Սիրե՞լ եմ ես ընկեր Օլինկային: Ոչ: Ինչո՞ւ: Որովհետև, եթե նրան սիրեի՝ անմիջապես կիմանայի ես և ինքնաբենադատության կարգով կխոստովանեի թեկուզ «եռրհրդային Հայաստանում»: Պրակտիկորեն սիրում եմ շատ կանանց, բայց թեորհապես ո՞վ գիտե: Ես հարցը դնում եմ ուրիշ հողի վրա: Խոչ ներկա եղողներն ասեն, արդյոք ես սիրո՞ւմ եմ ընկեր Օլինկային: Ո՞վ կարող է ասել: Ոչ ոք: Որովհետև այդ ինձնից պետք է իմանան, իսկ ես ահա վկայում եմ, որ ընկեր Օլինկայի սիրո մեջ մասնակցություն չունիմ: Սա այնպիսի հիմունք է, որի առաջ կարծեմ ոչ մի առարկություն չի լինի:

ՎՌԱՄՇԱՊՈԻԶ. Ճշմարիտ է: Մարդը խոստովանում է, որ չի մասնակցում տիկին Օլինկայի սիրո մեջ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ես մի կոնկրետ հարց պիտի տամ ընկեր Կորկոտյանին:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Համեցեք, խնդրեմ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Հիմա դուք իսկապե՞ս չեք սիրահարվել իմ կնոջը, էլի՞...

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Դա փիլիսոփայական հարց է: Ի՞նչ է նշանակում սիրահարվել: Մասամբ սիրահարված լինում եմ: Եվ եթե ընդունենք, թե ես սիրահարված եմ ընկեր Օլինկային կամ մի այլ կոնկրետ կնոջ, ես նույն բոսկին նկատում եմ, որ դա իսկույն փոխվում է մի ուրիշ կնոջ: Սերը փոփոխական է, այսինքն՝ դիալեկտիկական: Ես կանանց հարցերում դիալեկտիկ եմ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Հա, դուք այդ հարցում շատ եք դիալեկտիկ:

ՎՌԱՄՇԱՊՈԻԶ. Ընկերներ, հիմա մեզ համար շատ դժվար է որոշել այդ խնդիրը: Դա, ինչպես գիտեք, հոգեկան ինստիտուտներին է վերաբերում: Մենք կխնդրեինք, որ Նապոլեոն Սոխակիչը միամտացնի Բարեղամ Գալուստիչին, որ չի սիրում տիկին Օլինկային:

ՊԱՆԻՐՅԱՆ. Ես պարզ, ընկերական ու գործնական հարց կուտամ ընկեր Կորկոտյանին: Ընկեր Կորկոտյան, դուք տիկին Օլինկային համբուրե՞լ եք:

ԿՈՐԿՈՏՅԱՆ. Համբուրե՞լ: Այո՛, կարծեմ... Բայց դա եղել է բոլորովին

անկեղծ: Իմիջիալոց: Եվ, վերջապես... Այնպե՛ս: Այն էլ ինչպե՞ս
եղաւ, այնպե՛ս մոտեցա, հարեանցի համբուրեցի, կարծում էի
ուրիշի կինն է: Բայց ինքնաքննադատության կարգով պիտի խոս-
տովանեմ, որ տիկին Օլինկային թաքցնելու կարիք չկա, փողոցում
հանդիպել եմ, մինչև անգամ բարեկել եմ, այո՛, այո՛, պետք է խոս-
տովանեմ այդ: Հետո, ես հասարակական գործերով կառք եմ նստել
և մենք տիկին Օլինկայի հետ դնացել ենք կառքով: Ժխտո՞ւմ եմ
այս: Ոչ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Բայց կինս հիմա ձեր տանն է... մի՛ ճաքեցնեք:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Ինքնաքննադատության կարգով՝ այո՛, իմ տանն է: Բայց
ես շատ եմ զարմանում: Ընկերնե՛ր, ընկեր Պահլավունին, կարծեմ
հայտնեց ընթրիքի ժամանակ, թե ես մաքուր, շիտակ մարդ եմ:
Ի՛նչ փոխվեց այն լուսինից: Ոչի՛նչ: Միայն անցաւ մի քանի րոպե,
կարո՞ղ է մարդ մի քանի լուսնում փոխվել: Կարդացե՛ք բոլոր հո-
գեբանական գրքերը:

ՎՌԱՄՇԱՊՈԻՀ. Էհ, փառք ասածու, ամեն բան հարթվեց: Հիմա դո՛ւք
ինչ կասեք, Բարեղա՛մ Գալուստիչ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ես կասեմ, որ նա ուղղակի խող է:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Ես ամենին չեմ հասկանում, թե ինչի մասին է խոսքը:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Խո՛ղ, ահա թե ինչի մասին է խոսքը:

ՎՌԱՄՇԱՊՈԻՀ

ՍԱՇԱ

} Բարեղա՛մ Գալուստիչ:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Դա մարքսիստական խոսք չէր, հիմար:

ՎՌԱՄՇԱՊՈԻՀ

ՍԱՇԱ

} Նապոլեոն՝ Սոխակիչ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Անամոթ:

ՎՌԱՄՇԱՊՈԻՀ

ՍԱՇԱ

} Բարեղա՛մ Գալուստիչ:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Դա մարքսիստական խոսք չէր: Տխմա՛ր:

ՎՌԱՄՇԱՊՈԻՀ

ՍԱՇԱ

} Հանգստացեք, Բարեղա՛մ Գալուստիչ:

ՊԱՆԻՐՅԱՆ

ԲԱՐԵՂԱՄ. Մարքսը, որ ինքը տեսնէր ձեզ, կասեր՝ խո՛ղ:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Ձէր ասիլ խող, որովհետեւ Մարքսը շատ խելոք մարդ էր:

Վառմշապու՛մը, Սաշան և Պանիրյանը Բարեղամին հեռացնում

են Մառուկի սենյակը և դուռը փակում:

ՎՌԱՄՇԱՊՈԻՀ. Նապոլեոն Սոխակիչ, մի բան արե՛ք: Հաշտվեցե՛ք: Բրի-

գադ կգա, գործը կբացվի:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Բրիգադ, թող գա: Ես բրիգադից չեմ վախենում: Համեցե՛ք, ես դեմ չեմ, կհաշտվեմ: Հը՛, բրիգադ: Բայց ի՞նչ կարիք կար բանը բրիգադի հասցնելու: Մենք տղետ ենք և աղմկարար, մինչդեռ պետք է հասկացող լինել և հանդիստ տանել գործերը: Տեսեք այսքան ժամանակ ես այստեղ եմ, լսե՞լ եք իմ աղմուկը: Ոչ: Ինչո՞ւ: Որովհետև ես աղմուկ չեմ հանում: Այլ գործ: Եվ ես գործում եմ միանգամայն լուռ, չեմ խանդարում ոչ ոքի և չեմ սիրում, որ ինձ խանդարեն: Եվ հետո՝ միտքս այնպես զբաղված է, որ չեմ նկատում մանր բաները: Սոված են պահում ինձ այստեղ: Եղել եմ Ռուսաստանի գիգանտներում: Գիտե՞ք ինչպես են պահում սպեցներին: Ստալինի 6 ցուցմունքների համեմատ. Սպեցն ստանում է այնքան մթերք, որ կարող է պահեստ, ֆերմա պահել: Այստեղ ես այդքան ստանում եմ: Ոչ: Ինչո՞ւ: Որովհետև պետք է զոհել: Սա շրջան է: Հայաստանում ռազմախ չկա: Ռուսաստանում բոլորն էլ ունեն: Զգիտեմ, միզանում ինչո՞ւ չեն ուզում ձեռք բերել: Դժվար չէ, պետք է միայն կամենալ: Գնացե՛ք տեսեք Ռուսաստան ի՞նչ սովխոզներ կան: Միլիոնավոր անասուններ, միլիոնավոր փիկրով հացահատիկը գալիս է, գնում: Ո՞վ է նայում: Բարեկամը խոսում է: Պրովինցիալի՛զմ և մեշչանականութ՛յուն: Մառայում էի մի հսկայական սովխոզում: Դիրեկտորը ինձ միշտ ասում էր. «Նապոլեոն Սոխակիչ, որե՛ք բան կամենե՞մ եք»: «Ոչ, չեմ կամենում Իլյան Պետրովիչ»,—ասում էի ես: «Այդ լավ չէ, որ ոչինչ չեք կամենում, Նապոլեոն Սոխակիչ: Մենք ձեզ կստիպենք, որ կամենաք»: Ի՞նչ անեմ, բնավորութ՛յունս է: Գալիս էի տուն և ի՞նչ էի տեսնում, ամեն տեսակ մթերքներ ուղարկել են ինձ, առանց իմ գիտութ՛յան: Այնտեղ մանր-մունր բաներով չեն զբաղվում: Ես այնտեղ ապրում էի բոլորովին անգիտակ, թե ինչ եմ ստանում, ի՞նչ են ուղարկում, որքա՞ն և այնպի՛ս: Ուղղակի՛: Զէի զգում այդ: Բրիգադ: Համեցե՛ք, ես չեմ վախենում: Ես այնպիսի՛ բրիգադներ եմ ճամփել ետ: Ստալինգրադումն էր, կարծեմ, կարող է պատահել և Խարկովում, թե՞ գուցե Աստրախանի և Կազանի մեջտեղ, ութ բրիգադ եկավ և ճամփեցի ետ: «Իմ սովխոզում ոչինչ չկա»,—ասացի և գնացին... Այնպե՛ս:

ՍԱՇԱ. Դուք շատ լուսավորված մարդ եք, Նապոլեոն Սոխակիչ: Դրա համար էլ խնդրում ենք, որ մի կերպ վերջացնեք այս եղելութ՛յունը: Խոստովանանք լինի՝ անասուններն իրենք չէին կամենում սատկել, բայց որովհետև վատ էին խնամում, նրանք ստիպված սատկեցին:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Հա՛, կնկա դիպելեկտիկա է: Խայտառակեմ, «Պրավդայի» մէջ պիտի քցեմ: Ի՞նչ գործ ունի իր այն գիշերվա խայտառակությունից հետո հետո կառք նստել ու համբուրել:

ՕԼԻՆԿԱ. Ամենախելացին այն է, որ աշքերդ փակես այսպիսի շնչին բաների առաջ, այնպես ցույց տաս, որ չես նկատում՝ դո՞ւ ես համբուրում, թե՞ նա է համբուրում:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Ի՞նչ, դիմազուրկ անեմ քեզ: Ո՞վ է քո ամուսինը: Ե՞ս, թե նա: Օպորտունի՞ստ եմ: Ներողություն կանես, այդտեղ թերումներ չեմ տա, չեմ թողնի երկիրեսանություն ու աշքակապություն անես: Այստեղ ուղիղ գիծ է:

ՕԼԻՆԿԱ. Շա՛տ լավ, բանի որ կասկածում ես, որ ես սիրում եմ նապոլեոնին, ես էլ կդեմամ նրա մոտ, որ էլ չկասկածես:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Կգնաս նրա մո՞տ... դրանո՞վ ցույց կտաս, որ չես սիրում նրան: Ի՞նչ կասկած:

ՕԼԻՆԿԱ. Որ ես սիրում եմ նրան:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Բայց գի՞տեմ ես... մի ճաքեցնի... հիմի մազերդ փաթաթեմ: Դռնից ներս եմ նայում Վառձապուն, Սաշա, Սվետլանա և Վովոնիկյան:

ՕԼԻՆԿԱ. Ինձ ծե՞ծ ես հասցնում... Կգնամ նապոլեոնի մոտ, կխնդրեմ, որ ինձ պաշտպանի նման ծեծ ու բամբասանքից:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Նա ո՞վ է, որ գնում ես նրա մոտ: Ասա՛, ինչացո՞ւ է, որ կպել ես նրան: Ասա՛, շուտ: Ինչացո՞ւ է:

ՕԼԻՆԿԱ. Ինչացո՞ւ: Նա փախչում է ամեն տեղից, նրան հարցնում, փրկություն եմ ամեն տեղ:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Նրա փախել է շանտաժներից:

ՕԼԻՆԿԱ. Նրան փնտրում են ո՛չ այսպիսի սաշտոնների համար:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Հա՛, ուղղիչ տան հացերը փտեցնելու համար: Գնա սիրելիանիդ հետ կեր:

ՕԼԻՆԿԱ. Նապոլեոնը համենայն դեպս ինձ ծեծի չէր հասցնի, ինչքան չլինի հին սպայի քաղաքավարություն ունի:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Հին սպա՞ր է... լո՞վ: Ես հիմի նրա սպասը կեփեմ: Հին սպա՛, հիմի նա իմ ձեռքն է:

ՕԼԻՆԿԱ. Ներողություն, նա դեկլարացիա է տվել, և ինքը քեզ դուրս գցել կտա սովորողից: Լավն էն է՝ քարը դիր քարի վրա ու ձայնդ կտրիր: (Գնում է):

ԲԱՐՆՂԱՄ. Ո՞ւր, սպասիր, ո՞ւր (Գնում է մինչև դուռ):

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. (Ներս գալով Սաշայի և Վուվունիկյանի հետ) Հաշտվեցի՞ր:

ԲԱՐԵՂԱՄ. (Օլիմկայի հետից) Ես նրա հերը կանիծեմ, քոնն էլ հետը... (նա գալով) Յարական սպայի՜ է սիրում խանութս:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Ո՞վ է սպան:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ո՞վ: Ձեր խուլիգան Կորկոտյանը: Յույց կտամ այդ ցարական սպային իր տեղը: (Դռներում երևում է Մուկուչը) Ես նրա գաղտնիքը դուրս կտամ, դուք տեսեք, թե ուր կթռչի այդ ցա... (նկատում է Մուկուչին)... այդ ցա... (նայում է կրկին Մուկուչին և կարում) Մոկո՛ւչ, կանչիր բանվորներին, ես նրանց առջև այնպիսի գաղտնիքներ բաց անեմ այդ նապոլեոն խո՛ղի, այդ փախստականի՛, ա՛յդ... ա՛յդ...

ՎՌԱՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. (Սարսափով)... Բա՛... Բա՛... Բարեղամ Գալուստիչ...

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ԱՐԱՐ ԵՐՐՈՐԴ

Բարեղամի կաթինետը:
Մտնում են Մուկուշ և Կապետ:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Հը՞, ո՞նց է լոթին: (Հոտոտելով օդը) Հըմ, հըմ...

ԿԱՊԵՏ. Ինչ է, հո՞տ կա կաթինետում:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Բարեղամի և Նապոլեոնի հոտերը: Բարեղամը բերանից թռցրեց, որ Նապոլեոնը փախստական է ու զաղտնիքներ ունի: Փրնտում են, ասում է, էդ հապրապուլուն:

ԿԱՊԵՏ. Փնտրո՞ւմ են, ինչո՞ւ:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Բլբլացնում էր, վրա հասա, բայց խոսքը բերնում՝ երեսեն թրջեց: Չէ, մենակ գողությունը չի. էս սպամպուլների փորում շատ բան կա: Մի մուշտի, որ տանք շատ բան կթափեն դուրս: Հը՞, ո՞նց անենք: Հույսս դրանց քաղաքացիական պատերազմն է: Դրանից բան դուրս կգա: Հա: Մի թղթակցություն էլ թոցրի դեպի «Խորհրդային Հայաստան», որ էդ մըթել Մրրիկի ոտի տակը սապոնիզացիայի ենթարկեն ու պը՞ստ: Բանթղթակից եմ, հա, ինչով եմ պալատ: Բրիդադն էլ հրես կժամանի ուրախ ժամու ի ձեռն: Բանվորները հո վաղուց են սրված սրանց դեմ, շինեցի ածելի: Հիմի կալմեջ կանենք սրանց ու կշինենք ապրապուլի, պամպուլի, եղա՞վ:

ԿԱՊԵՏ. Քշի: (Վեր է կենում) Ուրեմն ես էլ եմ բրիդադում:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Հրամմեր հա: (Մտնում է Ռուբենը):

ՌՈՒԲԵՆ. Ախր ո՞նց թե իմ գլխի վրայով բրիդադ եք բերո՞ւմ: Ես ի՞նչ եմ այստեղ:

ԿԱՊԵՏ. Բա քեզ ասում են բրիդադ, բրիդադ, քնե՛լ ես ուղտի ականջում: ՌՈՒԲԵՆ. Իսկ դո՞ւք: Ի՞նչ եք հիմի էլ ընկել հոտենքը և զուր տեղը դրծերը կանգնեցնում: Ես դե՞մ եմ, որ մաքրվի օպորտունիզմը... Բայց շինածներդ քանդածներդ չարժի:

ԿԱՊԵՏ. Դե հիմի մենք կքանդենք, դու շինելը տես:

ՌՌԻԲԵՆ. Վերջապես հռանկյունի կա, բան կա, հս կգնամ շրջանային կոմիտե: (Գնում է):

ՄՌԻԿՈՒԶ. Գնա՛: Հետո էլ Շը՛վը՛հը՛, բը՛գը՛տը՛, կը՛վը՛հը՛ ու վերջն էլ շհյո՛ւտ:

Մուկուշն ու Կապետը գնում են: Դեմից մտնում են Նապոլեոնն ու Սվետլանան:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Սվետլանա, եկ, լսիր, ինձ հո չե՞ն հարցրել... այնպես:

ՍՎԵՏԼԱՆԱ. Ի՞նչ մասշտաբով:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Այնպես, զանազան մասշտաբներով՝ անցյալի, ներկայի, ապագայի և առհասարակ: Իհարկե, ես արհամարհում եմ բամբասանքը և չեմ էլ հարցնի այդ մասին... հըմ, ի՞նչ եմ ասում... իսկապես խոսվո՞ւմ է իմ մասին որևէ բան:

ՍՎԵՏԼԱՆԱ. Ի՞նչ բան:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Այնպիսի բան, որ իբրև թի Բարեղամն ասել է, թի որոնում են ինձ նոր պաշտոն տալու համար, կամ տվել են պաշտոն և հարցնում են իմ մասին, թի որտեղ եմ...

ՍՎԵՏԼԱՆԱ. Խոսվեց: Բարեղամն ասաց ձեր մասին, որ դուք հին սպա եք և փախստական եք, որ ձեզ որոնում են:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Հիմարություններ: Ինձ որոնում են այնպես, որ տանեն, այնքան ինձ սիրում են: Սվետլանա, դու քո կողմից զնա ասա նրան, որ ես կտտակ եմ արել Օլինկայի հետ: Այդպես բան չկա: Ապա՞, այո՞, գուցե, բայց ես դեկլարացիա եմ տվել:

(Շոյելով Սվետլանայի կզակը) Իմացիր, ի՞նչ է ուզում անել և ինձ շուտ ասա: Թեև հիմարություններ: Ես ոչնչից չեմ վախենում: Բրիգադ: Թեկուզ տասը բրիգադ:

ՍՎԵՏԼԱՆԱ. Ես կիմանամ և ձեզ կասեմ:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Հա՛, սիրունիկս... Գիտե՞ս, ես չեմ ուզում այստեղից հեռու պաշտոն ունենալ: Ես կամենում եմ մնալ քեզ մոտ... Գալիս են... (Հեռանում է):

Մտնում է Ռոզալյան:

ՌՌԶԱԼՅԱ. Սվետլանա՞, աղջի՞, էստեղ արի: Ականջիս բան դիպավ: Էդ ո՞վ է եղել ցարական սպա: Մարդու բան չասես: Հը՞, ո՞վ է եղել:

ՍՎԵՏԼԱՆԱ. Բա՞, Նապոլեոնն Օլինկին է ասել, Օլինկան էլ Բարեղամին է ասել, հիմի Բարեղամն էլ ուզում է կուսակցությանն ասել: Ես հիմի ոչ ոքի չեմ ասում: Դու էլ մարդու բան չասես:

ՌՌԶԱԼՅԱ. Չե՛, չե՛, չե՛, չե՛, չե՛, չե՛... Ինչպե՞ս կարելի է: Ես հիմի էդ Օլինկի սպասը կեփեմ: Պոկ չեկա՞վ էլի Նապոլեոնից: Ես դրա ձեռին

Նապոլեոն կթողնե՞մ: Երկու տղամարդ, ի՞նչ խաբար է:

Միջանցում ունեւածայն, հեռանում են: Մտնում են Բարեղամ, Սա-
շա, Պանիրյան, Վաւմշապուհ և Վուվունիկյան:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Էհ, Բարեղամ, հիմի հո հանդիստ ես...

ԲԱՐԵՂԱՄ. Հանդիստ... Այդ ցարական սպայի տեղը հիմի գիտե՞մ, որ-
տեղ է: Հա՛նդիստ կացեք: Նապոլեոնը բռանա մեջին է, ա՛յ:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Բռանդ մեջինը՝ բռան մեջին, բայց էլի խելքով գործ
բռնենք:

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Հա՛, հա՛, խելքը լավ է, խելքը փորձենք, խելքը Սպա-
սեք, ընկերներ, ես խելացի խոսեմ, այսինքն ես ունեմ խելք...
Փորձենք... Ներողություն, Բարեղամ Դալուստիչ, մենք ոչինչ չու-
նենք, դուրս քշենք այդ Նապոլեոնին կամ ինչպես դուք եք ասում՝
խողին, ինքնաքննադատության կարգով: Բայց հիմա, խոսքի, բրի-
գադը կամ լիազորը, կամ քննիչը հարց կտա ամեն մեկիս: Կասի՝
ասպա Սաշա Չարխչյան, ասեք, ի՞նչ մարդ է ձեր ղիրեկտորը: Նա
կասի՝ աղնիւ մարդ է: Կհարցնեն ընկեր Պանիրյանին՝ նա էլ կասի
աղնիւ մարդ է: Իս էլ կասեմ աղնիւ մարդ է: Բայց հո այսպես հա-
վասար չի՞ գնա մինչև վերջը, կհարցնեն Մառուկին, ի՞նչ մարդ է ձեր
ղիրեկտորը: Կասի՝ աղնիւ մարդ է: Բայց բերեք կասեն հաշվեմատ-
յանները: Կբերի հաշվեմատյանները, բաց կանեն, կտեսնեն՝ մթերք-
նիր է տարված տուն: Դե, իհարկե, մթերքներ տուն տանելը վատ
բան չէ, որովհետև անձնական կարիքների համար լավ է, բայց երբ
գրանցված է՝ գողություն է: Եվ դուք հիմա, շնորհաբար, Բարեղամ
Դալուստիչ, պաշտոնապես գող եք:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ի՞նչ է պտպտում, ի՞նչ ես ասում, ո՞վ է գրանցել, ի՞նչ է
գրանցված:

ՍՍՇԱ. Պատմությունը: Դե պատմությունը պետք է, ոչինչ չունեմ գրա-
դեմ, բայց ո՛չ ամեն պատմություն:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Թո՛ղ պատմությունը, ի՞նչ է ասում, ո՞վ, ի՞նչ է գրանցել:
ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Ախր բանն էլ հենց գրանումն է, նյութական բաղան,
այսինքն՝ մթերքները, ստացել ենք... և անասունները...

ԲԱՐԵՂԱՄ. Հա, ի՞նձ ինչ:

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Ծառուկը բոլորը գրանցել է պաշտոնական հաշվեմատ-
յաններում, այն մթերքները, որ բոլորս և ներողություն, նաև դուք
ստացել եք:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Այո՛, այո՛, «օդի» մեջ չի գրանցել, մատյաններում է
գրանցել:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ո՞նց թե, ի՞նչ է ասում, Ծառուկ... Ե՛կ այստեղ... ի՞նչ են ասում...

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Բա այսքան ժամանակ ի՞նչ ենք դռում:
ԾԱՌՈՒԿ. Ի՞նչ կա:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ինչո՞վ ես զբաղված:

ԾԱՌՈՒԿ. Ինչո՞վ եմ զբաղված:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ինչո՞վ ես զբաղված:

ԾԱՌՈՒԿ. Ինչո՞վ եմ զբաղված:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ի՞նչ ես գրանցել...

ԾԱՌՈՒԿ. Ի՞նչ եմ գրանցել:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ինչո՞ւ ես գրանցել մթերքներն ու անասունները:

ԾԱՌՈՒԿ. Ես չեմ գրանցել:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ասլա ո՞վ է գրանցել:

ԾԱՌՈՒԿ. Մատյանները:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Մատյանների միջի՞նք ով է գրանցել:

ԾԱՌՈՒԿ. Հաշվապահությունը:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Դու չե՞ս գրանցել:

ԾԱՌՈՒԿ. Ես գրանցել եմ այն, ինչ որ մատյանների մեջ կա:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ինչո՞ւ ես գրանցել:

ԾԱՌՈՒԿ. Սկզբունքի համար... ճշմարտության... ձեռքս սովոր է... գրում եմ...

ԲԱՐԵՂԱՄ. (Վուլունիկյանին) Նա որ գրանցում էր, դու ո՞րտեղ էիր:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Գրասենյակում:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Իսկ խելքդ որտե՞ղ էր: Գրասենյակո՞ւմ: Տեսա՞ր խելքը, խելքի հաշվապահ: (Մառուկին) Գրո՞ւմ ես, դիդո՞ւմ ես թղթերը, բյուրոկրատիզմը զարգացնում: Գրո՞ւղ ես դառել, ճանճն էլ որ թռչի՝ պիտի գրես՝ ռթում: Ամե՛ն բան պիտի գրես: Իսկ ապարատը թեթեալներու, բյուրոկրատիզմը վերացնելու մասին ո՞չ մի հոգ: Ինչո՞ւ գրանցեցիր: (Մառուկը նայում է Բարեղամին և լռում) Զանձ, ես կարող եմ այդ խողի հոգին հանել ու կնիկս ձեռից առնել: Հիմի վախենում եմ այդ... այդ... այդ գործը բացվի ու հասարակական շահը վնասվի: Տեսա՞ք բանը: Է, լա՛վ, թող գա բրիգադը, ի՞նչ պիտի անի ինձ: Հը՞: (Մտածում է) Բայց չէ՛, չի դուր գալիս: Տեսա՞ք ինչ դուլաթ արին...

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Տես՛շեն, որ ասում են... դե՛ հիմի հաշտվիր, շո՛ւտ... (Վուլունիկյանին) Թռչնիկ Պետրովիչ, մի նեղություն չլինի՝ կանչել տվեք Նապոլեոն Սոխակիչին: (Վուլունիկյանը գնում է):

ԲԱՐԵՂԱՄ. Տեսա՞ք ինչ նամարդ բան արեց: Տո՞, էսպէս անաստւած բա՞ն... Ասեք, ո՞ւմ հմ դրկել. ո՞ւմ դիմումն հմ թողել անկատար, ո՞վ է դիմել ինձ անտեսական զօսվ, որ շօղնեմ, ինչ բան ձեռքս եկել է: Ախր ինչո՞ւ ճշմարիտ չեք խոսում:

Մտնում է նապոլեոնը:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Դիտենք, գիտենք, բայց խնդիրը բարդ է: Ես կարծում եմ, որ նապոլեոն Սոխակիչ, կհաշտվեք Բարեղամ Դաւուստիչի հետ: ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Ես պատրաստ եմ, խնդրեմ:

Մտնում է Օլիւկան:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Ահա և տիկին Օլինկան: Բարե ձեզ, տիկին Օլինկա: Դըրված է ձեր վերադառնալու խնդիրը:

ՕԼԻՆԿԱ. Ես դեմ չեմ, միայն ինձ ու Կորկոտյանին մենակ թողեք մի բոպի: ԲԱՐԵՂԱՄ. Էլի՞ մենակ թողնենք, բավական չեղա՞վ:

ՕԼԻՆԿԱ. Մենակ թողեք խորհրդակցելու:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ախր ի՞նչ խորհրդակցել. վերադառնում ես՝ վերադարձիր, էլի՞:

ՊԱՆԻՐՅԱՆ. Ոչի՞նչ, ընկեր Բարեղամ, ընդունված կարգ է, որ մարդիկ միշտ կխորհրդակցին: Առանց խորհրդակցության խորհրդալին կարգեր չեն կրնար գոյություն ունենալ:

ՍԱՇԱ. Շատ ճիշտ է:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Ժիշտ է, դուրս գնանք, ընկեր Բարեղամ: Թող խորհրդակցեն:

ԲԱՐԵՂԱՄ. (Օլիւկային) Շո՛ւտ արա, վերջացրո՛ւ, բրիգադն եկա՞վ, է՞, խելք չունե՞ս:

Գնում են:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Զեմ կարող թողնել քեզ: Սկզբունքի հարց է: Մի բոպի չեմ կարող:

ՕԼԻՆԿԱ. Իսկ ես կարո՞ղ եմ, ես էլ միեկունս սկզբունքի համար. ինչ որ դու Բայց առերես ստիպված եմ դո՛հել սկզբունքը և ցույց տալ, որ ես վերադառնում եմ Բարեղամի մոտ, մինչև բրիգադը գնա:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Այդպիսի անհավատարմություն չէի սպասում քեզից: Դավաճանություն է դա: Ինչպե՞ս, դու կվերադառնաս ամուսնուդ մո՞տ: Ես... ես... վրդովվում եմ ... Այնպե՞ս:

ՕԼԻՆԿԱ. Այդ էր մնում, որ ինձ ասեին անհավատարիմ և դավաճոն: Մի՞թե ես ընդունակ եմ անհավատարիմ լինելու: Ինչո՞ւ ես զրպարտում ինձ:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Կալ, լալ, մի նեղանա, Օլինկա: Ախր չեմ ուզում, որ վերա-

դառնաս, է՛: Իհարկե, ես գիտեմ, որ դու անընդունակ ես անհավատարիմ կնոջ դեր խաղալ, դա ուղղակի ցնցում է ինձ մինչև հոգուս խորքերը:

ՕԼԻՆԿԱ. Ախր, Նապոլիկո, ես առերես կվերադառնամ ամուսնուս մոտ: ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Է, լավ, հիմի առերես պիտի ապրես հետը...

ՕԼԻՆԿԱ. Առերես:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Առերես էլ պիտի գրկե՞ս, համբուրե՞ս... Աչքս լույս: Հիմի դուրս եկավ, որ շե՞ս վերադառնում:

ՕԼԻՆԿԱ. Ախր որտեղի՞ց հանեցիր, Նապո ջան, որ վերադառնում եմ: Ես հոգով քեզ մոտ եմ վերադառնում՝ զնալով նրա մոտ: Զի կարելի այգրան խանդոտ լինել: Մտածիր ախր, դու շես վստահում ինձ:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Վստահում եմ, բայց ամուսնուդ չեմ վստահում...

ՕԼԻՆԿԱ. Ոչինչ, ոչինչ, մի սա անցնի գնա, ես կգամ, ես հո դավաճան կին չեմ: Հանգստացիր: Կանչի՛ր ներս դրանց: Հայտնենք:

Նապոլեոնը բաց է ամուսնուդ դուռը: Բոլորը ներս են գալիս:

ՊԱՆԻՐՅԱՆ. Հուսամ թե համերաշխ բան վճռեցիր:

ՎՈՒՄՇԱՊՈԻԶ. Հիմա մենք այսպես կանենք: Զեակերպության համար՝ դուք ընկեր Նապոլեոն, ընկեր Օլինկա և դուք՝ ընկեր Բարեղամ, չեք լսում:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ո՞նց թե չեմ լսում, երբ լսում եմ:

ՎՈՒՄՇԱՊՈԻԶ. Այսինքն՝ պաշտոնապես չեք լսում մեզ: Մենք որոշում ենք այսպես: Եթե մինչև անգամ ընկեր Բարեղամը ապուշ է (նեւդուքյուն), նա մոռանում է ամեն բան և ընկեր Օլինկան պարտավոր է վերադառնալ: Իսկ ընկեր Նապոլեոնը մոռանում է բոլոր վերավորանքները, որ նա խող է: (Ներդուքյուն) Երկու կողմերն էլ աչքի առաջ ունենալով, որ սովխողի պատիվը վտանգված է, հաշտվում են հասարակական շահը պաշտպանելու համար: Դրա համար ընկեր Բարեղամը ընդունում է իր սխալները, որ նա զրպարտել է ընկեր Նապոլեոնին, թե տիկին Օլինկան զնացել է նրա մոտ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ո՞նց թե:

ՎՈՒՄՇԱՊՈԻԶ. Զեակերպության համար եմ ապում: Դե, հիմա լսում եք: Ի՞նչ կասեք:

ՕԼԻՆԿԱ. Ես մոռանում եմ, որ Բարեղամը կասկածում է իմ վրա և ինչ որ իմ վերաբերմամբ նա արել է:

ՎՈՒՄՇԱՊՈԻԶ. Շատ տգնիվ հայտարարություն է:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Երբ Օլինկան վերադառնում է, ես էլ իմ կողմից սկզբունքորեն հաշտվում եմ և չեղած եմ համարում եղածը:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Ես ես... (Ձեռ եմ տալիս իրար):

ՎՌԱՄՇԱՊՈԻԶ. Ահա՛ն, տեսա՞ք... Այդպես, հաշտվեցեք զնա: Ի՞նչ բան ունեք, տնաշենեկեր: (Բարեղամին) Լավ էիր ասում, թե՛ ջուրը կեղտ չի վերցնում:

ՊԱՆԻՐՅԱՆ. Սկսեմ լավ չի, համերաշխություն լավ ի:

ԲԱՐԵՂԱՄ. (Ուրախացած) Ախր ասում եմ համերաշխ լինենք: Ասում եմ քննադատներ իրար, խփենք անինա, մարքսիստական կրակի տակ առնենք իրար, բայց միասնությունը չխանդարենք: Բարեղամի մե՛րը չմեռնի, գիտե՛մ այս բոլորը, բայց ի՞նչ անեմ, չեն հասկանում մարդու: (Օլիմկան գնում է, Նապոլեոնը նետկում է նրան) Հա... ո՛ւր, էլի՛... (Գնում է նրանց ետևից):

ՍԱՇԱ. Կվերադառնա, Բարեղամ Գալուստիչ, հավատացնում եմ, անկեղծ, կվերադառնա:

ՊԱՆԻՐՅԱՆ. Հին դեղձանիկ է, վանդակեն որ ելավ, նտենն ընկնելու չէ, կվերադառնա:

ՎՌԱՄՇԱՊՈԻԶ. (Ետ բեռելով Բարեղամին) Լսիր, եկ նստիր տեղդ: Կինդ ինձանից պահանջիր: Պրծա՛նք:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Շատ բարի:

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Բրա՛վո, Բարեղամ Գալուստիչ, հաղթեցիր վերջը:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Տո՛, ես աշխարհք կերել եմ, գիտե՛մ համը, ո՛ւմ են ձեռ առնում: Բարեղամի մե՛րը չմեռնի, հըհ, հըլա՛, հա՛, հա՛... (Սիծաղում է):

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Տեսա՞ք իմ խելքը: Իմ ինքնաքննադատության կարգովը փրկեց, հա՛:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ասա, ա՛յ, հիմա ասա՛, այ հիմա տեղն էր Ապրե՛ստ: Սիծաղում եմ և չեմ նկատում, որ Ռոզալլան ինչ-որ բան որո- նելու պատրվակով, ակամջ է գնում իրենց:

ՎՌԱՄՇԱՊՈԻԶ. Ինքնաքննադատության կարգը ամեն բան կփրկի:

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Ես հիմա սովորեցիր Տեղը որ գա՛ միշտ մեջ եմ պցե- լու ինքնաքննադատության կարգովը:

Մտնում է Մխոն:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Մխո՛, ի՞նչ կտես, քեֆդ ո՞նց է, քե՛ֆդ:

ՄԽՈ. Մնում եմ, որ ընդադը, մի ժողով յա բրիգադ բերել տաս, մատու- րիալը լավ պատրաստ ա:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Բրիգադի կարիք չկա:

ՄԽՈ. Ընչի՞ համար:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Կոնյուկտուրան փոխվեց, Մխո: Ֆրոնտը չենք քանդում: Դիա-

լեկտիկա պատահեց: Հաշտուլեցինք: Հասարակական շահի համար:
(Մաճում է Մբբիկը) է, Մբբիկ ջան, գրո՞ւմ ես: Դբի՞ր ուրեմն այս-
պես, որ համերաշխություն է սովխողում և առհասարակ:

ՄԲԲԻԿ. Համերաշխություն: Միտս չի: Համերաշխություն էր, թե...

ԲԱՐԵՂԱՄ. Համերաշխություն էր:

ՄԲԲԻԿ. Ուրեմն գրեմ, որ համերաշխություն է:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Այո՛, գրիր սովխողի վերելքի, էնտուղիադմի մասին, որ
աշխատում ենք ընկեր Մբբիկ, գրականությունը մոտ պահել սովխո-
ղին: Ընկեր Պանիրյան, մո՞տ ծանոթացրեք, մոտ պահեք ընկեր
Մբբիկին մեր պահեստին, թող ուսումնասիրի:

ՊԱՆԻՐՅԱՆ. Ուսումնասիրությունն օգուտ է գրականության:

ՄԲԲԻԿ. Հիմի ես գնամ պահե՞ստը:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ձեմ ասում հիմա, երբ ուղում ես: Բայց ասում եմ գրիր,
ուսումնասիրիր սովխողը:

ՄԲԲԻԿ. Որ գրականությունը մոտ է կանգնում սովխողին:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ոչ, դա չեմ ասում, ընդհանրապե՛ս գրիր:

ՄԲԲԻԿ. Ախ, այո՛, ընդհանրապես գրեմ:

ՊԱՆԻՐՅԱՆ. Գնանք պահեստ, ես ձեզի ցույց տամ օբյեկտներ... գրեցե՛ք:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Գնա՛, Մխո, օգնի դու էլ, գրականության համար է:

Մաճում են Պետյա և Սարգիս:

ՍԱՐԳԻՍ. է, Բարեղամ ջա՛ն, գնում ենք, անուշ ջան:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ձե՛, Սարգիս ջան, Պետյա ջան, չեմ թողնի: Մնացեք, տնա-
շեններ, աշխարհք հո չլիքջացա՞վ:

ՍԱՐԳԻՍ. Ձէ, Բարեղամ ջան, հոգո՞ւղ մատաղ, գործ ունենք:

ՊԵՏՅԱ. Ուրիշ սովխողներ քցեցինք ցուցակի մեջ: Լայն ուսումնասիրու-
թյուն ենք սկսում: Ձերի նման:

ՊԵՏՅԱ. Ծա՛տ օրինավոր սովխող է, Բարեղամ ջան, երեսիդ եմ ասում,
լավ ուսումնասիրեցինք, անուշ ջան:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Սարգիս ջան, շատ ուրախ եմ, հոգի ջան, ձեզանից շատ
շնորհակալ եմ, եկաք, հուպ տվիք մեզ:

ՍԱՐԳԻՍ. Դե, Բարեղամ ջան, մնաս բարով, անուշ ջան: (Փաքաթվում է
Բարեղամի վզով):

ԲԱՐԵՂԱՄ. Դնաք բարով, ձեր հոգուն սատկեմ, ավել պակաս հալալ
արեք: Դիտեք էլի, Սարգի՛ս ջան, Պե՛տյա ջան: Հանգիստ գնացեք,
չհոգնեք: (Համբուրվում է):

ՍԱՐԳԻՍ. է՛, մնաս բարով, անուշ ջան: (Մյուսներին) Տղերք ջան, մնաք
բարով:

ՄՅՈՒՍՆԵՐԸ. Գնաք բարով:

ՊԵՏՅԱ. Մբրիկ ջան, շուշանա:

ՄՐՐԻԿ. Ես այսօր երեկոյան կհասնեմ ձեզ: Բեռները վերցնեմ:

ՍԱՐԳԻՍ. Հա՛, անուշ ջան:

Գնում եմ: Բաւեղամբ և մյուսները դուրս են գնում նրանց
նամփու դնելու:

ԲԱՐԵՂԱՄ. (Ներս գալով մյուսների հետ) է, համերաշխությունը հաս-
տատվեց: Ջհանդամբ, ինչ եղավ, եղավ: Շատ պայքար մղեցինք,
վերջացնենք, մեր գործին, տան տեղին լինենք: Բրիգադը կգա՞ որ...
Ձի գա: Ջանմ, բրիգադի հեծիաթն էլ ո՞վ հնարեց: Չէ, բրիգադ չի
գա, ի՞նչ բրիգադ: Բանվորներին էլ հանձնարարեք, ասեք կենցա-
ղային դիտկութիւն էր, վերջացավ: Այդ ցարական սպա է, դեռ է, դեռ
է՞ դա էլ դրեք քարի տակ, քարն էլ վրան:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՇ. է, մենք էլ գնանք մեր գործին:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Հա՛, հա՛, գնացեք, աղերք ջան: Է՞տի, պրծանք ախպեր, լավ
է վերջացավ: Այս էլ այսպես: Օլիւկան էլ մեկ գա՞ր, ամեն բան իր
տեղը կառնիր: Ուշացա՞վ նա էլ ինչ-որ...

Վրամշապուն, Սաշա, Վովունիկյան գնում են: Իսկույն ներս է
պրծնում Ռոզալյան:

ՌՈԶԱԼՅԱ. (Վրա պրծնելով) էս ինչե՞ր լսեցի, էսպե՞ս կվարվին էսքան
բանից հետո:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Հա, ի՞նչ է, ի՞նչ պատահեց:

ՌՈԶԱԼՅԱ. Կուժն ու կուլան իմ գլխի՞ն ես ուղղում կոտրել տա՞ս: Դա
ազնվութեան է, երախտագիտութեան է:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ի՞նչ կա, լսիր, է՛:

ՌՈԶԱԼՅԱ. Կսում եմ: Ինչո՞ւ սկզբից շատիր, որ ես էլ իմ անելիքն իմա-
նայի...

ԲԱՐԵՂԱՄ. Լսիր, է՛:

ՌՈԶԱԼՅԱ. Կսում եմ: Հիմի ես քո պատճառով խայտառա՞կ լինեմ ամ-
բողջ Հայաստանում:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ասա, ի՞նչ է պատահել: Բլբլոցը թող, հերիք է:

ՌՈԶԱԼՅԱ. Ինչո՞ւ հաշտվեցիր:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ինչու հաշտվեցի՞: Գործ պատահեց՝ հաշտվեցի: Կուլե՞մ, քեզ
համար:

ՌՈԶԱԼՅԱ. Հա՛, կուլիր, որ պիտի հաշտվելիր, ապա ինչո՞ւ ես խառնվե-
ցի: Հիմա՞ր էի, հա՞:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Զա՛նքմ, քեզ ո՞վ էր ասում քիթդ խոթեիր հասարակական
գործի մեջ:

ՌՈԶԱԼՅԱ. Քեզ լավություն արի:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Քեզ ո՞վ էր ասում լավություն արա:

Մուկուչը ներս է նայում դռնից:

Հիմի էլ դո՛ւ գառար խաթան, ի՞նչ է, չե՞մ կարող կուլել, հաշտվե՛լ
կնկանս հետ:

ՌՈԶԱԼՅԱ. Իհարկե չես կարող: Կնիկդ տալիս ես նապուլեոնի՞ն:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Տալիս եմ, հա՛: Կնիկս իմս չե՞, ում ուզեմ, կտամ:

ՌՈԶԱԼՅԱ. Ի՞նչ իրավունքով ես տալիս: Ինձ հարցրե՛լ ես:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Քե՞զ ինչու պիտի հարցնեմ:

ՌՈԶԱԼՅԱ. Բա ինչո՞ւ կուլեցիր նապուլեոնի հետ: Որ իրար տակ փորեկու
համար ինձ մեջ գցես ու հիմի էլ գործը կոծկե՞ս: Դե որ էդպես է,
ես էլ քո գործը բաց կանեմ: (Գնում է):

ԲԱՐՆՂԱՄ. Լսիր, է՛:

ՌՈԶԱԼՅԱ. Լսում եմ: (Միջանցում դեմ է առնում Օլինկային, որ վերջին
խոսերը լսել էր և բարկացած գալիս էր դեպի նա):

ՕԼԻՆԿԱ. (Ռոզալյային ետ բերելով) Դու ի՞նչ ես իրար անցել, քե՞զ ինչ,
կուլում եմ, հաշտվում եմ, ի՞նչ բան ունես ուրիշի գործերում, կոտ-
րա՛ծ չերեփ:

ՌՈԶԱԼՅԱ. Քաղաքավարի խոսիր, լի՛րբ:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Թողե՛ք...

ՕԼԻՆԿԱ. Ես քաղաքավարի եմ խոսում, խայտառա՛կ, անամո՞թ... Ինչի՞
ես ուզում նապուլեոնի հետ ինձ կուլացնել:

ՌՈԶԱԼՅԱ. Բա ե՞ս կուլեմ:

ՕԼԻՆԿԱ. Մոռեմոտ ես անում, որ սիրեկանը դառնա՞ս: (Մտնում է Մու-
կուչը):

ՌՈԶԱԼՅԱ. Սիրեկանն էլ կդառնամ, աչքդ էլ կհանեմ: Կա՛ց, ես քո Բա-
րեղամի էնպիսի գաղտնիքները բանամ, որ աչքներդ չորս բանաք:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Թողե՛ք, հերիք է:

ՕԼԻՆԿԱ. (Մեծի հասնելով) Ի՞նչը բաց կանես, քո կեղտե՛րը բաց արա:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Լա՛վ, լա՛վ, լավ, խաղաղություն ամենեցուն: Լա՛վ: Գնացե՛ք:
(Օլինկան և Ռոզալյան կուլելով հեռանում են: Մուկուչին) Դո՛ւ ինչ
ես անկվել աշտաղ:

ՄՈՒԻԿՈՒԶ. Ընկեր դրեկտոր, ոնց որ ասիր՝ տղերանց մի թունդ պատ-
մեցի, տղերքը մի լավ սրվել են, ուզում են գործը բանալ: Քշում
ենք խողերին:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Զա՛նւմ, բեղ ո՞վ էր ասում կոլեկտիվը խառնես գործին:
Կենցաղային դաստարի բան էր, անցավ: Գնա, հանգստացրո՛ւ: Ի՞նչ
կովի ժամանակ է:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Քշի՛, լավ ժամանակ է, միամիտ կաց, լավ տղերք են, զնա՛մ
կանչեմ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Տո, Կոպես բա՞ն կլինի: Տո՛, տո՛... (Ձայրացած) Իրավունք
չունե՞մ հաշտվելու կնկանս հետ: Էս էլ նո՞ր խաթա է: Ի՞նչ են
ուզում սրանք ինձանից: Չե՛մ ուզում կովել կնկանս հետ: Չեմ
ուզում կովել, չե՛, է՛է՛է՛է՛... Զոռի՞ բան է: Չե՛մ ուզում կովել
կնկանս հետ, հաշտվո՞ւմ եմ կնկանս հետ: Հե՛րիք է, հե՛րիք է:
(Մտնում են Պետիկ, Խորենյան և Կապետ) Դո՛ւք ինչ եք կամենում:

ՊԵՏԻԿ. Մենք կամենում ենք վարչություն: (Պաուզա) Սկսենք, ընկերներ,
կանչեք խնդրեմ բոլորին այստեղ: (Բարեղամին) Ես քաղբածնի
պետն եմ: Մենք կամենում ենք ծանոթանալ ձեր սովխոզի գործերի
հետ:

Վ. Ս. ՐԱԳՈՒՅՐ

ԱՐԱՐ ՉՈՐՐՈՐԴ

Սովխազի գրասենյակը:

ԾԱՌՈՒԿ. Ալլո: Լսում եմ: Ո՞վ է խոսում: Չէ՛: Չէ՛: Չէ՛: Ոչ: Չէ՛: Ո՛չ: Ձեր դիմո՞ւմը: Լիմիտ չկա: Չե՛նք կարող: Ես չեմ կարող: Դիմեք Տրեստին: Չի անցկենա: Մենք չենք անի: Ո՛չ: Չէ՛: Բան չի դուրս գա: Տրեստն էլ չի կարող լուծել այդ խնդիրը: Ինչպե՞ս անենք: Անկարելի բան է: Դա կարելի է միայն ԽԾԲ-ի միջոցով: Այո՛, այո՛, միայն ԽԾԲ-ի միջոցով: Նոր դիմո՞ւմ: Բան չի դուրս գա: (Լսավողը վառ է դնում: Նոր զանգահարում: Վերցնում է լսավողը) Ալլո՞: Հա՛: Մաթևո՞ս, դո՞ւ հա: Բրիգադը՞: Դե՛, եկել խառնխտորում է: Մի քիչ սարթ բրիգադ է: Կարծում եմ շատերը կթռչեն: Բարեղամը՞: Հարու է տալիս կատաղած հզան պես: Դե, գլխի մեջը փուշ է: Պանիրյանը՞: Հին մուկ է, բայց կամպանիան անպետք է: Սաշան բաղնիքների մեջ է, գլուխն է լվանում, բայց գլուխը լվանալով խեղք չի շատանում: Վուլունիկյանը սուրբ էշ է, նա ոչինչ: Հերոսը՞, հերոսը լավ շփեց, տեսնենք, կարծես մարսում է: Բայց տակը կեղտոտ է, գուցե վեր քաշեն, մտիկ տան: Կթռչի՞: Կգնա՞ն, հա՛, կմնանք մենակ մենք: Ի՞նչ եմ անո՞ւմ: Կամ, էլի՞: Ինքնահոս դրուժյուն է, լուծողակա՞ն: Բրիգադից-բրիգադ ապրում ենք: Դե, շատ ենք բրիգադ ու դիրեկտոր մաշել՝ էլ կմաշենք: Երեկոյան եկ, լավ «Արարատ» եմ ստացել: Թունդ ԽԾԲ: (Գնում է դեմի սենյակը):

Մտնում են Նապոլեոն, Ռոզալյա:

ՌՈԶԱԼՅԱ. Կարծում եք Բարեղամը հաշտվե՞լ է ձեզ հետ: Նա ուղում է ձեր անցյալի գաղտնիքը բերան տալ:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Իմ անցյալի՞: Ես այնքան շուտ-շուտ եմ տեղափոխվում, որ անցյալի տեղ չի մնում ոչ մի տեղ: Ուղղակի ես անցյալ չունեմ: Ես գաղտնիք էլ չունեմ: (Սվետլանան դուռն արանքից դիտում է) Եթե գաղտնիք կա, այդ այն է, որ ես անտարբեր չեմ դեպի քեզ: (Շոյում է Ռոզալյայի կզակը):

ՌՈԶԱԼԵԱ. Իհարկէ, ես էլ եմ ասում, ախր ի՞նչ գաղտնիք կարող եք ունենալ: Դուք ոչ մի գաղտնիք չունեք: Ձեր ամեն մի բայլը հայտնի է ամենքին:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Ես սովորում չեմ եղել, ես ոչինչ չգիտեմ ի՞նչ է կատարվում այնտեղ: Ի՞նչ եմ ասում, Ռոզա, ինչպե՞ս անենք, որ դրանք հիմարովյուններ դուրս չտան:

ՌՈԶԱԼԵԱ. Ես չեմ թողնի, կփակեմ բերանները:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Այո՛, այո՛: Թեև ես դրանից չեմ վախենում: Այնպե՛ս:

Ներսէն մտնում Բաբեղամ, Վռամշապուհ, Սաշա, Պանիրյան և Վուվունիկյան:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Տեսա՞ր ինչ փորձանք բերեց գլխներիս այս թրջած մուկը: Խայտառակովյուն է, թե գործը բացվի:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Տեսչեն, սոցմրցող հարվածային էիր դառել, ասո՞ւմ էիր դադարիր, էլի՞: Տեսա՞ր:

ՍԱՇԱ. Ախր, Բաբեղամ Դալուստիչ, ես ասում էի մի բարկանաբ:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Երկաբ մնաց բրիգադը ինչ որ:

ՍԱՇԱ. Հա՛, ծանր հոտեղ եմ:

ՊԱՆԻՐՅԱՆ. Կերեի, թե հոտ քաշողներեն չեն:

ՍԱՇԱ. Լավ, հիմա սա բրիգադ է, քաղբածին է, ի՞նչ է:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Քաղբածին է, դրա մասին խոսք կար...

ՍԱՇԱ. Սա՞ է վատ, թե՞ բրիգադը:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Երկուսն էլ վատ են: Դունե թե պիտի բացվեն, մեր կամ նապուհների թեթև բաները բացվեն: Թունդ բաները ոչ մեկիս համար էլ լավ չէ, որ բացվեն:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Թունդերը որ բացվեցին՝ բոլորս էլ կորած ենք:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ջանմ, համերաշխովյուն որ լինի, քաղբածինն ի՞նչ է, բրիգադի պես բան է: Աղմուկ հանող է, բայց անցնող է: Միացյալ ֆրոնտով որ դուրս գանք, կանցնի՞: (Մտածելով) Հը՞... չի անցնի՞...

ՍԱՇԱ. Ախր ես ասում էի մի բարկանաբ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. (Բարկացած) Դե, լավ է, ի՞նչ բարկանալ, բարկանալ, ո՞վ է բարկանում, հերիք է, է՛:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Լավ, Բաբեղամ, հանգիստ, մի՛ բարկանա: Խոսքդ ասա:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ես գնամ Մուկուչի և բանվորների բերանը փնտրեմ, սով-խողի պատիվն է, պիտի փրկենք: (Չոքս կողմ նայելով) Հա, ուրեմն այսպես, մթերքների հատուկ ֆոնդի մասին կասեք: (Ցածք է խոսում, չի լսվում):

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Հա՛:

ՍՍՇԱ. Հա՛:

ՊԱՆԻՐՅԱՆ. Հա՛:

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Հա՛, պե՛տք է, ալլըքան մթերքներ տարել ենք, անասունները կոտորվել են, լավ չէ: Պետք է ծածկենք:

ՍՍՇԱ. Թուշիկ Պետրովիչ, չսովորեցիր հասարակական ոճով խոսել:

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Ընկեր Սաշա Զարխյան, ես ամենեւին վնասակար բան չեմ տառա: Ասում եմ ծածկենք...

ԲԱՐԵՂԱՄ. Էլի՞...

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Լա՛վ, չծածկենք: Պրծա՞նք: Օ՞ք:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Դե, հիմի ես գնացի, դե, տղերք ջան, դե դռնադ կացեր, աշխատեցեր: (Գնալով) Զանք, Օլինկան գար, Օլինկան, թե չէ բրիգադը... հե՛չ... կճամփենք:

Գնում են: Պանիրյանը ծկում է Բարեղամի ետևից, նրան հետևում է Սաշան, սրան հետևում է Վուվունիկյանը: Մտնում է Ժոնան և զարմացած նայում է զնացողների ետևից:

ԺՈՌԱ. Էս ի՞նչ աթթուրմա է:

ՎՈՒԱՄՇԱՊՈՒՀ. Այնքան վտայ, որ բրիգադ բերեց զլխներիս: Ի՞նչ անենք հիմա: Նապոլեոնի հետ չհամաձայնեցնե՞նք:

ԺՈՌԱ. Համաձայնեցնենք Նապոլեոնի հետ:

ՎՈՒԱՄՇԱՊՈՒՀ. Թե՞ Բարեղամի հետ համաձայնեցնենք:

ԺՈՌԱ. Համաձայնեցնենք Բարեղամի հետ:

ՎՈՒԱՄՇԱՊՈՒՀ. Բայց որ չես իմանում, որը պիտի խրվի՞...

Մտնում է Մառուկ, որին հետևում են Սաշա, Վուվունիկյան և Պանիրյան:

ԺՈՌԱ. (Մառուկին) Հը՞, շուտո՞վ կգան դրասենյակ:

ՄԱՌՈՌԻԿ. Զգիտեմ:

ՍՍՇԱ. Լսիր, դրանցումներն ինչպե՞ս են գրանցված:

ՄԱՌՈՌԻԿ. Գրանցումները՞, ասում ես ինչպե՞ս են գրանցված:

ՍՍՇԱ. Այո՞, ինչպե՞ս են գրանցված:

ՄԱՌՈՌԻԿ. Զգիտեմ: (Հորանջում է և դուրս գնում):

ԺՈՌԱ. Հը՞, բա՛ն իմացիր տառեխից... (Պառլալից հետո Պանիրյանին)

Զերը քննե՞լ են:

ՊԱՆԻՐՅԱՆ. Ի՞նչը, մերը:

ԺՈՌԱ. Զեր խնդիրը:

ՊԱՆԻՐՅԱՆ. Խնդի՞ր... դու ինչո՞ւ ես եկել:

ԺՈՌԱ. Ե՞ս... Առանձին բա՛ն կա:

ՊԱՆԻՐՅԱՆ. Բա՞ն, ի՞նչ բան: Կերևի թե...

ԺՈՌԱ. (Պանիրյանին) Բան հարցրի՞ր:

ՊԱՆԻՐՅԱՆ. Ոչի՛նչ, հաղացի:

ԺՈՌԱ. Հա՛:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Հա՛, (Ժողային) ջա՛նըմ, եկ, գլուխ պահելու տարի է: Բան չունե՞ս, եկ մեր գործը դրստենք, Նապոլեոնի գործը պինդ է: (Դուրս է ելնում, նրան հետևում է Ժողան):

ՊԱՆԻՐՅԱՆ. Բան մը կը մտածտան: Կուզեն մեզի բերան տալ և օծիքնին աղատել: Առաջ ընկնելու է:

ՍԱՇԱ. Շտապենք, ո՞վ է իմանում, հը՞...

ՊԱՆԻՐՅԱՆ. Ինձի թույլ տվեք, ինձի՛, ես կխոսեմ բրիգադի հետ:

Դուրս են ելնում: Աջ կողմից ներս է մտնում Խորենյանը և անցնում Բաբելամի կաբինետը: Պանիրյանը իսկույն վերադառնում է և ուզում է մտնել կաբինետ: Իսկույն նրա ետևից դիմացի դռնից մտնում է նաև Վրամշապուհը: Նրանք իրար են նայում կասկածանքով:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. (Պանիրյանին) Ինչո՞ւ եկար:

ՊԱՆԻՐՅԱՆ. Եկա քաղբաժնի հետ խոսելու:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Ինչո՞ւ ես սուտ խոսում: Ասում ես եկա քաղբաժնի հետ խոսելու, որ ես չկարծե՞մ, թե եկար քաղբաժնի հետ խոսելու: Նա շատ լավ գիտեմ, որ եկար քաղբաժնի հետ խոսելու:

ՊԱՆԻՐՅԱՆ. Իսկ դու ինչո՞ւ կհարցնես ինձի, թե եկա քաղբաժնի հետ խոսելու: Ինձ այդպես կհարցնես, որ ես չխոսեմ քաղբաժնի հետ և դու ի՞նքդ խոսես քաղբաժնի հետ:

Ներս են մտնում Օլիսկա և Բաբելամ:

ԲԱՐՆՂԱՄ. է, վերջապես եկա՞ր... դե, զնա տուն, ես հիմա կգամ:

ՕԼԻՍԿԱ. Դեռ չեմ եկել: Խորհրդակցում եմ:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Չվերջացա՞ն խորհրդակցությունները, կոմիտեների գործերը դառավ, ի՞նչ է...

ՕԼԻՍԿԱ. Պատասխանատու քայլ է: Հո չե՞մ կարող մի րոպեում վճռել: Մարդ իր անիլիքը պետք է մտածելով անի: Ժամանակ տուր:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Մտածելը ո՞րն է: Իմ կնիկս ե՞ս, թե նրա կնիկը: Դլո՛ւսդ մեռնի, Բաբելամ, որ կնիկդ պիտի մտածի դալ, դու էլ նրա սիրեկանին սրբացնելու ճամփա մտածիր բրիգադների առաջ: Հա՛յ գիդի Աբասթուման: է, վերջը՞: Հասարակական պարտք է, ե՛կ մարդուդ մոտ, ամոթն էլ լավ բան է:

ՕԼԻՍԿԱ. էլի՞ սկսեցիր կասկածներդ: Ինչի՞, կարծում ես, որ ես սիրահարված եմ Նապոլեոնի վրա:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Բայց դնացի՜ր նապուլեոնի մոտ, մի՛ ճաբեցնի:

ՕԼԻՆԿԱ. Ձեմ գնացել, մի զոռի գու էլ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ի՞նչ էս արել, չես գնացել:

ՕԼԻՆԿԱ. Ձեմ վերադառնա, որ պիտի կովես հետս:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Հիմի այս յոթը քարի արանքում պիտի խեղդե՞ս ինձ, ի՞նչ է:

Տո, մեկ տես ի՞նչ դառը քրտինքների մեջ եմ, ո՞նց է քրտինքը քամակիցս կաթում: Հասարակական խնդիր կա: Սովխող ենք աղատում: Կասկածելի փախստական մարդ ենք պահել, հակահեղափոխության մեջ կմեղադրեն... Այս միացյալ Ֆրոնտի ժամանակ օգնելու փոխարեն է, ֆրոնտ էս քանդում: Էլ ինչո՞ւ հաշտվեցի, որ չպիտի վերադառնաս:

ՕԼԻՆԿԱ. Ես կվերադառնամ միայն այն պայմանով, որ հրապարակով ասես, որ էս չեմ սիրում նապուլեոնին:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Լավ, չես սիրում: Հիմի վերադառնո՞ւմ ես:

ՕԼԻՆԿԱ. Ինչպե՞ս կարելի է հիմա: Հիմա դամ, որ փոփոխամի՞տ կարծեն ինձ, թեթևովի՞կ: Ձէ, դեռ չեմ վերադառնա: Հետո՞: (Գնում է):

Մտնում է նապուլեոն:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Տեսա՞ք, տեսա՞ք ինչ է անում:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Ինչո՞ւմն է բանը:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ձի վերադառնում, ընկեր Կորկոտյան, դո՛ւք մի բան արեք:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Ո՞ր բնադավառում:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Օլինկայի բնադավառում, ջա՛նըմ: Ասեք, վերադառնա: Եկեք մի բան մտածենք, մի բան անենք:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Այո, մտածենք, դե, էս նրան ամեն օր ասում եմ. «Օլինկա, վերադարձիր տուն»: Ասում եմ. «Պարտավոր էս մեծահոգի լինել ես ներել անցածը»:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Զանըմ, ասեք վերադառնա, հերի՛ք է:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Ես նրան սրանից հետո ամեն օր կասեմ, որ վերադառնա: Ես այդ խոստանում եմ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Է, ամեն օր պիտի մնա ձեզ մո՞տ:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Ինձ անհայտ էն հետագա հանգամանքների մանրամասնությունները, բայց ներկայումս կոնյուկտուրան այդպես է: Նա մտածում է վերադարձի մտաին: Ես, ճիշտ է, իմ կողմից ճնշում չեմ գործադրում, որ նա ազատ մտածի և ինքնակամ որոշի այդ խնդիրը: Անհաբմար է, դիտե՞ք, խառնվել ուրիշի կնոջ գործերին: Թողեք մտածի:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Է, մինչև ե՞րբ մտածի...

ՕԼԻՆԿԱ. (Դռնից ներս նայելով, նապոլեոնին) Ես գնացի տուն:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Տեսա՞ք լիբբը: Տո, համոզե՛ր այդ անամոթին:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Ես կհամոզեմ նրան, միամի՛տ կացե՛ր: Ես իսկույն... (Դուրս է գնում):

ԲԱՐՆՂԱՄ. Երանի՞ր քեզ, Ադամ, որ կնիկդ սիրական չունե՛ր և սիրական էլ չկար, որ ունենար: (Ձալբույրով) է, լավ, ի՞նչ է ասում, չպիտի՞ գա... (Գնում է դուրս):

Մտնում են Մուկուշ և Կասյետ:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Վահ, էս ի՞նչ սովեցին հանկարծ: Ի՞նչ պատահեց:

ԿԱՊԵՏ. Հաշտվեցին երեք:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Հաշտվեցի՞ն, լավ չէ: Հ՞ը, սրանց փորում մի թունդ բան կա, որ էսպես պահում են: Մի պինդ մուշտով տանք, տեսնենք ինչ է:

ԿԱՊԵՏ. Հապա մի փործի: (Ետ է քաշվում):

Ներս են գալիս Պետիկ և Մուկուշ:

ՊԵՏԻԿ. Ընկերներ, կանչե՛ր խնդրեմ աշխատակիցներին:

Մուկուշը, Կասյետը գնում են: Անմիջապես ներս է բնկնում

Պանիրյաևը:

ՊԱՆԻՐՅԱՆ. Ընկեր Պետիկ, ինքնաքննադատության կարգով ձեզի գործի հանգամանքներուն պարագան պարզելու համար պիտի ըսեմ, որ դիրեկտոր, այս Վուվոնիկյան, Չարխյան, Կորկոտյան, Մակեդոնյան և Իվանյան, ամենքն ալ սոցիալիզմը մոռցած են և ինքնամատակարարումով կգրադին։ Ամենքն ալ իմ ձեռքով կկոզդատեին պահեստ: Յոթ հարյուր ոչխար, հարյուր կով և քսան ուղտ, որ սատկած են, ոչ թե օբյեկտիվորեն սատկած են, այլ սուբյեկտիվորեն: Ինձանից իմացած մի ըլլաք: Յտևություն: (Դուրս է գնում դիմացի դռնից: Անմիջապես ներս են մտնում Ժողան և Վառաչապուհը կողքի դռնից):

ԺՈՂԱ. Ինքնաքննադատության կարգով պետք է հայտնենք ձեզ, ընկեր Պետիկ, որ այս սովխոզի վիճակը շատ անկարգ է և անասուններ են կոտորվել: Դիրեկտորը իր կնոջ բնագավառում կռվել է Կորկոտյանի հետ և ինքն էլ անպետք է ու թափթփած: Նույն ինքնաքննադատության կարգով պիտի հայտնենք ձեզ, որ մեր ստացած այն մթերքները դիրեկտորը ինքն է բաց թողել, որովհետև հայտնել է մեզ, որ մենք պարտավոր ենք վերցնել իբրև հասարակական նազրուզկա, իբրև առանձնացրած սեկտորի անդամներ: Խնդրում ենք այս կետն աչքի առաջ ունենաք իբրև մատերիալ:

ՊԵՏԻԿ. Լավ: (Ժողան և Վառաչապուհը գնում են դիմացի դռնից: Կողքի

դռնից մտնում է վուլունիկյանը):

Երեի ինքնաքննադատության կարգով...

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Ես, ընկեր Պետիկ, չափազանց հարգում եմ ձեզ և սոցիալիստական շինարարությունը և... այո՞, ինքնաքննադատության կարգով...

ՊԵՏԻԿ. Ասեք խնդրեմ, ովքե՞ր են սովորում ամենապատասխանատու գործերը վարել:

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Դիրեկտորը և իսկական խողը, ներողություն, լիազոր հրահանգիչը... Դիտե՞ք, դիրեկտորը այնքան էր ստիպում ընկեր Կորկոտյանին իսկական խող ասելու, որ լեղուս այդ բանին սովորել է հիմա...

ՊԵՏԻԿ. Բայց մի՞թե լիազոր հրահանգիչը իսկական խող է:

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Ախ, ինչե՞ր եք ասում, ընկեր Պետիկ, ես էլ տեսնում էի, որ խող չէ և հիմա էլ հասկանում եմ, որ երբ մարդ մարդ է, չի կարող խող լինել, և ընկեր Նապոլեոնի կոմսլեքսը երբեք նման չէ խողի: Բայց մեր դիրեկտորը զայրանում էր, չէր թողնում ընկեր Նապոլեոնին ուրիշ անուն տալ: Ասում է, ով նրան ուրիշ անուն տա՝ թշնամի է սոցիալիզմին և հակա է: Իսկ ես հակա չեմ: Ես դեռ 19 թվին լսել եմ Լենինի մասին, երբ Հայաստանը խորհրդայնացած չէր: Ախր, ընկեր Պետիկ, ես մի հաշվապահ մարդ, ի՞նչ անեմ, որ ընկեր Նապոլեոնը փախցրել է դիրեկտորի կնոջը: Դա ի՞նչ վերաբերում ունի հաշվապահության հետ, ես հին ութիմի օրով հաշվապահ էի Միրվիլովների ֆիրմայում: Այնտեղ բոլորն էլ փախցնում էին իրարից կին և ուրիշ բաներ, բայց ես ազատ էի պատասխանատվությունից և զբաղվում էի միայն հաշվապահությամբ:

ՊԵՏԻԿ. Իսկ մի՞թե դիրեկտորը ձեզ ստիպում է զբաղվել իր կնոջ խնդիրներով:

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Ապա չէ՞ր ստիպում: Ասում էր՝ հասարակական կարգով պետք է զբաղվեք և ինձ պաշտպանեք: Ես, ընկ. Պետիկ ՄՈՊՐ-ի անդամ եմ և զա կարծում եմ հերիք է: Եվ ձեզ իբրև զաղտնիք պիտի հայտնեմ, որ սովորում անկարգություն շատ կա և պատճառը դիրեկտորն է: Մթերքների մեծ ֆոնդ է պահում: Եվ հետո՝ ինքը մատակարարվելով, ինձ ես ենթարկում էր բռնի մատակարարման: Ես չէի համարձակվում բողոքել դրա դեմ և մթերքները ես վախենում էի հոռու գնել և վախից, աղնիվ խոսք... ուզում էի: Ինքնաքննադատության կարգով խոստովանում եմ: Այսքանը:

ՊԵՏԻԿ. Շա՛տ լավ:

Ներս էն գալիս Մուկուշ, Մխո, Վոսմշապուն, Ժոռա, Սաշա, Բարեղամ, Պանիրյան, Կապետ ու մի քանի բանվորներ: Սպասեք, մինչև հավաքվեն...

Մտնում է նապոլեոնը:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Ինձ կանչել էիք, կարծեմ:

ՊԵՏԻԿ. Այո՛, մի քանի վայրկյան:

ԽՈՐԵՆՅԱՆ. Ընկեր Պահլավունի, իսկ դուք մթերքների վերցրե՞լ եք սով-խողից...

ԲԱՐԵՂԱՄ. Անձնական գծով ոչինչ, բայց վերցնում էի հասարակական գծով. կովելու համար ձախ պրակտիկայի գեմ... Ընկեր Ստալինի ցուցմունքի համաձայն...

ԽՈՐԵՆՅԱՆ. Ո՞րն է ձախ պրակտիկան:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Մատակարարման հավասարեցումը:

ՊԵՏԻԿ. Շատ գեղեցիկ: Ընկեր Պահլավունի, ձեր սովխողում մի երկու փոքրիկ թերություն աչքի ընկան: Թեթև յոթ հարյուր ու յոթարի, 100 կովի և 20 ուղտի ոչնչացումը, ինչո՞ւ էք բացատրում:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Աճման հիվանդությամբ: Սովխողը վերելք էր ապրում: Այդ և դրա նման որոշ երևույթների դրսևորվեցին, չիշտ է: Դե, սովխողը ապրում է մեծ բեկում: Այդ կվկայեն ընկերները: Այնպես չէ՞, ընկերներ, (Լուրջյուն):

ՊԵՏԻԿ. Իսկ անասունների մեջ ինչպե՞ս էր այդ բեկումը:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Անասունների մեջ որոշ տեղաշարժեր առաջ եկան:

ԽՈՐԵՆՅԱՆ. Սատկեցի՞ն:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Բնական մահով կրճատվեցին: Ընկերները վկա են: Այնպես չէ՞, ընկերներ: (Լուրջյուն):

ՊԵՏԻԿ. (Վեր կենալով) Նո՛ւ, ընկերներ, մի բոսիկ սպասեք մեզ այստեղ, մենք նախ՝ կանցնենք սովխողը, մի փոքրիկ տեղեկանանք բանվորներից, հետո մենք ընկեր դիրեկտորին կկանչենք եռանկյունու նիստին: Մենք իսկույն կվերադառնանք: Ընկեր Մուկուշ, Մխո, համեցեք, ցույց տվեք: (Խորենյանին և Կապետին) Գնանք: (Գնում են: Ժոռան, Նապոլեոնը և Վոսմշապունը նրանց ընկերակցում են: Մնացողները բաշվում են դիմացի սենյակը, բացի Սաշայից և Բարեղամից):

ՍԱՇԱ. (Բարեղամին) Հը՞...

ԲԱՐԵՂԱՄ. Էլ «հը» մնաց... Ինձ տվիք կրակի բերան, ինքներդ հո քաշվեցիք: Տեսա՞ր կոմեդիան: Տո մի կոմեդիա դրող լինեք, կանչեի մոտս, ասեի ի՞նչ եք գրում, այ, սա՛ դրեք, սա՛, թե ինչպես դիրեկ-

տորին ձեռնն առնել, որ քրտինքը քա՛մակիցը կաթկաթում է: Տեսա՞ր ինչպես սխմեցին: Տեսա՞ր ինչպես կնիկս տանել տվին հերիք չէ, հիմի էլ կուժն ու կուլաները ջարդել են տալիս գլխիս: Տես, ոնց են ինձ սմբեցրել մի... մի կինտոյի առաջ: (Մտնում են Պանիրյան և Վալուճիկյան և Մառուկ, որը իսկույն ուզում է ետ դառնալ) Ե՛կ այստեղ, եկ, բաց արա կեղտերը:

ԾԱՌՈՒԿ. Ո՞ւմ կեղտերը:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Ո՞ւմ, այդ Նապոլեոնի, խոզի կեղտերը, ինչ որ գիտես:

ԾԱՌՈՒԿ. Եթե իմանայի ինչ կեղտեր են, բաց կանեի:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Ահա ես ասում եմ, էլի:

ԾԱՌՈՒԿ. Ձեմ իմացել ոչինչ:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Թրջա՛ծ մուկ, ծա՞կն ես մտնում, հա՞, ես դո՛ւրս կանեմ քեզ: (Մառուկը լուում է) Լո՞ւմ ես, տակդ կեղտո՞ւտ է, բայց գիտես, որ չեմ կարող քեզ դուրս տնել: Անխիղճ անազնիվներ: Մարդու մենակ պեք ոտի տակ, արտրեք: Ամեն մեկդ ձեր կաշվի վրա եք դողում: Հասարակական ջիղ չկա ոչ մեկիդ մեջ: Բարեղա՛մը թող մեջտեղը նահատակվի հասարակական շահի համար: (Ներս ևն գալիս ժողովում և Վալուճիկյանը) Ահա, մինն էլ սրանք չե՛ն: Գլո՞ւխ եք պըրծացնում, ձեռ մեկներ դեսը, է՛, ես էլ մարդ եմ, չե՞: Վա՛յ, էս ի՞նչ փշացած աշխարհք է, վայ, ես քո մեջն անիծեմ, աշխարհք: Ամեն բան մոռացա՞ր: Հը՞: (Լուում են) Ա՛յ օղուլ, հանե՛ք այս դրոթյունից, թասիք չկա՞ մեջներդ, համերաշխություն չկա՞: Էս եղավ մարդկության: Բան չեմ տես, թունդ բաները մի մատներ, բայց դոնե նրա դուիկը պատմեր: (Լուրջյուն) Ձե՛ն հանեք, է՛: (Լուրջյուն) Տո՛ ձեռ հանեք, է՛, յա՛, ձեզ հետ եմ:

ՎՈՒՄՇԱՊՈՒՇ. Ի՞նչ է, է՛:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Տո էլ ինչո՞ւ հաշտվեցի, ձեզ պաշտպանեցի, որ ինքներդ դուրս պրծներ, ինձ քցեք փո՞սը: Տո նամարդներ, գո՞ղ, գո՞ղ, բա մենակ ե՞ս դուրս գամ դող: Տո խեղբ ունեցեք, ես որ ցեխն ընկա, դուք էլ մեջն եք, է՛: Խե՛ղբ ունեցեք, մասշտա՞րի խեղբ: Այն խեղբը, որ համերաշխ կերած աղբը, համերաշխ կծածկեն: Աղբի միջի համերաշխությունը չեք հասկանում: Ի՛նչ, դեղծում, յուրացումն էլ ռազմախի բան է: Այսպիսի՞ սովխոզներ եմ դարձրել, այսպիսի՞ բրիգադներ եմ ճամփու դրել: Հազարավոր ոշխարհների սատկածների տակից դուրս եմ եկել: Մի բրիգադն ի՞նչ էր, լեղիներդ ցամքեց ու ոտ խփեցիր: Գնացե՛ք, ռա՞դ եղեք, ռազմախի մարդիկ չեք, թքա՛ծ ձեր բնկերություն վրա:

ՌՈԶԱԼՅԱ. (Ահագ մտնելով Սվետլանայի հետ և մոտենալով Բարեղամին)

Կերա՞ր հիմի:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ի՞նչ կա:

ՌՈԶԱԼՅԱ. Տեսա՞ր ինչ հղավ...

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ի՞նչ հղավ...

ՌՈԶԱԼՅԱ. Չէ, առա, կերա՞ր, հիմի խալտառակվեցի՞ր:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Առա, ի՞նչ է պատահել:

ՌՈԶԱԼՅԱ. Կերա՞ր, դե գնա՛: Նապոլեոնը Օլինկային նստեցրեց ավտոմոբիլ, ճամփու դրեց քաղաք: Հիմի գնա հաշտվի՛ր:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Տո՛... տո՛... տո՛... Ի՞նչ է ասում... տո էդ լրբին, տո... Ես հիմի դրան... (Դուրս է վազում և իսկալյն ետ է գալիս) Օլինկան գնաց, է՛, փախցրեց է՛, բաց արեք դրա դիմակը, Ես պատուվեցի:

ՍԱՇԱ. Զանըմ, ի՞նչ Օլինկա, աշխարհք է կործանվում:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Հասարակական գործ է, սպասի՛ր:

ՌՈԶԱԼՅԱ. Սպասի, Ես դրա գաղտնիքը բաց կանեմ բրիգադի առաջ, թող էդ ցարական սպան իր տեղը ճանաչի:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Չէ, չէ, դա թող, դա վտանգավոր է:

ՍՎԵՏԼԱՆԱ. Ավելի լավ, թող մի լավ խրվի անամոթը: Ամենքին խաբում է:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Չէ, թողեք, հարկավոր չի:

ՌՈԶԱԼՅԱ. Ես կասեմ, ո՞նց թե:

ՍՎԵՏԼԱՆԱ. Ես էլ կասեմ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Զանըմ, թողեք, մի խեղդեք մարդուն: Հերիք է. խաթաները պահեք ձեզ, Ես գիտեմ ինչ պիտի ասվի:

ՌՈԶԱԼՅԱ. Քշի, բան չունե՞ս...

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Նկան:

Մտնում եմ Պետիկ, Խորենյան, Կապետ, Մխո և մի քանի բանավորներ: Իր սենյակից զգույշ նայում է Մառուկը:

ԲԱՐԵՂԱՄ. (Փնքիմբում է Վռամշապունի հետ) Խոսիր, էլի՞, դու հո լավ գիտես գործերը:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Որտեղի՞ց գիտեմ: Ժողա, ընկեր Պանիրյան, Ես բան գիտեմ:

ՊԱՆԻՐՅԱՆ. Ոչ: Ես էլ մոտեմոտ ծանոթ չեմ գործին:

ԲԱՐԵՂԱՄ. (Վռամշապունին) Դու ոչ մի գործ չունե՞ս:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Ի՞նչ ունեմ:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Մառուկին հարցրու՛ նա կասի:

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ. Հարցրի: Հետո՞:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Չէ, հարցրու:

ՎՈՒՄՄՇԱՊՈՒՀ. Ահա, հարցրի, իմ տակս մաքուր է:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Լա՛վ, վեր կաց մտիկ տուր: Գոնի կենցաղի քայքայումն ասիք:

ՊԵՏԻԿ. է, սկսենք: Ընկեր Պահլավունի, ձեր սովխողում և նրա շուրջը բավական ժողովուրդ կա հավաքված: Ուլքե՞ր են, ի՞նչ մարդիկ են: Սանոթացնեիք մեկ: Ի՞նչ կարծիք ունեք, օրինակ, ընկեր Կորկոտյանի մասին:

ԲԱՐԵՂԱՄ. (Հագիլ զսպելով զայրույթը)... Սովխողին մոտ կանգնած մարդ է... Այսինքն՝ անասնապահության ծանոթ էր... դիմում էինք նրան: Ընկերներն ավելի լավ կարող են... լավ մասնագետ է: (Մյուսներին) Խոսեք:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Հարվածային ազնվացնում է անասուններին: Մխոն գիտի: Մխոն բարկացած նայում է Մուկուշին:

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Այո՛, այո՛, լսել եմ, երկու ամսում ազնվացնում է խոզերին... Գյուտեր էլ է անում, մտածում է և դրա համար էլ գիշերնե-րը չի քնում:

ՎՈՒՄՄՇԱՊՈՒՀ. Դիշտ է, հուանդից չի քնում:

ՍԱՇԱ. Ազնիվ աշխատող է:

ՊԵՏԻԿ. Ընկեր Պահլավունի, շարունակեք ձեր բնութագիրը: Ասում եք լավ հարաբերությունների մեջ եք, այնպես չէ՞, լավ աշխատող է:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Լավ հարաբերությունների մեջ ենք: Լավ աշխատող է: Բա... Բա... բայց... է՛, լավ, ի՞նչ դուրս եկավ... վերջը... Մեղավորը ես դուրս գա՞մ... խոսեք, էլի՞, ի՞նչ եք սուս կացել...

ՊԵՏԻԿ. Ի՞նչ պատահեց:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Դիմա՛յը պատուեք, ես ճաքեցի է, հերիք է:

ՄԽՈ. (Պետիկին) Դու պատասխանատու՞ր ես:

ՊԵՏԻԿ. Այսինքն... այո՛, պատասխանատու եմ: Ի՞նչ կա, Մխո:

ՄԽՈ. Դե որ պատասխանատու ես, կուտակյությունը մեզի ի՞նչ ա ասե. ճշմարտությունը երեսպաշտություն ա: (Մուկուշին) Ի՞նչ ես ծուռ-ծուռ մտիկ տալի: Նա էլ ընդադր չի՞, ինչ որ մեկելն ա: (Բարեղա-մին) Բա երկու օր ա, երինջը տվիր խողին, որ խժռի, է՞ս ա տիկ-լատիկին: (Նապոլեոնին) Յա թե չէ՝ թշերը կսմթելով շինարարու-թյո՞ւն կլի:

Շարժում, Բարեղամը և մյուսները անհանգիստ նայում են Մխոյին:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Վահ, վահ, խայտառակ են անում մեզ, խոսեր, է...
 ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. (Հագում է) Ընկեր Պետիկ, ես... ինձ խոսք տվեր...
 ԲԱՐՆՂԱՄ. Ձէ, չէ, ի՞նչ ես ասելու դու, հարկավոր չի:
 ՎՈՒՄՇԱՊՈՒՀ
 ՊԱՆԻՐՅԱՆ } Ի՞նչ կարիք կա:
 ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Ձէ, չէ, սպասեր... ես... փորձենք... ես ունեմ խելք...
 այսինքն...
 ԽՈՐԵՆՅԱՆ. Ընկեր Վուլունիկյան:
 ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Ինձ նկատողություն են անում, բայց... էլի ես ամենից
 լավ... Ձէ, չէ, մի խանգարիք, ինքնաքննադատության կարգով, ես
 հայտնում եմ... որ ընկեր Կորկոտյանը...
 ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Խնդրեմ, խնդրեմ, ես ինքս... կարող եմ, ես...
 ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Հին ցարական սպա է:
 ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Նու, արդեն դա... ոչ, սպասեր, ես...
 ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Ձեզ որոնում են, և...
 ԲՈԼՈՐԸ. (Ճնշված) Վահ... (Պաուզա):
 ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Հիմար անասուն...
 ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Ախր դա ի՞նչ խոսք է ընկեր Պետիկ, «անասուն»: Ընկեր
 Պետիկ ես ասացի աղնիվ մտքով, իսկ նրանք...
 ՍԱՇԱ. Ամենաանաղնիվ մարդն եք դուք: Յարական նկաման...
 ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Իսկ ես էլ կասեի ձեզ ցարական կուլակ... Եղա՞վ: Ախր
 սա ի՞նչ բան է, ես...
 ԲԱՐՆՂԱՄ. Խելքդ, հիմար, դե հերիք է... Ընկեր Պետիկ, ախր ինձ խոսք
 տվեր, է... ինքնաքննադատության կարգով պետք է խոստովանեմ,
 որ այդ Կորկոտյանը ուղղակի խժռում էր սովխոզը:
 ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Իսկ ես ինքնաքննադատության կարգով կասեմ, որ դուք
 նախկին կուլակ եք, գող եք և կոտորել եք անասուններին:
 ԺՈՌԱ. Ճիշտ է ասում: Գող էր: Գող էր:
 ԲԱՐՆՂԱՄ. Իսկ դուք ի՞նչ էիք:
 ՎՈՒՄՇԱՊՈՒՀ. (Բաբելալին) Օհո, իսկ դուք ի՞նչ էիք:
 ԺՈՌԱ. Հավատացնում եմ, ընկեր Պետիկ...
 ՎՈՒՄՇԱՊՈՒՀ. Լսեք, ընկեր Պետիկ, հավատացնում եմ...
 ԿԵՏԻԿ. Հավատում ենք, հավատում ենք, բոլորիդ էլ հավատում ենք:
 Լավ կամպանիա է հավաքվել այստեղ: (Պաուզա) Նու, ընկերներ,
 մենք կեղրափակներ և կտանք վճիռը: Բայց մինչև այդ՝ մի փոքրիկ
 նկատողություն: Գիտե՞ք ինչն է ձեր սովխոզի քայքայման պատ-
 ճառը: Շատ եք համերաշխ ու հաշտ: Եթե մեջներդ բշիջը մի քիչ

կռիվ քցեր, սովխողի գործը զլուխ կգար, կռիվ չի եղել, դա է ցավա-
լին: (Գնում է կաբինետ, նրան հետևում են Խորենյան ու Կապետ):

Մեմ. Հոգումս դասավորած էր, որ մի սրանց դմակը պատռեմ, էս մանտո
բուրջվաների... (Գնում է Պետիկի ետևից):

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Բայց... բայց... չեմ հասկանում... Հիմա ինձ ի՞նչ
կանեն:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Ոչի՛նչ, մի թեթև գնդակահարություն կամ մի քիչ, մի կարճ
տասը տարի:

Վ. Ա. Ր. Ա. Գ. ՈՒՅՐ

Ը Ն Կ Ե Ր Ն Ե Ր

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԻՆՔ

ՍՍԱՏՈՒՐՈՎ Նախկին դենիկինյան դնդապետ, ներկա պիեսում դաշնակ-
ցական զորամասում հրամանատար:

ԴՈՆԴԱՐՈՎ Նրա ադյուտանտը

ՂՈՆԴԻ Պարտիզան

ԴԸԴԸԸ Պարտիզան

ԴԱՎԹՅԱՆ Կարմիրբանակային զորամասի հրամանատար

ՌՈՒԲԵՆ Նրա զորամասի կրտսեր հրամանատար

ԱՎԵՏ Քաղբաժնի պիտ զորամասում

ՄԱՆՈՒԿ Պարտիական ընդհատակյա աշխատող

ԱՐՏԱԿ Գըդըլի կրտսեր եղբայրը

ՊԱՀԱԿ Զինվորներ

Դեպքը Հայաստանում՝ քաղաքացիական կռիվների ժամանակ:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏԿԵՐ

Գյուղական տան պաաշգամբ, որ բացվում է դեպի նողեպատենշ այգին: Անշուք սեղանի շուրջը նստած են Դավթյան, Ավետ և Ռուբեն:

Ավետ. Նա հարմար համ գտնում պարտիզաններից այդ երկու հոգուն:

Ռուբեն. Ես էանաշում եմ դրանց, շատ կարիճ տղերք են:

ԴԱՎԹՅԱՆ. Կարիճ լինելը դեռ քիչ է: Դաշնակցականների շտաբում նստած է Ասատուրովը՝ դենիկինյան ղեղապետ, նա պահակներ կլինի դրած կամուրջի վրա. նշանակություն չունի, թե կամուրջը իր թիկունքումն է: Մեծ խումբ չենք կարող ուղարկել, կնկատվի: Մեզ պետք է երկու հոգի, կտրիճ, բայց տեղանքին շատ լավ ծանոթ, քանի որ պիտի անցնեն հակառակորդի թիկունքը և կամուրջին մոտենան՝ սատանան գիտե ինչ կողմնակի տեղերով: Ի՞նչ տղաներ են, պայթուցիկ նյութերին ծանոթ են: Աս է ամենից գլխավորը:

Ռուբեն. Ծանոթ են: Պղնձահանքերում աշխատել են:

ԴԱՎԹՅԱՆ. Ննթադրում ես, թե՞ գիտես հաստատ:

Ռուբեն. Հաստատ գիտեմ:

Ավետ. Դեպի՞ն է:

Ռուբեն. Կարգի՛ն:

Ավետ. Եթե ծանոթ են պայթուցիկ նյութերի գործին, ուսած տղերք են և տեղանքին ծանոթ, ավելորդ ժամանակ չկորցնենք:

ԴԱՎԹՅԱՆ. (Ռուբենին) Կանչիր ներս:

Ռուբենը գնում է:

Եթե կամուրջը պայթեցնենք, հոգեբանությունը միանգամայն կփոխվի կամուրջի թե այս և թե այն կողմը: Նս իսկույն պրոպագանդիստներ կուղարկեն:

Ավետ. Կարծում եք, որ հակառակորդի հրետանին մինչև պայթեցնելը չի՞ անցնի կամուրջը:

ԴԱՎԹՅԱՆ. Կարող է և անցնել: Այդ դեպքում գործը տանուլ կտանք, դոնե երկար ժամանակով: Կամուրջը պիտի վճուխ ամեն բան: Բայց սրանք պիտի կարողանան... Տնայնադործություն չանենք:

ԱՎԵՏ. Ա՛յ, կզան տղերքը, կտեսնենք:

Ներս Է՞ն մտնում Ռուբեն, Ղոնղի և Գրղըլ:

ԳՆԱՎԹՅԱՆ. Ո՞ր տեղացի էր:

ԳՐԴԸԼ. Վերնաշենցի, ընկե՛ր հրամանատար:

ԳՆԱՎԹՅԱՆ. Խ՞նչ ընտանիքից էր:

ՂՈՆԴԻ. Երկուսս էլ մի տեսակ ընտանիքից ենք:

ԳՆԱՎԹՅԱՆ. Ջրավոր ընտանիքի՞ց:

ՂՈՆԴԻ. Բա էլ ուրիշ ի՞նչ կարող էինք լինել:

ԱՎԵՏ. Ուրիշ ի՞նչ, կուլակ, միջակ:

ՂՈՆԴԻ. Կոմերիտականներ ենք:

ԳՆԱՎԹՅԱՆ. Այգալես ասացեր: Այգ հղավ: Լավ: Ձեզ պիտի ուղարկենք մի շատ պատասխանատու գերծի: Դուք պայթուցիկ նյութեր բանեցրե՞լ եք:

ՂՈՆԴԻ. Բանեցրել ենք, ինչպի՞ս կարող էինք չբանեցնել:

ԳՆԱՎԹՅԱՆ. Շատ պարզ. ինչո՞ւ պետք է անպատճառ բանեցնելիք: Կարող էիր և չբանեցնել... Որտե՞ղ եք բանեցրել:

ՂՈՆԴԻ. Պղնձի հանքերում, ամենքն էլ գիտեն, ընկե՛ր հրամանատար:

ԳՆԱՎԹՅԱՆ. Մենք չգիտենք: Շատ լավ: Հիմա ձեզ կտամ մի առաջադրանք: Պետք է պայթեցնենք գնդապետ Ասատուրովի թիկունքի Շուշանաձորի կամուրջը: Երկուսով եք գնալու, կամուրջը պետք է պայթեցնենք, չպիտի բռնվեք, հետո այս նամակը խմորի մեջ պետք է հասցնենք Վերնաշեն՝ ընկեր Վարդանին և պատասխանը բերեք ինձ: Ամենաշատը երեք օր է ժամկետը: Երեք օր որ անցնի՝ է՛լ օգուտ չունի համարյա:

ԳՐԴԸԼ. Կարող ենք:

ԳՆԱՎԹՅԱՆ. Եթե չեք կարող, մի՛ հանձն առնեք:

ԳՐԴԸԼ. Կենդանի չենք վերադառնա, ընկե՛ր հրամանատար:

ԳՆԱՎԹՅԱՆ. Ձեր կենդանի վերադառնալը չէ՞ որ պետք է այժմ: Մեռնելը լավ է: Բայց դա բիշ է: Գործ է պետք: Ինչ-որ կգա ձեռներիցդ, ինչ-որ կարող եք՝ պիտի անեք, ոչ մի վտանգի առաջ չպիտի կանգնեք և առաջադրանքը պիտի կատարեք: Անպատճառ: Անպայման: Կրկին և՛ ասում, կարո՞ղ եք:

ԳՐԴԸԼ. Կարող ենք:

ՂՈՆԴԻ. Կարող ենք:

ԳՆԱՎԹՅԱՆ. Շատ լավ: Ձեզ կտանեն հիմա սապյորների մոտ, նրանք մանրամասն կբացատրեն: Ահա՛ նամակը: Ծխախոտի թղթի վրա է,

զգո՛ւյշ, դրեք հացի խմորի մեջ: Դե՛, հիմի կգնաք: Ինձ նայեցեք:
 Զգո՛ւյշ վերին աստիճանի, շրջովեք:
 ԳՐԴՐԼ. Ինչու՞ պիտի բռնվենք, ընկե՛ր հրամանատար:
 ԴԱՎԹՅԱՆ. (Քննող հայացքով նայում է Գրդրլին) Ինչպե՞ս թե ինչու:
 Պայթեցնողները չե՞ն բռնվում: Եթե բռնվես, ի՞նչ կանես:
 ԳՐԴՐԼ. Երկուսս էլ կսպանվենք և գաղտնիքը չենք դուրս տա:
 ՂՈՆԴԻ. Երկուսս էլ...:
 ԴԱՎԹՅԱՆ. Դուք իրար հաշվի խոսք մի տաք: Երկուսդ էլ հո կպած չեք
 ծնվել: (Գրդրլին) Ա՛յ, կոնկրետ քեզ եմ հարցնում: Դու ի՞նչ կանես:
 ԳՐԴՐԼ. Մենք իրար կխփենք, ընկե՛ր հրամանատար:
 ԴԱՎԹՅԱՆ. Լավ, ինչպես երևում է, մեկդ առանց մյուսի չեք պատկե-
 րացնում ձեզ: Թող այդպես լինի:
 ՌՈՒԹԵՆ. Մանկուց ընկերներ են: (Ծիծաղում է քթի տակ):
 ԴԱՎԹՅԱՆ. Շատ ուրախ կլինեմ ձեզ կենդանի տեսնել, կտրիճ տղերք եք,
 բայց կամուրջը պիտք է պայթեցվի և նամուկը հասցվի: Սա է ամե-
 նակարևորը:
 ԳՐԴՐԼ. Եթե այդպես է, իմացած եղեք, ընկե՛ր հրամանատար, որ տասը
 կրակ ու ջուր կանցնենք և գործը մաքուր կկատարենք:
 ԱՎԵՏ. Բանվորագյուղացիական գործը:
 ԴԱՎԹՅԱՆ. Եթե գործը փշացնեք, ամբողջ գործը փշացած կլինի: Իմացած
 եղեք, որ հաղարավոր կյանքեր ձեզ կսպասեն: (Մտախոհ է Գրդր-
 լին և ձեռք դնում է հրա ուղին) Ես մեծ հույս ունեմ... Դու կառաջ-
 նորդես: (Ղոնդուն) Նրան մի բան եղավ, դու կանես... Հասկանո՞ւմ
 եք: Դուք երկուսդ էլ ժողովրդի, հասարակության զավակներ եք,
 հասարակական սիրտ ունեք: Վերջապես դուք կոմերիտականներ եք:
 ԳՐԴՐԼ. Ընկե՛ր հրամանատար, այս գլխից ի՞նչ խոսենք: Ա՛յ, երբ գործը
 զլուխ կբերենք, հետո հեշտ է...
 ԴԱՎԹՅԱՆ. Ապրե՛ս: Բրավո՛: Իսկական աղամարդու խոսք: Դե՛, հիմի
 գնացեք, բարի ճանապարհ:
 ԳՐԴՐԼ. (Գրդրլին ու Ղոնդին հեռանում են. Ռուբենին) Սապյոր Լեոնի մոտ:
 ԴԱՎԹՅԱՆ. Կարծես պիտի կարողանան:
 ՌՈՒԹԵՆ. Կտրիճ տղերք են: Փորձված: Ընկերները ճանաչում են:
 ԱՎԵՏ. Պետք է ոխակել:
 ԴԱՎԹՅԱՆ. Այո՛: Թեև ոխակն ամեն անգամ էլ աչքնիվ գործ չէ: Տեսնենք...
 տեսնենք...

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ՆՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏԿԵՐ

Լեռան լանջ: Գիշեր: Անորոշ նեղում լույլ կրակ է պլպլում ու հանգչում: Քուրերի չիջով մազլցում են Ղոնդին և Գըղըլը:

ԳՐԴԸԼ. Ղոնդի՛:

ՂՈՆԴԻ. Հը՛:

ԳՐԴԸԼ. Զահր ու զխրթի՛: Այս ու՞ր բերիր:

ՂՈՆԴԻ. Ի՞նչ է, է՛:

ԳՐԴԸԼ. Զոռը պինչդ է: Քեզ չէ՞ի ասում ձորից շղանք: Տեսա՞ր ուր ընկանք:

ՂՈՆԴԻ. Ու՞ր ընկանք:

ԳՐԴԸԼ. Բշնամու բերանը, զլուխդ մեռնի՛:

ՂՈՆԴԻ. Ոչ մի թշնամու բերան չի: Մեր սարեցիներն հովիվներն են:

ԳՐԴԸԼ. Ախորժակդ տեղը սլահի: Գառան խորոված են տալու քեզ քո հովիվները: Գիտե՞ս որտեղ ենք:

ՂՈՆԴԻ. Որտե՞ղ ենք:

ԳՐԴԸԼ. Սաքանենց արտի զլուխը:

ՂՈՆԴԻ. Իսկի մտքովդ շանցկացնես: Զրաղացի մոտ ենք:

ԳՐԴԸԼ. Գլուխդ պիտի այս արտում թաղեմ: Կաց մի լուսանա:

ՂՈՆԴԻ. Որ լուսանա՝ թաղելու կարիք չկա արդեն, կբռնվենք:

ԳՐԴԸԼ. Կբռնվենք, Բա չե՞նք բռնվի: Ինչպե՞ս քեզ լսեցի: (Գլխին է խփում: Կառաղած տոնով) Բե՛ր դինամիտը դեսը:

ՂՈՆԴԻ. Ի՞նչ ես դիվոտում, ի՞նչ կա:

ԳՐԴԸԼ. Բե՛ր դինամիտը դեսը: Այս քարերի մեջ թաղենք:

ՂՈՆԴԻ. Ապա կամո՞ւրջը:

ԳՐԴԸԼ. Կամո՞ւրջը: Բե՛ր դինամիտը թաղենք:

ՂՈՆԴԻ. Ախր ի՞նչ թաղենք: Թաղելու համա՞ր ենք բերել:

ԳՐԴԸԼ. Գլուխդ մեռնի, համ մենք բռնվենք, համ դինամի՞տը:

ՂՈՆԴԻ. Մենք ինչու՞ ենք բռնվում:

ԳՐԴԸԼ. Գլխի չե՞ս, որ կբռնվենք: Ա՛յ, տե՛ս, սա Սաքանենց արտը: Կամուրջն այն կողմը մնաց: Այսպիս օր ուղիղ ղնանք՝ կընկնենք այն

կրակ անողների ճանկը: Պիտի հետ դառնանք, ձորի մյուս ափից՝
մոտենանք: Դե մինչև գնանք՝ կլուսունա:

ՂՈՆԴԻ. Ախր ինչի՞ր ես գլխումդ մեխել, որ Սարանենց արտն է:

ԳՐԴԸԼ. Դե ապա մի գնա դեպի ձախ: Գնա մի հիսուն քայլ:

ՂՈՆԴԻ. Շատ լավ: (Գնում է ցույց տալով: Նրա սխիռետը թույլ
գծագրվում է խավարի մեջ: Նա կանգ է առնում: Հանկարծ հեռավոր
հրացանաձգության ձայն է լսվում. Ղոնդին մոտ է վազում):

ԳՐԴԸԼ. Հա՛, տեսա՞ր ջրաղացը:

ՂՈՆԴԻ. Տեսա... ուրեմն այն ի՞նչ կրակոցներ են:

ԳՐԴԸԼ. Հարսանքավորներ են: Մեղ են սպասում: Դե բեր դինամիտը թա-
ղենք, որ եթե բռնվենք, չիմացվի ինչի ենք հկել:

ՂՈՆԴԻ. Թաղենք, բան չունեմ, բայց ինչու՞ պիտի բռնվենք:

ԳՐԴԸԼ. Լուսանում է, գլուխդ մեռնի՛: (Ղոնդին ցած է դնում դինամիտը և
գործիմենքը):

ՂՈՆԴԻ. Ուրեմն կամուրջը մնաց...

ԳՐԴԸԼ. Կամուրջը կարող է մնալ կամ չմնալ: Ա՛յ, այսպես կանենք: Այս-
պես թաղելով, թաքցնելով քիչ-քիչ առաջ կգնանք: Թե չսպասահեցին՝
կփորձենք պայթեցնել, եթե ոչ՝ դինամիտը կաղատենք: Մենք ջհան-
դամք:

ՂՈՆԴԻ. Է՛, լավ, դինամիտ չկա, ա՛յ մեռած:

ԳՐԴԸԼ. Դուլսդ չի մտնում, որ եթե դինամիտը բռնվի, կիմանան, որ կա-
մուրջի համար ենք եկել: Իսկ այնպես չեն հասկանա:

ՂՈՆԴԻ. Խելոք բան ես ասում: Դե՛, ապա՞: (Քարերի մեջ քաֆցնում են դի-
նամիտը) Ա՛յ տղա, ուժեք՞ը կլինեն այդ կրակողները: Պարտիզաններ
չլինե՞ն:

ԳՐԴԸԼ. Կարող են պարտիզաններ լինել: Բայց այստեղ ինչպի՞ս կարող
են կռիվ սկսել. դեռ վաղաժամ է: Պարտիզանի բան չի: Խմբեր են,
ապահով են զգում իրենց: Ձէ, ինչպես էլ որ լինի՝ պիտի գլուխ բե-
րենք գործը այս գիշեր: Վաղը ուշ կլինի:

ՂՈՆԴԻ. Երեք օր ուշ չի, այդպես ասաց Ռուբենը:

ԳՐԴԸԼ. Դուլսը քարով տվից Ռուբենը, որ ասաց: Գործ են տվել ժամա-
նակին անելու, պիտի արվի: Լավ փաթաթիր, ես մի խուզարկեմ տե-
ղանքը: (Հեռանում է):

ՂՈՆԴԻ. (Ինքն իրեն) Տասը շորանի շանից գառ եմ փախցրել ու ձայնը
դուրս չի եկել, բա մի քնձոռտ կամուրջի մոտ դանակը պոչին կոտ-
րեմ: Հը՛մ... Կտեսնե՞նք: (Փափախը զարկում է գետին):

ԳՐԴԸԼ. (Վերադառնալով) Լսի՛ր: Կամուրջից հեռու են, ինչպես նկատում
 եմ: Ծթե մի քիչ հետո հեռացան՝ կարող ենք սկսել:

ՂՈՆԴԻ. Ջուր տու բշի՛, գնանք հենց հիմի:

ԳՐԴԸԼ. Էլ քեզ լսողի հերն հմ անիծել:

ՂՈՆԴԻ. Ա՛յ տղա, ի՞նչ ես կպել ինձ:

ԳՐԴԸԼ. (Ձայրույթով) Սո՛ւս կաց, թե չէ հիմի չգիտեմ ինչ կանեմ: Քո
 խելքով գնացի, որ այս օրին ընկա:

ՂՈՆԴԻ. Դե, հիմի կպատահի, ի՞նչ անենք: Կփորձենք, գուցե բան
 դուրս գա:

ԳՐԴԸԼ. Իսկ եթե դուրս չգա՛:

ՂՈՆԴԻ. Դե այդ էլ մեր բախտը:

ԳՐԴԸԼ. Սա ոչխարի շներից դառ փախցնել չի, գլխիցդ հանի է՛, դմբո...
 սա կոխիլ է, հազարավոր կյանքի հարց է:

ՂՈՆԴԻ. Դե ինչպե՞ս անենք հիմի, սխալ եկանք:

ԳՐԴԸԼ. Ինչպե՞ս անենք: Չգիտեմ, պիտի պայթեցնեմ զահրումարը: Որ
 հետն էլ պայթեմ, պիտի պայթեցնեմ:

ՂՈՆԴԻ. Է՛, կարծում ես քեզ մենակ կթողնեմ, Գրդը՛լ ջան: Հոգուդ մատաղ:
 (Գրկում է գլուխը և համբուրում):

ԳՐԴԸԼ. (Կատաղի) Թող, գլուխդ կջարդեմ:

ՂՈՆԴԻ. (Միծաղելով շարունակում և օգնել Գրդըլին) Շուն ես կտրել այս
 գիշեր:

ԳՐԴԸԼ. Կաց այստեղ, մի անգամ աչք անեմ: Թե մարդ չկա ու անիծած-
 ները հեռացան՝ գուցե ճղենք անցնենք այն կողմը: Շրջապատված
 ենք:

ՂՈՆԴԻ. Գնա, չուշանաս:

ԳՐԴԸԼ. Որ վրա հասնեն՝ հեռացիր թաղած տեղից, հետքեր չգտնեն: (Գնում
 է մի կողմ):

ՂՈՆԴԻ. (Ինքն իրեն) Ախր ինչպե՞ս պիտի կարողանանք... պայթեցնել...
 (Քրի տակին մոմում է):

ԳՐԴԸԼ. (Վազելով վերադառնում է) Բե՛ր դինամիտը:

ՂՈՆԴԻ. Ախր ես ասում եմ...

ԳՐԴԸԼ. Շատ մի՛ խոսի: (Դինամիտը և գործիքները գրկած առաջ է բնկ-
 նում: Ղոնդին հետևում է նրան: Նրանք մի պահ անհետանում են
 խավարի մեջ: Քիչ անց վազելով ետ են գալիս):

ՂՈՆԴԻ. Հա, ի՞նչ անենք...

ԳՐԴԸԼ. Կա՛ց... (Ականջ է դնում: Շարժում է անում դեպի զնացած կողմը):
 Դու կաց, մի էլի գնամ:

ՂՈՆԴԻ. Ա՛յ տղա, բի պահում ենք՝ պահենք, վաղը կփորձենք: Գնանք քա-
րափի մեջ պահվենք:

ԳԸԴԸԼ. Միենույն է, մեջներով պիտի տնցնենք: Քարափն ու՛ր է, է՛նէ՛յ...
Դէ՛ (հեռանում է: Հանկարծ ետ է վազում) Բաղի՛ր...

ՂՈՆԴԻ. Ինչու՞...

ԳԸԴԸԼ. Թաղի՛ր, ասում եմ: (Շտապով քաղում է: Ղոնդին նույնպես շտա-
պով օգնում է նրան) Ա՛յ, դիմացի բլուրը կվազենք ձեռաց: Բան ման
չմոռանա: Դիմացի բլուրը, հասկանո՞ւմ ես:

ՂՈՆԴԻ. Ի՞նչ է, գալի՞ս են:

ԳԸԴԸԼ. Շո՛ւտ արա... Դիմացի բլուրը, հասկացա՞ր: Հետո ջաղացի վերևի
ճամփան...

(Ոտնաձայներ են լսվում, աղմուկ) Դէ՛, իմ հտեից... (Վազում
է դեպի ձախ: Ղոնդին հետևում է նրան: Մթան մեջ հրացանի ձայն:
Աղաղակում են՝ «Բոնեցե՛՛ք»... «Դեսը փախա՛ն»: Դարձյալ կրակոց:
Ձայներ. «Մյուսին է՛լ»... «Չսպանե՛՛ք»: «Մյուսին է՛լ բոնեցինք»:
«Տեսե՛ք, էլ կա՞», «Բերե՛՛ք դեսը»: Մաուգերիստների մի խումբ շըր-
ջապատած Ղոնդուն և Դրդըլին առաջ է գալիս. նրանց պինդ բռնել
են և զինաքափ արել):

ՄԻ ԶԻՆՎՈՐ. Ո՞րդ էիք կրակողը...

ԽՄԲԱՊԵՏ. (Նրան) Թո՛ղ, մեջտեղ բերեք դրանց:

Ղոնդուն և Դրդըլին մեջ են բերում քններից պինդ բռնած: Նրանք
հեռում են: Հեռում են և պինդ բռնողները:

Նրկո՛ւսդ էիք, թե՛ էլ կայիք:

ԳԸԴԸԼ. Նրկուսս ենք:

ԽՄԲԱՊԵՏ. Լավ տղաք կերևիր: Դե, հիմա եթե ըսեք՝ մնացածներն ուր
փախան և քանի հոգի էիք, խոսք կուտամ, որ ձեզի վնաս չի դար:

ՄԻ ԶԻՆՎՈՐ. (Բռնցքելով Դրդըլի կողքին) Ինչու՞ կրակեցիր:

ԽՄԲԱՊԵՏ. Սերո՞՞ք, ե՛տ քաշվե՛: Կովի մեջ կկրակեն, կարգն այդ է: Մե-
նակ թե՛ թող ինձի ըսեն, թե քանի՞ հոգի էին և ո՞ր տեղին հայտնվե-
ցան հոռ: (Լուրջյուն) Չե՞ք ըսիր: Լավ չեք ըներ: (Զինվորներին) Տա-
րեք զնդապետին: Գիտ՞րք, քեզի կհանձնեմ, ասոնց ողջ հասցնես
զնդապետին: Իմացա՞ր: Գլխովդ պատասխանատու ես: Իսկ դուք,
կտրի՛ճ հրիտափարզներ, կմեղքընամ ձեզի և խորհուրդ կուտամ ճըշ-
մարտոթյունն ըսել զնդապետին: Տարեք: (Տանում են) Մոտ գյու-
ղերին կըլլան: (Տանողների ետևից) Դնդապետին ըսեք ինձի սպասե՛,
ես ալ պիտի մասնակցիմ հարցաբննության:

ՄԻ ԶԻՆՎՈՐ. (Մ'րան մեջ) Շատ լավ:

ԽՄԲԱՊԵՏ. Շատցիք են այս ուարտիվանները: Այդ է ցավալին: Բայց ի՞նչ
կ'ընեն այս տեղվանք:

ՄԻ ԱՅԼ ԶԻՆՎՈՐ. Եկած կլինեն կամուրջից անցնեն ու փախչեն կարմիր-
ների կողմը:

ԽՄԲԱՊԵՏ. Երևի թե այդպես է: Դե, շարժվեցե՛ք:

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ԵՐՐՈՐԻ ՊԱՏԿԵՐ

Դյուղական խրճիթ. լուսավորված քույլ նրագով: Մեջտեղը մուտքի դուռը: Կողքին
ցած պատուհան: Դիշեր է: Նստած է խմբապետ Սեյրանը: Դռնդարովը բռնում է շե-
մողանը:

ՍԵՅՐԱՆ. Ի՞նչ կըսես գնդապետը, պիտի հարձակվի՞նք բոլշևիկներուն վրա:
ԴՈՆԴԱՐՈՎ. Օժանդակ զորամասերի ենք սպասում:

ՍԵՅՐԱՆ. Մինչև օժանդակ զորամասեր գան՝ թշնամին ու դավաճանները
մեզի կխեղդեն ճակատեն ու թիկունքեն:

ԴՈՆԴԱՐՈՎ. Ուրիշ կերպ չենք կարող: Արտիլերիան պիտի հասնի:

ՍԵՅՐԱՆ. Դավաճաններ օր ավուր կշատնան: Թշնամու կողմ անցնողներ
բազմաթիվ են:

ԴՈՆԴԱՐՈՎ. Դավաճաններ կա՞ն, բռնեցե՛ք բերեք:

ՍԵՅՐԱՆ. Ահա այս հրկուքին բռնեցի. մեկ ուղեցա վերջացնել, մեկ ալ ըսի՝
ուղարկեմ շատրը, սխմենք, բան իմանանք: Ու՛ր են:

ԴՈՆԴԱՐՈՎ. Ախողում:

ՍԵՅՐԱՆ. Գնդապետը քնա՞ծ է:

ԴՈՆԴԱՐՈՎ. Չէ, նոր ընթրեց:

ՍԵՅՐԱՆ. Կանչի իրեն, տղաներու գործը տեսնենք:

ԴՈՆԴԱՐՈՎ. Լսի՛ր, Սեյրա՛ն, ինձ մի լավ ձի է պետք: Դյուղացիներից
պոկիր:

ՍԵՅՐԱՆ. Շատ աղեկ ձի մը ղրկեմ քեզի:

Մտնում է գնդապետ Ասատուրով:

ԱՍԱՏՈՒՐՈՎ. (Գիւնով է) Չո՛րտ վազմի, գերմանական ֆրոնտ դարձրին
անիծածը: Խրամատային կռի՞վ են ուզում վարել՝ ինչ է: Չեն ուղար-
կում օժանդակ զորամասերը, վերջ տանք: Այս պարտիզանշինան մեզ
սպանեց: (Սեյրանին) Նու՛, ի՞նչ նորություն:

ՍԵՅՐԱՆ. Դառալիքներ շատացել են, պարո՞ն գնդապետ:

ԱՍԱՏՈՒՐՈՎ. Դա տխուր բան է, շատ տխուր բան է:

ՍԵՅՐԱՆ. Ես կզարմամա՞մ այս գյուղացիներուն վրա: Ասոնք հայրենիքի
գաղափար չունի՞ն: Չէ՞ որ հայրենիքը ձեռք կերթա:

ԱՍՍՏՈՒՐՈՎ: Դա տխուր բան է, շատ տխուր բան է:

ՍԵՅՐԱՆ. Երեկ էր, հավաքեցի գյուղացիներուն, խոսեցի, համոզեցի որ
էովին: Խոսք տվին, երգում ըրին, բայց գյուղացի են, խորամանկ,
իրենց բանը գիտեն: Դավաճաններ շատ կան մեջները:

ԱՍՍՏՈՒՐՈՎ. Դա տխուր բան է, շատ տխուր բան է: Նու՞, հիմա ի՞նչ
ենք անում: Հեռախոսագիր չկա՞:

ԴՈՆԴԱՐՈՎ. Լռել են ինչ որ: Կասկածելի է:

ԱՍՍՏՈՒՐՈՎ. Նրանք էլ են սպասում օժանդակ զորամասերի: Դա տխուր
բան է...

ՍԵՅՐԱՆ. Այն երկուքին հարցափորձ չե՞ք ընել:

ԱՍՍՏՈՒՐՈՎ. (Դռնդարովին) Զգնդակահարեցի՞ր:

ԴՈՆԴԱՐՈՎ. Ո՛չ, սպասում ենք, որ հարցաքննենք:

ԱՍՍՏՈՒՐՈՎ. Տխուր բան է, տխուր: Բերեք այստեղ: (Դռնդարովը դուրս
է գնում):

ՍԵՅՐԱՆ. Ես ինքս պիտի զնդակահարեի, բայց ըսի, փորձենք, գուցե դար-
ձի գան, կամ մատնեն իրենց ընկերները:

ԱՍՍՏՈՒՐՈՎ. Որտե՞ղ բռնեցիք:

ՍԵՅՐԱՆ. Կամուրջին վեր, ջրաղացին բով: Բն չհասնեի, պիտի անցնեին
ճակատը, բոլշևիկներուն կողմը:

ԱՍՍՏՈՒՐՈՎ. Ինչու՞ եք ենթադրում, որ այստեղից էին գնում բոլշևիկնե-
րուն կողմը: Գուցե հակառակն էր: (Դռնդարովը երկու պահակով ներս
է բերում Ղոնդուն և Գրդըլին: Նրանց քսերը կապած են) Ահա՛, պատ-
վելինե՛րս, պատի՛վ ունեմ ողջունելու...

ՍԵՅՐԱՆ. Ահա, տղա՛քս: Պարոն գնդապետին անկեղծ խոստովանեցեք
ամեն բան: Եթե ճշմարիտը խոսիք, ես կմիջնորդեմ, որ կյանքերդ
խնայե: Հայ եք, ափսոս եք:

ԱՍՍՏՈՒՐՈՎ. Ուզե՞ր եք, ո՞րտեղացի եք:

Ղոնդին և Գրդըլը լուռ են:

ՍԵՅՐԱՆ. Խոսեցե՛ք, ըսեք ճշմարիտը, մի՛ պահեք, այդ ձեր օգուտն է:

ԱՍՍՏՈՒՐՈՎ. Զեկ բռնել են ջրաղացի վերերը, մեր թիկունքում: Ո՞ր կողմն
էիք գնում: (Նրանք լուռ են) Լոտ՞ւմ եք: Վատ է: Բայց ա՛յ, եթե խո-
սեք, մի բան պատմեք, կասեմ որ կտրիճ տղերք եք:

ՍԵՅՐԱՆ. Պատմեցեք, ըսեք ինչ որ պետք է, ես կտեսնեմ, որ կտրիճ
գյուղացի տղաներ եք: Մի՛ քաշվեք, մենք ամենքս մեր հայրենիքի
համար կկռվինք: Դավաճանությունը լավ բան չէ: Դե, հապա՛,
տղա՛քս...

ԱՍՍՏՈՒՐՈՎ. Իհարկե, կպատմեն: Նու՞: (Ղոնդուն) Ո՞րտեղացի եք:

ԴՈՆԴԻ. Ի՞նչ օգուտ ունի տակելու, մինչ չէ՞... (Դառն ժպտում է):

ԱՍԱՏՈՒՐՈՎ. Օգուտ ունի՞: Կաղատվե՛ք: (Գրկըլին) Դու՞ որտեղացի ես: ԳՐԴՐԼ. Ընկերս առաջ: էլ բան չունենք տակելու:

ԱՍԱՏՈՒՐՈՎ. (Լոռւթյուն) Ո՛չ: Այդպես չի լինի: Ասացեք մանրամասն, ա՛յ, ԳՐ գլուղից եք, ո՞ր կողմն էիք գնում, ի՞նչ կապ ունեք բուշեիկների հետ... Մեկ-մեկ լավ կպատմեք, կասեք քանի հոգի էիք: Մի՞ վախենաք, մենք նրանց վնաս չենք տա: Ա՛յ, խմբապետը կխոստանա, որ նրանց բոլորին կվերցնի իր խումբը, դուք բոլորդ կկովեք մեր. հայրենիքի թշնամիների դեմ:

ԱՆՅՐԱՆ. Խոսք կուտամ, որ բոլորիդ կընդունեմ խմբիս մեջ: Ձեզի պես կտրիճ տղաները ափսոս են, որ տուներին մնան: Ես գիտեմ, ձեզի մտորցուցեր են, խաբեր են, թե խումբեր գյուղերուն վնաս կուտան, գաղան են: Ա՛յ, տեսեք, ինչպես քաղցր կխոսինք հետներդ: Կուզեք, բաց կթողնենք, ուր կամենաք՝ երթաք: Դե՛, տղա՛քս...

ԱՍԱՏՈՒՐՈՎ. Լսեցեք: Ես հայազգի կադրային ղեկավոր եմ: Շատ եմ կռիւլ գերմանացիների, ավստրիացիների, թուրքերի դեմ, շատ բան եմ տեսել: Թշնամին հեշտ է բարեկամ դառնում: Մենք բարեկամ կդառնանք, դուք շատ լավ կծառայեք մեր բանակում: Միայն մի՛ ծածկեք, ամեն բան մանրամասն պատմեցեք: Ի՞նչ օգուտ ձեզ սպանելուց: Չէ՞ որ կարող ենք: Ա՛յ, կհրամայեմ, ձեզ կտանեն ու մեկ-երկու, վերջացավ, էլ չկաք: Լա՛վ մտածեցեք. փախչել չեք կարող, դործը տանուլ եք տվել: Եվ այն էլ իմացեք, որ վաղը մյուս օր ամբողջ Հայաստանը կմաքրենք բուշեիկներից: Դա ամենադժաւորն է: Նու՞... պատմեցեք: (Լոռւթյուն) Դիտե՛ք ինչ, սուտ էջ մի՛ ձեանաք: Շատ լավ հասկանում եմ, որ ամեն բան հասկանում եք: Դիտեմ, շատ բան եք տեսել գլուղում, դորքի մեջ, շատ լուրեր եք հավաքել, որ տանեք բուշեիկներին: Դուցե ձեզ համար լավ էր, որ տեղ հասցնեիք այդ լուրերը: Բայց ի՞նչ արած, բախտներդ չբանեց, և լավն էլ այդ էր: Հիմա օգուտ չունի պահելը: Հետո, չեմ կարծում, թե մեռնել ուղենաք:

ԱՆՅՐԱՆ. Այո՛, այո՛, երիտասարդ եք և պետք եք ազդին: Դե, շուտ քրեք, տղա՛քս:

ԱՍԱՏՈՒՐՈՎ. Լսում եմ: Սկսեցեք: (Լոռւթյուն: Ասատուրովը ֆմծիծաղելով նայում է նրանց) Դենիկինյան կռիւներում շատ էր պատահում, որ լուում էին այդպես, բայց վերջն այնքան էին պատմում, որ գլուխներս ցավում էր: (Դնում է մյուս սենյակը: Լոռւթյուն: Մի փոքր անց վերադառնում է՝ բերանը սրբելով, դեմքը քրվացնելով ու օրորւել-

լով: Դանդաղ զայլիս հստում է սեղանի մոտ և պապիրոս է վառում, ծխում է: Հետո խոժոռ, բայց զուսպ նայում է բռնվածներին) *Լեզուներդ պապանձվե՛լ է: (Հոհում է: Սեյրանին) Տե՛ս, ինչպես են կուշ ե՛կել: Ո՛ւֆ, վախկո՛տ նապաստակներ: (Հանում է նազանը և դնում սեղանի վրա: Պաուզա) Ձեք խոսում: (Պաուզա) Հասկանում եմ: Շների պես վախեցած եք: Այնքան եք վախեցած, որ ձեզ առում են միջոցը կյանքներիդ ազատելու, ուղում եք ազատվել, բայց լեզուներդ այնպես է բռնված, որ չեք կարողանում խոսել: Մեզ ճշմարիտն ասացեք, դուրս էիք եկել թալանի՞, թե բռնչեկների կողմն էիք անցնում: (Մոտ գնալով Ղոնդուն և ֆիքը մոտեցնելով նրա դեմքին) է՛յ, հիո՛ւհ... լեզուդ հանիր տեսնեմ... (Նույնը և Գրդըլին) Հը՛, լեզուդ, (Սեյրանին) շշմել են: (Հոհում է: Նրան ձայնակցում է Սեյրանը, ապա Դոնդաբովը: Դոն արանֆից նայում են ինչ-որ դեմֆեր) Սրանք խուժաններ են, որտեղի՞ց հանեցիք, թե կովոդներ են: Խուժաններ են, դուրս են եկել թալանի, գողության:*

ՍԵՅՐԱՆ. Ես ալ այդ կըսեմ, սարը կերթային թալանի: Եթե ճշմարիտը խոստովանին՝ ես ասոնց կառնեմ խումբիս մեջ:

ԱՍՍՏՈՒՐՈՎ. Այդ կարելի է: Ձե՞ք խոսում: (Պաուզա: Հանկարծ կատաղելով և բռնեցքը խփելով սեղանին) Ես ձեզ խոսել կտամ, շա՛ն լակոտներ, ձեզպաններին չէ մենակ, որ խոսեցրել եմ: (Վերցնում է նազանը: Մյուսներին) Մի կողմ... (Մյուսները բաշվում են մի կողմ: Նազանը բռնելով Գրդըլի նակատին) Թո հերն եմ անիծել... դե որ չես խոսում: (Պաուզա. նազանն ուղղում է Ղոնդու նակատին: Պաուզա: Ցած է բերում նազանը) Դողա՞ց խարդախ հողիներիդ, շների պես վախեցա՞ծ եք: Մի՛ վախենաք: Կռիվ եք դուրս եկել, կովեցեք, շան որդիք, ինչպես վայել է զինվորին: Աբա ի՞նչ, կարծում եք կատա՞կ բան է կռիվ դուրս գալը, փլա՞վ է, ուտեք (Նայում է զզվանքով ու դաժան արհամարհանքով) Ի՛ր, վախկո՛տ շներ: Տեսնում եմ, ինչ եք դառել: Դե շո՛ւտ, ասացեք, թե ձեզանից ո՞րն է ղեկավարը: Թող մեկդ մյուսին մատնի: Մատնողին կաղատեմ: Դարձյա՞լ լուում եք: Դե որ այդպես է՝ չեմ խփում ձեզ: Ձեզ հիմա փակել կտամ գոմում, այս նազանն էլ կտամ ձեզ: Գնացեք ու խփեցեք մինդ մյուսիդ, թե մեկդ մյուսին սրանով խփեցիք, մնացածին կաղատեմ: Պատվավոր զինվորականի խոսք, կաղատեմ, ուր կուզի թող գնա, շան տեղ չեմ գցի ու այդպիսի վախկոտ շնից վնաս էլ չկա: Իսկի ափսոս էլ է,

որ այստեղ մի մարդ ձեռք կեղտոտի ձեռքից մեկն ու մեկին սպանելու: Իսկ թե իրար չեք խփի՝ քաբափից վայր գցել կտամ ձեզ: Պատվավոր խոսք: Դե, մա՛րշ: (Դոնդաբովին, որ առաջ կես շփոթված, կես ժպտալով նայում է իրեն և հետո զվարճացած այս տեսաբանով՝ հանում է իր ատրճառակը և պատրաստվում) Չհամարձակվեք խփել սրանց: Իրենք պիտի խփեն իրար: Ասացի, այդպես էլ կլինի: Դե՛ հիմի տարեք, փակեցե՛ք գոմում, նագանը տվեցեք իրենց, թող իրար կոտորեն:

Սեյրանը ծիծաղում է, ծիծաղում է և Դոնդաբովը: Բռնվածներին տանում են: Դուրսը լսվում է հուհուր, որ հետզհետե դադարում է: ՍԵՅՐԱՆ. Զուր ուշացրիք, պարո՞ն գնդապետ, վերջացնելու էիք: Մեղք են: ԱՍԱՏՈՒՐՈՎ. Դրանց չեք ճանաչում: Վախկոտներ են, երբ հակառակորդի ձեռքն են. բայց գաղտնիներ են, երբ ասլահով են զգում իրենց: Ապա մի ճանկերն ընկե՛ք:

ՍԵՅՐԱՆ. Հույս ունեք, թե իրար վրա կկրակե՞ն:

ԱՍԱՏՈՒՐՈՎ. Կկրակեն ու կզան կմատնեն ամենքին: (Ծիծաղում է) Ճանաչում եմ այս ժողովրդին: Գիտե՞ք ինչն է ինձ կատաղեցնում. ձերս՛նք վախկոտ են, ձերս՛նք չեն կռվում դինվորի պես: Նրանք կռվում են: Մոռնդիրս վիրավորվում է այս վախկոտների ֆրոնտում կռվելուց:

ՍԵՅՐԱՆ. Ափսո՞ս, զուր շահ սատակ պիտի ըլլան: Լավ գինվոր կըլլային: Չեմ հասկընար այս գյուղացիները ի՞նչ խելքի են:

ԱՍԱՏՈՒՐՈՎ. (Հանելով սեղանի տակից օդու շիշը՝ խառնում է նրա շշի տակի փոֆրիկ մնացորդը և խմում) Թո՛ւ, սատանան տանի բոլորին էլ: (Դնում է մյուս սենյակը: Ներս է մտնում Դոնդաբովը՝ նագանը ձեռին):

ՍԵՅՐԱՆ. Ճշմարի՞տ պիտի աղատեք:

ԴՈՆԴԱՐՈՎ. Ու՞մ, կարծիր սատանայի՞ն, իմ ձեռքից ճանճը կարո՞ղ է պրծնել, որ սա պրծնի:

ՍԵՅՐԱՆ. Շատ պետք են մեկն ու մեկը հետախուզության համար: Կուզեմ քովդ բերեմ, համոզեմ:

ԴՈՆԴԱՐՈՎ. Ու՞մ համոզես: Բուլչեկի՞ն: Բուլչեկին չես համոզի: Զուր ես կարծում, թե խփեն իրար: Բուլչեկը չի անի: (Զոր, գործնական եղանակով) Կուզի խփեն իրար, կուզի ոչ. գնդակահարելու եմ երկուսին էլ:

ՍԵՅՐԱՆ. Վախեցած են: Մեկն ու մեկը հոգին աղատելու համար մյուսին

կխփի: Կտեսնես: Եթե խփեց՝ կտանեմ խումբս, կհամոզեմ:
ԴՈՆԴԱՐՈՎ. Հա, կարո՞ղ ես համոզել՝ բան-ման դուրս բաշել: Այ, դա
գործ կլինի: Փորձիր խոսացրու: (Կարծես իմֆն իրեն) Հետս խոսի
էլ, չխոսի էլ՝ խփելու եմ: (Մտնում է Ասատուրովը՝ շիշը ձեռին):

ԱՍԱՏՈՒՐՈՎ. Հա, տարար փակեցի՞ր:

ԴՈՆԴԱՐՈՎ. Գնդակահարե՞մ:

ԱՍԱՏՈՒՐՈՎ. Հարկավոր չի: Խուժաններ են, հասարակ թալանողներ:

ԴՈՆԴԱՐՈՎ. Լրտեսներ են:

ԱՍԱՏՈՒՐՈՎ. Թող իրար կոտորեն, հետո կերեա, թե ինչ են: (Սեյրանը
դուրս է գնում):

ԴՈՆԴԱՐՈՎ. Ձեռ քաշեցեր, ձե՛րդ գերազանցություն: Կարծում եք բա՞ն
դուրս կգա: Ճանաչում եմ այդպիսիներին: Մեկը մյուսին կվերջաց-
նի ու դեռ կդա մնացածներին էլ կծախի:

ԱՍԱՏՈՒՐՈՎ. (Օղի է լցնում) Բաբախանովի՛չ:

ԴՈՆԴԱՐՈՎ. Լսում եմ, ձերդ գերազանցություն:

ԱՍԱՏՈՒՐՈՎ. (Վերցնում է բաժակը) Նստիր, վերցրու (Դռնդարովը նըս-
տում է և վերցնում գավարը) Да! «Հայրենի՛ք»: «Հայրենի՛ք» ենք
պաշտպանում: То-то! «Հայրենի՛ք». К чьёту полетели нутыական
իմպերիան, Դենիկին, Единая, Неделимая-ն: Եկել ենք այս բընձ-
ոտ Հայաստանը և վախկոտ նապաստակների հետ կռվում ենք,
վախկոտ նապաստակների դեմ: (Խմում է, Դռնդարովը նույնպես)
Ասում ես չե՞ն սպանի իրար: Կսպանեն: Ճանաչում եմ այդ ժողո-
վըրդին: (Լցնում է օղին) Բաբախանովի՛չ:

ԴՈՆԴԱՐՈՎ. Լսում եմ, ձերդ գերազանցություն:

ԱՍԱՏՈՒՐՈՎ. Ասում ես չե՞ն սպանի Կսպանեն իրենց սեփական հորը,
մորը, բրոջը Կսպանեն, կծախեն: Խուժաններ են: (Դռնդարովը է)
Խուժաններ են բոլորը: Նրանք, մերսնք, բոլորը, чьёту возьми! (Սե-
ղանին քակելով) Բաց թող դրանց վաղը: Թող ամեն բան, Բաբա-
խանովի՛չ: Ծղենք Կոնստանտինոպլ: Լսո՞ւմ ես, Կոն-ստան-տինո-
պլը: Առաջ Կարս, Տրապիզոն և ուղիղ Կոստանտինոպլ, Դալիսդի,
К Дроздовцам: Գնանք Եվրոպա, լակեյություն անելու: К чьёту
այս մեր Հայաստանը: Ոչինչ չի դուրս գա մեր այս խմբապետու-
թյունից:

ԴՈՆԴԱՐՈՎ. Այո, խմբապետ ենք դառել... պետք է մի ավելի մաքուր
գործ սկսել:

ԱՍԱՏՈՒՐՈՎ. Լակեյությո՞ւն, թքա՛ծ այս խուժանների վրա: К чьёту
всех их! այս խմբապետներին: Բաց թո՞ղ այն խուժաններին, թող

զնան իրար կոտորեն ու թալանեն: Նրա՛նց էլ հերն անիծած, մե-
րո՛նց էլ, Անդլիա, Ամերիկա, մանդատ, անկախություն, Հայաս-
տան, խալտուրա, кукольная комедия: (Լցնում է բաժակները)
Ճղե՛նք Կոստանտինոպլ, Բաբախանովի՛շ... վերցրո՛ւ... все к чёрту!

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ԶՈՐԲՈՐԴ ՊԱՏԿԵՐ

Դոմ: Մուր է շորս պատերի մոտ և անկյուններում: Առաստաղին մի տեղ անց է երևում: Կիսախավար անդերում հազիվ նշմարվում են մտորները: Բարձր նեղ պատու-
 փանից, սակայն, լուսնի մի լայն շերտ ընկած է սյունի տակի փարին. որի վրա նստած
 են Ղանդին և Գրգրը: Նրանք ականջ են դնում դեպի դուռ:

ՂՈՆԴԻ. Գի՞ժ էր, անիծածը, թե՞ փորձել էր ուղում: Մենք իրար սպա-
 նո՞ղ ենք:

ԳՐԴԸԼ. Տեսնենք, եթե խակույն չեկան «տանելու», նշանակում է մի
 բան կա:

ՂՈՆԴԻ. Կարծում ես լու՞րջ ասաց: (Լռությամբ) Հաբբած էր, շուտով ուշ-
 քի կգա ու... «կտանեն»: Միե՛նույն է: (Դուռն մոտ քերք աղմուկ:
 Երկուսն էլ վեր են քաշում) Հա, «եկան»...

ԳՐԴԸԼ. Զէ, կարծես... (Ականջ է դնում: Լուսնի շողի մեջ ստվերներ են
 երևում):

ՂՈՆԴԻ. Մի բան անենք:

ԳՐԴԸԼ. Ի՞նչ:

ՂՈՆԴԻ. Ըղենք:

ԳՐԴԸԼ. Որտեղի՞ց:

ՂՈՆԴԻ. Վերեկից:

ԳՐԴԸԼ. Զե՞ս տեսնում՝ կտրանք հստած են:

(Ղանդին նայում է տանիքի պատուհանին, որտեղից երբեմն
 ստվերներ են ընկնում լուսնի շողի վրա) Զղելը մտքիցդ հանի:

ՂՈՆԴԻ. Լսիր, ինչի՞ հա հակառակում: Դուրը չե՞նք կարող կտրել ու
 կրակելով ճղել:

ԳՐԴԸԼ. Ռիսկ է: Կարող է չհաջողվել: Այսպես հաստատ կսպանեն:

ՂՈՆԴԻ. Միե՛նույնը չի՞:

ԳՐԴԸԼ. Միե՛նույնը չի: Ռիսկ է: (Լռությամբ):

ՂՈՆԴԻ. Դե, ռիսկ, ռիսկ: Ե՛կ, նրանք հենց դուրը բաց անելիս ճղենք:
 Նազանք դու վերցրու, առա՛ջ ընկի, ես կտեղից կգամ:

ԳՐԴԸԼ. Դա մտքիցդ հանի: Երկուսիս էլ ձեռաց կպառկեցնեն: Կամուրջը կմնա:

ՂՈՆԴԻ. Այն էլ դու ես ասում, այն էլ:

ԳՐԴԸԼ. Շատ վատ բան եղավ: (Լուսվում):

ՂՈՆԴԻ. Է՛, ի՞նչ ես միտք անում: Մեռնել՝ մեռնել: Մի օր եղել ենք, մի օր էլ պիտի մեռնենք:

ԳՐԴԸԼ. Ո՛չ, մի՛ ասի: Մահը խոր բան է: Երբեմն մարդիկ խորն են ապրում, բայց և պատահում է, որ խորն են մեռնում: Նայած ո՞րն է պատահում: Պետք է երկուսն էլ իմանալ:

ՂՈՆԴԻ. Դատարկ բան է: Մահը մահ է: (Լուսվում) Հա՛յ գիտի հա... ի՞նչ բան է կյանքը: Աշխարհ ես գալիս, ապրում, ուրախանում, տխրում, նպատակիդ հասնում ես թե ոչ, միեռնույն է, վերջը մահ է: Մի՞տդ է, որ երեսու ժամանակներս ես ու դու գնացինք անտառ պանաա բերելու:

ԳՐԴԸԼ. (Մտախոն) Ը՛մ...

ՂՈՆԴԻ. Զխե՛ւմ: Բան եմ պատմում, լսի՛ր: Մի՞տդ է, որ մնացինք անձրևի տակ, թրջվեցինք: Հետո եկանք մի ծառի տակ, ուղում էինք կրակ անել, լուցիկ շկար: Նստեցինք ու իրար պինդ դրկեցինք: Մի՞տդ է՝ ասացինք, որ միասին ենք մեռնելու: Հը՞:

ԳՐԴԸԼ. (Փալաում է) Հա՛, մի՛տս է... (Խորատուզվում է մաքերի մեջ):

ՂՈՆԴԻ. Տեսա՞ր ինչպես տաճներս կատարվեց:

ԳՐԴԸԼ. Է՛, տնաշեն, միասին մեծացանք, միասին ապրեցինք, միասին քնկանք կրակների մեջ ու հիմի էլ պարզ է, միասին պիտի գլորվենք:

ՂՈՆԴԻ. Վախենում ես:

ԳՐԴԸԼ. (Լատակով) Շա՛տ...

ՂՈՆԴԻ. Մեռնելուց դենը էլ գյուղ չկա: Դենը դժոխքն է ու դրախտը: Մենակ ինչպե՞ս ենք անելու՝ եթե այնտեղ միասին չլինենք: Վա՛յ թե ինձ դժոխք գցեն, քեզ դրախտ:

ԳՐԴԸԼ. Վնաս չունի, տիր-Կոմբոստոյին կխնդրեմ՝ ինձ գցել կտա դրախտ:

ՂՈՆԴԻ. Զէ, իսկապես, ջոկ-ջոկ չգլե՞ն մեզ: Եկ թոկով կապվենք: Ա՛յ, այստեղ մի իշի պարան կա: (Վերցնում է մի քոկի կտոր) Բեր վիզդ կապեմ վզիս: (Փորձում է կապել):

ԳՐԴԸԼ. (Փախախտվ խիում է նրա դեմքին) Դնա՛:

ՂՈՆԴԻ. Դուխդ թաղեմ, Դըդը՛լ, ի՞նչ օրի ես: (Ծիծաղում է վրան) Հա՛, հա՛, հա՛... (Լատակ լքությամբ) Եպիսկոպոսի ես նման, տո՛, մոռթդ այնպես ես կախել, քիչ է մնում ավետարան կարդաս...

Գրդը՛լ... Թաղե՛մ քեզ, լսի՛ր, բան եմ պատմում...

ԳՐԴԸԼ. Թո՛ղ այդ պատմությունները: Արի լավ մտածիր, քեզ բան եմ ասում: Միևնույն է, մենք այստեղից ազատվողը չենք: Երկուսիս էլ շանսատակ կանեն:

ՂՈՆԴԻ. Ձհա՛նդամը:

ԳՐԴԸԼ. Կամուրջը մնաց:

ՂՈՆԴԻ. Կամուրջը մտիցդ հանի՛ր:

ԳՐԴԸԼ. Կամուրջը ինչպե՞ս հանեմ մտիցս: Մեզ սպասում են...

ՂՈՆԴԻ. Դե մի՛ հանի, տեսե՛մ ինչպես ես պայթեցնում:

ԳՐԴԸԼ. Դինամիտի տեղը հո իմանո՞ւմ ես:

ՂՈՆԴԻ. Իմանում եմ:

ԳՐԴԸԼ. Քեզ բաց կթողեն, դուրս կգաս ազատ ու կկորչես:

ՂՈՆԴԻ. Խելքդ թռցրի՞ր: Եկ, աղոթեմ...

ԳՐԴԸԼ. Ես դրուստ եմ ասում, ազատ կհեռանաս ու գործը կտեսնես: Դե՛, վերցրու: (Տալիս է ատրճառակը):

ՂՈՆԴԻ. Հա՛, ա՛յդ ես ասում... Բե՛ր (Առագ վերցնում է ատրճառակը և կատակով նշան է բռնում Գրդըլի նակատին) Տրա՛խի: Դե ընկիր դերասանի պես: (Ցած է բերում ատրճառակը) Ա՛յ տղա, այդ հարբած շանն ասենք, բաց թողնի մեզ, գնանք դերասանություն անենք: Հավատա՛:

ԳՐԴԸԼ. Հիմարությունները թո՛ղ: Բռնի՛:

ՂՈՆԴԻ. Հը... Հարբե՞լ ես վախիցդ, թե՞ այն գնդապետից բան սովորեցիր:

ԳՐԴԸԼ. Այո, գնդապետը դրան է սպասում, եթե ոչ, մեզ արդեն շան սատակ էր արել:

ՂՈՆԴԻ. Դրան է սպասում: Դե թող չսպասի: Ահա այս զահրումարը դրի լուսնի շողքում. թող վերևից նայեն ու սպասեն հակահեղափոխականները: (Ատրճառակը դնում է լուսնի շողի շողփում) Թող դան իրենք խփեն: Այստեղ մարդասպան չկա:

ԳՐԴԸԼ. Բայց կամուրջը կմնա:

ՂՈՆԴԻ. Կամուրջը մնա՛ց: (Լոռքյուն):

ԳՐԴԸԼ. Բայց կամուրջը չպիտի՛ մնա...

ՂՈՆԴԻ. Հիմար-հիմար մի՛ դուրս տա:

ԳՐԴԸԼ. Ես հիմար դուրս չեմ տալիս: Ես քեզ հաստատ բան եմ ասում: Կամուրջը պետք է պայթեցնենք: (Լոռքյուն):

ՂՈՆԴԻ. Լո՞ւրջ ես ասում:

ԳՐԴԸԼ. Լո՞ւրջ: (Լոռքյուն) Վերցրո՛ւ նագանը:

ՂՈՆԴԻ. Չե՞ս ամաչում:

ԳԼԴԸԼ. Ո՛չ: (կառքյուն):

ՂՈՆԴԻ. Տո՛ւ, դու տասցիր ես էլ վերցրի՜ տորճանակը ու քեզ խփեցի՜, էլի՜... (Առնված) Հը՛մ... գլուխդ մեռնի, տե՛ս թե ինչեր են անցնում մտքովդ...

ԳԼԴԸԼ. Ի՞նչ կա որ: Միեկնույն չի՞, նրանք են խփելու:

ՂՈՆԴԻ. Նրանք ինչ որ կուզեն թող անեն: Նրանց արածը հաշիվ չի: (Սկսում է ֆրի տակ մի երգ մոմուալ, որ հետո բարձրացնում է ու վերջը բացականշում) Է՛յ, հակահեղափոխականնե՛ր, ձեր հե՛րն եմ անիծել: (Ծիծաղում է) Տո՛ւ, դու կարծում ես նազանը մեզ կպըրծացնի՞, խելքի տոպրակ: Վաղը մեզ կխփեն: Դու հարբած հակահեղափոխականներին ես հալվատում:

ԳԼԴԸԼ. Չեմ հալվատում: Միայն այս րոպեիս ժամանակ ենք շահում: Հարբած է: Վաղը կխփեն, ճիշտ է: Եկ փորձենք:

ՂՈՆԴԻ. Ախր ի՞նչ կարող է դուրս գալ, որ փորձենք:

ԳԼԴԸԼ. (Մտնելով) Չգիտեմ, մի բան պետք է անենք, մի աղմուկ, մի շփոթ, գուցե մեկը հիմարանա՝ բաց թողնի, կամ ներս դան, դուռը բանան, տանեն խոսեցնելու, ձգձգվի, մի բան լինի, մեկս դուրս պրծնենք: Նա հակահեղափոխական է և մեր թշնամին: Բայց նա կարծում էր, թե մենք շատ վախեցած ենք: Նա մեզ արհամարհում էր: Դա լավ է: Հետո, ով է իմանում. ինքնասած մարդու խաղ էր, գուցե կապրիզ, ուզում է ղվարճանալ: Գուցե և ճիշտ է, իբրև հին ղինվորական, պատվո խոսք տվից, դուցե կկատարի:

ՂՈՆԴԻ. Իսկ եթե չկատարի ու բան դուրս չեկա՞վ...

ԳԼԴԸԼ. Ամենավերջին հնարը, մաղաշափ հնարն անգամ որ մնա, պետք է կոմերիտականը գործադրի պրոլետարական դադափարի համար:

ՂՈՆԴԻ. Է, հիմա ի՞նչ ես ուզում... որ մենք իրար խփենք:

ԳԼԴԸԼ. Ուրիշ ճար չկա: Միեկնույն է. մեզ սպանելու են:

ՂՈՆԴԻ. Ես քեզ խփողը չեմ:

ԳԼԴԸԼ. Միեկնույն է, մեզ սպանելու են:

ՂՈՆԴԻ. Ես ինքս իմ ձեռքով քեզ չեմ սպանի: Թող նրանք սպանեն: Միասին կլինենք:

ԳԼԴԸԼ. Չէ, տեղ կա՝ պետք է ապրել, տեղ կա՝ պետք է մեռնել: Մի կարծիր, թե ամեն ապրել ապրել է: Այնպես կապրես, որ մահի նման կլինի: Քեզ բան եմ տալում:

ՂՈՆԴԻ. Ես ընկեր սպանող չեմ: Դա մտքիցդ հանի: Գուցե դու՞ ես ուզում ինձ սպանել...

ԳՐԴԸԼ. Ոչ... ես չեմ ուզում սպանել: Ոչ էլ ուզում եմ, որ դու սպանե-
լին՝ Մենք ընկերներ ենք, ինչպե՞ս կարող էր ուրիշ ժամանակ այս-
պիսի միտք դառնալ ուղեղիս մեջ: Միևնույն է ինձ համար, թե ով ում
կսպանի և ով կսպանվի մեկանից: Ինձ այստեղ մտահոգում է գոր-
ծը: Ես ամաչում եմ, սարսափում եմ հրամանատարի առաջ, հետե-
վանքների տուաջ... Հսի՛ր, բան եմ ասում: Կարող ենք մեկս ու մեկս
կամուրջին հասնել, նամակը տանել: Ե՛կ անասունի պես շնեռներ,
ե՛կ մեռներ պրոլետարական գործի համար:

ՂՈՆԴԻ. Շատ լավ. ահա ես եմ ու բեղ խփեցի կամ դու ինձ խփեցիր,
եթե կհաջողվի գործը, անպատճառ, հաստատ կհաջողվի, ես համա-
ձայն եմ. իսկ եթե չհաջողվի, ի՞նչ խղճով կապրես նրանից հետո: Դու
կանե՞ս: Ես չեմ անի:

ԳՐԴԸԼ. Եթե չհաջողվի՝ (Ետ է քաշվում)... Այո, եթե չհաջողվի, սար-
սափելի բան կլինի... Բայց հիմա ուրեմն այսպես պիտի մեռնե՞նք:
Սատկած շների պես տանին գցեն աղբանո՞ցը: Այն հարբած շունը
մեզ ծաղրի՞, արհամարհի՞... Նա հակառակորդ էր և հակահեղափո-
խական, բայց մի ճշմարիտ բան ասաց. նա ասաց՝ մեռեք իսկական
զինվորի պես: Ես հարցում եմ նրա այդ խոսքը. նա իսկական զին-
վորական էր, և իմ մեջ հույս կա, որ նա իր խոսքը կկատարի: Պետք
է մեռնել իսկական հեղափոխական զինվորի պես: Ահա՛ ինչ եմ
ասում ես: (Անցուդարձ է անում: Լուսնի շողը հատակի վրա մրնում
է: Վերևից նայում են: Այնտեղից ֆեֆիշի ձայներ են հասնում)
Եղվել են դուռ ու կտուր... Փախչելու հնար չկա... Շուտով կլուսանա,
ու այն ժամանակ գործը փչացալ: Այն ժամանակ ոչ մի բան չի
փրկի: Այն ժամանակ, հարբած էր թե խաղ էր անում, կապրիզ էր,
թե հիմարություն, միտք է, տրամադրություն է, կփոխվի, առիթը
բաց կթողնենք: Այն ժամանակ էլ մեր ո՛չ ապրելը դին ունի, ո՛չ
մեռնելը: Թյո՛ւ... Ինչպե՞ս չես հասկանում: (Գնում է դեպի դուռը և
հանկյառ՝ ետ դառնում ու հարձակվում Ղոնդու վրա և ուսից պինդ
բռնած ցնցում նրան ցավեցնելու շափ) Դու խելք չունես, դու չես
մտածում: Դու շան պես պիտի սատկես ահօգուտ: (Ձեռքով խփում
է նրան):

ՂՈՆԴԻ. (Վերափոխված) Ի՞նչ ես ուզում ինձանից, անխի՛ղճ, ինչի՞ ես
խփում ինձ, թող հանդիստ մեռնեմ: (Գրգռվելով կանգ է առնում)
Ուղո՞ւմ ես սպանիր ինձ: Եթե միտքդ այդ է, դու խփի ինձ, ես բեղ
չեմ խփի: (Հուզվում է) Վերջին պիշերն է, ընկերություն չես անում,

կոխում ես հետո... ես մեռնելուց չեմ վախենում... Բայց քո արածը արած չի...

ԳԼԴԼԼ. (Հենվում է մսուրին և սաստիկ մտառանջված նայում է Ղոնդուն) է՛, այստեղ հարց է, թե ո՞վ է ում խփում: Խփելը մի տեսակ չի: (Փաքարվում է Ղոնդուն և համբուրում) Ղոնդի՛ ջան, Ղոնդի՛... լավ...

ՂՈՆԴԻ. (Հուզված) Գրգը՛լ ջան, դու ինձ այդ բաներն ասե՛ս, ես քեզ ասե՛մ: Բա՛խտն անիծվի, այս ու՛ր ընկանք:

ԳԼԴԼԼ. (Քաղցրությամբ) Ղոնդի՛ ջան, լավ, թող: Ախր լսիր, սիրելի՛ս, փահլեամսության տեղ չէ, երկրում արյուն է կաթում: Դործի համար ենք եկել, ոչ թե քաջության ցույց տալու: Մտածիր, սա ո՛ւմ գործն է, ի՛նչի ենք եկել: Սա աշխատավոր ժողովրդի գործն է և ոչ թե մե՜նակ իմ ու քո, որ գանձ՝ մահվան հետ գծություններ անենք: Դժվարը գործն է այստեղ. զիտություն է պետք, խելք, դիմացկունություն: Քաջությունը ի՞նչ:

ՂՈՆԴԻ. Լավ չէ՞ր ֆրոնտում մեռնելներ:

ԳԼԴԼԼ. (Ասպելով իրեն, հանգիստ, քաղցր տոնով) Վնաս չունի, Ղոնդի՛ ջան, սա էլ ֆրոնտ է: Էլի դու իմ Ղոնդին ես, ես քո Գրգըլը: Ի՞նչ անենք, այդպես պատահեց: Միասին ծնվեցինք, միասին էլ մեռնում ենք մի գործի մեջ: Ես քեզ կներեմ, դու՛ ինձ: Դե՛, վերցրու նագանը: Եթե չվերցնես, տե՛ս, ահա ես ինքս կխփեմ ինձ: (Ետ է քաշվում և ատրճառակը դնում նակատին) Դե՛, կանես, ինչ որ խնդրեցի (Ղոնդին հարձակվում է վրան և ճիգ է անում ատրճառակը խլելու: Մահառում են ու լույսից հեռանում դեպի մութ անկյունը: Հազիվ երևում է նրանց սիլուետը: Գրգըլը կանգ է առնում) Հաստա՞տ չես խփի ինձ:

ՂՈՆԴԻ. Մեր ընկերությունը վկա:

ԳԼԴԼԼ. Աղնի՞վ խոսք...

ՂՈՆԴԻ. Ինձ հո ճանաչում ես:

ԳԼԴԼԼ. Հաստա՞տ խոսք:

ՂՈՆԴԻ. Հաստատ (Պաուզա: Իբրեւ են նայում: Գրգըլի դեմքը դաժանա՜նում է, ալլալվում: Ղոնդին սուր նայում է նրան) Ի՞նչ ես ուզում անել: Իսկապե՞ս... Ի՞նչ... Վայր թող նագանը... Ու՛ր ես խփում... էյանքդ ես ուզում ազատել. հա՞... Ամոթ քեզ...

ԳԼԴԼԼ. Դե առ, անիծված... (Կռակում է ատրճառակն իր բունֆին և ընկնում):

ՀՈՆԴԻ. (Քարանուժ է մի վայրկյան և հանկարծ հարձակվում Գրդըլի դրակի վրա և սկսում ջերմագին և մոլեգին համբուրել) Վա՛խ, վա՛խ... (Դուրսը աղմուկ: Ղոնդին ետ է փախվում Գրդըլի դրակից և վազում դեպի դուռը: Դուռը բացվում է և ներս են գալիս պահակն ու նրա պետը՝ հրացաններն ուղղած դեպի Ղոնդին):

ՊԱՆԱԿ. Ու՛ր... շարժվեա՛:

Ղոնդին կանգնում է:

ՍԵՅՐԱՆ. (Մտնելով արագ) Ծո, իրա՞՛ւ զարկեց: (Նկատելով Գրդըլի դիակը) Ա՛յ գազան տղա... (Ներս է գալիս Ասատուրովը և մոռյլ նայում դիակին և ասլա Ղոնդուն):

ԱՍԱՏՈՒՐՈՎ. Ահա՛, կտրիճ բուշեիկ... Բռավո: Որ ասում եմ, վախկոտ են բուշեիկները: (Գրդըլին) Վախկոտ նապաստակ: Այդ սրտո՞ւ կս դու դուրս եկել գյուղից գնում բուշեիկների մոտ: Բան դու, ПОДМЕЛ ТЫ ЭТАКИЙ! շամաշեցի՞ր ձեռքդ ընկերի վրա բարձրացնելու: Ընկերին կխփե՞ն կյանքը փրկելու համար: Ի՞նչ ես գողում...

ՀՈՆԴԻ. Չեմ գողում...

ԱՍԱՏՈՒՐՈՎ. (Դոնդարովին) Բերեք տյատեղ ատրճանակը: (Դոնդարովը տալիս է ատրճանակը Ասատուրովին) Հիմա ես քեզ ցույց կտամ ընկերին սպանել: Ասա, այս տղան քո մոտ ընկե՞րն էր:

ՀՈՆԴԻ. Մոտ ընկերս էր...

ԱՍԱՏՈՒՐՈՎ. Ասա ինչու՞ սպանեցիր: Մի՛ գողա...

ՀՈՆԴԻ. Չեմ գողում...

ԱՍԱՏՈՒՐՈՎ. Ասա, ինչու՞ սպանեցիր մոտ ընկերիդ: Կյանքդ աղատելու համա՞ր:

ՀՈՆԴԻ. Այո, պարոն գնդապետ:

ԱՍԱՏՈՒՐՈՎ. Ինչու՞ չթողիր, որ նա քեզ սպանի: (Ղոնդին լուռ է) Հը, ինչպես կթողներ՝ կյանքը քաղցր է: (Հանկարծ ցնցվելով մի նոր մրտ-ից) Սպասիր, դուցի նա ի՞նքը իրեն սպանեց: (Լուրջյուն) Հը՞... Ինչու՞ դու էլ քեզ չսպանեցիր: Չէ՛, կյանքը քաղցր է... (Բռնում է ատրճանակը Ղոնդու նակատին) Դե հիմա տես, թե կյանքը որքան է քաղցր (Միջոց: Իջեցնում է ատրճանակը) Դնդակն ափսոս է, անասուն:

ՍԵՅՐԱՆ. Ո՛ւ, ո՛ւ, պարոն գնդապետ: Ան հասկցա՛վ իր սխալմունքը: Խելքի եկա՛վ: Նս քովս կտանեմ, ղին՛վոր կգարձնեմ:

ԴՈՆԴԱՐՈՎ. (Արագ մոտենում է Ասատուրովի ականջին և մի բան ասում):

ԱՍԱՏՈՒՐՈՎ. (Զվարճացած) Այո՞... Ապա՞...

ԴՈՆԴԱՐՈՎ. (Շարունակում է փսիսալ և նայելով Սեյրանին)... Իսկ
հետո...

ԱՍԱՏՈՒՐՈՎ. Հա... կարելի է: (Դառնալով մյուսներին) Ոչ ոք ձեռք չտա
սրահ: Թողեք ազատ: (Ղոնդուն) Դե՛, մարշ...

ՍԵՅՐԱՆ. (Բռնելով Ղոնդու քեից) Դե՛, տղաս, կտեսնես, կյանքն անուշ է.
երթանք կզառնաս իմ ղինվորս... Շա՛տ եմ ըրեր, առաջինը չես:
(Դուրս է աանում Ղոնդուն):

ԱՍԱՏՈՒՐՈՎ. (Նայելով նրա ետևից) Նո՛ւ, հիմի գնացեք... տեսնեմ որդ
մյուսին կխաբեք:

ԴՈՆԴԱՐՈՎ. Թող մի քիչ խոսացնի, ես իսկույն ես կբերեմ և...

ԱՍԱՏՈՒՐՈՎ. Այո, դա քո արհեստն է... Արա ինչ ուզում ես: (Միծաղում
է) Տեսա՞ք թատրոնը: (Նայելով դիակին) Սրան տարեք: Գնանք:
(Դուրս են գնում: Միջոց: Հանկարծ կրակոց հեռվից: Շները հա-
չում են: Կրկին կրակոց: Կրկին, որ լսվում է շատ հեռվից):

ՊԱՀԱԿ. (Որ արգելոցի դուռը փակում էր) Ո՞վ է, ի՞նչ է...

ՄԻ ԶԱՅՆ. Բոլշևիկը փախավ... (Ինների մոտ իրարանցում և ոտների
դռվյուն, որ հեռանում է):

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ՀԻՆԴԵՐՈՐԴ ՊԱՏԿԵՐ

Նույն տեղը կամուրջի մոտ: Մուր գիշեր: Քառերի ետևից սողոսկելով առաջ է գալիս Ղոնդին և սկսում է փառերը փանդել, որոնց տակից հանում է գործիքներ ու դիմամիտ: Ձննելով առաքիաները՝ կրկին դնում է տեղը, միայն քերև ծածկելով: Չախա-կեղմյան փառերի արանից հայտնվում է Արտակը:

ՂՈՆԴԻ. Մարդ կա՞...

ԱՐՏԱԿ. Ճամփորդներ են:

ՂՈՆԴԻ. Ի՞նչ գիտես: Զինվա՞ծ են:

ԱՐՏԱԿ. Ոչ:

ՂՈՆԴԻ. Լավ, սպասենք, ոտը հանդարտվի: Հիմի ես քեզ ասեմ: Եթե անհաջող վերջացավ, գուցե քեզ մի բան կասեմ... մի տեղեկություն... Կտանես մերոնց: Բայց եթե հաջողվի, պայթյունը լսես, իսկույն անհետացիր դեպի գյուղ:

ԱՐՏԱԿ. Դու գյուղ չե՞ս գալու:

ՂՈՆԴԻ. Ոչ:

ԱՐՏԱԿ. Ու՞ր ես գնալու:

ՂՈՆԴԻ. Ուրիշ տեղ...

ԱՐՏԱԿ. Գրգռվի մո՞տ:

ՂՈՆԴԻ. (Լռում է):

ԱՐՏԱԿ. Դու էլի չասիր, թե որտե՞ղ է Գրգռը:

ՂՈՆԴԻ. (Լռում է):

ԱՐՏԱԿ. Հը... սպանե՞լ են...

ՂՈՆԴԻ. ...Ոչ...

ԱՐՏԱԿ. Գրգռը իմ հղբայրն է. ի՞նչ ղինվորական գաղանիք է, որ չի կարելի իմանալ, թե որտեղ է:

ՂՈՆԴԻ. Կիմանաս, դրա ժամանակը կգա:

ԱՐՏԱԿ. Լսիր, Ղոնդի, ես էլ կգամ հետդ:

ՂՈՆԴԻ. Ոչ, դու ինձ հետ չես գա, կզնաո գյուղ... Իմ ճամփան ուրիշ է (Ականջ է դնում: Անհանգիստ է):

ԱՐՏԱԿ. (Մի բան հիշելով, ԲՐԻ տակին ծիծաղում է) Գյուղում ծիծաղում են:

ՂՈՆԴԻ. Ո՞ւր, ինչու՞:

ԱՐՏԱԿ. Գյուղացիները: Էլ էնքան բաներ են պատմում քո և Գրգըլի արարքներից: Պատմում են ու ծիծաղում:

ՂՈՆԴԻ. Լավ են անում, որ ծիծաղում են:

ԱՐՏԱԿ. Քե՞ք ինչու՞ է կոտրած:

ՂՈՆԴԻ. Կոտրած չի...

ԱՐՏԱԿ. Ես իմանում եմ: Գրգըլը հետո չի: Առանց նրան տխուր ես:

ՂՈՆԴԻ. (Լռում է):

ԱՐՏԱԿ. Գիտե՞ս ինչ, Ղոնդի: Ես միշտ ասել եմ, որ երկուսդ կամ միասին պիտի ապրեք մինչև ծերություն, կամ միասին մեռնեք: Դուք մեկդ առանց մյուսիդ չեք կարող ապրել:

ՂՈՆԴԻ. Լսիր, այդ բաները թող: Իմացա՞ր, ինչ ասացի քեզ: Դու կատարիր, ինչ որ քեզ կարգադրեցի:

ԱՐՏԱԿ. Դե որ չես ուզում՝ ի՞նչ անեմ... (Լռությամբ) Ախր շատ եմ կարողանել Գրգըլին... (Աջակողմյան փայտի միջից հայտնվում է Մանուկը):

ՂՈՆԴԻ. Հա, հրետանի՞ր է:

ՄԱՆՈՒԿ. Հրետանի չի երևում: Զահրումարը՝ սայլեր են: Բան չի հասկացվում:

ՂՈՆԴԻ. Դատա՞րկ են:

ՄԱՆՈՒԿ. Բեռնած են անիծածները:

ՂՈՆԴԻ. Պարզ է. ֆրոնտ են քշում: Իմացիր ի՞նչ բեռ է:

ՄԱՆՈՒԿ. Դան հասնեն անտա՞ռ: Դեռ երկար կքաշի: Մյուս ձորումն են:

ՂՈՆԴԻ. Դու ասա պահակ չբերեն կամուրջի վրա: Հը՞... Ինչպե՞ս անենք... Ուշանում ենք...

ՄԱՆՈՒԿ. Էսպես հա կգան ու կգան: Դնանք դնենք դինամիտը:

ՂՈՆԴԻ. Մեծ ռիսկ է: Զի կարելի: Ոչ մի ռիսկ: Պետք է լավ մտածելով (Լռությամբ) Կամուրջը պետք է անպատճառ պայթեցվի... (Լռությամբ) Դե, Արտակ, դեռ պոստդ: (Արտակը շարժվում է) Զգույշ, Արտակ ջան, շա՛տ զգույշ, կրկնում եմ:

ԱՐՏԱԿ. Զգույշ որ լինի, չէի ծնվի: Տնաշեն, մի կյանք է՝ երկու հո չի:

ՂՈՆԴԻ. Հիմարություններ մի դուրս տա, սա աչն տեղն է, որ կյանքը շատ բանկ է և քոնը չի:

ԱՐՏԱԿ. Կոխվ է, կխփեն, թանկը չի հարցնի:

ՂՈՆԴԻ. (Դագագած) Զգուշ, ասում եմ քեզ, թե չէ, ետ դառիր գնա տուն: (Աւտակը հեռանում է ձախ Բաբերի արանքից):

ՄԱՆՈՒԿ. Փոխվել ես, մեր տղա: Այ ինչ բան է պատերազմը: Քանի Գըղըի հետ էիր, օրը հազար մահի հետ զուլս էիր ջարդում: Հիմի, ոնց որ տեսնում եմ, շատ ես զգուշ:

ՂՈՆԴԻ. (ժպտում է) Վախենում եմ:

ՄԱՆՈՒԿ. Սուտ չի: Աչքդ մի բանից վախեցած կըլի: Մի գինվոր էնպես բան էր տեսել կռվում, որ չէր կարում պատմի: Էն է, սկսում էր թե չէ, մենակ դողում էր ու սփրթնում՝ «Ա՛յ տղա, կամ սպանել են կամ տանջել, պատմի, ի՞նչ ես գողում»: Ձէ: Լեզուն կապվում էր: Երեկ կռվում մարդու հետ գործ ունենալը դժվար է:

ՂՈՆԴԻ. Հը՛, դժվա՛ր... Գործի մեծությունը որ չլիներ, ո՞վ կգիմանար, դեպքեր են լինում... ես զարմանում եմ, թե ամենադժվար բանը, որ խոսք կատարեն է, մարդիկ ինչքա՛ն հեշտ են խոսք տալիս: Երբեմն այնպիսի պարտականություն ես կատարում, որ մի գիշերում ծերանում ես... (Ականջ դնելով) Հը՛, տեսես, ի՞նչ եղավ Արտակը:

ՄԱՆՈՒԿ. Բան եմ ասում, էս խոխին ու՞ր բերիր...

ՂՈՆԴԻ. Գործը պահանջում էր... ուրիշ ինչ մարդ կարող էի վերցնել գյուղից... (Անհամբուսացած) Այ տղա, ինչպե՞ս պիտի լինի հիմա... Ինչպե՞ս պիտի անենք...

ՄԱՆՈՒԿ. Կանհենք, վախիլ մի՛: Շատ ես քեզ ուտում, տնաշե՛ն, ամբողջ գործը հո մի կամուրջի գլխին չի:

ՂՈՆԴԻ. Իմ գլխին է: Ինձ են սպասում: Ինձանից է կախված գործի հաջողությունը:

ՄԱՆՈՒԿ. Դե կանհենք, էլ ի՞նչ ես ուզում:

ՂՈՆԴԻ. Կամուրջը... Խայտառակություն կլինի՝ թե չպայթեցնենք:

ՄԱՆՈՒԿ. Հա՛, դե...

ՂՈՆԴԻ. Հետո ես պարտք եմ ընկերոջս...

ՄԱՆՈՒԿ. Զջմարիտ է, քաջ տղա ես, ի՞նչ ես վախում, կկատարես:

ՂՈՆԴԻ. Է՛հ, Մանո՛ւկ... քաջության տեղ չէ: Կավ էր ասում նա, թե դրժվար է ժողովրդի գործը: Դժվար է: Ես գնեիրալ չեմ, խմբապետ չեմ, որ չիմանամ իմ պատասխանատվությունը ժողովրդի առաջ: Նրանց համար ի՞նչ. տարա՛ն՝ լավ, չտարա՛ն՝ միևնույն է: Այստեղ հազար ու մի առեղի ծակով պիտի անցնես՝ մինչև գործի գլուխ բերելը: Ես զարմանում եմ, թե ինչպես են գիմանում առաջնորդները: Ձէ, դժվար է ուրիշի գործի պատասխանատու լինելը: Դա է քաջությունը: Թե չէ՝ մերն ի՞նչ. մի գծություն է ու քո գլուխը, տվիր՝ պրծար:

(Միջոց) Մեռնելը հեշտ քաջություն է: (Միջոց) Գիտե՞ս, Մանուկ, նրան վերջին վայրկյանին այնպիսի մի խոսք ասացի, որ սիրտս կտրատում է: Եթե խմանամ, թե ինձ խփելը հերթը կանի՝ այս բուպեիս կխփեմ ինձ: Բայց հիմի մահն էլ քիչ է այնպիսի մի ընկերոջ համար: Հիմա ելա՞ր է, որ գործը գլուխ բերեմ: Դա է իմ փրկությունը: ՄԱՆՈՒԿ. Քեզ հետ եմ, գնանք դիմամիտը գնենք: Բե չէ, հրեա լուսանում է... (Արտակը արագ ներս է վազում ձախից):

ՂՈՆԴԻ. Հա՛...

ԱՐՏԱԿ. Զինվորներ եկան կամուրջի վրա:

ՂՈՆԴԻ. ...Պահակներ կլինեն...

ՄԱՆՈՒԿ. Ախր քեզ ասում եմ... Ինչի՞ հակառակվեցիր: Ուշացանք...

ՂՈՆԴԻ. Պահակներ կլինեն... (Գլուխը բռնելով) Տեսա՞ր ինչ եղավ: Լսեցե՞ր, ժամանակ չկա... Հիմա ամեն ինչ կարող է պատահել... Բայց էլի... Ինչ եմ ասում... Արտա՛կ, գնա... Չէ, սպասի՛ր, ես գնամ... (Գնում է):

ԱՐՏԱԿ. Մինչև գործը գլուխ գա՛ սա իրան կկորցնի: Ի՞նչ է պատահել սրան:

ՄԱՆՈՒԿ. Գործ են հանձնել... Երեսա ե՞ս: (Լուրջությամբ: Ականջ եմ դնում: Պառնալ: Ղոնդին վերադառնում է: Նա ալլալված է):

ՂՈՆԴԻ. Չորս հույի են: Կարող են հետո ավելանալ: Լսեցե՞ր, դուցի կարելի է հեղց... Մեծ ուժ է, բայց պատրաստվեցիր:

ԱՐՏԱԿ. Ի՞նչ սկի որն է: Մեռանք՝ մեռանք:

ՂՈՆԴԻ. Ի՞նչ անեմ մեռնելը... Մեռնել կա, որ մեռնեն էլ քիչ է: Լսիր, Արտակ...

ԱՐՏԱԿ. Հա՛:

ՂՈՆԴԻ. Գիտե՞ս... Գրգռվե՛ր սպանված է...

ԱՐՏԱԿ. (Ցնցվելով) Ի՞նչ... Գրգռվե՛ր... ո՞վ է սպանել...

ՂՈՆԴԻ. Մեկը նրան սպանեց...

ԱՐՏԱԿ. Մառվերի՞ստ:

ՂՈՆԴԻ. Ոչ, մերսնցից:

ԱՐՏԱԿ. Ինչու՞...

ՂՈՆԴԻ. Գործի համար... Խոսք էր տվել գործը կատարել:

ԱՐՏԱԿ. Ասա, ո՞վ էր... (Բռնում է Ղոնդիի օձիքից) Ասա, ո՞վ էր... Գնամ նրա արյունը խմեմ...

ՂՈՆԴԻ. (Ետ մղվելով նրան) Սպասիր, դրա ժամանակը չէ... (Ականջ է դնում: Զննարկներ են անում միմյանցից): Հա... սպասեցիր մի բոպե, էլի մի անգամ նայեմ ու սկսենք...

ԱՐՏԱԿ. (Ձայրալի, լացակումած) Ախր տեսնում եմ, աչքերիցդ երևում էր... Վա՛խ/սխ/ս... հիմի ես ի՞նչ լուր տանեմ տուն... (Գլուխը դնում է ձեռքերի մեջ):

ՄԱՆՈՒԿ. Վեր կաց, վերցրո՛ւ հրացանը:

ՂՈՆԴԻ. (Առագ նշաններ անելով վերադառնում է) Գնացին...

ՄԱՆՈՒԿ. Ահա՛հա... Լա՛վ է:

ՂՈՆԴԻ. Գնացին: Դե է՛լ հնար չկա: Լուսանում է: Բերեք դիմամիտը: Դուք դիրքերից պահեցեք ճանապարհը, ես կդնեմ դիմամիտը: Ամեն անցորդի մի՛ կրակեք: Դե՛... (Վերցնում է դիմամիտը, Մանուկն ու Արտակն օգնում են նրան: Հեռանում են խավարի մեջ: Դեռ մի փոքր լսվում է նրանց ոտնաձայնը և հետո լուռ: Նրկար պառուզա: Հանկարծ ուժեղ պայթյուն: Մրան մեջ շառագունում է մի քույլ ցուլ: Հրացանի կրակոցներ: Աղմուկ: Ներս են վազում Ղոնդին և Մանուկը):

ՄԱՆՈՒԿ. Մնա՛ց:

ՂՈՆԴԻ. Զգիտեմ... (Նտ է վազում: Նրա դեմ ներս է վազում Արտակը): Ե՛կ... Պետք է լուրը, նամակը տեղ հասցնել: Դե, դեպի սարը՝ (վազում են):

Վ. Ս. Բ. Ս. Դ. ՈՒՅՐ

ՎԵՏԵՐԱՐԻ ՊԱՏԿԵՐ

Դավրյանի սենյակը: Դիշեր: Սեղանի մոտ նստած է Դավրյանը և կարդում է մի նմուրս նամակ: Նա խորասուզված է այդ նամակի ընթերցումով և չի նկատում այլևս Ղոնդուն, որ կտեղենլ է սեղանի մոտ և մտախոհ նայում է Դավրյանին:

ԴԱՎԹՅԱՆ. (Վերջացնելով նամակի ընթերցումը) Շա՛տ գեղեցիկ: (Պառուզա: Մտախոհ նայում է պատուհանից դուրս և ապա կրկին՝ ավելի շուտ ինքն իրեն) Շա՛տ գեղեցիկ: (Պառուզա) Այո՛, (Կրկին սկսում է կարդալ նամակը: Պառուզա: Սկսում է ձեռքի մեջ խաղացնել նամակը և շրթունքները սուլելու նման կծկելով՝ անձայն փչում է և նայում դեռ ու դեռ, նամակին, Բարտեզին: Մի պահ հայացքն ուղղում է Ղոնդուն: Սրանց հայացքները հանդիպում են իրար: Դավրյանը ոտից գլուխ չափում է Ղոնդուն, կարծես առաջին անգամն է տեսնում նրան: Ղոնդին ալլալված սպասում է, որ Դավրյանը խոսի: Յնցվում է: Բայց վերջինս սաստիկ լարված է իր մտքերով: Մեկնեալարար կրկնում է) Շատ գեղեցիկ, շատ գեղեցիկ: (Նամակը ցած է դնում և նայում Բարտեզին: Դուխը կախ) Հիմնովին պայթե՞ց կամուրջը:

ՂՈՆԴԻ. Ստուգեցի տեղում, ընկե՛ր հրամանատար:

ԴԱՎԹՅԱՆ. Հրետանի անցե՞լ է այս կողմը:

ՂՈՆԴԻ. Ո՛չ, ընկեր հրամանատար:

ԴԱՎԹՅԱՆ. Ստույգ գիտե՞ս, թե՞ ենթադրում ես:

ՂՈՆԴԻ. Ստուգեցի տեղում, ընկե՛ր հրամանատար:

ԴԱՎԹՅԱՆ. Լավ, կատուգենք: (Կրկին վերցնում է նամակը և կամենալով կարդալ՝ ինչ-որ բան է հիշում) Հա, ընկե՞րդ ուր է: (Ղոնդին գլուխը կախում է) Սպանվե՞ց:

ՂՈՆԴԻ. (Դուխը կախ) Սպանվեց, ընկեր հրամանատար:

ԴԱՎԹՅԱՆ. (Լուում է մի պահ և ապա կարծես ինքն իրեն): Ամեն բան կպատահի: (Պառուզա) Որտե՞ղ սպանվեց:

ՂՈՆԴԻ. Դեպքն այսպես պատահեց, ընկեր հրամանատար: (Դռան մոտ

քերէ աղմուկ, Ղոնդին ականա լոում է: Ներս Են մտնում Ավետը և Ռուբենը):

ԱՎԵՏ. Ահա և նա: (Ղոնդուն) Պատմեցի՞ր: Լավ նեղն եք ընկած հղիւ, մեր աղա: Է՛, ի՞նչ կա, ուրիշ հնար չկար: (Մոտենալով Դավթյանին և կռանալով նրա դեմքին) Ինչպե՞ս, հետաքրքրի՞ր նամակ է: Ի՞նչ է գրում Վարդանը: (Դավթյանն անլսելի ձայնով խոսում է Ավետի հետ: Հետո հանկարծ շփտակի նայում է Ղոնդուն):

ԳՎԺՅԱՆ. Այդպե՞ս է հղիւ... Հետո՞, ձեզանից ո՞րը կամեցաւ առաջինն իրեն խփել...

ՂՈՆԴԻ. Նա...

ԳՎԺՅԱՆ. Դու չառաջարկեցի՞ր ինքդ բեղ խփելու:

ՂՈՆԴԻ. ...Ոչ...

Պատուգա: Դավթյանը, Ավետը և Ռուբենը նայում են Ղոնդուն:

Ղոնդին ծանր ապրումներով կանգնած է դատապարտւածի նման:

Պատուգա:

ԱՎԵՏ. (Հանգիստ մոտենալով Ղոնդուն) Հա՛, ի՞նչ կա, շա՞տ ես տըխ-
րում:

ՂՈՆԴԻ. Ընկեր կոմիսար... ես շատ դժբախտ եմ, որ ես չեղա զոհ և
թույլ տվի, որ զոհվեր ընկերս:

ԱՎԵՏ. Ոչի՛նչ, ոչի՛նչ:

ՂՈՆԴԻ. Ես կարծեցի, թե նա էր ուղում ինձ խփել... Ես նրան ծանր խոսք
ասացի... Հենց այդ ատացի... Ձէի սպասում թե... Ընկե՛ր կոմիսար,
ինձ տանջում է խիղճս...

ԱՎԵՏ. Ոչինչ: Երբեմն մահն է պետք, երբեմն կյանքը, և այս ամենը
վերջիվերջո դառնում է այն մեծ գործը, որի համար պայքարում
ենք մենք:

ԳՎԺՅԱՆ. Հարգի՛ր ընկերոջդ: (Վեր է կենում: Մյուսները նույնպես
կանգնում են: Միջոց):

Կ Ա Պ Ո Ւ Տ Ա Ն

ՀԵՐՈՍՄԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱ ՀԻՆԳ ԱՐԱՐՈՎ

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԵՐ

ՎԱԶԳԵՆ Կապուտանշենի ղեկավար

ՄԱՆՈՒԿ Նրա տեղակալը

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ

ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ

} Ինժեներներ

ՎԱԳՆԵՐ Հիգրոլոգ

ՌԱՖԱՅԵԼՅԱՆ Ղեկավար-կուսակցական

ՍՄԻՐՆՈՎ

ԲԱԳՐԻՅԿԻ

ԱՐՈՒՍ

ՎԱՐԴՈՒՇ

} Երիտասարդ ինժեներներ

ՊԵՏԻԿ Աշխուհկ

ԱՐՄԻԿ

ԱԼԵՔ

ՆԵՐՍՈ

ՍԵՐԳՈ

ԲՈՐՈՍ

ՔԵՎՈՍ

ՄԱԲԳԱՐԻՏ

} Բանվորներ

ԼԻՊԱՐԻՏ Կինո-ռեժիսոր

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ Կոմերիտական

ՄԽՈՒ Կինո-օպերատոր, կոմերիտական

ԱՐՇԱԿ Նախկին միրաբ

ՊԵՏՐՈՍ Նախկին քահանա

ԽՈՍՐՈՆՎ Նախկին կապիտալիստ

ԵՂԻՇԵ Նախկին ուսուցիչ, այժմ Մեսրոպյանի մոտ աշխատող

ՄՈՒՐՈՂ Զրադացական

Այլ բանվորներ և այլք

<ԱՎԵՏ>

ԱՐԱՐ ԱՌԱՋԻՆ

Խոր ձոր: Սյունաշար ֆաբրիկներ աչ ու ձախ՝ վերից վար կախված: Մեջտեղում ամբարտակներ են բարձրանում, որոնց արանքներում փոսն ընկած հունով հոսում է գետը, որը երևում է խորհում և առաջ գալով ծածկվում է փոսում:

Ձախակողմյան ափին ամբարտակներին շատ մոտ մնացել է մի գետնափոր ջրադացի շենք: Նրան եզերում են մի հին խաղողի այգու պատի մնացորդները:

Հեռվից մեհենաների շոինդ է լսվում երբեմն: Գարուն է: Թռչունների ծվվոցը, որ լսվում է մեհենաների լոսած ժամանակ, մատնում է վայրի բնության շունչը և ձորի այն միայնությունը, որ եղել է միայն ջրադացի և այգու ներկայության ժամանակ:

Մուրոն, յորանասունամյա, բայց մի ջրաղացայան, դուրս է գալիս ջրաղացից, շիբուխը վառում է և ֆախներ սրբելով նստում ջրաղացի դռանը. ուր նստած են բանաստեղծն ու կիպարիսը, որը նկարահանման ապարտը դրել է մի ֆաբի վրա: Արսուն ու վարդաշը չափազրում են:

Ա.Լ.Բ. (Բեմի ետևում փաշում է ֆաբով լիքը վագոնիկը, նայելով Մուրոյին, կանգ է առնում և ֆախներ սրբում: Հոգնած է ու զվարթ) Հլա ջրաղացի շենք քանդել, Մուրո:

ՄՈՒԻՐՈ. Քանդեն թող, ջրաղացը միշտ կլի:

Ա.Լ.Բ. Մարդն էլ կլի, մենակ ես ու դու շենք ըլի:

ՄՈՒԻՐՈ. Վնաս չունի, շունչը կմնա: (Ծխում է) Էս ջրի անունն ի՞նչ է:

Ա.Լ.Բ. Որոտան:

ՄՈՒԻՐՈ. Էլ է՞ն չի:

Ա.Լ.Բ. Ինչո՞ւ:

ՄՈՒԻՐՈ. Գնա՞ց: Ուրիշ բան է:

ԱՐՈՒՍ. Այսինքն՝ է՞ն որ խոսում էինք, փոխվեց... Ի՞նչ լավ բաներ է ասում Մուրոն: (Սաստիկ քեղյուն: Չորս արձագանքում է, հեռավոր կանչեր և ապա լուրջուն) Քար է, հա՛: Չի խղճանում անիրավը: Այնքան մղում է վագոնիկը և հեռանում: Մտնում են մի խումբ էֆևորսանտներ, որ դիտում են շինմար:

1-ԻՆ ԷՔՍԿՈՒՐՍԱՆՏ. Ուրեմն սա՞ է ջրանցքը:

2-ՐԴ ԷՔՍԿՈՒՐՍԱՆՏ. Սա է, ահա նայեցեք, Կապուտան սարից ջուրը պիտի գա լցվի այս ջրանցքը: (Յույց է տալիս ֆաբայի տակին երևա-

ցող Վագներին, Մեսրոպյանին և Միֆայելյանին) Ահա այն մեկը Վագներն է՝ հիդրոլոգ, մյուսը գիտնական երկրաբան Մեսրոպյանն է, հանքային ջրերն է ուսումնասիրում: Երրորդը՝ երիտասարդ հիդրավլիկ-ինժեներ Միքայելյանը:

3-ՐԴ ԷՔՍԿՈՒՐՍԱՆՏ. (Նայելով խորքը) Վա՛հ, եղիշեն, ի՞նչ է անում այստեղ այդ նախկին քննադատը:

2-ՐԴ ԷՔՍԿՈՒՐՍԱՆՏ. Հանքանյութերի տեղերն է ցույց տալիս Մեսրոպյանին: Հին էքսկուրսանտ է: (Գնում են):

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. (Արուսի մեջքին խփելով) Ինժեներդ եկավ, բախտավա՛ր... ԱՐՈՒՍ. Ուո՛ւֆ, Մարգարիտ... (Ոտը գետնին է խփում):

ՎԱՐԴՈՒՇ. Լավ, մի՞ քրքրվի: Վազգենի հետ մոտեմոտ ես անում, որ գիտնականիդ ծածկե՞ս:

ԱՐՈՒՍ. (Գլխին բամփելով) Հոգի՛դ կհանեմ, Վարդու՛շ, թե մեկ էլ խոսես: ՆԵՐՍՈ. Արուսե՛ն ինձ ա առնելու, ինձ:

ԱՐՈՒՍ. Հա՛, Ներսու՛ հան, քիչ եմ առնելու: Մի էն քարը դեն քցի, ապրես: ՆԵՐՍՈ. (Ուրախ ժպտով նայում է ձախ, որտեղից մոտենում են Մեսրոպյանը, Միֆայելյանը և եղիշեն) Երևի էլի Կապուտան են գնալու:

ՎԱՐԴՈՒՇ. (Արուսին) Լսիր, գիտնականդ ե՞րբ է վերջացնում Կապուտանի ուսումնասիրությունը:

ԱՐՈՒՍ. Զգիտեմ: Դիշեր-ցերեկ աշխատում է:

Մեսրոպյանը, Վագները, Միֆայելյանը և եղիշեն գալիս են անցնում ձախ և նստում հեռու փռերի վրա:

Արշակը, Պետրոսը բանվորների հետ փորում են ջրանցքը: Եղիշեն չոկում է կանխանությունը: Խորում գյուղացիներն են հավաքվել: Բանաստեղծն ու Լիպարիտը գուցե են անում նրանց հետ:

ՊԵՏՐՈՍ. (Ալեքին դառնալով ցույց է տալիս բանաստեղծի վրան) Դյուղացիներին առաջիմ կյանքն է պատմել տալիս, որ կինո շինեն, ծիծաղեն... Կյանքներս դառավ կինո... (Փորում է) Հոգևոր հովիվ էի Ամիրապատ: Աքսորեցին այստեղ հարկադիր աշխատանքի, օ՛ֆ-օ՛ֆ: (Արուսը և Վարդուշն իրենց մեջ ծիծաղում են):

ԱԼԵՔ. (Ցույց տալով Արշակին, որ մի փոքր հեռու է գնացել) Սրան է՞լ աքսորեցին:

ՊԵՏՐՈՍ. Հրամանք ես: Ճշմարիտ է, զորավոր էր: Բայց խորհրդային իշխանությունը, որ եկավ, մարդն հանձնառու եղավ, ընդունեց:

ԱԼԵՔ. Էդ էր պակաս, որ ընդունեն: Շա՞տ էր հարուստ:

ՊԵՏՐՈՍ. Առա՛ն, բան չթողի՛ն: Քան ղԱդամ մերի է, քան ղՀուլբ ցավալի: Օ՛ֆ-օ՛ֆ... Միրաբ էր:

ՆԵՐՍՈ. Մի՞րա՞ք: (Ուշով զննում է Արշակին) Պա՛հ, սա էն զուլում Արշա՛կն է: Դիտե՛մ ոնց էր դպուղերն անշուր վառում: է, հիմի ո՞նց է ժողովրդի ջրի ճամփան իր կոտրած ձևով շինում:

ՊԵՏՐՈՍ. Ի՞նչ հաշիվ ունես հետը, օրհնյալ: Մերձավոր է իշխանության, ստաժ է ձեռք բերում: Օ՛ֆ-օ՛ֆ:

ՆԵՐՍՈ. Փորի՛, փորի՛: (Ընդոստ շարժումներով փորում է):

ՊԵՏՐՈՍ. էս ո՞ւր ենք գնում էսպես փորելով, էս ջրանցքը դեմ է առնում գերեզմանայի՞ն:

ՆԵՐՍՈ. Հա՛, հա՛, փորի՛:

Աջից ներս է մտնում Խոսրոբը: Նա ուշադիր նայում է շոքս կողմը և մոտենում Լիպարիտին:

ԽՈՍՐՈՅՎ. Ընկեր Լիպարիտ, հարգանքներս:

ԼԻՊԱՐԻՏ. (Թերև իրոնիայով) Ա՛, Ալեքսանդր Վասիլենիչ, եկա՞ք:

ԽՈՍՐՈՅՎ. Ձեր հեռագիրն ստանալուն պես՝ իսկույն: Նոր տիպաժ կա՞:

ԼԻՊԱՐԻՏ. Այո՛, «Կապուտան» ֆիլմ ենք հանում: Մնացե՛ք շինմասում, մինչև մյուսներն էլ գան:

ԽՈՍՐՈՅՎ. Պաժա՛լույստա, պաժա՛լույստա:

ՊԵՏՐՈՍ. (Արշակին) Եղբայր Արշակ, մտիկ արա, սա էն միլիոնատեր Խոսրոբը չէ՞: (Մոտենալով նրան) Բարև հրամանոցդ:

ԽՈՍՐՈՅՎ. Ներեցե՛ք, չեմ հիշում:

ՊԵՏՐՈՍ. Տեր-Պետրոսն եմ, սա էլ Արշակ աղեն: Միանե՛րդ է Ալեքսանդոս աղի էս այգում որ ճաշ անուշ արինք: Օ՛ֆ-օ՛ֆ...

ԽՈՍՐՈՅՎ. (Անշնչա) Ա՛, ճանաչեցի: (Բարևում է գլխարկի ծայրով):

ՊԵՏՐՈՍ. Դուք էիք, պրիստավ Յաշան, այս Արշակ աղան, այս գիտնական Մեսրոպյանը: Արնալճի տարին էր: Այ, այն էլ Ալեքսանդոս աղա Մանդակունին է: (Յույց է տալիս գերեզմանը):

ԽՈՍՐՈՅՎ. Հա՞, այն կալվածատերը... Ի՞նչ է անում:

ՊԵՏՐՈՍ. Զգիտե՛մ, գերեզմանումն է: Հող է դառնում:

ԽՈՍՐՈՅՎ. Զոռժ, պարտականություն է, պետք է:

ԼՐԽՈ. Բայց էդքան գործ կարողանո՞ւմ է կատարի: (Նայելով աջ) Ի՞նչ անհարմար տեղ են շինել գերեզմանոցը: Ուղիղ ջրանցքի ճամփի վրա: Անխե՛լք մարդիկ:

ՊԵՏՐՈՍ. Շատ մեծ, անվանի մարդ էր, կալվածատեր: Հիմի ապահով կա իրա համար, անխախտ: Օ՛ֆ-օ՛ֆ:

ԼՐԽՈ. Դտար անխախտը: Հրեն քանդում են:

ՊԵՏՐՈՍ. Վա՛յ, վա՛յ... (Վազում է դեպի աջ):

Հեռվից, աջից երևում է Ռաֆայելյանը:

ՆԵՐՍՈ. (Առաջ գալով) Ուռուա՛, եկա՛վ ընկեր Ռաֆայելյանը, լավ լուր ա-
բերում, անպատճառ նոր մեծ ջրանցքն ենք սկսում:

ԲՈՐՈՍ, ՆԵՐՍՈ	}	(Նույնպես առաջ գալով) Բա՛րե, բա՛րե, ընկեր
ԵՎ ՄՅՈՒՄ		
ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ		

ՌԱՅԱՅԵԼՅԱՆ. Բա՛րե, ընկերներ: (Մոտենում են Վազգենը, Մանուկը,
Վազենը, Մեսրոպյանը, Եղիշեն և Միհայելյանը, ապա նաև Լիպա-
րիտն ու Բանաստեղծը) Հա, ո՞ւր է Մեսրոպյանը:

ՎԱԶԳԵՆ. Հանքաջուր է հանում վերևում:

ՌԱՅԱՅԵԼՅԱՆ. Խնդրեցե՛ք նրան այստեղ: (Վազգենը նշան է անում Արմի-
կին, որը գնում է):

ԲՈՐՈՍ. Հը՞, Թևոս, դինամիտներիդ ես մնում, որ կրակե՞ս:

ԹԵՈՍ. Ընկեր Ռաֆայելյան, ասա նոր լուրը՝ աշխարհքով մին թնդացնեմ՝
շնավորանքը:

ՌԱՅԱՅԵԼՅԱՆ. Այ, հիմա Մեսրոպյանը կգա՝ կթնդացնե՛ք: Նու, ընկերներ,
ձեզ պիտի հաղորդեմ մի շատ ուրախ լուր: Մոսկվան համաձայնեց
մեզ հետ: Կապուտան սարի գազաթի ջրերը իջեցնում ենք:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Իջեցնո՞ւմ ենք:

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. Հա ջա՛ն, լա՛վ է, շատ լա՛վ է: Տղե՛ք, բահե՛ք սրեցե՛ք:
Ջուրն եկա՛վ:

ՆԵՐՍՈ. Ընկեր Վազգեն, էն գերեզմանոցը քանդե՞նք:

ՎԱԶԳԵՆ. Պետք է քանդվի:

ՄԽՈ. Հին, անպետք գերեզմանոց է:

ՆԵՐՍՈ. Գերեզմանոցի պետքը ո՞րն ա: Դրա պետքն անիծած, քանդինք
գնա՛: Դե՛, տղերք: (Գնում են աշ):

ՀԻՊԱՐԻՏ. (Ապարտար վերցնելով) Ապա, Մխո՞, նկարահանենք: (Վա-
զում է աշ):

Աջ կողմը քեթև իրաբանցում: Այնտեղից լսվում են՝ «բոլորը
պիտի ֆանդենֆ, տաբեֆ մեռելները...»:

ՌԱՅԱՅԵԼՅԱՆ. (Գնալով աշ) Օհո՞, հիշտարյալ դործեր բաց արիք:

ՆԵՐՍՈ. (Նրեալով աշից) Կապուտանի ճամփեն ենք բաց անում, գերեզ-
ման բան չենք հարցնում:

ՌԱՅԱՅԵԼՅԱՆ. Բաց աբեք: Շուտով կուզմում ենք 3000-անոց կոշեկաթիվ-
կհարձակվենք նաև Կապուտանի վրա:

Մտնում է աշից Համոն, մի պարկ ուսին:

ԹԵՈՍ. Հը՞, բարեկամ, էդ ի՞նչ ա տոպրակումդ:

ՀԱՄՈ. Ալեքսիանոս աղա Մանգակունին, բեռիս: Տանում եմ էն սարի
 վրա թաղեմ: Մինչի էնտեղ էլ հո չե՞ն դա:
 ԹԵՌՍ. Ո՞վ ա իմանում: Էն սարում հանք կա՞:
 ՀԱՄՈ. (Անհանգիստ զարմանով) Ձեմ իմանում... դրուստ որ...
 ՆԵՐՍՈ. (Մի գանգ է տալիս Մխոյին ու աշխով անում Պետրոսի կողմը):
 Մե՛ն. Տե՛ր փոշման, բռնի՛ր: (Բայց չի նետում գանգը):
 ՊԵՏՐՈՍ. Հանգիստ թող, ա՛յ աղա, ի՞նչ ես ուզում դրանից: (Անհանգիստ
 նայում է գանգին):
 ՄԵՆ. Ումնի՞ց: Էստեղ մարդ չկա: Ի՞նչ ես մտիկ տալիս, մյուս աշխարհքն
 ենք մտել: Է՛ս է, էլ ուրիշ բան չի:
 ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. (Մխոյին) Հանգիստ, Մխո:
 ԵՂԻՇԵ. Սա ի՞նչ բան է, ինչե՛ր եք անում:
 ՊԵՏՐՈՍ. Ամեն ինչ ոտնատակ է դնում, ոսկերոտին, հիշատակը: Օֆ-օֆ...
 Ախր որոշեցիք մի անկյուն, ասեք սա էլ ձե՛զ, էլ ձեռ չենք տա... Մի
 հաստատություն տվեք, է՛:
 ՄԵՆ. Հաստատություն: Մումիա դառիր, հաստատ կմնաս թանգարանում:
 Կուզե՛ս:
 ՊԵՏՐՈՍ. Ինչի՞ չեմ ուզի: Կյանքս չի մնա, նշանս կմնա գոնե:
 ԱՐՄԻԿ. Օհո՛, նշա՛նը... երեւակայի՛ր հաղար միլիոն Ալեքսիանոս աղաներ
 ու տերտերներ իրար կողքի շարած մնում են ու լցնում աշխարհը:
 ԱԼԵՔ. Էդ հո աշխարհքը կփշանա... Փո՛ւհ...
 Բանվորները ծիծաղում են: Մուռն ներս է մտնում:
 ԹՈՐՈՍ. Մարդը չի մնա, մարդկությունը կմնա:
 ԲԱՆՎՈՐ. Հա ջա՛ն, հա ջա՛ն, վարպետ Թորոս, կայցրո՛ւ:
 ԹՈՐՈՍ. Տերտերի պես մումիա հո չե՞նք .դառնա, որ թանգարանում
 մնանք: Մենք մեր գործերում կմնանք:
 ՆԵՐՍՈ. (Մեջ քաշելով) Տո, հաղա՛ր տարի հող եմ փորել, անվերջ էլ պիտի
 փորեմ: Ա՛յ: (Յույց է տալիս Թորոսին ու Մուռոյին) Պապուպապերից
 պատ են շարել, հաց են աղացել, որդոց որդի էլ պիտի շարեն ու աղան:
 Ձերն ի՞նչ է, մի՛ օր: Տո մենք ջո՛ւր ենք, ջո՛ւր, հա՛ պիտի խշշալեն
 գանք ու գնանք, մեղ վերջ չկա: Փո՛րի: (Հարձակվում է հողի վրա):
 ԵՂԻՇԵ. (Արուսին) Ի՛նչ սարսափելի տեսարան...
 ԱՐՈՒՍ. Վա՛յ, ինչո՞ւ, շա՛տ ուրախ է:
 Ներս է մտնում Մեսրոպյանը:
 ԽԱՅԱՅԵԼՅԱՆ. Բարե. ձեզ, ընկեր Մեսրոպյան: Տեսնո՞ւմ եք, դեռ դուք
 չսկսած, մեր յողովուրդն սկսել է իր Կապուտանը:
 ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Տեսնում եմ:

ՌԱՅԱՅՆԼՅԱՆ. Մեր բանաստեղծին էլ բերել եմ, որ օգտագործեք: Ֆիլմ է պատրաստում՝ «Կապուտան»:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ամենայն ուրախությամբ, պետք է, պետք է: Արդեն ջրանցքը վերջացնում ենք:

ՌԱՅԱՅՆԼՅԱՆ. (ժպտում է) Ո՛չ... կարող եմ ձեզ շնորհավորել... Մոսկվան համաձայնեց, իջեցնում ենք Կապուտանի բոլոր ջրերը:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Բոլո՞ր ջրերը...

ՌԱՅԱՅՆԼՅԱՆ. Ուղղման վիթխարի՜ նոր ծրագիր: Կապուտանի բոլոր ջրերն իջեցնում ենք դաշտ: Տեսնո՞ւմ եք ինչպես ձեր բաղամայա այս լեռան ուսումնասիրությունը պետք եկավ:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Դա կառավարության վերջնական որոշումն է:

ՌԱՅԱՅՆԼՅԱՆ. Սա կառավարության վերջնական որոշումն է: Ի՞նչ կասեք:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Կառավարությունը մեզ վրա դնում է մի շատ բարդ գործի պատասխանատվություն: Մենք պարտավոր ենք հաղթահարելու:

ՄԱՆՈՒԿ. Բրա՛վո, ընկեր Մեսրոպյան, այդպես էլ սպասում էինք: (Միֆայելյանին) Դուք, կարծեմ, մի ինչ-որ նախագիծ էլ եք մշակել:

ՄԻՔԱՅՆԼՅԱՆ. Այո՛: Ես առաջարկում եմ մի կոմպլեքս, որ կհավաքի Կապուտանի բոլոր գոլորշիացող ջրերը բացօթյա ջրանցքների մի սխեմայով:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Բոլոր ջրե՞րը... բացօթյա ջրա՞նցք: Դա կպահանջի թունելների մի ողջ սխեմա, ձորի երկարությամբ:

ՄԻՔԱՅՆԼՅԱՆ. Իմ կոմպլեքսը կարիք չունի թունելների... Բայց դա հետո, հետո, թող մեկ իրականանա, սա է կարևորը: Սխալներն հետո: Ես ձեզ կբացատրեմ:

ՌԱՅԱՅՆԼՅԱՆ. Նու, ընկերներ, ես այնպես եմ նկատում, որ այսպիսով Կապուտանի դաղափարն ամենքիս սրտովն է: Ի՞նչ կասեք, վարպետ Թորոս, Ներսո, մյուսներդ:

ԹՈՐՈՍ. Ի՞նչ խոսք կարող է լինել, ընկեր Ռաֆայելյան:

ՆԵՐՍՈ. Այ, էս ձեռքովս կբերեմ ջուրը:

ՌԱՅԱՅՆԼՅԱՆ. Այ, տպրես: (Բանաստեղծին) Հը, բանաստեղծ, դու ի՞նչ ես անում «Կապուտանը»: Այ, տուր ժողովրդի պայքարը, թող մասսան խանդավառվի: (Վազգենին) Անցնենք, ես ձեզ հետ... մի փոքր: (Մյուսներին) Ներեցեք:

ՎԱԶԳԵՆ. Անցնենք այս կողմ:

Գնում են խորք, ժայռի տակով վեր: Ճանապարհին ետ են նայում և ձեռով կանչում Միֆայելյանին ու Մանուկին: Մեռնի գնում են:

ԱՐՈՒՄ. (Մոտենալով Մեսրոպյանին) Ընկեր Մեսրոպյան, ուրեմն լավ չե՜ղա՞վ, որ Կապուտան են կառուցում:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Դա քո խելքի բանը չէ:

ԱՐՈՒՄ. Նրա համար եմ հարցնում... դուք այնպես խոսեցիր, որ... վախե՜նում եմ սխալ հասկացյալն ձեզ:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Նու, բավական է:

ԱՐՈՒՄ. (Ճնշված լուռ է):

ԲՈՐՈՍ. (Պատի վրայից) Շաղախը շուտ:

ԱՐՈՒՄ. Այստեղ չէ Լերմիկը, վարպետ Թորոս: (Ծիծաղելով խլում է շաղախով լի վեղրոն և դժվարությամբ, ցեխտովելով տեղ է հասցնում վեղրոն և իջնալով ու փեշերը քափ տալով ետ է դառնում):

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. (Մուսյլ նայելով նրան և հանդիմանությամբ, ցածր) Խո՛ղ կեղտոտ գործով ևս զբաղված...

ԱՐՈՒՄ. Վայ, ինչո՞ւ, ընկեր Մեսրոպյան:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Եվ ինչո՞ւ ես թողել բաղաքի զբառնչակը:

ԱՐՈՒՄ. Ինձ ընկեր Վաղգենը բերեց այստեղ չափազերիլու:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. (Մուսյլվելով) Ընկեր Վաղգենը... Խո՛ղ գործ ունես նրա հետ... Դու լավ կանես չգառ շինմաս:

ԱՐՈՒՄ. Ոչ, ոչ, ընկեր Մեսրոպյան, ես որոշել եմ տեղափոխվել շինմաս, ոչ, ոչ... (Վարդուշի հետ շափագրում է հրապարակը և այնպես, որ վարդուշը հեռու է, չի լսում, իսկ ինքը միշտ մոտ է և լսում է հետևյալը):

ԽՈՍՐՈՅՎ. (Մեսրոպյանին) Բարեկեն Անտոնովիչ, որքան հիշում եմ, դուք հենց հնում դեմ էիր ջրերը պուղացիներին տալու:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. (Խաչքված) Թողեր, խնդրեմ... Ինչե՞ր եք խոսում...

ԽՈՍՐՈՅՎ. Ինչպե՞ս չէ, հիշում եմ, այո՛, դուք դեմ էիր, սրովհետև այդ ջրերն ուղում էիր իջեցնել Յուրգենտոնի ֆիրմայի համար, և լճերից մեկը պատկանում էր ինչ-որ կալվածատերի, նոր ասացին անունը, ք՛մ, անունը...

ՊԵՏՐՈՍ. Ալեքսանդոս աղա Մանգակունի:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Թողեր, խնդրեմ, ինչե՞ր եք ասում:

ԽՈՍՐՈՅՎ. Ես էլ այդ եմ ասում: Դա, իհարկի: Եվ թեև գործում էր ինժեներ Միլովը, բայց դուք էիր, որ չավիր ջուրը և արյունահեղութուն եղավ: Ինչպե՞ս չէ, հիշո՞ւմ եմ, լա՞վ հիշում եմ:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Դադարեցիր վերջապես...

ԽՈՍՐՈՅՎ. Իհարկի, իհարկի: (Սչֆով է անում) Կարծեմ նամակադրու-

Թյուն ունեք Բայեռի հետ, ո՞վ էր, ասաց: Նա սպասո՞ւմ է... հի՛, հի՛, հի՛...

Արուսը զարմացած և շանքահարված նայում է Մեսրոպյանին, որ բարեկացած հեռանում է: Արուսը տաբաղակալված փաշվում է մի կողմ:

ԼԻՊԱՐԻՏ. (Հեռվից) Միլիտոն Վասիլեիչ:

ԽՈՍՐՈՆՎ. Վ սիւս միհուտու: (Վազում է Լիպարիտի մոտ):

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. (Մոտենալով, սառսաված) Սա ի՞նչ զարհուրելի բան էր..

Թյո՛ւ, զզվելի մարդ:

ԵՂԻՇԵ. Պետք է բերանը փակել:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ոչ, գուք երեակայեցեք, եթե նա դուրսը հայտնի որեէ մեկին... Ժամանակները բոլորովին ուրիշ... Ոչ, ոչ, սա օձային հայտնություն էր... Այո՛, պետք է փակել դրա բերանը: Կանչեցեք ինձ մոտ...

Արուսն անհանգիստ նայում է Մեսրոպյանին: Վարդուշը նկատել է այս ամենը և հետաքրքիր հետևել:

ՎԱՐԴՈՒՇ. (Մոտ գալով Արուսին) Ի՞նչ ասեց, թե նամակագրություն արտասահման, ո՞ւմ հետ:

ԱՐՈՒՍ. (Անհանգիստ) Ոչինչ, հիմար բան:

ՎԱՐԴՈՒՇ. Այդպես մի բան ասաց, հետո կարծեմ, որ հակահեղափոխական ինչ-որ բաներ խոսեցին:

ԱՐՈՒՍ. Դեհ, զիա ապարատի մոտ:

ՎԱՐԴՈՒՇ. Լավ, սրամտով կզբաղվենք: (Գնում է):

ՄԱՆՈՒԿ. (Վերադառնալով) Այսպես ուրեմն: Միքայելյանը դառնում է ֆիգուրա: Բրավո: (Պառլզա) Եվ երևի կստանձնի շինարարության պետի պարտականությունները: (Պառլզա) Թեթև ձեռք ունի, հեշտ գլուխ կրերի:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Բոլորովին էլ հեշտ չի լինի: Սա դժվարագույն մի պրոբլեմ է:

ՄԱՆՈՒԿ. Մենք դժվարության չենք նայի: Կձևնարկենք իսկույն:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Իսկույն չեք կարող: Դժոխային թունելներ պետք է անցնեն: Ձեր դեմ կկանգնեն փլշող լեռներ, քարաբեկորներ, ստորերկրյա ջրեր:

ՄԱՆՈՒԿ. Ոչ մի զոհ նշանակություն չունի: Թեկուղ ոչնչանա երկրի կեսը: Մենք դրա առջև չենք կանգնի:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Իսկ եթե սխալ գնաք... և գործի կիսում կանգ առնեք...

ՄԱՆՈՒԿ. (Ուղիստելով) Դա ոչինչ բան է: Դիտավորը գործն է, որ պիտի

արվի:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. (Զարմացած նայում է նրան):

ՄԱՆՈՒԿ. Չեմ հասկանում, դույն կարծում եք, թե սա մի ավանտյուրա՞ է, որ պետք է թողնենք:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. (Խուլ) Ոչ...

ՄԱՆՈՒԿ. Բայց դուք կողմնակի՞ց եք Կապուտանին:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. (Խուլ) Այո՛...

ՄԱՆՈՒԿ. Եվ ի՞նչ եք նախատեսում:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Երեի թունելներ, միակ ճանապարհը...

ԱՐՄԻԿ. (Հանգաչի մոտից) Ընկեր Մեսրոպյան, հանքաջուրն երեաց: Մեսրոպյանը գնում է այն կողմ:

ՄԱՆՈՒԿ. (Նղիշեին) Կողմնակից չե՞:

ՆՂԻՇԵ. Ոչ, կողմնակից չէ:

ՄԱՆՈՒԿ. Ապա ինչո՞ւ է թունելներ առաջարկում:

ՆՂԻՇԵ. Որովհետեւ թունելները կդառնան Կապուտանի գերեզմանը: Կթաղվեն մեջին, եթե սկսեն: Ճանապարհ չկա: Ինքն էլ ասել ինձ:

ՄԱՆՈՒԿ. Ի՞նչն է, տեսնես, իսկական պատճառը:

ՆՂԻՇԵ. Պատերազմից առաջ գյուղացիները պահանջեցին ջրերն իջեցնել իրենց համար, մինչ սա ջրերը պահում էր Բայետի և կոմպանիայի համար: Դյուղացիները դիմադրեցին, պրիստալ՝ եկավ, արյունահեղութուն հղավ Արնալճի ավերին...

ՄԱՆՈՒԿ. Ա՜-ա՜-ա՜... Դա շատ հետաքրքիր և շատ անախորժ հանգամանք է նրա համար: Դա պարզապես վտանգում է նրան: Ուղղակի նրա թույլ կետը... Արդյոք այդտեղից էլ չսեղմե՞լ նրան... Հը՞... Նա կարող է հանձն առնել որոշ զործակցություն մեզ հետ...

Մեսրոպյանը վերադառնում է:

ՄԻՔԱՅՆԷԼՅԱՆ. (Գալիս է խորհից) Ընկեր Մեսրոպյան, եկեք ընդունեցեք բացօթյա ջրանցքի վարիանտը:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. (Վախեցած և անհանգիստ նայելով նրա աչքերի մեջ) Դա ֆանտազիա է:

ՄԻՔԱՅՆԷԼՅԱՆ. Ոչ, ոչ, ընկեր Մեսրոպյան, թողեք պեսիմիզմը, եկեք անենք միասին:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ես շատ շնորհակալ եմ, բայց... կարիք չկա:

ՄԻՔԱՅՆԷԼՅԱՆ. Այնուամենայնիվ, ես այդ խնդիրը կգնեմ հանձնաժողովի առաջ: (Գնում է աչ):

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ի՞նչ է կպել սա իր լեռնալանջի վարիանտով: Ի՞նչ է կահնում...

ՄԱՆՈՒԿ. Դա պրովոկացիա է: Նա ուզում է կաշի ձեր հեղինակությունը, կասկածի տակ դնելով ձեր թունելների վարիանտը:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Այո՛, երևի, սատանան տանի:

ՄԱՆՈՒԿ. Ոչ մի կերպ թույլ չտաք, ընկեր Մեսրոպյան, դուք, այնուամենայնիվ, լծվեցեք այս դործին, թեկուզ հենց... թեկուզ հենց նրա համար, որ ապացուցեք... որ դուք ճիշտ էիք նաև... անցյալում:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. (խայրված) Ի՞նչ անցյալում...

ՄԱՆՈՒԿ. Մի սարսափեք: Մեղք եք արել հնում, կքնենք, կիմանանք: Կփակենք բամբաստողների բերանը: Բանաստեղծը քրքրում է անցյալը: Թող քրքրի: Նու, շատ լավ, ի՞նչ պիտի պարզվի, որ դուք չեք վճռել ջուրն իջեցնել: Ավելի ի՞նչ պիտի պարզվի, ի՞նչ է ձեր հանցանքը: Դրանք դատարկ բաներ են: Դա՛ չէ գլխավորը, թե դուք տարիներ առաջ ինչ եք արել: Ընկեր Մեսրոպյան, դուք այստեղ գիտնական եք, դուք հեղինակություն եք, ո՛ր, առաջ բերեք ձեր բարձր գիտական խոսքը և վճիռ դրեք խնդրի վրա: Պետք է կառուցել Կապուտանը՝ կառուցեք: Պետք չէ կառուցել, մի՛ կառուցեք: Արնալճի պատմություն... Օ՛ր, այդ ձեր սարսափելի գաղտնիքը... Դե այդ ո՞ւմ ենք հայտնում, ո՞վ գիտի, ես միայն: Ես չգնացի ու չհայտնեցի հո իսկույն: Թողեք այդ: Դուք ինձ ասացեք ձեր իսկական կարծիքը Կապուտանի մասին:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ի՞նչ կարծիք: Ես չեմ կարող կանգնեցնել կառուցումը: Նրանք ինձ հեռացնել կտան: Բայց դժոխային թունելներ են պետք:

ՄԱՆՈՒԿ. Պնդեցեք հենց այդ «դժոխային» թունելների վրա: Մենք չենք նայի դժվարություններին: Ո՛ր մի զոհաբերության առաջ կանգ չենք առնի... Պե՛տք է կառուցվի: Եվ հետո... այդ դժվարությունները նաև կարգարացնեն ձեզ այն մեղադրանքներից, թե դուք իբրև թե չեք իջեցրել ջուրը գյուղացիների համար: Պնդեցեք թունելների վրա:

Դեմից վերադառնում են Ռաֆայելյանն ու Վազեները, խոսելով կանգ են առնում: Վազեները առաջ է գալիս բանաստեղծի հետ:

ԲԱՆԱՍՏԵՂՅԱՆ. Մի բան չեմ հասկանում: Ասում ես կենտրոնն ընդունել է սկզբունքը. ինչո՞ւմն է ուրեմն խնդիրը:

ՎԱԶԵՆ. Այո՛, բայց բանաստեղծ մարդ ես, սար ենք իջեցնում: Խախտում ենք մի մեծ հավասարակշռություն և ստեղծում նորը: Պրովոկացիաներ կլինեն:

ՄԱՆՈՒԿ. Ի՞նչ պրովոկացիաներ...

ՎԱԶԵՆ. Հասկանո՞ւմ ես, Միքայելյանի սիստեմը, միանգամայն հեշտ, բայց դժվար հասկանալի սիստեմ է ջրերի կոմպլեքսային ռեգուլյա-

ցիան, կարծես նա չորացնում է երկիրը: Մինչդեռ ընդհանրապես, նա ուռեցում է: Այս չորացնելու միտքը կարող է սնունդ տալ թշնամիներին պլուվոկացիային: Ահա մեր թույլ կետը: Հետո, այս գործի միակ հեղինակությունը, որ հանձնաժողովն էլ է ընդունում՝ Մեսրոպյանն է: Իսկ նա դանդաղ է և անհամարձակ:

ՄԱՆՈՒԿ. Բայց նա չերմ կողմնակից է Կապուտանին և 20 տարի ուսումնասիրել է Կապուտանը:

ՎԱԶԳԵՆ. Յանկայի կլիներ, որ, իհարկե, ղեկավարե՞ր Միքայելյանն իբրև նախաձեռնող:

ՄԱՆՈՒԿ. Իհարկե, իհարկե: (Գնում է դեպի վագները և նրա քեից բռնում, մի կողմ է բաշում: Վագները կարծես սրան էր սպասում. ես ես Միքայելյանի հետ առանձնացնում է մի կողմ) Ձրանց Անտոնովիչ, ինչպես երևում է, Ռաֆայելյանը վճռում է ղեկավարության հարցը: ՎԱԳՆԵՐ. Վերևում վճռված էր տեղում որսչիլ աչդ:

ՄԱՆՈՒԿ. Ես կարծում եմ, որ Մեսրոպյանը կլինի ամենահարմար թեկնածուն՝ իբրև ջերմ կողմնակից Կապուտանին: Պետք է պնդել աչդ: Հեղինակավոր գիտնական, ջրային գործն ուսումնասիրել է:

ՎԱԳՆԵՐ. Այո՛, աչդ հանգամանքն է, որ կապում է Ռաֆայելյանի ձեռն ու ոտը: Եթե ոչ, նա ծանր մարդ է:

ՄԱՆՈՒԿ. Նու, Ձրանց Անտոնովիչ, կարծում եմ, կսղդեր դուք ևս: Մեսրոպյանը մեծ պլաններ ունի Կապուտանի վերաբերմամբ:

ՎԱԳՆԵՐ. Կաշխատեմ, եթե Մեսրոպյանը իրոր որ կողմնակից է:

Գնում է մի կողմ:

ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ. Ես ինքս ոչինչ չունեմ և շատ ուրախ կլինեմ, եթե Մեսրոպյանին հանձնեն գործի ղեկավարությունը, միայն թե նա հուսադուն կպչեր գործին:

ՎԱԶԳԵՆ. Այդպիս բան չկա: Նա քեզ կարող է օգնել միայն: Դա կարելի է ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ. Նրան կընտրեն շինարարության պետ:

ՎԱԶԳԵՆ. Շինարարության պե՞տ: Մտքովդ չանցկացնես: Շինարարության պետը դու կլինես:

Խորհից մոտենում են Ռաֆայելյանը և Մեսրոպյանը: Բանվորները հավաքվում են աջից և ձախից:

ՆԵՐՍՈ. Ապա՛, ապա՛:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. (Ռաֆայելյանին) Ես պահանջում եմ հանձնաժողովի նիստ: Ես ձեզ ցույց կտամ այն սարսափը, որի հետ խաղում է Միքայելյանը: Լեռնալանջի վարիանտը:

ՌԱՖԱԵԼՅԱՆ. Ուրեմն ի՞նչ եք առաջարկում:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Թերեւ թունկեր պատ է անցկացվեն: Պետք է, ուրեմն,
հիմնավորել այդ: Չենք կարող առաջ գնալ այսպես: Իսկ մինչ այդ
դադարեցնել կառուցումը:

ՎԱԶԳԵՆ. Ինչպե՞ս կարող ենք դադարեցնել կառուցումը:

ՌԱՖԱՅԵԼՅԱՆ. Ո՛չ, դա չենք կարող: Կդադարեցնենք մինչև հանձնաժո-
ղովք: Դա կարելի է:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Խնդրեմ:

ՌԱՖԱՅԵԼՅԱՆ. Այդ դեպքում, ընկեր Մեսրոպյան, գլխավորեցիք գործը և
միաժամանակ պատրաստեցիք նախագիծ:

Մի ֆայելյանը և վազգենը իրար են նայում զարմացած: Բան-
վորները շրջապատում են խոսակիցներին:

ԲԱՆՎՈՐԵՆԲ. Ընկեր Միքայելյան, բա Կապուտանը չե՞նք կառուցում,
ընկեր վազգեն, ընկեր Ռաֆայելյան:

ՌԱՖԱՅԵԼՅԱՆ. Սպասեցեք, ընկերներ, հանձնաժողովի նիստ կլինի՝
կվճռեն:

ԽՈՐՈՍ. (Մեսրոպյանին ակնարկելով) Բա սա ինչի՞ ա դեմ:

ՌԱՖԱՅԵԼՅԱՆ. Դեմ չէ, սպասեցեք:

ԲԱՆՎՈՐԵՆԲ. Սա ի՞նչ գուրս եկավ, ընկեր Ռաֆայելյան, տեսեք, շուտ
արեք, ժողովուրդն սպասում է:

Ռաֆայելյանը և վազգենը գնում են դեպի աջ: Մի ֆայելյանն ու
վազգենը գնում են մի կողմ՝ ձախ, իսկ Մանուկը, Մեսրոպյանն ու
Նղիշեն մի կողմ՝ աջ: Բանվորները հավաքվում են ուրիշ կողմ և
իրար նայում:

ԵՂԻՇԵ. (Մեսրոպյանին) Կեցցե՛ք, փրկեցի՛ք...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Կապուտանն իջեցնել չի կարելի: Դա հակառակ է ամեն
տրամաբանության: Ճանապարհ չկա: Թունկներն անգամ չեն
անցնի այստեղով: Կանգնե՛ք կիսովեն:

ԵՂԻՇԵ. Կապուտանը բռնե՛ց... (Հեռանում են խորհրդով):

ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ. Տեսա՞ք...

ՎԱԶԳԵՆ. Չեմ հասկանում ինչո՞ւ համար կանգնեց կառուցումը: Հիմա
սա ինչպե՞ս պիտի լինի...

ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ. Ես կպաշտպանեմ իմ տեսակետը: Գնա՛նք:

Հեռանում են մի կողմ:

ՆԵՐՍԱ. Ահագին կառուցումը կանգնեցնե՞նք: Սաղ ժողովուրդն սպա-
սում է:

ՍԻՄՈՆ. Կարող ա, ի՞նչ կա որ, երկիրը հո չե՞ս քանդելու:

ՆԵՐՍՈՒ. Ո՞նց թե կարող ա: Երկիրը ջուր չի՞ ուղում: Էղպեա բան չկա: Այ,
հիմի կտեսնենք, թե ոնց թե ջուրը չի տա Լդ գիտնականը:
ՄՈՒՐՈՒ. (Ու ամբողջ ժամանակ նայում էր Մեսրոպյանին) Ո՞ւր էր էն
մարդը:

ՆԵՐՍՈՒ. Ո՞ւր, Մուրո:

ՄՈՒՐՈՒ. Էն գիտնականը: (Խոփից զալիս են Լևսկուրսանոները):

1-ԻՆ ԷՔՍԿՈՒՐՍԱՆՏ. (Նղիշեին) Հիմա ինչպե՞ս պիտի լինի...

ԵՂԻՇԵ. Կապուտանը կիջեցնեն դաշտ և երկիրը կշորանա:

2-ՐԴ ԷՔՍԿՈՒՐՍԱՆՏ. Իսկ ո՞ւր պիտի գնա ժողովուրդը, երբ շորանա
երկիրը:

ՄԱՆՈՒԿ. Ոչ, ոչ, չի շորանա: Գոնե ոչ այդպես շուտ: Ով գիտե մի տասը
քսան տարի հետո: Գուցե և հարյուր: (Դնում է ֆառափի տակ
նստում):

1-ԻՆ ԷՔՍԿՈՒՐՍԱՆՏ. (Ներս վազելով) Ընկերներ՛ր, ավտոն գնում է, շտա-
պեցե՛ք:

Ավտոյի սիգնալ:

2-ՐԴ ԷՔՍԿՈՒՐՍԱՆՏ. Դնանք: Լավ լուրեր ենք տանում քաղաք, սա-
տանան տանի: (Դնում են):

ԱՐՇԱԿ. (Առաջ է գալիս և զիշատիչ հետաքրքրությամբ՝ Նղիշեին) Ներս-
դովյուն, ևղբայր Եղիշե, հիմի տսել է՝ լավն էն կլի, որ մենք աշ-
խատենք Կապուտանը ղլուխ դա:

ԵՂԻՇԵ. Որ երկիրը շորանա...

ԱՐՇԱԿ. Ձէ, ինչո՞ւ շորանա... (Նշանակալից) Չշորանա...

ՍԻՄՈՆ. Բա ասում եք շորացնում են երկիրը:

ԵՂԻՇԵ. Սպասում են ինժեներ Միքայելյանի ծրագրին, որ եթե անցնի,
էերբի դաշտերը կշորանան:

ՀԱՄՈՒ. Ես հենց ներբի դաշտերից եմ: Ո՞նց թե... մեր ձեռքով մեր տունն
ենք քանդում...

ԱՐՇԱԿ. Բա ես իմ տունը չե՞մ քանդում հիմի: (Փառում է) Ա՛յ, հիմի
դու սովիք բամբակին, ջուրն եկավ:

ՍԻՄՈՆ. Բարի լուրը ղրկեք դեղարենքը, թող իմանան: (Վարդուշը վերա-
դառնալով կասկածոտ նայում է սրանց):

ԱՐՇԱԿ. Անում են, ախպիր ջան, անում են: Մերն ի՞նչ ա, ինչ հրամա-
յեն, կատարենք: (Ջարախնդած գոչում է) Վերջը լավ կլի, վերջը...
Նղիշեն գնում է Մանուկի մոտ, ֆառափի տակ:

Նրեկո: Ջուրի դիմաց և աջ ֆառափին ուժեղանում է վերջալույսի

նաբինջը, մինչ ձախակողմը ընկղմում է սև ստվերի մեջ: Սուլում է շշակը: Դադար: Բանվորները բողբոմ են աշխատանքը և մասամբ ցրվում: Օրը քեֆվում է, ստվերները ձգվում են, պառկում: Լոռւքում: Մուռն առաջ է գալիս և նստում փափ վրա: Միտում է: Նրա շուրջն են հաւաքվում Թեոս, Ներսո, Թորոս, Լիպարիտ, Արուս, Վարդուշ, բանաստեղծ: Աշակողմը՝ ուսմպայի մոտ մեկուսի նստում են Մանուկը, Եղիշեն, Սիմոնը, Համոն, Արշակը և Պետրոսը:

ՄՈՒՐՈ. Շատ քրքրեցին ձորը էսօր, էն ուղբեր էին:

ԱԼԵՔ. Դիտնականներ էին, Մուրո: Այ, գնացին ձորը վճիռ տալու: Սարի ջուրն իջեցնում են:

ՄՈՒՐՈ. Իջեցնում են:

ԲԱՆԱՍՏԵՂՄ. Հավատո՞ւմ ես, Մուրո:

ՄՈՒՐՈ. Մարդիկ ինչքան որ հրաշք են մտքներովն անցկացրել, բոլորը պիտի կատարվի վերջը:

ԲԱՆԱՍՏԵՂՄ. Ո՞վ պիտի կատարի, Մուրո:

ՄՈՒՐՈ. Ո՞վ, ապրի ժողովուրդը: Ո՞վ:

ԵՂԻՇԵ. (Մանուկին, մեկուսի) Շարունակ սրտնց հետ է անիծյալը, շարունակ քրքրում է ամեն բան, որ գցի ֆիլմի մեջ:

Առաջ են գալիս Թորոսը, Ներսոն, Ալեքը, Արմիկը և ուրիշ բանվորներ, գլուղացիներ:

ԹՈՐՈՍ. (Առաջ գալով) Տեսնեա ինչի՞ գովարացրեց էս գիտնականը:

ՍԻՄՈՆ. Ձի բերի ջուրը:

ԲԱՆԱՎՈՐՆԵՐ. Կբերի: Բերել կտանք:

ԳՅՈՒՂԱՅԻՆԵՐ. Ո՞նց չի բերի, մի ջուր չի՞, ջուր ա պետք, կբերեն: Դրանում ի՞նչ կա: Տնաշեններ, երկիրն ինչ ստեղծվել ա՝ անջուր ծառավ ա:

ՄՈՒՐՈ. Ջրի գլխին փորձանք շատ կա: Ջուրը, որ ընկալ գիտնականի, չի գա: Ջուրը չեն տվել: Ինչ ապրել եմ, էդ եմ տեսել:

ՆԵՐՍՈ. Ո՞նց չի տա: Կվերցնենք, պրծալ գնաց: Մեր ձեռքին չի՞:

ՄՈՒՐՈ. Ձի տալ գիտնականը ջուրը, հաղար մահանա կանեն, կպահեն, ոնց որ էն դեռ պահեց ջուրը: Այ, Կապուտանի վրա մի լիճ կա, որ մտիկ ես տալիս՝ երեսիդ ծիծաղում ա: Ամա չորս բոլորքը ժողովրդի արունքն ա: Էնդուր են ասել Արնի լիճ: Ալեքսիանոս աղեն ճանկը դրել վրեն, ջուրը չէր տալիս ժողովրդին, չորացնում էր աշխարհը:

Ժողովուրդը, որ շատ չորացալ ներքևում, գանգատվեց կառավարութանը, խնդրվեց, որ մի առու բացվի իրեն համար: Ասին, թե

կառավարությունը գիտնական ա բերում, որ դա ասի, թե կարելի՞
ա ջուրն իջեցնել: Էս գիտնականն եկավ ու, ախպեր ջան, առաջ, թե
առաջ աղեն էր, միրաբը, պրիստավը, հիմի էլ սա քարացավ, ոնց
որ էս քարը, կապով կապեց ջուրը, աշխարհը թողեց ծարավ: Ժո-
ղավորդն էլ, որ շատ դառնացավ, մի Մինաս կար, նրան առաջ
գցեց, եկան գիշերով առու բաց արին: Էն էր ու էն. Զուբա Ալեքսիա-
նոսը պրիստավ կանչել տվեց: Եկավ էդ ազրաջիլը իր շների հետ:
Գեղացիք դեմ կանգնեցին, պրիստավն իր թուրը բաշեց, ստրուժ-
նիկներին բշեց ժողովրդի վրա: Էն էր, գնաց արյունը... բա ուրիշ
էլ ո՞նց կլիներ, ձեզ մատաղ: Գնա Աղմաղան, գնա Համբերդ, գնա
Կապուտան, Իրան, Բուրան, մի գլուխ էս ա, ջրի գլխին միրաբ, ջրի
կշտին ծարավ ժողովորդ, ջրի կռիվ, ջրերն արնոտ... է՛է՛է՛, ձեզ
մատաղ, էնքան հմ ջրի ման եկել, որ ջուր հմ դառել, ջրից հմ էս-
պես ծեր...

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. (Ընդդատ լաւած) Ո՞վ էր, որտե՞ղ է այդ գիտնականը:
ՄՈՒՐՈ. Ո՞վ իմանա, գնա՞ց, թե՞ էլի ման ա դալի ժողովրդի անեծքը
Ետեից: Ով որ էր, անապատ էր:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Մուրո, մի լավ միտդ բեր, ո՞վ էր, ո՞ր է էդ անապատը:
ՄՈՒՐՈ. (Մեկուսի) Անախորժ պատմություններ են: Ինչպե՞ս անենք,
չխոսվի այդ մասին:

ԵՂԻՇԵ. Պետք է արգելել, իմացեր:

ՄԱՆՈՒԿ. (Բարձր) Կավ, մի խոսեք շատ, մի տարածեք այգալիսի լուրեր
մասնագետների մոտին: Զի կարելի նրանց վիրավորել: Եվ ո՞վ
գիտե, ինչեր է ցնդաբանում այս ծերուկը: (Գնում է դեպի խորք:
Բանվորները խեք հայում են նրա ետեից):

ՄՈՒՐՈ. Զուրը գլխին դե ունի: Հաղար տարի ջուր չեն տվել, դուք ուզում
եք, որ մի հրոպեում տա՞ն: Զուրը էգպես հեշտ չեն տա: Ա՛յ, տես-
նո՞ւմ եք էս քարը ոնց ա կարել ջրի ճամփին, ընկել էնպես էլ գիտ-
նականն ա, միրաբն ա, դոռբան ա, բոլորն էլ մի-մի դեեր էին ջրի
գլխին: Էս քարի պես նրանք էլ դեմ էին ընկել, մի-մի դեեր էին՝
էն գիտնականը, էն միրաբը, էն Ալեքսիանոս աղեն...

ՆՆՐՍՈ. Հեթիաթ էլի, տոտ:

ՄՈՒՐՈ. Հեթիաթ ա, բա՞... (Փախում է) Կապուտանն իջեցնում էք... Ասել
է, կռիվ ունեք օխտը գլխանի՝ դեի հետ:

ՎԱՐԴՈՒՇ. Դեի հեթիաթը պրծավ, Մուրո, Հիմա կիջեցնենք ծովը: Նոր
բան ասա:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Թող, Մուրոն էլի հետաքրքիր բան է ասում: Դա ի՞նչ հե-
րիաթ է, Մուրո:

ՄՈՒԻՐՈ. Է՛, անցած-գնացած բաներ են:

ԱՐՄԻԿ. Եղե՞լ են, որ անցնեն, Մուրո:

ՄՈՒԻՐՈ. (Մխում է) Եղել է, չի եղել, եղել է, ոնց որ մաքդու կյանքը: Դեք
ջուր չի տալիս: Հազարան բլբուլը պահում է օխտը աշխարհքի տա-
կին: Պիտի գնաս, կովես, բերես: Հեքիաթը ո՞նց չի եղել:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Հովն ընկավ, Մուրո, մութը կոխեց: Պատմիր՝ լսենք:

ԱՐՈՒՍ. Հա, հա, հա, Մուրո ջան, պատմիր: Եկ նստիր, Վարդուշ:

Վարդուշը նստում է:

ՄՈՒԻՐՈ. (Մխում է: Երկար լուրջյուն) Էսպես եղավ բանը... Եղել է չի
եղել, մի դե, մի վիշապ: Աշխարհքը երաշտ էր, մարդիկ սոված-ծա-
րավ:

Մրնում է: Վարագույրն իշնում է դանդաղ, որի ընթացքում դեռ
երկար ժամանակ անոռոշ լսվում են Մուրոյի հեփաթի խոսքերը...
Երբ վարագույրը կրկին բացվում է՝ լուրջյուն, միայն գետի վշշոցն
է լսվում: Բոլորը նստած են անշարժ, խորասույզ:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Ճշմարիտ է, Մուրո, ճշմարիտ: Խավա՛ր, անե՛լ, դժվա՛ր
աշխարհ: Դեք նստե՛կ աղբյուրի գլխին, հազարան բլբուլը փակել մութ
աշխարհի տակին, կոտորում է ժողովրդին ծալավ, տխրեցնում
աներգ: Դիաց տղան, վարկեց դեին, խեց ջուրը, խեց բլբուլը, լույս
հանեց կյանքն ու հրդը, թող ուրախ կյանք լինի մարդկության: Ճըշ-
մարիտ է, Մուրո, ճշմարիտ: Գեղեցիկ հեքիաթ էր: (Հանկարծ ցրնց-
վելով) Լսիր... Լիպարի՞տ... Ֆա՛բուլան, կինոնկարի ֆաբուլան:
Միրաբը, ֆեոդալը, ջրերի շար դեք... Հա՞... Ժողովուրդը կռվում է
միրաբի դեմ, խլում է ջուրը, հրդը... Իմ ֆաբուլա՞ն...

ՄՈՒԻՐՈ. Էհ, լավ բան է աշխարհքը, լավ, ամա ի՞նչ անես, օձի բերանում
արունք կա Կապուտանի տակին:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. (Մեղմ խփելով Մուրոյի ուսին) Է՛խ, Ժողովու՞րդ, Ժողո-
վու՞րդ, դու միայն գիտես դարերով տանջվել ու ստեղծել այսպիսի
հրաշալիքներ: Լսիր, Մուրո, ինչո՞ւ բլբուլը, երբ դեի ձեռքին էր՝
հրգում էր, իսկ երբ տղան աշխարհ բերեց, չերգեց:

ՄՈՒԻՐՈ. Որ եկավ, աշխարհքն էլի անարդար տեսավ:

ԵՂԻՇՆ. Բլբուլն երգում էր, երբ աշխարհքում շարունակում կար: Եվ դա
է գեղեցիկը:

Այ, բանաստեղծ հս, օգտվիր: Ասում է՝ «Արունք կա Կապուտա-

նի տակին»։ Արյուն կա, և նա գեղեցիկ է։ Արյունն է կյանքը գեղեցկացնողը։

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Արյունը գեղեցկացնող... Ի՞նչ արյուն... ո՞ւմ արյունը...
Ինչե՞ր էք դուրս տալիս։ (Չառ նայում է Նդիշեին)։

ԵՂԻՇԵ. (խայրված) Քո նախկին ուսուցչի հետ այդպես մի խոսի... Հըմ...
ես խոսում էի հեքիաթի մասին...

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Այո՛, այո՛... Տես, թե ուրեմն որքան խորն է այլանդակված աշխարհքը, և որքան խորը պիտի գնանք, հանենք աշխարհքն արյան միջից...

ԵՂԻՇԵ. Բայց ես խոսում էի հեքիաթի մասին...

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Այո՛, այո՛, հեքիաթի մասին, դուք հիմար բաներ եք ասում։ Մուրո, արյուն են ուզում, հը՞, ո՞ւմ արյունը։ Լավ։ Դնենք հարցը բանվորների առաջ, քննենք, տեսնենք ո՞ւմ արյունը։ Դարդ մի անի, Մուրո, կջախջախենք օձի գլուխը, կհանենք ողջ աշխարհքը նրա բերանից և դա կլինի գեղեցիկ։ Կապուտանը պետք է իջեցվի։

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ԱՐԱՐ ԵՐԿՐՈՐԳ

Կապուսանի վարչության շենքում մի սենյակ, որի առջև, խորքում բացվում է մի այլ բնդարձակ սենյակի մասը: Աջ ու դիմացը սեղան, ճեղքաբաց, դիվան և այլն: Երեկո: Մտնում են Արուս և Վարդուշ:

ԱՐՈՒՍ. Այնպես եմ հուզվում, երբ նա պատրաստվում է ղեկուցելու կամ լինում է:

ՎԱՐԴՈՒՇ. Հասկանալի է: Մեսրոպյանը կատկածելի մարդ է:

ԱՐՈՒՍ. Կատկածելի... Ինչեր ես ասում, Վարդուշ: Ընկեր Մեսրոպյանը... Ի՞նչ է արել նա...

ՎԱՐԴՈՒՇ. Դու ավելի լավ գիտես: Ես հեռու էի կանգնած այն օրը, երբ նա և Սղիշեն խոսում էին էքսկուրսանտների հետ, գյուղացիներն էլ լսում էին:

ԱՐՈՒՍ. Հետո՞, խոսում էին...

ՎԱՐԴՈՒՇ. Ինձ թվում է, նրանք շատ կատկածելի բաներ էին խոսում, իսկ դու լսում էիր:

ԱՐՈՒՍ. Վարդուշ, չե՞ս ամաչում:

ՎԱՐԴՈՒՇ. Միամիտ մի խոսի, Արուս: Մեսրոպյանդ ինչ-որ հակահեղափոխական բան խոսեց այնտեղ...

ԱՐՈՒՍ. Ախր ինչպե՞ս ես դու համարձակվում նրան հակահեղափոխական անվանել... Նա հերվային մարդ է: Նրա խոսքերն ու գործերը տարբեր են: Ես ոչ մի նշանակութուն չեմ տալիս նրա ոչ մի խոսքին... (Լցված) Ոչինչ չէի ուզի, մեկ նա տար էդ նախագիծը, տեսնեիր, որ ես... ինչպես անեմ, ինչպես ապացուցեմ, որ, է՛հ... (Հուզմունքից լուռ է):

ՎԱՐԴՈՒՇ. Լավ, կտեսնենք քո գիտնականին... (Մտնում է Վազգենը):

ՎԱԶԳԵՆ. Ահա՛, Արուս, Վարդուշ: է, ի՞նչ եք անում: Մեսրոպյանը եկա՞վ:

ՎԱՐԴՈՒՇ. Դեռ ոչ, Միայն Վազեներն է: Ընկեր Վազգեն, սա ի՞նչ հանձնաժողով է:

ՎԱԶԳԵՆ. Սա կենտրոնից է: Եկել է ծանոթանալու Կապուտանի պրորէկտի
 հետ և որոշելու նրա բախտը:
 ԱՐՈՒՍ. (Մտնելով նրա քեր) Մեզ էլ տար շինմաս և դործ տուր, երբ
 սկսեն ջրանցքը:
 ՎԱԶԳԵՆ. Օ՛, ջրանցքը, ջրանցքը, շատ ուշացավ: Տեղում քայլում ենք:
 ԱՐՈՒՍ. Վազեցեք:
 ՎԱԶԳԵՆ. Դա էլ նույն բանն է: Մեզ խանգարում է Մեսրոպյանի դան-
 դաղությունը:
 ՎԱՐԴՈՒՇ. Մեսրոպյանը դա՛նդաղ չէ, այլ ինչ-որ կասկածելի վարքագիծ
 է տանում:
 ՎԱԶԳԵՆ. Ինչի՞ց գիտես:
 ՎԱՐԴՈՒՇ. Այ, սա գիտե:
 ՎԱԶԳԵՆ. Պահ: Դու բան գիտես և ինձ չե՞ս ասել:
 ԱՐՈՒՍ. Վարդուշն է, խոսում է, մի լսիր:
 Մտնում է Մեսրոպյանը. նա անախտոժած նալում է Արուսին:
 Սա ձեռք ետ է բաշում Վազգենի քեից և մի կողմ բաշվում: Աջից
 մտնում են Պետիկը, Թորոսը, Ներսոն, Ալեքը և այլ բանվորներ:
 ՊԵՏԻԿ. Ընկեր Վազգեն, մենք դնում ենք շինմաս: Խնչ կարգադրություն:
 ՎԱԶԳԵՆ. Եղա՞ր գյուղերում:
 ՊԵՏԻԿ. (Ժպտում է) Արդեն գյուղերում պրովոկացիոն լուրեր տարածել
 են, որ բանվորների հավաքագրումը դժվարանա:
 ՎԱԶԳԵՆ. Վաղվանից կգնաս և կսկսես հավաքագրումը:
 ՄԱՆՈՒԿ. Չեմ հասկանում, դու սկսո՞ւմ ես:
 ՎԱԶԳԵՆ. Նախնական աշխատանքները:
 ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ինչպե՞ս կարող եք սկսել, քանի դեռ նախագիծ չկա: Եվ
 ո՞ւմ միջոցով: Կադրեր չկան:
 ԹՈՐՈՍ. Ինչո՞ւ չկան: Մենք ի՞նչ ենք:
 ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Օհո՛... Դո՛ւք պետք է կառուցեք Կապուտանը:
 ԹՈՐՈՍ. Ապա ո՞վ:
 ՎԱՐՆԵՐ. Ընկեր Մեսրոպյան, հասկացեք, մենք 3000-անոց կուլեկտիվ
 ենք ստեղծում, արդեն բրիգադներ ենք կազմում:
 ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Բրիգադներ... Չեն գա, կփախչեն, երբ մտնեն թունեկները:
 Նրանց չեն պահի թունեկներում:
 ԹՈՐՈՍ. Կպահենք, մենք էլ կմնանք:
 ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Դու գլխիցդ վեր մի խոսիր:
 ԹՈՐՈՍ. Ինչո՞ւ չեմ խոսի: Դու ինձնից վե՞ր մարդ ես:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Քր. դործը չէ կարգադրելը, թե ինչ անենք: Դուք Կապու-
տան չե՞ք շինի:

ԹՈՐՈՍ. Սերունդ-սերունդ աշխատել ենք, կառուցել ու Կապուտանը շե՞նք
շինի: Նս սերնդական որմնադիր հմ, քարի հետ կռվող մարդու,
վարպետի համար «չէ» չկա: Նս ինքս կբերեմ կադրերը: Ամոթ է:
Տուր նախագիծը, բաց անենք սարը:

ՎԱԳՆԵՐ. Ճիշտ է ասում վարպետ Թորոսը, նա կբերի, մյուսները՝ նույն-
պես, այսպես էլ արեք վաղը: Ոչ, ոչ, մի հուսահատվեք, ընկեր Մես-
րոսյան, կանենք: Դուք վաղը եկեք շինմաս, մենք հավաքագրում
պիտի կատարենք, տեսեք, ժողովուրդն ինչպես է գալիս:

Մտնում են Ռաֆայելյանը, Մարգարիտը, Ալեքը, Արմիկը:

ՌԱՖԱՅԵԼՅԱՆ. Հը, ընկեր Ներսո՞, վարպետ Թորոս, գիտնականն ասում
է, թե բանվորները չեն կարող կառուցել Կապուտանը: Չգառնա՞նք
բարձրագույն տեխնիկներ, ինժեներներ, մեր ձեռքով կառուցենք:
Հո չե՞ս բողոքում:

ՆԵՐՍՈ. Ինչո՞ւ չենք գառնա, ընկեր Ռաֆայելյան: Թող մի կառուցումը
վերջանա:

ՌԱՖԱՅԵԼՅԱՆ. Չէ, ընթացքում, ամեն բան ընթացքում: Ժամանակ չկա:
Այս օրերս կստանանք էքսկավատորներ, կոմպրեսորներ, կգան թու-
նելագործ վարպետներ, բոլորդ կանցնեք ռաֆայելորման:

ՆԵՐՍՈ. Շատ էլ լավ կլինի:

ՌԱՖԱՅԵԼՅԱՆ. Մարգարիտ, քեզ ուզում ենք առաջ քաշել, բրիգադիր:
Հո չե՞ս բողոքում:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. Ինձ առաջ քաշելու տեղ, այ, էս ծուլերի տականջները քաշի,
ընկեր Ռաֆայելյան:

ՌԱՖԱՅԵԼՅԱՆ. Այ, դու կքաշես, էլի: (Ծիծաղում են) Իսկ մեր բանաս-
տեղծն ի՞նչ բանի վրա է:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Տիպա՞հեր հմ «հավաքում» ընկեր Ռաֆայելյան, բանվոր-
ներ, գյուղացիներ:

ԼԻՊԱՐԻՏ. Մինչև անգամ Արուսն էլ պիտի մասնակցի:

ՌԱՖԱՅԵԼՅԱՆ. Նու, էլ ի՞նչ ես ուզում, գործդ հաջող է: (Գնում է):

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Ընկեր Մեսրոսյան, հիմա դուք ինձ հարմարություններ
պիտի տաք, որ բանվորներին գցեմ տիպածի մեջ, պատմել տամ:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ի՞նչ եք ուզում նկարահանել...

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Արնալճի գեպքը...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. (Անհանգիստ) Արնալճի պատմությունը... Իսկ դա ինչո՞ւ
համար է ձեզ պետք:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Ձրի պայքար է եղել, արյուն է թափվել: Այ, հետաքրքիր չէ՞ր լինի տալ այդ պատմությունը:

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. Լավ բան ա, լավ բան ա, հենց դրա վրա մի բան սարքի: ՆԵՐՍՈ. Շատերը գիտեն, պատմել կտանք: Այ, հենց մեկը Մուրոն, նա գիտե մանրամասը: Մեծ-մեծ դոբաններ կային: Միրաբը, Ալեքսանոս աղեն, պրիստավը... Տակից շատ բան դուրս կգա: Դու հլա մի սկսի...

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. Դրա իսկական պատմությունը ես կտամ, դու պիտի կինո:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. (Մեսրոպյանին) Ասում եք: Հիանալի ֆիլմ դուրս կգա, ընկեր Մեսրոպյան:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ի՞նչ հետաքրքիր բան պիտի դուրս գա դրանից... չգիտեմ ինչպես անել... Բանվորներին էլ դուր պիտի դրադեցնենք...

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Ես պիտի վերականգնեմ պատմությունը: Այստեղ բանվորներ կան, որ գիտեն:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ուրեք՞ր գիտեն...

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Ներսոն, Մարգարիտը... ամենքը մի-մի բան կվերականգնեն և ահա ֆիլմը պատրաստ է:

ՄԱՆՈՒԿ. Անցած բան է, չարժե:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Ոչ, դեռ մի հետք մնացել է: Կապուտանի հակառակորդները... Եվ հետո՝ ասում են ժողովուրդը դեմ է Կապուտանին: Այ, ես հիմա ցույց կտամ, թե ո՞վ է դեմ՝ ժողովուրդը, թե՞ նրա թշնամիները: Կապուտան սարը շատ է երգվել, բայց չուր չի տվել և պետք է խել նրանից այդ ջուրը: Դուք բարձրացեք Կապուտան սարն ի վեր: Դա մի հեթիաթական տշխարհ է, բարե ձկների, այդ վիշապների և ուրարտական ցիկլոպյան ջրանցքների հետքերը ձեզ կտանեն դեպի դեերի ու ջրերի դաժան հեթիաթը, ի՞նչ է դա: Դա ժողովրդի ծարավն է, տենչը, կոխվն այդ ջրի համար: (Բանվորներին) Գալի՞ս եք ձորը: ԹՈՐՈՍ. Դնանք: (Գնում են):

Մտնում են Բագրիցիի, Սմիռնուլ, Վազներ և Միֆայելյան:

ԲԱՅԱՅՆՆԵՐ. Դա հին միտք է, ընկերներ, վտանգավոր միտք է, թողեք: «Երկիրը չորացնում են»: Երկիրը դարերով ծարավ, դրել եք ջուրը գեղեցիկ բաժակով ժողովրդի առջև... Ոչ, ոչ, դա վնասարար միտք է, և ո՞վ է տվել այդ միտքը, հա՞ (Նայում է Մեսրոպյանին, Մանուկին) Կարո՞ղ եք ինձ բացատրել...

ՄԱՆՈՒԿ. Այդպիսի միտք չի եղել այստեղ:

ԲԱՅԱՅՆՆԵՐ. Բայց կառուցումը կանգնած է, սատանան տանի:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Մենք չենք կանգնեցրել, մենք ուսումնասիրում ենք: Խըն-

զիրն այն է, որ մենք հիմա այսքան շուտ չենք կարող ձեռնարկել այդպիսի մի մեծ կառուցում: Կապուտանը պահանջում է բանվորական կադրերի բարձրորակ սերունդ, որ լցնի երկիրը, հագեցնի այն մեր ենթադրած հսկայական արդյունաբերական սիստեմը, որ կոչվում է Կապուտան: Ունե՞նք այդ սերունդը, չունենք: Ունե՞նք այդ հարյուրավոր միլիոնների դրամը, չունենք: Կապուտանն ինքնին մի բարձրագույն տեխնիկա է: Մեր ձեռքի տակ հղած կադրերը միանգամայն անպետք են այդպիսի մի ձեռնարկի համար: Պետք է սպասենք, մինչև երկրում ստեղծվեն այդ կադրերը: Կապուտանը բարձրագույն տեխնիկա է:

ՌԱՅԱՅՆԼՅԱՆ. Նու, ասենք, տեխնիկա չէ միայն Կապուտանը, այլ նաև շատ ուրիշ բաներ և տվելի կարևոր, բայց մի՞թե մեր երկրի ուժերն այնքան անբավարար են...

ՄԻՔԱՅՆԼՅԱՆ. Այդ գեպքում ես առաջարկում եմ իմ բացօթյա ջրանցքը: Թողեք այդ թունելները: Ես ամենաակարճ ժամանակում կվերջացնեմ հետախուզումը:

ՌԱՅԱՅՆԼՅԱՆ. Դա գաղափար է...

ՍՄԻՐՆՈՎ. Դա գաղափար է... (Միֆայելյանին) Դուք դնո՞ւմ եք այդ խնդիրը:

ՄԻՔԱՅՆԼՅԱՆ. Այո՛, ես դնում եմ և հանձն կառնեմ իմ պատասխանատվությանը:

ՍՄԻՐՆՈՎ. Դա կվճռի հարցը:

ՄԻՔԱՅՆԼՅԱՆ. Շտապենք, ընկերներ, շտապենք: Նու, ընկեր Մեսրոպյան, մոտենում ենք վճռական օրերին: Նրկիրը տրամադիր է, ոգևորություն կա, նոր գործ է, ապագա ունի: Ուղղակի սկսենք:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Բացօթյա ջրանցքն անիրագործելի սիստեմ է:

ԲԱԳՐԻՅԿԻ. Այո: Բացօթյա ջրանցքի գեոլոգիան ևս ունի շատ մեծ բարդություններ...

ՌԱՅԱՅՆԼՅԱՆ. Ա՛յ... տեսնո՞ւմ եք. խնդիրն ուրեմն բարդ է: Պետք է խոսենք այս մասին: Հանձնաժողովը կարծեմ հավաքվում է: Կարող ենք գնալ:

Ուֆայելյանը, Բագրիցկին, Սմիռնովը և Վագները գնում են:

ՄԻՔԱՅՆԼՅԱՆ. Զուր եք տյգքան վատատես, ընկեր Մեսրոպյան, և՛ բացօթյա ջրանցք կտանք, և՛ տեխնիկա կտանք, և՛ դրա կադրերը կտանք: Հավատացնում եմ:

ՎԱԳՆԵՐ. Եվ, վերջապես, կա մի միջոց, մենք կառաջարկենք հետախու-

դել թե՛ բացօթյա ջրանցքի և թե՛ թունելի գծերը, կտեսնենք որն է գյուրինը:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. (Ձայնացած) Ոչ, ես այդ կարգեիմ: Եթե դուք կղնեք այդ-
պիսի մի հարց, ես կարգեիմ: Վճռականապես կարգեիմ: Թունել-
ների գիծն ուսումնասիրված է: Եվ այդ ես եմ ուսումնասիրել...
(Գնում է դեմից):

ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ ...Ի՞նչ մարդ է սա...

ՎԱԳՆԵՐ. Այո՛, վախենում եմ սա չհամարձակվի և չգնա մինչև վերջ:
Սա ասում է՝ հրաշք գործեցեք, ես ձեզ կտամ հրաշքը: Բայց սրան
պետք է հետևել... Մի քիչ հին մարդ է, հասկանալի է... Ըր՞...

ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ. Այո՛... Դա չի հասկանում Կապուտանը:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Էյ, խոր է Կապուտանը: Կապուտանն այս չէ, որ մենք
կառուցում ենք, Կապուտանը մենք ենք, այս Մեսրոպյանը, Մանու-
կը, Նղիշեն, ես, դուք, մասսան: Կապուտանը մեր մեջն է, այն է,
որ կառուցում ենք և կոխվն այնտեղ է: Այ, ձեր տխմարիկական շինա-
րարական գործին տարվելով, դուք մոռանում եք ժողովրդին: Եւ
Կապուտանը: (Գնում է աջից):

Դեմից մտնում են Մանուկը և Մեսրոպյանը:

ՄԱՆՈՒԿ. Տեսա՞ր պրովոկացիան: Ձեզ չէի՞ ասում, որ նա պրովոկա-
ցիաներ կսարքի ձեր դեմ: Ահա, սկսեց: Այս բանում նա կսկսի վար-
կաբեկիկ ձեզ: Այն լսկոտն է՝ կսկսի քրքրել անցյալի պրովոկացիոն
պատմությունը, գործը կբացվի, սատանան տանի, և ֆիլմը կդառ-
նա բաղաբական նյութ ձեր դեմ... Զգո՞ւմ եք ուր է գնում այս բոլորը:
Ձէ, շատ վատ շրջադարձ եղավ:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. (Խայրված քնդհատելով նրան) Իմ մասնակցությունը
Արնալձի պատմության հղել է... Այսինքն՝ ես խորհրդատու էի
միայն և չէի կամենում, որ բանը հասնի արյունահեղության, դա
Միլովն էր... Ես ջրերը չէի իջեցնում՝ աչքի առաջ ունենալով, որ դա
անկարելի էր դաշտերի ոռոգման համար... Ես...

ՄԱՆՈՒԿ. Ապա ինչպե՞ս էիր իջեցնում Բաշիոի և Կոմսյանիայի համար:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. (Շփոթվելով) Դա ուրիշ վարիանտ էր... բայց... ես չեմ
հասկանում... ո՞վ պատմեց ձեզ, ի՞նչ է դրա նպատակը...

ՆՂԻՇԵ. Ընկեր Մանուկը հասկացող մարդ է... Կսել է ուրիշ տեղ... Վեր-
ջապես նա...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Նու, ես չեմ հասկանում... Տեսնո՞ւմ եք, խոսում եք այդ
մասին: Ինչո՞ւ եք խոսում: Հիմա ամենքը կսկսեն խոսել ու ասել:

Անհնարին կլինի աշխատել: Ինչո՞ւ վարկաբեկել, ուղղակի կլնա-
սեն...

ՄԱՆՈՒԿ. Մենք բոլորի բերանը կփակենք: Դուք միայն ասացեք, ի՞նչ է
ձեր կարծիքը Կապուտանի մասին:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Կապուտանը... լսեցեք... ես ձեզ մի բացատրություն տամ:
եվ խստորեն մեր մեջ:

ՄԱՆՈՒԿ. Մեր մեջ:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Կապուտանը՝ ինչպես հնում, այնպես էլ հիմա անկաբեկի
պրոբլեմ է...

ՄԱՆՈՒԿ. Ես այդ զգում էի, որ դուք այդպես էլ մտածում եք, հետո՞...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ջրանցքը տանել թունելներով... Այնտեղ կան լեռան
վտանգավոր ճնշումներ. չեն անցնի այդտեղից, կմնան փլուզումների
տակին...

ՄԱՆՈՒԿ. Թող մնան, դուք դրանով կապացուցեք, որ ճիշտ է եղել հնում՝
չբերել ջուրը: (Պառզա) Նու, հիմա ի՞նչ եք անում: Տալի՞ս եք նա-
խագիծը:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Այդ է մնում անելու:

ՄԱՆՈՒԿ. (Վնռակա՞ն) Պնդեցեք թունելների վրա: Թող խրվեն մեջը,
մնան: Լսեցեք, դուք ուշացել եք: Այլևս ձգձգելը վտանգավոր է: Ձեր
մեջ մտադրություն կտեսնեն... Կսկսեն բացօթյա ջրանցքի հետա-
խուզումը:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Կսկսեն... Ճիշտ է...

ՄԱՆՈՒԿ. Այո՛, պետք է աշխատենք, որ հետախուզումը չլինի: Նա բաց
կանի «ամեն բան»...

ԱՐՄԻԿ. Ընկեր Մեսրոպյան, նիստն սկսեց: (Գնում է):

Ներս է գալիս Բագրիցկին:

ԲԱԳՐԻՑԿԻ. Ընկեր Մեսրոպյան, դուք իրո՞ք կպնդեք թունելների գաղա-
փարը: Իմացեք, ես պիտի հիմնվեմ ձեր հեղինակության վրա: Ես
տատանման մեջ եմ:

ՄԱՆՈՒԿ. Ընկեր Մեսրոպյանը կպնդի: Հույս ունեմ, որ դուք ես կմիաց-
նեք ձեր հեղինակավոր խոսքը:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ես ընտրում եմ թունելները, դժվար, բայց միակ ուղին:

ԲԱԳՐԻՑԿԻ. Շատ լավ: Ես կպաշտպանեմ թունելները:

ԱՐՄԻԿ. Ընկեր Մեսրոպյան, ձեզ կանչում են: (Գնում են):

Մտնում են բանաստեղծը, Արուսը և Վարդուշը:

ՎԱՐԴՈՒՇ. (Արուսին) Խիր, այդ Մեսրոպյանը Կապուտանն էլ չի ճանա-
չում: Հավատացնում եմ քեզ: Գիտնականի մեծ անուններով գալիս

նստում են պրոբլեմների վրա: Այդ է ազդում: «Դիտություն»: Դիտությունը հավիտենական դրությունների շունի: Ճիշտ եմ ասում: Դա հին գիտություն է: Ուռնցրած երկյուղներ:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Ճիշտ է, ճիշտ է, Արուս: Զրանցքը պարզ բան է, ինչպես ամեն մի բարձր գործ, նոր գործ: Մարդիկ են բարդ, ի՞նչ է, ո՞վ է եղել այդ Մեսրոպյանը: Բյուրեղրատի մեկը: Այս 20 տարի է կապիլ է ջրերը լեռներում: Ինձ թվում է, որ դա էլ մի դե է, մի ֆիսոգալ, մի միրար՝ ջրերի գլխին: Զէ, պետք է մերկացնել դրան մասսայի առաջ: ՎԱՐԴՈՒՇ. Տեսնո՞ւմ ես, թաքցնում ես, և բո պատճառով չի պարզվում այս մարդու և մյուսների դեմքը, պրովոկացիան սրվում է և դեռ բանը հասավ նրան, որ ահա Միքայելյանին մերժում են...

ԱՐՈՒՍ. Սպասիր, տեսնենք ի՞նչ կանի վերջը:

ՎԱՐԴՈՒՇ. Արուս, երեսու չես: Նա արդեն անում է: Տես, գործ կբացվի սրանից: Խելքդ գլուխդ հավաքիր:

ԱՐՈՒՍ. Ոչ, կոնկրետ ապացույցներ բեր:

ՎԱՐԴՈՒՇ. Կոնկրետ ապացույցներ եմ պետք, երբ նա բանվորների մոտ վարկաբեկում է Կապուտանը: Լսիր, նա պետք է, որ կապ ունենա մութ մարդկանց հետ: Այստեղ ինչ-որ մարդիկ մութ գործի վրա են: (Բանաստեղծին) Դեմք, բեղ բան եմ ասելու: (Դնում են):

Արուսը հուզված մոտենում է պատուհանին և նայում դուրս:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. (Մտնելով դեմից) Դու այստե՞ղ ես դեռ:

ԱՐՈՒՍ. Այո՛:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Նիստն ընդհատվեց: Ես գնում եմ տուն: Դու էլ կարող ես գնալ տուն:

ԱՐՈՒՍ. Ընկեր Մեսրոպյան, շատ եմ խնդրում, որ ինձ հայտնեք մի բան:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ի՞նչ բան:

ԱՐՈՒՍ. Ի՞նչ է ձեր կարծիքը Կապուտանի մասին:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Դա բո ինչի՞ն է պետք:

ԱՐՈՒՍ. Երիտասարդ ինժեներ եմ, հինց միայն սրա համար, հետաքրքիր է իմանալ:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Դա կիմանաս հետո: Դեռ վաղ է բեղ համար: (Ձեռը դնում է նրա ուսին) Դու կիմանաս հետո, երբ մենք մոտ կլինենք:

ԱՐՈՒՍ. Հիմա էլ մոտ ենք, կարող եք ասել:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Հետո, հետո:

ԱՐՈՒՍ. (Անհամզիսա) Ո՛չ, ինչո՞ւ հետո: Մի՞թե դա այնպես բան է, որ... ոչ, ոչ, ընկեր Մեսրոպյան, դուր ինձ պետք է պարզեք այդ, պետք է պարզեք...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Վերջապես, դա քո խելքի բանը չէ:

ԱՐՈՒՍ. Այդ ասում եք, որովհետև արհամարհո՞ւմ եք ինձ, թե՞ իրոք դեմ եք Կապուտանին:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Այսինքն՝ ի՞նչ ես կպել ինձնից, ինչո՞ւ ես ուզում իմանալ: Ես... դեմ չեմ Կապուտանին: Նա... կկառուցվի...

ԱՐՈՒՍ. Ես շատ ուրախ կլինեի, շատ ուրախ կլինեի, որ դուք գլուխ բերեիք Կապուտանը: Այո՞, այո՞: (Դժվարությամբ) Դուք օգնել եք ծնողներին և ինձ... Նեղ ժամանակ: Հասկանալի է: Ինչո՞ւ կարող եմ ես ձեզ վարձահատույց լինել: Միայն մի բանով՝ օգնել, որ ձեր մասին վատ չխոսեն, որ ձեր անունը բարձրանա: Ուրեմն դուք էլ եք գտնո՞ւմ, որ պետք է Կապուտանը:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Օհո, տեսեք, նու, ես շատ ուրախ եմ, որ ինձ հարգում ես այդքան, բայց, սիրելիս, քեզ համար ավելորդ է իմանալ, թե վերջապես պե՞տք է Կապուտանը, թե ոչ:

ԱՐՈՒՍ. Ինձ կարեոր է այդ... Քաղաքական տեսակետից:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Կարող ես շատ էլ ջերմևումդ չլինել:

ԱՐՈՒՍ. (Չարմացած) Նու, ընկեր Մեսրոպյան, գիտեմ, որ լուրջ չեք խոսում:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ես չեմ ասում, այստեղ կողմնակի մարդ չկա:

ԱՐՈՒՍ. (Բռնկվելով) Ո՛չ, դուք պետք է կառուցեք Կապուտանը, անպատճառ պետք է կառուցեք: Դու ինձ է պետք ամենից առաջ, այլապես... (Խեղդվում է հուզմունքից):

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Բայց քեզ հետ ի՞նչ կապ ունի այդ Կապուտանը:

ԱՐՈՒՍ. Ունի, ունի... ես պետք է այժմ համոզվեմ, որ դուք ամբողջ հոգով նվիրված եք Կապուտանին, որ դուք այնպես եք, ինչպես բոլորը, բոլոր ինժեներները, գիտնականները...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Խնդրեմ պրոպագանդը թողնես, բավական է:

ԱՐՈՒՍ. Դուք դարձյալ բարկանում եք, հրե բարկանում եք, այդպես եք խոսում... Ո՛չ, դուք այդպես չեք, ինչպես խոսում եք, այդպես չեք...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Լավ, լավ, նու, ես այդպես չեմ, բավական է, վերջ տուր և գնա տուն:

ԱՐՈՒՍ. Ես պիտի սուրբանվանվեմ Վաղգենին. Հիմա կգան և ինձ կտանեն շինմաս:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Վաղգենի հե՞տ... Ո՛չ մի շինմաս: Դու Վաղգենի հետ գործ չունես:

ԱՐՈՒՍ. Ոչ, ոչ, ընկեր Մեսրոպյան, ոչ, ինչպե՞ս կարելի է:

ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ. Քեզ ասում եմ, շեռ գնա շինմաս: Եվ այն էլ վաղգենի հետ,
ի՞նչ ունեւ արնտեղ:

ԱՐՈՒՄ. Եւ արնտեղ նրա մոտ հասարակական աշխատանք եմ տանելու
և հետո ուզում եմ ֆիլմին մասնակցել:

ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ. Ֆիլմին մասնակցե՞լ... ոչ մի ֆիլմ... Դու բոլորովին պետք
է հեռանաւ արդ շինմասից: (Պաուզա) Եւ կարծում եմ, որ ունեւ
արդ կարգադրելու իրավունքը:

ԱՐՈՒՄ. Հասարակական աշխատանքից հեռացնելո՞ւ...

ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ. (Մի փոքր խիստ) Այո՛, թեկուզ արդ: Եւ կարող եմ որոշել
քո աշխատանքը: (Պաուզա) Եվ, վերջապէս, մտածիր, հիշիր անց-
յալդ, եւ քեզ թշնամի չեմ եղել, կարծեմ...

ԱՐՈՒՄ. Ոչ, դուք փրկել եք իմ ծնողներին և ինձ, նեղ պայմաններից...
(Հառաչում է) Ճշմարիտ է...

ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ. Եւ քեզ արդ հիշեցրի նրա համար, որ հիմա էլ հասկաց-
նեմ, որ եւ ոչ թե քո թշնամին եմ, այլ շատ և շատ մոտ բարեկամը:
Իսկ թե ինչ եմ մտադիր քո ապագայի վերաբերմամբ, դա քեզ կա-
սեմ հետո: Դու լսիր ինձ և գիտեմ, որ պարտավոր եւ լսել ինձ, և
լավ է, որ հասկանում ես, թե ինչու:

ԱՐՈՒՄ. Այո, գիտեմ... բայց հիմա շատ նեղ վիճակումն եմ: Ինչպե՞ս
չգնամ շինմաս:

ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ. Դու կգնաս Մոսկվա և ոչ մի նեղ վիճակ չի լինի:

ԱՐՈՒՄ. Ոչ, եւ ուզում եմ մնալ շինմասում, մինչև Կապուտանի ավար-
տումը:

ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ. Դու շեռ համարձակվի արդ: Կոնցի՞ր: Դու իսկույն կգնաս
ձեր տուն և ոչ մի շինմաս: Վերջ: (Դնում է):

Առումը գլուխը դնում է ձեռներէ մեջ և սկսում է հեկեկալ:

ՎԱՋԳԵՆ. (Մտնելով դեմից) Արուս, գնում եմք, վեր կաց: (Նկատելով
նրա լացը) Արուս, ի՞նչ պատահեց, պահ, լա՞ց եւ լինում: Արուս,
երեխա չես:

ԱՐՈՒՄ. Եւ չգիտեմ, ի՞նչ անեմ, ի՞նչ անեմ:

ՎԱՋԳԵՆ. Վարդուշը ճիշտ է ասում, բան գիտես, պարտավոր եւ ասելու:
ԱՐՈՒՄ. Եթէ դու իմանաս, վաղգեն, արդ դու չգիտես:

ՎԱՋԳԵՆ. Գործը մի բարդացնի, Արուս: Ծի՞շտ է ասում Վարդուշը:

ԱՐՈՒՄ. Եւ չգիտեմ ինչ ասեմ: Եւ չգիտեմ ինչ անեմ: Եւ մի պատմու-
թյուն ունեւ, եւ քեզ կպատմեմ մի օր:

ՎԱՋԳԵՆ. Հա, շատ լավ, կպատմես: Գնանք: (Բռնում է նրա քեից, բարձ-
րացնում և գրկում նրան: Առումը գլուխը դնում է նրա ուսին):

ԱՐՈՒՍ. (Հանկարծ ցնցվելով) Ոչ, վատ է, շատ վատ:

Մանուկ եմ Միֆայելյանը, բանաստեղծը և Վարդուշը:

ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ. Այսպես ուրեմն, թունելն անցավ...

ՎԱԶԳԵՆ. Անցավ... Հեղինակություն է, ի՞նչ կարող ես անել: Հանձնա-
ժողովի մեծամասնությունն էլ պաշտպանեց:

ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ. Չեմ հասկանում, գլուխս չի մտնում:

ՎԱԶԳԵՆ. Դե, իհարկե, չի կարելի մենակ դրան թողնել գործը: Մենք
Ռաֆայելյանին կհամոզենք: Նա որոշ տատանման մեջ էր: Հեղինա-
կություն է, ասում եմ, ի՞նչ կարող ես անել:

ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ. Նա իմը կասեմ, նրան չեմ նայի:

ՎԱԶԳԵՆ. Կսկսե՞մ, խնդրեմ: Դա հիմնովին կփոխի պատկերը: Մեր ուղին
է ճիշտը: Տուր բացօթյա ջրանցքի նախագիծը: Պայքարենք: Քեզ
կտամ օգնականներ: Այ, սրանք:

ՎԱՐԴՈՒՇ. Իհարկե, ընկեր Վազգեն: էլ ո՞ր օրվա հիդրավլիկներն ենք,
էլեկարո-ինժեներներ ու երկրաբաններ, ոչ բարով: Դեմք, ընկեր
Միքայելյան:

ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ. (Մտածելով) Շատ էլ լավ կլինի, շատ էլ լավ կլինի: Նու,
Արուստ... ի՞նչ կա...

ՎԱԶԳԵՆ. Այդպես էլ կանենք, կհավաքագրեմ բոլոր վարպետներին,
հարվածայինների որակավորման համար: Գիտե՞ս ինչ: Տուր գործը
մասսային, և նա ծոփ պես կթռցնի: Կամենո՞ւմ է այս դիտնականն
էլ ազնվորեն մեղ հետ գալ, թող գա մեղ հետ աշնվորեն: Նա նրան
կտանեմ մինչև վերջը Կապուտանի իջեցումը: (Գնում է Միֆայել-
յանի հետ):

ԲԱՆԱՍՏԵՂՄ. Արուս, նոր կյանք է սկսվում... Մենք պետք է իջեցնենք,
քե՛ֆ արա:

ԱՐՈՒՍ. (Հառաչում է):

ԲԱՆԱՍՏԵՂՄ. Լսի՛ր, իսկապես ի՞նչ է պատճառը, ինչո՞ւ եք զժտվում
Վարդուշի հետ:

ԱՐՈՒՍ. Ախ, ես ոչինչ չգիտեմ, ի՞նչ է ուղում ինձնից այդ Վարդուշը: Չեմ
կարող գլուխ հանել այս ամենից: Նա ուղղակի խելագարվում եմ:
Չեմ հասկանում ինչո՞ւ համար է շփոթեցնում Վազգենին, որ նա
էլ ինձ... (Խեղդվում է) Ի՞նչ է շտապում, ի՞նչ է խեղդում ինձ:
Կպարզվի, ես ինքս կասեմ: Ո՛չ, ո՛չ, սա անտանելի դրություն է:
Զե՞ որ Մեսրոպյանը հանձն է առել կառուցել Կապուտանը և կկա-
ռուցի, չե՞ որ նրան վստահել են ամբողջ գործը, էլ ինչո՞ւ է փոր-

փլըրում, մի՞թե չի իմանում, որ Վաղգինը խիստ մարդ է, որ եթե մի անգամ ինձ աչքից գցեց, էլ վերջացավ:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Բայց, ախր Արուս, եթե մի բան գիտես, պետք է հայտնես:

Համաձայն չե՞ս, որ պարտավոր ես հայտնիլու, ինչ որ գիտես:

ԱՐՈՒՍ. Կհայտնեմ, կհայտնեմ, Վաղգնին ուրիշ բան կհայտնեմ: Բայց հիմա... չգիտեմ, ի՞նչ տնեմ, այս պատմությունը բարդ է. այստեղ պատմություն կա:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Ի՞նչ պատմություն:

ԱՐՈՒՍ. Հիմա չեմ կարող, ինձ համար ծանր է, ես պիտի ստուգեմ, ես պիտի ստուգեմ մի բան:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Դե, ապա: Դնում ենք: Արուս (մատը քափ է տալիս) չսիրեցի գիտնականիդ, Արուս: Դրան մասսան էլ չի սիրում: Իսկ երբ մասսան չի սիրում, մի վատ բան կա: (Արուսը գլուխը կախում է) Դա վատ անցյալ էլ կունենա: Ես դրան կմերկացնեմ մասսայի առաջ: Դնանք:

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ԱՐԱՐ ԵՐՐՈՐԴ

Նույն ձորը: Կառուցումները: Նդիշեն բնակի ձախակողմում նետնում է հանգայի՞ն ջրի հանման պրոցեսին: Նրա մոտ է կանգնել Մեսրոպյանը և լրագիր է կարդում: Մյուս քանվորները երբեմն անցնում են կառուցման կողմը:

ԱՐՄԻԿ. (Ներս վագիլով) Ընկեր վաղգեն, մեխանիկմներն եկան:

ՎԱՋԳԵՆ. Վարպետներն էլ:

ՆԵՐՍՈ. Թունենի սկսում ենք, ջան, էքսկավատոր ներսո:

Ներս է մտնում Սերգոն իր օգնականների հետ:

ՍԵՐԳՈ. Էստեղ խճուղիներ են պետք, սատանան տանի: Էս ի՞նչ ճամփեր են էս էժի ճամփերը: Մարդը գլուխը կկոտրի, չէ թե մեքենան: Բարե ձեզ, ընկերներ:

ՎԱՋԳԵՆ. Բարե, ընկեր Սերգո: Այ, հիմի որ խճուղիները կշինենք:

ՍԵՐԳՈ. Էս ի՞նչ գերեզմանի ու տերտերի հետ էք: Ռադ արեք, էքսկավատորները դենեք, էս աշգի-մաշգին, էս գերեզմանի հետքերը լավ սրբեցրեք:

ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ. (Մտնելով աշից) Է, ի՞նչ եք անում: Որակ՞ող եք դնում:

ՍԵՐԳՈ. Այս քո գերեզմանոցում, ինչո՞ւմն է բանը: Կոմպրեսորները, բետոնախառնիչները, քարջարդները՝ բոլորը պատրաստ են: Դե, սարքում ենք: Սրբեք, սրբեք էստեղ:

Բանվորները գործի են անցնում:

ԱՎԵՏ. (Միֆայելյանին) Գործ շինի: Չես շինում: Գործ որ շինես՝ կուսակցությունը հետդ է, էս լավ իմացիր: Այ, բերում են գիտնականին նստեցնում գործի վրա, դուցե թե մի խելք թափի: Լավ բաներ անում են նրանք էլ: Բայց ասած է՝ գելի շլինքը էնդուր ա հաստ, որ իր գործը իր ձեռքով ա շինում: Խփի ճակատդ, համոզիր: Իհարկե, ճակատիդ միջին էլ խելք գիր, պիտի առաջ ընկնես: (Բանվորների ձայներ աշից) Քաշե՛ք, էլի քաշե՛ք, էլի, հո՛ւ-հո՛ւ-հո՛ւ, էլի՛ էլի՛... Հո՛ւ:

Այ կողմից ներս է մտնում էֆակալատորի երախր, ապա մըտ-

նում են Ավետը, Արմիկը, Ալեքը, Ներսուն, Թորոսը և նորեկ բան-
վորներ:

ՍԵՐԳՈ. Մի էքսկավատորիս մտիկ, Թորոս, տես ո՞նց են տղերքը կան-
ֆետի պես հաղցրել կոֆտա: Կասինկա է լոբին: (Պետիկին, որ ներս
է գալիս) Հնկեր Պետիկ, դուք էսքան մեխանիզմներն հավաքեցիր,
ապա մի տեսնեմ ձեր կադրերը:

ՊԵՏԻԿ. Այ, էս հարգելի երիտասարդները:

ԱՎԵՏ. Սրանք ե՞ն շրտգուլշիկները: (Ծիծաղում են) Պեժերդ պիտի հա-
նեմ, ապա մի եկե՞ք: (Ծիծաղում են) Գնանք մյուս էքսկավատորը
բերենք: (Գնում են):

Ներս ևն մտնում հավաքագրված գյուղացիները:

ՊԵՏԻԿ. Ահա, հավաքագրված բանվորներն էլ եկան: (Նրանց) Դուք դաշ-
տի՞ գյուղերիցն եք:

ԳՅՈՒՂԱՅԻՆՆԵՐ. Ամեն տեղից էլ կանք, ջրի համար ենք եկել:

ՊԵՏԻԿ. Դե, թոնելը պիտի մտնեք ու լավ պիտի աշխատեք:

ՄԻ ԳՅՈՒՂԱՅԻ. Կապուտանը մերն ա, հալբաթ պիտի աշխատենք:

ՊԵՏԻԿ. Դե, ուրեմն ուլբե՞ր եք ուզում որակավորվել ու մնալ մինչև Կա-
պուտանի վերջը, իբրև մշտական կադր: Վաղը եկեք գրասենյակ:

ԹՈՐՈՍ. Գրի ինձ...

ՆԵՐՍՈ. Գրի ինձ...

ԹԵՈՍ. Ինձ էլ գրի:

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ ՈՒ ԳՅՈՒՂԱՅԻՆՆԵՐ. Ինձ էլ, ինձ էլ, բոլորս էլ մնում ենք:

Մտնում են Ռաֆայելյան, Սմիրնով, Բագրիցկի, Վազնեք, Վազ-
գեն, Միֆայելյան և Մանուկ:

ՍՄԻՐՆՈՎ. Ինչպե՞ս կարելի էր այս ժողովրդին շտալ մի ջուր, որի հետ-
քերը դնում են մինչև ժողովրդական հեքիաթը: Կադրեր, մեխանիզմ-
ներ... Ժողովուրդն այդ բոլորը կռա, միայն զնացեք դեպի ժողո-
վուրդը... (Մանուկի և Ռաֆայելյանի հետ առանձին մնալով) Բայց ես
նկատում եմ, որ Մեսրոպյանն համեմալն դեպս, մի ինչ-որ արգե-
լակ դրել է: (Մանուկին) Այդպես չէ՞: (Ռաֆայելյանին) Մի՞թե այդ-
քան ուժեղ եք կարծում Մեսրոպյանին:

ԻԱՏԱՅՆԵԼՅԱՆ. Մեսրոպյանը չի ուժեղը, Միքայելյանն է թույլը: Համար-
ձակ է, տաղանդավոր, բայց դեռ չի ընդգրկում պրոբլեմը:

ՍՄԻՐՆՈՎ. Օ՛, մի՛ տսեք, մի՛ տսեք, նա շուտով կվարմացնի մեզ իր
դրույթներով: Մի՛ արհամարհեք նրան:

ԻՆՏԵՆՍԻՎՆԵՍ. (Ուռախ) Մի՞թե... դա կդառնա փրկություն... (Գնում էն):

Ներս է մտնում Արուս: Նա ուրնում է ինչ-որ մեկին:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ինչո՞ւ ես եկել այստեղ... Ո՞ւմ ես ուզում տեսնել...

ԱՐՈՒՄ. Ես այստեղ աշխատում եմ, այդպես էլ ասել եմ ձեզ:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ոչ, դու ուզում ես միայն տեսնվել նրա հետ, այդ Վաղգենի:

ԱՐՈՒՄ. Բայց Վաղգենը... Ի՞նչ կա, եթե նրա մոտ գամ...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ի՞նչ գործ ունիս նրա հետ: Նա քեզ ոչ մի լավ ուղղություն

չի տա: Դու այստեղ միայն դեմագոգիա կարող ես սովորել: Եվ, վերջապես, դու չե՞ս տեսնում, թե ինչպես են վարկաբեկում այստեղ ամեն բան: Ահա, դու համար եմ տեսնում, որ հեռացիր այստեղից:

ԱՐՈՒՄ. Նրանք այստեղ ոչ մի բան չեն վարկաբեկում: Նրանք այստեղ նույն բանն են կամենում, ինչ որ դուք: Նրանք ձեզ հարգում են:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Դու խնայում ես ասելու, որ այդ Վաղգենը դեմագոգ է:

ԱՐՈՒՄ. Ինչո՞ւ եք այդպես տեսնում: Նա նույն բաներն է ասում, ինչ որ դուք: Նա սիրում է ժողովրդին:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Նա քանդում է երկիրը...

ԱՐՈՒՄ. Ոչ, ոչ, մի ասեք այդպես:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Հիմա ինձ պետք է համոզե՞ս: Ես չե՞մ տեսնում, որ դու ուզում ես համոզել ինձ:

ԱՐՈՒՄ. Ես ուզում եմ իրականությունը տեսնել, բնկեր Մեսրոպյան, ես չգիտեմ, ի՞նչ եք կամենում... Ի՞նչ է պատահել... Ես ոչինչ չեմ տեսնում:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Դու լավ էլ տեսնում ես, ինչո՞ւ չես տեսնում: Ինչացո՞ւ է այս ֆիլմը: Սա նրա համար է, որ ինձ վարկաբեկեն:

ԱՐՈՒՄ. Ձե՞ղ... ինչո՞ւ... Ես նրա մեջ ոչ մի վատ բան չեմ տեսնում: Նա հարվածում է մեր թշնամիներին:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ո՞ւմ են աչքի տուաջ ունեցել:

ԱՐՈՒՄ. Եղել է մի դաժան գիտնական...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ձե՞ն ասում, ո՞վ է եղել:

ԱՐՈՒՄ. Ձեմ լսել, թե ում են աչքի տուաջ ունեցել:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Իզուր չես լսել... Անշուշտ մեկին զրպարտում են:

ԱՐՈՒՄ. Ոչ, դա իրականություն է եղել:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Կտիր: Ես քեզ արգելում եմ մասնակցել այդ ֆիլմին: Հասկացա՞ր:

ԱՐՈՒՄ. ...Ձեմ հասկանում...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Եթե դու այս բոսիս չկորչես այստեղից... Ի՞նչ, դու հակա-

ռակվում ես... Ես բեղ արդեւում եմ և վերջ: Կգնաս կհայտնես այդ լակոտին, որ շէս մասնակցի:

ԱՐՈՒՍ. Ինչպե՞ս կարող եմ այդ անել, ընկեր Մեսրոպյան, առանց ինձ կադրը կմնա:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Թող մնա: Դու շէս մասնակցի:

Արուսը սաստիկ հուզված ֆարանում է տեղում: Մտնում է բաճառեղծը:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Ընկեր Մեսրոպյան, նկարահանումն սկսում ենք: Բացի այն բանվորներից, որոնք սովորել են դերերը, ինձ պետք են ուրիշ բանվորներ ևս, տիպաժի համար:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. (Ժպտում և իրոնիկ) Հըմ... Ի՞նչ պիտի անեք այդ ֆիլմով... Կապուտա՞ն պիտի կառուցեք: Ֆիլմ, բանվոր դերասաններ... այնպե՞ս եք լրջութեամբ կպել գործին...

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Նու, ընկեր Մեսրոպյան, մենք մենակ շենքեր չենք կառուցում: Ֆիլմը՝ պրոպագանդա է, հայտնի է: Ուրեմն կարող եք տրամադրել բանվորներին:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ես չգիտեմ... լավ կլինեք, եթե շինմասում մենք միայն մեր գործով զբաղվեինք:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Դե այդ մասին շխտենք: Արուս, պատրա՞ստ ես, դնանք:

Արուսը լուռ հետևում է բանաստեղծին:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. (եւր հայում է նրան) Նու, տե՛ս ինչ-որ ասացի... (Հեռանում է ձախ):

Դեմից մտնում է Մանուկը:

ՆԵՐՍՈ. (Մտնելով աջից) Զրի բերելն ի՞նչ ա, է: Ամա մարդիկ կան՝ չեն ուզում: Դե հիմի արի հաղար ու մի օյինով, կինոյով ջուր բեր:

ՄԱՆՈՒԿ. Դու ինչե՞ր ես դուրս տալիս:

ՆԵՐՍՈ. Բա էսպիս պլա՞ն կտան, թե ժողովուրդը ջուր չի ուզում: Էդ ո՞վ ա էդ խելոքը: (Լիպարիտին, որ չի երևում) Այ կիպարիտ, շուտ արա, կինոգ ցույց տուր, թող տեսնեն, թե ժողովուրդն ինչեր ա քաշել ջրի համար: (Նայելով դեպի աջ) Ահա ասում էի... Տեսեք ի՞նչ միջոցների են դիմում, ֆիլմ, Կապուտան են կառուցում...

ՀԻՊԱՐԻՏ. (Ներս գալով աջից: Դեպի այն կողմ) Ապա՞, ընկերներ, այս կողմ շարժվեցեք:

Ներս եւ գալիս կինոֆիլմի դերակատարներ, որոնց մեջ «Միքայել-Գարսեանը», «Արիստավը», «Ալեքսիանոս աղան», «Կուլակները», «գյուղացիները» և «ստրաժնիկները»: Բանող բանվորները շրջապատում են նրանց:

ՄԱՆՈՒԿ. Սա գնում է դեպի այն ջրի պատմությունը, (Նդիշեին առանձին)
և ես վախենում եմ մի բան դուրս գա սբանից:
ՄԻ ԳԵՂՋԿՈՒՇԻ. (Տեսնելով կինոդերասաններին) էս ի՞նչ ա, վայ, ի՞նչ
դործ ունեն սրտնք: Էլի հկա՞ն...

«ՊՐԻՍՏԱՎ». Նկանք, մայրիկ ջան, հկանք: Գործը կտեսնես:

Հավաքվում են հետաքրքրվող բանվորներ:

ՀԻՊԱՐԻՏ. (Մոտենալով Արշակին և Պետրոսին, համոզելու եղանակով)
Ինչպես բացատրեցի ատալոտյան՝ կանհք: Դե, հիմի սա կինոյի խաղ
է, ձեզ համար անցած-դնացած բան: (Բաճաստեղծին) Հավ տիպած-
նեք են, այնպես չէ՞:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Հրաշալի:

ՀԻՊԱՐԻՏ. Կխաղաք, չէ՞:

ԱՐՇԱԿ. (Դիմով է մի փոքր) Ինչի՞ չեմ խաղա: Ամոթ ա իմ սերնդին, թե
աչքի լուսի պես չեմ սիրում տերությունը:

ՆԵՐՍՈ. (Բաճաստեղծին, առանձին) Սրա պատմությունն ա, սարքե՞լ ես:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Մարգարիտին, Վազգենին չասես, Արշակին չի ճանաչում
դեռ, կբացվի: Մինչև վերջացնենք: Դնա կանգնիր:

ՆԵՐՍՈ. Հա, դու շշպուի, թող կատաղեն: (Դնում է կանգնում):

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. Ներսոյին մտիկ, Ներսոյին, այ, մեռնես ոչ: (Միծաղում են,
Ներսոն ևս):

ՄԵՈ. (Ֆարաշա է հագցնում Պետրոսին:) Օրհնյա ի տեր: (Միծաղում են,
Պետրոսը ևս):

ՀԻՊԱՐԻՏ. Իսկ ո՞ւր է միլիոնատերը: Միլիտոն Վասիլևի՞չ:

ԽՈՍՐՈՆՎ. (Բանվորների Էտեից ներս ընկնելով) Համեցե՛ք:

ՀԻՊԱՐԻՏ. Կանգնեցեք մեջտեղում:

ԽՈՍՐՈՆՎ. Պաժալուստա:

ՀԻՊԱՐԻՏ. (Բաճաստեղծին) Իսկ գիտնակա՞նք:

«ԳԻՏՆԱԿԱՆ». (Լուրջ) Այստեղ եմ: (Գալիս է, կանգնում մեջտեղ):

ՄԱՆՈՒԿ. (Ալլալված) Սա ի՞նչ խայտառակություն է...

ԵՂԻՇԵ. Սպասեցեք, կարծես թե իսկասկես... Հա՞...

ՀԻՊԱՐԻՏ. Ընկերներ, սկսե՛ք: Հարբած կամպանիա, իշխանավորներ,
կգաք կանցնեք «գյուղացիներին» միջով:

ԳԵՂՋՈՒԿ ԿԻՆ. (Դեպի աջ, Մարգարիտին, որ չի երևում) Մարգարիտ,
աղչի, Լկ, մեր պատմություններից հն խաղում:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. (Աչից ներս գալով) էս ի՞նչ բաներ են: (Նայելով դեպի
ձախ) Էն ի՞նչ աղջիկներ են, «Նուրին, Նուրի՞ն ա»: Էդ ո՞ր վախտի
բաներ են... Հա՞...

ԴԻՏՈՂ ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ } Այ տղա, մաիկ, Ալեքսիանոս աղեն...

Դրուստ ա, այ, պրիստաւ Սաշեն... Հա, հա էն էլ միրաբը...

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. (Հետաքրքրվելով) Ո՛ւր ա, ո՞ւր ա... գլուխը մեռնի... Այ, էն միլիոնչի հոսքոնը... էն էլ հին գիտնականն ա, որ ջուր չի տվել ու...

ՉՄԱՍՆԱԿՅՈՂ ԲԱՆՎՈՐ. (Հանկարծ գյուտ անողի պես գոչում է) Դրուստ ա, հենց էս բաղում Ալեքսիանոս աղի հետ հենց էսպես կամպանիով քեֆ են արել: Վա՞յ... (Բոլորը ծիծաղում են):

ԼԻՊԱՐԻՏ. Այ տղա, մի խանդարի: (Ծիծաղում է):

ՉՄԱՍՆԱԿՅՈՂ ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. (Գերակատարներին) Պա, պա, պա... փորներդ դուրս գցեցիք... Միրաբ, ուներերդ վրա տուր... Ի՞նչ հոգեհաններ եք եղել մի ժամանակ...

ԼԻՊԱՐԻՏ. Աղջկերանց խումբ, առաջ:

ԱՂԶԿԵՐԱՆՅ ԽՈՒՄԲ. (Գալիս անցնում է և երգում):

Նուրին, Նուրին եկել ա,
Աջբա հուրին եկել ա,
Շալե շապիկ հագել ա,
Կարմիր գոտին կապել ա,
Ձու տվեք, եղծու անենք,
Նղ տվեք, խավիթ անենք...

ՊԱՌԱՎ ԿԱՆԱՅՔ. Առեք, ասեք, աստված լսի, անձրև տա:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. Ինչ կտա էդ քար աստվածը, ինչ տվել ա...

ԼԻՊԱՐԻՏ. (Նշան է անում Արշակին):

ԴԻՏՈՂ ԲԱՆՎՈՐ ԵՎ ԳՅՈՒՂԱՅԻ. (Արշակին) Շփի դրանց, շփի...

ԱՐՇԱԿ. (Հարձակվում է աղջկեանց վրա) Ա՛յ ձեզ ջուր, հարամղաղեք...

Աղջկերբը փախչում են: Մխոն նկատում է:

ԼԻՊԱՐԻՏ. (Նշան է անում «գյուղացիներին») Դե՛, գնացեք ջուր խնդրեցեք միրաբից:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. Ապա՞, ապա՞...

Գյուղացիները գնում են դեպի «Գարսևանը»:

ՄԻՆԱՍ. («Գարսևանին») Բաց արա ջուրը, Գարսևան աղա: Գեղարենքը չորացան: Ախր էս Կապուտանը մեր ջուրն ա:

«ԳԱՐՍՆՎԱՆ» (Մտրակն իջեցնելով «Մինասի» դեմքին) Համեցեք ջուրը:

«Գյուղացիները» փախչում են, իսկ «Մինասը» մի խմբով կանգնած սպաննալից բռնեցին ուղղում է դեպի միրաբը:

«ՄԻՆԱՍ»։ Դու կաց, միրաբ, օրը կգա, էդ գեղարենքը վեր կկենան ու

վայ քեզ էն օրը։ (Գյուղացիները հեռանում են արագ)։

«ԳԱՐՍԵՎԱՆ»։ (Իր մարդկանց) Բռնեցեք զրանց, մինչև ես իմ քեֆն անեմ։

«ՊՐԻՍՏԱՎ»։ (Իր «ստրածնիկներին») Արևատույտի վսեմ։

«Գարսևանի» մարդիկ և ստրածնիկները վազում են փախչող-ների ետևից։ Հարբած կամպանիան նստում է այգում և սկսում դու-դուկով երգը։ Կամպանիան սկսում է պարել։ Մխոն նկարահանում է։ Լիպարիտը հեռանում է դեպի խորքը և նստելով մի փառի վրա, սկսում է նայել իր դույրներին։

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. (Ներս գալով դեմից) էս իմ պատմությունն ո՞վ ա պատ-մել։ էս ո՞վ ա իմ տեսած բաները կինո գցել։

Արշակը, որ մոտ կանգնած լսում էր՝ լարված նայում է Մարգա-րիտին, մի բան նիշելով։

ԵՂԻՇԵ. Սրանք պիտի անհետանան, այս երգերը, այս խաղերը, ոգին...

ԱՄՄՈ. (Որ մոտ է կանգնած Պետրոսին և Արշակին) Այ գիդի, Աբշակ աղա, տեր Պետրոս, Խոսրոս, ի՞նչ էիք, ի՞նչ դառաք։

ՊԵՏՐՈՍ. Մարդ էինք, դառանք կինո... օֆ-օֆ...

Բայուր դերակատարները և քե դիտողները խառնվում են իրար։

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. (Նստում է փառին և խորատույզ ուշադիր նայում է Արշակին։ Նրան ինչ-որ բան է հետաքրքրում։ Արշակը ես կասկածով նայում է Մարգարիտին)։

ԱՄՄՈ. (Արշակին) էս կնիկը շատ ա քեզ մոտիկ տալիս... ո՞վ ա...

ՍՐՇԱԿ. Չեմ իմանում. ի՞նչ կա... (Խեչ նայում է Մարգարիտին)։

ԱՆՆԲ. Հը՛, Մուրո, լա՞վն էր, ինչպե՞ս էր, թե՞ սա էլ է հեքիաթ։

Բանվորները հավաքվում են Մուրոյի շուրջը։

ՄՈՒՐՈ. Ի՞նչն ա հեքիաթ, ձեր հոգուն մատաղ, ի՞նչը չի եղել, ի՞նչը չի գրուտ, բա ջրի համար էնքան արունքը, որ թափած ա, հեքիաթ ա։ (Մխոն է) էլիլ ա, չի էլիլ՝ էլիլ ա։ Այ, տեսեք, էս Կապուտանի ջրի ճամփենն ու, չէ՞։ Դե բռնեք ու էս ճամփով գնացեք վերև Կապու-տան, մինչև Արնալիճ, ի՞նչ ա սաղ ճամփեն՝ մարդաբոյ ձկներ են, ահադին առուններ են՝ ձկներն ու ջրերը քար կտրած, էդ էն կա-խարդն է գալիս զարկել քարացրել Կապուտանը։ Գիտնականն եկավ ասավ ճամփա չկա։ Ճամփա կար, համա չէր բացում, չէր բերում ջուրը։ էլիլ ա, չի էլիլ՝ էլիլ ա։

ԱՆՆԲ. Իհ հիմի ճանկեերս կընկնի էդ գիտնականը՝ նրան օր ցույց կտանք։

ՆԵՐՍՍՈ. Բա, էն ժամանակները կարողանո՞ւմ էին:

ԱԼԵՔ. Դե հիմա տեսնեմ ո՞նց կանեն:

ՄՈՒԻՐՈ. է, է՛, է՛, խաղ եք պնում: Բա իսկական միրաբը տեսնեիր, էն զալում զալումը, որ տեղնուտեղը շորանայիր: Էս ի՞նչ ա, որ: Հեքիաթ... (Յույց է տալիս ժայռը, որի մեջ կիսատ քողած բունեւն է) Ա՛յ, տեսնո՞ւմ եք էս քարը, որ պիտի ծակեք, բա հեքիաթ ա: Սա հենց էն դեր չի՞:

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. (Աղաղակելով) Նա՛, հա՛, դեն է, դեր:

ՎԱԶԳԵՆ. Ճիշտ է, դեր, ֆիողալը, միրաբը...

ԹՈՐՈՍ. (Բարկացած) Ինձենները, ասա, մի վախի, ճիշտ ա, բա ի՞նչ, մեջենիս թշնամիներ կան, խանգարում են: Ի՞նչ հեքիաթ:

ՆԵՐՍՍՈ. Հեքիաթ չի, Մուրո, էն դիտնականն էլ դրուստ ա ու էս բոսկիս էլ գլխիդ կաղնած ա:

ՄՈՒԻՐՈ. (Յնցվելով) Չէ, չէ... Ո՛ւր ա, սխալ կըլես: Ժողովրդի անեծքը կթողա՞ր, որ նա մնար...

ԱԼԵՔ. Լավ մտիկ տուր շորս կողմդ: Սրանց միջին շըլի՞: (Յույց է տալիս Մեսրոպյանի, վագգենի և մյուսների կողմը) Ա՛յ նա:

ՄՈՒԻՐՈ. (Ձեռքը նսկառին դնելով, նայում է Մեսրոպյանին) Վա՛յ թե սա ըլի, կամ շըլի: Ամա քարից պինդ էր:

ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ. Հիմար բաներ ես դուրս տալիս: (Քաշվում է իր հանճաքի կողմը և գբաղվում):

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. Էս սպասեք, էս ինչե՞ր եք խաղում: Էս դրո՞ւստ եք անում, թե՞ հեքիաթ եք խաղում: (Հանկարծ այլայլվելով վեր է քաշում) Վա՛յ, էս ի՞նչ ա... (Վագում է դեպի Ներսոն) Ներսո՞, հի էստեղ: (Ներսոն վրա է վագում անհանգիստ ժպիտով: Մարգարիտը զարմացած նայում է Արշակին և հանկարծ սարսափով ետ ետ է գնում) Աման, էս ո՞վ ա...

ՆԵՐՍՍՈ. (Մի կողմ է փաշում Մարգարիտին և փսփսում նրա ականջին: Բանվորները լարված նայում են):

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. Էս մարդը... էս մարդը... ամա նա յա... հեռացրեք դրան... հեռացրեք դրան...

ՉԱՅՆԵՐ. Ի՞նչ կա, ո՞վ է, ի՞նչ է...

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. Սա մարդասպան ա: Սա էն մարդասպանն ա... (Թուլանում է, բայց զսպում է իրեն և ուղղվում: Բանվորները հավաքվում են նրա գլխին: Ոմանք նրան փաշում են մի կողմ, բայց նա պոկվում և մոտենում է Արշակին) Եկե՛լ ես պատմե՞ս, թե ոնց էիր սպանում, թե միրաբը ո՞նց էր:

ԱՐՇԱԿ. Քույրիկ, մի խանդարի, կինո ա, գործ են անում էստեղ:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. Կինո չի, գրուստ էսպես էլ եղել ա: Սա ո՞վ ա պատմել:
Հա, ջուրը բերում են: Ո՞նց ես գիմանում: Դուա է, դարզանդ գցի,
սպանի: Ո՞նց ես հիմի քու կոտրած ձեռով բաց անում ջրի ճամփեն:
Այ քեզ հեքիաթ: Այ քեզ հեքիաթ: (Ջառ ծիծաղում է):

ԱՐՇԱԿ. Սպասի մի, է՛:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. Ո՞նց թե սպասի, էս ո՞ր օրն ա, որ սպասեմ: Էն մարդը, ո՞ր
արնակոլոլ արիր, ինձ առել ա՝ թե որ մի աղամորդի էս դաշտը մի
օր ջուր բերեց, ինձ իմաց արա հողի միջին: Նա սպասում ա աչքը
ջրին, նա վեր ա կենալու ձեր հողին առնի:

ԱՐՇԱԿ. Այ քույրիկ, խաղ էր, դնա խաղդ խաղ արա, պարդ պար եկ,
ի՞նչ ես կպել ինձնից:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. Լավ եմ անում, կկպչեմ էլ, պարս էլ պար կգամ. ահա,
ահա: (Ջառույթամբ ոտը խփում է գետնին) Ը՛հը, Ը՛հը, Ը՛հը: Իմ
կառուցումն ա, իմ հարսանիքն ա:

ԱՐՇԱԿ. Վրե՞ժ ես հանում, ի՞նչ է, անցած բաներն առաջ բերում:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. Շատ էլ լավ եմ անում: Մի կում ջրի համար ժողովրդի՞ն
կոտորողը դու չե՞ս, բա ընչեր վաղգենի հորը սպանողը՞ դու չե՞ս:
Բանվորների մեջ շարժում:

ԱՐՇԱԿ. (խոսքով) Ես չեմ: Էդ էն վիշապն էր ջրի պխին: Նա մեռել ա
վաղուց, բուրիկ:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. Չես մեռել: Ինչի՞: Հաղիր աչքերդ չորս արած սպասում եք,
որ եզը վեր ընկնի:

ԱՐՇԱԿ. (Հանկարծ կատաղելով) Աշի, դե հերիք ա: Իմ մեռցրածները
դերեզմանից վեր են կացել, իմ գերեզմանն են փորում: Ի՞նչ ես
ուզում: Տեղն ա ինձ: (Գնում է):

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. Հա՛, բա որ ասում եմ, ատամներդ կոտրած չե՞ն:

Մի ԳեղՋկՈՒՂԻ. Հա՛նա՞ք ես անում, աղջի: Սրան տեսե՞լ ես:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. Հա, հանաք եմ անում: (Լացակումնելով) Բա որ միտս ա
գալի... Քանի քանխոնների արււնն ա թափել: Հանաք եմ անում:

ԳեղՋկՈՒՂԻ. Բա էսքան ժամանակ տեսնում ես ու միտդ չի՞:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. Ի՞նչ միտս ա, կարգին տեսե՞լ եմ դրա երեսը: Դրա ահն եմ
տեսել: Էն գիշեր էլ, որ եկավ՝ աչքերս խավարեցին:

Մի ԲԱՆՎՈՐ. (Հոգոց հանելով) Հա՛, ա՛յ քեզ հեքիաթ:

ՆՆՐՍՈ. (Մեսրոպյանին, որ մի կողմ փաշված զբաղված է իր ջրեռով)
Ընկեր Մեսրոպյան, ջուր տուր է՛, էն ծարավ դաշտն արունով ա

լցված: Զուր տուր, ա՛յ, կուլակները, բուրժուաները կանգնած մեզ
են մնում, որ բնկնենք:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. (Յավել ու հանդիմանությամբ) Զուր ունեք, դուք ճամ-
փան: Սա ձեզ ջուր տվողը չի:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Լեզուդ քեզ քաշի, տգետի մինը: Քո խելքը չի հասնի այդ-
պիսի բաների: Գնա հող կրի:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. Կկրեմ, դա գործ չի՞: Ինչի՞ հա ինձ վիրավորում: Սրտովդ
չէ՞ր, որ ժողովրդի օգտին խոսեցի: Սո՛ւտ եմ ասում, որ ջուր բե-
րող չես:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Այո՞, խոսում են: Մեղավորը նրանք են, որ ձեզ պեսների
մոտ խոսում են:

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. Է՛, լավ, լավ, շատ էլ մի առաջ գնա... Ո՞նց թե, էս ո՞ր
աշխարհքն է... Կապուտան ենք կառուցում:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. Կապուտանը կլինի, Կապուտանը մենք ենք...

ԼԻՊԱՐԻՏ. (Մոտենալով Մարգարիտին) Մարգարիտ, լավ, հանգստացի՛ր...

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. (Լիպարիտին) Դուք ի՞նչ բանի եք: Ի՞նչ եք տալիս մեզ.
մեր կյանքը տվեք, մեր է՞ն ժամանակվա դառը կյանքը, է՞ն, որ
արնակոլով արին դառը դատող աշխատավորին: Էս տվեք, է՛ս: Էդ
ի՞նչ էր, բերեք, մի խոսք ասավ ու անցկացավ ապարտից: Էդպես
չէր ասում: Ասում էր. «էս ի՞նչ նուրին-նուրին ա, աստվածանից
ջո՞ւր եք խնդրում: Ձեր աստվածը ես եմ»: Դեղացոյ էլ, թե՛ «Ջո՛ւր
եք պահանջում: Ձեր ոսկորները պիտի ծարավ հող դարձնեմ էս
ջրերի ճամփին»: Ա՛յ, էս տվեք, է՛, էս: (Լաց է լինում) Հարեանս
էր, մի օր չժիծաղեց, մի օր հանգիստ չունեցավ: Դատեց, տանջվեց,
արնաքամվեց, չորացավ, գնաց: Էս տվեք, է՛, է՛ս:

ԼԻՊԱՐԻՏ. Կտանք, Մարգարիտ, կտանք:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. Անունները տվեք, բոլորը տվեք, դուրս գցեցեք մեր մե-
ջից էս արնախումներին... էս Արշակը ցավի գա, դրան (Մես-
րոպյանին ցույց տալով) այ, սրան տվեք, էս անարատ գիտնակա-
նին, որ նրանց շարքումն ա...

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. (Լաբված նայում են Մեսրոպյանին) Նա...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Լռիր, անդգամ, ինչպե՞ս ես համարձակվում զրպարտել:
Հիմա կարգեկեմ ամեն բան:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. Ո՞նց թե, մենք մեր ջրի պատմությունն ենք խաղում, ինչո՞ւ
պիտի արգելես:

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. Սոխ չես կերել, սիրտդ ինչո՞ւ ա կսկծում: Ո՞նց կարգեկես:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Արգելում եմ այստեղ նկարահանելը: (Արուսին, որը կանգնած է սաստիկ անհանգիստ) Գնա, հեռացիր:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Ինչո՞ւ եք արգելում, ինչո՞ւ եք վրդովվում, մի՞թե դուք եք իրոք այդ գիտնականը:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Սա սկանդալ է, ոչ թե ֆիլմ...

ՄՈՒՐՈ. (Վեր է կենում տեղից ու մոտենում Մեսրոպյանին) Հրեգեր գիտնական, դու էս ժողովրդին ինչի՞ ես նեղացնում:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Իսկ դու ի՞նչ ես ուզում, ո՞վ ես:

ՄՈՒՐՈ. Էս ա, քեզ եմ ականջ դնում... Էդ ի՞նչ դառն ես էլել, ի՞նչ շարսրտով ես սրանց հետ, պա՛հ, պա՛հ... Տնաշենի մարդ: Էսքան տարի ժողովուրդը հետևեց քյած ծարավ ման ես ածում: Բա դու ի՞նչ տեսակ մարդ ես:

ՄԱՆՈՒԿ. Է՛յ, բարեկամ, դու էդ պառավական զրույցներդ թող, սուտ պատմություններ, ստեր մի տարածի շինմասում:

ՄՈՒՐՈ. Ի՞նչն ա սուտ: Էսքան ժողովուրդը ջրի կռիվն ա անում, էդ ա՞ սուտը:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Դու ինձ ի՞նչ ես ճանաչում, ի՞նչ իրավունքով ես այդպես խոսում, տգետի մինը:

ՄՈՒՐՈ. (Գլուխն օտոբելով) Երեսֆարքդ մուսալել եմ, ամա սիրտդ չեմ մուսալել: Ես էդ քո սրտից, էդ աչքերից էլ կասեմ, որ էն մարդու պես մի մարդ էլ դու ես:

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. Ի՞նչ մարդ...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Լոի՛ր, եթե ոչ քեզ հեռացնել կտամ, քո ջրաղացն էլ քեզ հետ: (Ավելի կատաղելով գնում է դեպի Մուրոն և բռնելով նրա օձիքից մղում է դեպի դուռ) Քաշվիր այստեղից... Կորի՛ր...

ԹԵՈՍ. (Բռնելով Մեսրոպյանի քեր) Է՛, բարեկամ, հերիք ա, որտե՞ղ եք, ո՞ր աշխարհքում:

ՄՈՒՐՈ. Ո՞ւմ ես քշում: Յոթնասուն տարի ջրի ետև ընկած, հասել եմ ջրին, դու ինձ քշում ես, քցում էն անիծած հո՞րը: Ես գետնի տակից եմ դուրս եկել, որ էս լուս աշխարհքը տեսնեմ, դու ինձ իմ աշխարհքից դուրս չես կարա անի: Սա էն Արնալիճը չի, էն, որ ժողովրդի արնով ներկել տվիր:

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. Հա՞, ա՛յ թե ինչ...

ՄՈՒՐՈ. Էն կտրիճ տղեն հրես չորս կողմս կաղնած ա թուրը ձեռին, դու ինձ ո՞նց կարաս դուրս քցես:

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. Զա՛ն, Մուրո, դրուստ ա, ձեփի՛ր...

ՎԱԶԳԵՆՆ. (Ներս վագելով Պետիկի հետ) է՛, է՛, է՛ ... Մարգարիտ, Մարգարիտ, լսի՛ր, բան հմ ասում:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. Ի՞նչ ես ասում, հորդ սպանողն է էստեղ, հորդ է սպանել ՎԱԶԳԵՆՆ. Ո՞վ, ո՞ր է... (Շփոթված հսկում է չոքս կողմ):

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. էստեղ էր, գնաց...

ՎԱԶԳԵՆՆ. Լավ, իսկ դու չես գնա այստեղից: (Շփոթված է և դեռ չի իմանում, որ խնդրին դառնա):

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. Ինչի՞ ես գնամ, նրանք գնան թող:

ՎԱԶԳԵՆՆ. Լո՛ւր, ասում հմ քեզ: Շուտ գնա: (Մյուսներին) Տարեք, հանգրտացրեք: Եվ դուք էլ հեռացե՛ք, ընկերներ, հեռացե՛ք:

Մարգարիտին տանում են:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. (Գնալով) Կմտնեմ թունել, կշանգոնեմ բարը, ճամփա բաց կանեմ, բար կբաշեմ, թող ժողովուրդը տեսնի ջուրը, թշնամու աչքերը սևանան: Կմտնեմ էս ծանդր սարի միջին, թող աշխարհի համար թեթև լինի: Պտի ապրեմ, իմն ա հիմի ապրելը: (Տանում են, բոլորը հեռանում են, բացի Թորոսից և Ներսիսից, բանաստեղծից և Լիպարիտից):

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. (Վագգենին) Ահա այսպես եր վարկաբեկում տգետ բանվորների առաջ: Եվ նրանց բաց եր թողնում մեզ վրա:

ՎԱԶԳԵՆՆ. (Հանգիստ, բայց հագվել զսպելով հուզմունքը) Ես սրանց ձեռքից չեմ «բաց թողել», ընկեր Մեսրոպյան: Ժանաչեցեք ձեր խոսքը:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Դուք պատկվիլներ եք գրել տալիս: Դուք սրանց տգիտությանն օգտագործում եք իմ դեմ: Դուք հալածում եք ինձ...

ՎԱԶԳԵՆՆ. Ո՞վ է հալածում ձեզ, ընկեր Մեսրոպյան, ի՞նչ են արել ձեզ սրանք, որ դուք շարունակ խոսում եք սրանց տգիտության մասին: Բարեխիղճ եղեր, ո՞վ է սա: (Յույց է տալիս Ներսիսին) Ո՞վ է սա: (Թորոսին) Ինչո՞վ են պակաս ձեզնից գիտության իրավունքի կողմից: Սրանք երկրի տերերն են, ընկեր Մեսրոպյան:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Զեմ հասկանում, չեմ կարողանում հասկանալ ինչեր են այս բոլորը, ո՞ւմ է պետք հեթանթ-ֆիլմ, սատանան գիտե, թե ինչ ինժեներ-տեխնիկական մի գործի մեջ:

ՎԱԶԳԵՆՆ. Ինչպե՞ս, ինչպե՞ս: Կառուցող մասսան չպե՞տք է իմանա, թե ինչ է կառուցում, ինչի՞ համար պիտի որակավորվի, պաշքարի: Սա մասսաների դաստիարակություն է: Մենք կովում ենք այն պրովոկացիայի դեմ, որ առաջ եք բերել ձեր այս դանդաղեցումով...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Սուտ է, դա Միքայելյանի գործն է:

ՎԱԶԳԵՆՆ. (Գոչելով) Դա ձեր գործն է, ընկեր Մեսրոպյան, դա ձեր գործն

է... (Հանկարծ բորբոսկելով ավելի) Լավ, ուրե՞ր են ձեզ վերաժո-
րել, հայտնեցեք անունները:

ԲՈԼՈՐԸ ՄԻԱԶԱՅՆ. Չվիրավորեցին: Խոսում էին: Մարգարիտն էր:
ՎԱԶԳԵՆ. Ո՛ւր է, ո՛ւր գնաց... (Գնում է):

ԹՈՐՈՍ. Լավ, բնկեր Վաղգեն, ի՞նչ կարիք կա:

ՄԱՆՈՒԿ. Սուտ է, բնկերներ, մի հավատար:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Շարունակ պրովոկացիա՞, շարունակ պրովոկացիա՞...
Եվ դա սարքել է այս պատկիլի դրողը: Ես դատի կտամ սրան ու
այս խարերա ծերուկին...

ՎԱՐԴՈՒԾ. Ընկեր Մեսրոպյան, այդպես չի կարելի խոսել բանվորների
հետ: Չե՞ք տեսնում, որ դուք չափն անց եք կացնում:

ԹՈՐՈՍ. Բավական չի դժվարացրել ա կառուցումը, ժողովրդի միսն ա
ուտում:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. (Բանաստեղծին) Վերջ տվեք այս կապկռթյուններին, մի
խանգարեք աշխատանքներին:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Ինչպե՞ս եք հանդգնում դուք...

ՊԵՏԻԿ. (Վրա հասնելով հեռացնում է բանաստեղծին):

ՄԱՆՈՒԿ. Ընկերներ, հեռացե՛ք մի փոքր... (Համոզելով մի կողմ է տա-
նում բոլորին):

ԱՐՈՒՍ. (Մեսրոպյանին) Ընկեր Մեսրոպյան, հանգստացե՛ք:

ՄԻՔԱՅՆԼՅԱՆ. Կապուտանի ձյուններն ու ջրերը գոլորշիանում են դա-
րերով, դուք չեք նկատում այդ, բայց վայնասուն եք բարձրացնում,
թե երկիրը կշորանա: Մինչդեռ լեռան բարձունքներում գոլորշիա-
նում է երկրի տնտեսությունը, գոլորշիանում է այդ երկիրը: Ինչո՞ւ
չեք կամենում այդ գոլորշին իջեցնել դաշտ: Սա՞ է ինտրիգը:
Պետք է ամաչել մի փոքր...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. (Գրգռված) Դուք վճռում եք գնել հարցը, դա ձեր գործն
է, բայց, կարծեք, ինձ մեղադրում եք, թե ես եմ կանգնեցրել կա-
ռուցումը: Ես հրաժարվել եմ ահա, բայց ես միայն կպահանջեմ
վերականգնել նախ իմ պատիվը: Եթե ոչ, մենք միասին չենք կա-
րող աշխատել:

ՄԻՔԱՅՆԼՅԱՆ. Այո՞, չենք կարող: Դուք դժվարացրել եք, որ զուր ենք
կառուցում: Եվ դա կբացվի մի օր:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ի՞նչ եք սպասում... Դե հիմա ես իմ ուսումնասիրած
հանքաջրերով ցույց կտամ ձեզ, որ այս դո՛ւք ջրանցք եք անցկաց-
րել բիմիական ջրերի միջով և ուզում եք շարունակել նույնը:

ՄԻՔԱՅՆԼՅԱՆ. Նու, դա անբարեխիղճ ֆանտազիա է ձեր կողմից:

ՎԱԶԳԵՆ. Ընկեր Միրայելյան:

ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ. Դուք հիմք չունեք այդպիսի աղայական ենթադրություններ:

ՎԱԳՆԵՐ. Հանգիստ, ընկեր Միրայելյան...

ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ. Զի կարելի միշտ միեմունքն երգը երգել, չի կարելի միշտ բացասել իրականությունը, վարկաբեկել մի կառույցում, որ ուսումնասիրված է, սկսված արդեն և միլիոնների միջոցներ է կլանել: Դա պրովոկացիա է, որին ենթարկել են ձեզ:

ՎԱԳՆԵՐ. Նու, ընկեր Միրայելյան:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ես պրովոկացիայի չեմ ենթարկված: Ահա, ես պահանջում եմ բանդել այս էլեկտրակայանը:

ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ. Քանզե՞ր, ինչո՞ւ...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Որովհետև նա կառուցված է բոլորովին վնասարարական հիմքով:

ՍՄԻՐՆՈՎ, ԲԱԳՐԻՅԿԻ. Նու, ի՞նչ եք ասում:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Այո՛, այս ջրանցքը, ինչպիսի և արդեն կառուցվող հիդրոկայանը դրված են հեղեղման մակարդակի վրա:

Պառազ, բոլորն ապշած նայում են:

ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ. Դա սուտ է, չեք կարող ապացուցել:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Մանրամասն ղեկույցադիր եմ տալիս այդ մասին:

ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ. Կքննենք...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Քննեցեք...

Միայելյանը գայրացած գնում է դեպի աշ:

ԲԱԳՐԻՅԿԻ. (Նրա ետևից) Սպասեցեք, ընկեր Միրայելյան: (Գնում է: Նրան հետևում են Սմիթսոն, Բագրիցկի և Վազնե: Գալիս է Վազգենը):

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. (Վազգենին) Դուք ինձ վարկաբեկում եք սրանց առաջ, ես այլևս այստեղ չեմ աշխատի: Իսկ եթե ինձ կստիպեն, ես կդնեմ հարցը, կա՞մ ես, կա՞մ դուք: (Վրդովված անցուղարձ է անում):

ՎԱԶԳԵՆ. Կամ ես, կամ դուք: Այո՛, կամ ես, կամ դուք: Բավական է: Բավական է, վերջապես: Չեմ կարող խեղդվել: Չեմ կարող կառույցումը հանձնել քմահաճ մարդկանց:

ԲԱՆԱՍՏԵՂՅ. Չեմ հասկանում, ինչո՞ւ այդպես դայրացրեց ֆիլմը ընկեր Մեսրոպյանին: Վախենում է, մի բա՞ն ղիտե:

ՄԱՆՈՒԿ. Ինչի՞ց պիտի վախենա: Ինչի՞ց իմացար...

ԲԱՆԱՍՏԵՂՅ. Ի՞նչ պատահեց, ինչո՞ւ իր վրա առավ, շատ էլ ասացին: Ի՞նչ իրավունքով արգելեց նկարահանումը:

ԱՐՈՒՍ. Նկարահանումը շարգելեց, նա ինձ արդելեց մասնակցել:
ՎԱԶԳԵՆ. (Լիպարիտին) Շուտ վերջացրու նկարդ, շինմասը մաքրենք
կուլակներից: (Մանուկին) Ես դնում եմ իմ կամ Մեսրոպյանի հար-
ցը: Պետք է վռնդել նաև այս կուլակներին:

ՄԱՆՈՒԿ. Քո հարցը կարող ես և պետք է: Բայց ի՞նչ Մեսրոպյանի հարց
կա, կամ կուլակների, որ ուղարկված են այստեղ տոանձին կար-
գով: Մեզ կողմեր են պետք, բանվորներ:

ՎԱԶԳԵՆ. Ի՞նչ ես ուզում ասել:

ՄԱՆՈՒԿ. Ոչինչ, փոխանակ այդ մարդկանց արձակման հարցը դնելու,
մտածիր այն մասին, որ չես կարողանում աշխատել մասնագետ
գիտնականի հետ:

ՎԱԶԳԵՆ. Շատ ես անկեղծ...

ՄԱՆՈՒԿ. Այո՛, մանավանդ մեղանից մեկը: Բավական է:

ՎԱԶԳԵՆ. Այո՛, այո՛, այո՛, բավական է (Վրդովված գնում է: Նրան հե-
տևում են բանաստեղծը, Պետիկը, Առուսը և Վարդուշը):

ՄԱՆՈՒԿ. Մենք կլեկուցենք այս վնասարարական ջրանցքի մասին, այդ
էլ կանենք: Կուլակներն են այս քարափն ստեղծել: Կուլակներն
են կառուցում, ոչ, նրանք կմնան և դու չես մնա. (Նդիշեին) Եկեք
քաղաք. Մեսրոպյանի բնակարանը: Բավական է: Պետք է մի լավ
հակահարված տալ դրանց: Պետք է ազատվել դրանցից: Ն՛վ այդ
Վաղդենը, և՛ այդ Միրայելյանը, այն Ռորոս-Ներսոն, դրանց բոլո-
րին պետք է քշել: Սա է գործը: Եթե ոչ՝ ինչո՞վ ենք զբաղված, սա
ի՞նչ բան է...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Միանգամայն ճիշտ է: Ես նրանց հեռացնել կտամ: (Գնում
է աջ, ձախից վերադառնում է Վաղդենը, նրա ետևից գալիս են
Առուսը, բանաստեղծը, Վարդուշը, Արմիկը):

ՎԱԶԳԵՆ. Լավ, լավ, այդպես: (Հանկարծ անդադարառնալով) Հա՛, Բայց
սատանան տանի, ի՞նչ կասեք նրան, որ ասաց Մարգարիտը...
Ապա մի գտեք Մարգարիտին: (Արմիկը գնում է) Ասաց ինչ-որ
մեկին այստեղ է, որ իմ հորը... Որտեղից որտեղ: Ո՞վ է դա: (Արշակը
նեղս է մտել, ալլալված նայում է Վաղդենին: Նկատելով Արշա-
կին) Հա, ի՞նչ կա...

ԱՐՇԱԿ. (Լուռ նայում է նրան և ծամածռում երեսը՝ ժպտալով) Ես
ուզում եմ...

ՎԱԶԳԵՆ. (Ցնցվելով) Սրա համար էր ասում Մարգարիտը... Դո՞ւ էիր...

ԱՐՇԱԿ. (Նույնպես) Ես... (Ներվային ժպտում է և իսկույն դաժան լըր-
ջանում) Անգիտակից էինք, չէինք լուսավորված ու...

ՎԱԶԳԵՆ. (Նայում է Արշակին) Կենդանի միրաբը... Դու ի՞նչ գործ ունես այստեղ՝ Կապուտանում... (Կլուխն օրորում է և չոր) Դու զգույշ, չափդ մի անցնի: Դնա գրասենյակ և սպասիր ինձ:

ԱՐՇԱԿ. Անցած բան ա...

ՎԱԶԳԵՆ. Դեա... (Արշակը գնում է: Վազգենը դուր ժպտում է նրա ետև-վից) Որտեղից որտե՞ղ... Սատանան տանի, հետո... (Պաուզա) Օ՛, դա մի պատմություն է... Ո՞ւմ մտքով կանցնի... Նրան սկսեցին ծեծել ղեռ ներսում: Դե, երեսա եղել էք, զգացած կլինեք, թե ինչ է զգում երեսան, երբ նրա հորը ծեծում են: Անբացատրելի վիրա-վորա՞նք, խղճահարություն ասեմ, չեմ կարող բացատրել: Դա ծեծ էր մարդկային հոգուն, արժանապատվության, ծեծվում էր ներքին մարդը: Թվում էր, թե բնությունն է ծեծում: Հետո, երբ դուրս տարան, սա նրան... նա մի ձայն արձակեց, մի բառաչ... Դիտե՛ք, գալիս է ժամանակ, երբ հայրը, մայրը կարծես դառնում են նա-խապաշարման նման բաներ, բայց մինչև այդ, սրտիս մեջ մի բան էր այրվում, երբ հիշում էի այդ քստմենելի դեպքը... Անիծյա՛լ անցյա՛լ...

Մտնում է Պետիկը:

ՊԵՏԻԿ. Ընկեր Վազգեն, գործ չի կարելի կատարել այս մթնոլորտում: Նա արդեն ղեկուցագիր է տալիս ձեզ վրա:

ՎԱԶԳԵՆ. (Մտախոհ) Ի՞նչ ղեկուցագիր...

ՊԵՏԻԿ. Զեկուցագիր կենտրոնին՝ ձեր, իբրև թե վնասարարական ձեռ-նարկների մասին:

ՎԱԶԳԵՆ. Նշանավոր մարդ է ուզում դարձնել ինձ:

ՊԵՏԻԿ. Ի՞նչ մարդիկ են դրանք: Ո՞վ է վերջապես Մեսրոպյանը: Թող մեջտեղ գա, կարգին խոսի, հասկանանք, բավական է:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Ինձ դատի է տալիս, Մուրոյին բշում, Արուսին արգելում ֆիլմին մասնակցել, մինչև անգամ ֆիլմն է ուղում արգելել տալ: Խեղադարվե՞լ է:

ՊԵՏԻԿ. Ասա, ի՞նչ է ուղում Մուրոյից, մի պատահական ջրաղաց-պանից:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Մուրոն պատահական չէ, Մուրոն ժողովուրդն է, որի վրե-ժք հետապնդում է և եթե կգտնի այն ոճրագործ գիտնականին...

ՎԱԶԳԵՆ. Ինչպես, ի՞նչ պատմություն էր: Տարօրինակ պատմություն: Զարմանալի մարդիկ են՝ դա, Մանուկը, մյուսները... Տիպեր են, հա՛: Դժվար է, դժվա՛ր, դժվա՛ր: Այ, բանաստեղծ ես, արտահայտիր:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Ի՞նչը:

ՎԱԶԳԵՆ. Ինչի՞ առիթ: Առհասարակ: Այ, թե ե՛ս լինեի բանաստեղծ:
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Դու որ լինեիր բանաստեղծ, դու էլ ինձպես ցույց կտա-
յիր մարդկային հոգին: Ձեր այս գործնական-տեսնական եռու-
ղևուի մեջ չեք դրադվում դրանով, իսկ դա այնքան կարևոր էր: Չէ՞
որ այդ հոգին կա, գոյություն ունի և դեր է կատարում: Բաներ
կան, որ միայն զգալ կարելի է: Բայց թողնենք զգալը, դու նայիր
փաստերին, նշաններին: Դա ի՞նչ կատաղություն էր ֆիլմի հան-
դեսը: Ի՞նչ վարմունք էր բանվորների հետ: Եվ հետո՝ դու ինձ ասա
մի ուրիշ բան: Ի՞նչ թունել է սա, որ նա բաց է արել: Այս տաժա-
նելի թունելը: Կարիք չկա, որ այստեղ լինես բանաստեղծ:

Մտնում եմ Ռաֆայելյանն ու Մանուկը: Արուսը, բանաստեղծը,
Պետիկը և Վառդուշը հեռանում են:

ՌԱՅԱՅԵԼՅԱՆ. Դուք մասնագետին հեռացնո՞ւմ եք գործից: Ուլտիմա-
տո՞ւմ: Գործի փոխարե՞ն: Նրբ սեղմվել ենք օղակների մե՞ջ: Դուք
պետք է նյարդայնության տեղիք չտաք:

ՎԱԶԳԵՆ. Ես չեմ կարող նրա հետ: Ես էլ մարդ եմ:

ՌԱՅԱՅԵԼՅԱՆ. Մարդ եք: Թույլ տվեք պարզել, թե ի՞նչ թունել է սա:
Կուտակվել, խճճվել, դիվել է գործը, ետ դառնալ չենք կարող:
Կտապալվենք: Կխայտառակվենք: Հասկացե՞ք այս: Սպասեցե՞ք,
պարզենք, թե ո՞ւր ենք, ի՞նչ ենք:

ՄԱՆՈՒԿ. Դեռ հետաքրքիր էր ուսումնասիրել Միքայելյանի բացօթյա
ջրանցքի խորքերը... Չկա՞ն արդյոք օբյեկտիվ վնասարարական
բաներ նրանում: Ուղղինք, ուղղություն տանք: Նրիտասարդ է,
չկորչի:

ՎԱԶԳԵՆ. Դու արդեն չարախոսում ես...

ՄԱՆՈՒԿ. Ես միանգամայն անկողմնապահ եմ խոսում: Միքայելյանին
մեծ գործեր են վստահել, Մեսրոպյանն ասաց բաներ, որ մենք
կքնենք:

ՎԱԶԳԵՆ. Այո՞, կքնենք: (Ռաֆայելյանին) Բայց ես չեմ կարող Մես-
րոպյանի հետ: Նա գործիք է դառել սրա ձեռքին:

ՌԱՅԱՅԵԼՅԱՆ. Իսկ ի՞նչ է անում սա, որ նրան գործիք է դարձրել:

ՎԱԶԳԵՆ. Կուլակներ է հավաքագրում, դիմադրում է, որ մաքրենք շին-
մասը: Ես չեմ կարող ամեն կողմ հառնել: Ես խեղդված եմ սա-
բոտածի մեջ:

ՄԱՆՈՒԿ. (Վազգենին) Դու շոայլում ես բառերը, դա լավ նշան չէ...

ՎԱԶԳԵՆ. Դե այն ժամանակ ինձ ասա, այս կուլակները պետք է հեռաց-
ված լինեին, ինչո՞ւ են մնացել:

ՄԱՆՈՒԿ. Պայմաններն են այդպես, որ նրանք մնան:

ՎԱԶԳՆՆ. Ի՞նչ պայմաններ:

ՄԱՆՈՒԿ. Մարդ շունենք, կաղերի են պետք, թունելը կլանում է: Ես կպահեմ նրանց, ովքեր բարեխիղճ աշխատում են:

ՌԱՅԱՅԵԼՅԱՆ. (Մանուկին) Այնուամենայնիվ, մաքրեցիք շինմասը: Հասկանո՞ւմ եք:

ՄԱՆՈՒԿ. Դե, իհարկե, որոշ մասը պետք է մաքրել...

ՌԱՅԱՅԵԼՅԱՆ. (Բազրիցկուն) Նու, ի՞նչ ենք հղրակացնում...

ԲԱԳՐԻՃԿԻ. Թունեղների գեոլոգիան իրոք լուրջ երկընտրանքի առաջ է կանգնեցնում մեզ, հետապնդե՞լ, թե լքել պրոբլեմը:

ՌԱՅԱՅԵԼՅԱՆ. (Մույլ և վնոակաճ) Ոչ, այդ չի կարող լինել, պետք է վերջ տալ դրան: Ո՞ւր է ընկեր Սմիրնովը: Ինչպե՞ս թե թողնել պրոբլեմը: Մեսրոպյա՞նն է պատճառը, Միքայելյա՞նը, Վազգե՞նը, դո՞ւք, ե՞ս, կվերացնենք այս ամեն արգելքները: Սկսում ենք հետախուզել բաց ջրանցքը: Ասացեք, ինչո՞ւ չենք կարող միաժամանակ և՛ հետախուզել, և՛ կառուցել ջրանցքը:

ԲԱԳՐԻՃԿԻ. Ինչպես կամենաք, ոխակ է, թերևս և ճիշտ եք դուք: Բայց ես կարծում եմ, դուք էլ կանգ կառնեք, եթե...

ՌԱՅԱՅԵԼՅԱՆ. Ես կանգ չեմ առնի: Նախադի՞ծ եք ասում, կպատռենք տասը հինը, կընդունենք տասը նորը: Հանձնաժողով՝ կզրկենք տասը նորը, բայց Կադուտանը պիտի իջեցնենք...

ՍՄԻՐՆՈՎ. Միանգամայն ճիշտ է: Կաղերն ստեղծվել են, մեխանիզմները գործում են: Ինչո՞ւ չընդունենք այն թեղը, որ ահա մի ամիս է ծամծմում ենք: Պետք է սկսել բացօթյա ջրանցքի հետախուզումը: (Մտնում եմ Մեսրոպյանը և Մանուկը):

ՌԱՅԱՅԵԼՅԱՆ. (Վազգենին և Միքայելյանին) Հանձնեցեք գործը ընկեր Մեսրոպյանին և ղեկավարվեցեք նրա ցուցմունքներով: Այս մի թունելը վերջացնում ենք և սկսում բացօթյա ջրանցքի հետախուզումները: Այդպես: (Մանուկին) Խնդրում եմ բերեք այստեղ Մեսրոպյանին: (Մանուկը գնում է):

ՌԱՅԱՅԵԼՅԱՆ. Սա ի՞նչ է, ժողովրդի թշնամի՞ է: Եվ գիտնականին էլ արգեն զցել է իր ճանկը: Քթներդ կոխել եք գործի մեջ ու չեք տեսնում թշնամուն... Չկարողացաք հետևերդ տանել գիտնականին, տվեք թշնամուն... (Պաուզա) Լսեցեք, արդյոք մենք սխալ ուղու վրա չե՞նք...

ՎԱԶԳՆՆ. Ինչո՞ւմ...

ՌԱՅԱՅԵԼՅԱՆ. Այս ամբողջ գործի մեջ:

ՎԱԶԳԵՆ. Բայց կոնկրետ, ո՞ր մասում:

ՌԱՅԱՅԵԼՅԱՆ. Ոչ թե մասում, այլ... ում որ մեջ, ամբողջ մեկի մեջ...

ՎԱԶԳԵՆ. Ինձ դա վաղուց է տանջում...

ՌԱՅԱՅԵԼՅԱՆ. Ինչ էլ... Ինձ թվում է, թե մենք ուշացել ենք մինչև ան-
դամ... Ո՞ւր է տանում մեզ այս թունելը... Հը՞... Ո՞ւր է տանում
մեզ այս թունելը... Ինչպե՞ս հասկանալ, ինչպե՞ս բռնես... Դուք հաս-
կանո՞ւմ եք որքան պատասխանատու եմ ես այս ամենի համար...
Եթե...

ՎԱԶԳԵՆ. Նույնպես և ես... Այս թունելը մեզ կծերացնի: Մենք կմնանք
դրա տակին...

ՌԱՅԱՅԵԼՅԱՆ. Այո, ի՞նչ է թաքնված այս ամենի ետև... Տեխնիկական
խանդարո՞ւմ է սա, տգիտություն, թե՞ դավաճանություն... Սրանք
մտքեր են, որ խենթացնել կարող են: Հասկանո՞ւմ եք... Պետք է
լիկվիդացիայի ենթարկել դրան: Պարզապես Մեսրոպյանը վնա-
սաբար է և հակառակորդ:

Մտնում են Միֆայելյանը, Մեսրոպյանը, Բագրիցկին, Սմիր-
նովը, Մանուկը և Վազենքը:

ՌԱՅԱՅԵԼՅԱՆ. Ընկեր Մեսրոպյան, կխնդրեի քի՛չ նյարդայնանայիք և
անցնե՛կիք գործի:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Սակայն, մտե՛ք իմ դրություն մեջ, մի կողմից իմ հակա-
ռակորդներն են ինձ վաբկաբեկում, մյուս կողմից այն բանաս-
տեղծն ինձ խայտառակում է բանվորների առաջ:

ՌԱՅԱՅԵԼՅԱՆ. Մենք կարող ենք բանաստեղծին հեռացնել: Բանաս-
տեղծն է, ե՞ս եմ, սա՞ է, թե նա՞, բոլորը կհեռացվեն, գործը պիտի
կատարվի: Անցնենք գործի:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ոչ, ես հրաժարվում եմ: Չե՛մ կարող:

ՌԱՅԱՅԵԼՅԱՆ. (Խեղճ) Ինչպե՞ս չեք կարող: Այն ժամանակ դուք պար-
տավոր եք ցույց տալ, որ թունելներն իրական են: Ես պահանջում
եմ ձեզնից կամ գտնել իսկական ճանապարհը կամ փաստորեն
ապացուցել, որ ուրիշ ճանապարհ չկա...

ՄԱՆՈՒԿ. Եթե գիտնականը գտնում է, որ չի կարող...

ՌԱՅԱՅԵԼՅԱՆ. Ես ձեզ խորհուրդ եմ տալիս քի՛չ հովանավորել գիտնա-
կաններին:

ՄԱՆՈՒԿ. Ընկեր Ռաֆայելյան, ես այստեղ պաշտպանում եմ գործը, իմ
համոզմունքները: Այստեղ վաբկաբեկում են գործը: Ներողություն,
ընկեր: Ես միայն մի հարց կտամ, մի պարզ հարց: Կա՞ արդյոք
այստեղ մի մարդ, որ հակառակի ընկեր Մեսրոպյանի արած շատ

պարզ պահանջին, թե, նախ՝ պետք է ուսումնասիրել Կապուտան սարը, և ապա միայն ջրերն իջեցնել:

ՖԱԳՐԻՅԿԻ } Անշուշտ, անշուշտ... Իսկ ո՞վ էր դրան դեմ:
ՍՄԻՐՆՈՎ }

ՄԱՆՈՒԿ. Եվ վերջապես երկրորդ հարց: Դուք երբ կարիքը կա դըժ-բախտաբար: Բայց դեհնը նաեւ այդ հարցը: Եռսենք անկեղծ: Դա մեր շատ հարգելի ընկեր Մեսրոպյանի հեղինակութեան խնդիրն է: Ո՞վ է վերջապես ընկեր Մեսրոպյանը: Ո՞վ կարող է ունենալ կասկածի որեւէ նշույլ, թե նա էր միտել հեղինակութեանը, որին պետք է դիմեինք լիովին և որը միայն մեզ կհաներ այս փակուղուց: Եվ նա հանեց: Դա թունելն էր: Ես հեղինակութեան ևս պաշտպանում:

ՍՄԻՐՆՈՎ. Ոչ որ այստեղ ընկեր Մեսրոպյանի հեղինակութեան խնդիրը չի դնում:

ՌԱՅԱՅԵԼՅԱՆ. Ես ձեզ չեմ հասկանում: Դուք պնդում եք, որ թունելները միակ ճանապարհն են:

ՄԱՆՈՒԿ. Միանգամայն:

ՌԱՅԱՅԵԼՅԱՆ. Առաջ էլ պնդում էիք և համոզում ընկեր Մեսրոպյանին: ՄԱՆՈՒԿ. Այո՛, պնդում էի և համոզում ընկեր Մեսրոպյանին:

ՌԱՅԱՅԵԼՅԱՆ. (Մանուկին) Խնդրեմ ինձ բացատրեք մի բան... Ձի՞ կարող պատահել, որ սխալ եք եղել:

ՄԱՆՈՒԿ. Ես մի փոքր կղժվաբանամ բացատրել, բայց...

ՌԱՅԱՅԵԼՅԱՆ. Ինչո՞ւ, դուք պնդում էիք, մասնագետին ուղղութեան էիք տալիս, իսկ մասնագետը համոզում էր մեզ... (Մանուկը զգում է իր սխալը և լոււմ) Ընէ՛ք, Մեսրոպյան, այդպիսի Դուք կմնաք և ցույց կտաք մեզ թունելների իրական լինելը:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Այն ժամանակ կա՛մ ես մնամ այստեղ, կա՛մ սրանք: (Ցույց է տալիս Վազգենին և Միֆայելյանին):

ԲՈԼՈՐԸ. (Լարված) Ինչո՞ւ... Ինչպե՞ս...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Դրանք ինտրիգաններ են և պրովոկացիա սարքողներ:

ՌԱՅԱՅԵԼՅԱՆ. Ընկեր Մեսրոպյան, ես չգիտեմ, ո՞րն է պրովոկացիան, բացօթյա ջրա՞նցքը, թե, սատանան տանի... թունելը: Այո՛... Ո՞ւր ենք գնում:

Ռաֆայելյանը, Միֆայելյանը, Մեսրոպյանը, Բագրիցկին, Սմիր-նովը, Մանուկը, Վազգենը հեռանում են: Ներս է մտնում Վա-րդը:

ՎԱՐԴՈՒՇ. Ի՞նչ եք այդքան հեռունները գնում, չեմ հասկանում: Ես ձեզ

ուղղակի կասեմ, որ Մեսրոպյանը հակահեղափոխական է և ուրիշ ոչինչ:

ՎԱԶԳԵՆ. Այո՛, բայց ինչպե՞ս ապացուցես, սրտ մասին պետք է մտածել: ՎԱՐԴՈՒՇ. Այ, թող սա վերջապես խոսի, տա փաստերը:

ԱՐՈՒՍ. Ես ոչ մի փաստ չգիտեմ..

ՎԱՐԴՈՒՇ. Սո՛ւտ ես խոսում... Դիտես: Դե թող Վազգենը դատի բեղ:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Եվ լավ էլ կլինի:

ԱՐՈՒՍ. Ես քեզ ասում եմ, որ նա խանդում է Վազգենին...

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Է՛, բավական է, Արուս. դու չափն անցնում ես... Դու պաշտպանում ես մի շատ կասկածելի մարդու:

ՎԱՐԴՈՒՇ. (Բանաստեղծին) Դնանք: Հարցը կզննք քննում:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Այո՛, կզննք քննում: (Դնում էն):

ՎԱԶԳԵՆ. Արուս, եթե մի բան գիտես և թաքցնում ես, շատ և շատ վատ ես անում: Գործի առաջ... իմ առաջ... Դու գիտես, որ ես քեզ չեմ ների, եթե իրոք դու մինչև հիմա բան ես թաքցրել արդեն:

ԱՐՈՒՍ. Վազգեն, հավատացնում եմ քեզ... Ախր, եթե նա հակառակորդ լիներ... Ախ, ոչինչ չէի կամենա, մի նա ավարտեր իր գործը, ապացուցեր, որ ընդունակ է մեզ հավատարիմ լինելու:

ՎԱԶԳԵՆ. Վարդուշն ու բանաստեղծը ճիշտ են դնում հարցը, ի՞նչ է խոսել նա:

ԱՐՈՒՍ. Իսկ եթե ես գնահատում եմ դործը և ոչ թե խոսքերը...

ՎԱԶԳԵՆ. Ի՞նչ... դու ուզում ես կամուրջնե՞ր անցկացնել հակառակորդի համար, որ անցնի մեր կողմը.. Հակառակորդը հակառակորդ է... Նա մի թունել է բացել որ...

ԱՐՈՒՍ. Իսկ թունելն ի՞նչ...

ՎԱԶԳԵՆ. Այ, չգիտեմ, թե ինչ... Ես խենթանում եմ, երբ մտածում եմ այդ մասին: Ո՞ւր ենք դնում այդ թունելով, գետնի տակի ո՞ր ջհանդամները...

ԱՐՈՒՍ. (Հեկեկում է) Հիմա ի՞նչ պիտի լինի, հիմա ի՞նչ պիտի լինի...

ՎԱԶԳԵՆ. Հսիր, Արուս, մի՞թե ես չգիտեմ, որ դու ոչինչ չես թաքցնում և ընդունակ չես այդպիսի բանի: Իհարկե քեզ լիովին հավատում եմ: Ես նրա համար չեմ լսում Վարդուշին, որովհետև գիտեմ, որ եթե դու մի բան իմանալիր, ինչ կասիր: Այլապես, եթե ճիշտ է Վարդուշը, որ դու Մեսրոպյանի մասին բաներ ես լսել և մինչև հիմա թաքցրել ես, դու հակառակորդի ընկեր ես: Ես այդպիսի բաներ չեմ սիրում: Դու այդ լավ գիտես: Միանգամայն կընկնես իմ աչքից և էլ չեմ նայի վրադ: Բայց դու պիտի հասկանաս, որ ամեն մի փոքր հանցանք ծածկելն

առաջ է բերում մեծամեծ վնասներ: Ի՞նչ գիտենք, չի՞ր վնասում մեզ
այդ մարդը... Դե, բախական է, հանդատացիր: Մենք ժամանակ չու-
նենք ուրիշներին զբաղեցնելու ո՛չ քեզանով, ո՛չ խնամով: Դու միայն
վերջնականապես ասա ինձ, դու մի բան գիտե՞ս, թաքցնո՞ւմ ես:

ԱՐՈՒՄ. Ես ոչինչ չգիտեմ...

ՎԱԶԳԵՆ. Իսկապե՞ս չգիտես:

ԱՐՈՒՄ. Ես ոչինչ չգիտեմ...

ՎԱԶԳԵՆ. Տես, եթե գիտես ու թաքցնում ես՝ վատ կլինի... (Նայում է նրան
խիստ):

Վ. Ա. ՐԱԳՈՒՅՐ

ԱՐԱՐ ՉՈՐՐՈՐԴ

Մեսոպոտամիայի բնակարանը փառաբանում: Մի բաժնական մեծ ընդունաբան: Նրեկո:

Մեսոպոտամիայի վերջովիված անցուղաբան է անում: Նդիշեն քերք է կարողում: Դուան զանգ:
Կենում բաց է անում դուրը և ներս է մտնում Արուսի հետ:

ԱՐՈՒՄ. Հաղիվ կարողացա անցնել տուն, մերոնց և Միքայելյանի մոտ:
Ես եկա մի բանի մասին խոսելու ձեզ հետ: (Պաուզա) Շատ ժամանակ
է, որ ուզում էի հարցը կարող դնել, բայց հետաձգում էի:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ի՞նչ է պատահել:

ԱՐՈՒՄ. Ես պետք է խմանամ ձեր վերաբերմունքը դեպի Կապուտանը:
Ասում եմ, այդպես ես...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Չլինի՞ Վաղգենի դործերը բեզ շատ են մտահոգում: Նստիր.
Հանգստացիր, ուրիշ բան պատմիր: Վաղգենը կգնա...

ԱՐՈՒՄ. Լեցեք, եթե ես մի քանի բաներ չուղղեմ, կրկնում եմ, ինձ կհե-
ռացնեն կոմերիտմիությունից:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ավելի լավ: Ազատ կլինես:

ԱՐՈՒՄ. Ինչպե՞ս...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ի՞նչ, դու հավատում ես այդ ամենին: Դու այդպես էլ նվիր-
ված ես երանք:

ԱՐՈՒՄ. Ես չեմ հասկանում, դուք հակառակորդ եք...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. (Խուլ) Ոչ:

ԱՐՈՒՄ. Ապա ի՞նչի՞ն եք դեմ:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Նու, հիմա անցնենք դարձին: Ես դեմ եմ, որ դու գնաս շին-
մաս: Իմացա՞ր:

ԱՐՈՒՄ. Բայց չե՞ որ դուք էլ ինձ ասել եք, թե պետք է նվիրվել դարձին:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ասել եմ, բայց ոչ ամբողջ հողով: Պետք է վերապահություն:

ԱՐՈՒՄ. Ի՞նչ վերապահություն, ի՞նչե՞ր եք խոսում...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Այդ տոնը թող, խնդրեմ: Ի՞նչ տոնով ես խոսում: Ի՞նչ կապիտ
հասկացողություններ ես ձեռք բերել այնտեղ, շինմասում:

ԱՐՈՒՄ. Չգիտեմ ի՞նչ հասկացողություններ են, բայց ես պետք է մասնակե-
ցեմ: Եվ ինչպե՞ս կարող եմ...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Եթե դու կգնաս այնտեղ, շինմաս... Ոչ, չպետք է գնաս: Կըտ-
րականապես արգելում եմ այլևս գնալ շինմաս:

ԱՐՈՒՍ. Կառուցման աշխատանքներին:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Այո՛: Վերջ: Հասկացա՞ր:

ԱՐՈՒՍ. Ոչ, այդպես բան չկա, ինչպե՞ս կարող եմ: Ոչ, ես կգնամ:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Եվ ի՞նչ, դու շե՞ս հնազանդվի ինձ...

ԱՐՈՒՍ. Ոչ: Ինչպե՞ս կարող եմ:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Եվ կգնաս այդ խալտուրողներին՝ մոտ...

ԱՐՈՒՍ. Դուք նրանց այդպես եք բնութագրում, որովհետև չեք տեսնում,
թե ինչպես են պայքարում նրանք գործի համար: Հենց այդ Միքայել-
յանը, որին դուք...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ես այդ ավանտյուրիստի վրա ղեկուցադիր եմ պատրաստել:
Նրան դուրս կշարժեն: Նա ինտրիգան է, պրովոկատոր: Հասկանո՞ւմ
ես այս, հիմար:

ԱՐՈՒՍ. Խնդրեմ չվիրավորեք, ընկեր Մեսրոպյան:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Զվիրավորե՞մ... Ե՞ս եմ վիրավորողը: Ուրեմն դու... Ուրեմն
ի՞նչ կարծիք ունես իմ մասին... Այդպե՞ս ես գնահատում ինձ... Այդ-
պե՞ս ես պաշտպանում ինձ ինտրիգաններից ու հիմարներից, որ
կապկուխյուններով խայտառակում, ուղղակի վտանգում են ինձ: Դու
մինչև անգամ մասնակցում, օգնում ես նրանց: Հիմա՛ր...

ԱՐՈՒՍ. Ես չեմ եկել ձեր այդ խոսքերը լսելու: Այդպիսի խոսքեր ես շատ
եմ լսել և դա վերագրում էի ձեր ներվաճառության... դուք խոսում էիք
բաներ, որ հանգուրժիլի շին մեր երկրի բարեկամի համար:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ի՞նչ... ի՞նչ... դու եկել ես ինձ հանապա՞րհ ցույց տալու,
հարցաբննելո՞ւ... Քեզ անշուշտ ուղարկել է այն ինտրիգանը, այն
պրովոկատորը:

ԱՐՈՒՍ. Նա ինտրիգան և պրովոկատոր չէ, չափավորեցեք ձեր խոսքերը,
նա իմ ընկերն է...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Նա քո ընկերն է... Դու նրա հետ սիրային կապեր ես հաս-
տատել և նրա ցուցմունքներով վարկաբեկում ու վնասում ես քո բա-
րերարին...

ԱՐՈՒՍ. Լսեցեք. ես եկել եմ իմանալու, թե դուք որքան եք խղել ձեր կապը
ձեր անցյալի հետ...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Լսիր, չհամարձակվես խոսել այլևս... Ես քեզ ցույց կտամ
այդ խնդիրները շոշափել: Տեսեք, թե ուր է հասել բանը: Այդպե՞ս...
Դե որ այդպես է, լսիր, հիմա ես կասեմ: Այո՛, կասեմ: Թող այդ խիստ

լինի իմ կողմից, անգուց կամ կոսիտ... բայց իմացիր, որ ես վճռել էի... այո՛...:

ԱՐՈՒՍ. Դուք վճռել էիք...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Մի շատ կարևոր բան: Շատ մեծ բան էի վճռել: Ես վճռել էի քեզ ուղարկել Մոսկվա, բարձր ինժեներական կրթության, պատրաստել գիտական աստիճանի համար և ապա քեզ հետ լինել իբրև կյանքի ընկեր: Դու այդ ամենից զրկվեցիր:

ԱՐՈՒՍ. Մի՞թե...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Այո, ես հրեակայում էի բարձր գիտնականի կյանք քեզ հետ միասին: Քեզ պատկերացնում էի կաֆեդրայի վարիչ, ճոխ կյանքի մեջ, հանգիստ, ուրախ... Եվ այդ ամենը... և այդ ամենից դու ընդմիշտ զրկվեցիր:

ԱՐՈՒՍ. Այո՛, այո՛: Տեսնում եմ, թե ինչեր եք պատկերացրել: Տեսնում եմ, թե ինչերով եք ինձ սպառնում հիմա:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Քեզ ապաստանեմ ես, օգնեմ քո ծնողներին, կյանք տամ ե՛ս, գիտություն տամ քեզ, որ դու իմ դեմ այդպես հանդուգն խոսե՛ս: Երախտամոռ, անասուն...

ԱՐՈՒՍ. (Ցնցվում է) Հասկանում եմ, հասկանում...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Հասկանո՞ւմ ես...

ԱՐՈՒՍ. Հասկանում եմ: Մի կտոր հացի համար եմ ապրել ես մինչև օրս, և... ես իրավունք չեմ ունեցել: Ես մի քաղքենուհի եմ եղել և ինձ տեղն է հիմա, ես քնած եմ եղել, մի իսկապես որ անասուն...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Դու ինքդ դատիր...

ԱՐՈՒՍ. Դատում եմ: Անասուն, որովհետև ես ձեզ շարունակ լսում էի և չէի արթնանում... Կարծում էի դա ձեր ներվալյանությունն է, չէի կարծում, թե դուք... Ես մինչև հիմա կարծում էի, թե դուք տեխնիկական հակառակորդ եք: Հիմա բացվում է, որ...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Հա, չե՞ս կարող, գնա, խոսիր հրապարակում, որ ես ժողովրդի թշնամին եմ:

ԱՐՈՒՍ. Սպասեցեք, խնդրում եմ, սպասեցեք: (Լցված) Ոչ, սպասեցեք: Ես այդ չեմ ասում, ես... այլ ես մտածում եմ, թե... է՛հ... չեմ կարողանում բացատրել... (Խեղդվում է հուզմունքից):

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ես կբացատրեմ: Գնա՛ և հայտնիր, որ Մեսրոպյանը ժողովրդի թշնամի է: Գնա, էլի, գնա:

ԱՐՈՒՍ. Ա՛խ, թողեք, խնդրում եմ, նրանք դրա համար չեն միայն: Ի՞նչ նեղ հասկացողություն պորժերի մասին...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ձէ, գնա, հայտնիր, չէ՞ որ ես հիմա... ես քո ձեռին եմ...
հա, հա.

Ներս է մտնում եղիշեն և զարմացած նայում:

ԱՐՈՒՍ. Ես այդ չեմ ասում: Ինձ զբաղեցնողն այդ չէ այս բոսքիս, ձեր
մորթին չէ ինձ զբաղեցնողը... Դուք այդ մի ասեք, դուք ասացեք
այն, որ ես կոմերիտուհի, ինչպե՞ս է պատահել, ինչպե՞ս եմ ընկել
մի այսպիսի միջավայր, ինչպե՞ս չեմ նկատել այս վիճակը: Ես
իրավունք չպիտի ունենամ շինմասում աշխատելու, բանվորներին
օգնելու, իմ գործին նվիրվելու, որովհետեւ հա՞ց եք տվել ինձ կամ
ձեռողներին, ինձ պետք է ուղարկեք գիտնական դառնալու: Դուք
ինձ այդպիսով եք ուզում ճնշել: Թքել եմ այդ գիտութեան վրա, որ
ինձ շինմասից պիտի հանի: Դուք ինձ արգելեք կոմերիտուհի լի-
նել... «Երախտամո՞ռ»: Ես շատ եմ տանջվել, շատ եմ ճնշվել,
խեղդել ծնողներիս դրա համար: Նաեւ իմ տղետ ընտանիքը տնքում
էր այդ ծանր լճի տակին: «Երախտամոռ»: (Դռնում է) Ոչ, սխալ
էր: Ես շատ եմ երախտահատույց եղել, շատ եմ ստրկացել ձեր
առաջ: Ես եմ խեղդել ծնողներիս դրա համար, տանջվել: Ատում
եմ ինձ, ատում եմ իմ քուլամորթութեան համար, ատում եմ ամեն
մի հիշողություն իմ անցյալի մասին: Հիմա ինձ ո՞վ կասի կոմերի-
տուհի: Ես ի՞նչ կոմերիտուհի եմ: Ես կոմերիտուհի չեմ: Ես խաբել
եմ ամենքին, երբ ամեն անգամ ինձ ասել են լավ ձանաչիր մարդ-
կանց: Օ՛խ, այդ անցյալի բեռը, այդ ատելի անցյալի բեռը. այդ
բարոյական լուծը, այդ ծնողները, ինչքա՞ն ուժեղ է եղել անիծյալ
անցյալի մնացուկը...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Մի լրբանա...

ԱՐՈՒՍ. (Ռաբբ գետին է խփում, գոչելով) Չհամարձակվեք այդպես խո-
սել ինձ հետ: Ես ծախված ստրկուհի չեմ: Բավական է և այն, որ
քուլամորթ հանցավոր եմ իմ կոշման առաջ:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Դու, դու...

ԱՐՈՒՍ. Այո՛, այո՛: Այո՛, այո՛: Սա ո՞ր աշխարհքն է, որ դուք համար-
ձակվեք այդպես խոսել ինձ հետ: Վե՛րջ: Բավական է: Դե լսեցեք
ինձ: Ծնորհակալ եմ բոլոր եղած ու լինելիք բարիքների համար:
Ես ուզում եմ ազատվել: Մնաք բարով:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. (Սրբափվելով և անկապիստ) Ո՞ւր, սպասիր, հիմար...
(Բռնում է նրան):

ԱՐՈՒՍ. Ես հիմար չեմ... ես գնում եմ շինմաս... և թողե՛ք...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Սպասիր: Մի՞թե այդպես հեշտ ես թողնում քո ապագան,
անխելք:

ԱՐՈՒՍ. Ես կարիք չունեմ մի քաղաքական ապագայի: Ես ունեմ ապագա:
ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Նրա հետ... Վաղգենի՞ հետ...

ԱՐՈՒՍ. Այո՛, նրա հետ...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. (խայթված) Իմ թշնամո՞ւ հետ...

ԱՐՈՒՍ. Նա, որ ձեր թշնամին է, ո՞ւմ բարեկամն եք դուք...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. (Հաճախվելով վրան) Դու այդքան հանդուգն ես, այդ-
քան... Ուրեմն դու պիտի գնաս նրա մոտ... (Բռնում է նրան):

ԱՐՈՒՍ. Բաց թողեք ինձ, բռնակա՞ն է:

Դուան զանգ, եղիշեն գնում է բաց անելու և վերադառնում է
բանաստեղծի հետ:

ԲԱՆԱՍՏԵՂՄ. Կարելի՞ է, բարե ձեզ:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ի՞նչ եք կամենում:

ԲԱՆԱՍՏԵՂՄ. Ես ուզում եմ խոսել ձեզ հետ ֆիլմի մասին:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ես ձեզ հետ գործ չեմ ուզում ունենալ, դուք պասկվի-
լիստ եք:

ԲԱՆԱՍՏԵՂՄ. Իմ ֆիլմն է պասկվիլը:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ես այդ ստախոս ծերուկին դատի կտամ...

ԲԱՆԱՍՏԵՂՄ. Ո՞ւմ դատի կտաք, ձեզ արդեն դատեց ժողովուրդը:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ինչպե՞ս եք համարձակվում...

ԵՂԻՇԵ. (Միջամտելով) Հսիր, լսիր ինձ, թո՛ղ այդ, լսիր: Բանաստեղծ
ես, ֆիլմեր ես գրում, պոեմներ: Հասկացիր: Կապուտանը գեղեցիկ
կյանքն է, որի մեջ սարսափելի բաներ կան:

ԲԱՆԱՍՏԵՂՄ. Հաա՛... Ասում էիք... «Կապուտանը գեղեցիկ է»: Տե-
սա՞ք ինչ ասել է գեղեցիկ, երբ լճի մեջ խառնվում է ժողովրդի ար-
յունը: Արնի լիճը: Ահա թե ինչպես է կյանքը գեղեցիկ բուրժուաների
համար: Նրանք չեն կարող ապրել, մինչև ձեռք չբերեն միլիոնների
տանջելով ապրելու հաճույքը:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Հաճո՞ւյքը...

ԵՂԻՇԵ. Ապա ի՞նչ: Դու ուզում ես, որ գեղեցիկն արդա՞ր լինի: Դա չի
լինի, քանի որ ամենքն ուզում են լինել, ապրել, մնալ: Հասկացիր:
Ամենքը ոչնչացնում են ամենքին, որ լինեն: Դրան կասեն լինելու,
կյանքի կարիք: Սա է կյանքի փակագիրը, իմաստը: Հենց նրա հա-
մար, որ կյանքը լինի, պետք է տանջանքն ու արյունը լինեն: Ա՛յ,
սա հասկացիր:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Հա՛ա, այն վիշապին տրվելիք արյունը: Հիմա ես եկել եմ պահանջելու, որ ցույց տաք այդ արյան տեղը: Ումնի՞ց եք վերցնում այդ արյունը:

ԵՂԻՇԵ. Ինչպե՞ս թե ումնից:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. (Ձայնալի, բաճճ) Ո՞վ պիտի տա այդ արյունը: Մեկը պիտի լինի՞, որ մատակարարի այդ արյունը, որից դուք գեղեցկություն եք պատրաստում:

ԵՂԻՇԵ. Այդ դու գտիր, ես փիլիսոփայում եմ: Ես չգիտեմ...

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Զգիտե՞ք: Կամ դուք շարաշար միամիտ եք, կամ շարաշար շարամիտ:

ԵՂԻՇԵ. Տեսեք, տեսեք...

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. (Ընդհատելով) Սպասեցեք: Կարծում եք մենք խա՞ղ ենք անում: Իսկապես հեթա՞թ ենք ասում: Դե՞, բլրո՞ւլ, ֆանտազիա՞... Այդ վիշապն ահա օղակել է մեր Միությունը, այդ օձի բերանումն է մնացած աշխարհքն, այս բոսիս: Այդ դերը արյուն է ուղում: Նա միայն այդպես է կարողանում ապրել: Տեսեք, անգամ մի մզլած տերտեր իր մումիան է ուղում ապահովել, որ իր գոյությունը պահի անգամ մահից հետո: «Մնալ, մնալ»՝ ասում եք դուք, իսկ ապա համաշխարհային պրոլետարիատը, նա չի՞ սիրում մնալ: Կատա՞կ եք կարծում նրա կյանքը, որ խաղում եք նրա հետ:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ո՞վ է խաղում...

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Դուք: Ո՞ւմ արյունն եք ուղում տալ վիշապին: Ձեր սեփականը չեք տալ: Գիշատիչներինը նույնպես: Դուք ուղում եք պրոլետարիատի արյունը: Ահա թե որտեղից է ձեր այդ արյան պահեստը, հարգելի վարժապետ:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Դուք ծանր պատասխանատվություն եք վերցնում ձեզ վրա գրանդով: Ուրեմն ի՞նչ, դուրս է գալիս, որ մենք հակահեղափոխականներ ենք:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Ընկեր Մեսրոպյան, սրռեցեք ձեր դեմքը ձեզ համար: Ձեր հին դիրքերը նոր դիրքեր են արդեն: Դուք գնում եք դեպի ֆաշիզմ:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ի՞նչ... Դուք դրա համա՞ր էիք եկել: Դուք ստոր դրապարտիչ եք և հիմար պասկվիլիստ: Ահա ձեր անունը: Եվ դուք կոտեսներ:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Ես զրապարտիչ չեմ և ոչ պասկվիլիստ: Իմը ստեղծագործություն էր՝ ես, դուք, մենք, ես մի հասարակ բանաստեղծ եմ...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Հա, հա, հա, հազարան բլբուլը...

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Այո, սոցիալիզմի, որ ստեղծագործում է և երգում է այն:
Անհարազատներ... հակահեղափոխականներ... (Նշան է անում
Արուսին, սա վեր է կենում):

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ո՛ւր ես գնում... Ի՞նչ ես ուզում անել... Պետք է խոսել
դեռ...

ԵՂԻՇԵ. (Մեսրոպյանին) Սպասեցեք ես խոսեմ, սրանք իմ աշակերտ-
ներն են, վերջապես: Չեն համարձակվի լուր տանել... Մի՞թե
այդքան... Ոչ:

ԱՐՈՒՍ. Այո՛, այո՛... «այդքան»... Թողեք ինձ, բավական է...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. (Բաց քողմեղով) Գնա այն իմ հակառակորդի մոտ, անա-
ղուհացակեր անասուն...

ԱՐՈՒՍ. Չհամարձակվեք վիրավորել ինձ...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Գնա, գնա, մատնիր ինձ նրան...

ԱՐՈՒՍ. Հանգիստ կացեք, ձեզ համար ձրի տեղ չկա այնտեղ...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Լիրբ, ցույց կտամ քեզ...

ԱՐՈՒՍ. Հակահեղափոխական, սոոոր մարդ, դուք դեռ համարձակվում
եք խոսե՞լ: Արնալճի գիտնական, երբ ինքներդ եք թափել տվել ժո-
ղովրդի արյունը:

Բանաստեղծը լարվում է:

ԵՂԻՇԵ. Լուր, բավական է...

ԱՐՈՒՍ. Ոչ, ժամանակն է խոսելու (Բանաստեղծին) Ահա, սա է եղել
այդ գիտնականը: Հիմա իմացիր... (Պառլզա):

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Սա՞... Դե, էլ ի՞նչ ենք խոսում այստեղ: Գնանք: (Դուրս
է գնում):

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. (Արուսին) Անպա՛մ... (Ջայռույքից դողում է և գնում
մյուս սենյակը):

ԵՂԻՇԵ. Ինչպե՞ս կարելի է անպատվել գիտնական մարդուն, ինչ-որ
չնչին... բաների համար: Փիլիսոփայական հարց էր:

ԱՐՈՒՍ. (Խեղճաբերով) Դուք, իմ նախկին ուսուցիչը, չե՞ք ամաչում,
այդպես եք խոսում: Նրանք չնչին չեն, խնդրեմ... և սա «գործնա-
կան» հարց էր...

ԵՂԻՇԵ. (Գնալով Մեսրոպյանի ետևից) Դուխը մի բան չբերի՞:

ԱՐՈՒՍ. Բավական է, նա խորտակեց իմ կյանքը... (Ուզում է հեռանալ,
բայց այդ ժամանակ նրա հանդեպ ներս են մտնում Խոսրոսը, առա-
ջին պատկերի էֆսկուրսանտներից երկուսը և Արշակը: Արուսը շան-
քահաւր կանգ է առնում, նայում նրան: Նրանք շփոթվում են: Արուսը

գլուխը օրորում է): Հիմա հասկանալի է ամեն բան... (Արագ դուրս է գնում, դուրս գարկելով):

Ա. ԷՔՍԿՈՒՐՍՍԱՆՏ. (Նշան է անում իր ընկերոջը և Արշակին) Գնանք, հետո: (Նրանք դառնում են):

ԽՈՍՐՈՆԵՎ. (Նստում է) Տակ:

ԵՂԻՇԵ. (Ներս գալով) Սա է հեղեղը, շորացումը: Սա է «հեղեղի մահարգակը»...

Ներս է գալիս Մեսրոպյանը: Նա դեռ դողում է բարկությունից և չգիտե, քե ինչ անի, ուր շարժվի:

ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ. Ետ կանչեցիք դրան... Պետք է հնա և զանազան մեկնաբանություններով ինձ դուրս բերի հակառակօրդ... Պետք է ետ կանչել դրան, հասկացնել:

ԵՂԻՇԵ. Ես կհասկացնեմ, նրանք ինձ կլսեն:

ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ. Կլսե՞ն...

ԵՂԻՇԵ. Տեսական խնդիրներ էին, մի՞ տնհանգստանաք:

ԽՈՍՐՈՆԵՎ. Չոտ՞-ժ, պրավիլնո ոսսուժդանտ պարեն: Չեստնոյն սլովո: Ամենքը, որ բախտավոր լինեին, ինչի՞ց երևար անբախտ ու բախտավորը: Գնում էի Պառիժ մի օրով ընթերելու և վերադառնալու Թիֆլիս: Համն ինչո՞ւմն էր: Որ այդ րոպեին դու վաչելում ես՝ միլիոնները հաց շունեն: Թե չէ, բանվորներն աբդարություն են ասում: Ուրախությունը ցավի կողքին, ուրախություն: Տեսնո՞ւմ եք ոնց են ուրախ: Ինչի՞ցն է: Նրանից, որ մենք տխուր ենք: Ե՛յ բողո: Հիմի մենք ի՞նչ ենք, կինոյի տիպաժ, հի, հի, հի, հի: Ուժը չպահեցինք, խլեցին: Ո՞վ է մեղավոր: Տակ:

ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ. Լավ փիլիսոփա եք: Չեք կորցրել ձեր եռանդը:

ԽՈՍՐՈՆԵՎ. Տակ ի նազս բիտ: Արդարությունով կյանք չես շինի: Անձիդ վրա մտածիր, ջհանգամը մարդկությունը: Կապուտսո՞ն են ուղում, շուռ տվեք դաշտի վրա, թող հեղեղի:

ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ. Ինչպե՞ս ծնվեց այս սոսկալի խոսակցությունը: Մի՞թե ես աչն ասացի, ինչ որ ես եմ: Թերեւս սա դուրս տվեց իմ մուռը, իմ թույնը, իմ իսկական մարդը: Զայրույթս է գալիս... Ես չէի կամե՞նա շարժել այս ներքին մարդը: Ի՞նչ էր, որ ես դուրս տվի, իմ ե՞սը: Սա՞ եմ ես միթե... (Պառուզա) Երեի... Չեմ կարողանում զիջել, չեմ կարողանում թողնել իմ անհատականությունը: Ուժեղ է եղել իմ մեջ եսը, բուրմը, ես միշտ կամեցել եմ բռնանալ ամբոխին: Իմ մեջ ապրում են զարմանալի ուրվականներ: (Պառուզա) Այն աղջիկը գնաց... Մենք վերջանում ենք, ահա սարսափելին:

ԵՂԻՇԵ. Այո՞, սարսափելի է: Մեկ-մեկ ընկնում են հին հնարանները: Մարդիկ կապված են ունցյալի հետ, ազգի հետ: Սրանք կդնան, ի՞նչը կմնա:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Կմնա ամենաուժեղը՝ դարձյալ կյանքը: Դուք կյանքն եք սիրում, ոչ թե մարդկությունը, հայրենիքը, ազգը: (Պառլա) Այո՞, գնացքումն ենք, վագոնում նստած ետ-ետ ենք քաշում վագոնի նստարանը, բայց գնացքը տանում է մեկ: Գնում ենք փտելու և պարարտացնելու հողը, սիրելի վարժապետ: Կյանքից դուրս ենք գալիս և վաղը սարսափով կկաշենք հենց այն Կապուտանին, դեռ կօգնենք էլ, որ կառուցվի, և դա կլինի մեր բաժին կյանքը: (Պառլա) Այո՞, կմնա կյանքը, ամենաուժեղը:

ԵՂԻՇԵ. (Ալլալվաձ) Իսկ ինչպե՞ս եք պաշտպանում այդ ամենաուժեղը... ուրեմն ի՞նչ... կարո՞ղ է պատահել, որ ղիջն՞ք...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Թողեք ծակ փիլիսոփայությունը, ի սեր աստծո, թողեք այդ հայրենիքն ու ամեն բան: Կյանքը հայրենիք չունի: Զիջում ենք կյանքին, ղիջում ենք անգամ մահին մի ինչ-որ նորի համար, ո՞րն է այդ նորը... տեսնենք, տեսնենք ինչպես կծավալվեն ղեպքերը: Զի կարելի մեռնել, պետք է լինել, ապրել, թողնել մի բան իրենից հետո:

ԵՂԻՇԵ. Դա էլ է մումիա, այն տերտերի մումիան:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ոչ, գիտությունը մումիա չէ, ոչ էլ հայրենիք, ազգ: Տեսնենք, տեսնենք: Գնում է, գնում է կյանքը...

ԽՈՍՐՈՍՎ. Գնում է, գալիս է...

ԵՂԻՇԵ. Շատ կսխալվեք, եթե ղիջեք: Հազիվ երկիրը փրկելու վրա է: Մի ղիջեք: Երբեք մի ղիջեք:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Թողեք այդ: Սպասեցեք: Տեսնեմ ինչպես կծավալվեն ղեպքերը: Նա գնաց և... (Պառլա) Բայց ինձ իմ նախագիծը կարող է փրկել... ինձ, էս հոգեկան մղձավանջից: Է... գիտե՞ք, եթե իսկը խոստովանեմ...

Դուռն զանգ: Խոսքեր հեռանում է մյուս սենյակը: Մեսրոպյանը գնում է բաց անելու և վերադառնում է Մանուկի հետ:

ՄԱՆՈՒԿ. Գնում եմ շինմաս: (Նստում է և սուր նայում Մեսրոպյանին) Բաց ջրանցքի հետախուզումներն անցան: Ասում են խնդիրը շատ է լրջացել: Մեղ վրա լուրջ մեղադրանքներ են բարդվում:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ի՞նչ, ո՞ր մեղադրանքներ:

ՄԱՆՈՒԿ. Որ մենք գիտավորյալ ենք ձգձգել կառուցումը, որ մենք ոչ մի հիմք չունենք:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ոչ, ունենք, բաց ջրանցքը կատասարոֆիկ է:

ՄԱՆՈՒԿ. Կատասարոֆիկ է, պետք է այդ ապացուցել: Եվ ուրիշ բան էլ պետք է անել:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ի՞նչ...

ՄԱՆՈՒԿ. Ուրիշ բան... պետք է թողնել, որ թունելները փլչեն իրենց գլխին...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Թունելները փլչեն իրենց գլխին... Չեմ հասկանում...

ՄԱՆՈՒԿ. Թողեք խայտառակվեն Կապուտանի մեջ... Թողեք թունելները փլչեն իրենց գլխին:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Բայց ես զրա համար պատասխանատու եմ...

ՄԱՆՈՒԿ. Իրենք են պատասխանատու: Իրենք են քշում բանվորներին: ԵՂԻՇԵ. Իրենք են փլցնում... Կարիք չկա, որ մենք փլցնենք: (Նշանակալից նայում է Մանուկին):

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. (Անախորժած) Չեմ հասկանում... ուրեմն ի՞նչ եք ուղում, որ ես անեմ:

ՄԱՆՈՒԿ. Ոչինչ, Ոչինչ, Թունելները փլչում են՝ մի օգնեք պահելու: Միայն այդքան: (Նշանակալից նայում է Նղիշին: Պառլա):

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Այդ դեպքում ես կհրաժարվեմ գործից... Կհեռանամ քաղաքից:

ՄԱՆՈՒԿ. Ո՛ր, չե՛ք կարող... Ո՛ր եք գնում, կա՞ ճանապարհ... փախչում եք Բայեռի և Կամպանիայի մո՞տ, որոնց հետ դեռ կապ ունեիք մի քանի տարի առաջ և սպասում եք նրանց վերադարձի՞ն... հա՛, հա՛, հա՛:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Դուք այդ տեղեկությունները... Սո՛ւտ է դա...

ՄԱՆՈՒԿ. Ոչ, ճի՛շտ է, ճի՛շտ է...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Բայց ես ինչպե՞ս անցնեմ սուր միջոցներին...

ՄԱՆՈՒԿ. Ապա ի՞նչ եք կամենում: Ո՞վ լինի սրա պատասխանատուն: Ե՛ս: Ես միայն մի բան քեզն եմ այս ամբողջ գործի մեջ: Մի՞թե հույս ունեք, որ միայն ես կմնամ այս պատասխանատվության մեջ...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ապա ի՞նչ...

ՄԱՆՈՒԿ. Ընկեր գիտնական, մենք միասին ենք մշակել այս «Թեղերը», բարեհաճեցեք շարունակել «մշակումը», ես մենակ չեմ լինի... «Հիմնավորեցեք» մինչև վերջ:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Իմ թեղերը փշրված են: Տեսնո՞ւմ եք ինչ ճնշում է դիմից: Սա մեկը չէ, երկուսը չէ: Սա մի ամբողջ ժողովուրդ է, անիծված լինի...

ՄԱՆՈՒԿ. Իմ գործը չի դա, միասին ենք սկսել, միասին էլ պետք է վերջացնենք:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ուրիշ բան մտածենք:

ՄԱՆՈՒԿ. Այլևս ուշ է: Մենք վտանգված ենք, պետք է «գործն» անել, դիժը տանել մինչև վերջ, իբրև «գիտական», իբրև շգիտեմ ինչ... Թեկուղ պետք է դիմել պարզապես էքսցեսներին... (Կատաղելով) Ապա ինչպե՞ս... Ուղում եք որ ե՞ս լինեմ պատասխանատուն... Մենք «այնտեղ» միասին կլինենք... Դե, ես գնացի: Մենք կազմակերպել ենք արդեն: Սկսում ենք: Յտեսություն:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Սկսո՞ւմ եք...

Ճանապարհ է դնում նրան և վերադառնալով անցնում է իր առանձնասենյակը: Դուան քերկ քիսկոց: Եղիշեն բաց է անում դուռը: Այնտեղ կանգնած է Արշակը:

ԱՐՇԱԿ. Ներողություն: Շինմաս եմ գնում: Ասացի՝ ինժեները բան-ման կունենա ապսպրելու: Մի ժամ է սպասում եմ դրսևում: Մեկ էլ պիտի խնդրեի ինժեներին, որ եթե կարող է ինձ տեղ ուղարկել տա:

ԵՂԻՇԵ. Այդ կանենք: Դու այս կապոցը տար շինմաս ու տուր իմ հանքանյութ պահող տղային: Լսիր, ինչո՞ւ վերջացավ Մարգարիտի հարցը: Նա թշնամացրեց Վազգենին քեզ հետ:

ԱՐՇԱԿ. է, անցած բաներ են, եղբայր Եղիշե: Մի՞րաք ենք եղել, շատերն են ինձ պես:

ԵՂԻՇԵ. Բայց Վազգենը քո այն... սպանածի որդին է:

ԱՐՇԱԿ. Հա, իմացա: Դրա համար եմ հեռանում:

ԵՂԻՇԵ. Լավ ես անում, նա քեզ վնասելու է: Գյուղացիք էլ են ուզում հեռանալ: Տրտնջում են, թե ինչո՞ւ են շորացնում լիճը, երկիրը: Չեն ուզում սշխատել: Եթե մի թշնամի մարդ նրանց կազմակերպի, դրանք կարող են թունելը թողնել, գնալ, դործը կտապալվի, և երկիրը կմնա սուսանց ջրի: Վատ է, շատ վատ:

ԱՐՇԱԿ. Գիտեմ... դե անում են, իմ ձեռին ի՞նչ կա, քո ձեռին ինչ:

ԵՂԻՇԵ. Իհարկե: Բայց ասում եմ, եթե մի մարդ նրանց կազմակերպի, դործը քանդված է:

ԱՐՇԱԿ. Դրուստ է, Կապուտանը կխանգարվի: (Նշանակալից նայում է Եղիշեին):

ԵՂԻՇԵ. Դե գնա ու քեզ զգուշ պահիր: Իհարկե, քեզ համար լավ կլինեք, որ Վազգենը շինմասում չլինեք: Նրան էլ պահում են շինմասում, որովհետև մենակ նա կարող է Կապուտանն իջեցնել: Նա որ չլինի,

Կապուտանի հարցը վերջացած է: Դե, բարեկամաբար ասացի, բանի
վաղգենն այնտեղ է, զգույշ կաց նրանից:

ԱՐՇԱԿ. Շատ շնորհակալ եմ: է, ես գիտամ:

ԵՂԻՇԵ. Գնա ու գործդ լավ բռնիր: (Արշակը հեռանում է: Նրա ետևից)
Լսիր, ուղում են վաղը՝ Մայիսի 1-ին հասցնել թունեկը... աշխատե
արեք «հասցնեն»... (Ծիծաղում է):

ԱՐՇԱԿ. «Տեսնենք»... (Ծիծաղում է):

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ԱՐԱՐ ՀԻՆԳԵՐՈՐԿ

ՊԱՏԿԵՐ ԱՌԱՋԻՆ

Թունելի մեջը կիսամուր կամարներ: Թունելը զնում է ձախից դեպի կիսամուր աջ,
ուր էլքն է դեպի դուրս:

ՄԱՆՈՒԿ. Ողջ գիշերը կուլեկտիվը հավաքել, բոլորիս քնից կտրել, թո՛ւնել
են հասցնում մինչև վաղը: Ի՞նչ է ուղում դրանով ապացուցել:

ԵՂԻՇԵ. Պարզ է, մինչև վաղը, հեղափոխության տարեդարձին հասցնել
նվերը՝ պատրաստի թունելը:

ՄԱՆՈՒԿ. Ոչ... Նրանց միտքն ուրիշ է: Ուղում են թո՛ւնելից անմիջապես
հետո բացօթյա ջրանցքն սկսել: Իրենց ծրագիրը:

ԵՂԻՇԵ. Եթե մինչև այդ չվերջանա գործը:

ՄԱՆՈՒԿ. Ուղենք, շուղենք, ելքն այդ է: Պետք է նրանց թողնել թո՛ւնելի
տակ... Քեզ ասում եմ, եթե լանենք, մենք նստած ենք արդեն:
Կասկածներն ուժեղացել են:

Ձախից մտնում են Սմիրնովը, Բագրիցկին, Միֆայելյանը,
Վազգենը:

ՍՄԻՐՆՈՎ. Ես չեմ հասկանում ստորերկրյա ջրերի ու քարաբեկորների
անկարելի, անհնարին այս սիստեմը...

ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ. Եվ եթե մենք շարունակեինք, կմնայինք ստորերկրյա
ջրերի ու քարաբեկորների այդ սիստեմի մեջ:

ԲԱԳՐԻՑԿԻ. Հաղիվ թե դուրս գայինք, ճիշտ է:

ՍՄԻՐՆՈՎ. Սիգիֆյան աշխատանք են տանում բանվորները: Ուղղակի
հերոսներ են: (Վազգենին) Անպատճառ այս գիշեր պետք է ավար-
տել թունելը:

ՎԱՋԳԵՆ. Անպատճառ: Վերջին թունելը, վերջին սաբոտաժը, սատանան
տանի... շուտ վերջացնենք, սկսենք բացօթյա ջրանցքը:

ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ. Մի փոքրիկ լուսամուտ էլ բանանք՝ բավական է: Միայն
լույսը երևա: Գիտե՞ք ինչ, ընկեր Բագրիցկի, ես էլ եմ ինժեներ,

ինչպես և դուք: Ես էլ եմ հասկանում այս անհնարին դժուարք, որի մեջ դեկ էն մեղ, դուք երեկ ասացիք՝ սխալմամբ, այդ կտեսնենք սխալմամբ, թե այլ կերպ, բայց դուք կտեսնեք, որ ժողովուրդն անվնասելի է: Նա այս սաբոտաժն էլ կքշի, կսրբի ոտով ու առաջ կգնա: Ժողովուրդն անվնասելի է վերջիվերջո: (Գնում են):

ՄԱՆՈՒԿ. Այս անգամ աստծով այդ բանվորներին կթաղենք թունելի տակ և ամեն բան կվերջանա:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. (Աչից մտնելով) Որտե՞ղ են Արուսն ու աչն բանաստեղծը... Եկա՞ն շինմաս:

ՄԱՆՈՒԿ. Չգիտեմ:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ուրեմն դեռ շինմասում չեն:

ՄԱՆՈՒԿ. Չգիտեմ: Ինչո՞ւ եք անհանդիստ:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Նրանք կարող են հայտնել մեր այն... խոսակցության մասին:

ՄԱՆՈՒԿ. Դրա համար էլ պետք է շտապել: Ընկեր Մեսրոպյան, մտածելու ժամանակ շմնաց: Դեռնիք:

Հեռանում են աչ, բացի եղիշեից: Աչից ներս է գալիս Արշակը, որ մի փոքր խմած է:

ԵՂԻՇԵ. Հը՞, չհեռացրի՞նք եղ...

ԱՐՇԱԿ. Գործերը խառնվեց, մնացինք:

ԵՂԻՇԵ. Ի՞նչ են անում գյուղացիները:

ԱՐՇԱԿ. Խոսացի հետները, հեռանում են:

ԵՂԻՇԵ. Շա՞տ է նստում սարը:

ԱՐՇԱԿ. Մի գլուխ փուլ է գալիս: Զուրը մի կողմից է քչքչում, ցեխը մյուս կողմից լցվում, քարաբեկորը ճամփա չի տալիս: Հրե՛ս, դի՛նամիտները դրել են, վախում են պայթեցնեն փուլ դա:

ԵՂԻՇԵ. Շատ է աշխատում, որ վերջացնեն առավոտ ժամը 10-ին...

«փորձանք» չպատահի՞ հանկարծ: (Նշանակալից հայացք) Վերջ կտան մնացած թունելներին, խրատ կլինի այս մեկը...

ԱՐՇԱԿ. Բա ի՞նչ...

Ուրախ տրամադրությամբ: Եղիշեն գնում է աչ: Զախից ներս են գալիս՝ Լիպարիտը, Մխոն և մի խումբ պիոներներ, վերջիններս գիրլանտներ, պլակատներ և դրոշակների խուրձ ունեն ձեռներին: **ԼԻՊԱՐԻՏ.** Մի քանիսը կպցրեք այստեղ, մնացածը՝ թունելի մուտքի առաջ:

Ա. ՊԻՈՆԵՐ. Իսկ նրանք կհասցնեն՞ վաղը:

ԼԻՊԱՐԻՏ. Կհասցնեն:

ՄԽՈ. Դժվար թե:

ՀԻՊԱՐԻՏ. Մնացել է մի մետր: Հանդեսը չի լինի, Լթե պատրաստ չի լինի
թունելը: Այնքան որ երկու կողմից միանան: (Գնում են աջ):

Ա. ՊԻՈՆՆԵՐ. Հանդեսը կլինի, չէ՞:

ՀԻՊԱՐԻՏ. Անպատճառ և փառավոր:

Բ. ՊԻՈՆՆԵՐ. Կմիացնեն՞ թունելը:

ՀԻՊԱՐԻՏ. Կմիացնեն էլ ու կնկարեն էլ: Ծտի պես կանցնեն թունելի
միջից:

Գնում են աջ: Չախից ներս է մտնում Սիմոն, որը գինով է:

ԱՐՇԱԿ. Շա՞տ ևս մնալու էս քանդվածում:

ՍԻՄՈՆ. Հա, ի՞նչ կա:

ԱՐՇԱԿ. էս դինամիտները կրակելով, վերջն ո՞ւր են հասնելու:

ՍԻՄՈՆ. Զհանամի մեջտեղը, ի՞նչ կա:

ԱՐՇԱԿ. «Զգույշ» կրակիր, էնպես կրակիր, սարը փուլ չգա ու հաշիվ-
ները վերջանա...:

ՍԻՄՈՆ. է՞դ իր տեղն ունի, ժամանակն ունի...

ԱՐՇԱԿ. Որ իմանում ես, էլ ի՞նչ ասեմ: Դե, զգույշ, Սիմոն, զգույշ:
Հասկանում ես, էլի, «զգույշ»...

Չախից ներս են գալիս Թեոսն ու Համոն:

ԹԵՈՍ. Այ տղա, սա ինչե՞ր է ասում:

ՀԱՄՈ. Բան եմ ասում, Կապուտանը թողնում են: Ասում են սխալ ա
քանդած: Սարը փուլ ա գալու:

ԹԵՈՍ. (Սուր նայում է Արշակին) Ինչեր ես դուրս տալիս:

ԱՐՇԱԿ. Ասա, որ Կապուտանը թողնում եք, էլ ո՞ւր եք բանվորներին
փորձանքի բերում:

ԹԵՈՍ. (Սուր նայում է Արշակին: Չախից ներս են գալիս Պետիկը, Վար-
դաշը և մի բանի բանվորներ):

ՊԵՏԻԿ. Ո՞ւր եք գնում, ընկերներ, դեռ հերթափոխը չի եկել, ետ գնացե՛ք
Հա, Թեոս, էս ո՞ւր ես դուրս եկել, դեռ հերթափոխը չի եկել:

ԹԵՈՍ. Ընկեր Պետիկ, Կապուտանին վե՞րջ են տալիս:

ՊԵՏԻԿ. Ո՞վ է ասում վերջ են տալիս: Հրես թունելը պրծնում ենք ու
սկսում ջրանցքը:

ՀԱՄՈ. Ընկեր Պետիկ, դրուստ ասա, բան իմանանք:

ՍԻՄՈՆ. (Դիմելով է) Դրուստ ասա, կյանքի հարց ա:

ՀԱՄՈ. (Պետիկին) Հո չեք դոռի, գնանք մնանք հողի տակ:

ՊԵՏԻԿ. Ոչ, կամավոր է գնալը: (Թեոսին) Ի՞նչ, վախենո՞ւմ ես...

ԹԵՈՍ. Ի՞նչ կա, որ վախենամ: Թունե՞լ չեմ տեսել:

ՀԱՄՈ. Ես չեմ գնա...

ՍԻՄՈՆ. Ես էլ...

ԱՐՇԱԿ. Բա հիմի թունելը չեք թողնի կիսատ: Անսպասճառ հո չի՞ փրկելու, գնանք, ամոթ ա:

ԲԵՆՈՍ. Դու մեր գործին մի խառնվի:

ԱՐՇԱԿ. Ես չեմ խառնվում: Ասում եմ գործը շինա:

ՊԵՏԻԿ. (Հեռախոսում է) Գրասենյակ: Վաղդե՞նն է: Ընկեր Միքայելյան, Վաղդեհեն աշգահե՞ղ է, եկեք, խնդրեմ, միասին: Դինամիտները չեն պայթեցնում, հերթափոխը շուտով կգա, գործը կանգնում է: Հա, հա, շուտ: (Գնում է քունելը):

ՀԱՄՈ. Ախպեր, թողեք գնանք, մեր կոլխովի նախագահը թույլ չի տալիս էստեղ մնանք: Ես տուն եմ գնում:

ՍԻՄՈՆ. Ես էլ եմ գնում:

ԱՐՇԱԿ. Այ տղա, ո՞ւր եք գնում: Զուրը ձեր բամբակի համար է:

ՀԱՄՈ. Հա հենց մեր հանդե՞րն են շորացնելու:

ԱՐՇԱԿ. Վերջը լավ կլինի, վերջը: (Ծիծաղում է):

ՍԻՄՈՆ. (Արշակին) Գնանք գյուղ, ես էլ քո կենացը խմեմ: Դու իմք խմեցիր:

Աջից գալիս են Թորոսը, Օհանը, Բաբսեղը, Մարգարիտը և ուրիշ հերքափոխ բանվորներ:

ՎԱՐԴՈՒՇ. Դե, հերթափոխն եկավ, ընկերներ, գնանք:

ԹՈՐՈՍ. Ի՞նչ կու, ընկերներ, ինչի՞ եք հավաքվել:

ՎԱՐԴՈՒՇ. Համոն, Սիմոնը չեն գնում պայթեցնելու: Ընկերներ, բանն ինչո՞ւմն է: Գուցե կարծում եք վտանգավոր է, բայց դրա տեխնիկական կարգն ապահովել ենք: Անմտածել գործ որ բռնես, հաց ուտելն էլ է վտանգավոր: Թեոս, ո՞վ է բանվորների միտքը պղծատրել: Գնանք, հերթով ցուլց կտանք, թե ինչպես պիտի պայթեցնենք:

Ներսե էմ մտնում Վաղդեհ, Միքայելյան, Մեսրոպյան և Նիկե:

ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ. Հը՞, Թեոս, ի՞նչ եղավ քարաբեկորը:

ՍԻՄՈՆ. Մնացել է գլխներիս կախված:

ՀԱՄՈ. Ասում են սարը իջնում ա:

ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ. Գնանք տեսներեք ի՞նչ սար է իջնում: Վաղդե՞ն, դու մնո՞ւմ ես:

ՎԱԶԳԵՆ. Ինչպե՞ս, ես գալիս եմ: Գնանք: Դե, Թեոս:

Թեոսն անխոս կանգնում է:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. Ամոթ բեղ: (Բանվորները շրջապատում են նրան և կիսա-
ձայն համոզում: Վազգենին) Եկ այս կողմ, բան հմ ասում: (Նրանք
փաշվում են մի կողմ և սկսում են ցածրաձայն մի վեճ, որ հետզհե-
տե տախանում է: Նրանց մոտ են հավաքվում Մեսրոպյան, Վարդուշ,
Եղիշե, Արամ):

ՀԱՄՈ. (Մի ֆանի զժգոհներ ի հավաքելով մի կողմ) Հեշտ են ասում
«մահեր թունկը»... Երկուսին էլ գործից հեռացնելու են, հերսից ինչ
ասես հրամայում են:

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. Հեռացնելու են, ինչո՞ւ...

ՀԱՄՈ. Ա՛յ, էսպես գործերի համար:

ԱՐՇԱԿ. Դրա համար են դուռում:

ՀԱՄՈ. Բա ի՞նչ, հիմի իրենց համար ի՞նչ կա որ...

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. Ուրիշ բան կլինի, սպասենք իմանանք: (Մի կողմ են փաշ-
վում ու նայում տառակուսած Վազգենին և Միֆայելյանին):

ՎԱԶԳԵՆ. (Արդեն լսելի ձայնով) Ո՛չ, այդպես չի կարող լինել: Այստեղ
պրովոկացիա է եղել:

ՄԱՆՈՒԿ. Լսիր, մի՞թե շիտ տեսնում՝ տանուլ ես տվել, վարկաբեկել ես
գործը, մասսաներին զրգոել, վաղն անցիր, թող ուրիշներն անեն:
Բավական է:

ՎԱԶԳԵՆ. Մասսաների մասին մի խոսի:

ՄԱՆՈՒԿ. Շատ լավ: Այն ժամանակ խնդրեմ, ընկեր Մեսրոպյան, բա-
ցատրեցեք բանվորներին, վճռեցեք, թո՛ւյլ եք տալիս պայթեցում-
ները:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Եթե ես դեռ ղեկավարում եմ, ես կատեգորիկ դեմ եմ
թունիլն այդպես արագ բանալուն: Ես արգելում եմ շտապ պայ-
թեցումները:

ՎԱԶԳԵՆ. Մենք շտապում ենք և կանխ:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ես կբողոքեմ:

ՎԱԶԳԵՆ. Խնդրեմ:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Այն ժամանակ արեք, ես պատասխանատու չեմ զոհերի
համար: Սա կառուցում չէ, այլ անհոգություն բանվորների կյանքի
դեմ:

Դեռում է:

ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ. Ի՞նչ զոհերի մասին է խոսքը: Այստեղ զոհեր չեն կարող
լինել: Այստեղ կան կարգ ու ապահովություն: Ինչո՞ւմն է բանը:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. (Բանվորներին) Ի՞նչ եք կանգնել: Ներսիսին իր բրիգադով
թողել եք թունիլի միջին մենակ, դուք փախել եք, թե սար ա փուլ

գալիս, նրանց էլ դուրս բերեք: Բա դուք ամոթ չե՞ք քաշում: Բա էս թունելն ո՞վ ա քանդել: Թեոս, էս քեղանից չէր, ո՞վ ա քեզ խելքից հանել: Թշնամու խոսք ես լսել: Դե, եկեք:

ԹԵՈՍ. Ես գալիս եմ, ո՞վ է ասում չեմ գալիս:

ՆԵՐՍՈ. (Ներս գալով ձախից, նա ցեխոտ է ոտից զլուխ, կարմրած, քրտնած) էս դինամիտներն ինչի՞ եք թողել, դուրս եկել: (Սպառնալով բռնաբերել) Ո՞վ ա խանգարում մեր աշխատանքը: Տեսեք, հա, կընկնի ճանկերս, կրոնհնք բկից ու էն ժամանակ վա՛յ նրան: Դե՛, ապա՞...

ՎԱԶԳԵՆ. Գնանք: (Դնում են):

Մնում են Համոն, Մանուկը, Արշակը, Սիմոնը:

ՎԱՐԴՈՒՇ. (Ներս վազելով ձախից) Ո՞ւր են Սիմոնն ու Համոն: (Նկատելով նրանց) Դե, եկեք: Հասկանո՞ւմ ես, ութերորդն էլ է վտանգավոր, ձեռք չտաք: Գնանք:

ՀԱՄՈ. Գալիս եմ:

ԱՐՇԱԿ. «Զգուշ», Համո, «զգուշ», հասկանո՞ւմ ես...

Վարդուշը խեք նայում է Արշակին ու մտնում բունելը: Արշակը նշանակալից նայում է Սիմոնին, սա պատասխանում է նույն ճայացով:

ՄԱՆՈՒԿ. Պայթեցնում է, թունել է կառուցում... աչքակապով յո՞ւններ են, հանցանքներ են ուղում ծածկել: (Հեռանում է աջ):

ԱՐՇԱԿ. «Զգուշ», Համո, «զգուշ» (երգեցիկ) ա՛յ, անիրավ, «զգուշ» (Աչքով է անում Սիմոնին ու Համոյին, որ ծիծաղելով մտնում են բունելը: Արշակը հեռանում է աջ):

ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ. (Խորհից ետ գալով և ցույց տալով դեպի ձախ) Ութերորդը վտանգավոր է, դեռ չես պայթեցնի: Կարող է անցքը փակվել: Մնացածը կպայթեցնես, բոլորին նախապես հեռացնելով: Իմացա՞ր ինչպես պիտի անես:

ԹԵՈՍ. Առաջին անգամ եմ պայթեցնում:

ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ. Ապա ինչի՞ էիր դուրս եկել թունելից:

ԹԵՈՍ. Թունելը չի ջղայնացնում, ընկեր Միքայելյան, էս մեր թշնամիներն են ջղայնացնում: Զօր կռվում են, գիշերը կռվում են: Էն որ կռվում են, թե նպատակ չկա, թունելը դժվարանում ա, ախր, որ նպատակ կա, դժար թունելն էլ թեթե ա գալիս:

ՎԱԶԳԵՆ. Դու թշնամիներին մի լսի:

ԹԵՈՍ. Ընկեր Միքայելյան, քեզ հետ կրտսեր էլ կգնամ, չուրն էլ: Մի բաց արա էս ճամփին, փակիր էդ թշնամիներ ընդմեջ, մեռանք էս անհավատների ձեռքին:

ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ. Բաց կանենք, միասին բաց կանենք: Վախիլ մի: Դե, Թեոս չան, դու այն գլխից պայթեցրու, ես մյուս գլխից ներս կգամ, կասեմ ինչպես անենք:

ԹԵՈՍ. (Վնուկան շարժումով) Դեմք, ես ցույց կտամ Կապուտանը սեահողիներին: (Վազում է ձախ):

ԹՈՐՈՍ. (Նրա ետևից) Թեոս, զգուշ:

Թուրք գնում են դեպի ձախ: Թեոսը գնում է ձախ կողմը: Նրան հետևում են մյուսները: Սիմոնը գնում է դեպի աջ, իր հետ տանելով Արշակին:

ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ. (Գնալով, վազգնեին) Դու այստեղ մի մնա, կա՛մ մեզ հետ, կա՛մ դուրս:

ՎԱԶԳՆՆ. Կգամ ձեզ հետ:

ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ. Շուտ եկ, շմաս:

Գնում են: Ներս է շտապում Արուսը:

ԱՐՈՒՍ. Վարդուշ, հկ այստեղ, ես ուզում եմ Վազգենին մի լուր հաղորդեմ...

ՎԱՐԴՈՒՇ. Ի՞նչ լուր:

ԱՐՈՒՍ. Ախ, ինչպե՞ս հաղորդեմ, ճնշվում եմ, ուժ չունեմ: Խնդրում եմ ինձ բացատրես, ինչպե՞ս կհասկանաս իմ պատասխանատվությունը: Մեսրոպյանը քայքայեց գործը և ես մասնակից եմ դառնում դրան՝ թաքցնելով նրա դեմքը: Հիմա ի՞նչ կլինի իմ դրությունը: Ես խելագված էի Մեսրոպյանի բարեբարությունից, ես հավատում էի նրան...

ՎԱՐԴՈՒՇ. Սպասիր դիմամիտները պայթեցնեն՝ գնա խոսիր:

ԱՐՈՒՍ. Ոչ, ոչ, պետք է անմիջապես:

ՎԱՐԴՈՒՇ. Եթե կարծում ես պետք է, գնա անմիջապես: Բայց ի՞նչ ես այսպես շտապում...

ԱՐՈՒՍ. Ես խոսել եմ Մեսրոպյանի հետ... Նա հակառակորդ է: Նա կարող է կառուցմանը վնասել... սաբոտաժ անել...

ՎԱՐԴՈՒՇ: Դե նա սկզբից էր սաբոտաժ անում:

ԱՐՈՒՍ. Ոչ, սա ուրիշ բան է: Ես հասկանում եմ ինչ եմ արել: Վարդուշ, ես սոսկում եմ:

ՎԱՐԴՈՒՇ. Այո՛, հիմա ես ասում, երբ արդեն բավական ուշ է:

ԱՐՈՒՍ. ...Ինչո՞ւ... Ի՞նչ մտքով ես ասում...

ՎԱՐԴՈՒՇ. Արդեն վնասը տվել են...

ԱՐՈՒՍ. Ի՞նչ ես ասում... Ի՞նչ են արել...

ՎԱՐԴՈՒՇ. Նո՞ր ես հայտնում... Մեզ մտքերի են այս անել թունելը, որ մնանք միջին, թունելը վնասարարական նախադիժ է...

ԱՐՈՒՍ. Ոչ, միայն այդ չէ: Սրանից ավելի վատ բան դուրս կգա, քան կարծում ես: Ես նախազգում եմ ինչ-որ աղետ: (Սաբափի մեջ ընկնելով) Սարսափելի բան է, սարսափելի բան է... Ես կկործանվեմ, եթե ես իսկույն չհայտնեմ, ես կորած եմ: Պետք է անմիջապես, պետք է անմիջապես...

ՎԱՐԴՈՒՇ. Ուրեմն գնա, շուտ արա հայտնիր, եթե...

ԱՐՈՒՍ. Ես վախենում եմ Վաղգենից, նա որ իմանա... հիմա ինչպե՞ս հայտնեմ Վաղգենին, ի՞նչ կմտածի իմ մասին: Ես նրան ուզում եմ հաղորդել մի սարսափելի բան...

ՎԱՐԴՈՒՇ. Է՛յ, սպասիր, չլինի՞ վտանգավոր բան գիտես, ի՞նչ կա, շուտ ասա...

ԱՐՈՒՍ. Ես տեսա Եղիշեին, Արշակին, այն հոսքերին Մեսրոպյանի տանը: Նրանք, ինչպես երևում է, մի շարամիտ բան են դավադրում...

ՎԱՐԴՈՒՇ. (Հանկարծ գլխի ընկնելով) Հիմար, հիմարի գլուխ, արդեն դավադրել են... Հիմա պարզ է՝ Դո՞ էիր ասում, թե քեզ պիտի կործանի:

ԱՐՈՒՍ. Այո՛, դա, դա, սարսափելի է... Նրանք կանեն այդ ոճիրը... Բայց ո՛չ միայն այդ է, կա մի ավելի սարսափելի բան, որ ինձ պիտի կործանի... Ա՛խ, ինչպե՞ս հիմարացա, չհայտնեցի առաջ: Հիմա ես սլարտավոր եմ հայտնել, հիմա բացվեց, որ նա հակառակորդ է: Սարսափելի է, Վարդուշ, սոսկալի է, ես ծածկել եմ այդ Վաղգենից, քեզանից, ամենքից...

ՎԱՐԴՈՒՇ. Ուրեմն անմիջապես գնա հայտնիր...

ԱՐՈՒՍ. Այո՛, այո՛, հայտնեմ... բայց ինչպե՞ս, ինչպե՞ս, ինչպե՞ս հայտնեմ, դա իմ կործանումն է, եթե հայտնեմ, վերջացած է իմ գործը, ես դառնում եմ ժողովրդի թշնամու ընկեր... հասկանո՞ւմ ես, Վարդուշ... Բայց եթե ես չհաղորդեմ, ավելի մեծ աղետ կլինի...

ՎԱՐԴՈՒՇ. Դեհ, շուտ...

ԱՐՈՒՍ. Վարդուշ, ես կորա, ես կորա, ես թաքցրել եմ մի այնպիսի գաղտնիք, որ եթե սկզբից ասեի՝ այս ամենը չէր լինի... (Բռնում է վարդուշին և դողում):

ՎԱՐԴՈՒՇ. (Քաշում է նրան դեպի ձախ) Եկ: (Շարժվում է դեպի խորք):

ԱՐՈՒՍ. (Դողում է) Սարսափելի բան է, սոսկալի...

Զախից ներս շտապում են Սիմոնն ու Համոն և գալիս անցնում սրանց մոտով՝ դեպի աջ:

ՎԱՐԴՈՒՇ. (Նայում է նրանց անհանգիստ) Հը՞... *ինչի՞ դուրս եկան սրանք...* (Վազում է դեպի ձախ):

ՍՐՈՒՍ. (Վախեցած) Շուտ, շուտ... (Հետևում է նրան):

Հանկարծակի իրար հաշորդող քնդյուններ ձախակողմից: Մըր-
նում է: Աղաղակ, որը խեղդվում է և ապա լուրջյուն: Խորհում մեկը
լուցկի է վառում:

ՍՐՈՒՍ, (Ճշում է) Ա՛-ա՛...

ՎԱՐԴՈՒՇ. (Դեպի աջ վազելով) Օգնեցե՛ք, օգնեցե՛ք...

ԶԱՅՆ. (Ահաբեկ) Թունե՛լը փլվեց, հասե՛ք...

Սիլուետը հայտնվում է և կրկին կորչում խորհում:

ՎԱԶԳԵՆ. Հասե՛՛ք... (Երևում է ձախ կողմից ներս):

Մի երկրորդ քնդյուն լսվում է ձախ կողմից շատ մոտ: Լու-
րյուն: Աջ կողմից, լապտերը ձեռին ներս է գալիս Արշակը: Նա
գնում է շորս կողմը և նկատելով փլվածի մեջ կիսովին քաղված
Վազգենին, շուտ է գալիս, որ ետ գնա:

ՎԱԶԳԵՆ. Թ՞վ կա աչդա՛հդ: (Հետևում է):

ԱՐՇԱԿ. (Ուրիշ կողմ է նայում, իբր չի տեսնում) Մա՞րդ կա, թե աչքիս
է երևում:

ՎԱԶԳԵՆ. Ո՞վ է, եկ... (Ծանր հետևում է):

Արշակն ուրիշ կողմ է նայում, կրկին նայում է Վազգենին և
ապա գնում դեպի աջ: Մըրնում է: Պատուգա:

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ԱՐԱՐ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ՊԱՏԿԻՐ ԵՐԿՐՈՐԴ

Թումեյի մոտեր: Պատին հեռախոս: Կանգնած է պահակը՝ հրացանն ուսին: Աջ ու ձախ մոտեր:

Հանկարծ աչից ներս են րափվում երիտասարդ բանվորներ: Մի ֆանիսը լապտերներով, մյուսները բահերով ու գլունգներով. նրանց մեջ է նաև Մուրան:

ԱՐՄԻԿ. Բոլորն են թաղվել:

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. Վաղեք... (Վազում են ներս):

Մտնում են աչից Մանուկը, Մեսրոպյանը, Նղիշեն:

ՄԱՆՈՒԿ. Տեսնես իրենք էլ մնացել են տակին...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Հնարավոր է...

ՄԱՆՈՒԿ. Հիմա որ վերջացավ, տանուլ տվին:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Արդեն ոչ մի կասկած:

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. (Մտնելով աչից Վազների հետ) Թաղվածներ կան...

ՄԱՆՈՒԿ. (Նրա ետևից) Կարծեմ բռնորդ... Իհարկե, կթաղվեին... Մի դնաք, վտանգավոր է:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Հողը փուխը է, կքաղվի:

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. Ինձ տվեք լապտերը: (Խլում է լապտերը Մանուկի ձեռքից, գնում է ձախ, ետ նայելով) Տեսեք դուրսն էլ ուղեբ՞ր կան, բերեք օգնություն:

ԵՂԻՇԵ. Դնանք օգնենք: (Գնում է դեպի ձախ կողմի խորք):

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐԻ ԿԱՆԱՅՔ. (Ներս են վազել լապտերներով) Որտե՞ղ են, որ տեղ են... վո՛ւշ... վո՛ւշ...

ՊԱՀԱԿ. (Նրանց ետևից) Ո՞ւր, ո՞ւր, ո՞ւր, ե՛տ արեք, ե՛տ, իրավունք չկա: (Պահակը բռնում է նրանց դեպի աչ: Մանուկն օգնում է նրան)

Վախիլ մի՛ք, քիչ հող ա թափվել, ճամփեն կալնել, հրես կբանան:

ՄԱՆՈՒԿ. Շատ ասացի, Մեսրոպյանն էլ ասաց՝ մի՛ մտեք թունելը, չլսեցին:

1-ԻՆ ԳԵՂՋԿՈՒՀԻ. Ախր շատ կռավեցին գլխներին, շատ հակառակվեցին:

2-ՐԴ ԳԵՂՋԿՈՒՀԻ. Իրենց գլխին թող փուլ գար, խոսալ գիտեն մենակ:
Մերոնց պե՞ս են:

ՊԱՀԱԿ. Սրտներդ պինդ պահեցեր: Էս էլ կոխվ ա, ամեն բան կպատահի:
Վազգենը, Միքայելյանը մեջներն են: Խաս տղերք են:

2-ՐԴ ԳԵՂՋԿՈՒՀԻ. Խաս տղերք են, որ մեջներն են, նրանց հոգուն մա-
տաղ...

3-ՐԴ ԳԵՂՋԿՈՒՀԻ. Թող արերք, գնանք օգնենք, հող դուրս ածենք, է՛.

ՊԱՀԱԿ. Կխանգարեր, մայրիկ ջան... քո տղեն դուրսն ա, դու մի քիչ
օրտապինդ կաց:

3-ՐԴ ԳԵՂՋԿՈՒՀԻ. Ո՞նց թե իմ տղեն... բա մյուսներն ո՞ւմն են... ճամ-
փա՛ տուր: (Քշում է պախակին, խլում բահը և մտնում բունելը:
Մյուսներն էլ վերցնում են բահերը և հետևում են նրան: Թունելից
դուրս է գալիս Ռաֆայելյանը, նա բռնել է վիրավոր Թորոսին, որին
մյուս կողմից գրկել է մի բանվոր):

ՌԱՖԱՅԵԼՅԱՆ. Մի խառնվեք, բոլորն էլ թեթե են: (Թորոսին ցած են
դնում, Ռաֆայելյանը հանում է իր պիշակը, փռում նրա տակին,
բանվորը քաշկիմակն է հանում և սրբում նրա երեսը) Հիմա շտապ
օգնությունը կգա:

ԹՈՐՈՍ. Նե՛րսը մտիկ տվեր, նե՛րսը...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Շատ են պնդում թունել բանալ: Համեցեր, կարելի է.
դուք գիտեր, չեմ հակառակի հիմա:

ՎԱԳՆԵՐ. (Վերդվանուհու) Այո՛, հիմա... դուք կարող էիք մեծ օգուտ
բերել, բայց դուք ուշացրիք գործը: Լավ չարիք, ընկեր Մեսրոպյան,
վատ բան արիք, վատ է...

ՌԱՖԱՅԵԼՅԱՆ. Տեսնես շտապ օգնությունը ե՞րբ կհասնի: (Մանուկին,
Մեսրոպյանին) Ի՞նչ եք կանգնել չորս կողմս բալվանների պես:
Դնացեք կապվեցեք քաղաքի հետ: (Մեսրոպյանին՝ խեղ հայացքով)
Դուք հասկանո՞ւմ եք ինչ է պատահել...

ՊԵՏԻԿ. (Դուրս վազվով բունելից) Անցքը բացվեց... Բերում են... Ներ-
սոն... ծանր է...

ՌԱՖԱՅԵԼՅԱՆ. Իսկ Վազգենը, Միքայելյանը...

ՊԵՏԻԿ. Կարգադրում են, հիմա կգան...

Ռաֆայելյանը գնում է ընդառաջ վիրավորին բերողներին,
պառզարակի վրա ծածկած բերում են Ներսոյին և արագ տանում
դեպի աջ: Թունելից դուրս են վազում բանվորները, նրանք կարմը-
րած են ու զայրացած:

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. էս ո՞նց պատահեց... ո՞վ էր կրակողը...

— Թեոսը:

— Բա ո՞նց կրակեց ու շիմացավ...

— Էստեղ մի բան կա:

Արշակը, Սիմոնը և Համոն փաշվում են մի անկյուն: Եղիշեն, Մանուկը փափսում են իրար հետ:

Թունեից դուրս են գալիս Մարգարիտը, Մուրոն և բանաստեղծը: Վերջինս ալլալված է և դողում է: Բազմությունը ստվարացել է և խոնավել:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. էս թանկ արունքը չի կորչի, էս էն ջրի արունքն ա: Ղուշաղ կացեք, ներստն ջուրը բերեց... (Բոլորը լուռ են, չեն նայում նրան, բոլորն ազդված են) ներստն Կապուտան բերեց... Հեքիաթի տղերքը ջուրն ու բլբուլը բերին... (Ձախից ծանր հոգնած գալիս են Վազգենն ու Միֆայելյանը, ուրիշ բանվորների հետ, որ բահեր ունեն ձեռներին) Վազգեն ջան, Կապուտան բերող Վազգեն ջան, էն տանջված ժողովրդի զուլակ Վազգեն ջան, ժամանակն ա ձեռն տամ էն ոսկորների, թե ջուրն եկավ... Խո՛նչ եք մտիկ տալիս, ի՞նչ ա էլի, Կապուտանը հրեն գալիս ա, սաղ ըլի կուսակցությունը: էսպես տղերք ունեցող Կապուտանը կգա:

ՌԱՅԱՅԵԼՅԱՆ. Հանգստացիր, Մարգարիտ, կբերենք, հանգստացիր:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. Հալբաթ կբերենք, հալբաթ կբերենք: Թող մի պարզերես դուրս գանք, կյանքնիրս մատաղ ենք արել էս գործին: էս մեր գործն ա, մեր էն հին արունքի գործն ա: (Հանկարծ ծառանում է Մեսրոպյանի դիմաց՝ խստորեն հանդիմանական նայում նրան) Զբերի՞ր ջուրը, տուր պատասխանը...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ինչո՞ւ ես պիտի տամ պատասխանը:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Ապա ո՞վ պիտի տա:

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. Ասեք, ովքե՞ր են մեղավորները:

ՎԱՐԴՈՒՇ. (Թունեից դուրս գալով) Ընկերների, պետք է մերկացնել թշնամիներին: Այստեղ մի սև գործ կատարվեց և հեղինակներն այստեղ են:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ասում էի, ասում էի մի պայթեցրեք...

ՄԱՆՈՒԿ. Ես էլ էի ասում, բայց լսողն ո՞վ էր:

ԱՐՇԱԿ. (Մոտենալով) Ասում էիր, ընկեր Մանուկ, ասում էիր կքանդվի, ոնց քանդվեց, վա՛խ, վա՛խ, վա՛խ, վա՛խ...

ՀԱՄՈ. Ախր էս ի՞նչ բան ա, էսպես գո՞րծ կլի: Բանվորն էլ մեղք ա, չէ՞: Բա սրանց արնագինն ո՞վ պիտի տա:

ՍԻՄՈՆ. Էդ ասա, էդ:

ԲԵՈՍ. (Դուրս գալով բունելից) Ասեք, ո՞վ է կրակել ութերորդը, ութերորդը ես չեմ կրակել...

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. Մեջ բաշեք դրանց, ուղքե՞ր են...

ՎԱՐԳՈՒՇ. (Բռնելով բազմության մեջ քաֆնված Արշակին, Սիմոնին և Համոյին:) Ա՛յ, սրանք դուրս փախան...

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. (Վրա վազելով) Ուղքե՞ր, ցույց տվեք...

ՎԱՐԳՈՒՇ. (Ցույց տալով Արշակին, Սիմոնին և Համոյին) Ահա՛ թե ուրքեր էին:

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. Բռնեք դրանց, բռնեք:

ԱՐՇԱԿ. Ախր ի՞նչ մեղքի տեր եմ...

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. Դու ես, ի՛նչը դու ես...

ԱՐՇԱԿ. Ուրիշներն էլ կային, որ հակառակ էին...

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. Կային, իհարկե կային...

ՎԱՐԳՈՒՇ. Կային, սավերի մեջ մահ էին դալիս, և անշուշտ այստեղ էլ կանգնած են, նայում են... Ապա թող նրանցից որեէ մեկն ուրանա, ու այս շարագործությանը խառը չէ: Ապա թող իրենք խոսեն, արդարանան: (Նայում է Մանուկին):

ՄԱՆՈՒԿ. Ի՞նչ, դու ինձ բա՞ն ես ակնարկում:

ՎԱՐԳՈՒՇ. Ապա ի՞նչ: Ապա ո՞վ էր սարքում Կապուտանի տապալումը:

ՄԱՆՈՒԿ. Դու պրովոկատոր ես: (Ռաֆայելյանին) Ի՞նչ եր լսում սրան, սա զրպարտում է:

ՌԱՖԱԵԼՅԱՆ. (Մեսրոպյանին) Ինչո՞ւ փլվեց թունելը...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Միքայելյանը սխալ պայթեցումներ տվեց:

ՌԱՖԱԵԼՅԱՆ. (Մանուկին) Դուք է՞լ եք այդպես կարծում:

ՄԱՆՈՒԿ. Այո՛, ես հաստատում եմ այդ:

ՌԱՖԱԵԼՅԱՆ. (Վնասական շարժումներով դուրս է գնում աջից):

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ես արգելեցի պայթեցումները...

ԱՐՈՒՍ. (Հարձակվելով նրա վրա) Լոկե՛ք, բավական է, լոկե՛ք...

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ...

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. (Սրուին) Շուտ, ի՞նչ է արել, ասա...

ԱՐՈՒՍ. Մա սոսկալի բան է, ես չեմ կարող, չեմ կարող տանել: (Մոտենալով Ռաֆայելյանին) Ընկեր Ռաֆայելյան, ազատեցեք ինձ այս ծանր դրությունից. ես եմ մեղավոր, ես եմ թաքցրել սրա իսկական դեմքը... ես... (Խեղդվում է հուզմունքից):

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ախր ինչպե՞ս է նա համարձակվում...

ԱՐՈՒՍ. (Գոչելով) Դուք լռեցեք, ասում եմ ձեզ, դուք զնացեք պատաս-
խան տվեք այնտեղ թաղվածներին... (Բանվորները շրջապատում
են Մեսրոպյանին):

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ե՞ս պատասխան տամ, ինչո՞ւ: Ես զգուշացրի, դուք դի-
մադրեցիք, և ես հայտարարեցի, որ պատասխանատու չեմ:

ԱՐՈՒՍ. Ոչ, դուք եք պատասխանատու այս արյան համար, սա ձեր
հանցանքն է, ձեր պրովոկացիան: Ամոթ է ձեզ, այդպես մի խոսեք:
Ես ինքս լսել եմ ձեր թշնամական գրույցները այս եղիշեի և կու-
լակների հետ: Դուք արգելակում էիք գործը:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Զրպարտություն է, նրանք այստեղ ոչինչ չեն արել:

ԱՐՈՒՍ. Զե՞ք ամաչում, անգամ հիմա պաշտպանում եք ժողովրդի թըշ-
նամիներին:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Ես տեսնիկական հարցերով եմ զբաղվել միայն...

ԱՐՈՒՍ. Սո՛ւտ է: Այստեղ դավադրություն կար: Դուք պիտեք այդ և լռում
եք: Ասացեք, ո՞վ էր Կապուտանը պահում արտասահման փախած
կապիտալիստների համար, նամակներն ո՞վ էր գրում նրանց:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. Լսիր, անզգամ...

ՎԱՐԴՈՒՇ. (Հարձակվելով Արուսի վրա) Եվ դու այդ թաքցնո՞ւմ էիր...

ԱՐՈՒՍ. Այո՞, այո՞, ես մեղավոր եմ, ես հանցավոր եմ, ես կորա...

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. Թու, անխիղճ դավաճան... (Հարձակվելով Վարդուշի և Բա-
նաստեղծի վրա) Դուք ինչ բանի էիք: Թշնամիների հետ ման էիք
գալիս ու չէի՞ք տեսնում: Էստեղ է ասած, որ օձն իր շապիկը կփո-
խի՝ բնությունը շի փոխի ու առաջ իր տաքացնողին կծի: Կծե՞ց,
կերա՞ք: Դե թող աշխատավորը դառը բրտինքի մեջ դրստի էս ծու-
ծը: Շատ ենք դրստել, շատ ենք կռվել, է՛լ կկռվենք: Կապուտանը
մեր սրտիցն ա հոսում, Կապուտանը չեն կտրի մեղանից:

ՎԱԶԳԵՆ. (Արագ մոտենալով Արուսին և քեից բռնելով) Դու նրա հե՞տ
ես ևղել, ծածկե՞լ ես նրան... (Ընդոստ) Ո՛ւհ: (Թափ է տալիս քեր:
Մյուսներին) Գնանք: (Գնում է):

Մանուկը, Մեսրոպյանը, եղիշեն, Արշակը, Սիմոնը, Համոն,
որոնք շրջապատված են բանվորներով, շարժվում են աջ:

ՄԵՍՐՈՊՅԱՆ. (Լուսնի առնելով) Բայց սոսկալի մեղադրանք է սա: Ես
այսպես չեմ կամեցել...

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. Դնացեք, գնացեք: (Եղիշեին) Ստացա՞ք արյունը՝ գեղեց-
կացնելու ֆաշիզմը:

ՄՈՒՐՈ. (Մեսրոպյանին) Միտդ ա՞ Արնալիճը... Այ, էս արյունն էր էն
արյունը... (Մեսրոպյանը գնում է ննչված):

ԱԼԵՔ. Բայց, ընկերներ, կառուցումը...

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. Տղերք, էլ փորձանքին մտիկ մի տաք: Դրա դարմանը գործն ա, գործին մտիկ տվեր: Ջաննևրս էլ որ դուրս գա, հասցեննր:

ՊԵՏԻԿ. Հիմա ընկերներին կվերագարձնեմ, կմաքրենք, կպատրաստվենք հանձնելու:

Մնում են մի քանի բանվորներ՝ Ալեքը, Արմիկը, Մուրոն, ապա հետզհետե մյուս բանվորները ետ են գալիս և հոգնած նստում քաղերի վրա: Ճնշված լուրջյուն: Միայն պիտներները լուռ զարդարում են քունելի մուտքը դռնակներով ու գիրլանտներով:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. Վա՛խ, վա՛խ, վա՛խ... Տո, էսպես բա՞ն կլի... էն արունք ժամանակը կռիվ տուր, շարշարվի, տանջվի, հողին հավասարվի, հիմի էլ, որ աշխարհքը մերն ա, էլի կռիվ տուր, էլի արուն թափի: էս ի՞նչ վիշապ է եղել, ըր՞, ձեր հոգուն մատաղ, էս ի՞նչ վիշապ է եղել...

ՄՈՒՐՈ. Հեքիաթը ո՞նց չէր դրուստ, թե ժողովուրդը ծարավ էր, դեք ջուր չէր տալիս: Արուն էր ուղում որ տա: Այ, էս արունը: էդ ա էդ վիշապի կերակուրը, ուրիշ կերակուր չունի նրա արունը: Ա՛յ տնաշեններ, բա ո՞նց կլի, որ թագավորն իր արնոտ թախտից իր կամքով վեր գա, աշխարհքը տա ժողովրդին, ե՞րբ ա հարուստն օր տվել չթավորին: Ե՞րբ ա ժողովուրդը մի կտոր արև վայելել, որ տասը քրտնքի, կուլի, արունքի մեջ գտած չլինի... Կտրիճ տղեն կուվել ա, հաղթել, ամա դեի մի գլուխը չէր կտրել, էն ա կտրեց: Հաղարան բլբուլը բերել էր, ամա չէր երգում, հիմի կերգի:

Ներս են մտնում աչից Վազգենը, Միհայելյանը, Պետիկը, բանաստեղծը, պիտներները: Նրանց ետևից գալիս են ուրիշ բանվորներ: Նրանք գործիֆներ ունեն նեներին:

ՊԵՏԻԿ. Դե, ընկերներ, գործի: Զուսաց մի մնացածն էլ մաքրենք, թունելը հանձնում ենք, հիմա կգան քաղաքից:

Բանվորները վեր են բռնում տեղներից և եկողների հետ վազում ներս՝ քունելը:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. (Կարգադրում է) Այս էլ տրիբունը: (Մեշ է քաշում մի մեծ արկղ) Հիմի կգան և կբերեն Կապուտանի վճիռը:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. (Նայում է երկնքին) Տղերք ջան, լուսացել ա, շուտ արեք: (Դեսպի քունելի ներսը նայելով) Մի պատիկ արանք էլ որ բացվի՝ հերիք ա: (Ներս է գնում քունելը):

ԱԼԵՔ. (Թունելից դուրս գալով) Լույսը երևաց, վերջացնում են:

Աջ կողմից ձայներ, որ Բանի գնում ուժեղանում են: Ներս են գալիս Ռաֆայելյան, Վազներ, Բագրիցկի, Սմիթնով: Նրանց ետևից բազմաթիվ սկսում է լցվել և հետագայում ավելանում է:

ՌԱՅԱՅՆԻՅԱՆ. Է՛, ընկերներ, ի՞նչ բանի էք:

ԱԼԵՔ. Վերջացնում են, գալիս են:

ՌԱՅԱՅՆԻՅԱՆ. Դե, շատ արեք, կանչեցեք այստեղ բոլորին:

Թունելից հետզհետե ներս են գալիս բանվորները:

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. Ընկեր Ռաֆայելյան, ի՞նչ լուր:

ՌԱՅԱՅՆԻՅԱՆ. Այո՛, այո՛, թող ընկերները զուր չկարծեն այսքան փորձանքներն ու իրենց աշխատանքը:

ԺԵՈՍ. Ապա՛... ապա՛...

ՌԱՅԱՅՆԻՅԱՆ. Ընկերներ: Վերավորների կյանքը թանկ էր քան թունելը:

Բայց մենք կորցրինք այն և իրենք էլ չխնայեցին: Ժողովրդի թըշնամիները կատանան ժողովրդի հատուցումը՝ նդովք և ասելովյուն: Բայց ես ձեզ մի նորովյուն պիտի հաղորդեմ, որ այս ծանր զգացումները մի փոքր թեթևանան: Վերագոս օրդանները բնեցին և ընդունեցին Միքայելյանի գիծը: Կառուտանը կիջեցվի:

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. Հա ջա՛ն: Լավ է, կեցցե՛ Միքայելյանը:

Բանաստեղծը, Արուսը, Վաղուշը, Լիպարիար վազում են քունելի մեջ:

ՌԱՅԱՅՆԻՅԱՆ. Ահա՛ մի անառիկ բերդ ես, որ դրավեց մեր մեծ կուսակցությունը:

ԲԱՋՄՈՒԹՅՈՒՆ. Ուռա՛ (Մափանաբում են):

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. (Յնծագին) Ջա՛ն Կապուտան, հաղթե՛ց...

ՄԱՐԴԱՐԻՏ. Տղերք ջան, ձեզ մատաղ, տղերք ջան, ձեզ մատաղ... Կապուտանը երեսց...

Աջից ներս է գալիս տոնական մի բազմություն զրոշակներով, երաժշտախմբով և բաժնագոշ ուռալով: Երաժշտախմբը նվագում է ուրախ աղաղակների մեջ: Հանկարծ դրսում նոր ցնծություն, ուռալի և զուռնի ձայն: Ներս են մտնում ժողովրդական զգեստներով բանվորներ: Նրանք պարում են:

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. Ջա՛ն...

Ներս են մտնում բանաստեղծը, Լիպարիար, Մխոն, Վաղուշը: Նոր խնդության աղաղակների մեջ ներս են բերում Վազգենին և Միքայելյանին: Պարողները մեջ են առնում սրանց ևս: Բանաստեղծը նշան է անում, և պարողները մի բոպե կանգ են առնում:

ԲԱՆԱՍՏԵՂՉ. Ընկերներ, մի բոպե լսեցեք Մուրոյի երգից մի կտոր:

ՄՈՒՐՈ. (Ռեչիտատիվ) Կապուտանի ճամփեն բաց ա,
Կոլխոզական դաշտը թաց ա,
Էլ ո՞վ կասի կյանքը լաց ա:

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. Ջա՛ն, Մուրո...

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. Դե՛ր խորտակվեց, ջուրն ու բլբուլը հկան, ջա՛ն տղերք,
Կապուտանի տղերք, ոտ վերցրեք:

Զուռնա, պար, ցնծագին աղաղակներ:

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

Վ Ե Ր Զ

ԵՐԿԻՐ ՀԱՅՐԵՆԻ

ՀԵՐՈՍԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱ ՀԻՆԳ ՍՐԱՐՈՎ

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԻՆՔ

ԳԱԳԻԿ Թագավոր Անիի պահի

ՓԱՌԱՆՁԵՄ Դագիկի մայրը

ՎԵՍՏ ՍՍՐԳԻՍ Խնամակալ Իշխան՝ Անիի Հովհաննես Սմբատի մահից
հետո

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ Վեստ Սարգսի քույրը

ԳՐԻԳՈՐ ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ Իշխան Բջինի՝ Պահլավունի

ՎԱՀՐԱՄ ՍՊԱՐԱՊԵՏ Պահլավունի

ԳՈՌ ՓԱՌՆԱԿ

ԹՈՐՈՍԻԿ

ՀԱՐԵԼ

ՎԱՀՐԻՃ

ԲԱԿՈՒՐ

ԳԴԵՀՈՆ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ Պալատական պաշտոնյա

ՏՐԴԱՏ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ

ԲԱՐՈՒՆԱԿ ՀՈՆԵՆՅ Անիի մեծատուն

ՋԵՆՈՆ Վարպետ. Թոնդրակեցի աղանդավոր

ԲՐԱԲԻՈՆ Զենոնի աղջիկը

ԳՈՐԳ Որմնադիր վարպետ

ՓԻԼՈ Որմնադիր վարպետ

ԲԱՐՍԵՂ Հասարակ որմնադիր, Եղիսայի որդին

ԴԱՎՐԱԿ Պարիսպների շինության ընդհանուր վերակացու, հասարակ
պալատական

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

ԳՈՇԱԿ Աբեղա

ՄՀԵՐ Գագիկի հին ծառան
ԵՂԻՍԱ Պառազ գեղջկուհի
ԱՅԾԵՄՆԻԿ Դորգի բույրը
ՀՈՎԵԿ Զինվոր
ԴԱՀԻՃ
ԴԵՍՊԱՆ ՀՈՒՆԱՅ ԿԱՅՍԵՐ
ԿԱՐԱՎԱՆԱՊԵՏ
ԱՊՈՒՂԱՄՐԵՆՑ ԳՐԻԳՈՐ

Այլ իշխաններ, աղատներ, քաղաքացի արհեստավորներ, բա-
միկներ, գեղջկուհի կանայք, տղամարդիկ, ղորք և այլն: Դեպքը՝
Անիում, ԺԱ դարի առաջին կեսում:

ԱՐԱՐ ԱՌԱՋԻՆ

Ա. ՊԱՏԿԵՐ

Անիի պարխապներն արևելից:

Զախակողմից իջնում է Ախուրյանի ձորը, որ գնում է դիմացը, փակվում միջնա-
քերդի ցցվածքով: Ավելի մոտ մաշիկ է կեղեցին, բոլորովին մոտ մի պանդոկ: Տեսարանը
ծածկում են սլաքապները, որ զալիս հասնում են նախաբեմ և ծովում դեպի աջ:

Նախաբեմում՝ աջից ձախ ձգված նորակառույց կրկնասյարխսյալ վերջանում է կլոր
քուրզով, որի տակից աջ՝ անցք է գնում դեպի Բաղաբեմ և ձախ՝ ուրիշ անցք դեպի ձորա-
գլուխը: Աջակողմում՝ պարսպի պատին ընկած է մի կիսովին այրված բաբան:

Կեսօր է: Արևը կիզում է:

Մոտիկ սեղերից լսվում են մուրների ձայներ և լոռում:

Զախից ներս են մտնում որմնադիրներ և բերելով վերջին տաշած Բաղաբեմ՝ սկսում
են զգեստները քալի տալով հավաքել գործիհները: Միայն Ջենոն վարպետն է՝ հսկա
մի որմնադիր, որ բերում է վերջին Բաղաբեմ Գորգի և Բաղաբեմի օգնությամբ և դնելով՝
ծածկում վարագույրով: Գորգը՝ Բաղաբեմ և հինգի մոտ, գեղեցիկ և ուժեղ որմնադիր, բնա-
կանից ուրախ և անհոգ, շոյում է Բաղաբեմ:

Աջից մտնում է Դավթակիր, Բաղաբեմի մոտ, մոայլ և չար դեմքով մարդ. ձեռքին
մագաղաթ գիրք, գողոնի հալացքով զենքով ներկաներին նստում է մի կողմ և կար-
դում:

ԺԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. (Հաղթանդամ, հասակավոր մարդ, արևավառ և քավուտ
դեմքով՝ հսկում է աշխատանքներին) *Ահա, բերինք վերջին վեմը
դրոշյալ: Տեղը պատրաստե՞լ ես, Ջենոն վարպետ: Հանդեսը կսկսվի
հիմա:*

ՋԵՆՈՆ. (Ցույց տալով պարսպի վրա վերջին Բաղաբեմի տեղը) *Ահա, քող եմ
քաշել վրան: Դիտե՛՛մ, առաջինը չէ... (Դիտելով վեմի Բաղաբեմը)*
Ջեռքդ դալար, ճարտարապետ, ի՞նչ գեղաբանդակ է:

ԺԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. *Է՛հ, «Ջենոն փառք, դառնա սև հող,*

վեմս մեա հիշատակող...»:

Անիի արվեստն է, անմահ պահներ:

ՋԵՆՈՆ. *Ինքդ մնաս անմահ, Անի: Գործարարապետ, Անիի արվեստը՝ Անիի*

պատիվն է: Ի՞նչ եմ իմացել, ճարտարապետ: Գագիկին բերում են
Բազավո՞ր:

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. Զինոն վարպե՞տ... Քարերն ականջ ունեն: (Զգույշ նա-
յում է Գավրակի կողմը):

ՋԵՆՈՆ. Ճշմարիտ աստված, բաղձանքներս է: Ի խորոց սրտի խոսեցի:
Խոսքերս ո՞ւմ են դեմ:

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. (Զգույշ) Խնամակալի՞ն... Կաթողիկոսի՞ն... Սրանք
չէի՞ն, պրեցին Անիի վաճառման հետևաբար, երբ Հովհաննես Սմբատ
արքան ծախեց Անին հունաց կայսեր: Ամեն տարի կայսրը դեսպա-
նով-պատերազմով Անի է պահանջում:

ՋԵՆՈՆ. Հա՛, չորս կռիվ տվինք...

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. Փռ:յթ չէ... Հույսներս Վահրամ սպարապետը: Վերջին
օրերս Համբերդում ով դիտի ինչ ժողովի են նստել Պահլավունյաց
մյուս իշխանների հետ: Մագիստրոս իշխանն էլ ժամանակին եկավ
Բյուզանդիայից նրան ձեռնտու: Մեծ զորավար է, մեծ փիլիսոփոս:
(Զորս կողմ նայելով):

ՋԵՆՈՆ. Բերանդ տաճար, հույս ու լույս ես տեղովդ:

Խորհից ներս է վազում Գորգը:

ԳՈՐԳ. Եղբա՛յր ճարտարապետ... Սպարապետը երևա՛ց:

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. (Խորհրդ զնալով) Համբերդից է... զորագնդով է: Բերում
է պաքսպաց հանդիսին: Ա՛յ, ժամանեց ուրախ ժամու... Դե՛, վար-
պետներ, գործիք-լաստակ վերցրեք, ավա՛րտ պարսպաց:

ՎԱՐՊԵՏՆԵՐ. (Խորհից ուրախ) Ավա՛րտ պարսպաց:

Խորհից մտնում է Սպարապետը, որին ուղեկցում է Հովեկ
գինվորը:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Պարսպաց նորոգումն ավարտվե՞ց. Կարուց դրունքը, Հյուս-
սիսայինը:

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. Ինչպես պատվիրեցիր՝ նորոգել ենք հիմնովին: Պարիսպ-
նե՛ր են որ՝ ամո՛ւր-ամուր:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Սկսիր մեծ խրամատը և շտապ: Հույն թշնամին դադար չէ.
պիտի խուժեն նորից, պատասխան ես տալու:

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. Թող գա թշնամին, կճարարենք, օգնա՛լան աստված,
Սպարապետ:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Հը՞, վարպետներ, ղինվոր տղա՛յք, թշնամին դադար չէ,
գործ պիտի ունենանք և ոգին ի բռին:

ՎԱՐՊԵՏՆԵՐ. Օգնական աստված:

ՀՈՎԵԿ. Գործ կտան՝ կկատարենք, Սպարապետ:

Մտնում է Հոնենցը, մի սպասավորի հետ, որ իր օգնականներին կարգադրում է ուտելիքներին կողովները շարել բուրգի տակ: **ՀՈՆԵՆՅ.** (Մոտենալով Սպարապետին) *Դալուստդ բարի, Սպարապետ հայրիկ:*

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Ողջո՛ւյն, ժամ է հանդեսի, ժամին եկար... (Մի կողմ բաշվելով) *Անդամանդ ապահո՞ւ է...*

ՀՈՆԵՆՅ. Աչքիս լույսի պես: Գնամ «խնջույքը» բերե՞մ...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Այո, ժամն է... Պարսպաց հանդեսի հեծյալ գունդս կմտնի, նշանը կտանք և կսկսենք... Զգո՛ւյշ միայն...

ՀՈՆԵՆՅ. Օգնական ասումի՜ս... (Շարժվում է դեպի աջ):

ԴԱՎԹԱԿ. (Ահագ հասնելով նրան) Հապշտապ է Սպարապետը, Ի՞նչ լուր է արդյոք:

ՀՈՆԵՆՅ. Ոչինչ, դու մի լինի անհանգիստ...

ՀՈՎԵԿ. Իշխաններն եկա՞ն...

Ռմենադիրները բոլոր բաշվում են աջից ձախ և կանգնում բարև բռնած: Աֆից մտնում է Գրիգոր Մագիստրոսը՝ ֆառասունին մոտ, կիրք շարժումներով, բարձրահասակ մարդ է՝ հունական տոգայով: Դեմֆի մեղմ արտահայտությունը մատնում է մտավոր կյանքով ապրող իշխանին: Ապա գալիս են Գոռ Փառնակ, Հաբել, Թորոսիկ և այլ իշխաններ, ազատներ: Ետևից գալիս են թիկնապահներ և զինվորներ: Մի փոքր տարածության վրա լցվել է ֆաղափի բազմությունը: Զինվորները նրանց ետ են պահում:

ԶԻՆՎՈՐՆԵՐ. Ե՛տ, Ե՛տ...

Բազմությունը կանգ է առնում

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Ողջո՛ւյն Մագիստրոսին, ողջո՛ւյն. (մյուսներին) ողջո՛ւյն, տյարք:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Բարևողջո՛ւյն Սպարապետին՝ կեցուցչին և պաշտպանին աշխարհին մեր:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Ո՛ւր է խնամակալը, տյա՛րք... Ժողովվա՞ծ են բոլոր իշխանները. հանդեսն սկսենք:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Խնամակալը չի գա հանդեսին: Իշխանները ժողովված են նրա մոտ և Բյուզանդիո դեսպանի ու կաթողիկոսի հետ քեզ են սպասում:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Գնալու չեմ խնամակալի մոտ և ոչ կտեսնեմ դեսպանին... Անիի վաճառքն է, գիտեմ: Կայսրը կանխել է մեզ: Վարպետե՛՛ր, գնացե՛՛ք, պատրաստվեցե՛՛ք հանդեսին: Ի՞նչ պահանջեց դեսպանը, կրկին Անի՞ն: Ի՞նչ պատասխանեց խնամակալը:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Կաթողիկոսի հետ միասին նորոգեցին հետկարը:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Նորոգեցին հետկարը: Ինքնիշխան...

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Նա արդեն ինքնիշխան է, հորեղբայր:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Ասո՛ւմ էի կծախեն Անին: Տեսա՞ք, ծախեցի՞ն:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Ծախեցի՞ն... դրա համար էր Վեստ Սարգիսն ասում ինձ,
թե իշխանները դեմ են Գագիկին: Մի՞թե...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Վեստ-Սարգսյանք են դեմ, ինքը խնամակալ Վեստ Սար-
գիսն է դեմ, զժոխոց բաժին: Նա է կաթողիկոսի ձեռքով իր կուսա-
կիցներին հետ զրել տվել Անիի վաճառման դիր հետկարը: Նա է
Գագիկին հալածական գցել վանքերի ու անտառների թաքստոցները:
Դու Բյուզանդիա էիր, այդ բաները չգիտես: Վե՛րջ, իշխանիկս, կամ
մենք՝ Պահլավյանքս, կամ նրանք՝ Վեստ-Սարգսյանք: Խնամակալ
է կոչվում տիրության, իր զորքերը լցրել է Անին ու ամրոցները,
արքունի պանծը հավաքել ձեռք... Ի՞նչ է միտքը... Բագրատունյաց
գա՛հը... Գագիկի ժառանգությունը... Ի՞նչ էր զրուցում իմ գալուց
առաջ ղեսպանի հետ:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Կաթողիկոսի հետ գաշինքի հաբդարում անշուշտ՝ մեր և
Բյուզանդիայի մեջ:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Կաթողիկոսը դավաճան է, զուր է նրան մեջ գցել խնամա-
կալը, և զրե՛ց հույնը Անիի պահանջը:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Խնամակալը կհարդարի, Սպարապետ հայրիկ...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Կարող է ղեկավանը պահանջ դնել: Շտապենք, ժամն է տա-
րածամ: Գահը թափուր է, իշխանների աչքը՝ վրան...

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Քաղցր է կայսեր աչքը մեզ վրա, մի հոգա շատ, Սպարա-
պետ հայրիկ: Դու վերջացրի՞ր «այն»:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. «Եղավ»: Բջնի հավաքվեցինք: Խնամակալը չի երևում
պաշտպան՝ Գագիկին. նա ասել է, որ ողջ ապատանին դեմ է Գագի-
կին: «Դավ կա,— ասում է,— թաքնված են: Կհայտնվեն՝ եթե նրան
թագադրենք»...

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Բավական է, որքան հետապնդեց պատանուն: Քանի՞
պետք է թաքցնենք անտառներում ու վանքերում: Երկու տարի է,
Հունաստան էի, այժմս էլ ասա. նոր եկել եմ և չեմ տեսնում դեռ
մեր գահի ժառանգորդին:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Հա՛, իշխանիկս. (Զգուշությամբ) Գագիկին բերել եմ... նա
ալոսը կմտնի Անի...

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Անի՞... Ե՞րբ ևս բերել...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Գիշերս...

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Ո՞ւր է նա...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Մոտիկ գյուղում...

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Վեհա Սարգիսը չգիմադրի՞ր...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Այդ նախատեսել ենք... (Մոտենում են Թորոսիկ և Հաբել)
Իշխանները գիտեն... Մեր ղորագնդերը հանդեսի կմտնեն քաղա-
քը, ապա Դադիկը կհայտնվի ժողովրդին, այս գիշեր կպատրաս-
տենք ամեն բան և վաղվանից կսկսենք թագադրության հանդես-
ները: Կզանգահարենք, երբ ղորքը քաղաք մտնի: Բերենք Դադիկին
խսկույն հեթ:

ՀԱՔԵԼ. Հիմա՞...

ԹՈՐՈՍԻԿ. Իսկո՞ւյն...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Իսկույն հեթ, քանի խնամակալը զհսպանի ձեռքով չի նըս-
տել գահին: Հապաղելը մահվան է հանգույն:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. (Երագուն) Դադիկին... անձկալվույն իմ, աշակերտին
իմ... Հունաստանի օտարության մեջ նրան եմ տեսել լույս ուղե-
ցույց: Նա է հույան իմ և ամենեցուն: Իմաստուն է, քաջ գիտե Բյու-
ղանդիսան: Կրեբի փրկության: Բեր Դադիկին, Սպարապետ:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Դե ուրեմն, իմացե՛ք: Դադիկին կհանեմ թաքստոցից և Հո-
նենցի կարավանի մեջ ծպտյալ կմտցնեմ Անի, և հարվածը կտանք:

ՀԱՔԵԼ. Այո, դա ճարտար է:

ԹՈՐՈՍԻԿ. Եվ վճռական:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Դե, իսկույն հրաման տվեք ղորագնդերիդ՝ մոտ շարժվեն
Ախուրյանի ձորը: Կաթողիկոսին էլ հրավեր արեք թող գա հանդեսի
օրհնության: Հանդեսը լավ պատրվակ հղավ:

ԹՈՐՈՍԻԿ. Մեր ղորքերի մի մասը կբերենք հանդեսին, պատշաճ է:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Շատ սակավ... Կասկած չտաք: Խնամակալն ուժեղ է բերդի
մեջ: (Հովեկ զինվորին) Դնա հոգևոր տիրոջ:

Հովեկ զինվորը՝ գնում է:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Բարի, թող գա, ծառան Քրիստոսի, թող գա Դադիկը, ռամ-
կի պատուհասը, բայց ես ավելի մեծահույս եմ, որ Դադիկը օրինա-
վոր հաշտության կբերի մեր և Բյուզանդիո մեջ: Անին չենք վաճառի:

ՀԱՔԵԼ. Հաշտություն կայսեր հե՞տ... Հույներից արյունաթաթախ ենք,
Մագիստրոս իշխան:

ԹՈՐՈՍԻԿ. Հաշտություն դայլերի հե՞տ...

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Հաշտություն է պետք ամեն գնով և օրինավոր հաշտություն:

ՀԱՔԵԼ. Հաշտություն կբերի թե պատերազմ՝ մեզ թագավոր է պետք...

ԹՈՐՈՍԻԿ. Դա կտեսնենք հետո:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Դեռ բերենք նրան, իշխանիկս, հոժա՞ր ես գործին:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Ես Մադիստրոս եմ և Պաշլալունի... Հոժա՞ր հոժար եմ:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Տյա՛րբ: Ես Գազիկին կհանեմ թաքստոցից, ծպտյալ կմըտ-
յընեմ Անի և հարվածը կտանք:

Շարժվելով դեպի պարիսպները:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Ուրեմն գրոհը կտանք այս կողմի՞ց... Տեսնեմ (Դիտում է
ձորը):

ԹՈՐՈՍԻԿ. (Մադիստրոսին տկնարկելով) Ափսո՞ս միայն, որ շատ է հու-
նասեր...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Հունամո՛ղ ասա... Հունաստան շատ մնաց: Բայց մի հա-
կաճառեք: Կապրի՛ կխորհի: Լուսավոր է, դորավար, պե՛տք է հայ-
րենի գործին: (Երևում է Հոնենցը, որին հետևում են կանայք՝ կո-
ղովներով և մրցեղենի զամբյուղներով) Ահա Հոնենց մեծատունն էլ
հասավ, աստված հասնի մեզ...

ՀՈՆԵՆՑ. Գալուստդ բարի, Սպարապետ հայրիկ: Բարի ողջուն իշխա-
նաց...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ ԵՎ } Ողջո՛ւյն:
ՄՅՈՒՍԵՆՐ }

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Դինի ես բերել վարպետների՞ն, խրախո՞ւյս, խնջո՞ւյք:

ՀՈՆԵՆՑ. Հա, Սպարապետ, այսօր տոն է հայրենյաց, զվարճանանք:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Կարավանդ ո՞ր է:

ՀՈՆԵՆՑ. Կարավանս հասվեհաս է: Հիմա կմտնի ձորը... Ի՞նչ կհրա-
մայես:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Հանդեսի աղմուկի մեջ, կարավանապետի հետ թաքստոցից
վերցրեք Գազիկին և ծպտյալ բերեք քաղաքի տակ: Զորագունդս
կգա կվերցնի: Խսկույն մարդ ուղարկիր կարավանապետին և նրա
հետ կարավանով եկեք հանդեսին: Աղմո՛ւկ արեք, զվարճացե՛ք:

ՀՈՆԵՆՑ. Հրամանդ ի կատա՛ր: Սպարապետ (Դեմում է: Նվագ խորհում.
ենքս են գալիս վարպետներն ու ռամիկները) Ահա վարպետներն
եկան հանդեսին:

ԶԵՆՈՆ. Բարիողջո՛ւյն իշխանաց:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Ողջո՛ւյն, վարպետներս, լա՛վ հասցրիք պարիսպները:
Շնորհավո՞ր:

ՎԱՐՊԵՏՆԵՐ. Շնորհավո՛ր, Սպարապետ:

Մտնում է կաթողիկոսը՝ հագնուր դասի և եկեղեցականների
հետ:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Ահա և հոգևոր տերը:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Դե, բանանք հանդեսը՝ որպես օրենքն է նախնայ:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Սկիզբն հանդեսաց նորոգ պարսպաց:

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. (Վարպետներին) Ճանապարհ հարդարեք հոգևոր տիրոջ
և իշխաններին:

Սպարապետն ու իշխանները գնում են խորքը և կանգնում
բարձրության վրա, ուր կանգնած է կարողիկոսը և հոգևոր դասը:
Ներքև կանգնում են վարպետները, ռամիկները և եկեղեցականները:

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. Հրաման է, Սպարապետ:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Հրաման է: Դրե՛ք վե՛մը դրոշյալ:

Զենոնը Գորգի և Բարսեղի հետ մոտենում է, որ տանի ֆարը,
բայց Գորգը հանկարծ խլում է այն և գրկած արագ բարձրացնում
պարսպի վրա: Զենոնը ու վարպետները խսկույն վազում են և դնում
ֆարը իր նշանակված տեղը:

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. Բա՛ց քողը վե՛մին դրոշյալ, Զենոն վարպե՛տ:

ԶԵՆՈՆ. Ահավասիկ բանամ քողը վե՛մին դրոշյալ: Վերջի՛նը: Ավարտ
պարսպաց: (Թռցնում է քողը ֆարի վրայից):

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Հի՛մը պինդ պարսպաց:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Թավալեցեք ձորն ի վայր թշնամու բաբանը:

Գորգը, Բարսեղը և այլ երիտասարդ ումնադիրներ պարանեն-
քով ձգում են և գլորում ձորը բաբանը:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Մա՛հ թշնամյաց, կյա՛նք աշխարհին մեր:

Հանում է սուրը: Մյուս իշխանները հետևում են նրան:

ԲՈՂՈՐԸ. Մա՛հ թշնամյաց:

Թմբուկների քնդյուն, Սպարապետն ու իշխանները սրերը խա-
շածնում են իրար:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ. Տե՛ր աստված, պաշտպա՛նն աշխարհի մերո, ամուր
պահեսցես տունն հայրենի, հի՛մն պարսպաց անխախտելի, վե՛մ
աշտարակաց անխոցելի, դրո՛նք հաստատունք հավիտյանս հավի-
տենից:

ԲՈՂՈՐԸ. Ամե՛ն...

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ. Քաղաքի՛ն և աշխարհի՛ն կյանք ու հույս կենդանության:

Հալածի շարն, հաստատի բարին, վերանա թշնամությունն, դա
խաղաղություն:

ԲՈՂՈՐԸ. Ամե՛ն:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ. Եվ աստված օրհնեսցի և պահպանեսցե տունն հայրենի:
Երթայք խաղաղությամբ:

Կարողիկոսը հետաճում է: Նրան հետևում են հոգևորականները: Ձենոն վարպետը, Գորգը և Բարսեղը ամրացնելով վերջին վեմը և մաքրելով պարսպի զլուխը՝ իջնում են ներքև: Աջից գալիս է Հոնենցը և նշանակալից հայացքներ փոխանակելով Սպարապետի հետ, կանգնում է մյուսների մեջ:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Դե՛, իշխանք, վարպետներ, տղա՛յք, շնորհավորենք մեր նոր պարսպաց ավարտումը:

Բոլորը գավաթները լցնում են և մի գավաթ մատուցում Սպարապետին:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Խմենք: Հիմը պինդ պարսպաց:

ԲՈՂՈՐԸ. Արդար է:

ՀՈՆԵՆՑ. (Սպարապետին) Հրամա՞ն է, Սպարապետ...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Օրինում եմ, վարպետներ, զինվոր տղա՛յք, օրինում եմ և խրախճանեցե՛ք: (Ուրախության նշաններ է անում՝ փառաբանելով պարողներին ու կրկին նշանակալից հայացքը նետելով Հոնենցին՝ զիմում է ձառնաբանել) Հարտարապետ, ցույց տուր բուրգերը: Գնում են ձախ:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. (Իջնում, առաջ է գալիս և իշխաններին) Դե՛, տյարք, ես գնացի: Դուք մնացեք, հսկեցեք խնամակալին: Դեսպանի հետ մի հակաճառեք: (Խաչակնում է երեսը) Հայրենիքը մեզ զորավոր:

ՀԱՐՆԷ. Հույսներս ճանապարհ բեզ:

ԲՈՐՈՍՍԻԿ. Գալուստը բարի եկողին:

ՄԱԴԻՍՏՐՈՍ. Ասաված ընդ բեզ և եկողին:

Հետևում են՝ Սպարապետը դեպի ձախ՝ ծուրը, իսկ իշխանները դեպի աջ՝ փառաբանելով: Վարպետներն ու ժողովուրդը առաջ են գալիս և սեղան նստում: Նվագածուներն սկսում են նվագը:

ՀՈՆԵՆՑ. Պար:

Նվագում են պարը, և սկսվում է խրախճանը: Մտնում է Գոշակ արեգան՝ գիսախոյիլ, ծաղրաղեն, ուրախ ժպտով և կոմիկ շարժումներով:

ԲՈՂՈՐԸ. Օ՛, հո՛ո՛ո՛, Գոշակ-բաժակը, արի ե՛կ, արի ե՛կ:

ԴՈՇԱԿ. Սո՛ւրբ Կիրակոս բարեխոս... Ընկավ խուփը գտավ պոտուուկը...

(Ընդհանուր աղմուկի մեջ գալիս հավում է Հոնենցին) Դալի՞ս են...

(Հավում են կարավանի դողանքներ: Բոլորը շարժվում են դեպի ձառակողմը: Կարավանը մոտենում է):

ԲԱՐՍԵՂ. Էս ինչ է, կարավան է:

ՀՈՆԵՆՅ. (Հուզված) Կարավանս է, տե՛ր աստված, տե՛ր աստված, դու
հասնես... Մի թողնիր բաղձանքներս անկատար, աչքներս կարոտ...

ԳՈՇԱԿ. Կարավա՛ն է, կարավա՛ն,

Նկալ լցվալ Առավա՛ն:

(Հոնենցին) Կամուրջի մեջն է...

Կարավանի կողմը

Արե՛ք, արե՛ք,

Կարավան շնք, սա՛ր եք,

(Հոնենցին) Ոտդ կախիր մինչև նշանը:

(Կարավանապետին) Տնաշեններ, քանի՞ աշխարհ եք կտրել:

ՀՈՆԵՆՅ. Չա՛փ կա, սահմա՛ն կա:

ԳՈՇԱԿ. Մեկը ծերը Բյուզա՛նդ, մեկին Հնդստա՛ն:

ԿԱՐԱՎԱՆԱՊԵՏ. (Ներս մտնելով դիմացից, ձեռքերին քանկազին կեր-
պասներ) Ողջո՛ւյն բարի մեծունանց, փոքրունանց:

ՀՈՆԵՆՅ. Ոտքդ բարի՛, կարավանապետ,

Նկար Անի՛, կարավանապետ:

Ընծանե՛ր հս բերել մեր պարսպաց շնորհավորանքին:

ԿԱՐԱՎԱՆԱՊԵՏ. Արար աշխարհք եմ ժողովեր բերեր. բացեք ծոց, դոր-
պաններ, լցնեմ տուն ու դուռ (Հոնենցին՝ առանձին տոնով) Հասի՛ր,
մա՛րդ ասածո...

ՀՈՆԵՆՅ. Հա, ի՞նչ արիր...

ԿԱՐԱՎԱՆԱՊԵՏ. «Բերի», մեկ մտիկ տուր, ստացա՛ն գանձը: (Յածր
ականջին) Նշանը տուր:

ՀՈՆԵՆՅ. Այ, օրհնվի բերանդ: Հիմա մտիկ տամ...

ԿԱՐԱՎԱՆԱՊԵՏ. Շո՛ւտ, մա՛րդ ասածո... Բեռը թափել եմ կամուրջի
գլուխ, թե չեն ստացել՝ իմաց տուր, ժամն է ահեղ:

ՀՈՆԵՆՅ. Դու զբաղեցրու սրանց, ես նշաններ տամ Սպարապետին: Գո-
շա՛կ, «տաքացրու»...

ԳՈՇԱԿ. (Պարապ գավարը դեմ բռնելով մատուակին)

Այլվի՛ լից, այլվի՛ տուր գինի,

Ո՛վ նազանի,

Այլվի՛ լից, այլվի՛ տուր լի՛-լի՛,

Ո՛վ նազելի:

Լցնում են նրա գավարը: Մտնում է ճարտարապետը և ուրախ
նայում է տեսարանին:

ԳՈՇԱԿ. Ճարտարապետ, հոգո՛ւդ մատաղ:

ՀԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. Խրախճանքի մեջ ես, Գոշակ աբեղա, երանի քեզ:

ԳՈՇԱԿ. Կեսն էլ քեզ ու ամենքին... Գիւնի՛ր...

Լցնում եմ, խմում և զվարճանում:

ՓԻԼՈ. (Մոտենալով Գորգին) Գորգ, շուկան ըմբիշ է եկե, կմրցե՞ս: Ասաց՝ Գորգին կղարկեմ գետին...

Ըմբշամարտի ձևերով նրան մարտահրավեր է անում, միաժամանակ զգուշանալով նրանից և ծիծաղելով սպասում է նրա հարձակմանը: Բայց Գորգը վերցնում է կուծք և ժպտալով Փիլոյի երեսին, նստում, խմում: Հոնենցը բարձրանում է բուրգի վրա և նայում ձորին:

ԶԵՆՈՆ. Լա՛վ մտիկ տուր, Բարունակ Հոնենց, հավա՛ն ես բուրգիդ:

ՀՈՆԵՆՅ. Զեռդ դալար, Զենոն վարպետ, լավ ես ճարտարել, թող հիմի դա Բյուզանդը: (Նստում է բուրգի ծայրին ու ձեռով նշաններ է անում դուրս: Ապա դառնում է Զենոնին) է՛, Զենոն վարպետ, ի՞նչ կա, նոր ձեր թոնդրակների աշխարհից: Ասենք սատանաների աշխարհից:

ԶԵՆՈՆ. Սատանաները ձեր աշխարհներից են, եղբայր Հոնենց: Մերը մաքուր է: Մենք ուսմիկ, դուր՝ մեծատուն...

ՀՈՆԵՆՅ. Լա՛վ: Ասա՛ծդ լինի, վարպե՛տ սիրելի: Նոր ի՞նչ կա, նոր: Է՛ն ասա:

ԶԵՆՈՆ. (Ծիծաղելով նայում է Հոնենցին) Նո՛ր: Մարդ մի երևացել է Մասյաց ոտին, ասել է՝ աշխարհք պիտի մին էլ քանդվի, մին էլ շինվի:

ՀՈՆԵՆՅ. Բա ասել է՝ պարիսպ շարե՞նք, գան մեր հողը վերցնե՞ն...

ԶԵՆՈՆ. Հո՛ղ: Էսքան արքա, խալիֆա, կայսրեր եկան՝ հող վերցրի՞ն: (Մի բառ հող վերցնելով և փշրելով օդի մեջ) Ա՛յ, գնացին, մնաց աշխարհ: Հող ծա՛նդր է:

ՀՈՆԵՆՅ. Ի՞նչ է ասում Մասյաց մարդը. մեր կռիվ է՛լ չկուլենք:

ԶԵՆՈՆ. Կռիվ կուլենք՝ արդարություն դա: Մենակ արդարություն հեռու է: ԳՈՐԳ. Բա վե՛րջը, վերջը ո՞վ կմնա:

ԶԵՆՈՆ. Վե՛րջը: Թե մնա՝ վերջը կմնա էլի հո՛ղ, էլի ուսմի՛կ: Հող չերթա՛ր, ուսմիկ չերթա՛ր:

ՀՈՆԵՆՅ. (Կիսակատակ) Լսի՛ր, թոնդրակ, կյա՛նքն է ուժ, թե՛ մահ:

ԶԵՆՈՆ. Կյանք է՝ մահ չկա: Կյանք՝ սեր է, լույս, աշխարհք: Ա՛յ, ասեմ, իմացի՛ր, բարձրելո՛ւն ճշմարտություն: Է՛ս կա: Օրենք, մեղք, հանդերձյալ չկա: Սուտ է: Սուտը ինքն էլ սուտ է:

ԳՈՐԳ. Ուրի՛շ բան եք թոնդրակներդ... հա՛:

ՎԱՐՊԵՏՆԵՐ. Հա, դրանց համար գիր, օրենք չկա՛:

ՀոնենՅ. (կատակով) Պապանձի՛ր, Նեռը կբերես աշխարհ (Ակնարկելով Դավթակի կողմը):

ԴԱՎԹԱԿ. Աշխարհի վե՛րջն է, հղբայրնե՛ր... Գիշերս սուրբ տաճարն զողա՛ց: Հովհաննէս արքայի ծա՛ղնն հկալ, որ ասում էր, ապավի-
նեցե՛ք քրիստոսաստի կայսերն Հունաց, գաղթեցե՛ք Հռոմաց տուն:

ՀոնենՅ. Հոգուդ մեղք ես տնում, Դավթա՛կ վերակացու:

Նայում է ձորափի կողմը և կամաց-կամաց աննետանում:

ԶենՈՆ. Հռոմաց տո՛ւն... է՛, հող կշարժվի՞ Հռոմաց տուն: Մենք հողն ենք...

ԳՈՐԳ. Ի՞նչ Հռոմաց տուն: Ա՛ռ քու թաղավոր—իշխանդ, գնա Հռոմաց տո՛ւն... (Գինու զավարք նրա բերանն է կախում) Խմի՛ր...

Աջից մտնում են Այծեմնիկն ու Բրաբիոնը: Առաջինը դեռ երի-
տասարդ գեղջկուհի է, առնական գծերով, սև, ցուլն աչկերով և
մազերի առատ խուրձով. երկուրդը՝ նույնպես գեղջկուհի, շիկահեր
է, տասնեկեր տարեկան, շատ գեղեցիկ, տափօրինակ հայացք:

ԲՐԱԲԻՈՆ. (Տեսնելով Զենոն վարպետին) Զենո՞ն...

ԶենՈՆ. Արի ե՛կ, աղջի՛կս...

ԱՅԾԵՄՆԻԿ. Ա՛յ, Զենո՞նը, բա ասում էիր կորցրել ես, արի ե՛կ, մի՛ վա-
խենա, հացը իրե՛ն սուր... Բարսեղ, էս մերդ զրկեց, ասաց ե՛րբ
ես գալիս գերեզմանիս մի բուռ հող գցես:

ԲԱՐՍԵՂ. Բերդ ենք շինում, ի՞նչ մահու ժամ է:

ԲՐԱԲԻՈՆ. Օ՛յ զինահար, Զենո՞ն, իմանո՞ւմ ես Հովհաննէս Սմբատ թա-
գավորի ձենը գերեզմանից:

Այծեմնիկը խաշակնում է երեսը և գլուխը տատանում: Դավ-
թակը աննկատելի մոտենում է սրանց և գլխի կաղալով ականջ
դնում:

ԲՐԱԲԻՈՆ. (Այծեմնիկին) Գերեզմանի մեջ, աչքը բաց մտիկ է տալիս
շինականի հացին: Զենոնն է ասում: Անին ծախել է հուլյին էնդուր՝
Զենոնն է ասում: (Հանկարծ ցնցվելով) Ամա՛ն, ինձ ո՞ւր բերիր քա-
ղաք, էստեղ է կրակն իշխանը:

ԱՅԾԵՄՆԻԿ. Մի վախի, կրակն իշխանը իրա պալատն է: Արի եկ էս
պատի տակ... (Նրան տանում է ձախ և նստեցնում անկյունում,
լինքն էլ նստում կողքին) «Կրակն իշխան, կրակն իշխան», հղբորս
զլուխն էլ չկերա՞վ կրակն իշխանը...

ԳՈՐԳ. (Նոր նկատելով Բրաբիոնին: Այծեմնիկին) Վա՛յ, ինչ զեղեցիկ
է: (Հիացած նայում է Բրաբիոնին):

ԱՅԾԵՄՆԻԿ. (Զգուշացման նշան է անում նրան և հառաչում) Գեղից փա-

խել, հորն էր փնտրում, բերի:
ԲՐԱԲԻՈՆ. Հանգիստ նստե՛լ եք... Ինչո՞ւ եք հանգիստ նստել... փակե՛ք
թագավորի աշքերը, քնի մահվան քուն... (Բոլորը խաշակնում են
երեսները և սուրսափով նայում նրան) Ամա՛ն, չգա՞ կրակի իշխան,
վառի ձեզ է՛լ: Ինձ վառեց մեր տան հետ: Հիմի ես կրա՛կ եմ... ա՛յ
դինահա՛ր:

ԳՈՐԳ. (Խղճահար և հափշտակված մոտենում է Զենոնին) Հալրի՛կ...
չկա՞ բժշկութիւն սրան. ծաղկի ջուր, նարոտ, դնամ բերեմ:

ԶԵՆՈՆ. Հոգին ցավազար է, քուն չունի: Էն կրակի իշխանը, որ իմ տունը
կրակեց՝ նրա վախեցածն է: Որ քնի՝ կփարատվի:

ԳՈՐԳ. (Հափշտակված նայում է Բրաբիոնին) Ասում ես կբժշկվի՛...

ԲՐԱԲԻՈՆ. Գո՛րգն է, քաջ մանուկ Գո՛րգը, Զենոնի տո՛ւնն է շինում:
Զենոնը տուն չունի՛...

Մոտենում է շոյում Գորգի գլուխը:

ԳՈՐԳ. Խե՛ղճ աղջիկ, խե՛ղճ...

ԿԱՐԱՎԱՆԱՊԵՏ. Արե՛ք, արե՛ք, պաստառներ եմ բերել տեսակ-տեսակ,
ակն ու մարգարիտ, արմավ, պիստակ, ծովեր եմ կտրել՝ Պարս,
Հնդստան, երկրներ, խաթա, Ալաթա. տեսե՛ք, տեսե՛ք, ի՛նչ կեր-
պաս է, ուղի՛ղ հրաշք:

ՓԻՆՈ. (Ձենելով մի կերպաս) Վենետի՞կ է:

ԿԱՐԱՎԱՆԱՊԵՏ. Հնդստան, չե՛ս ճանչնար:

ՓԻՆՈ. (Հանկարծ տեսնելով Բրաբիոնին մնում է փառացած) Վա՛յ, էս
ի՛նչ բան է... (Գնում է դեպի նա):

ԳՈՐԳ. (Ցատկելով դեպի նա) Զեռ շտա՛ս աղջկան, արյո՛ւնդ կթափեմ:

Փիլոն լուռ և սպառնալից նայում է Գորգին:

ՈՐՄՆԱԴԻՐ. Սրանք, որ շեն հաշտվում: Հիմի էլ սրա՞ վրա կոխվ, հեռա-
ցե՛ք իրարից:

ՓԻՆՈ. (Քաղկացած վեր է կենում և մոտենում կարավանապետին) Կտրի՛
մի աղջկա հագուստի... (Փողերն հանում է և շարտում կարավանա-
պետի առաջ):

ԳՈՐԳ. (Շաղ է տալիս իր բոլոր դրամները և խլում է բոլոր կերպասը)
Կտրի չորսի՛...

ՓԻՆՈ. Կերպասը դե՛նը դիր, թե չէ... (Հարձակվում է վրան) Հիմի հոգիդ
կքաղեմ: (Խլում է կերպասը և նետում Բրաբիոնի կողմը):

Կարավանապետը հավաքում է կերպասը: Բրաբիոնն ու Այծեմ-
նիկը հեռանում են ձախ:

ԲԱՐՍԵՂ. Փիլո՛, Փիլո՛:

ԳՈՐԳ. (Խլելով նրա օձիֆը և պինդ սեղմելով) Դուլսդ մի՛ կորցնի. էստեղ տղամարդկության տեղ չէ, գնանք Օադկոցաձոր:

Նրանց բաժանում են:

ՓԻԼՈ. Նա ինձնից աղջիկ պահի՞, արո՞ւմը պիտի թափեմ:

ԲԱՐՍԵՂ. Լա՛վ, Փիլո, ի՞նձ խփի, եղբայր է, չեն զիպչի:

ՓԻԼՈ. Եղբայր չէ՛, տմա՛րդ է:

ԶԵՆՈՆ. Տղա՛յք, բավական է, իրար հետ բանում, իրար հետ կռիվ եք գնում թշնամու դեմ, հիմա իրար մի՞ս եք ուտում: Դե՛, նստե՛ք սեղան:

ՓԻԼՈ. (Իր ընկերներին փաշում է աչ) Դե՛սը նստեք: Գինի՛:

ԳՈՐԳ. (Գնում է, նստում է ձախ, իր ընկերներին) Դե՛սը եկեք, գինի՛: (Նստում են: Բարսեղը հավաքում է զրամները և դնում Փիլոյի ու Գորգի գրպանները: խախճանում են):

ԶԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. (Յույց տալով հեռուն) Ահա՛, օրը՝ նոր, չարը՝ նոր... Մեր բախտը մեղ հետ է, սատանոց բաժին... (Փողերի ձայն):

ԶԱՅՆԵՐ. Աստվա՛ծ, աստվա՛ծ...

ԶԵՆՈՆ. Այս ի՞նչ է, ճարտարապետ:

ԶԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. Արհավի՛րք, արհավի՛րք... Կայսեր դեսպանը պարիսպ-ներն է գալիս: (Յույց է տալիս աչ):

ԶԱՅՆԵՐ. Դեսպա՞ն...

ԶԵՆՈՆ. Դեսպան որ երեաց՝ պատերազմ է: Էլի եկել է Անին պահանջելու: ԲԱՐՍԵՂ. էս Անի՞ն, մեր Անի՞ն: (Բոլորը հավաքվում են ձախակողմը):

ԳՈՐԳ. Բա մեր կաթողիկոսը ի՞նչ է ասում հույնին:

ԶԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. Կաթողիկո՞սը... Կաթողիկոսն ինքն է հետևար գրեկ մեր Հովհաննես Սմբատ թագավորից հունաց կայսեր, որ Անին տալիս է կայսեր:

ՓԻԼՈ. Ոտնե՛րս կտանք կայսեր, թող գա մի՛, էլի դուրս կգանք պատե-րաղմ:

ԳՈՐԳ. (Նայելով դեպի ձախ) Ահա՛, Վեստ Սարգիս իշխանի հետ է: Կրոն-կըդ դե՛սը, կայսե՛ր շուն...

ԶԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. Հանգի՛ստ, տղա՛յք...

Ներս է մտնում Հոնեցը: Նա սաստիկ աճեցողիստ է և ուրախ: ԿԱՐԱՎԱՆԱՊԵՏ. Հա՛...

ՀՈՆԵՆՅ. Սպարապետը իջավ ձորը... «Միացան»:

ԿԱՐԱՎԱՆԱՊԵՏ. Փա՛ռք ասածո... Թափեցի բեռս... Ե՛րբ կմտնեն...

ՀՈՆԵՆՅ. Տեսնենք, իմաց կտամ:

ԴԱՎԹԱԿ. (Մտնելով ձախից զինվորների հետ) Ծ՛տ, կա՛րդ, կա՛րդ, խնա-մակալ իշխան, իշխան Վեստ Սարգիս:

Բազմությունը փաշվում է խորքը: Մտնում է վեստ Սարգիսը:
Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Այս ի՞նչ ծխոք է: Ի՞նչ խաժամուժ է հավաքվել այստեղ:
ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. Պարսպաց ավարտն էր, իշխան, ի՞նչ խաժամուժ...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Դադարեցրե՛ք աղմուկը, հեռացրե՛ք խառնիճաղանջը, չքվե-
ցե՛ք:

ՋԻՆՎՈՐՆԵՐ. Ե՛տ, Ե՛տ:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. (Դեպի ձախ) Հրամայի՛ր, իշխան:

Մտնում է կայսերական դեսպանը, շրջապատված Մագիստրոս,
Թագուհի, Հաբել և այլ իշխաններով: Նա հիսունի մոտ, գոռոզ և կռ-
կոզավիզ պաշտոնյա է, որ արհամարհոտ լրջությամբ նայում է շուր-
ջը: Նրանց ետևից գալիս է ֆաղափի բազմությունը, ետ են մղում
գինվորները:

ՋԻՆՎՈՐՆԵՐ. Ե՛տ, Ե՛տ...

ԴԵՍՊԱՆ. Օրհնյալ է աստված: (Սառը և վատ քաֆցրած առեւտրյամբ
նայում է ճարտարապետին ու մյուս վարպեաներին և ապա դիտում
Հոնենցի բուրգը) Ամրացնում եք բերդը, հե՛, հե՛...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Պարիսպները արաբների՛, սելջուկների՛ դեմ է, իշխան:

ԴԵՍՊԱՆ. Արաբներ, սելջուկներ, ասում եք, բայց չորս անգամ կռվեցիք
մեր դեմ: Թողե՛ք սլարիսպները: Խնդրեցե՛ք կայսեր բարեհաճությու-
նը, ահա ձեզ սլարիսպ ու ապավեն: (Նայելով դեպի ձախ) Տեսե՛ք,
տեսե՛ք, ի՞նչ մեծածախս, գոռոզ բուրգ է:

ՀՈՆԵՆՑ. Իմ բուրգս է, սեփական ծախքովս եմ կառուցել:

ԴԵՍՊԱՆ. Ափսոս: Շենքերը վայել են աշխարհաքաղաք Բյուզանդիո և ոչ
թե այսպիսի մի անուժ երկրին:

Մագիստրոսը սուր նայում է ճարտարապետին և հասկացնում է
լռել:

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. (Վիրավորված) Բուրգերը կարծես ավելի պերճախոս են,
քան խոսքեր տնտեսկոթյան: Դու մոռացել ես թերևս ուղին, որ թո-
ղիք քո ետև...

ԴԵՍՊԱՆ. (Հագիլ գնդակով շարությունը) Իշխանական պերճանքը չեմ
տեսնում ձեր հրկրում: Աստծո պատկերը կորցրած վաճառականները
ոտնատակ են տալիս իշխանաց պատիվը. առևտո՛ւր, առևտո՛ւր, ոս-
կի՛... Իշխանաց դասը թուլացրել եք: Կմտածեք երևի, թե նոր թագա-
վորը կարող էր ձեզ փրկել. իդո՛ւր: Կմտածեք երևի Գագիկին բերել
թագա՛վո՛ւր, փեսայի՞դ... (Նայում է Վ. Սարգսին):

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. (Անհանգիստ) Ստույգ հայտնի չէ, իշխան...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. (Հանկարծ բորբոսվելով) Ինչպե՞ս հայտնի չէ. ինչպե՞ս հայտնի չէ: Գազիկը պատանի է դեռ և անփորձ:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. (Գրգռված) Իսկ ո՞վ պետք է ջնջի աղանդավորներին... Գազիկը, որպես լսել եմ, հույժ է բարեպաշտ, կայսերը խոնարհ և տենչում է ջնջել թոնդրակեցիներին:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Աղատները ընդդեմ են Գազիկին, եթե Գազիկին բերենք թաղավոր՝ զորագունդերով կզան Անիի վրա: Ի դեպ՝ ո՞ր է կորել վերջին ժամանակներս նա: Թաքնված է...

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Երևի, այդ աղատներից...

ԴԵՍՊԱՆ. Մտածեցե՛ք, տյարք, մտածեցե՛ք կայսեր կամքի մասին: Սելջուկները գալիս են: Գաղթեցեք Հունաստան, ապավինեցեք կայսեր: Դարձյալ հավատո պաշտպան կայսրը պիտի փրկի ձեր աշխարհը թոնդրակեցիների մեղքից և վերահաս սելջուկներից: (Խոսքը փոխելով) Կայսեր հաճո եղավ կաթողիկոսի ամենախոնարհ նամակը բարեկամության և հնազանդության:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Հոգևոր տերը հին հավատարիմ է կայսերաց:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Անիի հետկարի մասի՞ն էր նամակը:

ԴԵՍՊԱՆ. Նորոգումն հետկարի, խելացի՞ գործ...

Քաշվում են մի կողմ: Իշխաններն իրար են նայում նշանակալից:

ԴԵՍՊԱՆ. Այո, հետկարի նորոգումը խելացի գործ է, գործադրենք պայմանը այս գիշեր, իսկ ես վաղը պիտի մեկնեմ:

ԹՈՐՈՍԻԿ. (Անբարյացակամ) Կգումարվի համայն իշխանաց ժողով և նա կտա կայսեր հարկ ու պատշաճ պատասխան...

ԴԵՍՊԱՆ. (Նժգոն ու ինք նայելով Վ. Սարգսին) Ո՞ր է Սպարապետը, ինչո՞ւ չի ներկայանում...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. (Ճնշված և մեղավոր) Եվ իսկապես...

Խիստ նայում է իշխաններին:

ՀԱԲԵԼ. Սպարապետը գնաց զորագունդը պատշաճավորելու և բերելու առոտս դեսպանի...

ԴԵՍՊԱՆ. Դոռո՞ղ եք, գոռո՞ղ ազգ եք, գոռոզությո՞ւնն է կործանում ձեզ: ՀԱԲԵԼ. (Հեգնանքով) Անշո՞ւշտ, անշո՞ւշտ:

ԴԵՍՊԱՆ. (Խեք) Ցո՞ւյց տուր իշխան, պարիսպները...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Հրամայիր այս կո՞ղմը, իշխան:

Գնում են:

ՀՈՆԵՆՅ. (Կարավանապետին) Հեռացա՛ն... Վաղիր, նշան տո՛ւր, թող մտնեն:

ԿԱՐԱՎԱՆԿՊԵՏ. (Երեսը խաչակնքելով) Դե, ասածով, ասած ընդ մեզ է... (Գնում է):

ԶԵՆՈՆ. (Ներս մտնելով դռնից) Թո՛ւ ձեր ճշմարտության... Դեպքան գա Անի պահանջի, իշխանն էսպես լեզու ածի՞ր բռնակալի առաջ:

ՓԻԼՈ. Լեզու է ածում շան առաջ:

ԲԱՐՍԵՂ. Սա իշխանի դի՞րք է:

ԴԱՎԹԱԿ. (Չափելով և կեղծ ողբի ձայնով) Աշխարհի վե՛րջն է, եղբայր-նե՛ր, դիշերս սուրբ տաճարն դողաց: Հովհաննես արքայի ձայնն եկավ, որ ասում էր՝ ապավինեցե՛ք բրիստոսասեր կայսերն Հռոմաց: Մի կենաք հակառակ, ապա թե ոչ՝ կվերցնե՛ն մեր հողը:

ԶԵՆՈՆ. Հո՞ղը... էսքան արքա, խալիֆա, կայսեր եկան, հողը վերցրի՞նք (Վերցնում է մի բուռ հող ու վայր ածում) Ա՛յ, գնացին, մնաց աշխարհ: Հողը ծանդր է:

ԴԱՎԹԱԿ. Ո՛չ, սիրելի՛ եղբայրներ, մի՛ հուսաք, գաղթեցե՛ք Հռոմաց տուն:

ՀՈՆԵՆՑ. Հոգուդ մեղք ևս անում, Դավթակ վերակացու:

ԶԵՆՈՆ. Հռոմացտո՞ւն... էհ, հող կշարժվի՞ Հռոմացտուն... մենք հողն ենք:

ԳՈՐԳ. Ի՞նչ Հռոմացտուն: Ա՛ռ քու թագավոր, իշխանը, գնա՛ Հռոմացտուն:

ԶԵՆՈՆ. Հռոմացտուն երթա խնամակալը, կաթողիկոսը, ռամիկն ի՞նչ Հռոմացտուն:

ԳՈՐԳ. Ե՞րբ է գալու Դագիկ թագավոր, ինչո՞ւ չեն օծում օրինավորին: ԴԱՎԹԱԿ. Ի՞նչ... Ի՞նչ խոսեցիր խնամակալին, կաթողիկոսին ընդդեմ, անօրեն և՞:

ԳՈՐԳ. Հեռո՛ւ, լրտես շո՛ւմ:

ԴԱՎԹԱԿ. (Զինվորներին) Զինվոր տղայք, բռնեցե՛ք կապեցե՛ք սրանց:

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. Անցիր, մարդ ասածո:

ԴԱՎԹԱԿ. Քո գործը չէ: (Հրում է ծառադաշտին և բռնելով Զենոնի օձիֆից) Կապեցե՛ք շո՛ւտ...

ԶԵՆՈՆ. Գնա հեռացի՛ր, չա՛ր ոգի:

Խելակորույս ներս է վազում Բաբիոնը, նրա ետևից՝ Այծեմնի-կը, որ աշխատում է բռնել նրան:

ԲՐԱԲԻՈՆ. Զենո՛ն...

Սարսափահար գրկում է նրան և դողում:

ԱՅՄԵՄՆԻԿ. Մի վախի, Բաբիոն, բան չկա՛: (Դավթակին և զինվորներին) Խշճի եկեք, մեղք են...

ՀԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. Գնա՛, հեռացի՛ր, փորձա՛նք ես, կի՛ն, կսպանեն քեզ:
ԱՅԾԵՄՆԻԿ. Ձեմ թողնի սրանց: Թող ինձ սպանեն: Ես իշխանի վառած եմ:
ԳՈՐԳ. (Ծանր վեր է կենում և մոտենում է Դավթակին: Սպառնալի նա-
յում է նրան) Արձակի՛ր ուսմկին...

ԴԱՎԹԱԿ. Հեռացի՛ր... կաթողիկոսի հրաման է:

ԳՈՐԳ. Արձակի՛ր ուսմկին... (Հարձակվում է Դավթակի վրա և գրկելով տա-
նում) Հի՛մի քեզ տանիմ ձորին տամ կե՛ր... մատնի՛շ շուն...

ԲԱՐՍԵՂ. Գո՛րգ, մի՛ անի...

Արգելում է, Գորգը քաց է թողնում:

ԳՈՐԳ. Շիրակեցի Գորգն եմ, դիա՛կդ կփռեմ:

ԴԱՎԹԱԿ. Ձինվո՛ր սղալք, բռնեցե՛ք սրանց: Իմացրե՛ք խնամակալ իշ-
խանին:

Զինվորներ են գալիս, մեկը վազում է դեպի աջ:

ՀՈՆԵՆՑ. Ի՞նչ են անում անիծյալները...

Փիլոն և Գորգը վեր են ցատկում տեղերից և իրար նայում հար-
ցակա՛ն:

ԳՈՐԳ. (Նշան է անում Փիլոյին) Ե՛լ...

Հարձակվում է Դավթակի վրա:

ՓԻԼՈ. Դե՛, սեահոգիներ. (զնում է դեպի զինվորները) Հիմի աղջան կշի-
նեմ բոլորիդ:

Դավթակը ետ է փաշվում: Զինվորները կարկամում են:

ՀԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. Դորգ, խնամակալ իշխա՛նը...

ԳՈՐԳ. Թո՛ղ... Ճմարտություն կա:

Զախից ներս է մտնում խնամակալ իշխանը: Նրան հետևում են

Դավթակը և զինվորներ:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Դարձյա՛լ անկարգություն:

ԴԱՎԹԱԿ. (Տույց տալով Ձենոնի վրա) Կեղծ քարոզ տվեց... Թոնդրակ է՛:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Թոնդրա՛կ... (Ձենոնին) Դո՛ւ... դու ո՞վ ես...

ԶԵՆՈՆ. (Մոտ գալով) Պանդուխտ եմ, տնանկ աշխարհի:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Այրե՛լ եմ տունդ:

ԶԵՆՈՆ. Այրել ես... (Խուլ) Հոգիս է մնացել կենդանի...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. (Բռնկվելով) Կայրե՛մ դիվական հոգիդ, պաշտոնակատա՛ր
սատանայի: (Հանում է սուրը և բարձրացնում Ձենոնի վրա) Գլու-
ղերդ էլ այրեցի, երկրից էլ արտաքսեցի ու դարձյալ կենդանի՞ եք:

ԲՐԱԲԻՈՆ. (Նրկյալից փառացած հանկարծ ղողանաւ գոչում է) Քույրի՛կ,
իշխա՛նը, կրակն իշխա՛նը, պատուհա՛սը...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Ո՞վ է այդ անզգամ աղջիկը, բռնեցեք դրան:

Դավթակը վազում է դեպի Բրաբիոնը:

ՎԱՐՊԵՏՆԵՐ. Մեղք է առ աստված, իշխան: Անեծք կիջնի Անիի վրա...
ԲՐԱԲԻՈՆ. (Դավթակին) Մի՛ գա, մի՛ գա, մի՛ գա, ամա՛ն: Զինահա՛ր...
(Կաշում է Զեֆոնի կրծքին և սարսափով նայում վ. Սաբսին) Կրակ է
իշխա՛նը... սղքատոց դահի՛ճը... անե՛ծք...

Ճշում է և ընկնում ուշաքափ: Այծեմնիկը նրան տանում է պա-
րսպի տակը:

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. (Առաջ գալով զուխ է տալիս խնամակալին) Իմ պատվիս,
իշխան, հմուտ վարպետներ են, խնայի՛ր:

ՀՈՆԵՆՅ. (Նույնպես խոնարհ զուխ տալով) Ներիր, իշխան, շինարար են:
Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Նզովք ձեր պարսպաց: Հովանի՞ եք կանգնում պիղծ աղան-
դին... արաբներից առավել այս աղանդն է մեզ կործանում... հե-
ռո՛ւ... (Զինվորներին՝ ցույց տալով Զեֆոնի ու Գորգի վրա) Սրանց
տարեք կաթողիկոսին: (Ումնադիրներին նայելով) Անիծի՛ց արմատ-
ներ, թոնդրակի՛ սերմ... (Զինվորներին) Սրանց տարեք բանտ, թող
աղվեսի խարան դնեն ճակատներին... (Նրանց) Լույս կիրակի, կա-
խաղան կհանվեք հրապարակի վրա... Հեռացե՛ք... (Ճարտարապե-
տին և Հոնենցին) Հեռացե՛ք...

Նրանք գնում են:

ԳՈՐԳ. (Խաչակնում է երեսը) Ճշմարտությո՛ւն կա, արդարությո՛ւն
կա... (Նայում է Բրաբիոնին, ու ընկած դեռ դողում է) Ճշմարտու-
թյո՛ւն կա...

ԲՐԱԲԻՈՆ. Եկա՛, կվառե՛մ, փախե՛ք: (Խելագարվում է, փախչում):

ԱՅԾԵՄՆԻԿ. Աղջիկը խելքը ողջ կորցրե՛ց... Կորավ փողոցները, անտե-
ր կընկնի ձորերը...

ԶԵՆՈՆ. Թե գտնե՛ս, տար գյուղ. ի՛նչ անենք, նրա արունքը իշխանների
վզին...

Այծեմնիկը վազում է Բրաբիոնի ետևից:

ԳՈՐԳ. Ճշմարտությո՛ւն կա... Տուր ոտի տակ գետնի որդը, տրորիր՝ էլի՛
ճշմարտությո՛ւն կա:

ԴԱՎԹԱԿ. Պապանձի՛ր, գնա՛, մահդ գտա՛ր:

ԳՈՐԳ. (Մղվելով դեպի նա) Ո՛հ, շնչավատ...

Նրան ետ են պահում: Տանում են բուրին: Դավթակը հեռանում
է նրանց:

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. Ռամիկը՝ բանտ, արհեստավորը՝ բանտ, զինվորը՝ բանտ,
ապա բիրդն ու խրամատը ո՛վ շինի:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Դու հանդգնում ես բողոք բառնալ: Ո՞ւր ես դու այստեղ:
Տե՛ր ես քաղաքին:

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. Նա տեր էմ իմ ճարտարություն, խնամակալ իշխան, չեմ
ինքնակուշ, ճարտարում եմ ամբողջուններն ու պայծառությունն
քաղաքի, պատասխան եմ տալու Սպարապետին:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Պատասխանն ինձ ես տալու, ուրիշ ոչ ոքի, հեռացի՛ր:
ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. Եվ կհեռանամ: (Նայելով դեպի խորքը) Ահա գալիս է
իմ հրամանատարը: (Գնում է):

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Խ՞նչ... (Գնում է դեպի խորքը և նայում է նրա ետևից, լրս-
վում են փողերի ձայներ) Խ՞նչ ձայներ են, ո՞ւր է գալիս:

ԴԱՎԹԱՆ. Զորագունդ է գալիս, մեծ իշխան:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Խ՞նչ բաներ են այս, Դրիգոր իշխան, պատասխանի՛ր:
ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Գալիս է նա, ում գալլի պես հալածել ես: Պատասխան դու
կտաս... (Առաջ հեռանում է աչ):

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Դավ է: Շարժներ զորքերը, դավ է: Է՛հ փողհար... Տագ-
նապ, կանչեցեր զորքը շո՛ւտ: Դիմադրեցեր ասպտամբներին, ի
մարտ...

Մանում է Մերուժանը: Նիևաբ, դեղնած դեմքին շարժուն և
խորամանկ աչքեր: Մեր է արդեն և պալատական նուրբ շարժումներ
ունի:

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. Դագիկին բերել են:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Դագիկին բերե՞լ են... Ո՞ւր: Առանց ինձ հայտնելո՞ւ... Դավ
կա այստեղ...

ԴԱՎԹԱՆ. (Ու միշտ հսկում էր Վեստ Սարգսի և մյուսների շարժումնե-
րին և դիտում շուրս կողմը, մոտ վազելով նրան) Իշխան, հեծելա-
դոր է գալիս...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Հեծելազո՞ր է... Գնա միջնաբերդ և ասա դադարի դուր
բաց պահեն, ապա քաղաք անցիր և լուր բեր: (Մերուժանին)
Գնանք: (Դեսպանին) Եթե հաճո է իշխանին, անցնենք միջնաբերդ:
Դեսպանը կասկածով նայում է Վեստ Սարգսին, բայց զգալով
ինչ-որ անհրաժեշտություն՝ հավանություն է տալիս: Գնում են աչ:
Հանկարծ ֆաղափի կողմից հեծելագործի տրոփյուն է լսվում և ժո-
ղովրդի խուլ մոլուռ: Քաղափի իրարանցման աղմուկը մեծանում է:
ՀՈՆՆՆՑ. Բարի ավետում, սկավեց... (նայելով դեպի խորքը) Է՛հհհ,
միջնաբերդի դռները փակեցին...

Փողի անհանգիստ հնչյուններ:

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. Խ՞նչ եղավ...

Զախից ներս է մտնում դեմքը քիկնոցում փաքաքած մեկը, ձեռին սուր և սրընթաց անցնում է աչ ու մտնում է ֆաղաֆ: Նրան հետևում է զորագունդը:

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. Ո՞վ էր, ո՞վ էր...

Վեստ Սարգիսը, դեսպանը, Մերուժանը ետ են վազում հալածվելով իրենց փախած ուղղությունից հարձակվող այլ զորամասի կողմից: Փողերի հնչյուններ, Վեստ Սարգսի զինվորները վազում են դեպի խորքը: Ներս է մտնում Գագիկը, նրան հետևում են Սպարապետը, Մագիստրոսը, Հաբելը, Թորոսիկը և զորքը: Գագիկը սրընթաց հարձակվում է Վեստ Սարգսի վրա: Սա բարձրացնում է սուրը, բայց Հովեկ զինվորը կասեցնում է: Սա ընկնում է: Ժողովուրդը, վարպետները լցվում են ներս:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Ժողովուրդ հայոց, ժամանեց անձկալի՜ն մեր:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ. (Պոռքկալով) Դագի՜կը...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Դագի՜կը, պաշտպան՜ն հայրենյաց...

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ. Արդա՜ր է:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Զանգահարեցե՛ք սկիզբն թագադրության հանդիսաց Դագի՜կ...

ԶԱՅՆԵՐ. Արդա՜ր է:

Զանգեր, երաժշտություն, Դագիկը սրամերկ անցնում է ժողովրդի միջից: Ցնծության աղաղակներ ի պատիվ Դագիկի:

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ԱՐԱՐ ԵՐԿՐՈՐԿ

Դագիկի ուլատը միջնաբերդում: Դիմացը դուռ, որ տանում է դեպի ընդհանուր
շիր: Աջակողմում ուրիշ դուռ, որ տանում է մասնավոր սենյակներ: Ձախ կողմը բար-
ձեւ, որոնցից մեկը շենդ և բարձրադիր: Դա զանն է: Պատերի շարքով նույնպես բար-
ձեւ: Շենդ զարդարված է հատակը ծաղկավոր գործվածքներով: Պատերը, սյուները մեռկ
են, բայց հոյակապ բանդակված, կանթեղը առաստաղից լուսավորում է դանիճի մի
մասը միայն: Մտնում են Գրիգոր Մագիստրոսը, Սպարապետը, Թորոսիկը, Հարելը,
Նասրովիկը, Բակուր, Գոռ Փառնակ իշխանները և այլ ազատներ ու իշխաններ:

ԻՇԽԱՆՆԵՐ. Ողջո՛ւն, Սպարապետ:

*ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Ողջո՛ւն շատ: (Մտնում է Մերութանը և նրա ետևից Վեսա
Սարգսին են բերում շղթայակապ):*

*ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. (Համակրելի, բարի դեմք, քախծալի աչքեր, կյանքի դառ-
նուրյունը նաշակածի խորուրյուն: Տասնեփն տարեկան, բարձրա-
հասակ, խրոխտ) Ի սերն ամենակալին, Սպարապետ, միջնորդիր,
դու կարող ես անցկացնել արհավիրքը... Մագիստրո՛ս իշխան...*

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Ոչ ոք չի կարող, թագուհի...

*ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Դիմադրել արքայի մուտքը Անի՞... Այլա՛դ, խռովարար է
եղբայրդ, և ես՝ անդոր:*

*ՍՊԱՐԱՊԵՏ. (Ակնաբեկով Վ. Սարգսին) Տարեք սրան մուտքի ետև՝
մինչև արքան հրամայի ներս: Բող լացդ, թագուհի, հրամայիր օթե-
վանդ, իշխան եղբորդ չի փրկի քո լացը:*

Վասկանուշին տանում են դուռ:

ԲԱԿՈՒՐ. Բայց և ի՞նչ էր իսկական պատճառը:

*ՓԱՌՆԱԿ. Հանկարծ պատահեց: Բոլորը սարսափած վազեցին և այն
տեսան, որ արքան մտավ Անի, հարձակվեց Վեսա Սարգսի վրա և
ձերբակալեց:*

ՀԱՅԵԼ. Դիմադրեց արքային, իշխան... Մի՞թե սա չի պատճառը...

*ՎԱՀՐԻՃ. Պատճառները քեզ պետք է որ հայտնի լինեն, Գոռ Փառնակ
իշխան...*

*ՓԱՌՆԱԿ. Այն ժամանակ ի՞նչ էր խնամակալ իշխանի միտքը, ապստամ-
բությո՞ւն...*

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Անհաջող ապստամբություն:

ԲՈՐՈՍԻԿ. Ճշմարիտ որ...

ՓԱՌՆԱԿ. Մեղք ես անում հոգուդ, Գրիգոր իշխան, մահացու մեղք...

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Բա՞վ է... մտերիմ էիք խնամակալին և երկուսով անկա-
րող եղաք պատվալուր հաշտություն կնքել Բյուզանդիո հետ: Նրա
փոխարեն կայսեր ցասումը բերիք Անիի վրա, և ահա, Անին վաճառ-
ված է: Թշնամացել եք կայսեր և առանց զորության կանգնած եք
սելջուկների առաջ: Հիմա եկա՞վ կայսեր իրավազոր բարեկամը,
հիմա լեզուներդ կփոխե՞ր:

ՓԱՌՆԱԿ. Ո՞ւմն ես ուղղում խոսքերդ մեղադիր: Զրպարտում ես, ես
ինքոս համախոհ եմ կաթողիկոսին և արքայից ապստամբ չեմ:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Ապստամբին կգանենք, Գոռ Փառնակ իշխան:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Թողեք պառակտումն ու վեճերը: Պատերազմի առաջ ենք,
դարավոր թշնամին հանդիստ չէ: Ուրիշ գործերն են սպասում մեզ:

ՓԱՌՆԱԿ. Սպարապետ, դուք Պահլավունի եք, իսկ ես... խորթ եմ:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Դե բա՞վ է...

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. Արքա՜ն...

Մտնում է Գագիկը Մերուծանի առաջնորդությամբ: Նա բաճ
տաբեկան երիտասարդ է, մաշված դեմքի մոայլ արտահայտու-
թյամբ: Ծանր կյանքի դրոշմ կա նրա ողջ կերպարանքին: Գանգուռ,
սև մազերը շրջանակում են նրա կենդանակալը: Խելացի և մի փոքր
նենգ աչքերը սևեռում են և մնում են նայողի աչքերին: Զլուտ է,
վճռական: Խշխանները խոնարհ ողջունում են նրան:

ԳԱԳԻԿ. Տեք ընդ ձեզ:

ՔՈԼՈՐԸ. Եվ ընդ բեզ, արքա: Օգնականն աստված:

ԳԱԳԻԿ. Օգնականն ամենքիդ և աշխարհին մեր:

Մտնում են Փառանձեմ Տիկլինը՝ խստահայաց և գոռոզ կին,
հիսունից անց: Ուղիղ հասակ, սուր ու վճռական հայացք: Կրակից,
ջրից անցկացած է: Կյանքի ծանր փորձանքներից՝ արճամարհոտ
ու դաժան:

ԴՇԽԱՆՆԵՐ. Ողջո՛ւյն, արքայամայր:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Քաղաքին և աշխարհին: Սիրով, խաղաղությամբ և ցողով
բարության:

ԱՄԵՆՔԸ. Ամե՛ն...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Տյարք իմ, ահա արքան ձեր. արքա, ահա երկիր քո:

ԳԱԳԻԿ. Տեք ընդ ձեզ: (Նստում է) Նստեցեք: (Նստում են, լուրջալի)

Ո՞ւր է դեսպանը... Մագիստրոս իշխան:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Այստեղ, պալատի սենյակում:

ԳԱԳԻԿ. Մինչև անգամ պալատումն եք տեղավորել: Մերուժան, ներս հրավիրիր: Կանչեցեք նաև կաթողիկոսին:

Իշխանների մեջ անհանգիստ հետաքրքրություն:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. (Շանքահար) Կաթողիկոսի՞ն... և ի՞նչ կարող է լինել այս տարածամիջոց...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Նորոգել է հետկարը, բերել է տվել դեսպանին:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Թող եկած լինի դեսպանը, տեր արքա, կայսեր բարեկամությունը և շնորհը շահելու պետքը կարող է լինել: Հետկարը բարեկամական դաշինք կդարձնենք, տեր արքա...

ԳԱԳԻԿ. Հետկարը ոճիր է, պոռնկություն, Մագիստրոս իշխան... (Մեծ տպավորություն, շարժում) Արյամբ եք պատասխանատու, ուժեր մասնակցել եք հետկարին, իմացա՞ք:

Մանր լուրջուն:

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. Դեսպան՝:

Մտնում է դեսպանը՝ հետկարով ու զավազանով:

ԴԵՍՊԱՆ. Ողջուն շատ՝ նորոգ օծյալին և արքային, օգնական աստված:

ԳԱԳԻԿ. Հույս աստված: Ինչպե՞ս է ողջությունը կայսեր, ամենաողորմած և քրիստոսասեր եղբորն իմ ավագ:

ԴԵՍՊԱՆ. Քաջառողջ է և բաղձում է կենդանությունն աշխարհին ձեր:

ԳԱԳԻԿ. Վայելիր, իշխան, խաղաղություն մար:

ԴԵՍՊԱՆ. Հույս աստված, այդ կա: Սակայն նախքան այդ՝ թույլ տուր ինձ, արքա, հաղորդել վեհիդ իմ կայսեր ողջունը և հայտնել ձեր աշխարհին ու քեզ հույս և սեր:

ԳԱԳԻԿ. Նստեցե՛ք, տյա՛րք: (Դեսպանին) Շնորհապարտ եմ: Սակայն ասա ինձ, իշխան, կայսրը դեռ հրամայո՞ւմ է հուսալ Անիի իրավունքը վաճառման և դնման:

ԴԵՍՊԱՆ. (Լարվում է) Արքա, ահա հետկարը, որ դրել է ձեր կաթողիկոսը մեր Մոնոմախի հորը՝ քո հորեղբոր՝ Հովհաննես Սմբատի կամքով: Հետկարը նորոգված է ձեր նույն կաթողիկոսի կամքով:

ԳԱԳԻԿ. Եվ իշխաննե՞րն են մասնակցել...

ԴԵՍՊԱՆ. Երեկ... Բայց Անիի հետկարը բարեկամական դաշինք է, տեր արքա: (Տալիս է հետկարը):

ԳԱԳԻԿ. Բարեկամական դաշինք կլինի, եթե կայսրը պատուեր այս հետկարը: Անին ծաղկուն շահաստան է: Մենք հարստացնում ենք առևտուրը. վստահեցնում ենք, կտանք ձեզ կարավանի ճանապարհ դեպի Պարսից և Սկյութացոց աշխարհները: Բայց եթե Անիի համար

Են՝ եկել հետկարով, չկա հետկար այլևս: Պատռում եմ ահա հետկարը: Գնա, ընդ քեզ քրիստոս աստվածն մեր: (Պատռում է հետկարը և նետում է դեսպանին):

ԴԵՍՊԱՆ. (Խայքված վեր է բռնում հագիլ զսպելով զայրույթը և պահելով պատշաճավորությունը) Եվ ընդ քեզ արքա... Հուսամ թե մեր բարեկամությունն ուխտը հավերժ կմնա անխախտ... (Բոլոր իշխանները սպառնալիքով նայում են Գագիկին: Դեսպանը խոնարհ ուղչում է և կամենալով հետանալ՝ հանկարծ կանգ է առնում զայրացած) Արհավիրք ես բերում աշխարհիդ: Տիեզերքի տեր Մոնոմախը հուր ու ցատում կթափի քո երկրի վրա:

ԳԱԳԻԿ. Դնա՛ խաղաղությունը և ճանապարհդ ի բարին:

ՀԱՐՆԷԼ. Թող լինի պատերազմ, թե չպիտի լինի խաղաղություն, կա՛մ մենք, կա՛մ դուք:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. (Ընկնելով Գագիկի ոտները) Հույժ էր խիստ, արքա...

ՓԱՌՆԷԿ. (Նույնպես) Դա պատերա՞ղմ է, տե՛ր արքա:

ԳԱԳԻԿ. Երբ սրանց զինվորները կթափվեն ձեր կնիկների վրա՝ կիմանաք, որն էր հույժ խիստ... պատերա՞ղմը, թե ստրկությունը:

ԴԵՍՊԱՆ. Մոնոմախը բարիք ու բարեկարգություն էր ձեր բարբարոս երկրի համար:

ԳԱԳԻԿ. Ճանաչի՛ր խոսքդ...

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. Ների՛ր արքա, եթե չանեմ համբեր... (Դեսպանին) Մի հանդուգն անարդիր... Թե՛ մենք չունենք բարեկարգություն, չենք երի շուք ու հպարտանք: Թե՛ մեր վարպետները չեն, որ կառուցում են ձեր մայրաքաղաքը:

ԴԵՍՊԱՆ. Մոնոմախից դուրս չունեք փրկություն: Զեզ կոչնչացնեն սելջուկները:

ԳԱԳԻԿ. Մեզ կոչնչացնեն սելջուկները, բայց Մոնոմախն էլ դրա փոխարեն լավում է իր ոտն ընկած Վասպուրականի թագավորությունը և վրաստանը: Լավ գիտենք ձեզ... (Զայրալի) Մի բռնանա հյուրընկալության սրբության... Թե որն է լավը մեզ համար՝ կվճռենք ազատ... Բա՛լ է (մեղմելով)... Մեր հյուրն ես: Մնա պալատում ազատ, մեկնիր խաղաղ, երբ կամենաս: Մերուժան, առաջնորդիր իշխանին հանգստյան օթևան:

Մերուժանը մոտենում է դեսպանին և խոնարհություն անելով սպասում է, որ նա ինքը շարժվի դուրս: Դեսպանը ուղղվում է դեպի ելք:

ԴԵՍՊԱՆ. (Հանկարծ բնդոստ կանգ առնելով) Դեսպանն հզոր Բյուզանդիոս, ստվերն աշխարհակալ կայսեր, և այսպիսի անարգա՞նք, Հուր ու կայծակ թափել կտամ ձեր ապերասան երկրի վրա:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. (Ընդոստ վեր կենալով) Ների՛ր, արքա, (դեսպանին) և դու ներիր ինձ, իշխան, որ գտնվելով մեր տանը, խոսում ես մեզ հետ ինչպես ստրուկների հետ, և ես անկարող եմ քեզ տալ դրա պատասխանը հարկ ու պատշաճով: Սկզպես շեմ եղել ես և այդ շատ լավ գիտեն ձեր կայսրերն ու ղորավարները: Երբ կհասնես Բյուզանդիա՞ հայտնիր կայսրիդ, որ Հայաստանում կան այր մարդիկ, որոնք ուղիղ են նայում թշնամու աչքերին:

ԴԵՍՊԱՆ. Բարի: Ընտրեցի՞ք պատերազմ, թող լինի պատերազմ:

ԹՈՐՈՍԻԿ

ՀԱՔԵԼ

ԲԱԿՈՒՐ

ՎԱՀՐԻՃ

} Թող լինի պատերազմ:

Դեսպանը գնում է:

ԳԱԳԻԿ. Ներս բերեք կաթողիկոսին: (Մտնում է կաթողիկոսը: Ինքն իրեն) Ահա՛ վաճառականը, Անիի հայրենավաճա՛ռը: (Նրան) Վայելի՛ր, հոգևոր տեր: (Կաթողիկոսը չի նստում և խեթ ու մռայլ նայում է հատակին) Հետկարը չկա այլևս և հիմա հարկ է իմանալ, պատրա՞ստ ես առաջի աստծո և իշխանաց նդովել հետկարը:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ. (Ձառ և թշնամական) Ես ծառա եմ Քրիստոսի և քեզ ասելիք չունեմ ոչինչ:

ԳԱԳԻԿ. Մառան Քրիստոսի պարտ է լինել և ծառա՞ն հայրենիքի, հիշի՛ր Լուսավորիչ հորը մեր: Կանչել ես դեսպանին Անին հանձնելու, դրանո՞վ ես ծառան Քրիստոսի:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ. Ես փրկել եմ սուրբ հավատքը Քրիստոսի: Իսկ դու ո՞ր իրավամբ հանդգնում ես անարգել օծողիդ այդպես ապերասան:

ԳԱԳԻԿ. Մի՛ ստիպիր ինձ... Թույլ տուր հարգե՛լ բարձր կոչումդ, Անին շեմ զոհի և ոչ մի կարգի ու աստիճանի:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Տե՛ր արարիչ աստված... (Արժայամորը) Միջնորդ եղի՛ր, տիկին, ընդ հոգևոր տիրոջ և արքային:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Տեր և իշխանը նա՛ է իր կամքի, և եթե արժան է և իրավ՛նա պարտ է զոհել անգամ իր մորը, կնոջը և ամենքիդ, մաքրել դավաճանների որջը:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ. Վախեցի՛ր երկնավորի ցասումից, տիկին, ո՞վ է դավաճանը:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Խնայի՛ր արժանապատվությանդ, հոգևոր տեր: Եվ մի ուրանա հանցանքդ: Արատավորեցիր հայրապետական պատիվդ, մի՛ կորցնիր ավելին:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ. Ես տեր եմ մահվան իմ և կեննա՛ց իմ, տիկի՛ն, և շունի՛մ երկյուղ ոչ ոքից:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Զի՛ լինի իմ որդին իր հոր արժանի զավակը՝ եթե երկաթով քեզ նմաններից շմաքրի Անին:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ. (Ձայալի) Նզո՛վք տոհմիդ և զավակիդ:

Բոլորը ցնցվում են և երկյալից փառանում:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Այսպիսի զավակի՞ն... Իմ տոհմս իմ զավակս է: Նա շատ է տառապել: Աստված կլսի նրա մորը և ոչ քեզ:

ԳԱԳԻԿ. Իմ տոհմս ու ես կարող ենք անիծվել, բայց երկիրը կփրկվի: Ահա՛, Իմացա՛ր: Դե՛հ:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Իշխաններ, աստծուն իրեն ընդդեմ է այս գործը: Սպա-րապե՛տ, ողորբիր արքայի սիրտը...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Արքայի կամքը իմն է, իմը՝ բազմաց...

ԳԱԳԻԿ. (Մագիստրոսին) Մի՛ կարծիր աղնիվ ու հայրենասեր ամենքին, ինչպես որ դու ես, գորովալի՛ց իմ Մագիստրոս իշխան: Մինչ դու իմաստասիրության ես հետամուտ, լուսավորում ես հոգիները մեր, այստեղ ծախում են հոգին և գնում դրամ:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ. Դու անարգիցիր հոգևոր սրբությունը: Ես ոտքի կհանեմ հոգևոր դասը և կոչում կանեմ քրիստոսասեր կայսեր:

ԳԱԳԻԿ. Դու հանդգնես ոտքի հանել հոգևոր դա՞սը, կոչում անել բռնա-վոր կայսե՛ր... հափուկ կտամ ժողովրդին քո կայսեր բուկը... ծա-խել Անի՞ն, սակարկել հայրենի՞քը, հողը հայրենի՞ն:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Մեղա՛ քեզ, տեր, մեղա և իմ զավակին, ի՞նչ տեղը հասց-րիք:

ԳԱԳԻԿ. Թող երկիր հայրենին լինի դատավոր իմ և քո մեջ: Գնա՛, բարի ճանապարհ:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ. Ես կգնամ տաճար և առաջի աստուծո ու իշխանաց նոր ի նորո կգրեմ և կօրինեմ հետկարը:

ԳԱԳԻԿ. Ի՞նչ... Դու կամենում ես գործի դեմ կանգնեցնել իշխանաց դա՞սը... Կա դավաճանների մի դա՞վ երկրի դեմ... Իսկույն կգնաս մենարանդ իմ հսկողության: Կգամ քննիչու, թե ովքեր են մասնակ-ցել հետկարին:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ. Կգնամ հետամուտ իմ գործին և ինձ աստված և մարդիկ են զորավիդ: Վա՛յ քեզ քաղաք, որ թագավորդ մանուկ է: (Գնում է):

ԳԱԳԻԿ. Դնա՛ւ և կհամարժակվե՛ս...

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Մեղանշեցիր առաջի աստծո, տե՛ր իմ:

ԳԱԳԻԿ. Իսկ դու մի՛ վախեցնի ինձ, փիլիսոփոս իշխան, ի՞նչ պատաճ-
հեց քեզ:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Դարձի՛ր բեր նրան, թող ետ կենա զավաճան գործից, դու
վերցնում ես անեծքը... վախեցիր անեծքից: Ինչպե՞ս թողիր խո-
նարհու՞թյունը Քրիստոսի ծառայի առաջ...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Ի՞նչ, մեղմե՛լ ես փորձում արքայիդ: Մազիստրոս իշխան:
Ո՛ր, թող աշատեղ չլինի խոսք մեղմության: Ապա երբ Հովհաննես
Սմբատը, զավակիս անարժան հորեղբայրը, հեռուար տվեց վասիլ
կայսեր, ո՞վ էր նրա ձեռնատուն, եթե ոչ աշտ անարժան կաթողիկո-
սը: Աշոտ թագավո՞ր էր կոչվում... ամեն արարածի տեղ էին տա-
լիս Անիում, բայց նրան՝ ոչ: Իսկ Գազիկը փոքր էր: Մի մեղադրեք,
աչարք, մի մոր լցված սիրտն է խոսում: Ես ու զավակս հրախառա-
կան, անտառից անտառ, վանքից վանք, գալլի պես հալածական
հասարակ գինժորների հետ ենք ապրել ու կերել, զավակս ցուրտ
ու սով է քաշել ռամիկների հետ, որսով է կերակրվել, վանքերի
մոթ խցերի, խշտիկների վրա քնել և մինչև լույս աչքերը մաշել
գրքերի բնթերցանությամբ: Գալլի պես հալածել և գալլ եք անվանել
սրան: Հիմա փոխվե՛ց վիճակը, հիմա մեծացե՛լ է նա, հիմա տերը
ե՛ս եմ, գալլ մա՛յրը: Մի՛ խոսեք հեշտ:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Բայց նա հոգեկոր սրբությունն անարգեց:

ԳԱԳԻԿ. Ի՞նչ է, պաշտպա՞ն ես կամենում լինել զավաճաններին... Ետ
կաց, վաչել չէ քեզ... վաղը, մյուս օրը բանակների գլուխ անցած
գնում ես Մոնոմախի գետ, որին սատար է աշտ զավաճանը: Ետ
կաց, Մազիստրոս իշխան: Ահա աշտակ՛ս է սկսվում թագավորու-
թյունը... Տխուր է... Մի կողմից Բյուզանդիան, սելջուկները, Աբուլ-
սուվարը... մյուս կողմից՝ մայրաքաղաք եմ մտնում ինչպես գող և
ինձ դիմավորում են՝ վազելով միջնաբերդ: Արքունի պանծարանը
հափշտակած, ավարտում են պարիսպները միայն, անտեսում խրա-
մատները... Իսկ դուք սոված է: Զորքին աշտպես կպահե՞ն: Ինչ-
պե՞ս մարտնչեն: Քրիստոնյա չեք, հեթանոս եք, չունեք հեղություն
դեպի ռամիկը:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Ո՛ր է վաչել արքային և իշխանաց սիրել ռամիկը:

ԳԱԳԻԿ. Ո՛ր է հակառակ քրիստոնեի՝ սիրել զմա՛րդ, փիլիսոփո՞ս իշ-
խան: Ռամիկը զո՞րքն է, հի՛մը տերության... Տրդա՛տ ճարտարա-
պետ, ինչո՞ւ ես կիսատ նորոգել խրամատը:

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. Խնամակալը բանտարկել է վարպետներին, տե՛ր արքա...
ԳԱԳԻԿ. Իսկ որտե՞ղ է քո աչքը, Մագիստրոս իշխան: Բյուզանդը կանգ-
նում է դռներին առաջ, մեղ պարիսպ ու դիրք են պետք: Արծա-
կի՛ր վարպետներին, լսեցի՞ր: Վաղն ևեթ արծակած լինեն:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Ինչպես հրամայեցիր, տեր իմ...

ԳԱԳԻԿ. Չէ՛, այսպիսով զորք չե՛ք հանի կայսեր դեմ:

ՓԱՌՆԱԿ. (Մոռյլ) Զորքը մերն է, արքա, կամենանք՝ կհանենք:

ԳԱԳԻԿ. (Հարձակվելով նրա վրա և դեմքը մոտեցնելով նրա դեմքին)

Իսկ եթե չկամենաս՝ չե՞ս հանի... (Նստում է գահին) Հա՛, տխուր

է, բայց ես կուրախացնեմ, որ արտասուքը չչորանա քո աչքերում:

ԲԱԿՈՒՐ. Անին ատամներով ենք պահել և քեզ ենք սպասել, դամարի
մեղ և հրամայիր:

ՀԱՔԵԼ. Հավաքիր բոլոր Պահլավունյաց, բոլոր հավատարիմ իշխան-
ներին:

ՎԱՀՐԻՃ. Այո՛, ժամանակը չի սպասում, տեր արքա:

ԹՈՐՈՍԻԿ. Հավատարիմներդ բազում են քան մի երկու դավաճան,
ի՞նչ ես հոգում, տեր արքա:

ԳԱԳԻԿ. (Նստում է) Առա՛ջ բերեք դավաճանին:

Մերութանի առաջնորդությամբ մտնում է վեստ Սարգիսը:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. (Հեգնանալով) Ողջո՛ւյն խնամակալին Անվո, շա՛տ էիր
որոնում դավալիս և ինձ, ահա գտնվեցի՛նք: էյ, դո՛ւ, թշնամուդ
հյուրընկալում ես քո արքայի պալատո՞ւմ...

ԳԱԳԻԿ. (Ընդհատելով նրան) Լսի՛ր... Թագավորդ գալիս է, և դու նրան
գիմավորում ես՝ գիմադրելով և միջնաբերդ մտնելով: Ի՞նչ էր
միտքդ:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Կամենում էի մտնել միջնաբերդ, աղատելու քո գանձն ու
գահը:

ԳԱԳԻԿ. Ումնի՞ց...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Իշխաններից... ինձանից... երևի...

ԳԱԳԻԿ. Խոսի՛ր: (Լուրջուն, զայրալի գոչում է) Խոսի՛ր...

Լուրջուն:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Տյարք, թողնենք արքային մենակ:

Բոլորը գնում են:

ԳԱԳԻԿ. Ասա, ումնի՞ց, Վահրամ սպարապետի՞ց... Գրիգոր Մագիստրո-
սի՞ց... Իմ հարազատների՞ց...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Դահի մոտ հարազատ չկա, դու այդ լավ գիտես: (Ընդոստ)

Մի խաղա հոգուս հետ այդպես հանդուգն և համառ: Ծն քո դռան

շունը չեմ, ոչ էլ պառաւ զայլ, որին ծաղրութանակ արիր քո իշխանների մօտ:

ԳԱԳԻԿ. Դա անկեղծ է... Դուր է գալիս... Իսկ հիմա, թե ինչու կաթողիկոսը և դու նորոգեցիր հետկարը...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Ես ուզում էի խոհեմ դաշինք հունաց կայսեր հետ:

ԳԱԳԻԿ. Հարմար է քեզ այդպես խոսել, շո՛ւն... Մերութա՛ն, տանել դահիճ...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. (Սաստիկ շփուրված) Թող դատ անի ինձ Քրիստոս և իսկական նենգավորներին, որոնք մասնակից էին հետկարին և հիմա բարեկամ ձեռնալուծ... դավ են նյութել... քո դեմ... (Ուզում է գնալ):

ԳԱԳԻԿ. Կաց, ի՞նչ ասացիր... ի՞նչ դավ...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Դա՞վ...

ԳԱԳԻԿ. Դու խոսեցիր և ուրիշների մասին:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Ե՞ս խոսեցի... Ես չխոսեցի...

ԳԱԳԻԿ. Ո՛չ, խոսեցիր, դու դավակիցներ ունես և դիտես հետկարի մասնակիցների մասին: Ասա բաց ու ազնիւ, ու՛քե՞ր են, իշխանների մե՞ջ են, դա պետք է իմանամ հստակ ասում...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Տեր իմ, աղաչում եմ, ուղարկիր ինձ մեռնելու:

ԳԱԳԻԿ. Ո՛չ, չես մեռնի՛ մինչև չիմանամ... Բանտո՞ւմ կլիտեցնեմ (Հեկեկալուծ ներս է ընկնում Վասկանուշը, նրա ետևից Փառանձեմը):

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Խնայիր նրան, հիշիր օրն դատաստանի, մի շահիր անեծքը հոգուդ վրա: Խնայիր եղբորս, ոտներիդ հմ գերի. չե՞մ ես էլ թագուհի, չե՞մ ես էլ սրտակից գլխիս թագավոր, իմ անձիս համար ներիր նրան:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Զխնայես, խնայել չկա ոչ ոքի:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Արքայամայր, դու էլ հարադատ ունես:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Իմ հարադատն էլ կմեռնի՛ եթե լինի սրանց նման: Ոչ, աղջիկս, դատ կա, պարտույց պատասխան կա, մի՛ փորձիր մեղանշիլ (Գագիկին) Խո՛ւշ, պիտի մեղմանա՞ս... Խելացի եղիր, այստեղ սրանք, այնտեղ ումիկը, պետք է կոտրես բոլորի աչքը:

ԳԱԳԻԿ. (Թեթև հանդիմանությամբ) Տերությունը վեր է քան՝ դիս, մայր իմ, և ես ծառան եմ նրա, ուրիշ ոչինչ: (Վ. Սարգսին) Դու ինձ ոչինչ չե՞ս ասելու Դահիճ:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Ասա, ի՞նչ ես ուզում անել ինձ, սպանե՞լ, չես կարող, ես

կախազանին եմ հասել և ոչինչ չունեմ կորցնելու, չեմ վախենում
քեզանից:

ԳԱԳԻԿ. Դահլ՛ճ:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. (Անաբեկվելով) Տեր իմ, ես միայն այսքանը գիտեմ: Տուր
ինձ հնար բանալ դավը, հայտնեի...

ԳԱԳԻԿ. Ահա... ա՛յդ. ահա...

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Օ, ես կմեռնե՛մ, ես ինձ բերդից վա՛յր կնետեմ:

ԽՈՐԲԻԳ աղմուկ:

ԳԱԳԻԿ. Ի՞նչ կա:

ՀՈՎԵԿ. (Ներս վազելով) Վհուտ Սարգիս իշխանի դանձերը բերին, հետե
էլ նրա ղորագունդը, իրար դիպան զորքերը:

ԳԱԳԻԿ. Ո՞ւմ ղորագունդն է բերդի տակ:

ՀՈՎԵԿ. Պահլավյան... Հարելի և Թորոսիկի...

ԳԱԳԻԿ. Հիմա... գնանք... (Վազում է դուրս, նրան հետևում է Հովելի զին-
վորը):

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Գնանք, հարսիկ, տերության պահանջն է, որ սա ոչնչա-
նաւ (Տանում է Վասկանուշին, որ հեծկլտում է):

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. (Վ. Սարգսին) Իջան ձորը թերևս, ժամանակ շահեցիր:
Փրկիր կյանքդ... կփախչե՞ս...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Տղայություն է... Աստծով կերկարացնեմ կյանքս մի պահ,
արդեն թունավորեցի նրա միտքը... Հետկարի գործը բաց արի...
Հիմա նա մասնակիցներին պիտի որոնի իմ ձեռքով: Դուցե մնամ
կենդանի: Ա՛խ թե մնացի կենդանի... Ե՛ս եմ թագավորն Անվո,
ուխտյալ դավադիրներին մաս-մաս կզցենք դավանի երախը, ժա-
մանակ կշահենք:

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. Գտար հնար ճանապարհը, իմաստուն ես, այո... Մի մասը
ծախսենք, որ ապրենք, մյուսը պահենք, որ ապրենք:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Ժամանա՛կ շահել, ժամանա՛կ...

ԳԱԳԻԿ. (Դրսից) Թորոսիկ իշխան, շրջապատ պահել ապստամբներին
մինչև առավոտ:

ԹՈՐՈՍԻԿ. (Դրսից) Հրամոնքդ ի կատար, արքա:

Ներս է մտնում Գագիկը:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Տեր արքա, հրամայիր կախեն ինձ՝ եթե այդքան խորն են
կասկածներդ ինձ վրա:

ԳԱԳԻԿ. Դեռ ժամանակը չէ, և ես չեմ, որ պիտի կախեմ քեզ... Սպա-
սիր, կգա նրանց ցատումը... Առա, ուղբե՛ր են դավադիրները:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Զգիտեմ:

- ԳԱԳԻԿ. Չե՞մ տա քեզ մահ, որ խուսափես պատասխանից, ասա, ով-
քե՞ր են քո դավակիցները:
- Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Կա ուխտյալ իշխանների մի խումբ, նրանք են:
- ԳԱԳԻԿ. Եվ պարագլուխը դո՞ւ ես:
- Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Ոչ, ես դավակից չեմ, ուրիշն է... Թող ես մեռնեմ և նա
ապրի... Գրիգոր Մազիստրոսը, քո հարազատն է...
- ԳԱԳԻԿ. (Յնցվում է) Մազիստրոսը, լռի՛ր կեղտ, քեզ հենց այդ զըր-
պարտության համար խոշտանգել կտամ, շո՛ւն:
- Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Իսկապես շուն, իսկապես շուն, քանի որ ներող եմ և ճշ-
մարիտ: Այն ժամանակ մեռցրո՞ւ ինձ, ես ոչինչ չգիտեմ:
- ԳԱԳԻԿ. Մազիստրոսը... օ՛ձ չարության, ինչպե՞ս ասացիր դու այդ
բաները: (Վերցնում է նիզակը, որ խփի):
- Վ. ՍԱՐԳԻՍ. (Սառսափած վազում է բնկնում նրա ոտները) Ակնարկնե-
րը, ակնարկները կայսերական շնորհների մասին, տեսար ի՞նչպես
պաշտպանում էր կաթողիկոսին, մղում քեզ ներողամտության, ար-
գելք լինում պատժելուդ: Տեր իմ, լեզուս չորանա, տարապարտուց
դատապարտեցի, մի լինիր մեղադիր, շփոթված եմ, չգիտեմ ինչեր
եմ խոսում: (Կեղծ լաց):
- ԳԱԳԻԿ. Մազիստրոսը...
- Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Պահի՛ր ինձ երկու օր միայն և կտեսնես, որ ես ճշմարիտ
եմ: Գահի գործում առաջինը մի հավատա ինձ, և ապա ոչ ոքի, ոչ
մի հարազատի: Սպանիր ինձ, բայց ես միայն Մազիստրոսին գի-
տեմ որպես դավակից. նա կարծում է ինձ դավակից և վստահել է
ինձ իր գաղտնիքը: Ա՛յ, հետևիր Մազիստրոսին, նա ինձ պետք է
պաշտպանի քո առաջ: Նա պիտի հորդորի քեզ, որ կաթողիկոսի
հետ գնաս առ ոտս կայսեր, որպեսզի գերի ընկնես նրա թակար-
դը: Նա հիմա ուխտյալ իշխանների հետ զորքեր պիտի բերի Անի՝
քեզ զահազրկելու... Նա կանչել է հեռպանին և աչքը դրել գահիդ
վրա... Ի՞նձ սպանիր, արքա, միայն խնայիր նրան, չընկնի առավել
մեծ մեղքերի մեջ, մարդ է, սխալական...
- ԳԱԳԻԿ. Լեիր... Մազիստրոսը մեր ցեղի աչքի լույսն է, նրա վրա բիծ
նետելը սոսկալի ոճիր է: Բայց աշխարհ է, ինչե՞ր չեն պատահի
և հայրենիքն է ամեն բանից բարձր: Մազիստրոսն էլ կգնա, Սպա-
րապետն էլ, մայրս էլ, կինս էլ, ես ու ամենքն էլ: Ես պարտ եմ
իմանալ ճշմարտությունը, շան պես կսառկես, եթե չապացուցես
ասածներդ:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Տեր իմ, տուր ժամանակ, մի քանի օր կյանք, կիմանամ՝
կասեմ, մի քանի օր, աղաչում եմ:

Ներս էն մտնում Փառանձեմն ու Վասկանուշը:

ԳԱԳԻԿ. Կյա՞նք տամ...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Նա կյանք է խնդրո՞ւմ, նա կյանք չունի, վերջացրու:

ԳԱԳԻԿ. Հա՞... (Տատանման մեջ է: Մեկ այս, մեկ այն կողմն է հակ-
վում) Մերուժա՛ն աղատ:

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. (Ներս է վազում) Տեր արքա...

Բոլորն սպասում են լարված:

ԳԱԳԻԿ. (Վեճական) Քեզ կյա՛նքդ, ապրի՛ր. (Մերուժանին) Բեր իշխա-
նի պատվո զգեստներն ու սուրբ: (Վ. Սարգսին) Ստանձնիր պաշ-
տոնդ և մնա պալատում իբրև խորհրդական:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Իմ բարեգութ արքա, իմաստուն զավակս: (Ոտներն է
բնկնում):

ԳԱԳԻԿ. (Ներքին հեզմանով) Հավատում եմ, հավատում:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. (Խիստ վիրավորված) Ինքնասածի հս, դու հավատում ես
աղվեսի՞ն... սա ինձ խոտ է կերցրել վանքերի թաքստոցներում:

ԳԱԳԻԿ. (Դյուր է զգեստը Վ. Սարգսի ուներին) Խնամակալ իշխանը
կրկին իշխան է, տվեք նրան հարգոպատշաճ պատիվը: (Նրան)
Գնա, տեր ընդ քեզ:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Եվ ընդ քեզ, արքա, որդյակ իմ: (Մոտենում է Փառանձե-
մին և փորձում է համբուրել նրա գլանցքը):

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. (Ձայրալի ետ մղելով նրան) Կո՛նա՛ գլուխդ, եթե ճիշտ է,
որ ես էլ զորազուխ եմ եղել Գուգարաց մարտերում:

ԳԱԳԻԿ. (Վեստ Սարգսին) Դե...

Վեստ Սարգիսը գնում է:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Կործանում ես բերում թագավորությանդ: (Մղվում է դուրս)
Ես ինքս հիմա կախել կտամ նրան...

Գագիկը իլում է մագաղաթի գիրքը, որ զարկի Փառանձեմին,
բայց ուշաբերվում է և մոտենում համբուրում է նրա ձեռքը:

ԳԱԳԻԿ. Թող օձը դուրս մնա բնից, դուրս քաշի օձերի կծիկը, մյուս իշ-
խաններին... հետկարի մասնակիցներին պիտի բանամ:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Մատա՛ղ ես, գորո՞վս, սե՛րս անձկալի, սի՛րտդ է մեծ, եթե
ոչ կոտեսների նետը լարած ոտիդ տակին...

ԳԱԳԻԿ. Նետը կդարձնենք նետողին, մա՛յր իմ, միամիտ կաց, ինձ աշ-
խարհն է զորավիգ, նա կպահպանի ինձ:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Աշխարհի՛ն եմ նվիրաբերել քեզ արդեն, որդյակ իմ: Հո-

Ժա՛ր է հոգիս, սի՛րտս է միայն տկար, երկչո՛ղս է մեծ, քանի որ սերս է մեծ: Ա՛խ, զինվոր մանո՛ւկս, նրանից են մայրերն այնքան ցավագնորեն սիրում զավակներին, որ զավակներն աշխարհինն են... (Գրկում է նրան: Փառանձեմը հեռանում է, Գագիկը վերցնելով մի մատյան և նստելով աստիճանների վրա՝ սկսում է կարդալ «Տիկ-նայք փափկասունը հայոց աշխարհին, որ գրգեալը և զգվեալը էին յուրաքանչյուր բաստեռունս և ի գահավորակս, հանապաղ բոկ և հետի երթային ի տունս աղօթից... զի համբերիչ կարասցեն մեծի նեղությանն...»)

Մտնում է վասկանուշը և զգուշ մտնեցում է Գագիկին:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Արեգ երկար, արեգ երկար, ինչպես որ արե տվիր նրան: ԳԱԳԻԿ. (Նկատելով նրան՝ իր մտքերի ետևն ընկած) Ի՞նչ կա, վասկա-նուշ...

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Ասա, տեր իմ, հաստատ խոսք տուր, ազա՞տ է նա մինչև վերջը:

ԳԱԳԻԿ. (Իր մտքերի հետ) Եթե ազնիվ մնաց մինչև վերջ... (Սրափվելով) Ուրաջիր եղբորդ, վասկանո՛ւշ, նա մարդ չէ: Մարդ պիտի մարդ լինի: Ռամիկը չունի բարեկարգություն, չունի աստիճան, չունի կալվածք, բայց մարդ է:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Ես նրա գործերը չեմ սիրում. խղճում եմ նրան. ուղղիր նրան, փրկիր նրան, հա կարող է ուղղվել. հաշտվեցեք, ես չեմ կարող դիմանալ ձեր թշնամությանը. ես ինձ մահու դեղ կտամ:

ԳԱԳԻԿ. Ի՞նչ մահու դեղ, վասկանո՛ւշ... Նկել ենք Անի... Երազում էինք տեսնում. հիմա քեզ հետ Անիում ենք: Տե՛ս, Ախուրյանը, Ախուրյանի ձորք, ա՛յ, ա՛յ, և կամուրջն է այն, ահա և Անին իսկական, որ-քա՛ն շքեղ է նա, ինչ հպարտանք: Նայի՛ր, ահա և հրաշալիքը. իմ նախահայրն է բարձրացրել այն, Գագիկ աշխարհաշենը և մեր Տրդատ ճարտարապետի հանճարն է հյուսել այդ վիմերը: Ի՛նչ հա-մարձակ սլացք դեպի վեր, ի՛նչ հեղ թերություններ կտունների, ի՛նչ հպարտանք, ի՛նչ հպարտանք: Ունե՛նք, վասկանուշ, ունե՛նք արվեստի հանճար և վեհաշուք աշխարհաշինություն: Մե՛ներ ես ժո-ղովուրդ ենք:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Ժողովուրդ ենք չքնաղ աշխարհի և դու իմ արքան: (Գրկում է Գագիկի քեղ և մռայլվելով կրկին) Այնտեղ լավ էր, ինչո՞ւ եկանք, ծանր է ինձ այս բոլորը...

ԳԱԳԻԿ. Հիշիր խոստումդ, երբ ինձ հարսնացար՝ «Հավատարիմ լինենք աշխարհին»: Ահա (տալիս է մատյանը) գնա կարդա՛ մեծ զինվոր-

յալնորի կյանքն ու փառքը և սիրտդ պինդ պահիր: Գնա, սրտիս տեր, ցավերը մեծ են, մենք՝ փոքր:

Վասկանուշը գնում է: Մտնում է Սպարապետը:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. (Հուզված). Տեր արքա, թշնամուդ արձակում ես, որ գնա որոգայթ լարի բո գեմ: Թողություն տուր ինձ, արքա իմ, ես զորավարեմ չեմ կարող այս վիճակում: Քանի չեն ապստամբել՝ վերջ տուր իսկույնեկի դավաճաններին, կամ ընդունիր սուրս: (Հանում է սուրբ և դնում Գագիկի ձեռք):

ԳԱԳԻԿ. (Ետ մղելով սուրբ և զայրագին) Զորք տվեք ինձ, տերունական զորք և ո՛չ ին մի քանի իշխանների դիակները: Քաշեցեք զորագնդերը նրանց ձեռքից: Կգա նրանց գլուխները կտրելու ժամանակը, չեմ մոռանա հետևարը:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Այնժամ թույլ տուր ինձ գնամ բանակ: Ես դաշտի մարդ եմ և գլուխ չի բանում պալատի խորամանկություններից...

ԳԱԳԻԿ. Ո՛ւր, Սպարապետ... Անին ծախե՛լ են: Կաթողիկոսը գաղտնի ուժեր ունի իմ դեմ, նա դեռ պիտի դործի իմ դեմ. դեռ նրանք կոտրած չեն: Գալիս է Բյուզանդը, սելջուկը, դառն ու դաժան է ժամանակը, Սպարապետ հայրիկ: Գնա՛, գրավի՛ր իշխանական զորագնդերը, կաղմի՛ր տերունական զորք և բեր Անի՛...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. (Սրափվելով և հեռազանդվելով, ուրախ) Լսում եմ, արքա իմ:

ԳԱԳԻԿ. Եվ մեկնիր հենց ա՛յս գիշեր, հասավ օրհասը:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. (Նոր մտածմունքի մեջ) Մեծ են մեղքերն իմ. ինչպես հրեմում է դեռ շատ բաներ պիտի տեսնեմ ես: Բարի գիշեր, արքա: (Խոնարհվում է համբուրելու Գագիկի ձեռքը, բայց սա կանխում է, բարձրացնում նրան և ինքը համբուրում նրա ձեռքը):

ԳԱԳԻԿ. Լույս բարի աշխարհի՛ն մեր: Գնա բե՛ր գործը: (Սպարապետը գնում է: Դեսից ձայներ. «Սպարապետը», «գզո՛ն»):

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ԱՐԱՐ ԵՐՐՈՐԴ

Գագիկի պալատի դատաբանական սրահը, որի խորհրդ քուցվում է լայն ու բարձր կամարակալ դռնով: Աջ կողմը փառե հարթակ է, դեպի առաջ և կողքերն իջնող սանդուղք-աստիճաններով: Դռնից դուրս ելնում է լայն, բացօթյա միջանցք, որ տանում է փողոց: Ավելի ցածր, լայն փառե հարթակ կա ձախակողմը: Հարթակների վրա փառե սրբոսկներ: Դիմացի պատին, դռան երկու կողմը պատուհաններ:

Հեռվից զանգահարություն է լսվում և խուլ աղմուկ: Մոտում են Վեստ Սարգիս և Մերուսան:

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. Հոգևոր դասն, ամբողջ ուխտյալ եկեղեցականները, իշխաններն ու ազատները հավաքվել են տաճար: Ինչպես պատվիրեցիր՝ Դավթակը լուրը տարածեց, որ արքան իշխանական զորազնդերը հավաքել է Անի, նրանց դրավելու:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Ճիշտ նպատակին: Դե՛, շո՛ւտ, երբ կաթողիկոսը տաճարում գանգերը հնչեցնել կտա՝ խուժել տվեք ամբոխին եկեղեցի, քարկոծ արեք Դոշակին և թոնդրակներին, քանի դեռ արքան ու մայրը չեն վերադարձել Կարմրավանքից: Դրդուցեք իշխանների դյուրաբորբոք դայրույթը, խուժել տվեք ամբոխը պալատ, Մադիստրոսի անունով պահանջել տվեք արքային վերականգնել կաթողիկոսին և հետը գնալ առ ոտս կայսեր հնազանդության: Բոլորը Մագիստրոսի անունով...

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. Այո, Մադիստրոսի անունով... Կանհամ սրբությամբ:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Ամբոխի մեջ առել տվեք, իշխանները գաղթում են Հունաստան: Անին կործանվում է, անձնատուր ենք կայսեր... Հա, ի՞նչ արեց Դավթակը իշխանների և ազատների հետ:

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. Խռովեց և իշխաններին և ազատներին: Հիմա կսկսեն...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Իշխաններն ու ազատները դեռ թող մնան պահեստում: (Ականջ դնելով դեպի ձախ) Հիմա բաց թողնենք կոկողավիդ Մագիստրոսին միայն: (Մտածում է) Դեսպանին մեկնելիս պատվիրեցիք որ արժանիքին պատշաճ բան: Կդառնաս հազարապետ Անվո...

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. Մինչև գիրեզման պարտական եմ քեզ, իշխան իմ, արքա

իմ... (Համբուրում է փղանցի):

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Դե՛, ի դորժ, նեղն ենք դեռ:

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. (Գնալով ետ է նայում) Մագիստրոսը...

Մտնում են Մագիստրոս, Փառնակ և Գդեհուն իշխանները:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Գրիգոր իշխան, փրկիչ ազատարար մեր, եկա՞ր վերջապես:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Ի՞նչ տազնապ է տաճարում, մարդ աստծո, հասցնեալ կանչել ես:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Կաթողիկոսը հոգևոր դասի հետ տաճար է մտել և ցասում է կատարում: Հասիր օգնության:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Սի՛րտս այրվում է... բայց ի՞նչ կարող եմ... Այս կամա-կորը չի հնազանդվի կայսեր:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Գնա տաճար, բեր հոգևոր դասը, բեր ժողովուրդը, ղորքը արքայի մոտ:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Ի՞նչ, ապստամբե՞լ... անարժան է ինձ այդ:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Ո՛չ, ասելուծ մի արասցի, իշխանները քեզ են նայում, դու կարող ես մեղմել արքայի կամակորուժյունը: Չորեկոք ժողովրդին բեր առ ոտս արքայի, երես անկյալ աղաչիր անսալ կաթողիկոսին և նրա հետ գնալ կայսեր հաշտության:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Այդպե՛ս անեմ, ասում եմ...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Իշխաններն քեզ են սպասում: Ասում են, որ դու միայն կարող ես փրկիլ երկիրը:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Ի՞նչ տաժանելի վիճակ:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Ի՞նչ տաժանելի վիճակ: Գրիգոր իշխան, ժամն է տարա-ժամ, շտապիր, խափանիր արհավիրքը: Արքան ղորագնդերը հա-վաքում է իշխաններից: Այսօր իսկ բանակները պիտի հանի սահ-ման: Ետ կանգնեցրու:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Ի՞նչ անեմ, ի՞նչ անեմ: Խորտակված եմ: Պատերազմ բե-րեց այս մանուկը, մինչ ես խաղաղության էի հուսադիր: Ի՞նչ, հիմա դաժանանամ, որ խելքի բերեմ:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Ոչ, սիրելի իշխան, հարկ չկա դաժանության... Մեր արքան է, մերն է, պատանի է, անփորձ: Ներենք նրան, Գրիգոր իշխան, խրատենք: Տերունական ղորքը պիտի վարի կայսեր դեմ: Գլուխ անցիր իշխաններին, Մագիստրոս իշխան, խափանիր:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. (Մտածելով) Արքայադա՞վ... արժան չէ ինձ:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Ոչ, իշխան, ոչ: Սպարապետը հիմա կբերի ղորագնդերը ար-քայի հրամանին, աղաչիր արքային կաթողիկոսի հետ գնալ առ ոտս կայսեր, կոչ կոչեն քրիստոսասեր կայսեր՝ հաշտության:

ՄԱՌԳԻՍՏՐՈՍ. Ի՞նչ անեմ, ի՞նչ անեմ: (Մտածում է) Երևի առավաժ ինձ է վիճակել այս դառն բաժակը... Ճշմարիտ ես, իշխան, խրատենք, մե՛ր արքան է. մե՛րն է, ժամն է չար, դնամ և այստեղ բերեմ կաթողիկոսին: (Դնում է):

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Իշխանե՛ր, չկամեցա ես այդ Պահլավունու սրտին դիպչել, սա դեռ մոտ է արքային: Ի՞նչ բանի եք, հետևարի գործը բացվում է, Գոռ Փառնակ իշխան:

ՓԱՌՆԱԿ. Հետևարի գործը բացվում է:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Այո, բացվում է և դու ես գլխավորել հետևարը:

ՓԱՌՆԱԿ. Այո, գլխավորել եմ, դրա համար մահվան պետք է ենթարկվեմ, ի՞նչ է:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Կդնաս մահվա՛ն, իշխանական տոհմերը կոչնշանա՛ն, մե՛ծ արյունահեղություն կլինի, արյան առաջն ա՛ռ: Իշխանե՛ր, մի՛ տար ձեր գորագնդերը:

Վասկանուշը ներս է նայում սլալառի դռնից և ծածուկ ականջ դնում, բայց երևում է, որ լավ չի լսում, այլ միայն կռահում է:

ԳԴԵՀՈՆ. Ես սուր կբաշեմ, ետ կպահանջեմ մեր զորագնդերը:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Ժամ չէ պատեհ. ինչո՞ւ ինքնիրս վտանգվենք. դեռ Մաքիստրոսին առաջ գցենք, իսկ մենք առաջժամ ստվերի մեջ: Դե, ուխտենք, իշխաններ:

ԳԴԵՀՈՆ. Ես ուխտում եմ:

ՓԱՌՆԱԿ. Ես ես: Վեստարգսյանքս պետք է փրկենք իշխանական դասը:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Ամե՛ն: Դե հիմա գնացեք:

Փառնակը և Գդեհոնը զնում են:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Վա՛յ իմ գլխիս, դիտեմ, արյունով պիտի վերջանա. կամ դու նրան, կամ նա քեզ: Բարկություն և ոխի մեջ դու կորցրել ես քեզ, եղբայր իմ...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. (Սաստիկ աննանգիստ) Ի՞նչ, դու ակա՞նջ էիր դնում... (Դաժան սպառնալիքով) Ոչի՛նչ չգիտես: Ի՞նչ... դու հետևո՞ւմ էիր ինձ: (Մի կողմ քաշելով նրան) Դու ոչի՛նչ չգիտես: (Թևից քաշելով նրան մի կողմ) Շան պես կսատկեցնեմ քեզ... կխեղդեմ քեզ, լսո՞ւմ ես...

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Չե՛ս խեղդի... (Սպառնալով և վշտով) Չե՛ս խեղդի: Գիտե՛մ ինչ ես արել, որ հաշտվիս էլ չի թեթևանա հանցանքդ: Դու հույներին ես խոստացել Անին: Դու ես բերել դեսպանին, կանչել հույն զորքը: Շուտ, քանի շուտ է՝ հաշտվիր, քավիր հանցանքդ:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Ի՞նչ, դու այդ ամենը պիտի հաշտենե՞ս նրան... պիտի հաշտենե՞ս...

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. (Սարսափած) Ո՛հ, ո՛հ, ո՛հ, ինչպե՞ս կարելի է, ինչպե՞ս կարելի է... չգիտեմ, չգիտեմ, չգիտեմ, (աւագ) կհայտնեմ, ձեզ կհայտնեցնեմ, երեսանկյալ կազաչեմ, արտասուքով ոտները կլվա-
նամ՝ չեմ թողնի որ արյուն թափվի... Նղբա՛յրս ես, արցո՛նս ես,
սի՛րոս է մղկտում բեզ նայելով: Իշխան, ոտքերդ ընկած աղա-
չո՛ւմ եմ, թո՛ղ վրեժը, խոնարհվի՛ր, հաշտվի՛ր, բնդունի՛ր նախ-
կին դիրքդ ու աստիճանդ: (Ձոճելով լացակումած՝ Վեստ Սարգսի
առջև):

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Ո՞վ է այդ լակոտը, որից ընդունեմ ես դիրք և աստիճան:...

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. (Սարսափով) Մի՛ խոսի այդպես, նա իմ ամուսի՛նն է,
մեր հուշը, երկրի պաշտպանը: Նա իմ դիտից, կյանքից վեր է: Ինչ-
պե՞ս կարող եմ լսել այդ խոսքերը... բավական է... լռի՛ր:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Նղբայրդ տրորվում է ոտների տակ, լռե՛մ... Թե ստո՞ր
մարդ եմ, հեշտ ես կարծում քծնելը: Քծնում, սողում եմ, որ կրկին
մարդ դառնամ, պատվիս համար եմ պատիվս կորցնում: Քո առա՛ջ
էլ լռեմ: Դանակ խփես սրտիս՝ արյուն չի դա, մահո՛ւ տաղնապի
մեջ՝ դու չես իմ հոգսը: Քո Նղբա՛յրն եմ, թե շուն... Պիտի մորթեն
ինձ: Հայհոյեմ այդ լակոտին, որ գոնե սիրտս թեթևանա, խեղճս
թոցնում եմ վիրավորանքից: Լսիր, ես կմեռնեմ գուցե, բայց անեծ-
քըս բեզ, եթե նրան կին մնաս, մտի՛ր վաճառ...

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Կուրանան աչքերս, ի՞նչ կարող եմ անել, երբ ամենքդ
բռնել եք փորձանքի ճանապարհը: Ամենապատվավոր վիճակին էիր
արժանի: Դու չէիր Վեստ և խնամակալն Անվո: Իսկ այժմ... գոնե
փախիր:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Փախչե՛լ, առանց զորքի, իշխանության, երկրի: Ո՛հ, ես
դործ ունեմ աշատեղ: Վրեժը չլուծած ո՛ւր փախչել, հըմ... մեծացել
է օձի ձագը, վիշապ է դառել. լափել է ուղում ինձ:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Մի՛, մի աշդպես անարդանքով, նա օձյալ է, ինչպե՞ս չես
վախենում:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Նա պիտի ոչնչանա, միևնույն է, ես կլինեմ, աղատները,
կայսերը, նրա վերջը մոտ է...

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Չեմ թողնի որ ոճիր գործես... իմ գիակով կպաշտպա-
նեմ նրան..

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Կծախե՛ս հարազատիդ, կուղարկես կախաղա՞ն...

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Աստված չանի, դո՛ւ, դո՛ւ ես ծախում մտերիմներիդ...
Մագիստրոսին, Փառնակին, Գղեհոնին, ի՞նչ ամոթ...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Բող ամեն ինչ ոչնչանա այնքան, որ ես փրկվեմ. միևնույն

է, բոլորին պիտի ջնջի Մոնոմախը: Այս բաները չհայտնե՛ս... Ձե՛ս հանդգնի... Կապանե՛մ բեզ...

Շատ հեռվից շեփորի ձայն:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Ձե՛ս վախեցնի, ես բեզ փրկել եմ ուզում, եթե ոչ, չե՛ս վախեցնի...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Դնա, գայլն է վերադառնում իր մոր հետ... գնա մահադեղ տուր նրան... Կանե՛ս, ինչ որ հրամայեցի... (Մածկում է աչքերը և նեկեկում):

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Ձեա վախեցնի ինձ: Եղբայրս ես, արյունս ես, սիրտս է մղկատում բեզ նայելով, ես բեզ փրկել եմ ուզում, ապա թե ոչ՝ չեա վախեցնի:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Ա՞յդ է փրկելիք: Ապա ինչո՞ւ չեա ողորում արքայի սիրտը: ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Կարող եմ, կարող եմ: Ամեն բան կանեմ, միայն հաշտ-վեցեք, միայն թող դավերդ:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Դավ չկա այստեղ, բույր, այս բոլորը կիրք է և բարկու-թյուն: Լեզուս է թշնամի, եթե ոչ՝ սիրտս բարի է: Վասկանուշ, ես հեզ եմ իբրև Քրիստոս: Ա՛խ, ինչ անեմ, բախտս է չար և թշնամի-ներս բանսարկու:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Ճշմարիտ է, եղբայր իշխան, ճշմարիտ, դուք կհաշտվեք, ես նրան կհամոզեմ, կբաղդրացնեմ նրա սիրտը դեպի բեզ, հարա-վատ իմ:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Դե գնա սիրելիս:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Դնամ, հարազատ իմ, գնամ: Հոգիս հանգիստ է հիմա, սիրտս ուրախ: (Գնում է):

Հեռվից զանգահարություն: Դիմացի դռնից ներս է մտնում Դագիկը՝ Հաբել և Թորոսիկ իշխանների հետ և անցնում պալատ: Նրան խոր ողջույնով ընդառաջելով հետևում է Վեստ Սարգիսը: Մի փոքր անց Վեստ Սարգիսը վերադառնում է:

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. (Դուրս գալով դարանից) Ամեն ինչ կատարյալ է, եղավ այնպես, ինչպես հրամայեցիր. արքայի արձակած ռամիկները կըր-կին կալանվեցին, կաթողիկոսը ամբոխին գլխավորած գալիս է այս կողմը:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Հայտնիր արքայամորը: (Գնում է):

Ձախից ներս են մտնում Փառանձեմը, ճաթիշտները և Մերու-ժանը: Փառանձեմն անհանգիստ նայում է Մերուժանին: Նա հանա-պարհի զգեստներ ունի:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Քաղաքն անհանգիստ է... Ի՞նչ է պատահել: Ա՛խ:

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. Ա՛խ, արքայամայր... կոտորած է լինելու...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Կոտորած, ո՛ւմ, ինչո՞ւ...

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. Բռնդրականերին...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Անիծվեն թոնդրակաները, բայց ի՞նչ ժողով է տաճարում...
Ինչո՞ւ ես շփոթված նայում ինձ...

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. Գիտավոր աստղ պիտի երևա, մաղթանք է տաճարում:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Սպարապետը պետք է ժամանած լիներ քաղաք՝ տերունա-
կան զորքի հետ:

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. Դեռ չի եկել:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Իսկ ինչո՞ւ են իշխանական զորագնդերը լցվել քաղաք: Ո՞վ
թողեց ներս:

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. Եկել են արքային դիմավորելու:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Դուրս քաշել տուր բերդից: Դուրսը կարող են դիմավորել:
Շո՛ւտ: (Մերուծանք գնում է) Տեր աստված, ի՞նչ պիտի լինի Անիի
վիճակը: Բոլորը գալերի պես սպասում են, որ մեկն ու մեկը աչքը
մի կողմ դարձնի՝ վրա հասնեն ու պատահոտեն:

Դռների մոտ աղմուկ է բարձրանում: Ներս է շտապում Դոռ
Փառնակը՝ աչից:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Ի՞նչ ամբոխ է...

ՓԱՌԱՆԱԿ. Զգիտեմ, Գրիգոր իշխանը կատաղած ամբոխին դիմավորած
գալիս է արքայի դեմ:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. (Հայտնվելով) Ասում էի...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Գրիգոր իշխա՞նը... ապստամբությո՞ւն... (Վեստ Սարգիսը
գնում է ձախ, դռների մեջ երևում է Դավթակը) Գրիգոր իշխա՞նն է
ամբոխի առջև...

ԴԱՎԹԱԿ. (Դուրս նայելով) Գրիգոր իշխանն է:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Ասում էի, ասում էի...

Ներս են մտնում Թորոսիկ, Հաբել իշխանները:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Ի՞նչ աղմուկ է...

ՀԱԲԵԼ. Խռովություն է...

ԹՈՐՈՍԻԿ. Զորքեր են բերել, հոգևոր դասը զրգռել են... ի՞նչ բան է սա...
ՄԵՐՈՒԺԱՆ. Հոգևոր ժողովը դուրս եկավ տաճարից, կաթողիկոսը և Գրի-
գոր իշխանը գալիս են:

Լավում է մոտեցող ամբոխի մոլտոց:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Կաթողիկոսը... Մագիստրոսը... խռովությո՞ւն... (Պա-
հակներին) Արքան եկե՛լ է:

ՊԱՀԱԿ. Այո, արքայամայր:

Ներս են մտնում Վահրին և Բակուր իշխանները:

ՊԱՆԱԿ. Խոռվութիւնն է, արքայամայր:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Հայտնեք արքային: (Գնում է):

Ներս է խոսում ուսմիկների մի ամբոխ, որ գանակոծելով բերում է Գորգին, Զենոնին, Փիլոյին և Գոշակին:

ԴՐՍԻՅ. Վա՛յ մեզ, վա՛յ մեզ, արհաւիրք:

Ամբոխի մոլտոց և հոգեւոր երգ, որ հետզհետեւ մոտենում է և սաստկանում: Ջայներ՝ «Տարեք ձորը», «տարեք ձորը», հանկարծ եկեղեցական մարդկանց մի ամբոխ ներս է լցվում և բաշխում իրար ձեռքից Գոշակին, Զենոնին, Գորգին, Փիլոյին, որոնք դիմադրում են իրենց վրա հարձակվողներին: Նրանց պատասպարում են ճարտարապետը և Հոնենցը... նրանք աշյունառված են:

ԳՈՐԳ. Հեռո՛ւ: (Զափ է տալիս քները և գետին փռելով իրեն հալածողներին՝ մտնում է ներս, դեպի աջ) Հեռո՛ւ... (Նրան հետևում է Զենոնը: Պաշտպանները շրջապատում են նրանց և կանգնում հարձակվողներին դիմաց):

ԴՈՇԱԿ. Դավաճաններ, կայսեր գամփոռներ, օտարի ստրուկներ...

ԴԱՎԹԱԿ. Պապանձիր, հոգեւոր սուտ, դավաճան եկեղեցու: Քաշեք ձորը... Քարկոծ արեք...

ԱՄԲՈՒՆԸ. Քաշեք ձորը... (Հարձակվում են կրկին Գոշակի վրա և բաշում: Դուան կողմը հոր շարժում: Ջայներ) «Արքա՛ն», «արքա՛ն»:

ՀՈՆԵՆՅ. Ճանապարհ հարգարեք, ապիկարներ...

Մտնում է Դագիկը: Նա զարմանալով և տհաճ նայում է տեսարանին և առաջ գալիս դեպի ձախ հարթակը:

ԴԱԳԻԿ. Հա, ի՞նչ անկարգութիւնն է:

Բազմուքյունը երկուսի է բաժանվում: Մտնում է կարողիկոսը, խաչը ձեռին, Գրիգոր Մագիստրոսը և այլ իշխաններ: Եկեղեցականները խաչվառներով և երգելով գալիս են նրանց ետևից:

ԱՄԲՈՒՆ. Կայսերն ենք ապաւեն, կայսերն ենք ապաւեն:

ՄԻ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ. (Ձառվելով ամբոխից, դեպի կարողիկոսը) Հոգեւոր տեր, փրկի՛ր մեզ...

ԴԱՎԹԱԿ. (Ամբոխի միջից) Գրիգոր իշխան, սյուն եկեղեցվո, փրկի՛ր մեզ...

Լուսւթյուն:

ԴԱԳԻԿ. (Կարողիկոսին) Դարձյա՛լ դու... Քեզ որոշեցի հանդիստ և աղոթք, իսկ դու ի՛նչո՞ւ եկար մոտս, դարձյալ խոռվահույզ:

ԿԱՔՈՂԻԿՈՍ. Վա՛յ քեզ, որ անարգեցիր սպասավորին աստուծո, շար-

ժեցիր ցատումը կայսեր, արձակեցիր աղանդը սատանայի... հանում:
աստուծո կենդանւո՛ւ մերձ է կոտորած աշխարհի, հասավ արհա-
ւիրբը...

Ամբոխը խաշակնում է երեսը:

ԱՄԲՈՒՆ. (Կրոնական մոլուցքի մեջ և ոգևորված) Կայսեր ենք ապա-
վեն, կայսեր ենք ապավեն...

ԴԱՎԹՆԿ. Պաշտպան կանգնիր սուրբ եկեղեցւո, Գրիգոր իշխան...

Լուսջուռ:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ. Վա՛յ քեզ, որ անարգեցիր սպասավորին աստուծո և շար-
ժեցիր ցատումն. կայսեր:

ՀՈԳԵՎՈՐ. Վա՛յ քեզ:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ. Հանուն աստուծո կենդանւո, հասավ արհավիրբը: Պատե-
րա՞ւմ ես ելնում ընդդէմ ծառայի Քրիստոսի, փոխանակ խուժիցն
արևելքից անօրինաց: Ետ կաց պատիւաղմից, լավ է ստրուկ քրիս-
տոնի, բան հեթանոսի, ուղա թե ոչ, վա՛յ քեզ...

ԱՄԲՈՒՆ. (Թափվելով եռեսնիվայր գետնին) Կայսերն ենք ապավեն...

ԴԱԳԻԿ. Կայսերն եք տպավե՞ն... Դրա համար էիք քարկոծ անում այս
մարդկանց: (Չմծիծաղ նայելով Մագիստրոսին) Ի՞նչ կապշալներ
են, առաջ բերեք: (Առաջ են բերում Ձեռնոցներ, Գորգներ, Փիլոյներ և
Գոշակներ):

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ. Ահա Սողոմ Գեմորը, օձն ու քարբը, պատկերը սատանա-
յի, ահա թե ումն ես հովանի: Թող իրենց արքայի առաջ պատաս-
խան տան ինձ: Անե՛ժք ամբարշտաց:

ԱՄԲՈՒՆ. Անե՛ժք...

ԴԱԳԻԿ. Ո՞վ եք, ի՞նչ եք:

ՋԵՆՈՆ. Խամիկ ենք, դրել են մեզ բանտ, վզներս՝ կախաղան: Մեռնելու
վախ չունենք, մեռնակ հարց մի տամ քեզ, թագավոր... Թե բռնավոր
է գալիս՝ ուսմիկը պիտի գնա կոխվ, ուսմիկին ինչի՞ են ջնջում:

ԴԱԳԻԿ. Ճշմարիտ ես: (Հանկարծ ուշքը դեպի Գոշակը, ծիծաղելով) Աբե-
ղա Գոշա՞կ, ինչո՞ւ քեզ դուրս բշկիին տաճարից:

ԴՈՇԱԿ. Մորուքս կարճ է, տեր արքա:

ԴԱԳԻԿ. Քաշի՛ր, խելքդ էլ հետը՝ երկարի... հա, հա, հա:

Ընդհանուր ծիծաղ:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. (Հանկարծ բռնկվելով. իշխաններին) Դուք իմ զավակին
մեղքի մեջ թաղեցիք:

ԴԱԳԻԿ. Իսկ նա՞ ով է: Դո՞րպե: Դո՞րք, զինվո՞ր ես:

ԴՈՐԳ. Բանում եմ, տեր արքա, կոխվ լինի՝ կերթամ կոխվ...

ԳԱԳԻԿ. Մի՞տքդ է ըմբշամարտը... հիմա էլ կդա՞ս... ապա՞...

Ծիծաղում է. բայց և ականջ է դնում ինչ-որ հեռավոր ձայների:
ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Անհոգ ես, փորձանք պիտի բերես գլխիդ... սրանք զո-
րագնդեր են շարժում քո դեմ...

ԳԱԳԻԿ. Զորագնդի՞ր, կապրենք: (Նայում է իշխաններին, Փառանձե-
մին, Մհերին) Մհե՞ր... (Ձեռք բռնում է տալիս և ծիծաղում: Սա-
կայն Մհերը աշոփ է ամուսնացնում մյուս քիկնապաններին, որ կանգնած
են ֆիշ հեռու):

ԳՈՌ ՓԱՌԱՆՁ. Զորագնդերն եկել են արքայի հրամանին, արքայա-
մայր...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Ամոթ ձեզ, արքայազրույցներ... Անին եր ուզում հանձնել,
ժողովուրդը, երկիրը... Մոռացել եք խիղճ ու պատիվ:

ԳԱԳԻԿ. Ընդհանրապես այդպես են կամենում իշխանները... ոչ... (Հոգնացնում)
Եվ դո՞ւ Հոնինց, որ բուրգեր հաշինել Անիի շուրջը, կտա՞ս Անին
թշնամուն:

ՀՈՆԵՆՅ. Բուրգեր չհինել հմ ոչ միայն ես, ապա և Ապուղամարենց Գրիգո-
րը: Նորատունկենց Ղամբը, (ցույց է տալիս) ահավասիկ: Բայց տեր
արքա, բուրգ էլ կշինենք, երկիր ու քաղաք էլ, աղատությունը մերն
է, կատա՞կ ես հրամայում: Ով կտա Անին թշնամուն:

ԳԱԳԻԿ. Կան այդպիսիները, Հոնինց, դուք երկրի ապրանքն եք վաճառք
հանում: Այս եկեղեցականները... երկիրը:

ՀՈՆԵՆՅ. Կրկին հրամանք ես անում կատակելու, տեր արքա, ժողովուրդը
վեր է կենում դեմ բռնավորին, տեր արքա, պատերազմի առաջ ենք:
ԱՊՈՒՂԱՄՐԵՆՅ ԳՐԻԳՈՐ. Մի՞ պահանջ դնիր խաղաղության, հոգևոր տեր:
Կավերի քաղաքը բյուզանդ բռնավորը: Կկործանվենք, տեր արքա,
վճռիր պատերազմ:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ. Պապանձվեցեր, ամբարիշտներ, դուք շարժեցիք ցասումն
աստծո և ավեր բերիք...

ԳԱԳԻԿ. Ասում եք՝ վճռո՞ւմ եք, չե՞նք տա Անին:

ՀՈՆԵՆՅ. Անին գոռոզ է, տեր արքա, Անի ենք զարդարանքի մեջ կորցրել,
բաղձացրել, թշնամու աչքը հանել, հիմա մեր գոռոզ Անին դու՞րս
վեր բերի կայսեր: Ոչ, տեր արքա, Անի երկիր չենք տա:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ. Չենք տա:

ԳԱԳԻԿ. Զե՞ք տա: Այդպես, կապրենք: (Հուզված) Տերն ինք ձեզ պահ-
պանի: Տերն ինք ձեզ պահպանի: (Կարողիկոսին) Ահա ձայն բաղ-
մաց, ձայն հայրենիքի: Պատերազմ:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ. Հանուն աստծո, արգելում եմ պատերազմը:

ԳՍԳԻԿ. (Արևամարհական անուշադրությամբ Լեւրարկելով կարողիկոսի խոսքերն՝ ձեռք քափ է տալիս) Սրա՞նք են այն վարպետները, որոնց արձակե՞լ հրամայեցի:

ՀԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. Այո: Եվ կրկին կալանեցին, տեր արքա, խրամատներս մնացին կիսատ, կզան թշնամիք քար ու քանդ կանեն տաճարներն ու պարիսպները: Պատերազմի առաջ ենք:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ. Լու՛ր, անօրին:

ՀԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. Ե՞ս եմ անօրին. արքաներ են իմ առաջ գլուխ խոնարհել, ինձ ու իմ պապերին Անի վատահել: Երեսուն տարի այս ձեռքերով Անի եմ բարձրացրել: Ես եմ հորինում աշխարհի շուքն ու պերճանքը: Տես եւ լավ ճանաչիր:

ԳՍԳԻԿ. Սակաւ կա այստեղ մարդ՝ արժանի կապելու կոշիկներիդ կապիչները:

ՀԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. Սրանք անմեղ են, արձակիր, տեր արքա: Վերահաս պատերազմն է:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ. Արձակիր: Պատերազմ է:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ. Տուր ոսկերոտիս հողմերին, կընդդիմանամ պատերազմին, կընդունեմ սուրբ պսուկը Քրիստոսի, կխափանեմ պատերազմը:

ԳՍԳԻԿ. (Կարողիկոսին) Քեզ կուղարկենք բո տեղը, եւ այլեւ չես գա մոտս ցնդած խոսքերով: Մերումա՛ն, կարգադրիր ճանապարհ դնեն հոգեվոր տիրոջը:

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. Ո՛ւր, արքա:

ԳՍԳԻԿ. Արգելան, իր խուցը: Չուզեց իմ շնորհած եկեղեցական գործերով զբաղվել, ուզեց հայրենիք ծախել, ժողովուրդ խառնակել:

ԵԱԳԻՍՏՐՈՍ. Տեր արքա, տեր արքա, ետ կանգնիր մեղքից:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ. Անպամ արգելանում, մահվան իսկ սրի տակ, հայրապետական գահի վրա եմ եւ կդիմադրեմ, կգործեմ ի վերուստ ներշնչած գործը:

ԳՍԳԻԿ. Ձեռքերդ կկարճացնենք...

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ. Եվ թող աստված դատ անի ինձ եւ քեզ: Վա՛յ քեզ...

ԳՍԳԻԿ. Եվ թող Դոշակը պատարագ մատուցի տաճարում այսուհետեւ:

Պայքում է ընդհանուր ծիծաղ:

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԱՄԲՈՆ. Վա՛յ, վա՛յ...

Կարողիկոսը գնում է զինվորներով շրջապատված:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. (Նրանց հետից) Աստված պահապան արքայիս ու զավակիս: ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԱՄԲՈՆ. Վա՛յ մեղ, վա՛յ քեզ, վա՛յ աշխարհին հայոց...

ԳԱԳԻԿ. (Դոշակին) Է՛, բեղանից կաթողիկոս չի գուրս դա. գնա մտիր զորագունդ, ոգի բարձրացնելու:

Ընդհանուր ծիծաղ:

ԳՈՇԱԿ. Եթե շահվում՝ ամբողջ աշխարհին կհաղթեմ, տեր արքա:

ԳԱԳԻԿ. (Մյուս հոգևորներին ու եկեղեցականներին) Դուք էլ զնացեք աղսթեցեք հայրենիքի հաղթության համար և մի վախեցնեք մեզ ձեր մորուքներով: Հա, հա, հա...

Բոլորը հեռանում են: Կուրյուն:

ԺՈՂՈՎՐԴԻՅ ՄԻ ՁԱՅՆ. Տեր արքա, արձակի՛ր կապյալներին...

ՈՂՋ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ. Արձակի՛ր, արձակի՛ր, գնանք դեմ բռնավորին: Արձակի՛ր...

ԳԱԳԻԿ. Ճշմարիտ եք ասում: Ա՛յ, Գրիգոր իշխանը կհրամայի, որ արձակեն նրանց: Իրա՞վ է, Գրիգոր իշխան: (Նրան) Արձակել տուր սրանց կապանքները:

Մագիստրոսը մոռալ և լուռ նայում է գետին և ապա ձեռքով անուրոշ նշան է անում:

ԴԱԳԻԿ. Մերուժան աղատ, հրամայիր աղատ արձակեն կապյալներին...

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ. Ապրի արքան...

Արձակում են կապյալներին:

ԳԱԳԻԿ. Արձակ եք: Գնացեք խաղաղությամբ ու պատրաստ կացեք, որ ձեր հողի կոփվը կովեք:

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. Գնացեք...

ՓԻԼՈ. Խոսքդ կատար, արքա. ասացիր՝ կանենք:

ԴՈՐԴ. Խոսքդ կատար:

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. (Նրանց) Դե, գնացե՛ք, զնացե՛ք:

ԶԵՆՈՆ. Կա՛ց, ոսմիկի խոսքն ասեմ: (Գագիկին) Ասում ես հողի կոփվ կովե՛նք: Իմացիր, մեր եղունգ հողի մեջ է, հող մեր մեջ: Մի դիպեք հողին, հող աշխարհք կալահի: Էլի հողի մարդ, աշխարհ՝ շեն...

ԳԱԳԻԿ. Հովեկ գինվոր, սո՛ւրդ: (Հովեկ գինվորը հանձնում է իր սուրը Գագիկին, Գագիկը այն տալիս է Ջենոնին) Գնացեք խաղաղությամբ և պատրաստ կացեք, որ ձեր հողի կոփվը կովեք:

ԶԵՆՈՆ. (Համբուրում է սուրը) Խոսքդ կատար, արքա, ասացիր՝ կանենք, բարին մնաս:

Բոլորը գնում են: Փողերի ձայն դրսից:

ԳԱԳԻԿ. Ովքե՞ր են:

ԽՈՐՈՍԻԿ. Փառնակ և Դդեհոն իշխաններն են իրենց զորագնդերով:

Ներս են մտնում իշխաններն իրենց զորագնդերով:

ԳԱԳԻԿ. Դուք այս մարդկանց պատերազմից եք բերել, թե՞ վարում եք պատերազմ... (Թափում իրոնիայով՝ Մազիստրոսին) Գրիգոր իշխան: Հա, խեթ ես նայում ինձ... խոտիր խոսքդ...

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Արքա, անձկությունը խեղդում է ինձ... Մաշում է մեզ թոնդ-րակի սղծությունը, ռամիկը զենք վերցրեց՝ կքանդի եկեղեցին:

ԳԱԳԻԿ. Զե՞նք է վերցնում, ուրեմն կապրենք:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Ոչ չենք սպրի, լսիր խոսքերս, ի միտ առ Ահա արևել-բից խուժում են բարբարոսական սելջուկները. Դվինից կշարժվի Արուստովար արաբը, Բյուզանդիայից մեր գլխին կփոթորկի Մոնո-մախը: Փրկիր երկիրը, հայրենիքը կկործանվի: Խստաշունչ ոգին կա-թողիկոսի կարող է միայն կուրծք զնել վերահաս փոթորիկին: Բյու-զանդիան է մեր փրկությունը: Մի՞ պատերազմիր և կաթողիկոսի հետ զնա առ ոտս կայսեր հաշտության:

ՀԱՅԵԼ. Դժոխս՞ց բաժին քո կայսրը, չորս տնգամ տապալեցինք նրան Անիի տակ, էլ ի՞նչ կայսեր է նա մեզ:

ԳԱԳԻԿ. (Ջեռով է անում Հաբեկին, ու լռի) Կա՛մ, ուրեմն ինձ ուղարկում եք Բյուզանդիա՞: Այգպես: Ինչո՞ւ համար եք ինձ ուղարկում Բյուզան-դիա:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Փրկելու հայրենիքը, հնար գտնելու, ողորելու կայսեր սիր-տը, հաշտություն բերելու:

ԳԱԳԻԿ. Հա, դե, այդպիսի գործերում իմ կամքը փոքր է և չնչին, տեր իմ, դու նախ գնա հարցրու իրեն՝ Թագավորին:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Թագավորին:

ԳԱԳԻԿ. Թագավորին: Ես մի անխել մանուկ եմ. և ինձ չէ տրված մեծա-մեծ խորհուրդներ լուծել: Հարցրու ժողովրդին, ևս գնամ, իսկ ժո-ղովո՞ւրդը:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Ժողովուրդը պիտի մնա:

ԳԱԳԻԿ. Ժողովուրդը պիտի մնա՞: Այն ժամանակ ասացեք՝ վերջը, այն ժամանակ ինչո՞ւ եք եկել ինձ մոտ:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Ժողովուրդը կլքվի, արքա, ի՞նչ կարող ենք անել, ստիպ-ված ենք լքել:

ԳԱԳԻԿ. (Հանկարծ բռնկվելով) Լքել ժողովուրդը... Իմ կյանքն է թան-կագինը... դուք ինձ համարձակվում եք առաջարկել լքել ժողովուրդը և գնալ Բյուզանդիա... Զգտա՞ք այլ վայել պաշտոն ձեր Թագավորի համար, քան վիճակված է ամեն մի սարուկ շան: (Հաբեկին ու Թորո-սիկին) Իսկապե՞ս էր սա ինձ ներհակ, սա հռնամո՞ւ է եղել (նրան). քաղցր է հա՞, ստրկության լուծը լիզելու պնակը, տիրոջ գարշապա-

րի հոտը, քաշո՞ւմ են Բյուզանդիո մեղկ պալատները, շողում լեզուն,
ուզում եք երկիրը լքե՞լ... (Պայքալի) Վա՛ր դիր սուրդ... (Մագիստ-
րոսը ուզում է խոսել) Վա՛ր դիր սուրդ... (Մագիստրոսը սուրը վալք
է դնում) Զդո՞ւյշ ինձ հետ, ես մի փոքր մոլեկոն եմ, չեմ հարցնի
կարգ ու կանոն... Կցնաս մահվա՛ն:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. (Առաջ գալով: Կեղծ հուզմունքով) Խնայի՛ր, տե՛ր արքա,
ուղիղ ճանապարհի՛դ դիր նրան, հե՛ղ եղիր իբրև Բրիստոս, ի՛նձ սպա-
նիր նրա հանցանքների համար: Իրա՛վ է, դավաճա՛ն է, անդիտու-
թյամբ եղավ, սիրուց, անձնվիրությունից. նա կթողնի իր մոլոր դա-
վերը...

ԳԱԳԻԿ. (Խեք նայելով Վ. Սարգսին, ապա Մագիստրոսին) Կապի՛ր սուրդ:
(Մոտենալով նրան) Այդքա՞նն է քո իմաստության չափը, փիլիսո-
փոս իշխան: Ոչխարի դաշինքը գայլի հետ: Բավական չե՞ որքան
տրորվել ենք պարսիկների ու արաբների ոտքի տակ: Որտե՛ղ եք
տեսել գայլի լավը: Մոռոմախը խելք չունի, նա մեկ տապալում է, որ
արևելքից հորդանները խուժեն Բյուզանդիա: Ստրո՞ւկ: Ձէիք լինի
դավաճան և ստրուկ, եթե չլինեիք ստրո՞ւկ:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Տե՛ր արքա...

ԳԱԳԻԿ. Ի՞նչ, կարող էր այլ սպասասխան լինել բռնակալին:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Տե՛ր արքա...

ԳԱԳԻԿ. «Տե՛ր արքա», այստեղ չկա, «տե՛ր արքա», կա ձայն հայրե-
նիքի՛:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Ես հոգեկան մշուշի մեջ եմ և չեմ այնքան իմաստուն
գիտենալու, թե ո՞րն է բարին և ո՞րն է չարը:

ԳԱԳԻԿ. (Դառն, մաքաբեական) Կիմանա՛ս, փիլիսոփոս, կիմանա՛ս,
երբ Անիի ղոռերից կխուժեն Բյուզանդի հրոսակները և ձեր թագա-
վորին քարշ կտան գայլի պես, կգա իշխանության վախճանը՝ կի-
մանաս, բայց այն ժամանակ ո՞ւշ կլինի, դառնագինորե՛ն ուշ... Թո-
րոսի՛կ իշխան, միացրու սրանց գնդերը տերունական զորքին:

ԹՈՐՈՍԻԿ. (Դնալով դուրս) Հրամանդ ի կատա՛ր... (Դուրսը) Զորա-
գո՞ւնդ, իմ հտեի՛ց, ժողովվի՛րի՛ր:

ԳԴԵՂՈՆ. (Հանկարծ բռնկվելով) Զորագունդս, հո տուր, հո տուր զո-
րագնդերը, բռնաւոր: (Ուզում է քրով հարվածել Գագիկին, բայց
այդ բռնկին Վ. Սարգիսը դաշույնով սսվանում է նրան):

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Ներիր, արքա, կիրքս ինձ կուրացրեց, ես դատեցի սրի-
կային:

ԳԱԳԻԿ. Մաքրեցե՛ք դավիթը այս կեղտից:

ՀԱՅԵԼ. Սպարապետը...

Մտնում է Սպարապետը:

ԳԱԳԻԿ. Ի՞նչ լուր, Սպարապետ:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Տերունական զորքը գումարեցի, նա կգա կհասնի, ես շտապել եմ այստեղ, քանի որ սուրհանդակ եկավ Բյուզանդիայից: Հույները գալիս են մեծ զորութեամբ:

ԳԱԳԻԿ. Հասա՞ր հիմա ձեր վեճերի վախճանին... Մոռումսը եկա՞մ, փրկիստփոս իշխան: Դե՛, զորագունդդ պիտի գնա ճակատ, գնա հետը և ազնիվ կռվի՛ր հայրենիքի համար:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Ի՞նչ է կատարվել այստեղ, արքա:

ԳԱԳԻԿ. Ասա, Սպարապետ, ինչո՞ւ պետք է ստրուկ լինել, լիզել օտարի դարչապարը, սա հասկացրու ինձ: Մի՞թե վայել է սա Գրիգոր Պահլավունուն, մի՞թե մեռել է սրա մեջ հայրենիքի պատիվը...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Ո՞վ համարձակվեց բռնադատել արքային ստրկութուն: Թողությո՞ւն տուր ինձ, արքա, ես այլևս չեմ կարող հանդուրժել: Ես քեզ ասո՞ւմ էի մի խնայիր: Հիմա ի՞նչ, ես պետք է դավաճաններին սպարապետիմ: Ես դավաճաններին սրի եմ քաշել և ոչ թե առաջնորդիլ պատերազմ:

ՀԱՅԵԼ. Այո, արքա, երկիրը մերն է, մենք ենք երկրի կամքը, ի՞նչ կարող են դավաճանները:

ՎԱՀՐԻՃ. Կրկին տարակուսանքի մեջ ես, բավ է, տեր արքա, դիր վճիռդ: ԳԱԳԻԿ. Ես տարակուսանքի մեջ չեմ:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Իսկ ինչո՞ւ ես ընկել մի բուն դավաճանների որոնման ետևից: Դեռ վերջ չես տվել և ահա հետևանքը: Ի՞նչ եղավ քեզ համար մի թուլամորթ Մագիստրոս, մի Սպարապետ, մի արքա, մինչև ե՞րբ պետք է քմայքները քաշես, դավաճա՞ն են՝ վերջացրու, բավ է: ԳԱԳԻԿ. (Հանգիստ) Մագիստրոսի՛ն... Ոչ, նա ուսուցիչն է իմ և ոչ թե դավաճան, դեռ սիրում ենք նրան: (Նկատելով Սպարապետի դրժգուն հայացքը՝ զայրալի) Զո՞րք տվեք ինձ, բե՛ր մնացյալ զորագնդերը: Բա՛վ է: (Բռնաբռն) Լսեցե՛ք, հասավ փորձությունն ավելի շուտ, քան մենք սպասում էինք: Բայց փորձությունն ավելի էր արագ, քան իմաստությունը: Համեստ լինենք փորձության առաջ:

Մի կտարեք զորքի ոգին, միաբանեք, մոռացեք ամեն պտույտ: Սպարապետ հայրիկ, տերունական զորքը հանում ենք Կարմրավանք, ընդառաջ թշնամուն: Ես զրահավորվեմ: (Շարժվում է դեպի պալատ):

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Լսում եմ, արքա իմ:

ԳԱԳԻԿ. Ժողովուրդը պիտի գա, նշեք ժողովրդին ընդառաջ, սիրո քաջալեր խոսքեր ասացեք զորքին, օր չէ գծառվյալն: (Գնում է):

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Բա՛վ է, Մագիստրոս իշխան, երկրի վիճակը խորհենք: ՎԱՀՐԻՃ. Մի՛ գծովիր հեռը, Գրիգոր իշխան, բո ընտրած արքան է: ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Ես իշխան եմ, և ոչ թե ոսմիկ մի, ևս Մագիստրոս եմ, զորազուլոս:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Իշխանիկս, ի՞նչ է պատահել քեզ, սիրելիս, ի՞նչ է պատահել:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Թո՛ղ, Սպարապետ հորեղբայր, ե՛ս ևս ունեմ խելահասություն և սեր հայրենիքի:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Մի՛ անիր այդ, մի՛ անիր, հայրենիքը կգնա ձեռներիցս, որդյակ իմ, մի՛ անի: Ի՞նչ, հայրենիքի փառքը բարձր չե՞ք քեզ համար, քան իշխանական շահ: Այնժամ անարժան Պահլավունի՛ ևս:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Ես գիտեմ ուր է փրկությունը:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. (Խիստ) Այսպիսի փորձերը կջախջախենք և դաժանորեն, զինվոր ևս, դիտես, զգուշ, դեհ: (Գնում է սլալատ):

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. (Մոտ գնալով Մագիստրոսին) Քո մահը նյութվեց, իշխան: ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Նյութվե՞ց... չգիտեմ...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Զի հաշտվի կայսեր հետ, կորած ենք:

ՓԱՌՆԱԿ. Եվ զորագնդերը քաշեց իր ձեռքը:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Կորած ենք անդարձ. ի՞նչ անենք:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Գնանք ճակատ, ևս կխլենք մեր զորագնդերը, կվերցնենք հրամանատարությունը և անձնատուր կլինենք կայսեր:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. (Մտածելով, ապա վնոսկան) Հաշտություն, հաշտություն ամեն զնով: Գնանք, աստված հասնի մեզ... (Գնում է Փառնակի հետ):

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. Դեհ, ի՞նչ ենք անելու, կրկին նա հաղթեց:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Գնանք ճակատ և աշնտեղ...

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. Արքայասպա՞ն...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Կկորչենք աշտակա, ա՛յդ է ելքը...

Մտնում են Հաբել, Թորոսիկ և մյուս իշխանները և զորքը՝ միացած ոսմիկների բազմության, որի գլուխն են կանգնել Զենոնը և Գորգը:

Զենոն. Սպարապետ հայրիկ, վարի մեզ դեմ՝ բռնավորին:

Զինվորներ. Վարի, վարի:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Տերն ի՛նքը ձեզ կպահպանի, զավակներս, թող ձեր սերն
ու քաջութիւնը փրկի հայրենին մեր: Երկար արեւ աշխարհին մեր:
ԶԻՆՎՈՐՆԵՐ. Երկար արեւ...

ԶՈՎԵԿ. Արքա՛ն...

ԶԻՆՎՈՐՆԵՐ. Ապրի՛ առքան:

ԳԱԳԻԿ. (Ներս է զալիս զբանավորված) Տղայք, թշնամին գալիս է ջըն-
ջելու մեզ, բայց պետք է չնչի՛ իները, թշնամին: Ի ղե՛ն, ի մա՛րտ:
ԶԻՆՎՈՐՆԵՐ. Երկար արեւ, հրկար արեւ...

Փողեր, զանգանառութիւններ:

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ԱՐԱՐ ՉՈՐՐՈՐԳ

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏԿԵՐ

Արեայական տաղավար, որի մուտքը բացվում է դեպի հանդիսականը: Պատու-
հանները դեպի դիմացը: Նրա ձախակողմը իշխանական վրան, որի մուտքը դեպի ձախ
է բացվում: Աջակողմը վանքի սև կերպարանքը: Նա կպած է տաղավարին: Սանդուղհներ
են գնում դեպի խուցերը և տաղավարի կողքի մեծ խուցը:

Դիմացը՝ ձորի ֆարափ, ավելի հեռուն արտեր և լեռներ:

Ռազմական փողեր են հնչում մոտից և հեռուներից:

Իշխանական վրանի առջև շրջում է Վ. Սարգիսը: Մտնում է Գոռ Փառնակը:

ՓԱՌՆԱԿ. (Հեռվից փողերի ձայն և ձիերի տրոփ) Հա, զորագործնդ է,
ո՞ւմն է... (Նայում է վրանից) Թորոսիկն է: Մեծ զորագնդով է
գալիս:

ԹՈՐՈՍԻԿ. (Դրսից) Զորագործնդ, աջ ու ահյակ տարածվի՛ր՛ի՛ր:

ԶԱՅՆԵՐ. Աջ ու ահյակ տարածվի՛ր՛ի՛ր:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Հա: Ինչպե՞ս է վիճակը:

ՓԱՌՆԱԿ. Հույները գալիս են մեծ զորությամբ: Զի դիմանա գալլը:
Ճակատը տանուլ է տված: Պետք է վճռել...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Այսօր վերջին օրն է... Պահանջում ենք, որ կամ անձնա-
տուր լինի կամ զորագնդերը ետ տա իշխաններին: (Նայում է շուր-
ջը, զգուշանում) Սպասիր, հետո գնանք: (Մոտենում է արեայական
տաղավարի մուտքի մեջ կանգնած պահակներին) Կալ հսկեցեք, ոչ
ոք չմտնի: Արքայական տաղավարը դրսից կհսկեն, ոչ թե ներսից:
Հեռացե՛ք, ապիկարներ: (Պահակները դուրս են գալիս և կանգնում
հեռու) Բոլո՞ր մերոնք եկան:

ՓԱՌՆԱԿ. Բոլոր մերոնք: Ո՞ր է արքան:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Ճանապարհին: Երվանդադաշտից է գալիս: Լուր բերին, որ
Աբուլսուվարը շարժվում է արդեն:

ՓԱՌՆԱԿ. Շարժվո՞ւմ է, բարի, շատ բարի: Ի՞նչ կա բանակում:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Շփոթ ու տարակուսանք: Սպարապետը գլուխը կորցրել է,

հույն զորքը դալիս է անասելի մեծ զարույթյամբ: Չի դիմանա գայլը: Վիճակներս խորհներ, իշխան: Մագիստրոսին արքան ներեց իմ հակառակիս: Ողբացյալ, սղնիվ Գղեհոն, ես նրան զոհ տվի, որպեսզի քո կյանքը փրկեմ: Բայց արդյո՞ք ներեց քեզ արքան: Կյանքդ փրկենք, իշխան, սկսենք:

ՓԱՌՆԱԿ. Պատեհ է արդյոք:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Պատեհ է: Լսիր, երբ արքան կգա այստեղ՝ իր տաղավարը, Մագիստրոսը, դու և մեր մյուս ուխտյալ իշխանները ներս կմտնեք այստեղ, և կստիպեք արքային անձնատուր լինել կայսեր... Եթե համաձայնեց՝ լավ, իսկ եթե ոչ՝ պարզ և շիտակ պահանջեցեք, որ ձակատն այստեղ տա:

ՓԱՌՆԱԿ. Շատ բարի, ես գնամ իշխաններին բերեմ, աստված ընդ մեզ:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Գնա:

Փառնակը դուրս է գնում, մտնում է Մերութանը:

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. Համաձայնեց:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Համաձայնեց: Ուրեմն արքայի հետ վեճ-կռիվը մեզ լավ կօգնի: Վեճի թունդ պահին ներս կխուժեն սպանիչները և...

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. Իսկ եթե...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Եթե հաջողեց՝ լավ, իսկ եթե ոչ՝ դավը կհամարվի Մագիստրոսի և Գոռ Փառնակի գործը: Իսկ մենք կմնանք զերծ:

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. Հույս աստված:

Մտնում է Դավրակը:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Պատրաստ են սպանիչները:

ԴԱՎԺԱԿ. Պատրաստ են:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Դե, իմացիր, հենց որ արքան կգա տաղավարը, Մագիստրոսը և մյուս իշխանները կմտնեն արքայի հետ խոսելու: Վեճի թունդ պահին Մերութան աղատը ձեզ նշան կտա: Ներս կմտնեն սպանիչները և վերջ կտան արքայի կյանքին:

ԴԱՎԺԱԿ. Ուխտել եմ իշխան...

Դավրակը գնում է, մտնում է Վասկանուշը: Վեստ Սարգիսը զգուշությամբ ընդհատում է խոսքը և մի պահ նայում Վասկանուշին:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Եկա՞ր, քույր իմ թագուհի:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. (Վերջին խոսքերը լսել է կամ կասկածում է) Եղբայր իշխան, ո՞ր մնաց արքան:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Շուտով այստեղ կլինի, եկ, հանգստացիր: Բայց դու իզուր եկար ուղմադաշտ, վտանգներ են այստեղ:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Թող իմ կյանքն էլ այնտեղ վերջանա, ուր և աշխարհը: (Այլալվում է, շփոթված է, անհանգիստ):

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Ծճմարիտ է, մենք ամենքս պարտավոր ենք մեր կյանքը դո՛հել արքային և հայրենիքին, մեծ տաղնապ է... (Գնում է դեպի մուտքը) Մերուժան, հսկի՛ր վրանի շուրջը, մո՛տ կանգնեցրու պահակներին...

Մերուժանը գնում է, Վեստ Սարգիսը կարկամում, մի պահ նայում է Վասկանուշին, հա ևս շփոթված է:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Հա, ի՞նչ կա...

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Դարձյա՞լ ոճիր ևս նյութում նրա դեմ...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Ե՛ս, բա՛վ լիցի... ևս ներել եմ նրան, բո՛ւլք...

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Սառ՜ւմ ես... դու դավ ես նյութել... դու պիտի արյուն թափես... Չես հանդգնի...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Այդքան մեծացա՞ր իշխան եղբորդ դեմ: (Հանում է սուրը) Չհամարձակվե՛ս...

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. (Լուրժբը դեմ անելով) Ահա, խփիր, արյունարբու... Հագեցիր... (Շշուկներ աչ կողմից):

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Գալիս են... վեր կաց... չհանդգնես ոչ մի խոսք... Ես ինքս կհայտնեմ ամեն ինչ, դու լռիր... (Հեռանում է):

Վասկանուշը շարժվում է ետևից, բայց և խկույն կանգ առնում:

Պաուզա: Ներս եմ մտնում Փառանձեմը և Թորոսիկը:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Ասում ևս վտանգվա՞ծ ենք:

ԹՈՐՈՍԻԿ. Արքան չկա, հավատարիմ իշխաններն ուշանում են, դավաճաններն են ազատ գործում: Եթե գլխի ընկնեն, կարող են...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Ի՞նչ, տիրանալ իրենց զորագնդերի՞ն:

ԹՈՐՈՍԻԿ. Ապա ի՞նչ, սա ուղմադաշտ է, ուղմական գործ: Գնամ Հաբել իշխանի մոտ, տեսնենք... (Գնում է):

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Ինչո՞ւ ևս այլայլված: (Վասկանուշը կարկամած նայում է Փառանձեմին) Խոսիր, ի՞նչ ևս իմացել...

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Արքայա՛մայր, ևս կխեղագարվեմ, եթե մեկն ու մեկը սպանվի, եթե Գազիկը սպանվի:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Գազիկը սպանվի՞ր, ո՞վ պիտի սպանի, անգուժ կին, ինչո՞ւ ևս պահում, ասա ուժե՞ր են, եղբա՞յրդ:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Տեսնո՞ւմ ես, տեսնո՞ւմ ես, արքայա՛մայր, դու նրան չես ներում, չեք հավատում: Սա այսպես չի կարող երկար տևել, սա արյունով կվերջանա, շատ մարդ կոչնչանա անմեղ կասկածով:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Դժոխոց բաժին, թե կոչնչանա: Ասա ի՞նչ գիտես:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Ես ոչինչ չգիտեմ: Ա՛խ, ինչո՞ւ խոսեցի, ինչո՞ւ ասացի:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Ապա ի՞նչ, պիտի ծածկեիր: Ասա, ինչո՞ւ էր եղբայրդ մտել տաղավար, ի՞նչ դավ էր նյութում աշատեղ:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Ոչ, ոչ, նա հոգում էր տաղավարի անվտանգությունը: Դու պիտի սպանես նրան, ես կզգուշացնեմ, ես իշխանների ոտները կհամբուրեմ, թող ներում տղերսեն, թող դարձի գա, մենակ արյուն չթափվի: (Ուզում է դուրս վազել):

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Կաց: Նա իմ զավակի մահը նյութի՞ր. կործանի թագավորությունը:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. (Սարսափած նայում է Փառանձեմին) Գազիկին պիտի սպանեն... ես կխեղագարվեմ: Փրկի՛ր, մայր:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. (Կատաղելով) Այդպե՛ս է եղել բանը... Տես ո՞ւր է հասել... Ո՞վ պիտի սպանի, եղբայրդ, ուրիշներ էլ կան, անսի՛րտ, անգութ կին, ինչո՞ւ ես պահում, ասա՛, շո՛ւտ:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Եղբայրս պիտի սպանի, միայն... (Սարսափած) Չհայտնես Գազիկին, ոտներդ ընկած աղաչում եմ քեզ: (Չոքում է նրա առաջ) Եղբայրս կոչնչանա...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Դժոխսո՞ց բաժին, թե կոչնչանա: Նա իմ զավակի մահը նյութի՞ր, կործանի թագավորությունը: Հենց հիմա՛ կախել կտամ:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. (Հուսահատ) Ես կզգուշացնեմ իշխաններին: Թող ներում աղերսեն, փախչեն: (Դուրս է պրծնում դեպի դուռը):

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. (Հարձակվում է վրան և գլորում քախտի վրա) Ես քեզ կխեղդեմ, դու իմ զավակին փորձա՞նք պցես, դու համարձակվես արքայամոր հրամանին հակառակե՞լ... (Դեպի աջ գնալով, դուռն մեջ դեպի դուրս) Մերումա՛ն... Մերումա՛ն...

Մերումանը մտնում է:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. (Մերումանին) Պահի՛ր թագուհուն արգելանում, մինչև արքան գա:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Ի սե՛րն աստուծո, կանչի՛ր Սպարապետին, նա կարող է դատանել ինձ:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Սպարապետը գործ ունի, դու չես նրա հոգսը: Պատերազմ է: Դե՛ս՝ արդիկան:

Մտնում է Վ. Սարգիսը, որ հանգիստ և հաբցական նայում է Մերումանին: Մերումանը նշան է անում Վ. Սարգսին, որ տաքսկուսած նայում է նրան:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. (Նշան անելով Մերումանին, որ հասկացավ) Արքայամա՛յր... Լսի՛ր հայտնությունս... դավ են նյութում Գազիկի դեմ...

ՎՍՍԿԱՆՈՒԾ. Դա՞վ... Ահա լսիր, ահա լսիր, արքայամայր... Էս ասո՞ւմ էի
եղբայր իշխանս ազնիվ է և հավատարիմ... Ասա ի՞նչ դավ է, ասա՛,
շո՛ւտ...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Դու զնա արգելա՛նդ: Մերութան, զնա՛ հետը: (Վասկանուշը
և Մերութանը գնում են իշխանական վրան):

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Սատանայա՛կա՛ն մարդ, ի՞նչ որոգայթներ են միտքդ:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Որոգայթներ չեն, արքայամա՛յր, դավադիրների մի խումբ
պետք է խուժի աշտակղ և պահանջի արքայից անձնատուր լինել կայ-
սեր:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Ապա ինչո՞ւ չես խոսում, աղվե՛ս:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Ցասումնալի՛ց ես, արքայամայր, տե՛ս, կփախցնես դավա-
ճաններին: Ես արքային կպատմեմ և նա կորոշի ո՞վ է դավաճանը:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Չարությա՛ն օձ:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Ավա՛ղ: Ե՞րբ պետք է հավատաս ինձ... (Ուզում է զնալ):

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Կա՛ց... մոռացի՛ր: Սիրտս անզուսպ է, ի միտ եմ առնում
ասածներդ: Դու մատնացույց արիր Մազիստրոսին և ճիշտ դուրս
եկար:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Այո, ստուգիր և կտեսնես: Փառք արարչին... Գթառատ ար-
քայամայր... Արդարությունը երևան եկավ վերջիվերջո:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Արդարությունն ուշ է երևում, բայց երևում է վերջիվերջո:
(Փողերի ձայն դրսից) Գալիս է ահա, խնամակալ իշխա՛ն, հայտնիր
արքային դավը բացեիր, թող նա դատի քեզ և ամենքին:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Եվ ասովա՛ծ դատի իրեն:

Մտնում է Գազիկը:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Աջն ու խաչը քեզ պահապան, հիմա կսկսվի ճակատը...
Կուրանա քո մայրը, ինչպե՞ս ևս շմտնեմ մարտ: Խնամակալ իշխա-
նը հայտնություն ունի:

ԳԱԳԻԿ. Հայտնությո՞ւն: Ի՞նչ կա, խնամակալ իշխան:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Տեր արքա, հետևիր Մազիստրոսին, պետք է խուժեն ներս
և ստիպեն քեզ անձնատուր լինել կայսեր: Կան և ուրիշները:

ԳԱԳԻԿ. Ուրիշնե՞րը:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Դոռ փառնակը:

ԳԱԳԻԿ. Նա և՞ս...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Իսկ եթե հակառակես, բերանս չորանա, մահդ են ուզում
նյութել:

ԳԱԳԻԿ. Հովեկ զինվո՞ր... (Նշանակալից նայում են իրար Հովեկ զին-
վորի հետ):

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Տեր արքա, շատ խոցւած եմ, կամենում եմ այսօր լվալ մեղքերս և մահ ընդունել քեզանից, հիմա՞ ևս չես հաւատա ինձ: Ո՞վ կհայտնէր քեզ այս բաները:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Ի՞նչ ես ձեռնարկելու:

ԳԱԳԻԿ. Նյութն՝ թող մահ, երեւի արժանի եմ: (Մտնում են իշխանները)
Ողջուն, ի՞նչ կա զորագնդերում, իշխաններ:

ՀԱՔԵԼ. Շփոթություն է զորքի մեջ, լուր են տարածել, որ արքան փախել է:

ԳԱԳԻԿ. Ոչինչ, Հաբել իշխան, արքաներն էլ են փախչում: Դե տյարք, պատրաստ եք ընդունելու ճակատը:

ՓԱՌՆԱԿ. Պատրաստւում ենք, տեր արքա, եթե կլճուես:

ԳԱԳԻԿ. Ինչպե՞ս է դորձը, Սպարապետ:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Զորքն այսպես ճակատ չի տարվի:

ԳԱԳԻԿ. (Յած) Պարզ է, օձերը մեջն են: (Բոլորին) Մի՞թե այդպես են կարծում բոլոր իշխանները... Գրիգոր իշխա՞ն:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Իշխաններն ունեն իրենց խոսքը, որ կասեն իրենք՝ իշխանները:

ԳԱԳԻԿ. Ես լսում եմ:

ՓԱՌՆԱԿ. Ճակատամարտում երկար չեն կանգնի, արքա, վճռիր անելիքը:

ԳԱԳԻԿ. Այդ կխորհենք, կլճուենք: Ի՞նչ կասես, Սպարապետ:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Երկար է՛լ կանգնել են, երկար է՛լ թափառել են, Գո՛ռ Փառնակ իշխան, դրությունը փոխվեց:

ՓԱՌՆԱԿ. (Բաբկուրյամբ) Դու մեզ վտանգում ես: Ես ստրատեգ եմ, զորքը որ երկար կանգնեց, էլ չի կռվի, ընդունի՛ր ճակատը, Սպարապետ:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Իշխան, ուսումնասիրում է, և ես չեմ կարող ամենքի մատով շարժվել:

ՓԱՌՆԱԿ. Քեզ արքան կհրամայի, ոչ ես:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Ինձ հիմա իմ խիղճը կարող է հրամայել: Զորքի կյանքն է կշռվում այստեղ:

ՓԱՌՆԱԿ. Ես տեսնում եմ, Սպարապետ, որ զորքը տկար է, եթե չես ընդունում վճիռը:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. (Բաբկուրյամբ) Ի՞նչ, ի՞նչ պիտի սովորեցնես մարտ վարել... Ամեն բան պատահում է, ռազմ է:

ՓԱՌՆԱԿ. Այն ժամանակ ասա՝ թող փրկվի ով կարող է, ևս իմ գնդերը կքաշում: Եթե ճակատն այստեղ չենք ընդունում:

ՀԱՐԵԼ. Քաշիր և մի սպանա:

ՎԱՀՐԻՃ. Ամոթ է մեզ այսպես խոսելը, Գոռ Փառնակ իշխան:

ՓԱՌՆԱԿ. Մի՛ վախեցնի ինձ, Վահրիճ իշխան, աշքներս չգոցենք վտանգի առաջ: Պատգամավոր ուղարկենք զորավարին, բանակցենք, թերևս փրկություն գտնենք:

ԳԱԳԻԿ. (Թերևս իրոնիալով) Ասում ես հաշտություն խնդրենք:

ՓԱՌՆԱԿ. Հաստատ եւ անխախտ ճշմարիտ՝ հաշտության գնանք:

ԳԱԳԻԿ. Եվ խնամակա՞լ իշխանն է այսպես խորհում:

Վ. ՍԱԳԻՍ. Իշխաններն են այսպես կշռում, տեր իմ:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Ոչ բոլոր իշխանները:

Վ. ՍԱԳԻՍ. Բայց դեռ ժամ չէ հուսալքվելու:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Ի՞նչ զրույցներ կարող են լինել այստեղ, տեր արքա, հաշտության. հասավ այն ժամը, երբ կամքն այլևս մերը չէ, այլ երկրի՜նք, վճռիր վճիռդ:

ԳԱԳԻԿ. Ի՞նչ կասես, Հաբել իշխան:

ՀԱՐԵԼ. Ոչ, արքա, չենք սպասի, հաշտություն չի լինի: Կոխվ է՝ կռվով էլ պիտի վերջանա, ըսվ է որքան կրեցինք կայսեր լուծը, պատիվն էլ մի բան է:

ԹՈՐՈՍ. Ի՞նչ ես խորհում, արքա, չե՞ս հարձակվում:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Ինչո՞ւ չես վճռում, եկ մեջ ընկիր:

ՓԱՌՆԱԿ. Թող արքան ճակատ տա, մենք կվարենք մարտը:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Եվ ո՞չ մեկիդ վիճակված է փրկել գործը:

ԳԱԳԻԿ. Չե՛մ այնքան իմաստուն, որքան դուք եք, տյարք, և այս շփոթի մեջ կարող չեմ գործը վարել ի մարտ: Ճշմարիտ է Սպարապետը: Կա օր ուրախության, կա օր տխրության: Սպարապետ, կվարես նահանջն Անի:

ԻՇԽԱՆՆԵՐ. Նահանջն Անի՞...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Աշոտ արքայի որդին ապիկարների ձեռքին խեղճացել, գառել է գառն ասածու:

ԳԱԳԻԿ. Թո՛ղ, մայր... (Մագիստրոսին) Թշնամին գալիս է, Մագիստրոս իշխան, ժողովուրդը զորքի հետ գումարվում է դիմագրավ. կանգնելու բռնավորին, իսկ դու ծուռ ես նայում ինձ, ի՞նչ կա սրտիդ մեջ, ասա՛:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Հարկ չէ, որ ես ասեմ այն, ինչ որ տեսնում ես աշքերովդ աշկարա: Դատապարտում էիր ինձ, հաշտություն էիր առաջարկում ինձ, խաչառակում էիր իշխանների առաջ, և հիմա ինքդ կանգնած

ևս խայտառակ անձնատուլության առաջ, օրն հասալ, դի հիմա դու
անձնատուր կլինես:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Ի՞նչ...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Ամոթ քեզ...

ԳԱԳԻԿ. Ասում ես հաշտությա՞ն դնամ:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Ես այդ պահանջում եմ: Դու քո մանկական խելքով մեզ
հասցրիր այս օրին, երկիրը դիր կայսեր սրի տակ:

ՓԱՌԱՆԱԿ. Պահանջ եմ դնում նաև ես, անձնատուր եղիր, բալ է մեզ
բարձ տաա մեր զորագնդերով:

ՀԱՐԵԼ. Տեր աստված, դու ինձ համբեր տաս:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Եվ իշխանները իրենց զորագնդերով են կամենում նա-
հանջը:

ԹՈՐՈՍԻԿ. Դու ես կամենում, մոլորյալ փիլիսոփոս...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Վայ մեզ, Անին կործանվում է:

ԹՈՐՈՍԻԿ. Ավելի շուտ մենք կկործանվենք, և Անին կփրկվի, արքայա-
մայր:

ՓԱՌԱՆԱԿ. Խորհեցեք, իշխանք, և մի պոռոտախոսեր:

ՀԱՐԵԼ. Մի վախեցնի, երեխա չենք:

ՓԱՌԱՆԱԿ. Այս գործերում երեխա ես, շողորորթի և վախկոտի մեկը:

ՀԱՐԵԼ. Թե՞ ես չէի բռնավորին ջարդողը Նաղկաձորում:

Մեղամարում են:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Արքայի առաջ... Ե՛տ...

Ներս են խուժում սպանիչները, Հովելը նետվում է նրանց
կողմը:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Վա՛յ ինձ, զավակս...

Նետվում է նրանց դեմ և նրանց առաջը կտրելով՝ իր անձով
պաշտպանում է Գագիկին:

ԳԱԳԻԿ. Կորիճե՞ր եք, թե՞ դող ու ավազակ, այդպե՞ս կսպանեն թագա-
վորին, գողեգող, ամարդի: Ո՞ւմն եք սպանում. երկի՞ր հայրենին:
Ախ, դուք... Եթե դուք է՛լ ծախել եք հայրենիքը, չարժե ապրել: Ահա
գլուխս, զարկեցիք: (Սպանիչները մեկ-մեկ վայր են բերում Գագիկի
գլխին բարձրացրած սրերը) Ձեզ ուղմաճակատ է վայել և ոչ մար-
դասպանի դարան: Գնացեք, ձեր ուղարկողներին կգտնենք: (Սպա-
նիչները գնում են: Հաբելը հանապահի է դնում նրանց: Մագիստրոս-
սին և Փառնակին) Տեսա՞ք ինչպե՞ս ընկաք թակարդը: Կարծեցիք
թուլացա՞ ես, կարծեցիք մեռա՞վ երկիր հայրենին... Ստրկության
թույնը կաթեցնել եք ուզում ուսմիկի հոգու մեջ, փշացնում եք զոր-

քը, դարձնում պիղծ, դավաճան: (Մագիստրոսին) ինձ դալլ են ասում և ճշմարիտ դալլ եմ և այս օրերս կսպառառոտեմ քո Բյուզանդական դալլին:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Տե՛ր արքա...

ԳՄԳԻԿ. Ամոթանքն է պատում ճակատս, տեսնելով անկումդ, մեծանուն փրկիստփոս: Պահլավունյաց սյունը, Հայաստանի լույսն ու լուսատուն խավար ստրկություն է բերում իր հայրենիքին: Ափսո՛ս, ափսո՛ս... Շղթայիլ սրանց:

Շղթայում են:

ՓԱՌՆԱԿ. Բայց դա՛վը, ա՛յս դավը... Շփոթ և բանդազուշանք... Ես ոչինչ չեմ հասկանում:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Կապանքը թող կապի ձեր ստրուկ հողիները, եթե ոչ աղատությունը ձեզ համար ստրկություն է: Մերուժան աղատ, իսկույն և եթ սլահակ զորախմբով կապալնեիրին կտանես Անի և կսպասես մեզ:

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. Հրամանդ ի կատար, Սպարապետ:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Տարե՛ք: (Մագիստրոսին և Փառնակին տանում են) Պահլավունի եղուկ, եղուկ...

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. (Խանգ առնելով Սպարապետի առաջ) Ես Պահլավունի եմ, չեմ արքայասպան, սեր ունեմ հայրենիքի և կտամ ապացույցը, իմ ապացույցը, այս նենգ ու ստոր դավին ես անտեղյակ եմ:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Կդատենք Անիում: Տարե՛ք:

Տանում են:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Պարզ էր և աշկարա, որ այսպես էլ պետք է վերջանար:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Արքայական տան միակ խորհրդատուն ու բարեկամը դու մնացիր, իշխան: (Գագիկին) Այսպես, երևան բեր բոլոր դավաճաններին, այսուհետև միայն սրան վստահիր կյանքդ:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Արքան տերն է իմ և որդին իմ:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. (Հանկարծ բռնկվելով) Ո՛չ, ո՛չ, սրան մի հավատար:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Տնդեցի՞ր, քույր:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Մատնի՛չ, խաբեբա, արքայասպան, բավ չէ՞ դողաս ու կեղտոտես հատակը: (Հարձակվում է վրան):

ԳՄԳԻԿ. Մայր, արժան չէ քեզ: (Ընդհուպ մոտենալով Վ. Սարգսին) Ըմբոսառությունը նրանք նյութեցին, իսկ սպանությունը ո՛վ նյութեց:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Մի հավատա, արքա, անխել է սա և անիմա:

ԳՄԳԻԿ. Բավ է, այլևս պետք չես մեր գործին: Շղթայիլ և սրան:

Վեստ Սարգսին տանում են:

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. Ի՞նչ աղիտ, ի՞նչ անարգանք: (Գնում է):

ԳԱԳԻԿ. Հնար չկա խարդախության դեմ, մայր, նրա վրա ոչինչ չես հիմնի, թող վեր կենա երկիրը և վճռի իր վճիռը:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Տեր արքա, վիճակը դաժանորեն ծանր է, ի՞նչ ես վճռում:

ԳԱԳԻԿ. Դիտեմ, որ ծանր է, պիտի փրկվենք:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Դե որ գիտես՝ մի խաղա բախտի հետ: Գողտնի գալիս է փոթորիկը, հիմա կայայթի:

ԳԱԳԻԿ. Սպարապետ, կալծակը չգիտես ուրտեղից կփայլատակի, բայց նա շանթում է հանկարծ, ճշմարիտ և փրկում: Սրտներդ պի՛նդ պահեցեր:

ՀԱՐԵԼ. (Ներս գալով արագ) Տեր արքա, զնդերը սլատրաստ են, աղաչում ենք ճակատ տալ, հրամա՛ն տուր:

ՋՆՆՈՆ. (Ներս գալով) Ժողովուրդը վեր է կենում ընդդեմ բռնավորին, կվառենք տուն, տեղ, կռիվ կտանք, հրամա՛ն տուր:

ԳԱԳԻԿ. Կվառե՞ք, կռիվ կտա՞ք, ուրեմն կապրենք:

ՀՈՎԵԿ. (Ներս վազելով) Տեր արքա, կրկին սուրհանդակ, Աբուլսուվարը գնում է Անիի վրա:

ԳԱԳԻԿ. Դեսպանն է շարժվում մեկ վրա:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Դու գնա հեծելովդ ընդառաջ, իսկ ես կմնամ այստեղ և նահանջը կտամ Անի, կմաշեմ թշնամուն պարիսպների տակ՝ մինչև դու հասնես: (Դեպի դուրը) Հրավեր կարդա թող այրուծին առա՛ջ գա:

ԳԱԳԻԿ. Մայր, դու և վասկանուշը կառքով...

ՓԱՌԱՆՋԵՄ. Ճանապարհդ ի բարին:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Պիտի գնաս մարտ, պիտի ուշանաս, շո՛ւտ վերադարձիր:

ԳԱԳԻԿ. (Դեկելով նրան) Ախ, վասկանուշ, ժամ կա՛ իմն ու քոնն է, ժամ կա աշխարհինն է: Եթե չեկա՝ նվիրվիր աշխարհին, փորձություն է՝ դիմացիր և պի՛նդ կաց: (Մոտենում է Սպարապետին) Դեհ, Սպարապետ հայրիկ, ժողովրդի արդար արյունը քո ձեռքը: Ժողովուրդը հանձնում եմ քեզ, քեզ՝ աստծուն: Կդնենք ես ու դու այս դործում մեր մաքուր խիղճը, և թող դա լինի մեր հանգիստը: Ավելի քան մեր խիղճը և մեր արյունը՝ ոչինչ չունենք ես ու դու:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Ծանրագինս դրիր պարտքը հոգուս վրա: Գնա՛, կկատարեմ: (Դեկախառնվում են: Դուրս են գալիս տաղավարից):

ՄԻ ԶՈՐԱՎԱՐ. Արքայական այրուծին առա՛ջ:

Մտնում է այրուծին, որ կանգնում է առանձին: Նրա կողքին մտնում կանգնում են ուրիշ գորամասեր, որոնց հրամանատարները՝ Թորոսիկը, Հաբելը, Վահրինը, կանգնում են նրանց մոտ: Ներս

է զալիս նաև ռազմիկների մի զինված բազմություն, որոնց մեջ աչֆի
են բնկնում Զենոնը և Գորգը:

ԳԱԳԻԿ. Մնաք բարո՛ւ: Դե, տյարք, դեպի Անի՝ ամրացնելու: Զինո՛ն, վեր
կացրու ժողովուրդը: (Դեպի դուրս) Այրուծիս պատրա՛ստ, առա՛ջ:
(Դնում է):

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Փշեցեք նահանջի փողերը, հավաքել տաղավարը:

Փողեր. հավաֆում են տաղավարը:

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ՊԱՏԿԵՐ ԵՐԿՐՈՐԴ

Զախմիողմբ վանքի բարձր պարխալը, դարբասով, որ նայում է մեջտեղ, գյուղի՝ ներապարակին: Իմացը աներ, որ բացվում են իրենց ետևի կտրի վրա. պարսպի ետևից՝ տներն առջևով մի փազոց-նախապարհ է գնում դեպի աջ:

Դարբասից ներս են գալիս Սպարապետը, Հարիլը, Թորոսիկը, Փառանձեմը, Վառ-կանուշը: Վերջիններս նույնպես զինված են, պատրաստ մեկնելու: Նրանց հետ է Հովելի զինվորը: Չորից վեր են բարձրանում և դեպի աջ են շարժվում զորամասեր, խառը՝ ծողովրդի հետ:

1-ին Զինվոր. Ո՞ւր ենք դնում, թե կռիվ է՝ տեղն էստեղ է:

2-րդ Զինվոր. Գնանք, ամեն տեղ էնտեղը չի:

3-րդ Զինվոր. Կերևի թե դնում ենք՝ դանակը ոսկորին հասցնենք:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. (Հարել և Թորոսիկ իշխաններին) Տյարք, ժամանակ է:

ՀԱՅԵԼ. Դավաճաններն առաջ ընկան: Զմտնե՞ն բաղար մերինից առաջ ու ապստամբ լինին: Մենք մտնենք առաջ Անի:

ԹՈՐՈՍԻԿ. Ասա արքան կանխի Աբուլսուվարին:

ՀԱՅԵԼ. Կկանխի: Հույս աստված: Շտապենք Անի:

ԹՈՐՈՍԻԿ. Շտապենք: Աստված զորավիր... (Գնում են ձախ):

ԳՈՇԱԿ. (Զինված, գոտկի միջում չորս բոլորը դաշույն) Գնում ենք դժոխք՝ կուլրի պղնձները վառենք՝ բռնավորին բաղնիք: Հառաջ նահանջ, ետ հարձակ... Սուրբ Կիրակոս բարեխոս...

Ծիծաղ, գյուղի խրնիքներից դուրս են գալիս գյուղացիներ: Նրանք կապոցներ ունեն մեջքներին և նիզակներ ձեռքներին:

ԶՆՆՈՆ. (Քաջալերելով գյուղացիներին, որոնք դուրս են գալիս խրնիք-ներից) Դե, դե, դե, ճամփա, վերցրեք, պապական գավաղան շատ ենք վերցրել:

Բ. ԳՅՈՒՂԱՅԻ. Ծանոթ է, Զենոն եղբայր, ծանոթ է:

Գ. ԳՅՈՒՂԱՅԻ. Մի խեղճանաք: Պատերազմը կերթա, երկիրը կմնա: Ար-մատը ժողովուրդն է:

Դ. ԳՅՈՒՂԱՅԻ. Թե էս մեկից ազատվենք՝ էլ մեզ մահ չկա:

Ա. ԳՅՈՒՂԱՅԻ. Սրա պեսիցն էլ ենք ազատվել, սրա էն վատիցն էլ: Գնա, մեր արև երկար է: (Ծիծաղում է, գնում են):

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Ասրեք, որդիք, այդպես, հույս աստված...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Տես, ինչպես են քաշվում և ոչ մեկը հո չի նայում. վատե՛ր, վատե՛ր, վախկոտնե՛ր: Ո՞ւր եք քաշվում, կովեցեք: Դուք որ այսպես փախչում եք, ապա ո՞վ պիտի փրկի երկիրը... կովեցե՛ք...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Ճեպով, մի՛ հապաղեք: Արա՛գ:

ԶԵՆՈՆ. Դե, ձեզ տեսնեմ, հին կոիվն է, տղամարդ կովեցեք: Կին, երեխա չթողնեք թշնամու ոտքի տակ, պատիվը չտաք...

Ձախից ներս է վազում խանձողը ձեռքին: Նրան հետևում է մի բազմություն, որի մեջ են Անիում աշխատող քուլալեցիները: Նրա ետևից Այծեմնիկը, մի խումբ կանանց հետ, որ զինված են քրեռով, բահերով և բրեռով:

ԱՅԾԵՄՆԻԿ. Մեզ համար միք երկմտի: Մեր լաշակն էն տղամարդի գըլխին, որ կոիվ դուրս չգա: Խնայելու օր չի, հերկենք բռնավորի գերեզման:

ՄԻ ՀԱՍԱԿԱՎՈՐ ԿԻՆ. (Երեխան գրկին) Մեր չի երթա պատերազմ, բայց հայրենիքին կերթա: Ես ու իմ լաճ, էնոր մատաղ... Ելե՛ք: (Գյուղացիք հավաքվում են զինված՝ բահերով, մահակներով, հին զենքերով):

ՄԱՐԿՈՍ. Վերցրեք, էլի արժանանանք մեր սուրբ հողին:

ԶԵՆՈՆ. (Բարձրացնում է տան կտուրը և խանձողը օդում նռնելով դեպի հորիզոնը) Էհե՛յ... վառե՛ք ամեն ինչ, բան չթողնեք բռնավորների: Հավաքվե՛ք Անի... (Խանձողով կրակ է տալիս տները) Վառե՛ք...

ՄԻ ՇԻՆԱԿԱՆ. Տո՛ւն հայրենի է, Զենոն, ո՞նց վառենք:

ԶԵՆՈՆ. Վառե՛ք, թշնամին է վառվողը: Թող դուրս բշենք նրան՝ շենք էլի մենք ենք: Դե, դե, լսեք, ով հողից է, ջրից, տնից է, երկրից, հլնի՛ երկիր պաշտպանենք: Թշնամին ձեռ է գցել մեր արմատին՝ պոկի: Կամ մենք, կամ թշնամին:

ՇԻՆԱԿԱՆՆԵՐ. Արդար է Զենոն, զարկենք բռնավորին:

ԶԵՆՈՆ. Ո՞ւր:

ՄԱՐԿՈՍ. Էս հող վկա, սուրբ հող:

ԿԱՆԱՅՔ. Ամեն բան մատաղ սուրբ հայրենիքին:

ԶԵՆՈՆ. Դե, երկար արև մեր հողին, մեր ջրին, մեր արևին, ոնց որ երկար է, մահ չկա մեզ: Անցեք:

Այծեմնիկն ու կանայք առաջ են ընկնում: Բազմությունը հետևում է նրան՝ բոլորը զինված են հին ու այլազան զենքերով:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. (Դաղթող ռամիկներին) Ասրեք, որդիք: Հույս աստված:

Գնանք Անի՛ կռվենք Անի։ (Արճալամորը) Արքայամայր, սալը պատ-
րաստ է, մեկնի՛ր։

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Ինչո՞ւ, իմ կյա՞նքն էր թանկագինը, թե՞ չեմ տեսել պատե-
րազմ։ Կգնանք միասին։

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Ես ամենից վերջն եմ։

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Ես ես։

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Դե, տյարբ, ճեպով Անի, պարիսպները ամրացնելու։

Թորոսիկ և Հաբել իշխանները գնում են. մտնում է Զենոնը, նրա
ետևից նախանշող ժողովուրդը։

ԳՈՐԳ. (Ներս է վազում ալյալված, Զենոնին) Ո՞ւր է Բրաբիոնը։

ԶԵՆՈՆ. Ի՞նչ Բրաբիոն։ Բրաբիոնը կորել է... չգիտեմ։

ԳՈՐԳ. Անխիդճ հայր ես, ասա, որտե՞ղ է թագավորը, գնամ բերեմ։

ԶԵՆՈՆ. Գնա, մի կպչիր հոգուս, մահուկ։ (Լցված) Բրաբիոնը անտուն է,

Բրաբիոնը էն օրը կորավ, որ իշխանը ցավի բերեց հոգին։ (Գնում է)։

ԳՈՐԳ. Կգտնեմ։ Անիծվի տմարդի թշնամին։

Ձախից ներս են մտնում Հոնենցը, Ճարտարապետը։

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. Գորգ, թշնամին մոտենում է, վարպետները գնացին, շտա-
պենք հասնենք։

ԳՈՐԳ. Կհասնենք։ (Վազում են ձախ)։

ՓԻԼՈ. (Խելագարի պես Բարսեղի հետ ներս է վազում) Ո՞ւր վազեց Գորգը...
Բրաբիոնն ո՞ւր է...

ՀՈՆԵՆՅ. Զկան... Թող։ Գորգը տղայություն արեց, մենակ վազեց դեպի
թշնամին։

ՓԻԼՈ. Վա՛խ... (Մղվելով ձախ) Դե, ես էլ գնացի։ (Վազեց...)

ԲԱՐՍԵՂ. Ե՞ս ինչ եմ կանգնել... գնացի...

ՀՈՆԵՆՅ. Մի՛, Բարսեղ, կրակի բերան ես գնում։ (Բռնում է նրան)։

ԲԱՐՍԵՂ. Հաղար կրակ որ լինի՛ կհասնեմ... Թո՞ղ... (Պոկվում է և վազում
ձախ)։

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. Բարսե՛ղ, Բարսե՛ղ... Ափսոս տղաներ, մահ են փնտրում...

Գնում են դեպի աջ։ Դիմացի տնից, որի գլխին արագիլի բույն
կա՝ արագիլը վրան, դուրս է գալիս Նղիսան։ Բոլորովին պառավ, որ
դուրս գալով տանից, խորապես նայում է չորս կողմ, ապա Սպարա-
պետին, Փառանձեմին, ձեռքը նակատին՝ դիտում է տեսարանը։

ԵՂԻՍԱ. (Նայում է ձայնի կողմը և գերեզմանային, խուլ ձայնով կանչում)

Բարսե՛ղ... (Միջոց) Բարսե՛ղ, ո՞ւր ես, ո՞ւր, եկ, արի՛...

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. (Ներս մտնելով ձախից) Բարսեղը գնաց կռիվ, մերս, ճամ-
փա ընկիր։

ԵՂԻՍԱ. Գնա՛ց... սե ճամփե՛ն շոնեց... Թողեց մե՛ր, Թողեց սեսի՛րտ, ամա՛ն... (Վերցնում է ավելի և սկսում է ավել տուն ու երգիկը: Նա սոսկալի տպավորություն է բողնում: Սպարապետն ու Փառանձեմը ակամա ակնածանքով նայում են նրան: Նդիսան նայում է սալ նքատած Փառանձեմին) Էս ո՞վ է ոսկե սկիւղ: Գնա՛, ոնց որ շես էլ եկել, մեր ցավը շես էլ տեսել: (Նայելով ժողովրդի կողմ) Այ հե՛յ... ա՛յ հե՛յ, տես ո՞նց է քանդվում երկիրը: (Կնալի ձայն) Բարսեղ... (գուրգուրելով խրեիքի պատը) Սիրեցի բեզ, շրեցի, զուգեցի, բոլորքդ ծաղիկ ցանեցի, արա ու այգի փռեցի: Բարով մնառ աչքի լույս... Քամին վրադ կօրորա, ջուրն էլ ելման կգա՝ քուն կբերի, արագիլ էլի կգա՝ ծաղիկ կբերի էս բնին, մենակ մարեն չի՛ դա, էլ չի՛ դա: (Հեռվից շարունակվում են նայները և նախաձեռնող ժողովրդի երբը):

Այ հե՛յ, տես հե՛յ, տես ոնց է քանդվում երկիրը, հասել է օրը դատաստանի... Բարսեղ, Բարսեղ, հրես գալիս է: Ամա՛ն, Բարսեղ եկավ, եկավ Բարսեղ, սե սրտով եկավ, ճամփա տվեք, փեսան հարենիք եկավ, պա՛ր ածեք, պա՛ր ածեք: (Մտնում է Գորգը, նա շալակած բերում է Բարսեղի դին և դնում խրեիքի սուաջ) Աշխարհ տմենայն, արեք իմ ցա՛վ տեսեք, ցա՛վ տեսեք...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Դատաստանի օրը կհանդիպեմ բեզ, պառա՛վ:

ԵՂԻՍԱ. Գնա՛, գնա՛, գնա՛, մատա՛ղ, ո՞ւր իմ ցավ, ո՞ւր քո ցավ... (Փառանձեմը, Վասկանուշը մեկնում են: Ցավից երեւում է և ընկնում Բարսեղի դիակի վրա) Աշխարհն տմենայն՝ արեք իմ ցա՛վ տեսեք, ցա՛վ տեսեք...

ԳՈՐԳ. Հերիք է մերիկ, Թող տանեմ հողը դնեմ:

ԵՂԻՍԱ. Տա՛ր, տա՛ր, աման տա՛ր հող դիր, հող էր նրա մեր, հող էր նրա տո՛ւն, ամուսի՛ն... (Համբուրում է Բարսեղի դին և ձեռքով մղում դեպի Գորգը, որ վերցնում է տանում տան ետև: Նոր շինականներ են շարժվում դեպի աջ: Վեր է կենում և նայում փողոցներին, մի քանի քայլ նրանց ետևից գնալով) Գնում եք, շենք գնում է... ո՞ւր եք գնում... Հող դրեք խնձ, հետո գնացեք: Աչքս ձեր ճամփին մնաց: (Նրան շենք լսում, վալը է ընկնում) Անթաղ մի՛ Թողներ խնձ գնաք... Ափ մի հող դրեք սրտիս, տնի՛ց, բնի՛ց, օջախի՛ց... (Կանայք հարձակվում են վրան՝ փաշում, որ տանեն) Ո՞ւր եք տանում, հողը գնաց ձեռքիցս, ո՞ւր գամ, արմատս որ կտրվեց: Ժողովուրդս... (Ուժասպառ ընկնում է գետնին):

ՄԻ ԿԻՆ. (Մտնում է պառավի տունը և վերցնում մի բուռ հող, գցում է պառավի կրճիին) Ա՛ռ հողը, հանգի՛, խեղճ պառավ...

ՅՂԻՍԱ. (Հանկարծ վեր է կենում և նայելով գնացող ժողովրդի ետևից)
Ո՛ւր եք գնում, հողը գնաց ձեռքիցս: (Հարձակվում է նահանջողների վրա) Կանիժե՛մ ձեզ՝ թե ուրացել եք հող, ուրացել երկիր, չլինելու բան է, հող չուրացվի՛ր, հող սո՛ւրբ է, ե՛տ արեք, ե՛տ արեք... (Ապա մի փոքր նայելով նրանց՝ մեղմանում է) Ճամփեքներդ ի բարին: Ուր երթաք՝ ոտներդ ծաղի՛կ ծաղկի, փշերը վա՛րդ դառնան, քարե՛ր՝ մարգրիտ: Աչքերս լուս դառնան գիշերը ձեր ոտաց տակ... (Ընկնում է վայր: Հեռվից լսվում է բյուզանդական փայլերգ: Եղիսան ուշադիր լսում է և աստիճանաբար մոտենում դեպի ձայնը) Ո՞վ է, ո՞վքեր են... Ո՛ւր... ո՛ւր... Թշնամին է եկողը, գալի՞ս եք... Աշխարհ թողնեք անաշխարհ, ժողովուրդ ջնջե՛ք... Ինքներդ պիտի ջնջվեք, բվեճ դառնաք, դո՛ւրս, դո՛ւրս...

ՄԻ ԿԻՆ. (Խիստ) *Դե՛, Դորգ, եկա՛ն... ձգե՛ պառավին, մեղք է, պիտի տանջվի... (Գորգ տարակուսանքի մեջ նայում է հեռուն և սպասում) Ձգե՛, մեղք է:*

ԴՈՐԳ. (Սպառնալով) *Զխոսեք էդպես... Շունչ է, պիտի ապրի... (Վնական շարժումով մոտենում է Եղիսային) Մարե, ե՛կ, էլի ապրի, աղոթի Գորգի արևուն:*

ՅՂԻՍԱ. *Արև ձեր արևո՛ւն, արև մեր երկրի՛ն:*

Գորգը գրկում է Եղիսային և տանում: Ձայները մեղմանում են: Լուսրյուն: Հետզհետե լսվում են քշնամու փողի ձայներ, զենքի շաշուն և ապա ռազմական երգ: Աջ կողմից ժպտուն աչքերը դեպի մոտեցող զորքին հառած, միամիտ ու հետաքրքիր հայացքով ներս է մտնում Բրաբիոնը և գնում քնդառաջ աղմուկին, որ մոտենում է:

ՓԻԼՈ. (Նրա ետևից վազելով) *Ո՛ւր... ո՛ւր... մատա՛ղ քեզ, ե՛կ, արի՛...*

ԲՐԱԲԻՈՆ. (Շոյում է նրան) *Դո՛րգը, քաջ մանուկ Դո՛րգը...*

ՓԻԼՈ. (Խլելով նրա ձեռը) *Գնանք Դորգին... (Տանում է հետը):*

Վ Ս Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ԱՐԱՐ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Հրապարակ կենիւմ: Զախակողմը մի փոքրիկ ֆաբլ նարբակ, որ մի ֆաբլ առտինաններով իջնում է դեպի ճրապարակը: Դիմացը պարսպի դուռ, որի երկու կողմից ֆաբլ ստինաններ են՝ բարձրանալու նամար երկու բուրգեր, որոնց մի-մի առամները միայն երևում են աչ ու ձախ կողմերում: Աջ կողմը ֆաղաֆառունն է, որի առջևից ետևից նեղ անցքեր են գնում:

Պարսպի տակ խարույկ է վառված, որի շուրջը կանայք պտտվում են և փայտ ավելացնում: Պղինձներ են շարված խարույկի վրա, ջուր են եռացնում: Պառավ եղիսանետած է խարույկի մոտ և հսկում է կարսաներին: Նա խիստ կերպարանք ունի և առույց է ալսում: Այնտեղ նստած է նաև Ռաբրիոնը, որ շարունակ նայում է կրակին: Պարսպի առամների վրա զինվորներ են շարված խստն ֆաղաֆաղներին հետ՝ կովում են: Նրանց մեջ են Դուրդը, Հովելի զինվորը, Փիլոն: Նրբեմն զանազան կողմերում երգում են կովի երգ: Հովելի զինվորը պարսպից հսկում է կովին:

Աջից ներս են վազում երկու ֆաղաֆաղներ, ֆաբլեր են լցնում զոգերը:

Կես-գիշերից անց է:

1-ին ՔԱՂԱՔԱՅԻ. (Կանգնեցնելով դեմից եկող մյուս ֆաղաֆաղուն)
Կանգնի՛ր, ի՞նչ լուր է...

2-րդ ՔԱՂԱՔԱՅԻ. Օրն է չա՛ր, քրիստոնյա՛, օրն է չար: Արբան մնաց
դուրսը, ժողովուրդը դուրսը: Արուստվարը խմե՛ց, Հոռոմ զորե՛ց...

Դուրսը արագ իջնում է պարսպից և իջնում եղիսայի մոտով:

ՓԻԼՈ. Մարե, խառնի՛, խառնի՛, վառենք թշնամուն:

ԵՂԻՍԱ. Ես մեռնեմ՝ դուք ապրեք: (Դուրսն ու Փիլոն ֆաբլեր են լցնում զոգերը) Հող դառնամ ձեր ոտաց: Բռնեք ինձ, ծլիք, ծաղկեք:

ՀՈՎԵԼԻ. Կոչնակ... բաբան են բերում դռանը...

Հեռից կոչնակ են զարկում... Ներս է վազում Տրդատ ճարտա-
րապետը՝ երկաթե ձողը ձեռին: Նա կորած է փոշու և մրի մեջ: Նրա
ետևից Հոնենցը, Դոշակը՝ սրերը զոտիկներին:

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. Վառել պիտի բաբանը, փայտեղին տվեք: (Բարձրանում
է պատին):

Դուրսը և զինվորները վազում են ձախ: Հոնենցը, Դոշակը, Դու-
րը և Փիլոն հետևում են նրանց: Դռան ետևից ուժեղ հարվածներ:

Զախից ներս են գալիս Մերուժանը և Դավթակը: Մի փոքր հեռու երևում են մի խումբ մարդիկ:

ԴԱՎԹԱԿ. Տեր իմ, սկսենք:

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. Հույս աստված... Շփոթը գցիր Մադիստրոսի և Փառնակի զորագնդերում:

ԴԱՎԹԱԿ. Օգնական աստված: (Վազում է դեպի աջ) Վա՛յ մեզ, վա՛յ մեզ, քաղաքն առնում են...

Խառնվում է մի խումբ մարդկանց մեջ և նրանց հետ հեռանում: Շարունակ տազնապալից ելումուտի մեջ են:

Զախից՝ Դորգը, Հոնենցը, Դոշակը, Փիլոն գերաններ են բերում, որ բարձրացնեն աշակողմի բուրգը: Նրանք նիգերի մեջ են: Ազմուկը սաստկանում է: Ներս է լցվում ամբոխը: Զախից հայտնվում է Փառանձեմը՝ սաղավարտը գլխին և ձեռին սուր, նրան ուղեկցում են Վասկանուշը և մի քիկնապահ:

ՓԱՌԱՆԶԵՄ. Ո՞վ է շփոթում քաղաքը: Մի՛ թուլանաք, մարտ է, ամեն բան կսպառահի: Զգա՛սու:

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. Զիք փրկություն քաղաքին, գոնե անձդ փրկիր, արքայամայր...

ՓԱՌԱՆԶԵՄ. (Մերի կոքով զարկում է նրա դեմքին) Հո՛ր, ապիրա՛տ... (Դեպի պարիսպը) Քարկո՛ծ արեք, քարկո՛ծ արեք: (Կոկողներին) Քարն ու գերանը միասին... (Ինքն էլ է մեջ մղվում, որ օգնի, ետ են քաշում):

ՄԻ ԶԱՅՆ. (Անկյունից) Հույնը սաստկացավ:

ԴԱՎԹԱԿ. (Սմբոխի միջից) Վա՛յ մեզ, վա՛յ մեզ...

ԽՈՒՃԱՊԱՀԱՐՆԵՐ. Վա՛յ մեզ...

Զախից ներս է շտապում Սպարապետը՝ Թորոսիկի և Հաբելի հետ և խոժոպվում խունապահարների վրա: Դավթակը պանվում է մի կողմ:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Ի՞նչ պատահմունք է:

ՀՈՎԵԿ. Հույնը գրոհի եկավ: Խուճապ են գցում:

ՀԱՐԵԼ. Ուղբե՛ր են խուճապահարները: (Մոտենում է Դավթակի խումբին) Սրա՞նք...

ՀՈՎԵԿ. Սրանք:

ՀԱՐԵԼ. (Զարկելով սրով) Գիտեի, որ կսկսեն... թշվառականներ:

ԹՈՐՈՍԻԿ. Մաքրեցի՛ք ճանապարհը...

ԳՈՇԱԿ. (Քառշ տալով դիակները) Ինձանից բարե տարեք դժոխային-ներին, (Զինվորները ծիծաղում են):

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. (Հաբելին և Թորոսիկին) Իշխաններ, դեպի Կարուց և արե-
վելյան դռները: (Սրանք գնում են աջ: Կովողներին) Դավաճաններ
են մտել մեզ հետ: Զոհվե՛լ, զինվորնե՛ր, պինդ կռվե՛ք մինչև վերջը:
Սաղավարտ կա մեր գլխին:

Զինվորներ. Արդա՛ր է... արդա՛ր է:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Աստծո՛վ:

ԳՈՐԳ. (Զինվորներին, ուրմով) Դիմհա՛ր, ամո՛ւր, դիմհա՛ր:

ԴՈՇԱԿ. Դե, վախկոտներ, դե՛... (Ծիծաղում են: Զինվորներ և ֆաղաֆա-
ցիներ զիմհար տալով գերանները ամրացնում են դռն մեջ):

Զինվորներ. Դիմհա՛ր, ամո՛ւր... դիմհա՛ր...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Հիշեցե՛ք նախնիքը ձեր, հիշեցե՛ք Գալլ Վահանի զինվոր-
ներին, հիշեցե՛ք Հովնանին, հիշեցե՛ք Ծաղկոցաձորը: Զէ առաջինը,
չի լինի վերջինը: Դե՛, զինվորներ, դե՛...

Զինվորներ. Դիմհա՛ր, ամո՛ւր, դիմհա՛ր...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Աստված ձեզ օգնական, աստված ձեզ օգնական... (Դեպի
պարխսպը) Տեսե՛ք չի՞ երևում արքան... (Նայում է հեռուները) Անձ-
կալիդ իմ, գորով իմ, տեր իմ, ո՛ւր մնաց, ի՞նչ եղավ... Արի, եկ,-
ժողովրդի հերոս, կհաղթենք:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Տղայք կհաղթենք, պի՛նդ, ամո՛ւր...

ԳՈՐԳ. (Դիմհար տալով) Թափ տվե՛ք ձեզ, լավ թափ տվե՛ք: Ի՞նչ, երկի՞րը
տանք: Հաղար գետնի տակին որ թաղեն, դուրս կգանք՝ կվառենք
թշնամուն: Դիմհա՛ր, կռվեցե՛ք: Մահ չկա մեզ: (Մոլեգին նիզեր է
անում և նոր ուժով զիմադրում: Բոլորն աշխուժանում են):

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Պատիվ չտանք թշնամուն: Կովողներ ենք եղել, կովողներ է՛ք
մնանք:

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. (Դավթակի հետ միանալով և ձախից գողունի նայելով Սպա-
րապետին) Գնա զնդան, հայտնիր բանտարկյալ իշխաններին, որ
հույները կխուժեն շուտով բերդը: Ասա, հսկում եմ պատեհ ակըն-
թարթին, որ արձակեմ նրանց, թող պատրաստվեն:

Դավթակը գնում է: Մտնում են Հաբել և Վահրին իշխանները:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Հո՛ւյժ է վիճակը տագնապալի: Արքան Աբուլսուլարի դեմ
կռվում է... Զենոնը ժողովրդի հետ մնաց ճանապարհին պաշարված:
Իսկ ես այստեղ ուժեր չունեմ: Մի փոքր սխալմունք, թուլացում
արդեն կորած ենք:

Մեռածանը լարված լսում է:

ՀԱՅԵԼ. Ուրեմն ի՞նչ կլինի սրա վերջը:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Մղենք օրհաստկան կռիւլը, սպասենք մինչև դան արքան ու ժողովուրդը: (Պառլզա) Հույժ տագնապալի վիճակ է...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Եթե այդպես տնհոյս է վիճակը, ինչո՞ւ ես կենդանի պահում զնդանի կալանավորներին:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Արքան հրամայեց պահել, կամենում է դատել նրանց:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Ի՞նչ դատ այս նեղ ու դաժան ժամին... Ուղարկում եմ դահճին՝ վերջ տա նրանց:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Արքան կամենում է նոր դավադիրներ հայտնաբերել: (Պառլզա: Սուր նայում է Փառանձեմին) Շատ նեղ ժամին կվերջացնեմ ինքս...

ԲԱԿՈՒՐ. Եվ արդյո՞ք շատ նեղ վիճակ չէ արդեն...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. (Լուում է):

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Իսկ հիմա անցիր հարձակման, Սպարապետ: Մեղ կփրկի հարձակումը:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Ոչ, դեռ թող քնին զինվորները: Ծանր էր գիշերը, առավել ծանր պիտի լինի ցերեկը: Տեսնենք ի՞նչ կտա ճակատագիրը:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Աստված հասնի մեզ, մարդ, չե՞ս կռւում...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Առանց դրսի օգնությա՞ն... մահացու կլինի... Սպասիր գա ժամն ու պատահէ:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Մինչև գա ժամն ու պատահէ՞ր՝ Անին կկործանվի և այնտեղ՝ զաւակս: Քեզ չէ տված իրավունք անգործ մնալու: Քեզ դատ կանի արքան:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Ինձ դատ կանի միմիայն ժողովրդի արյունը: (Սրտնեղելով) Դու կամենում ես երկիրը թշնամո՞ւն տալ և ազատել քո զավակի՞ն...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Ո՛չ... ես կամենում եմ, որ հարձակվես: Հրամայիր ի՞մ անունով՝ թող հարձակվեն:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. (Զայրալի) Կարգադրում եմ, որ ո՛չ ոք չխառնվի իմ գործին: Ես կատարում եմ պարտքս խղճիս առաջ, հաճիր անցնել օթեւան և իզուր մի պղտորիլ արյունդ... (Ցույց է տալիս աջ մուտք) Ո՛չ Անին է աժան և ո՛չ էլ նեղությունը՝ առաջինը:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Ինձ մի՞ հրամայիր: Ես գիտեմ իմ անելիքը: Ես կգնամ աշտարակ, կտեսնեմ վիճակը և կասեմ ինչ անել: (Ինքնախոս) Իմաստո՞ւն էր զաւակս: Դրա համար էր գիշերն անքուն, ցերեկն անդադար: Ո՞ւր է, գար, նա գիտե՞ր հնարը: (Թիկնապահին) Դնա՛ (Հեռանում է):

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Շատ հմ պատերազմել, տյարք, շատ է հղել, որ ընկել ենք մեծ նեղության մեջ, շատ էլ հղել է, որ հասել ենք մեծ հաղթության: Բայց միշտ մի բան եմ տեսել՝ կամեցա՞վ ժողովուրդը, կփրկվի: Նա գիտե ժամը, նա դեմ կգնա արհամարհին ու մեզ էլ կփրկի: Այդ իմաստուն նժույզը կհանի բուրից: Պի՛նդ բռնեցեք ագին և ապավի-
նեցեք նրա՛ն:

ՀԱՔԵԼ. (Դռնից դուրս նայելով) Մարդ է վազում այս կողմը:

ՎԱՀՐԻՃ. Ո՞վ է: (Մերուծանին) Կանչիր ներս:

ՀԱՔԵԼ. Ով որ է՝ թշնամու բանակը ճեղքել է, եկել: (Մտնում է Հովելի գինվորը):

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Ի՞նչպես է Ձենոնի վիճակը:

ՀՈՎԵԿ. Ահագին յողովուրդ է հետևում Ձենոնին, ուղիղ, ճշմարիտ կըռ-
վում ենք, բայց մեր կորուստն էլ մեծ է... Մի հրաման տուր...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Որտե՞ղ է Ձենոնը:

ՀՈՎԵԿ. Վարդաձորում:

ՀԱՔԵԼ. Սպարապետ հայրիկ, ի՞նչ կլինի վիճակը...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Ժողովուրդը վտանգված է, պետք է նախ փրկել ժողովուր-
դը: Ես պաղտնի անցքով ղորախումբ կհանեմ թշնամու թիկունքը
Ձենոնին օգնության: (Դուրս են գնում: Սպարապետի ձայնը դրսից)
Տղայք, ես գնում եմ Ձենոնին օգնության: Պատվիրում եմ ձեզ, պա-
հեցե՛ք ամբողջը:

ԶԻՆՎՈՐՆԵՐ. Կպահենք... Աչքի՛ լույսի պես... միամի՛տ կաց, Սպարա-
պետ...

Սպարապետը գնում է: Ձայները լուում են: Լսվում է աչ կող-
մից դռները կտրելու հարվածներ:

ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ. (Ներս վազելով աչից) Կարուց դուռը կոտրում են, հա-
սե՛ք իշխաններին...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Մի՛ շարժվեք, օգնական չկա, վտանգ է և այստեղ... (Բարձ-
րանում է պարիսպ):

ԳՈՐԳ. Ինչ դուռ ուղում է կոտրեն, մեզ չեն կոտրի: Դե, տղայք, առավել...

ԳՈՇԱԿ. Մորուքովս կհնձեմ դրանց, կչորացնեմ տեղնուտեղը, հոգիները
կվառեմ: (Դիվային երևույթ ունի, մեկ վազում է բուրգի գլուխը,
մեկ ընկնում դռան խորշը: Զինվորները ծիծաղում են և աշխուժաց-
նում կռիվը):

ՓԻԼՈ. Դե՛, դե՛, դե՛, վրա՛ տվեք շներին:

Զգացվում է, որ Կարուց դուռը իրոք կոտրում են:

ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ. Կարուց դուռը կոտրում են, ասում եմ օգնության...

ՀԱՐՅԵԼ. Դեպի Կարույ գուռը:

Փառանձեմը, Հաբեյը և Կովողները վազում են աջ:

ԴԱՎԹԱԿ. (Ներս և գալիս տազնապալի երևույթով) Լուր կա, որ արքան մոտենե՞լմ է... Կարող են սրանք փրկվե՞լ...

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. Կարող են: Դե շուտ գնա՛, արձակի՛ր բանտարկյալներին՝ գան զլուխներն տալտին: Մ՛ո բանալիները... (Դավթակը վազում է ձախ: Ձգացվում է, ու դուռը ջարդում են) Մահ տարածա՛մ... մահ տարածա՛մ... Կոտրում են մոլեգինս... Կոտրեցե՛ք, աշպե՛ս, աստված հասնի նեղելոց, կապելոց, բանտարկելոց...

Ներս են մտնում Վեստ Սարգիսն ու Գոռ Փառնակը:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Ի՞նչ վիճակ է:

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. Այս դուռը դատարկվեց, թույլ պահակներ են: Զբաղված են Կարույ դռնով:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Գնա աշտարակ, տես ինչ վիճակ է Կարույ դռանը, եկ ինձ իմաց տուր: (Մտնում է Մազիստրոսը) Ահա և մենք դերժ գնդանից: Բայց սրբա՞ն է ապահով մեր կյանքը ալստեղ: Թերևս գերագասելի է ղնդանը:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Ավա՛ղ, չկա մեղ և ոչ մի ապահովություն: Ահա խելագար արքայի գոռողության պտուղը, ահա թե ինչու էր արհամարհված Բյուզանդիան: Ինչպե՞ս կարող եմ ներել նրան: Ճշմարտությունը խոսելու համար՝ նա իմ մագիստրոսական պատիվը տրորեց ոտների տակ... Զորքի առջև ավազակի շղթաներ դրեց ոտներին և նետեց ղնդան: Բերել է ինձ դատելու... Ե՛ս, ե՛ս պիտի դատեմ նրան... Սպասի՛ թող...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Նա չի դատի մեղ, նա մեղ կախել կտա հրապարակում: (Պաուզա) Ժամն է տարածամ, Մազիստրոս իշխան, վճռի՛ր անելիքդ...

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Ի՞նչ կա անելիք, ի՞նչ վճռեմ...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Մազիստրոս իշխա՛ն, խորհի՛ր մեր անձի փրկության մասին:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Ի՞նչ կարող եմ, ես շփոթված եմ տարակուսանքների մեջ...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Ինչպե՞ս կփրկվենք, եթե արքան հազթական, կենդանի պիտի գա մտնի բերդը...

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Նախ Անին պետք է փրկվի այս տազնապից, որ ապա մենք խորհենք մեր անձի փրկության մասին:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Դու խորհիր մեր մանուկ խելագարի մասին, որ մեղ կախել պիտի տա հրապարակում...

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Կարող է, գուցե, չգիտեմ...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. (Վնդական, կրճատ) Ո՛չ, այդ չպիտի լինի: Այդ չե՛մ կարող թույլ տալ: (Պառլզա) Խոնչ, դու ա՛յլ բան ես խորհում:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. ...Այլ բանը այլ բան չէ, քան Անին, իշխան... Անի՞ն հանձնենք...

ՓԱՌՆԱԿ. Դու ինքդ էիր պահանջում արքային անձնատուր լինել:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Երբե՛ք: Ես պահանջում էի հաշտություն:

ՓԱՌՆԱԿ. Ո՛ւշ է: Հույները կխուժեն, և մեր անձը կազատվի՝ եթե ժամ առաջ...

Դրսում աղմուկը սաստկանում է: Լսվում է Կարուց դռան հարվածները: Վ. Սարգիսը գնում է դուռ և ապա կրկին վերադառնում:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Տագնապը սաստկանում է: Ժամը հասավ, վճռի՛ր...

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Տաժանելի է ինձ համար վճիռ դնել... Անե՛ծք իմ ծնված օրիս... Խոնչ անեմ... Խոնչ անեմ...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. (Մերուժանին) Պահակներ՝ բեր «մերոնցից», դի՛ր այս դեան մոտ «օգնական» սրանց...

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. (Յույց տալով դռան մոտ կանգնած ծպտյալ եկեղեցականներին) Նրանք ահա եկել են, պատրաստ են: (Գնում է պարսպի դուռը՝ տանելով իր հետ եկեղեցականներին: Լսվում է նրա ձայնը: Նա խոսում է պահակների հետ) Մերոնք են, բերի ձեզ օգնական:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Խոնչ եք կամենում անել: (Լուրջյուն) Լսեցե՛ք, Խոնչ եք կամենում անել...

Մտնում է Փառանձեմը իր քիկնապահների հետ: Տեսնելով բանտից ելածներին զարմանում է և զայրացած հարձակվում նրանց վրա:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Խոնչ... արգելանի՞ց... համարձակվե՛լ եք... ե՛տ, ե՛տ արգելան, արքայադրուժներ...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Բա՛վ է որքան հոխորտացիր դու և զավակդ... հասավ ձեր օրհասը:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. (Վ. Սարգսին) Անա՛րգ, դավաճա՛ն:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. (Սուրբ նոնում է նրա վրա) Հիմա ես քեզ...

Թիկնապահները շրջապատել են Վասկանուշին:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. (Զինվորներին) Ոչնչացրե՛ք դրան...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. (Հարձակվում է Վ. Սարգսի վրա) Բավ չե՞, սրիկա դավաճա՛ն...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Բա՛վ է, ժա՛մդ հասավ...

Փառանձեմը սուրը բարձրացնում է, որ հարվածի Վեստ Սար-
գրսին:

Վ. ՍԱՐԳՅԻՍ. (Ճոճում է սուրը) Ա՛ռ հատուցումդ, վհո՛ւկ:

Մհերն առաջ է շարժվում, որ հարվածի Վ. Սարգսին, բայց
Մազիստրոսը կանգնեցնում է նրան:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. (Զայրալի) Կստանա՛ս պատիժդ... Մազիստրոս դավաճա՛ն,
դո՛ւ ևս այստեղ...

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Մի՛ ալդպես, արքայամայր, հիշի՛ր ում հետ ես... Գնա՛
օթևանդ:

Կարուց դռան հարվածները սաստկանում են, լսվում են նա-
նատոցներ, շփոթ է ստեղծվում: Շփոթը սաստկանում է: Զախից
ներս է գալիս կաթողիկոսը, որին շրջապատել է եկեղեցականների
ամբոխը՝ խաչ ու խաչվառով:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ. Օր ահե՛ղ...

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐԻ ԱՄԲՈՒՆ. Օր ահեղ...

ԴԱՎԹԱԿ. Տե՛ր հոգևոր, փրկի՛ր մեզ...

ԳՈՇԱԿ. (Նրան) Սպասի՛ր, գլուխդ կխուզեն ուսերից... Միրուքս վկա...

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ. Աղոթեցե՛ք, օ՛ր ահեղ կատարածի, գո՛ւթ ողորմած կայսեր:
Հասա՛վ արհամիրքի սուրը...

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐԻ ԲԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆ. Օր ահե՛ղ...

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐ. (Սեղմ շարժ են կազմում կաթողիկոսի ետև և գոչում)
Հառա՛ջ, հոգևո՛ր տեր:

Կաթողիկոսը շարժում է անում դեպի դուռը, եկեղեցականները
երգում են և հետևում նրան:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Ո՛ւր, ո՛ւր, ե՛տ, չհանդգնե՛ք առաջ: (Բազմությունը մի պահ
ետ է կանգնում, գնում է դեպի կաթողիկոսը) Մի կարծիր, թե սըր-
բությանդ կնայեմ: Վախեցի՛ր ցասումից, կիջնի սուրը դավաճան
գլխիդ:

Խաչակնում է երեսը:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ. Զե՛ս սլանժա տիկին, ինչպես չպանծաց ամուսինդ:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Արքայամա՛յր, գնա այստեղից, անպատիվ են անում քեզ,
կուրանան աչքերս, քեզ շտեմնեմ այս օրում:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. (Նրան) Ներս քաշվիր:

ԳՈՐԳ. Կովեցե՛ք...

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. (Զինվորներին) Զինվորնե՛ր, կովեցե՛ք, մի՛ թողե՛ք թշնա-
մուն: Այստեղ իրար են կոտորում, այստեղ խիղճ ու ամոթ չունենա
Սպանեցե՛ք ինձ, չեմ տանի այս ցավը...

(վագում և չափում է կաքողիկոսի առաջ) *Տե՛ր հոգևոր, դարձի
եկ, վե՛րջ տուր արհաժիրքին...*
*ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Ինչպե՞ս ես դիմում՝ հեռի կարգից՝ դավաճանին... (Սրի
ծայրով հրում է վասկանուշին, սա ետ է գնում դեպի ձախ):*
ՀՈՆԵՆՅ. (Աջից) Օրհա՛ս... թշնամին լցվե՛ց...
ՀՈՎԵԿ. (Նայելով աջ) Շշմարի՛տ լցվեց... Դեմ թշնամո՛ւն:
ԳՈՇԱԿ. Ի մա՛րտ...
ԶԻՆՎՈՐՆԵՐ. Ի մա՛րտ...

Բոլոր խմբվում են մեջտեղ՝ պատրաստ հարձակվելու դեպի
աջ: Բայց դիմացի դռները նարնատում են: Մի խումբ զինվորներ՝
Մհերի գլխավորությամբ կանգնած են Փառանձեմի և դավաճան-
ների միջև: Դուրը նեղվում է, խմբված զինվորների և Դուրզի, Փի-
լոյի, Հոնենցի, Ճարտարապետի ետևում երևում են հույն զինվոր-
ների կացիններն ու նիզակները: Նրանք առաջ են գալիս: Նրանց ետ
են մղում: Սկսվում է պայքարը: Ոմանք էլ շփարված վազվզում են
դեսուղեն:

ԵԿԵՂԵՅԱԿԱՆՆԵՐԻ ԱՄԲՈՒՆ. վե՛րջ, վե՛րջ. պարտությո՛ւն...

*ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ. (Բարձրացնելով խաչը և մղվելով առաջ) Ելե՛ք ընդառաջ
դորավարին կայսեր...*

ԵԿԵՂԵՅԱԿԱՆՆԵՐԻ ԱՄԲՈՒՆ. Ընդառա՛ջ...

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. Անե՛ծք ձեզ...

Եկեղեցականների ամբոխը սրերով նանապահ է բաց անում՝
ննշելով կռվողներից նրանց, ովքեր տարակուսանքի մեջ անվճիռ
դեսուղեն ընկնում՝ շարժվում են դեպի դուրը: Հանկարծ Բաբխոնը,
որ մինչ այդ պահը անմիտ դիտում էր անցուդարձը՝ վեր է բռնում
և սարսափահար վագում կաքողիկոսի և Մագիստրոսի վրա: Եկեղե-
ցականները սարսափահար կանգ են առնում:

*ԲՐԱՐԻՈՆ. (Մառնացույց անելով կաքողիկոսին) Հովհաննես Սմբա՛տը...
ա՛յ, ծախել է Անին, վեր է կացել գերեզմանից... Մեռցրե՛ք կեն-
դսն-մեռածին:*

Բոլոր խաչակնում են երեսները, գերանները դիմհար տված
նալում են դեպի Բաբխոնը և ավելի լարված ու սեղմ դիմադրում
դրսի ննշման: Բոլորի ուշքը սևեռած է Բաբխոնի վրա:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. (Սարսափահար) Զարկեցե՛ք այս դիվահարին...

Ոչ ոք չի համարձակվում: Ամենքը երկյուղ են կրում և փառացած
են տեղներում:

ԲՐԱՐԻՈՆ. (Վ. Սարգսին) Կրակե իշխա՛նը... Հանգցրե՛ք, չվառի:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Զարկեցե՛ք սրան...

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ. Ի չի՞ք դիւահարին, անիծի՛ց արմատին...

ՄԻ ԶԱՅՆ. Մի՛ք, մի՛ք, անե՛ծք է...

ԲՐԱԲԻՈՆ. (Սարսափահար հարձակվելով Վ. Սարգսի վրա) Ո՛ւմ են զարկում: Մեռած-կենդան կդարձնեմ քեզ գերեզմանի մեջ: (Կաթողիկոսին) Հանեցե՛ք աչքերը, մեռցրե՛ք, կենդան-մեռածին...

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ. Անիծվի՛ տեսքդ, շա՛ր կին...

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. Արդար հոգի է... աստված է նրան օգնական:

ԿՈՎՈՂՆԵՐ. Արդար հոգի է...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Արդար հոգի է... լսեցե՛ք նրան...

ԲՐԱԲԻՈՆ. (Կովողներին) Լսեցե՛ք... Զինահար, կրակ եմ ես, կվառե՛մ թշնամուն... (Մղվելով դեպի կաթողիկոսն ու Վեստ Սարգիսը) Հեռո՛ւ...

Նրանք ավելի ետ են փաշվում: Վ. Սարգիսը այլալված ու զայրալի հարձակվում է Բրաբիոնի վրա և սրով հարվածում: Բրաբիոնն ընկնում է:

ԿՈՎՈՂՆԵՐԻ ԲԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆ. Վա՛յ... Անե՛ծք, անե՛ծք... Վա՛յ Անիի դիսին...

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Սպասեցե՛ք, դադարեցե՛ք... Պետք է հաշտություն խոսել հույն ղորավարի հետ:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Ուշ է, Մագիստրո՛ս իշխան... Անձնատո՛ւր...

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. (Կովողների վրա գնալով) Ո՛ւ, հաշտություն, բանագնաց ուղարկենք... Դո՛ւրս, մի կո՛ղմ, վտանգում եք:

ՓԻՆՈ. Քաշեք քարերը:

Պարանը գցում է փառերի վրա և փաշում դեպի դուռ: Նրան օգնում է Գոշակը:

ԳՈՐԳ. (Մեջքը տվել է դռան) Բերե՛ք...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Ե՛տ քաշվեք, սրիկանե՛ր... (Չեն լսում):

ՓԻՆՈ. Հոգիներդ կվառեմ... Դե՛սը...

Վազում են այս ու այն կողմ և հեռվից գրավում են զինվորներին:

ԳՈՐԳ. Կրակ որ դառնան, երկինք ինչն և իջնեն՝ երկիրը չենք տա... (Վ. Սարգսին) Իշխա՛ն, մենք չենք մեռած, թշնամին թող ոտը մեր դիակի վրայով անցնի... Տղա՛յք, արդարություն կա, կովեցե՛ք, թող մենք մեռնենք:

Վեստ Սարգիսը սրով հարվածում է Գորգին: Սա ընկնում է վիճալուր:

ԶԱՅՆ. Փիլիս, Գորգն ընկա՛վ...

ՓԻԼՈ. Զէ՛... (Վագում է գրկում ծանր վիրավոր Գորգին) Զէ՛, չէ՛, ընկնել չիա... Գո՛րգ... (Վագվզում է կրկին և իր հետ տանում բոլորին: Բազմությունը սլայֆարում է):

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. (Պարսպից) Ո՞վ է քաջ, գնա դանի, շտապեցնի արքային...
Ո՞վ է քաջ:

ՓԻԼՈ. Կրակի՛ց է՛հաննամ, կրերեմ: Գնացի՛: (Վագում է պարսպի գլուխ)
Հա՛յ, քաջերի տոտլա՛ծ... (Իրեն նետում է ցած):

ԳՈՐԳ. (Նրա ետևից) Վա՛խ... բայց չէ՛, չէ՛... լավ է, լավ է, տղայք, սա-
ղավարտը գեանով շտաք:

Հիգ է անում վեր կենալու, բայց չի կարողանում: Սկսում է կա-
պել վերքեր. Կուլողներն ավելացնում են ճիգերը:

ԳԱՎԹԱՅ. Անձնատո՛ւր եղեր, անձնատո՛ւր եղեր...

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ. Ելեք ընդառաջ զորավարին կայսեր...

ԳՈՇԱԿ. Ելեք դե՛մ թշնամուն: (Մոլեզին, կատակով, բայց շփոթեցնող ձևով) Բացեք դուռը, մի՛ բացեք, մի՛ բացեք... (Դեսուդեն է ընկնում ալ դրդում, որ պնդացնեն դուռը) Բացե՛ք, մի՛ բացեք...

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. Ատելի ռամիկներ, չե՞ք լսում, բացե՛ք դուռը... (Հարձակվե-
լով Փառանձեմի վրա) Ե՛տ քաշվիր... Ե՛տ քաշվիր...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Ի՞նչ, դո՛ւ էլ դավաճան դուրս եկար, դու, դու արքայամո՞րը:
(Մեռվ հարվածում է Մերուծանին) Ա՛ռ, թշվառ սրիկա: (Մերուծանը ընկնում է: Դառնալով բազմությանը) Կուլեցե՛ք...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Վերջացել է լամեն բան, բացե՛ք դռները...

ԳՈՇԱԿ. Հիմա՛, հիմա՛, հիմա՛... (Օգնում է դուռն ամրացնելու):

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Կացե՛ք, դավաճաններ, ի՞նչ եք ուզում անել... (Դեպի դուրս) օգնութ՛յո՛ւն, հասե՛ք... (Զանգահարում է):

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Վերջացրեք անդգամին... Ետ քաշվեք, ելնենք հույն զորա-
վարին ընդառաջ...

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Սպասեցեք, դավաճա՛ն մարդիկ...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Ի՞նչ պատահեց քեզ իշխան, մի՛ խանգարիր...

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Սպասեցե՛ք, կարծում եք ձեզ հետ եկա Անի՞ն ծախելու...
Զհանդգնե՛ք դուռը բանալ...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Պաշտպանի՛ր, ի սեր հայրենիքի, իշխան...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. (Մեռվ հարձակվում է Փառանձեմի վրա) Առ հատուցումդ,
վհուկ...

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. (Բռնում է Վ. Սարգսի քեր) Սպասի՛ր... (Փառանձեմին
հաշում է մի կողմ) Սպասիր, արքայամայր:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. (Եկեղեցականների և իշխանների վրա սուրը նոնելով)

Անե՛ծք դավաճաններիդ: Զավակիս արյունն է ձեր վզին...

ԶԱՅՆ. Մեռա՛վ դավակդ, թշվառուհի՛... ընկա՛վ արքան...

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Ո՛շ, ո՛շ, ո՛շ, չի՛ ընկել արքան, նա չի՛ ընկնի... Զինվոր տղայք, մի՛ հավատաք, կովեցե՛ք: (Վազում է դեպի դուռը, զինվորների մոտ և փաջալերում նրանց):

ԳՈՐԳ. Զե՛նք տա քաղաքը... Զե՛նք դավաճանի... կովեցե՛ք...

ՆԿԵՂԵՅ. ԱՄԲՈՒ. Մահ տարածամ... (Շարժվում է դեպի դուռը):

Բոլորը խառնվում են իրար: Կարողիկոսը խաշով ներս է հրավիրում հույն զինվորներին: Դավանան իշխանները կանգնում են նրա ետև՝ շրջապատված եկեղեցականների բազմությամբ: Պաշտպանները դիմադրում են և փոփոխակի հաջողությամբ պահում դուրքյունը: Մհերը փորձում է դուրս գնալ, բայց նրա առջև կտրում է Դավթակը մի փանի ուժեղ եկեղեցականների հետ, որի օգնությամբ էտ են պահում Մհերին ու փաշում ներս: Փառանձեմը ինքն է փորձում, բայց նրան ևս ներս են փաշում:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. ...Ամո՛թ, իսխատի՛նք... (Կրկին նիգ է անում դուրս պրծնելու: Նրան փաշում են) Կին եմ, մայր եմ, երկրի պատիվն ունեմ, մի բանաք դուռը: Զարկե՛ք թշնամուն, սրտիս զարկե՛ք, եթե չեք զարկում թշնամուն: Մազերս կոխե՛ք, անցեք թշնամուն:

Մագերն է ուզում փռել գետնին: Դռան մոտ երևում է վասկանուշը: Տեսնելով կատարվող տեսարանը, նա ցնցվում է և հարձակվում Փառանձեմին ազատելու:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Զինվո՛ր տղայք, զինվո՛ր տղայք, տղամա՛րդ եք... պատիվներս չտաք...

ՀՈՆՆՆՅ. Տղամարդ են, տղամարդ կմնան...

Աջից ներս է վազում Այծեմնիկը՝ նետ-աղեղով, սրերով զինված կանանց բազմության հետ, մի ձեռքին սուր, մյուսում՝ փար:

ԱՅԾԵՄՆԻԿ. Ի՞նչ եք խառնվել, բռնեք պարիսպը...

ԴԱՎԹԱԿ. Քաշվի՛ր, իշխանները չեն հրամայում:

ԱՅԾԵՄՆԻԿ. (Հարվածելով նրան) Զքվի, դավաճա՛ն: (Կանանց) Եկեք, ես եմ շահատակը:

Դավթակն ընկնում է, նրան ոտով բշտում են մի կողմ:

ԱՅԾԵՄՆԻԿ. Ամո՛թ չկովողին...

Կանայք գրոհում են և նեղեղելով եկեղեցականների բազմությունը, բարձրանում են պարսպի գլուխը և սկսում կովել նետ-աղեղներով ու փարերով:

ԱՅԾԵՄՆԻԿ. (նետվելով ներքև) Առե՛ք, էս էլ տրիտուրը:

Սկսվում է մարտը:

ԳՈՇԱԿ. (վազելով պարսպի գլուխը) Դե, դե, դե, քաջամարտիկ վախկոտներ, վախից վախեցողներ, թշնամուն խոցողներ... Մորուքի տակով ի մարտ... (Միծաղում են):

Կովողները մոլեգին քափով կովում են ու երգում:

Ի Մարտ, ի մա՛րտ, մա՛րտը մարտին,

Զարկե՛ք, զարկե՛ք, զա՛րկը զարկին...

Աջ կողմից լսվում է կովի աղմուկ, զենքի շառաշյուն, առոփ, որ մոտենում է: Միաժամանակ դիմացի դռնից ներս են խուժում հույն զինվորներ և առաջ գալիս:

ՀՈՎԵԿ. Ի զե՛ն, ի մա՛րտ...

Զինվորների բազմությունը վերսկսում է դիմադրությունը:

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. (Հանկարծ ընդհանուր իրաբանցման աղմուկի մեջ մոլեգին ուրախությամբ) Արքա՛ն, արքա՛ն...

Բոլորը ցնցվում են և ոգի առած քափով հարձակվում հույն զինվորների վրա: Կարողիկոսին փախցնում է եկեղեցականների մի խումբ:

ՀՈՎԵԿ. Արքայամա՛յր, երևա՛ց արքան...

ԶԻՆՎՈՐՆԵՐ. Արքա՛ն...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Արքա՛ն...

Հովեկը նեղում է թշնամուն:

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. Ո՛չ, ընկա՛վ...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. (ձշում է) Զավա՛կս... (Ուզում է վայր վազել, նրան բռնում են):

ԳՈՇԱԿ. Զի ընկել... Անցան բլրի ետև...

ԶԱՅՆԵՐ. Վիրավորվե՛ց... Ընկա՛վ...

ԳՈՇԱԿ. Ընկնող պտուղ չէ՛, մորո՛ւքս լկա...

ԳՈՐԳ. Գործերի՛դ նայեք... Կովեցե՛ք, մենք ողջ ենք...

ԳՈՇԱԿ. Ճշմարիտ, արդար: Դե՛, դե՛, դե՛, վախկո՛տ քաջեր, փախե՛ք դեպի թշնամին...

Միծաղ կովողների մեջ:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Աղատվեցե՛ք, ով կարող է...

Վազում է դուրս: Փառնակը և եկեղեցականները հետևում են նրան: Դրսից նրա ձայնը՝ «Բացեք դուռը...»: Աղմուկը մոտենում է: Զայներ. «արքան», «արքան»...

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ. Արքա՛ն, արքա՛ն...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Անձկալից իմ... (Վագում է դեպի նա):

ՎՍՍԿԱՆՈՒՇ. (Վագում է դեպի նա) Արքա՛...

Ձախ կողմից ուժգին քափով ներս է ընկնում Գագիկը Փիլոյի հետ: Նրա բեր վիրավորված է: Նա մոլեգին տեսք ունի: Փախչողներին ետևից:

ԳԱԳԻԿ. Ո՛ւր, բաշվեք ներս, ձեր արևը, սևացնեմ, դավաճան շներ... Հավաքեցեք սրանց մի կողմ:

Վ. Սարգիսը, Փառնակը, Դավթակը եկեղեցականների հետ վագում են ներս:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Հսկեցեք սրանց մինչև արքան գործը վերջացնի...

Գորգը և Մհերը զինաքափ են անում Վ. Սարգսին, Փառնակին, Մագիստրոսին և ապա սերն հանած կանգնում են դռներ:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ. Կուլինք, արքա, դեմ թշնամուն...

ԳԱԳԻԿ. Ի զե՛ն:

Սերի արագ քափահարումով նշան է անում, որ խմբվեն իր շուրջը, իսկույն Հովեկ զինվորը, Փիլոն, Գոշակը, Գորգը, զինվորները, ճարտարապետը, Հոնենցը և ֆաղաֆացիի խմբվում են նրա շուրջը:

ԳԱԳԻԿ. Նղբայրնե՛ր, քույրիկնե՛ր... Ամեն բան ղոհեցինք՝ զյուղ, տուն, կայք, մնաց հայրենիքը: Ո՛վքեր են շահատակ, թող դուրս գան:

ՁԱՅՆԵՐ. Ե՛ս... Ի՛նչ... Ե՛ս...

ԳԱԳԻԿ. Տա՛նք մեր արյունը, շտանք մեր սուրբ հայրենիքը: Առա՛ջ... Ի մա՛րտ...

Գնում են դեպի հույն զինվորները: Սրանք նահանջում են:

ԳԱԳԻԿ. (Գնում է դեպի դուռը, դուրս է մղում հույն զինվորներին: Դուռը փակում են: Ետ է դառնում և սրով ցույց է տալիս աջ) Օգնություն Սպարապետին:

Գնում է աջ: Կուլոդները հետևում են նրան:

ԱՅՄԵՄՆԻԿ. (Կավելով պարսպի վրայից) Կթաղենք ձեզ, էս հողում կթաղենք:

ՄԻ ԿԻՆ. (Նետելով փայտ) Առե՛ք, հո...

Կանայք կուլում են պարսպի վրայից: Աջ կողմից վերադառնում է Գագիկը: Լսվում են դռան բաց անելու հարվածները և դուրս խուժող բազմության ձայնը, որ հետզհետե հեռանում է:

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. Սա անհանդուրժելի՛ է... անարգ վիճակ... Գոնե միտ բերեն իմ ծառայությունները արքային...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Լո՛ր... Բո ծառայութիւնները հայտնի են արքային...

Տագնապի ձայներ մարտադաշտից:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. (Ներս գալով տագնապալից կերպարանով) Արքայա-
մա՛յր... Արքան շրջապատվե՛ց...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Ի՞նչ... շրջապատվե՛ց... (Շարժվում է դեպի դուռ, բայց
նայելով կալանավորվածներին՝ տատանվում է գնալ, քե մնալ):

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Աստվա՛ծ հասնի...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Տե՛ր աստված, առաջ աշխարհի՛ն հասիր, հետո իմ դա-
վակին...

Վ. ՍԱՐԳԻՍ. (Վասկանուշին) Քո՛ւյր...

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. (Խեթ) Ի՞նչ ես կամենում...

Վ. Սարգիսը նշանակալից նայում է նրան:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Մեռնեի, քեզ շտեմնեի այս թշվառ վիճակում... (Ձեռքե-
րով ծածկում է դեմքը և մնում այդ դիմի մէջ երկար ժամանակ:
Աղմուկը սաստկանում է և մոտենում: Լսվում է՝ «Հաղթութ՛յո՛ւն...
հաղթութ՛յո՛ւն...»: Սքափվելով դուռս է վազում) Հաղթութ՛յո՛ւն...

ԶԱՅՆԵՐ ԴՐՍԻՅ. Հաղթութ՛յո՛ւն...

ԶԵՆՈՆ. (Ներս է վազում) Ավլեցի՛նք, մաքրեցի՛նք, իրենք զնացի՛ն, աշ-
խարհք մնաց...

Ներս եմ գալիս զինվորներ, ժողովուրդ և խոնվում դռան մոտ:
Բերում են գերի դեսպանին և հույն զորավարին: Ապա ներս եմ գա-
լիս Գագիկ, Սպարապետ և Զենոն:

ԳԱԳԻԿ. Ո՛ւր են դավաճանները:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Այստեղ եմ, ահա, արքա, սուր քո և պարանոց իմ...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Դավաճաններին սուրը: Մագիստրոսը մերն է, նա սրբեց
իր մեղքը:

ԳԱԳԻԿ. Եկ, ուսուցի՛չ իմ, այսօր տոն է ինձ ու հայրենյաց: (Գրկում է
Մագիստրոսին, ապա դառնում է Վ. Սարգսին) Ո՛վ պիտի վճարի
մեր արնագինը... դավաճաններ, ի՞նչ շահեցիք...

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ. Անե՛ծք...

ԳԱԳԻԿ. Թող ձեզ դատի ժողովուրդը, որի արյունը թափեցիք... (Դես-
պանին և հույն զինվորներին) Հետո՛: Վերջացա՛վ: Մենք հաղթե-
ցինք, առ զորավարդ ու ճանապարհ ընկիր զնդան, մինչև զնաս
պատմես Մոնոմախիդ, թե ինչպես եղավ դեպքը: Արյամբ են հաղթեց
սրանք... Այս հողում արյուն կա... նա է պահել մեզ...

ԴԵՍՊԱՆ. Մի՛ այս ուսմիկ բազմութ՛յան առաջ...

ԳԱԳԻԿ. (Զայրալի, գերիններին) Սաղավարտները վա՛ր, պատվի՛ր...
ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Երկար արե՛ ձեզ, որդի՛ք, երկար արե՛ արքային մեր։
ԳԱԳԻԿ. Երկար արե՛ աշխարհին մեր...
ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ԵՎ ԶՈՐԹ. Երկար արե՛...

Զանգանարություն, ցնծություն, աղաղակներ։

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

Բ Ժ Ի Շ Կ
ԲԱԳՐԱՏՈՒՆՈՒ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

(Պիեսս ԵՐԿՈՒ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅԱՄԲ ԵՎ ԵՐԿՈՒ ՊԱՏԿԵՐՈՎ)

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁՆԵՐ

ԲԺԻՇԿ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ	50 տարեկան
ԲԺՇԿՈՒՀԻ ԱՄԱԼՅԱ ՆՐԱ ԿԻՆՐ	40 տարեկան
ՀՐԱՆՏ ՆՐԱՆԿ ՈՐՂԻՆ, ԲԺԻՇԿ	22 տարեկան
ՍՈՖՅԱ ՆՐԱՆԿ ՎԵՐԻԿՐ, ԲԺՇԿՈՒՆԻ	23 տարեկան
ՎԻԳՆՆ ՆՐԱՆԿ ԿՐԹԱՆՐ ՈՐՂԻՆ	
ԱՆՆԻԿ ՀՐԱՆԿԻ ՀԱՐԱՆԱԳՈՒՆ, ԲԺՇԿՈՒՆԻ	22 տարեկան
ՄԱՐԻԱՄ ՏԱՆ ԲԱՐԵԿԱՌ ԿԻՆ	

Դեպքը՝ մեր օրերում, Հայաստանի քաղաքներից մեկում:

ԱՌԱՋԻՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏԿԵՐ

Բժիշկ Բագրատունու քնակաբանը: Սեղանառան, որի աջ ու ձախ կողմերը, ինչպես և դիմացը տանում են դեպի զանազան մեծության սենյակներ: Դիմացը, աջ անկյունում դռն:

Սեղան, արոտներ, բուֆետի պատուհան, նկարներ և տյուն:

Վաղ առավոտ է: Աջակողմյան սենյակից լսվում է հաղիոյի ձայնը. «Ուշադրություն... ուշադրություն... այսօր, ժամը 6-ին Մասկվայի ժամանակով, լինելու է կռավարական հաղորդագրություն»:

ՍՈՖՅԱ. (Մտնում է աջակողմյան սենյակից և ծեծում ձախակողմյան սենյակի դուռը) Պապա, պապա...

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. (Ներսից) Ի՞նչ կա, Սոֆի:

ՍՈՖՅԱ. Շո՛ւտ, վե՛ր կաց, կառավարական հաղորդագրություն է լինելու:

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. (Ներսից) Գալիս եմ...

ՍՈՖՅԱ. Շտապի՛ր: (Դիմացի սենյակի դուռը բախելով) Հրա՛նտ, վե՛ր կաց շուտ...

ՀՐԱՆՏ. (Ներսից) Իմացա՛, իմացա՛... Վեր եմ կացել արդեն:

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. (Ներս է գալիս զինվորական հագուստով) Եվ ի՞նչ կարող է լինել... Չլինի՞ ընկեր Մուրտուլն է...

ՍՈՖՅԱ. Ինչ որ է՝ շատ կարևոր բան կա երեկ...

ՎԻԳԵՆ. (ԲԺ. Բագրատունու սենյակից) Պապա՛, պապա...

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Չշարժվե՛ս, Վիգեն ջան:

ՎԻԳԵՆ. Ո՛ր: Պապա՛, այդ ի՞նչ է պատահել:

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Կառավարական հաղորդագրություն, բալիկ ջան, հանգիստ պահի՛ր:

ՎԻԳԵՆ. Ես էլ եմ ուզում լսել:

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Կլսես, բալիկ ջան, հանգի՛ստ, կլսես ու քաջի նման այսօր կգնաս օպերայի:

ՎԻԳԵՆ. Այո՛, պապա ջան:

(Մտնում է Մարիամը՝ ձեռին պաշարի ցանցը՝ լի պաշարեղենով):

ՄԱՐԻԱՄ. (Նայելով Սոֆյային և բժ. Բագրատունուն) Վա՞յ, էս ի՞նչ շորեր են, բանակային եք դասել բժիշկ, բժշկուհի ջան:

ՍՈՖՅԱ. Ապա՞:

ՄԱՐԻԱՄ. Բա չե՞ որ բժիշկներ եք:

ՍՈՖՅԱ. Էլի բժիշկներ ենք:

Ձախակողմյան սենյակից մտնում է բժշկուհի Ամալյան:

ՄԱՐԻԱՄ. Վա՞յ, տիկին ջան, դու է՞լ ես էդ շորերը հագել:

Բժ. ԱՄԱԼՅԱ. Պատերազմ է, Մարիամ ջան, բժշկի հագուստն հիմա այսպես կլինի: Ե՛ս, մա՛րդս, աղջի՛կս, տղե՛ս, հա՛րսս:

ՄԱՐԻԱՄ. Բա հարող ո՞ւր մնաց:

Բժ. ԱՄԱԼՅԱ. Աննիկը նախիջևան է: Երեկոյան կդա:

ՄԱՐԻԱՄ. Էդ լավ է, որ տղիդ իր նշանածի հետ է: (Դուրս է տանում պաշարը):

ՀՐԱՆՏ. (Մտնելով ներս՝ նույնպես զինվորական համազգեստով) Հա՛, իսկապես քանիսի՞ն է գալիս Աննիկը, Սոֆի:

ՍՈՖՅԱ. Երեկոյան ժամը 7-ի գնացքով:

Բժ. ԱՄԱԼՅԱ. Օ՛հ, օ՛հ, օ՛հ, 8-ին էլ ճանապարհ ենք ընկնում: Կհասնի՞ ժամանակին:

ՀՐԱՆՏ. Կհասնի՞: Առանց նրան հո չե՛նք գնա:

Բժ. ԱՄԱԼՅԱ. Շո՛ւտ հասնի, շո՛ւտ հավաքվենք՝ գնանք: Զգիտե՛մ, չգիտե՛մ... այնպե՛ս խառնվեց ամեն բան: (Ցած) Եվ ինչպես պիտի անցնի Վիգենիս օպերացիան:

Բժ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Ոչինչ, պատերազմ է:

ՎԻԳԵՆ. (Ներսից) Պապա՛, ես էլ եմ ուզում գալ ռադիոյի սենյակը:

Բժ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Ո՛չ, ո՛չ, Վիգեն ջան, դու անշարժ կաց այդտեղ:

ՀՐԱՆՏ. (Ցած) Պապա՛...

Բժ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Հա՛...

ՀՐԱՆՏ. Ինչպե՞ս պիտի լինի Վիգենի հարցը...

Բժ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. (Հառաչելով) Վիգենի հարցը լուրջ հարց է, սիրելիս:

ՀՐԱՆՏ. Կարծում ես, որ վտանգը տասնամատնյայի ներաճո՞ւմն է միայն:

Բժ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Հարյո՛ւր տոկոսով... Տեսնե՛մ ինչպես կանցնի...

ՀՐԱՆՏ. Կարո՞ղ է վերջանալ խցումով...

Բժ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Սիրելի՛ս, այս օպերացիան կարող էր կատարել միայն Տիգրանյանը... Արտակարգ պայմաններն են ինձ ստիպում այս-

պէս վարվել: Եթե ոչ՝ իմ մնալն այստեղ վերին աստիճանի անհրա-
ժեշտ էր... Լավ է գոնե, որ ես եմ կատարելու օպերացիան...

ՎԻԳԵՆ. (Ներսից) Պապա...

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Ի՞նչ է, Վիգեն ջան:

ՎԻԳԵՆ. Այդ ի՞նչ եք խոսում:

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Ոչինչ, բալիկ ջան: Ասում ենք, որ այսօր ժամը 5-ին
անվախ պիտի հետս գաս հիվանդանոց, որ քեզ օպերացիա անեմ:
Դու հո խոստացա՞ր:

ՎԻԳԵՆ. Այո՛, պապա, ես չեմ վախենում...

ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. Եվ ինչպե՞ս որոշեցիր ինքդ կատարել օպերացիան...

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Խիրուրգները շրջանումն են կամ գնացել են իրենց
պոռնկտերը... Հա՛, ի՞նչ կա... ապա ո՞վ անի... Դու կանե՞ս...

ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. (Հառաչելով) Ոչ... Դժվար է, զավակս է...

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Տեսնո՞ւմ ես... ծանր է: Պետք է ե՛ս անեմ...

ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. Ասա թե բարդություններ չծագեն... Զգիտեմ, չգիտեմ: Մեր
գնալն ու այս օպերացիան...

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Դու քեզ մի փոքր... Հա... ի՞նչ անենք: Երեկոյան
ժամը 8-ին մեկնում ենք, հասկանո՞ւմ ես...

ՄԱՐԻԱՄ. (Ներս մտնելով ծաղկի քաղաքը ձեռքին: Սոֆի
ջան, ծաղիկներդ ջրել հմ: Տես ո՞նց են բացվել: Կղնեմ սեղանիդ վրա:

ՍՈՖՅԱ. Լավ ես տրել, դի՛ր պատուհանին: Վերջին ծաղիկներս են...

ՄԱՐԻԱՄ. Խոսքերդ մի տեսակ են... Հո բան ման չկա՞:

ՍՈՖՅԱ. Բա՞ն... Առանձին ոչինչ... (Կատակով վշտով շեշտելով) Գնո՞ւմ
եմ, չե՞մ վայելելու ծաղիկներս, Մարիա՛մ ջան:

ՄԱՐԻԱՄ. Ի՞նչ է ասում, ու՞ր ես գնում, Սոֆի ջան, էլի՞ քաղաքից դուրս,
գեղարե՞նքը:

ՍՈՖՅԱ. Այո՛ «քաղաքից դուրս, գեղարենքը»...

ՄԱՐԻԱՄ. Հա, էդ մոտ կըլի: Էլի շուտ-շուտ կգաս:

ՍՈՖՅԱ. «Կգա՞մ, իհարկե»:

ՄԱՐԻԱՄ. Ախր ասո՞ւմ էիր, սիրուն ջան, որ կռիվ ըլի՛ կգնաս: Մուրազիդ
հասար, քոռանա՞ն աչքերս:

ՍՈՖՅԱ. Թշնամու աչքերը քոռանան, Մարիա՛մ ջան, ի՞նչ անենք, գցե-
ցին մեզ պատերազմի մեջ՝ պետք է կռվենք:

ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. Թողդ գնաց բանակ, չէ՞, Մարիա՛մ:

ՄԱՐԻԱՄ. Բա ի՞նչ, բժշկուհի ջան, գնաց մինուճարս: Հնար ըլեր՝ ես էլ
հետը գնայի:

ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. Հետը գնայիր, ի՞նչ անեիր, ա՛յ կնիկ: Ոտներդ ցավում է, ինքդ հասակավոր:

ՄԱՐԻԱՄ. Ի՞նչ իմանամ, բժշկուհի ջան, հետը կըլեմ, կլվանամ, կկարկատեմ, հացին, ջրին կհասնեմ:

ՍՈՖՅԱ. Նրա հոգսը կբաշեն, Մարիամ ջան:

ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. Նրանից միամիտ կաց, հրեա տղեդ հերոս կվերադառնա:

ՄԱՐԻԱՄ. Յանի իմ տղից հերո՞ս...

ՍՈՖՅԱ. Մի զարմանա, Մարիամ, հերոսները երկնքից շեն վեր ընկնում: Ամեն մարդ էլ, որ սիրտ ու կամք ունի՝ հիմա կարող է հերոս դառնալ:

ՄԱՐԻԱՄ. Որը որ բարին է՝ էն էլ թող ըլի: Ի՞նչ իմանամ:

Դուրս է գնում:

ՌԱԴԻՈ. «Ուշադրություն... ուշադրություն... Այսօր, Մոսկվայի ժամանակով ժամը 6-ին լինելու է կառավարական հաղորդադրություն»...

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Բայց, իրոք, հետաքրքիր է, թե ի՞նչ պիտի հաղորդեն: Արդեն ժամանակը մոտենում է...

ՍՈՖՅԱ. (Նայելով ժամացույցին) Դեռ ժամանակ կա՛...

ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. Դու բոլոր իրերը ջոկե՞լ ես:

ՍՈՖՅԱ. Կապել տեղավորել եմ՝ ինչքան կարելի է:

ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. Տանելու իրե՛րը կապիր: Մնացող իրերի ժամանակը չի: Սկսում են կապել իրերը:

ՍՈՖՅԱ. (Երագելով) Իսկապե՛ս որ ժամանակը չէ: Ամեն ինչ փոխվեց:

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Да-да! Որ մտածո՞ւմ ես... Մեղ կվիճակվի աշխատել զանազան պունկտերում, իրարից հեռու...

ՍՈՖՅԱ. (Երագում է) Ընտանիք՝ աշխարհում ցրված, երկնքի առաստաղի տակ... Խո՞սք չունի, բավական «հավաք ենք...»

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. (Շեշտով) Միենո՛ւյն ռազմադաշտում... (Նույնպես երագում) Բայց ի՞նչ արագ են զարգանում դեպքերը: Պատերազմ՝ հասկանո՞ւմ եք այս: Հը՞, բժշկուհի...

ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. Դրա համա՛ր էիր զավակներիդ բժշկական ֆակուլտետ տալիս: Մուրադդ կատարվե՛ց:

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Սիրելիս, ես իմ զավակներին բժիշկ դարձրի, որ մարդկանց կյանքն առողջացնեն: Բայց որ թշնամին նրանց համար վիրավորներ է ստեղծելու, ո՞վ է մեղավոր: Իմ խիղճը հանգիստ է: Եթե օրական իմ զավակներս մի տաս մարդու կյանք փրկեն ու հիսուն մարդու առողջացման նպաստեն՝ հանգիստ կապրեմ, հանգիստ

ՀԲԱՆՏ. Անիծյա՛լ ֆաշիզմ... նա դուրս բերեց մեզ մեր լաբորատորիա-
ներից, գիտական կաբլինետներից ու գրադարաններից՝ պատերազ-
մի դաշտ: Սրտի օպերացիայի նոր մեթոդ էի գտնում, խանգարե-
ցի՛ն տնիծյալները:

ԲՓ. ԲԱԴՐԱՏՈՒՆԻ. Եվ սխալ չէ՛: Ստեղծագործությունը շարունակում
ենք: Ռազմապաշտո՛ւմ: Այո՛: Մարդկություն, մեր հերոսներին կյանք
կշնորհենք՝ գյուտեր անելով: Հե՛րն անիծած թշնամու՝ ե՛կ կոպենք,
ե՛կ կստեղծագործենք: Սպասեցեք, սիրելիք, թե ինչ օպերացիաներ
պիտի անեմ: Ուղղակի մահի ճանկերից հետ պիտի խլեմ մեր հա-
րապատներին: Ես գիտե՛մ դրա մեթոդը...

ՌԺ. ԲԱԳՐԱՍՈՒՆԻ. Հիմա ամենքս է՛լ հրաշքներ կգործենք: Գիտե՞ք, սի-
ւելիք, սերը կհրաշագործի:

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Լուրջ է հնչում, որովհետև այսօր լուրջ կանգնել է մեր դիմաց կյանքի-մահի հարցը: Ի՞նչ այն էլ ոչ միայն մի մարդու, մի ընտանիքի, մի քաղաքի, ամբողջ մարդկության:

ՀՐԱՆՏ. Այո, մի ամբողջ աշխարհ:

ՔԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Ճիշտ է, ժամանակ չկա: Ինչ եմ ասում, բժշկուհի, դու իմ պորժիքները...

Հանկարծ ուղիովի ձայնը աջակողմյան սենյակից. «Ուշադրություն... ուշադրություն... խոսում է Մոսկվան... խոսում է Մոսկվան...

ԹԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Վե՛ր կացեք... (Բոլորը գնում են աջակողմյան սենյակը):

ՌԱԴԻՈ. (Երեք հնչյուններ և ապա). «Միկրոֆոնի մոտ է Պաշտպանության Պետական Կոմիտեի նախագահ ընկեր Ստալինը»... «Խոսում է ընկեր Ստալինը»...

ՍՏԱԼԻՆԻ ՉԱՅՆԸ. (Խորհից) «Ընկերներ, քաղաքացիներ, եղբայրներ և քույրեր, մեր բանակի և նավատորմի մարտիկներ, Ձե՛զ եմ դիմում ես, ի՛մ բարեկամներ, Հիտլերյան Գերմանիայի ուխտադրուժ ուղղման հարձակումը մեր հայրենիքի վրա, որ սկսվեց հունիսի 22-ին՝ շարունակվում է»...

Բեմը սկսում է մթնել: Ձայնը հետզհետե դառնում է անորոշ և հալվում է: Մթնում է ամբողջովին:

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏԿԵՐ

Բեմը կրկին լուսավորվում է: Նույն սենյակը: Նախկին խաղարկության ժամանակից բավական անցել է: Մարիամը ներս ու դուրս է անում: Մտնում է Սաֆյան և արագ շարժումներով մոտենում պատուհանին: Մտնում է Մարիամը:

ՍՈՖՅԱ. Մարիամ, լսիր, մերոնք չեկա՞ն...

ՄԱՐԻԱՄ. Չէ, Սոֆի չան... էն է՝ Ստալինին լսեցին ու դնացին: (Դուրս է գնում):

ՍՈՖՅԱ. (Վերցնում է լսափողը) 24—44: Այո՛... բժշկուհի Բագրատունու: Ապա որտե՞ղ է: Ախ, չգիտե՞ք... լսե՛ք, ինչ եմ ասում: Խընդրում եմ՝ եթե բժշկուհին գա՛հ հայտնեցեք նրան, որ մենք գնում ենք ոչ թե այսօր երեկո, ժամը 8-ին, այլ հիմա, մի ժամից հետո: Հրամանը փոխվեց... Ժամը: Հիմա 9-ն է: Այո: Խնդրում եմ: Այսպես հակառակ բան կլինի՞ր... (Անց ու դարձ է անում) Գոնե տեղն իմանամ՝ ուր է: (Հեռախոսը զանգահարում է: Վերցնում է լսափողը) Որտեղի՞ց է: Ո՞վ է խոսում: Ախ, Առժողովմատից: Լսո՛ւմ եմ: Աննիկը դեռ չի եկել: Նա կգա երեկոյան: Ինչու՞ համար է: Գործուղո՞ւմ, ո՞ւր: Ինչպե՞ս թե շրջան: Նա բժիշկ Բագրատունու հետ գնում է ուրիշ ուղղությամբ: Ախ, չի՞ կարող... Եվ ոչ մի կե՞րպ... Ջինվորական կոմիսարիատը... Մի՞թե, Լա՛վ, կհայտնեմ Աննիկին: (Անհանգիստ անցուղարձ: Նայում է պատուհանից) Մամա՛... (Դեպի դուրս) Մամա՛, շո՛ւտ, շտապիր... (Գնում է ընդառաջ և ներս մտնում բժշկունի Ամալյայի հետ)... Այո՛, այո՛, հրամանը փոխվեց...

ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. Ինչպե՞ս:

ՍՈՖՅԱ. Մեկնում ենք մի ժամից...

ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. Ի՞նչ է ասում...

ՍՈՖՅԱ. Նոր հայտնեցին ինձ ղինվորական կոմիսարիատում:

ԱՄԱԼՅԱ. Ձինվորական կոմիսարիատո՞ւմ: Հայրդ, Հրանտը գիտե՞ն:

ՍՈՑՅԱ. Դիտեն: Հիմա կգտն:

ԱՄԱԼՅԱ. Իսկ Աննիկը ոչինչ չգիտե... Կդա երեկոյան ժամը 7-ին և մեզ չի գտնի:

ՍՈՑՅԱ. Աննիկը մնում է, Աննիկը մեզ հետ չի գա:

ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. Ինչպե՞ս թի մնում է, երբ նրան ես մեզ հետ են ուղարկում:

ՍՈՑՅԱ. Կոմիսիան գտել է, որ Աննիկն ամենահարմար թեկնածուն է շրջանային հիվանդանոցի: Նրան տվել են գլխավոր վարիչի պաշտոն:

ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. Դա էլ նոր դործ եղաւ...

ՍՈՑՅԱ. Բայց գլխավորը, մամա... Վիգենի հա՞րցը... նրա օպերայիա՞ն...

ԱՄԱԼՅԱ. Դե մի բժիշկը թող գա, երեի կարելի կլինի մի բան անել...

ՍՈՑՅԱ. Ի՞նչ կարելի է անել...

ԱՄԱԼՅԱ. Հետաձգել մեր գնալը...

ՍՈՑՅԱ. Ամենեկին: Դնում ենք:

ԱՄԱԼՅԱ. Մի՞թե կգնանք առանց այդ օպերայիայի...

ՍՈՑՅԱ. Սա հաստատ է և չի կարելի խախտել: (Պաուզա) Հասկանո՞ւմ ես, մա՞մա... Ի՞նչ վիճակ է...

ԱՄԱԼՅԱ. Հասկանում եմ, բայց... ուրեմն ինչպե՞ս պիտի արվի...

ՍՈՑՅԱ. (Ականջ դնելով միջանցքի կողմը) Ահա՛, պապան է երեի: Մտնում է բժ. Բագրատունին:

ՍՈՑՅԱ. Ախր ո՞ւր ես, պա՛պա:

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Այո՛, այո՛, հայտնեցին: Դնում ենք անմիջապես է՛, շտապեցի՛ք: Մենք ժամանակ չունենք շատ:

ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. Համարյա պատրաստ ենք... Բայց, լսիր... օպերայիա՞ն: Ի՞նչ պիտի անես...

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Մի բան պիտի մտածենք, «ի՞նչ պիտի անեմ»...

ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. Ի՞նչ պիտի անես... դրոթյունը պարզ է...

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Ոչինչ, ոչինչ... (Պաուզա) Հասկանո՞ւմ եք... եթե բժիշկ Մարտիրոսյանին հեռագրելի գար... բայց նա...

ՍՈՑՅԱ. Նա Բաքու է մեկնել...

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Այո, իհարկե, մոռացա... Զէ, մի բան կանեմ... (Պաուզա) Իսկ եթե Աննիկին հանձնեմ...

ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. Ինչպե՞ս կարող է Աննիկը... դեռ անփորձ...

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Այո՛, բայց... (Պաուզա) Հը՞... ելքը կարծես թե դա է, սատանան տանի:

- ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. Գուցե խնդրեիր, որ քեզ պահեն մի օր: Դիվիդիայի բժիշկ
ես, կարող ես:
- ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Երբե՞ք: Հենց դրա՛ համար, որ կարող եմ: Երբե՞ք:
- ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. Գուցե հնարավոր էր, մի տասը ժամ...
- ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Երբե՞ք: Այնտեղ մենք հարկավոր ենք օդի պես: Այն-
տեղ գիտե՞ս ինչ դեպքեր են տեղի ունենում... Երբե՞ք: Մեկնում ենք:
- ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. Ուրե՞մն...
- ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Մեկնո՞ւմ ենք, բժշկուհի: Այո՛: Ինչ ուզում է լինի, ես
պիտի մեկնեմ: Ի՞նչ ես նայում: Մի՛ վախիր. այնտեղ հազարավոր
վիրեններ վտանգված սպասում են ինձ ու քեզ... Այո՛: (Պառլազ)
Ոչի՛նչ, կպատահի... Այսպես էլ է պատահում: Առաջին անգամը
չէ՛ կյանքումս... (Հառաչելով և նոր շեշտով) Առաջին անգամը չէ՛
կյանքումս...
- ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. Մտածի՛ր, բայց...
- ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Ի՞նչ պիտի մտածեմ: Սա իմ պատվի գործն է: Ես
բժիշկ եմ: Ես պետք եմ նախ իմ գործին:
- ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. Իսկ սա քո գործը չէ՞...
- ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Նախ ուրիշների՛ գործը: Սա՛ է բժշկի գործը: Ի՞նչ,
ես պիտի ուշանամ, իմ զավակիս պատճառով թողնեմ դիվիդիան,
կամ այն դաշտը, ուր ինձ սպասո՞ւմ են:
- ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. Զգիտեմ թե դու ինչպես ես մտածում:
- ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Ի՞նչ, դու կարծում ես թե կարելի՞ է մնալ... դու
կմնա՞ս...
- ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. Նախ ես խիրուրդ չեմ և ապա, ես էլ չեմ մնա, իհարկե:
- ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Ապա ի՞նչ ես ասում:
- ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. Զգիտեմ, չգիտեմ...
- ՀՐԱՆՏ. Ուրեմն այսպե՛ս, նա չեկա՛վ:
- ՍՈՖՅԱ. Զեկա՛վ:
- ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Զեկա՛վ, Հրանտիկ... մենք կգնանք:
- ՀՐԱՆՏ. Կգնա՛նք:
- Ռադիոյի ձայնը. «Էսեցե՛ք ընկեր Ստալինի ելույթը՝ արտա-
սանված...» (Խլանում է ձայնը...)
- ՍՈՖՅԱ. Լսի՛ր, Հրանտ, Աննիկը պիտի մնա: Աննիկը մեզ հետ չի գալու:
- ՀՐԱՆՏ. Ինչպե՞ս չի գալու մեզ հետ, նա կարող է հետո գալ...
- ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. Դու մի հուզվի, Հրանտիկ, Աննիկը մնում է:
- ՀՐԱՆՏ. Ինչպե՞ս մնում է...

ՄՈՖՅԱ. Ձինվորական կոմիսարիատում հայտնեցին ինձ, որ նրան
 ուղարկում են շրջանային հիվանդանոց, վարիչ:
 ՀՐԱՆՏ. Այդպե՞ս... Ուրեմն մենք բաժանվո՞ւմ ենք:
 ՄՈՖՅԱ. Այո՛, առժամանակ... Պատերա՛ղմ է...
 ՀՐԱՆՏ. Պատերա՛ղմ է... աչո՛... լա՛վ:
 ՄՈՖՅԱ. Դե իհարկե, Հրանտիկ, դու...
 ՀՐԱՆՏ. (Ընդոտ) Դե ես մտահոգվում եմ ուրիշ բանով: Հասկացի՛ր,
 Սոֆի...
 ՄՈՖՅԱ. Գիտե՛մ ինչ ես ասում:
 ՀՐԱՆՏ. Դե որ գիտես... Սոֆի՛, հասկացիր, պատերաղմ է, դեպքեր են,
 ո՞վ գիտե...
 ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. Է՛հ, Հրանտիկ, տեսնում ես Վիդենը ծանր հիվանդ է, մենք
 նրան թողնում ենք ամենաժանր մոմենտին, օպերացիայի հետե-
 վանքները պարզ կլինին միայն այսօր երեկո կամ առավոտը: Սրա
 մասին մտածիր:
 ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Աննիկը մնում է, նու, ընդունիր իբրեւ անհրաժեշ-
 տություն...
 ՀՐԱՆՏ. (Ընդոտ) Ես հո ոչինչ չեմ ասում, սլապա... Աննիկը գա-չգա՛
 ես պիտի գնամ: Ես միայն կուզեի, որ նա ներկա լիներ այսպիսի
 մի մոմենտի, ասեր իր խոսքը... Միլիոնավորներն են բաժանվե-
 իրենց հարադատներից...
 ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. (Բժշկին) Լսի՛ր... ի՞նչ ես ասում հիմա...
 ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Խո՛ւշը...
 ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. Օպերացիան... լուրջ, թողնում ես ուրիշի՞ն... Չե՞ս վա-
 խենում...
 ՄՈՖՅԱ. Այո՛, շատ վտանգավոր է...
 ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. Ապա ի՞նչ է մտածում սա:
 ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Ե՞ս...
 ՄՈՖՅԱ. (Պատուհանից նայելով դուրս) Աննիկը, Աննիկը...
 ՀՐԱՆՏ. Եկա՞վ... (Վազում է դուրս: Բոլորը գնում են դեպի մուտքը)
 Աննի՛կ, ինչպե՞ս եկար:
 ԱՆՆԻԿ. Սավառնակով: Բայց սա ինչ բան է, Հրանտ, դուք արդեն սկա-
 տառվում եք:
 ՀՐԱՆՏ. Արդեն: Գնում ենք: Քեզ հայտնի էր:
 ԱՆՆԻԿ. Բայց... առանց ինձ սպասելո՞ւ... Չեմ հասկանում ի՞նչ եք
 ասում... Թե՛ կատակում եք...

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Ո՛շ, կատակ չկա այստեղ, Աննիկ, դու մնում ես
 թիկունքում, որովհետև այդպես է կարգադրված:

ԱՆՆԻԿ. Այդպես է կարգադրված...

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Այո, դու պետք ես թիկունքի մի շատ կարևոր պունկ-
 տում, քաղաքից դուրս... դու պիտի մնաս...

ԱՆՆԻԿ. Մի՞թե հաստատ, վերջնական կարգադրությունն է:

ԲԺ. ԱՄԱՆՅԱ. Աննիկ ջան, հաստատ, վերջնական կարգադրությունն
 է: Հասկացիր:

ԱՆՆԻԿ. Ուրեմն մենք բաժանվում ենք...

ՀՐԱՆՏ. Ինչու՞, Աննիկ, ինչու՞ ենք բաժանվում:

ԱՆՆԻԿ. Պատերազմ է, ո՞վ դիտե ինչ կպատահի...

ՀՐԱՆՏ. Էհ, Աննիկ, ի՞նչ էլ որ պատահի ինձ ու քեզ՝ գործին ոչինչ չի
 պատահի: Գործը կմնա...

ԱՆՆԻԿ. Այո, գործը կմնա, իհարկե: Գործի տեսակետից ինձ համար
 միևնույն է թե որտեղ, միայն թե պիտանի լինեմ: Բայց ես այն-
 պե՛ս կուղեի լինել այնտեղ, ուր դուք եք լինելու: Այնպե՛ս կուղեի
 լինել ռազմաճակատում:

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Ամեն տեղ ռազմաճակատ է, Աննիկ... թողնե՛նք մեր
 անձնական կամքը, թե ով ուր է ուղում լինել: Ուր ուղում է գործը՝
 այնտեղ էլ պիտի լինենք մենք: Վե՛րջ: Այդպե՛ս է:

ԱՆՆԻԿ. (Երազելով) Նորմալ ժամանակ ի՞նչ անսպասելի և անտեղի բան
 կլինե՞ր այս բոլորը... ինչ տարօրինակ է, որ տարօրինակ չի թվում
 ոչ մի այսպիսի բան...

ՍՈՖՅԱ. Այսպիսի օրերում մի ժամում ապրում ենք մի դար: Խորն ենք
 ապրում, Աննիկ, ահա թե ինչու արագ է թվում: Դեռ տաք է
 հարվածը:

ԱՆՆԻԿ. Ճշմարիտ է, ճշմարիտ է... Ուրեմն ես պիտի մնամ և աշխատեմ:
 Այո՛, այդ է մնում, էլ ուրիշ ի՞նչ է մնում ինձ: Մնալ և աշխատել...
 (Գրկում է Հրաճախ) Ի՞նչ լավ կլինե՞ր միասին լինեինք:

ՀՐԱՆՏ. Աննիկ, այլևս ի՞նչ լավ, ի՞նչ վատ... Թո՛ւնք վեր, փոթորիկը
 մեզ թոցրեց վե՛ր, սհազի՛ն գազաթենք...

ԱՆՆԻԿ. Ուրեմն...

ՀՐԱՆՏ. Այո՛, գնում եմ, Աննիկ...

ԱՆՆԻԿ. Դնում ես... (Լռությամբ):

ՀՐԱՆՏ. Ինձ հո չե՞ս կշտամբում:

ԱՆՆԻԿ. Ի՛հ, Հրանտ, ի՞նչ ես ասում... Ե՛ս... այսպիսի օրերում: (Փա-

քարվելով նրա ուսին) ժամանակն այնպես ուրիշ դառավ... այն-
տեղ ամեն ինչ փոխվեց...

ՍՈՅՅԱ. Փոխվեց հիմնովի՞ն, հիմնովի՞ն... կարծես երազ է...

ՀՐԱՆՏ. Այո՞... (Միջոց) Նու, այդպես սիրելիս...

ԱՆՆԻԿ. Այդպես...

ՀՐԱՆՏ. Եվ հույս ունեմ, որ շուտով կվերադառնանք: Դու ինձ կսպասես
այստեղ, կաշխատես: Ախ, Աննիկ, դիտե՛ս, սատանան տանի, չկա
չարիք՝ առանց բարիքի: Պիտի չլիներ պատերազմ: Եվ մենք չէինք,
որ բերինք պատերազմ: Ֆաշիզմը բերեց: Ես մի հասարակ մարդ
եմ, բայց ես ռենեմ իմ աշխարհը, իմ ստեղծագործության անկյու-
նը, իմ զգացումները, ուրախությունը: Եվ ահա ինչ եղավ իմ ստեղ-
ծագործությունն ու ուրախությունը: Բայց քանի որ եղավ պատե-
րազմ՝ հիմա ես ուրախ եմ: Կփոխվի աշխարհը, աշխարհը մերը կլի-
նի: Չեն լինի տանջանքներ, չեն լինի այսպիսի տանջանքներ և այլ
շատ ու շատ տանջանքներ: Մեզ կմնա պատերազմի դաշտը: Այսինքն՝
աշխարհը: Մենք էլ այնպես կստեղծենք նոր կյանքը, ինչպես մենք
ենք կամենում: Գնամ ռազմաճակատ, վերադարձնեմ մեր վերավոր-
ներին իրենց ոտները, ձեռները, սիրտը, մարմինը, կյանքը, ետ
ուղարկեմ կովի դաշտ: Եվ դա թող լինի իմ վերժը, իմ մարտը, իմ
հարվածը...

ՍՈՅՅԱ. Կեցցե՛ս, Հրանտ, հավատում եմ քեզ... ա՛յ, այդպես խոսիր.

ԱՆՆԻԿ. (Փաքաբլում է Հրանտին):

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Դե, հիմա լսիր, Աննիկ ջան... Մենք գնում ենք, և
ես քեզ եմ թողնում Վիգենի օպերացիան:

ԱՆՆԻԿ. Ի՞նչ... ինչպե՞ս, պապա՛...

ՍՈՅՅԱ. Լո՛ւրջ... Աննի՞կը...

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. (Վնռակա՛ն) Աննիկը կանի օպերացիան: Կանի՛, կա-
նի՛: Հիմա պե՛տք է անել, պե՛տք է ռիսկել, պետք է սովորել ստեղ-
ծագործել: Պե՛տք է վերջապես սովորել զոհել: Հիմա այդպե՛ս է
պետք: Ե՛վ սիրող լինել, և՛ դաժան: (Նայելով Ամալյային) Հիմա
ուրիշ ժամանակ է, բժշկուհի...

ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. (Գլուխը դնելով բժ. Բագրատունու ուսին) Բայց հասկացիր
ինձ...

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Այո՛, այո՛... Ի՞նչ անենք, սիրելիս... ժամանակն
այդպես է... (Մոտենալով Աննիկին) Աննիկ ջան, ի՛նչ լավ արիր, -
որ եկար...

ԱՆՆԻԿ. (Երագուն) Ի՞նչ ժամանակ է... Այսպիսի մեծ պատասխանատվություններ միանգամից...

ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. Աննիկ ջան... Քեզ հմ թողնում Վիգենիս... Ինչպե՞ս պիտի կատարես, դու գիտես, ինչ ասեմ: Մի կարծիր, թե զղջում եմ ճակատ դնալու համար: Այնտեղ բոլորն էլ իմ դավակներն են, նրանց հմ պետք հիմա: Եթե ոչ... Ինչպես կարելի էր թողնել այդ օպերացիան այս վիճակում:

ԱՆՆԻԿ. Իհարկե...

ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. Մոտը հղիք գիշեր-ցերեկ, տար հետդ՝ երբ առողջանա... Դե, Մարիամ ջան, մեր շորերը բոլորը լավ կհավաքես, նաֆթալին կածես, կփակես պահարանում:

ՄԱՐԻԱՄ. Աչքիս վրա: Մենակ էդ ինչ-որ հեռու տեղեր եք գնում...

ՍՈՖՅԱ. Հա՛, Մարիամ ջան, հեռու տեղեր...

ՄԱՐԻԱՄ. Ու՛ր, ախր մի իմանամ, է՛...

ՍՈՖՅԱ. Պատերա՛զմ, ֆրո՛նտ...

ՄԱՐԻԱՄ. Ի՞նչ է ասում... Բա էդպես բան կըլի՛:

ՍՈՖՅԱ. Բա, Մարիամ ջան: Ի՞նչ տվեց երկինքը, որ չընդունեց գետինքը:

ՄԱՐԻԱՄ. Է, լավ, որ գնում եք պատերազմ, բա տո՞ւնը:

ՍՈՖՅԱ. Թուով գնաց տունը: Հիմի մենք բաց դաշտի վրա ենք, երկնքի տակ. այ մեր տունն հիմի...

ՄԱՐԻԱՄ. Զեղանից ո՞վ է մնում բա...

ՍՈՖՅԱ. Ոչ ոք:

ՄԱՐԻԱՄ. Ի՞նչ է ասում... Բոլորդ եք գնում. դու է՞լ, բժշկուհի:

ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. Ե՛ս էլ, հս է՛լ, Մարիա՛մ...

ՄԱՐԻԱՄ. Քա՛նդվի էս պատերազմ բերողի տունը, ոնց որ մեր տները տեղահան արավ... (Դրսում ավտոյի ձայն):

ԲԺ. ԲԱԴՐԱՏՈՒՆԻ. Եկա՞վ: Դե՛, Վե՛ր կացեք: Բժշկուհի՞, ի՞նչ ես անում:

ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. Ես վերջացրել եմ, պատրաստ եմ:

Միջանցում լսվում է հարեանների աշխուժ խոսակցություն:

ԲԺ. ԲԱԴՐԱՏՈՒՆԻ. Եկ այտեղ, Աննիկ...

ԱՆՆԻԿ. Ախր պապա ջան, հս ինչպե՞ս...

ԲԺ. ԲԱԴՐԱՏՈՒՆԻ. Լո՛ի՛ր, ժամանակը չէ... Դու այսպես կանես: Տասներկու մատնյա աղիքի շրջանումն է... Եթե կարողանաս արագ և զգուշ անջատել կպած մասսան... Կարող է լինել... բաղցկեղի առկայություն... Լեյո՛, այո՛, ի՞նչ անեմ... Կարո՞ղ է պատահել... Կարո՞ղ է պատահել... Հուսկանո՞ւմ հս, այդ բանը դեռ չհայտնաբերած՝ դու նախ որոշիր սրտի վիճակը և գործողության ժամկետը...

Ստամբուլի սահմանագծում զգուշ, շա՛տ զգուշ... Բայց ձեռք
չդողա: Լավ մաքրիր կարելուց հետո... Խլորոֆորմը քիչ, լավ է
սկզբում էֆիրով շփոթեցրու՝ ապա միայն... (Ավառյի ձայն) Ժա-
մանակ էլ չկա... (Դեպի դուրս) Ասացե՛ք շոֆերին...

ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. Գիշերն անցկացրու մոտը:

ԱՆՆԻԿ. Լավ, մամա ջան...

ՎԻԳԵՆ. (Ուր գաղտագողի ներս է մտնում) Պա՛պա...

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Վայ, Վիգեն ջան, ինչու՞ վեր կացար...

ՎԻԳԵՆ. Պապա, դու վախենո՞ւմ ես...

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Ինչի՞ց, բալիկ ջան:

ՎԻԳԵՆ. Վախենում ես, որ ես վախենամ... Ձե՞ որ դու ասացիր, քե
չպետք է վախենամ օպերայիայից:

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Այո՛, այո՛... ես շեմ վախենում... բալիկ ջան, դու
քաջ պահիր քեզ:

ՎԻԳԵՆ. Եվ շուտ հկե՛ք, պա՛պա, մա՛մա... (Փաքարվում է բռնկին):

ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. (Փաքարվելով Վիգենին) Շուտ կգանք, բալիկս, շուտ
կգանք... (Երեսը քաղում է Վիգենի երեսի մեջ):

ՍՈՖՅԱ. (Վազում է դեպի Վիգենը և գրկում նրան) Վիգեն ջան, մնաս
բարով: Քաջ պահիր քեզ:

ՀՐԱՆՏ. Մենք շուտ կգանք: Շուտ կհաղթենք՝ կգանք:

ՎԻԳԵՆ. Իհա՛րկե՛ կհաղթենք: Այդպես ասաց ընկեր Ստալինը:

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Ա՛յ այդպես. միշտ հիշիր ընկեր Ստալինի խոսքերը
և սպասիր մեզ:

ՎԻԳԵՆ. (Ողևորված և միաժամանակ հուզված) Ես գիտեմ, կհաղթե՛ք և
շուտով կգա՛ք... Ես հավատում եմ, որ կգաք... Ես առողջ կլինեմ,
կդիմավորեմ ձեզ, ծաղկեփունջ կբերեմ ձեզ...

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. (Համբուրում է նրան) Դե, մնաս բարով, մատա՛ղ,
քա՛ջ կաց:

ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. (Գրկում է և լուռ համբուրում):

Հրանտն ու Սոֆյան նույնպես համբուրում են նրան և ապա
համբուրվում Աննիկի և Մարիամի հետ: Դռնից ներս նայող դեմ-
քեր: Ջայներ. «Բժի՛շկ ջան, գնո՞ւմ ես, բռնկումի՛, Հրա՛նտ, Սոֆի՛կ»:

ՍՈՖՅԱ. Բոլորս գնում ենք: Դուք մնացե՛ք և կովեք թիկունքում:

ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. Դե, վերցրե՛ք չեմոզանները:

ՄԱՐԻԱՄ. Գնում եք ու տեղն էլ չեք ասում, բա տո՞ւնը:

ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. Տոմը կմնա քո հսկողության: Քեզ ապահովել ենք: Ապ-
րուտող կստանաս: Ա՛ռ, սա էլ բանալիները:

ՀԲԱՆՏ. Եկա՞նք՝ եկանք: Չեկա՞նք՝ տունը քեզ:

ՄԱՐԻԱՄ. Ամա՛ն, մի՛ ասեք: Տղես գնաց, դուք գնում եք...

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Դարդ մի անի, Մարիամ ջան...

ՄԱՐԻԱՄ. Խնչ պիտի դարդ անեմ, բժիշկ ջան: Աշխարհք է ազատվում, իմ աղեն էլ թող էղ ազատողների միջին ըլի: Թող աշխարհքը ազատվի, մի լուսը դուրս գա, մեր կյանքն էլ մատաղ մեր սուրբ հայրենիքին: (Արտասվում է):

ՄԱՐԻԱՄ. (Ու խուլ կերպով խոսում էր)... «Չնայած կարմիր բանակի հերոսական դիմադրությանը, չնայած որ թշնամու լավագույն դիվիզիաներն ու նրա ավիացիայի լավագույն զորամասերն արդեն ջախջախված են և իրենց գերեզմանն են գտել կուլի դաշտում՝ թըշնամին շարունակում է խցկվել առաջ, ռազմաճակատ փոխադրելով նոր ուժեր»: (Չայել խլացում է):

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Առաջնորդը խոսե՛ց... Հրդեհն ընկա՛վ հիմա ամբողջ աշխարհը: Առաջնորդը խոսե՛ց. գիտե՛ք ինչ է նշանակում այս: Վաղուց սպասում էի... տարիներ առաջ ասում էի, թե այսպիսի մի օր կգա, և նա պիտի խոսի և ինչպես պիտի լինի՝ ԼՍԻ նա խոսի: Հրդեհն ընկա՛վ ամբողջ աշխարհը: Դե հիմա թող դիմանա՝ ով պիտի դիմադրի: Այո՛, զնա՛նք, գնա՛նք:

ՀԲԱՆՏ. Եվ ինչպե՛ս հուղված էր նա և որքա՛ն միաժամանակ հաստատակամ: Ահա մի մարդ, որ լիովին ապրում է մարդկության համար: Է՛, մոռանանք նրա պես ամե՛ն, ամե՛ն անձնական բան...

ՍՈՖՅԱ. (Գրկելով Հրանտին և ժպտալով նրա աչքերի մեջ) Ամե՛ն, ամե՛ն անձնական բան... Այնպես չէ՞...

ՀԲԱՆՏ. Այո՛, հիմա մի բան կա միայն թանկագին՝ հայրենիքը:

ԱՆՆԻԿ. Եվ մի նպատակ ու սեր:

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Այո՛, սիրելիներս, այո՛, սիրելիներս:

ԲԺ. ԱՄԱԼՅԱ. Դե՛, գնանք:

ՍՈՖՅԱ. Գնա՛նք: Մնա՛ս բարով, տո՛ւն, Մարիա՛մ, մնա՛ս բարով, սիրելի՛ հարեաններ, մնա՛ք բարով:

ՀԱՐԵՎԱՆՆԵՐ. (Միջանցքից) Գնա՛ք բարով, գնա՛ք բարով...

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Դե՛, մնա՛ք բարով, սիրելիներս: Թե մի անգամ էլ եկանք՝ աշխարհը բոլորովին փոխված կլինի:

ՀԱՐԵՎԱՆՆԵՐ. Ճշմարիտ է, բժիշկ ջան:

ԲԺ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. Եվ կգանք, թշնամու աչքն է՛լ կհանենք... Դե՛, ճանապարհ... (Առաջ է ընկնում: Նրան հետևում են մյուսները):

Միջանցում:

ՎԻԳԵՆ. Պա՛պա չա՛ն, մա՛մա, Սոֆի՛, Հրա՛նտ, ֆաշիստների ձեռք
չընկնե՛ք:

ԲԺ. ԲԱԴՐԱՏՈՒՆԻ. Նրա՛նք կընկնեն մեր ձեռք, նրանք...

Ջալները հեռանում են: Լսվում են բաբեմադրություններ, ավ-
տոյի խորդոցը, և ապա ափրում է լռություն: Պաուզա: Ներս է մըտ-
նում Մաբիամը՝ բանալիները ձեռին և հստում է սեղանի մոտ:
Հետո բանալիները սեղմում է կրծքին և կախ ընկնում աթոռի մեջ-
քին: Ռադիոն նվագում է մարշ:

Վ. Ա. ՐԱԳՈՒՅՐ

ԴԵՊԻ ՄԵԾ ԿՅԱՆՔ

4 ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆ 5 ՊԱՏԿԵՐ

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԵՐ

ԱՐՏԱՇԵՍ ԲՈՒՆԻԱԹՅԱՆ Տրեստի դիրեկտոր
ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՎԱՐԴՈՒՄՅԱՆ Սրա տեղակալը
ԼԻՊԱՐԻՏ ՍԱՐՈՅԱՆ Պարտկոմ
ԳԵԴԵՈՆ ԴՈՒԼՅԱՆ Դիլսավոր ինժեներ
ՏԻԳՐԱՆ ՍՅՈՒՆԻ Պրոֆկոմ
ԵՐԵՄ Կոմերիտական բանվոր
ՄԱՐԳԱՐ Պահեստապետ, հին պարտիզան
ՆԵՐՍԻԿ Ազիտատոր, բանաստեղծ, կոմերիտական
ՀԱՍՄԻԿ Բունիաթյանի անձնական քարտուղար, կոմերիտական
ԱՇԽԵՆ Տեխնիկական քարտուղար, կոմերիտական
ԼՈՒՍԻԿ Տիկնիկային թատրոնի աշխատակից, կոմերիտական
ՈՍԿԱՆՅԱՆ Բանակային, կոմերիտական
ՇՈՖԵՐ ՇԱԲՈ Կոմերիտական
ՎԱՐՊԵՏ ՍԻՄԱԿ { Հին բանվորներ
ՎԱՐՊԵՏ ՍԱՀԱԿ {
ԱԹՈՅԱՆ Շրջկոմի ներկայացուցիչ

Դեպքը՝ 1941—1945 թթ. Երևանում:

ԱՐԱՐ ԱՌԱՋԻՆ

Սովխողի աչքու ծաղկոց՝ Երկնարկանի շենքի գալերեի առջև: Դալերեից օանդուխթ մի ֆանի աստիճան իջնում են դեպի ծաղկոցը: Աչակողմը բարձր ցանկապատ, մի փոքրիկ դռնակով: Երկու կողմն էլ առաջ եկած ծառերը ենթադրում են շենքը շրջապատող մեծ այգին:

Ծաղկոցի մեջտեղը շատրվան՝ շրջապատված ծաղկոցի մարզով: Դիմացը, աջ ու ձախ, իրարից բավական հեռու սեղանիկներ ու նստաբաններ են և ծղոտե արոտիկներ:

Գալերեի բաց պատուհաններից նկատվում է ընթրիքի սեղանը, որի շուրջը նստած են հյուրերը:

Վաղ առավոտ է և գալերեի ետևի պատից բացված լուսամուտներից ու նրանց ետևի սենյակների ներքին պատի լուսամուտներից բացվում են լուսավոր հորիզոնը և երևանի քաղաքի բլուրները:

ՄԻ ՉԱՅՆ. (Ներսից) Հայտարարում եմ թամադայի իշխանությունը տապալված: Ազատություն:

Գալերեի հյուրերը դեռ նստած են: Այնտեղից ներս են գալիս Լիպարիտն ու Ներսիկը և կանգնելով մի պահ ձախակողմյան սեղանի մոտ՝ շունչ են առնում քաբմ օդում:

ՆԵՐՍԻԿ. (Նայելով երկինք և շուրջը) Շոգ օր է լինելու: Էէ՛, շողերն ընկան: Հունիս է, 21-ը կարծես: Չէ՛:

ԼԻՊԱՐԻՏ. Այո, 22-ը: Գիշերս գինու հետ կուլ ես տվել 21-ը, թույլ տվեք զհկուցել, հարգելի բանաստեղծ: Դե՛, նստիր, նստիր, ապա՛: (Բաց է անում շախմատի արկղիկը և սկսում բարերը շարել: Նստում են խաղի: Ներս են գալիս Արամայիս, Մարգար, Գեղեոն, Տիգրան և Երեմ: Նստում են նույնպես ձախակողմը: Երկու աշխատակից կանաչ գալերեից ներս են բերում զինու շշեռ, բաժակներ և դնում դիմացի սեղանի վրա):

ԵՐԵՄ. Խելքներդ ի՞նչ կտրեց մեր երեկվա արտադրական խորհրդակցությունից:

ՏԻԳՐԱՆ. Ոչինչ էլ չի դուրս գալ: Մեր տրեստը ետ է ու ետ էլ կմնա:

ԵՐԵՄ. Փոխանցիկ դրոշն էլ ի՞նչպես ձեռներիցս առան արարատցիք:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Փոխանցիկ դրոշները մի վատ բնավորություն ունեն: Փոխանցիկ են: Ո՞ւմ եք մեղադրում: Գո՛րծ շինեցեք:

ՏԻԳՐԱՆ. Կազմակերպին թող՝ շինենք:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ո՞վ է կազմակերպողը: Ե՞ս, դո՛ւ, նա՛: Արե՛ք, բանն ինչո՞ւմն է:

ԵՐԵՄ. Կոմերիտականներս միշտ էլ պահանջում ենք կազմակերպել, բայց միշտ արգելակում են մեզ:

ՏԻԳՐԱՆ. Ի՞նչ պիտի կազմակերպվի, մի գործ, երբ ղրբեկտոր ու տեղա-կալ կանգնած եք իրար հակառակ:

ԳԵԴԵՈՆ. Տրեստին խանգարում են անձնական նեղ հաշիվները:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. էլի սկսե՛ց: Ի՞նչ նեղ հաշիվներ:

ԳԵԴԵՈՆ. Դե՛, մի՛ ժխտիր: Տրեստի գործերը փչացան այն օրից, երբ ա՛յ, այս մեր հարգելի տեղակալը (մատնացույց՝ Արամայիսին) սկսեց քննադատել ղրբեկտորի ղեկավարությունը, և նա էլ խխաշվիրավորվեց:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. (Ծուռ նայելով Գեդեոնին) Եվ սկսեց վրեժը հանել տրեստից... Պարտիականը...

ԳԵԴԵՈՆ. Այո, պարտիականը: Մարդ չէ՞:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Անձնական վիրավորա՛նք: Վրեժխնդրությո՛ւն: Տրեստի՛ց:

ԳԵԴԵՈՆ. Լավ, ապա ինչպե՞ս պիտի անել:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ոչինչ: Սպանել անձնականությունը:

ԳԵԴԵՈՆ. Այդ է որ՝ վերամբարձ բաներ չեմ հասկանում:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. (Մի վոֆր խիստ) Անձնականությունը սպանել: Կրքե՛րը: Անցյալի մոռյլ ուրվականները:

ԳԵԴԵՈՆ. Հը՛մ... կարծում ես կարելի՞ բան է:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Կարելի չէ՞: Ուրեմն չենք հաղթի:

ԳԵԴԵՈՆ. Իսկ դու, ի՞նչ, պատերազմ ես դուրս բերել երկիրը:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Իսկ ինչո՞վ ենք դբաղված...

ԼԻՊԱՐԻՏ. Սպասեցե՛ք, սպասեցե՛ք: Ի՞նչ եք մի գլուխ շարունակ վատաբանում տրեստը: Սովորական տրեստ, սովորական բարեխիղճ ղրբեկտոր, սովորական աշխատանք: Ուրիշ ի՞նչ եք պահանջում: Զարմանալի մտրդիկ եք:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Այդ դեռ կտեսնենք:

ԼԻՊԱՐԻՏ. Լսիր, Լևոնյանի՛ս, դու պատմությունների մի ստեղծի: Մեջտեղ ոչինչ չկա:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Երևույթն այդպես է, թե ոչինչ չկա:

ԼԻՊԱՐԻՏ. Իսկապես որ անձնական նեղ հաշիվներ: (Հանկարծ՝ ներսի-կին) Սպասի՛ր, սպասի՛ր, դու ի՞նչ ես անում: Խարդախելն արգել-ված է ինձ մոտ:

ՆԵՐՍԻԿ. Դու ի՞նքդ սխալ գնացիր: Ե՛տ դիր քարը:

Նրեմբ, Տիգրանը և Գեղեոնը շրջապատում են Լիպարիտին և Ներսիկին: Ներս է գալիս Աշխենը:

ԱՇԽԵՆ. (Արամայիսին) Ո՞ւր է Հասմիկը:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Աղբյուրի մոտ: Ա՛յ, (Յույց է տալիս ձախ):

ԱՇԽԵՆ. Ի՞նչ գեղեցիկ առավոտ է: (Նստում է Արամայիսի կողքին):

Լսիր, Արամայիս, ինչպե՞ս վճռեցիր ուրեմն:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Կզնանք տրեստի շրջանային բաժանմունքը:

ԱՇԽԵՆ. Իսկ Հասմիկը չի՞ տխրի կենտրոնից հեռու:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ընդհակառակը, լավ դպրոց կլինի նրա համար: Մոտ կլինի շրջանի իրականություն: Եվ հետո՝ գործը այնքա՞ն հետաքրքրա-
կան է:

ՀԱՍՄԻԿ. (Գալիս է և քանցուկ անելով Արամայիսին՝ նստում է մոտը):

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Հա՛, հրամայիր:

ՀԱՍՄԻԿ. Ինչ էլ հրամանի տակ ընկնո՞ղ ես:

Ներս է գալիս Արտաշեսը և կանգ առնում:

ՀԱՍՄԻԿ. (Նայելով նրան) Հմայի՛չ մարդ է ընկեր Արտաշեսը, այնպիս
չէ՞, Աշխեն:

ԱՇԽԵՆ. (Հանկարծակիի եկած) Այո... իհարկե... բայց...

ՀԱՍՄԻԿ. Հմայիչ է: (Հանկարծ անդրադառնալով նրա ասածին) Բայց ին-
չո՞ւ «բայց» և ինչո՞ւ մի տեսակ...

ԱՇԽԵՆ. (Իշխելով ինքն իրեն) Ոչինչ, հենց այնպես:

ՀԱՍՄԻԿ. Այո: Սիրում եմ, որ դիրեկտորը լավ հագնված է:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Այսինքն՝ դրանով է հմայիչ դառնում դիրեկտորը:

ՀԱՍՄԻԿ. Էլի սկսեցի՞ր... Խնդրում եմ, թո՛ղ: (Անցնում է աջակողմը):

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. (Ծիծաղում է):

ԱՇԽԵՆ. (Նրա ետևից գնալով) Հա՛սմիկ... Նա պարզապես քիչ հետ խո-
սել էր ուղում:

ՀԱՍՄԻԿ. Է՛հ, ամբողջ կյանքումս պիտի խոսենք: Կա ժամանակ:

ԱՇԽԵՆ. Հասմիկ, հա քո ամուսնացո՞ւն է:

ՀԱՍՄԻԿ. (Տխուր, նեղսրտած) Գիտե՛մ... (Մտածկոտ) Գիտե՛մ, սիրե-
լիս... (Մի փոքր անց) Դա էլ ղեռ հայտնի չէ, ասենք:

ԱՇԽԵՆ. (Ջարմացած) Ի՞նչ է, դժգո՞հ ես նրանից...

ՀԱՍՄԻԿ. (Մտածկոտ) Չգիտեմ...

ԱՇԽԵՆ. Դա լավ չէ... (Շուրջը նայելով) Ըհ՛ը, շոգն էլ ընկնում է:

ՀԱՍՄԻԿ. Ասում եմ՝ զնանք Մոսկվա, ապրենք մեծ կյանքով, ասում է՝
այստեղ էլ կա մեծ կյանք: Չեմ հասկանում այդ մարդուն:

ԱՇԽԵՆՆ. Մեծ կյանք... Նույնս ռո՞ւն է մեծ կյանքը:

ՀԱՍՄԻԿ. Խնդիրն այն է, որ կլամենայի՝ ինքն իր կամքով ինձ առաջ-
նորդեր ղեպի իմ նպատակը՝ Մոսկվա, Կոմունիստական համալսա-
րան: Եթե ոչ՝ ես ինքս կտնօրինեմ իմ բախտը:

ԱՇԽԵՆՆ. Վատ չէր լինի:

ՀԱՍՄԻԿ. Բայց ինչու՞ մի տեսակ եղար, երբ ես խոսեցի Արտաշեսի
մասին:

ԱՇԽԵՆՆ. Ե՞ս... Ոչինչ...

ՀԱՍՄԻԿ. Հա, չգիտեմ: Է՛խ, օղաշու գառնա մարդ, թռչի՛ երկրե-երկիր,
տեսնի նո՞ր մարդիկ, նո՞ր գործեր, նո՞ր կյանքեր... Ա՛խ, ինչու՞ ենք
այսպես բանտարկվել մի կտոր քաղքենական կյանքի կեղևում:

ԱՇԽԵՆՆ. Էլի սկսեց... Ախր...

Աջակողմում պատի ետեից վեր է ցցվում Լուսիկի գլուխը:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. (Նրան) Ընկե՛ր Լուսիկ, այս կողմ համեցեք, եթե մեզ մոտ
եք գալիս: Սպասեցեք, այդտեղ շուն կա: (Գնում է Լուսիկի կողմը,
բաց է անում դռնակը և ներս նրավիրում նրան: Նրանք մի պահ խո-
սում են այնտեղ և ապա առաջ գալիս):

ԼՈՒՍԻԿ. Հա՛, մոռացա: Շնորհակալություն մեր տիկնիկային թատրոնի
կոլեկտիվի կողմից: Ծաղիկներն ստացանք ձեր տրեստի պարտիզ-
պանից: Երեխաներն աչքերա՛ն ուրախացան: (Նայելով ղեպի հյու-
րերը) Օհո՛, Ներսի՛կը, Հասմի՛կը, Աշխե՛նը: Բարե՛ ձեզ: (Մտնե-
նում է: Բարևում են և սկսում գրուցել: Առաջ են գալիս Արտաշեսը
և Մարգարը: Նրանք մոտենում են խաղացողներին):

ՏԻԳՐԱՆ. Նոր առաջարկ... Ընկեր Արտաշես: Այն տրակտորի երեք հա-
զար ղետալների մասին, որ թափված են մեր գործարանի բակում:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ո՞վ է առաջարկում:

ՏԻԳՐԱՆ. Ընկեր Արամայիսը:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ընկեր Արամայիսը կոմիկ է: Նա ոչ մի լուրջ բան չի կարող
առաջարկել:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ինչու՞:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Չեմ կարող ադրեզատներս դրադեցնել և քո խոտանը բշել:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Իմ ղետալները խոտան չեն նախ, այլ կիսատ մասեր, պետք
է միայն լրացուցիչ մշակումն: Դնենք էքսպերտների քննության:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Դրե՛ք: Ես թույլ չեմ տա էքսպերիմենտներ: Կոմիկ ես, կո-
միկ, խոսատվանիր:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Կամ այն առաջարկը, որ սոցմրցման դնենք ղինամոնների
արտադրությունը: Ինչու՞, դե՞մ կլինես:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ես ունեմ իմ անմիջական գործը, չեմ կարող թուլացնել կողմնակի մանրուքներով:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Իսկ ուրիշ տեղեր ինչպե՞ս են անում:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ուրիշ տեղեր: Ուրիշ տեղեր հնարավորություններն հսկայական են: Ե՛վ տեխնիկան, և՛ ապարատը:

ԾՐԵՄ. Արտաշես Գուրգենիչ, ընկեր Արամայիսի առաջարկը միանգամայն իրական է: Մի քանի օրվա արտաժամյա է: Ողջ կոլեկտիվը կգա: Կոմերիտականներս մենակ կանհնր: Դրե՛ք հարցը:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Թույլ տվեք ձեզանից ավելի լավ հասկանալ գործը: (Բռնրկվելով) Եվ հիմա չեմ հասկանում ինչացու՞ է գործի այս պրովինցիալ ոճը, այս անկարգ պարտիզանշչինան, այս խուճապային ավրալը մի շնչին հրեք հաղար դետալի համար:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Նրեք հաղար դետալը շնչին բան չէ, և առհասարակ երբեմն շնչին բաներն են շատ նշանակալից: Չնչի՛ն, ապա թող Միուժյան ամեն աշխատավոր լայն ծավալի սոցիալիստական մրցումը՝ տես թե ինչպես կսլանա երկիրը:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Փիլիսոփայություն: Դիտե՛ս ինչ: Միտդ պահիր, քեզ օգտակար կլինի կյանքում: (Ուսուցողական շեշտով) Ոչինչ չի կարելի ավելի, քան կարելի է, կարելի է այն միայն, որը կարելի է, և անկարելին անկարելի է: Հասկացա՞ր: Եվ ուղղակի կասեմ: Կարո՞ղ ես մի բան՝ կատարիր: Չե՞ս կարող՝ ետ քաշվիր: Սովորական բարեխիղճ աշխատանք: Ահա՛, Պնդիլ ավելին՝ կնշանակի վնասել գործին: Այդ արդեն ես թույլ չեմ տա:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. (Չառ ժպիտով) Կյանքը կստիպի՛:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ո՛չ, Կստիպվե՞ս սպասել: Սիտեմ, կաղմակերպություն, մեկընդմիշտ հաստատված կոնվեյեր: Ահա՛ սրան ձգտիր: Բարձրագու՛յն տեխնիկա:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Դու գիտե՞ս, մի աղքատացնի մեղ: Եվ սթափվի՛ր, հարգելի ընկեր: Մենք ունենք բոլոր հնարավորությունները ավելի գրանդյոզ գործերի: Ունենք արտապլին մեծ թռիչք գործելու:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Բանաստեղծություն: Դեպի անհայտություն:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Այո, դեպի հայտնություն:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Եվ հանկարծ դեպի մի անակնկալ բան՝ պատերազմ...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Թեկուղ դեպի ամեն ինչ... Բայց դու շաբլոնի մեջ քարացել՝ անգործ սպասում ես բարձրագույն տեխնիկային և, արգելակելով ամեն ձեռնարկում՝ մեռցնում ես մարդկանց ձեռներեցությունը:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Նու, մեծ-մեծ խոսքեր մի՛ բանեցնի:

ԳԵՂԵՈՆ. Վիրավորակա՞ն է անգամ:

ԱՐՏԱՇԵՍ. «Մարդկանց ձեռներեցությո՞ւն»: Փիլիսոփայությո՞ւն: Ես գիտեմ ինչ եմ անում: (Ուսուցողի տոնով) Ես սպասում եմ նոր ագրեզատների, կտամ բարձր տեխնիկայի գործ և կրկին առաջարկում եմ դասեր շտալ ինձ:

ՀՈՒՍԻԿ. Ես չեմ հասկանում թե ինչի՞ն է դեմ ընկեր Բունիաթյանը:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. (Յածր) Տրակտորների դետալներին:

ՀՈՒՍԻԿ. (Բարձր) Վա՞յ: Եթե պետք են՝ ինչու՞ չի անում: Մի՞թե ընկեր Բունիաթյանը բյուրոկրատ է:

ԱՐՏԱՇԵՍ. (Զարմացած ու անախորժ) Սա ո՞ւր է...

ՀՈՒՍԻԿ. (Դեպի հա առաջ գալով) Ես տիկնիկային թատրոնից եմ:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Շատ հաճելի է: Իսկ ինչո՞ւ կարող կլինեինք ծառայել ձեզ:

ՀՈՒՍԻԿ. Ես հարեալն այգումն էի: Այսինքն՝ գիտե՞ք, թեև դուք ինձ չեք ճանաչում, բայց ես ձեզ ճանաչում եմ: Ասացին այստեղ եք՝ եկա մեր տիկնիկային թատրոնի համար դիկտեր խնդրելու: Ասում են դուք... Մտածեցի՝ մեկ էլ վաղը ժամանակ չվատենեմ:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Շատ հարգելի ընկերուհի. ես իբրև իսկական բյուրոկրատ՝ հանգստանում եմ և գործից դուրս ո՞չ զբաղվում եմ և ո՞չ էլ զբաղեցնում: Նույնը խորհուրդ եմ տալիս նաև ձեզ:

ՀՈՒՍԻԿ. Այո, իհարկե, ինչպե՞ս չէ, ես էլ գիտեմ, որ մարդիկ չեն սիրում, որ նրանց խանգարում են հանգստանալ և որպեսզի կարողանան աշխատել՝ հանգստանում են:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Այո՛, այո՛, այո՛: Ուրեմն մենք հիմա կընդունենք մի այսպիսի որոշում: Դուք եկել եք մեր կոմպանիան: Շատ ուրախ ենք, և ես մեծ սիրով հրավիրում եմ ձեզ նստել մեզ հետ միասին մեր համեստ սեղանի շուրջ և ժամանակ անցկացնել: Դուք էլ, մենք էլ լավ մարդիկ ենք: Համեցե՛ք խնդրեմ, տեղ դրավեցե՛ք: (Մյուսներին) Հավաքվեցե՛ք: (Նստում են դիմացի սեղանի շուրջը):

ՀՈՒՍԻԿ. Ես ամենայն սիրով կնստեմ ձեզ մոտ: (Նստում է):

ԱՐՏԱՇԵՍ. Հետո՞: Ի՞նչ եք անում ձեր այդ տիկնիկային թատրոնում: Տիկնիկնե՞ր եք խաղացնում:

ՀՈՒՍԻԿ. Այո՛, այո՛:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Եվ պլաններն էլ եք կատարում. իհա՛րկե...

ՀՈՒՍԻԿ. Ինչպե՞ս չէ, անցյալ տարի գերակատարեցինք մինչև անգամ: Հինգ պիես և 120 ներկայացում:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Դե որ դուք գերակատարել եք պլանները՝ իհարկե կգտնեք իրոք, որ ես բյուրոկրատ եմ:

ՀՈՒՍԻԿ. Բայց ախր ես ձեզ բոլորովի՜ն անկեղծ ասացի բյուրոկրատ: Քննադատության կարգով: Եթե ոչ... Ա՛խ, ի՞նչ եք ասում, ընկեր Բունիաթյան... (Ընդհանուր ծիծաղ) Վա՛յ, ընկերներ, իհարկե բյուրոկրատություն է, և մենք բոլոր սովետական մարդկանց պարտաւոր ենք քննադատել: Մի՞թե սխալ եմ ասում:

ԱՐՏԱՇՆՍ. Այդ ամենը տիկնիկային թատրոնի՞ց եք ասում:

ՀՈՒՍԻԿ. Ո՛չ, կյանքի՞ց եմ ասում: Եվ բոլոր լրագրերում էլ գրում են այս մասին:

ԱՐՏԱՇՆՍ. Իսկ ձեր տիկնիկները բյուրոկրատություն անո՞ւմ են:

ՀՈՒՍԻԿ. Այսինքն խաղի՞ մեջ: Ինչպե՞ս չէ, եթե պիտեւ այդպես է գրւած, այդպես էլ ներկայացնում ենք: Ինչպես կյանքումն է: Ա՛յ, բացատրեմ ձեզ: Մեր թատրոնի կուլեկտիվում մենք սկսեցինք կըռւվել բյուրոկրատության դեմ, և մեր գործերը լավացան: Եթե դուք էլ բյուրոկրատություն չանեք՝ ձեր ղետաւները կպատրաստվեն: (Ընդհանուր ծիծաղ) Վա՛յ, ի՞նչ կա, ընկերներ, եթե ոչ ոք բյուրոկրատություն չանի՝ մեր երկիրը կբարձրանա: Ախր սա ճիշտ է:

ԱՐՏԱՇՆՍ. Ուրեմն դուք է՞լ գիտեք ղետաւների մասին:

ՀՈՒՍԻԿ. Ինչպե՞ս չէ. հենց նոր շէ՛ր ընկեր Արամայիսն ինձ ասաց: (Ընդհանուր ծիծաղ):

ԱՐՏԱՇՆՍ. Կա՛մ, լա՛մ, լա՛մ... քննադատեցե՛ք, քննադատեցե՛ք մեզ ընկեր Արամայիսի հետ, գուցե ուղղվենք... (Մարգարին) Վաղը բաց թող այնքան դիկտ, որքան պետք է իրենց: Իսկ հիմա առաջարկ եմ մտցնում խմել ընկերուհու կենացը:

ԲՈԼՈՐԸ. Այո, այո, ընկեր Կուսիկի կենացը: (Խմում են):

ՀՈՒՍԻԿ. Ես շատ շնորհակալ եմ, ընկերներ: Ինչպես որ դուք ինձ պատվեցիք՝ ես ես իմ հարգանքն եմ մատուցում ձեզ: Շնորհակալ եմ: Ընկեր Մարգար, ի՞նչ մեծության կլինեն դիկտերը:

ՄԱՐԳԱՐ. Ամեն մեծության ունենք:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Վաղը դուք եկեք տրեստ՝ ես ձեզ համար ինքս կընտրեմ դիկտերը:

ՀՈՒՍԻԿ. Շատ շնորհակալ եմ: Դե, ընկերներ, ես ցտեսություն պիտի ասեմ ձեզ, որովհետեւ պիտի այսօր վերադառնամ քաղաք: Շատ պատասխանատու և կարեւոր ցերեկային ներկայացում ունենք: Ուրեմն ցտեսությո՞ւն, ընկերներ:

ԱՐՏԱՇՆՍ. Յտեսությո՞ւն, ցտեսությո՞ւն:

Կուսիկը շարժում է անում դեպի աջ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Հիմա մեկնում եք քաղաք, թե ձեր այցելած այդին:

ՀՈՒՍԻԿ. Քաղաք եմ մեկնում:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Այդ դեպքում սպասեցեք, մեր մեքենան ձեզ տանի: Խանդարված է, մի փոքր հետո սլափափա կլինի:

ՄԱՐԳԱՐ. Գնանք, ընկեր Լուսիկ, երեխաների համար ծաղիկներ ասեմ տան ձեզ: (Լուսիկը և Մարգարը հեռանում են աչ: Արամայիսը վերադառնում է իր տեղը):

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. (Արամայիսին) Ուրեմն, սիրելիս, հիմա մենք ձեռքերս կհանենք աշտակ: Որ դու քեզ ուղղակի հոգով-սրտով նվիրել ես տիկնիկային թատրոնին:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Դա, շատ մեղմորեն ասած՝ բամբասանք է, Արտաշես Գուրգենի:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Թերե՛ս: Ներողություն: Բայց դարձյալ չեմ հասկանում, թե ինչ ես գտել մի այգայիսի դատարկ և ծիծաղելի բանի մեջ, ինչպես տիկնիկային թատրոնին է:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Տիկնիկային թատրոնը դատարկ բան չէ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Քեզ բան չի կարելի համոզել...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ո՛չ: (Փախում են):

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Եվ կապալով ես վերցրել թե՛ դատալները և թե՛ տիկնիկային թատրոնը:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Տիկնիկները չնչին են՝ դատալները հո կարևոր են: Ո՞վ է մեղավոր, եթե դու մատը մատիդ չկացրիր:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Դու, գիտե՛ս, մեղավորին շատ մի՛ որոնի: Մեղավորը քեզ կտանի մի ուրիշ մեղավորի մոտ, սա էլ մի ուրիշի և կսկսես ճամփորդել ողջ Միությունը: Մեծ բան ես կարծում քո այդ դատալները, որ պցում ես մի տիկնիկային աղջկա բերանը: Դրանով սոցիալիզմ ես կառուցում:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Սոցիալիզմ եմ կառուցում:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Այնպես որ՝ եթե այդ դատալները և տիկնիկային թատրոնը չլինեն՝ սոցիալիզմ չի՛ գա:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Չի՛ գա:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Եվ պնդո՞ւմ ես ասածդ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Այո՛:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ուժեղ կամքի տեր ես, եղբայր: (Իբար են նայում համառ, ներքին շարժված):

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. (Վեր է կենում) Այո՛, այո՛, ընկեր դիրեկտոր: (Հեռանում է դեպի Լուսիկի գնացած կողմը) Ի՞նչ արին այնտեղ մեքենան:

ՀԱՍՄԻԿ. (Մոտ գալով Արտաշեսին) Ընկեր Բունիաթյան, ես հետևում էի ձեր վեճին: Ես ձեզ շատ լավ հասկանում եմ: Դուք ռեալիստ եք: Եվ ճշմարիտը դուք եք:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Չգիտեմ: Ես գոնե այսքանին եմ հասկանում, որ առաջժամ ես մի հասարակ մարդ եմ: Բայց ոչինչ, կստանանք մեքենաներ, կըսկըսենք մեծ գործեր, դուրս կգանք այս պրովինցիալիզմից:

ՀԱՍՄԻԿ. Այո՞: Ախ ինչ լավ կլինի դա:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Կան լայն հորիզոններ, կան մեծ գործեր, որոնց պետք է և արժի ձգտել: Չի կարելի իր քթի տակի առարկաներով տեսնել միայն աշխարհը:

ՀԱՍՄԻԿ. Ախ, ինձ միշտ դրավել է հեռու, մեծ կյանքը:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Մեծ կյանք... Այո՞... ինձ ես...

ՀԱՍՄԻԿ. Իսկ ինձ Արամայիսը դրդում է, որ դնամ շրջան:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ի դուր: Ընդհակառակը՝ ձեզ հարկավոր է կուլտուրական շրջան, մեծ աշխատանք, որ առաջ գնաք: Ի դուր: Մի գնաք:

ՀԱՍՄԻԿ. Իբրե թե բարձրանալով, աճելով... Ընկեր Բունիաթյան, հենց այդ մտքով էլ ես մի խնդիրը ունեմ... Դիտե՞ք, ինձ գրավում է մեծ գործը: Ընկեր Բունիաթյան, ճանապարհ ցույց տվեք ինձ, ի՞նչ անեմ:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ա՛խ, դուք կամենում եք աշխատել: Խնդրեմ: Դիտեմ, դուք պլանավիկ եք: Տեղ կգտնեմ ձեզ համար մեր տրեստում: Եկեք ինձ անձնական քարտուղար:

ՀԱՍՄԻԿ. Կգամ: Դա գործ է: Բավական է, որքան խոստում ենք: Պետք է գործ կատարել վերջապես:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ավելի լավ: Եվ ես ձեզ աչքի առաջ ունեի էլ... Դուք մեծ հեղաշրջում կմտցնեք տրեստի գործերում:

ՀԱՍՄԻԿ. Ես, իհարկե, մտադիր եմ վերջը գնալ Մոսկվա: Արամայիսը դեմ է:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Նու, ինչպե՞ս կարելի է: Դուք պետք է և կարելի է, որ գնաք Մոսկվա: Ճիշտ ասած՝ ես ես մտադիր եմ... Մասշտաբները մեծ են, թափ կա, ծավալվել կարելի է: Դա: Իհարկե, մե՞ծ կյանք: Անցնենք:

ՀԱՍՄԻԿ. Այո, հրաշալի եղանակ է: (Գնում են ձախ, այգին: Մաքաբը ներս է գալիս և մոտենում խոսակիցներին):

ՏԻԳՐԱՆ. Տեսա՞ք ինչ արեց... Լսո՞ւմ էիք...

ԳԵԴԵՈՆ. Ի՞նչ «տեսաք», ի՞նչ «արեց»... Ջարմանալի եք:

ՏԻԳՐԱՆ. Կարծեմ մի պաշտոն բացատրելու համար կարիք չկար այգի անցնելու:

ԳԵԴԵՈՆ. Հիմար բաներ ես ասում:

ՏԻԳՐԱՆ. Հիմար չէ: Դե շատ լավ գիտեմ, որ աղջիկը իր տեղակալի հետ է: Ինչու՞ է ընդունում տրեստը: Ձէ՞ որ մարդիկ պատրաստվում են շրջան գնալ: Ի՞նչ է նպատակը:

ԴԵԴԵՈՆ. Ուշինչ, գործ տվեց աղջկան:

ՏԻԳՐԱՆ. Իսկ տեղակալն էլ չի կամենալ աչդ: Հակառակի համար արեց: Եթե ոչ՝ ի՞նչ մի երեկի ֆիգուրա է լինելու տրեստի համար Հասմիկը:

ԳԵԴԵՈՆ. Լավ, ինչու՞ ես այդքան անհունգստանում:

ՏԻԳՐԱՆ. Արամայիսը չի զիջի:

ՄԱՐԳԱՐ. Է, հետո՞ ինչ: Կուզեիր, որ սերը սրտից պոկի, գցի ուրիշի առաջ:

ՏԻԳՐԱՆ. Տրեստի գործերը կփշացնեն:

ՄԱՐԳԱՐ. Ձեն փշացնի: Բանիդ կաց: Տեսնո՞ւմ ես կնկանս: Մեր հրամանատարի հետ երկսով սիրահարված էինք: Է, ե՞ս հաղթեցի: Բայց գործը տարանք ազնվորեն:

ԳԵԴԵՈՆ. Բայց մի բան ճիշտ է, որ հիմա կարծես պարզվում է Արամայիսի հակառակության բուն պատճառը:

ՄԱՐԳԱՐ. Է՛, է՛, կասե՛ս դու էլ...

ԳԵԴԵՈՆ. Դե հիմա կտեսնես: Դու նրա մեծ-մեծ խոսելուն մի՛ նայիր: Աղջկա համար կվնասի տրեստին: (Շրջապատում են Ներսիկին և Լիպարիտին: Արամայիսը և Լուսիկը վերադառնում են: Լուսիկը գրկել է մի մեծ ծաղկեփունջ: Նրանք գնում են դեպի Աշխենը):

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ո՛ւր է Հասմիկը:

ԱՇԽԵՆ. (Հուզված) Անցան աչդի: Ընկեր Արտաշեսի հետ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. (Հազիվ քաֆցնելով հուզմունքը) Ընկեր Արտաշեսի հե՞տ...

ԼՈՒՍԻԿ. (Վեր կենալով և չորս կողմ նայելով) Այս կողմ գնացած կլինեն: (Հանկարծ ցույց է տալիս) Այնտեղ են:

ԱՇԽԵՆ. (Չնայելով) Ոչ որ չկա այդ կողմ...

ԼՈՒՍԻԿ. Ինչպե՞ս չէ: Ա՛յ, թխանցուկ որ գալիս են կաղնու տակով՝ նրանք չե՞ն:

ԱՇԽԵՆ. Դու էլ որ ամեն բան տեսնում ես:

ԼՈՒՍԻԿ. Ինչպե՞ս չէ: Ես շատ սրտեմ հիմ: Կարող եմ մանրամասն ասել: Տես, ընկեր Բունիաթյանը ծաղիկ տվեց Հասմիկին: Ծաղիկն էլ բաց կապույտ է: Ինչպե՞ս չէ, շատ լավ տեսնում եմ:

ՆԵՐՍԻԿ. (Լուսիկին) Ապա՞, Լուսիկ, ե՛կ, հիմա էլ մենք տեսնենք քեզ:

ԼՈՒՍԻԿ. Ուրախությամբ: Ես սիրում եմ շախմատ: (Գնում է նրա մոտ. խաղում են: Մտնում են Արտաշես և Հասմիկ և գնում են դեպի ձախ, շախմատ խաղացողներին կողմը: Նրանք թխանցուկ կանգնում են և դիտում):

ԱՇԽԵՆՆ. Անտակոտ բաներ է անում:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ո՞ւր...

ԱՇԽԵՆՆ. Դիրեկտորը, ո՞ւր: Իհարկե լուրջ բան չկա այստեղ, բայց ի՞նչ հարկ կար...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Հասմիկը խելքը գլխին աղջիկ է:

ԱՇԽԵՆՆ. (Կանչելով) Հասմի՛կ:

Հասմիկը բողնում է Արտաշեսին և մոտենում սրանց:

ՀԱՍՄԻԿ. Ասում եմ, որ հմայիչ մարդ է ընկեր Բունիաթյանը: Այնպես չէ՞, Աշխեն: Միշտ խոսում է դբական, համողված, կշռված:

ԱՇԽԵՆՆ. Այո... Բայց...

ՀԱՍՄԻԿ. Եվ ոչ մի «բայց»: Իսկական դեկավար է: Եվ մի տեսակ սաղում էլ է նրան: Այնպես չէ՞: Ես կարծում եմ՝ եթե նա կենտրոններում լինե՞ր՝ շատ առաջ կգնար:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Այստեղ էլ կարող է առաջ գնալ: Ո՞ւր է խանդարում:

ՀԱՍՄԻԿ. (Նյարդայի՛ն) Մի՛ ասիր, մի՛ ասիր, ընկեր Բունիաթյանը հմայիչ մարդ է:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Լա՛ւ, թող լինի՛ հմայիչ: Թե՛րևս: Եվ ի՞նչ կապ ունի էլ դա գործի հետ: (Հանկարծ) Բայց և իրո՞ք հմայիչ է և կարելի՞ է իմանալ, թե ի՞նչ է այդ հմայքի աղբյուրը...

ՀԱՍՄԻԿ. Արամայի՛ս, ինչպե՞ս չես ամաչում:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ներողություն եմ խնդրում, Հասմիկ:

ՀԱՍՄԻԿ. Խոսում եք վրան և չեք օգնում:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Հասմիկ ջան, ինչո՞ւմ օգնել: Նա ոչինչ չի անում:

ՀԱՍՄԻԿ. Ապա ո՞ւր է անում:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Կոլեկտիվը:

ԱՇԽԵՆՆ. Իհարկե, այդպես չի կարելի դատել, Հասմիկ. նա խոշոր թերու-թյուններ ունի: Թեև իհարկե...

ՀԱՍՄԻԿ. Այդ եմ ասում ես էլ: Չեք ճանաչում նրան: Նա բարձր կուլտուրայի տեր մարդ է:

ԱՇԽԵՆՆ. Այո՛, բայց...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ո՛չ այո, ո՛չ բայց: Հասմիկը պետք է աշխատի ոչ այստեղ, այլ իր կոշման վայրում. շրջանում:

ԱՇԽԵՆՆ. Ճիշտ է ասում Արամայիսը:

ՀԱՍՄԻԿ. Է՛, ի՞նչ ես ասում, Աշխեն: Նա ինձ հրավիրեց աշխատելու տրեստում՝ իբրև պլանավիկ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Պլանավիկ: Իսկո՞ւյն հրաժարվիր:

ՀԱՍՄԻԿ. Ինչպե՞ս, ո՛չ, չեմ կարող ալիւս: Ես նրան աշնայիսի բանե՛ր
բացատրեցի, հա էլ այնպե՛ս խոսեց: Հիմա ի՞նչ պիտի մտածի իմ
մասին:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ի՞նչ խոսեց, ի՞նչ պիտի մտածի:

ՀԱՍՄԻԿ. Նա ուղղակի պնդեց, որ մտնեմ այստեղի գործի մեջ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ինչո՞ւ էր պնդում, ինչո՞ւ է հրավիրում քեզ այդ պաշտոնին:

Չէ՞ որ դու անհարմար ես այդ պաշտոնին: Ի՞նչ է նրա նպատակը:

ՀԱՍՄԻԿ. Արամայի՛ս. հա դտավ, որ ես այստեղ մեծ առաջադիմություն
կանեմ: Նրա նպատակն է ինձ առաջ բաշե՛լ, օգնե՛լ...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Չգիտեմ... դա առաջ բաշել չէ:

ՀԱՍՄԻԿ. Ապա ի՞նչ է...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Չգիտեմ...

ՀԱՍՄԻԿ. Արամայի՛ս, լսի՛ր...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ախր ինչպե՞ս երազում էիր Մոսկվա, մեծ կյանք և հան-
կարծ համաժողովում ես մտնիլ այս տրեստը պլանավի՞ր:

ՀԱՍՄԻԿ. Ինձ գրավեց գործը:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Այն ժամանակ գործ կա տմին տեղ:

ՀԱՍՄԻԿ. Այո՛, շրջաններում, անասնուպահական մի որևէ ֆերմայում:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Հասմի՛կ, ամե՛ն, ամե՛ն տեղ... Միկնուլն չէ՞:

ՀԱՍՄԻԿ. (Նյաբղային) Այո՛: Միկնուլն է: Տիկնիկային թատրոն, Սե-
վան-Դէս...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Այո՛, այո՛, վերջիվերջո, շա՛տ խորը հիմքում միկնուլն է,
սիրելիս:

ՀԱՍՄԻԿ. Նո՛ւ, դու հիմար բաներ ես ասում:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Հասմի՛կ...

ԱՇԽԵՆ. Հասմի՛կ, Արամայի՛ս... Ինչո՞ւ եք այդպես խոսում:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ախր ինչպե՞ս է այստեղ պլանավիկ մտնում, երբ ես դիմում
եմ տվել շրջան գնալու:

ԱՇԽԵՆ. Ոչինչ, դու էլ կմնաս այստեղ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Չեմ կարող: Գործը ծա՛յր տատիճան կարևոր է: Համենայն
դեպս, դու մտածի՛ր, Հասմիկ:

ՀԱՍՄԻԿ. Չեմ հասկանում... Դու, ի՞նչ, կասկածո՞ւմ ես նրա ազնվու-
թյան, ընդունակության, անձնվիրության վրա...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ո՛չ, բայց... Դու տարվում ես նրա մտայնությամբ: Դա
կործանարար մտայնություն է: Վտանգավոր: Այսինքն՝ սխալ:

ՀԱՍՄԻԿ. Նու, չգիտեմ, դու այսօր տարօրինակ ես և անախորժ... (Հե-
ռանում է):

ԱՇԽԵՆ. Հասմի՛կ, սպասի՛ր... (Գնում է ետևից):

Բոլորը նայում են նրանց, ուման հարցական, ուման ժպտալով:

ԳԵԴԵՈՆ. Տեսնես էլի ի՛նչ պատահեց: Ա՛հ, ի՛նչ կովարարն է:

ՏԻԳՐԱՆ. (Արտաշեսին ետ քաշելով խաղացողների մոտից) Հնկեր Արտաշես, իսկ դո՛ւք ինչու վրդովվեցիք: Ի՞նչ հարկ կար:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Սկիտկա է սարքում, խանգարում է տրեստի աշխատանքներին:

Ես վճռականապես վերջ կտամ այդ սկիտկաներին: (Գնում է դեպի գալեռեն):

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Այդ կտեսնենք:

ԼԻՊԱՐԻՏ. (Թողնելով խաղը և մոտենալով Արամայիսին) Հսի՛ր: Մարդը բարդ է շինած, սիրելիս: Հազար ծալքեր կա մեջը: Ի՞նչ ես պահանջում: Ո՛չ դու ես երկնքից աստվեր վալը բերող, ո՛չ նա: Կյա՛նքն է այդպես: Ո՛վ չէ մի փոքր բյուրոկրատ, մի փոքր անձնական, մի փոքր չգիտեմ ինչ: Կատարյալ մարդկանց ֆաբրիկներ չունենք, որ ստանդարտ մասնայական բաց թողնենք:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ունե՛նք:

ԼԻՊԱՐԻՏ. Չունե՛նք: Եղածներն էլ սակավ են և ընտրյալ:

ՆԵՐՍԻԿ. (Խաղի սեղանից) Եթե չեմ սխալվում՝ սխալվում ես, Լիպարիտ Գրիգորի:

ԼԻՊԱՐԻՏ. Եթե չեմ սխալվում՝ չեմ սխալվում, սիրելի՛ս: Չի կարելի մարդուն քննադատել և մեղադրել թողնել: Այն ժամանակ պետք է օգնե՛լ նրան, երբ նա սխալվել է:

ՏԻԳՐԱՆ. Ահա օգնում ենք՝ հրաժարվում է:

ՆԵՐՍԻԿ. Ասում եմ՝ մե՛նք կանենք, կոմերիտականներս, դե՛ք հարցերը կրկին արտադրական խորհրդակցության մեջ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Նա, իմ հակառակին՝ չի ընդունել ո՛չ մի առաջարկ և միշտ վնասել է գործարանին: Հիմա էլ նույնը:

ԼԻՊԱՐԻՏ. Ծ՛, բավական է, Արամայի՛ս: Չեմ հասկանում ի՛նչ ես պահանջում այդ մարդուց: Ախր մեջտեղը խնդիր չկա: Սովորական տրեստ, սովորական դիրեկտոր, սովորական դործ: Մի քիչ ավել, մի քիչ պակաս:

այնպես պայքարելին կյանքում՝ ինչպես շախմատում... Հրաշալի գործ:

ԱՇԽԵՆ. Ինչի՞ց է սա, ընկերներ, իրար հետ ապրում ենք, պայքարում մի գործի համար, բայց էլի մեջներս կոխվ, կոխվ: Ի՞նչ բաներ են սրանք: Իսկապես:

ՆԵՐՍԻԿ. Սա մեր առօրյան է, սիրելիդ իմ Աշխեն: Նախ՝ այսպես կռվելով, կռվելով գնում ենք դեպի կատարելություն: Հետո՝ պատիվ ունիմ ձեզ ղեկուցելու, որ իրերը, որոնցով զբաղվում ենք՝ չենք իմաստավորում լրիվ: Երբ կիմաստավորենք... երկիրը կթռչի:

ԳԵԴԵՈՆ. Փիլիսոփայությունից մի փոքր թույլ էի դպրոցում:

ՆԵՐՍԻԿ. Ա՛, քո դժբախտությունը դա է հենց: Բայց թողնենք փիլիսոփայությունը և անցնենք պոեզիային: (Արտաշեսը վերադառնում է իր տեղը) Է՛հ, սատանան տանի, ի՞նչն է ավելի գարնանային, քան սերը: Լսեցեք, սիրելի և միտմամ հարգելի ընկերներ: Ահա այս ծաղկոցում մեր պաշտելի տանտիրոջ, որ բացակա է այսօր՝ ահա այս ծաղկոցում, նոր էին փթթել ծառերը, որ ևս այս ապրիլին սրտիս տիրոջ հետ հենց այս նստարանին բաղմամբ...

ԼԻՊԱՐԻՏ. Սեր էիր բացատրում սուտ, և նա էլ չէր հավատում ճշմարտապես:

ՏԻԳՐԱՆ. Ո՛չ, ո՛չ, ո՛չ: Լսեցե՛ք և լսեցե՛ք: Ես ձեզ մի շատ նշանավոր բան պիտի ասեմ: Լսեցե՛ք: Վահ: Դա տարիներ առաջ էր: Կոխվ էր: Թեթ կոխվ: Թշնամին պինդ խրամատվել էր և ոչ միայն չէր շարտվում դուրս, այլև սպառնում էր գրոհել մեր դիրքերին և դրավել: Լուրջ մոմենտ էր: Մեկ էլ սրտեղից էր՝ մեր ընկեր Մարգարը կայծակի պես իր հեծյալներով եկավ, զարկեց ու հողմացրիվ արեց կատաղի թշնամուն: Եվ ահա այն դիրքը, որ տեղի ունեցավ այդ հաղթական հարվածը, ահա այս ծաղկոցն էր: Այդպես չէ՞, Մարգար:

ՄԱՐԳԱՐ. Կա՛մ, անցած բաներ են:

ՏԻԳՐԱՆ. Ինչու՞ անցած: Անցած չէ: Լսի՛ր, ընկեր Արտաշես, դա սղդակի մի հրաշք էր:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ը՛մ, այո: Թող այդ բաները (Մարգարին) Լսի՛ր, չմոռանամ հիշեցնել քեզ: Երեկ որտե՞ղ էր գլխավոր հաշվապահը, հարևանդ:

ՄԱՐԳԱՐ. Հիվանդ պառկած էր:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Նու, ևս չգիտեմ: Վաղը անկողնից դուրս կբաշես՝ կբերես դործի: Կոնտրոլն սպասում է, սատանան տանի:

ՄԱՐԳԱՐ Ես չգիտեմ... ինչպե՞ս պիտի լինի դա...

ՏԻԳՐԱՆ. Հա՛յ գիտի Մարգար: Առյուծի պես կանգնած էիր: (Մեջքին խփե-
լով) Հը՞, շտկիր մեջքդ, ի՞նչ ես ծովել:

ՄԱՐԳԱՐ. Այսպես ծուռ էլ շիտակ ենք: Անց կաց:

ՏԻԳՐԱՆ. Ո՞նց թե: Մոռանալու՞ բան է անցյալի ծառայությունները: Ընկեր-
ներ, լցրեք բաժակներդ: Մեր հի՛ն, քաջարի՛, մաքո՞ւր Մարգարի կե-
նացր:

ԲԱՆՎՈՐ ՍԱՀԱԿ. Կենացդ, Մարգար:

ԲԱՆՎՈՐ ՍԻՄԱԿ. Մարգար չան, անուշ կենացդ:

ՄԱՐԳԱՐ. Շնորհակալ եմ:

ՆԵՐՍԻԿ. Բայց ինչ խաղաղ է օրը աշտօր:

ԱՇԽԵՆ. Արժե թռչել օդանավով:

ՆԵՐՍԻԿ. Արժե ինկուղ թռչել երազում:

ՀՈՒՍԻԿ. Այո՞, այո՞: Եվ ուրախանում ես՝ զիտենալով, որ ինչքան բաներ
որ երազում ենք՝ բոլորը, բոլորը պետք է կատարվի մի օր:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Մինչև անգամ տիկնիկները դառնան մարդիկ:

ՀՈՒՍԻԿ. Նրանք արդեն՝ մարդիկ են, ընկեր Բունիաթյան: Կուրջ: Ինչպես
կյանքը: Օրինակ՝ ձեզ կարող ենք ներկայացնել, և դուք կդառնաք
տիկնիկ:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Շնորհակալությո՞ւն:

ՀՈՒՍԻԿ. Չարժե, ընկեր Բունիաթյան: (Ընդհանուր ծիծաղ) Այսինքն խա՛ղ:
Վա՛յ, ի՞նչ եք ծիծաղում: Կյանքը խաղ է, միայն լուրջ խաղ:

ՆԵՐՍԻԿ. Այո՞, խաղաղ է օրը... (Արտասանում է):
Սիրում եմ կյանքը և այնքան սիրում,
Որ երկյուղ չունեմ ո՛չ կյանքից, ո՛չ մահից:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Դու է՛լ կոմիկն ես, ճշմարիտ: Իսկ եթե մեռար՝ վե՛րջ ամեն
բանի: Այն ժամանակ ի՞նչ կանես:

ՆԵՐՍԻԿ. (Արտասանելով) «Կապրեմ մարդկության մեջ, կդառնամ ան-
վերջ»:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Մարդկությունն էլ կվերջանա, հարգելի բանաստեղծ:

ՆԵՐՍԻԿ. Մի ինչ-որ տեղ տիեզերքում ծնունդ կառնի մի նոր մարդկություն:
Կյանքին մահ չկա:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Նո՛ւ, դա արդեն բանաստեղծություն էր, չարժե:

ՆԵՐՍԻԿ. Ինչո՞ւ: Բանաստեղծությունը հիմք չունի՞ կյանքում: Ես այդ
խորհրդով կյանքն եմ հաստատում: Իսկ երբ կյանքը հաստատվեց՝
մենք արդեն կայքարներ բոլոր ուժերով:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Մինչև ե՞րբ:

ՆԵՐՍԻԿ. Իսկ դուք ի՞նչ, հոգնա՞ծ եք:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ենթադրենք՝ ոչ: Բայց անվերջ պիտի պայքարենք:
ՆԵՐՍԻԿ. Անվերջ: Նախ բոլոր մեր հակառակորդների դեմ, վերջն էլ բնու-
թյան:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Կոմիկներ եք, կոմիկներ:

ԱՇԽԵՆ. Մի լավ բան արտասանիր, ներսի՛կ:

ՆԵՐՍԻԿ. Լա՞վ բան: Կսեցեք, նայեցեք, շնչեցեք կյանքը: Ահա ձեզ լավ բան:

ԱՇԽԵՆ. Ոչ, իսկապես, մի լավ բան արտասանիր:

ՆԵՐՍԻԿ. (Հագում է և սկսում).

«Եվ կրնկնեմ ես ընդմիշտ նորոգվող կյանքի մեջ,
Հավերժի մարդկությամբ ես կապրեմ միշտ, անվերջ,
Կդառնամ հավերժում անընդհատ մի ձայն,
Կձգվեմ նրա հետ տիեզերքն ընդլայն».

Սպասեցեք, մի ուրիշը.

«Շնչում է իմ երկիրը մեծ ու լայն մի շնչով,
Շնչում է ինչ օվկիան հարատե շառաշով.
Երբեմն հուզվում է ինչ մրրիկ որոտընդոտ,
Երբեմն շշնջում ինչ հուշիկ, մեղմահոտ
Մի զեփյուռ թիթեւ եվ մերթ էլ լռում,
Այնպես է լռում, որ կարծես երկրում
Չի դողում արդեն մի տերև անգամ.—

(Մարգարե տարօրինակ կեցվածքով, երեսը դեպի գալերեի ներ-
սք փառացած կանգնել է և լսում է ինչ-որ բանի: Նա մի շարժում է
անում՝ կարծես ուզում է շրջվել ետ և ապա կրկին բեփվում է դեպի
ներս և լսում)

Բայց լսի՛ր, լսի՛ր, բայց լսի՛ր, բարեկա՛մ,
Հասնո՞ւմ են քեզ խոսքեր ահեղ, իմաստուն.
Ո՞վ է դա խորքերում...
Այդ առաջնորդն է անքուն բարբառում
Եվ նա...»:

ԵՐԵՄ. (Հանկարծ անհանգիստ) Սպասեցեք, սա ի՞նչ ձայն է. ո՞վ է խո-
սում այնտեղ...

ԱՇԽԵՆ. Է՛, ռադիոն է. ինչո՞ հուզվեցիր հանկարծ:

ԵՐԵՄ. Ո՛չ... ուրի՛շ տեսակ է խոսում...

ՄԱՐԳԱՐ. (Գալերեի դռնից դուրս նայելով) Մի՛ խանգարեք, ո՛չ մի շար-
ժում... (Բոլորը անաղմուկ գնում են դեպի գալերեի և փառացած ականջ
են դնում: Լսվում է միայն Մոլոտովի նաոի վերջին խոսքերը՝ «և մենք
կհաղթենք»):

ՔՈԼՈՐԸ. Ի՞նչ բան է, ի՞նչ է պատահել:

ՄԱՐԳԱՐ. Պատերազմ, ընկերներ, Գերմանիան հարձակվել է մեր երկրի վրա... Ընկեր Մուրտուզը խոսեց...

Բոլորը շանքահարված են:

ՏԻԳՐԱՆ. Պատերազմ...

ՔՈԼՈՐԸ. Պատերազմ... Այդ ինչպե՞ս... Խորդախ ֆաշիզմ... Առանց հայտարարության... Բայց մենք ոչ մի առիթ չենք տվել... Բան ասացի՞ր, ի՞նչ առիթ... (Լռություն):

ԼԻՊԱՐԻՏ. Հա՛... տեսա՞ք բանը... Պատերազմ... գործ տվին մեզ... Մուռը դուրս տվեց անիծյալ ֆաշիզմը...

Երկար լռություն:

ՄԱՐԳԱՐ. Պետք է աշխարհք ապականենք՝ ապականեց: Թյո՛ւ...

Երկար լռություն:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. (Որոհում է ինչ-որ բան) Ու՛ր մնաց...

ՄԱՐԳԱՐ. Ի՞նչը: Ու՛ր էս գնում:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Դիտարկա: Զինվորական վարչություն:

ՄԱՐԳԱՐ. Կամավո՞ր:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Այո՛:

ՆԵՐՍԻԿ. Ես էս, գնանք:

ՄԱՐԳԱՐ. Ոտով մի՞ գնաք, սպասեցեք՝ մեքենան հիմա կապտրաստվի: ԼԻՊԱՐԻՏ. Այո՛, էս էլ ուսկում:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. (Հասմիկիմ) Դե, հիմա ի՞նչ կասես:

ՀԱՍՄԻԿ. Զգիտեմ... Մի՞թե ինձ համար գործ կլինի այնտեղ:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ի՞նչ գործ այնտեղ: Դուք կաշխատեք տրեստում:

ՀԱՍՄԻԿ. Այո՛, այո՛, կմնամ տրեստում: Նո՛ւ, Արամայիս, հիմա գոնե թող... գժտությունը:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Այդ կոտեսները դեռ Աշխարհք չվերջացավ: Կհետենք ճակատից: (Գնում է դեպի խորքը) Ի՞նչ եղավ մեքենան...

ՀԱՍՄԻԿ. Ժապավենս ու՛ր կորավ (Որոհելով գնում է գալեբեն):

ԳԵԴԵՈՆ. (Կիսաձայն) Սա չի մոռանում իր ճղճիմ պատմությունը: Թող շատ չխոսի: Հենց ինքը մաքուր չի եղել դետալների գործում: Կապացուցեմ: ՄԱՐԳԱՐ. Օ՛, օ՛, օ՛, վերջ տվեք ձեր ինտրիգներին...

Լռություն:

ԼԻՊԱՐԻՏ. Հըմ... Տեսա՞ք բանը... Պատերազմ...

Լռություն:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ի՞նչ մոմենտ ընտրեցին շները... Արժե՞ դրանց մի լավ դաս տալ: (Դեպի դուրս) Ի՞նչ եք անում այնտեղ:

ԳԵԴԵՈՆ. Հիմա՛, հիմա՛:

Լուսրյուն:

ԱԻՊԱՐԻՏ. Հը՛մ... Որքան էլ սպասելի էր, բայց էլի՛...

Լուսրյուն:

ԱՌԻՍԻԿ. Ընկերներ, բոլորովին մի՛ մտածեք: Մենք կհաղթենք: Ա՛յ, կտես-
նեք: Նս ճիշտ եմ ասում, ընկերներ: Ախր ինչպե՞ս կարող է սոցիա-
լիստական երկիրը չհաղթել:

ՇԵՐՍԻԿ. Այո՛, այո՛, սիրելի Լուսիկ:

Լավում է ավտոյի խորդոցը աշից:

ԱՌԻՍԻԿ. Նվ ի՛նչ լավ է, որ ես վիրակապույթյուն սովորեցի: Նս էլ կգնամ
ընկեր Արամայիսի, Ներսիկի հետ:

ՇԱՐՈ. (Ներս մտնելով աշից) Մեքենան սլափափափ է:

ԱԻՊԱՐԻՏ. Ուշացրիր մեզ, Շաբո՛:

ՇԱՐՈ. Իմ վերջին ռեյսը: Էլ ուշանալս չեք տեսնի: Ռուս փոխվեց: Տան-
կիստ եմ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. (Ներս գալով խորհից) Է՛, ընկերներ, ճակատից կհետևեմ այս
դործին: Հետո՝ կուղարկեմ ճակատայինների սոցմրցման կոչ-առա-
ջադրանք: Պատվով կատարեցեք:

ՇԵՐՍ. Դուք էլ, դուք էլ, գնա միամիտ: Դու հո չես մեռնակ: Մենք էլ ենք
սլափափափում:

Լուսրյուն:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Դե՛, մնաք բարով, ընկերներ:

Գրկախառնվում է բոլորի հետ:

ՏԻԳՐԱՆ. Գրի՛ր ճակատից, խորհուրդներդ կկատարենք սրբությամբ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Կգրեմ, գրեցեք դուք էլ: Դե՛, պինդ կացեք, լա՛վ կովեցեք
թիկունքից: (Գնում է Լուսիկի և Մարգարի հետ):

ՏԻԳՐԱՆ. Ո՛ղջ կոշկափովով:

ՇԵՐՍ. Այո՛, ինչո՞ւմն է բանը:

ՀԱՍՄԻԿ. (Ներս վազելով խորհից) Գնա՛ց միթե...

ԱՇԽԵՆ. Դե իհարկե... Է՛հ, Հասմիկ...

ՇԵՐՍԻԿ. Թռա՛նք, սիրելիք, ներքև մնաց տիկնիկային թատրո՞ն, դետալ-
նե՛ր, տերևի խաղաղությո՞ւն, միջաստեղային կյա՛նք: Նվ երբ կկըտ-
րենք տարածությունը՝ անցած կլինեն դարեր: (Ժամացույցը բարձրաց-
նելով օդում) Նայեցի՞ք ժամանակին: Ահա՛: Արդեն անցավ հարյուր
տարի... Գնա՛նք: (Բոլորը շարժվում են դեպի աջ):

ԱՐԱՐ ԵՐԿՐՈՐԴ

(ՊԱՏԿԵՐ ԱՌԱՋԻՆ)

Ընդարձակ գրասենյակ, որի դիմաց Էրկու դռներ տանում են, մեկը՝ դեպի աջ՝ դիրեկտորի կաբինետը, իսկ մյուսը՝ դեպի ձախ՝ տեխնիկական ֆաբրիկայի սենյակը: Ձախակողմյան սենյակի ձախ սյուսին մի դուռ կա, որ զվալվուր մուտքն է, որից մի այլ դուռ տանում է դիրեկտորի կաբինետը, որ ունի նաև աջակողմյան մուտք: Երկու բաժնում էլ՝ սեղաններ, նեղսխոս և այլ սյարագաններ:

Դրասենյակի մեջտեղը և աջակողմը մի Էրկար և մի փոքր սեղան՝ իրենց սյարագաններով:

Փռք սեղանի մոտ նստած է Աշխենը և զրադված է բղբներով:

Աուսվոտ է:

Մտնում է Մարգարը կես-զինվորական հագուստով: Հոգնած է: Ընկնում է արքոի վրա:

ԱՇԽԵՆ. Ընկեր Մարգար: Հոգնա՞ծ ես:

ՄԱՐԳԱՐ. Հա՛, աշխարհադուրն է, գիտես: Ի՞նչ կա վերջին լուրերում:

ԱՇԽԵՆ. Նահանջում ենք կրկին, ընկեր Մարգար: Թշնամին կարծես անցնում է Կովկասյան լեռնաշղթան:

ՄԱՐԳԱՐ. Շատ գեղեցիկ: Ուրի՞շ:

ԱՇԽԵՆ. Այդ է: Նահանջում ենք:

ՄԱՐԳԱՐ. Շատ գեղեցիկ: Դիրեկտորն ուր է:

ԱՇԽԵՆ. Կանչեցին վերևից, գնաց:

ՄԱՐԳԱՐ. Տրեստո՞ւմ ինչ կա:

ԱՇԽԵՆ. Նույնը, ինչ որ գիտես, ընկեր Մարգար: Պլանները չենք կատարի՞լ
դարձյալ:

ՄԱՐԳԱՐ. Շատ գեղեցիկ: Շատ գեղեցիկ: Հա՛, Արամայիսը եկել է:

ԱՇԽԵՆ. Եկե՞լ է... Օ՛, ինչ ես ասում... ինչ լավ է...

ՄԱՐԳԱՐ. Դրա լավը ո՞րն է, վատը որը... Եկել է: Հրես կերեա: Տղե՞րքը
ոնց են:

ԱՇԽԵՆ. Գալիս են, բողբոքում, կովում դիրեկտորի հետ, գնում:

ՄԱՐԳԱՐ. Շատ գեղեցիկ: Դե, ես գնացի:

Վեր է կենում:

ԱՇԽԵՆ. Ընկեր Մարգար... Սրա վերջը ի՞նչ է լինելու...

ՄԱՐԳԱՐ. (Ժպտում է) Դիմացողի տեղ է:

ԱՇԽԵՆ... Այո... Ընկե՛ր Մարգար... Այս բոլորն այսպես... Բայց առաջ-
նո՞րդն ինչ է ասում:

ՄԱՐԳԱՐ. Առաջնորդը չի ասում: Առաջնորդն անում է:

ԱՇԽԵՆ. Կարո՞ղ է... Ասենք ի՞նչ եմ ասում:

ՄԱՐԳԱՐ. Կարող է, թե չի կարող, պետք է կարողանա...

ԱՇԽԵՆ. Իհարկե, իհարկե, ընկեր Մարգար: Ասում եմ՝ անպատճառ կանի:
Չէ՞:

ՄԱՐԳԱՐ. Կանի:

ԱՇԽԵՆ. Հա՛, ընկեր Մարգար ջան, եթե ոչ...

ՄԱՐԳԱՐ. (Սուր ժպիտով նայելով) Ի՞նչ, կասկածո՞ւմ ես: Սիրտդ ուրախ
պահիր: Կհաղթենք: Միայն մի քիչ արյուն պիտի թափվի:

ԱՇԽԵՆ. Մի քիչ.... Ա՛խ, ընկեր Մարգար... (Դեկում է նրան):

ՄԱՐԳԱՐ. Դե, Աշխեն ջան: Արամայիսը գիտեմ կերևա շուտով: Ինձ իմաց
սուր: Տեսնու՞թյուն:

ԱՇԽԵՆ. Յտեսու՞թյուն, ընկեր Մարգար: (Մարգարը գնում է աջից: Մտնում
է Հասմիկը, ձեռին քղբեր):

ՀԱՍՄԻԿ. Աշխեն: Ինչո՞ւ ես տխուր:

ԱՇԽԵՆ. Տխրեմ, չտխրեմ: Դրու՞թյունը լուրջ է:

ՀԱՍՄԻԿ. Ոչինչ, կլավանա:

ԱՇԽԵՆ. Կլավանա, իհարկե: Բայց որքա՞ն դժվարություններ պիտի հաղ-
թահարենք:

ՀԱՍՄԻԿ. Կհաղթահարենք: Դատարկ բան է: Ու՞ր է Արտաշեսը:

ԱՇԽԵՆ. Հիմա կգա: Լսիր, Արամայիսը եկել է:

ՀԱՍՄԻԿ. Եկե՞լ է... Օ՛յ, ինչ վատ եղավ:

ԱՇԽԵՆ. Ի՞նչ, Հասմի՞կ, ուրախ չե՞ս: Ինչո՞ւ վատ եղավ:

ՀԱՍՄԻԿ. Մի՛ հարցնիր, մի հարցնիր: Ինչո՞ւ ես ուզում իմանալ: Ես նրան
չեմ վերադառնա:

ԱՇԽԵՆ. Այդ քո գործն է: Եթե իհարկե... ուրիշ բան ես վճռել:

ՀԱՍՄԻԿ. Չգիտեմ: Աշխեն, մի խոսիր այդ մասին: Ես քեզ ասում եմ
չգիտե՛մ, ոչինչ չգիտե՛մ:

ԱՇԽԵՆ. Դե ես այդտեղ իրավունք չունեմ, իհարկե: Բայց չէ՞ որ պա-
տերաղմ է. կռվում ենք: Մի՞թե քեզ չի հետաքրքրում, թե ինչեր է
արել մեր ընկերը ճակատում:

ՀԱՍՄԻԿ. Այդ ուրիշ բան է: Բայց նա, որ ճակատից էր տրեստի կյանքը
խռովում՝ հիմա էլ կսկսի այստեղ:

- ԱՇԽԵՆՆ. Հասմի՛կ, նա հակառակից հետևում էր տրեստի դորժերին: Առաջարկներ էր մտցնում իր և մարտիկների կողմից:
- ՀԱՍՄԻԿ. Ճակատից նա հրամաններ էր տալիս, պահանջներ դնում տրեստի առաջ: Գիտե՞ս որքան վիրավորական էր սա Արտաշեսի համար: Նա զրգուում էր բանվորներին Արտաշեսի դեմ: Ուղղակի մի տեսակ ղեկավարում էր տրեստը ճակատից:
- ԱՇԽԵՆՆ. Այդ ճիշտ չէ, իհարկե. բայց որոշ կողմից մի՞թե վատ էր դա:
- ՀԱՍՄԻԿ. Իսկ ո՞ր մնաց միանձնյա ղեկավարությունը: Մի՞թե Արտաշեսը չի հասկանում գործը:
- ԱՇԽԵՆՆ. Հասկանում է՝ ավելի լատի: Ի՞նչ կա վիրավորվելու:
- ՀԱՍՄԻԿ. Վատն այն է, որ Արամայիսին էլ բանվորներն էին դրում, որ իբր Արտաշեսը քայքայիլ է տրեստը: Չգիտե՞մ, չգիտե՞մ, ի՞նչ դառավ Արտաշեսը մարդկանց աչքում, ճշմարիտ: Բոլոր բանվորները լարվել են Արտաշեսի դեմ՝ Արամայիսի զրգուիչ նամակների պատճառով:
- ԱՇԽԵՆՆ. Ինչու՞ բոլորը: Կան մարդիկ, Գեդեոնը մեջը՝ որ պաշտպանում են Արտաշեսին:
- ՀԱՍՄԻԿ. Մի՛ ասիր: Բանվորները դժգոհ են Արտաշեսից: Ես զգում եմ:
- ԱՇԽԵՆՆ. Դե՛, պատերազմ է, Հասմի՛կ, մեծ պահանջներ կան:
- ՀԱՍՄԻԿ. Մեծ պահանջներ կան, հնարավորություններ չկան:
- ԱՇԽԵՆՆ. Օհո, դու է՞լ ես Արտաշեսի պիս խոսում:
- ՀԱՍՄԻԿ. Այո՛, ի՞նչ կա: Նա ինձ հրաշալի բացատրել է, որ հնարավորություններ չկան:
- ԱՇԽԵՆՆ. Գուցե դու համակրանքից ես այդպես խոսում:
- ՀԱՍՄԻԿ. Ո՛չ, ո՛չ ասում եմ: Ես նրան համակրում եմ հենց նրա բարձր մտքերի համար: Նրան ոչ ոք, ոչ ոք չի հասկանում:
- ԱՇԽԵՆՆ. (Ցած) Ո՞վ է իմանում... Այդ էլ է սխալ:
- ՀԱՍՄԻԿ. (Կարծես շլახով նրան) Ես թույլ չեմ տա, որ Արամայիսը ճակատից ու թիկունքից խռովի տրեստի կյանքը: (Հանկարծ) Հա՛, դու ի՞նչ ասացիր՝ «ո՞վ է իմանում»: Ինչ որ է՝ ես թույլ չեմ տա: Ես կապաշտպանեմ Արտաշեսին: (Լռությամբ) Հա՛, քեզ նորություն պիտի հաղորդեմ:
- ԱՇԽԵՆՆ. (Հուզված) Ի՞նչ նորություն...
- ՀԱՍՄԻԿ. Արտաշեսի հետ վերջերս մի անգամ խոսեցինք... Այսինքն՝ խոսեցի ե՛ս... մեր ամուսնության մասին: Կարծեմ կամենում է ձեռնկերակի հարաբերությունը: Նա դեմ չէ գրանցման, միայն առաջարկում է առաջիմ կենսակցություն...

ԱՇԽԵՆՆ. (Հուզված) Մի՞թե...

ՀԱՍՄԻԿ. Այո: Բայց մյուս կողմից էլ ես ամեն բան հետաձգում եմ:
Ասում եմ Մոսկվայից հետո:

ԱՇԽԵՆՆ. Ինչու՞ Մոսկվայից հետո:

ՀԱՍՄԻԿ. Հիմա կամուսնանա՞նք, բայց նա կփոխվի, ես էլ կնստամ: Ըն-
տանիք, հոգս, և ամեն ինչ կցնդի: Վախենում եմ: Իսկ Մոսկվան
ինձ համար մեծ կյանքն է:

ԱՇԽԵՆՆ. Բայց դու մի՞թե լուրջ կասկածում ես, որ Արտաշեսը կփոխվի:

ՀԱՍՄԻԿ. Ո՞վ գիտե: Ո՛չ, իհարկե: Բայց, Աշխեն, Մոսկվան նրա համար
էլ մեծ կյանքն է: Թող նա՛ էլ ձգտի: Թող, Աշխեն, այսպես լավ է,
թարմ պահել ձգտումները: Եվ հետո՝ չգիտեմ, մի ներքին ձայն
ասում է. «Դեռ սպասի՛ր, սպասի՛ր»: Ո՞վ գիտե ինչեր կստա-
հեն... Թե... Ա՛խ, Աշխեն... ես մեծ սխալը թույլ եմ տվել արդեն...
ես չպետք է թույլ տայի նրան առաջ գնալ այդքան...

ԱՇԽԵՆՆ. Այո՞... Բայց և արդյոք ինչե՞ր պիտի պատահեն ձեր մեջ...
Թեև գիտե՞ս, դու հիմքեր ունես: Դիտե՞ս, ես կասեի... Բայց ոչ, թող-
նենք այդ:

ՀԱՍՄԻԿ. Ի՞նչ է, ի՞նչ է, ասա...

ԱՇԽԵՆՆ. Ո՛չ, ես այդ մտքով չէ... ո՛չ, ո՛չ...

ՀԱՍՄԻԿ. Չէ, ասա՛, ասա՛...

ԱՇԽԵՆՆ. (Նրան նայելով սուր հայացքով) Հասմի՛կ... Մի՞թե դու վստահ
ես, որ Արտաշեսը լուրջ է մոտենում քո... զգացմունքին...

ՀԱՍՄԻԿ. Միանգամայն: Ապա ի՞նչ, Աշխեն... Ապա ի՞նչ...

ԱՇԽԵՆՆ. Որ նա... լուրջ զգացմունք է տածում դեպի քեզ:

ՀԱՍՄԻԿ. Աշխեն՛ն, ինչպե՞ս ես համարձակվում այդ բաներն ասել ինձ...

ԱՇԽԵՆՆ. Ներիր, ես չեմ ուզում քեզ վիրավորել. բայց ես ուզում եմ քեզ
առաջարկել մի բան: Չէ՞ որ Արտաշեսը շատ բացասական կողմեր
ունի դեռ... Իհարկե, նա կարող է և մեծ գործիչ դառնալ: Բայց
սպասի՛ր, ուրիշ բան: Տարօրինակ է, որ դու Արամայիսի հետ կապ-
ված չես եղել կարծես: Եվ մի՞թե ճիշտ է դա:

ՀԱՍՄԻԿ. Մի՛ փորձիր զգացմունքներս: Ես նրա հետ չեմ կապվել: Ես
նրա հետ չեմ կապվել: Անձամբ ես, ինձ համար, ոչինչ չեմ սպասում
նրանից:

ԱՇԽԵՆՆ. Հասմի՛կ, նա հերոսություններ է արել: Դա քեզ անձամբ չի՞
գոհացնում:

ՀԱՍՄԻԿ. Չգիտեմ, չգիտեմ: Նա չէ համենայն դեպս այն մարդը, որին
առ որոնում եմ: Հիմա եմ հասկանում: Ես ունեմ իմ երազը ինչ-որ

նոր բարձր մարդու մասին: Եվ շեմ սիրում, որ խանգարում են ինձ
այդ երազել:

ԱՇԽԵՆ. Հասկանում եմ... Բայց Արտաշեսին էլ պետք է մի մարդ, որ
ուզդի նրան, և ես կարծում եմ, որ դու չես այդ մարդը...

ՀԱՍՄԻԿ. Ինչ ասացիր, Աշխեն... Ինչու՞ դու կարող ես՝ ես չեմ կարող...

ԱՇԽԵՆ. Ես շատացի, թե ես եմ այդ մարդը: Բայց... Նա պետք է զգաց-
մունք ունենա դեպի բեզ, որ զնա քո ճանապարհով: Նա պետք է սի-
րի բեզ...

ՀԱՍՄԻԿ. Իսկ բեզ... սիրո՞ւմ է...

ԱՇԽԵՆ. Խնչ... Ինչու՞ ես այդպես ասում... Ինչու՞ ինձ... Չգիտեմ:

ՀԱՍՄԻԿ. Չգիտե՞ս... Տեսա՞ր... Իսկ դա ի՞նչ նորություն էր...

Մտնում է Արտաշեսը:

ԱՐՏԱՇԵՍ. (Աշխենին) Լսի՛ր: «Պողպատաձուլման» հատորներից առա-
ջինը և երրորդը նախիր որտեղ են՝ բեր իսկույն:

ԱՇԽԵՆ. Ներքևի պահարաններումն է: (Գնում է):

ՀԱՍՄԻԿ. Գիտե՞ս, Արտաշես, Մոսկվայի կուրսերում պարապում են:
Ա՛խ, ինչպես խանգարեց այս անիծյալ պատերազմը: Հիմա մենք
ո՞վ գիտի որտեղ էինք: Մոսկվա, Լենինգրադ:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ա՛խ!

ՀԱՍՄԻԿ. Ես գրանո՞վ եմ ապրում: Խոստումդ կկատարես. հենց որ պա-
տերազմը վերջացա՞վ՝ իսկույն գնում եմք:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Կգնանք: Բայց նախ պետք է պատերազմը վերջանա:

ՀԱՍՄԻԿ. Կվերջանա: Դու միայն ինձ ասա, հաստա՞տ կգնանք Մոսկվա:
Եվ միասին, հասկանո՞ւմ ես:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Կդա ժամանակը՝ կխոսենք:

ՀԱՍՄԻԿ. Այո՞, այո՞, այո՞... Կմտնենք համալսարան, կգինվենք գիտությամբ և
կմտնենք մեծ գործերի մեջ: Ա՛յ բեզ մեծ կյանքը:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Մեծ կյա՞նք...

ՀԱՍՄԻԿ. Այնպե՞ս ուզում եմ գոնե երազել մեր անելիքների մասին: Դե,
ասա, կգնա՞նք հաստատ:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Այո՞, այո՞, այո՞... Բայց դու շատ լուրջ նշանակություն ես
տալիս ամեն տեսակ դատարկ բանի:

ՀԱՍՄԻԿ. Արտաշե՞ս, դարձյա՞լ կատակի ես տալիս այդ մասին խոսելիս:
Դու խոսիր մեր տպագալի մասին:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ախ, սիրելիս, նախ պետք է հաղթենք:

ՀԱՍՄԻԿ. Կհաղթենք:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Է՛հ, սկսվեց մի այնպիսի սկանդալ, որից ինչ դուրս կգա՝
չգիտեմ:

ՀԱՍՄԻԿ. ...Ինչպե՞ս ես այդ բաներն ասում ինձ...

ԱՐՏԱՇԵՍ. Լավ: Չեմ ասի այդպես: Կասեմ այոպես. եթե հաղթեցինք՝
կգնանք, չհաղթեցինք... դե այն է՝ չենք գնա:

ՀԱՍՄԻԿ. Արտաշե՞ս... Ի՞նչպես ես այդ բաներն ասում ինձ:

ԱՐՏԱՇԵՍ. (Կատակի ձևով) Ես չեմ ասում... Իրականությունն է ասում...
իրականությունն է ասում: Եթե չհաղթենք՝ ապա ի՞նչպես պիտի
հաղթենք:

ՀԱՍՄԻԿ. Այդպես մի՛ խոսիր, Արտաշես: Կհաղթենք: Մի՞թե կասկածում
ես: Անպատճառ կհաղթենք: Դու, իհարկե, կատակ ես անում: Բայց
մի՛ կատակիր: Այդպիսի բաների մասին կատակ չեն անի: Նու, ես
չեմ սիրում:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Չեմ կատակի: (Մտախոհ նայում է նրան) Դա!... Դա!

ՀԱՍՄԻԿ. Քեզ շատ են բամբասում, Արտաշես, շատ են շարախոսում:
Որովհետև դու հասարակ մարդ չես: Չեն հասկանում քեզ: Դու էլ
առա՛ջ արի, թիկունքի հերոսությունը ցույց տուր, թող տեսնեն,
դեհահատեն, զղջան իրենց նախանձի, նեղմտություն, շարության հա-
մար: Այո, Արտաշես, այնպիսի մի սխրագործություն արա, որ բո-
լորը զսպվեն:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Մոմենտը մոմենտ չէ: Պատերազմը շատ է զրկում միջոց-
ներից ու բաղաններից:

ՀԱՍՄԻԿ. Ինչ կուզի՝ լինի: Դու ո՛ւժ գործադրիր և հակառակ այդ բոլո-
րի՝ արա ինչ ասում եմ: Հերոսները մի՞թե ճակատումն են լինում:
Հերոսները ամեն տեղ են լինում:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Այդ, ասենք, ճշմարիտ է:

ՀԱՍՄԻԿ. (Ոգևորված) Այնպես չէ՞: Այո՛, այո՛: Ա՛խ, ինչ լավ կլինի,
ի՞նչ նշանավոր բան կլինի՝ եթե դու էլ դառնաս հերոս՝ թիկունքի
աշխատանքներում: Արտաշես, դու բարձր կուտուրայի մարդ ես:
Դու հրաշալի թափանցում ես ամեն գործի էություն մեջ: Դու բարձր
տեխնիկայի և գիտության մարդ ես: Դու հրաշքներ կարող ես գոր-
ծել: Քեզ սաղում է հրաշքներ գործելը: Դու նոր մարդ ես: Արա՛:

ԱՐՏԱՇԵՍ. (Մտախոհ) Դա. (Մտնում է Աշխենը և տալիս է երկու կտոր
գիր: Արտաշեսը քերքում է) Ոչ, այս գրքերում չկա: Մյուս հա-
տորները բիր: Կամ՝ սպասիր: Դու չես կարող: (Գնում է):

ՀԱՍՄԻԿ. Օ՛, չգիտեմ, չգիտեմ... Մի՞թե այդքան վատ է ճակատի դրու-
թյունը:

ԱՇԽԵՆՆ. Հասմիկ, մի՞թե քեզ համար պարզ չէ, որ Արտաշեսը շատ է շեղվել...

ՀԱՍՄԻԿ. Օ՛հ, մի՛ ասիր, մի՛ ասիր...

ԱՇԽԵՆՆ. Ի՞նչ, փոխանակ կարծիքդ փոխելու, փոխանակ Արամայիսին պաշտպանելու՝ դու դեռ հույսեր ունես Արտաշեսից:

ՀԱՍՄԻԿ. Ես ավելի և ավելի եմ հիմնավորվում այն կարծիքին, որ Արտաշեսը բարձր ունակութունների տեր մարդ է: Ես ավելի եմ սիրում նրան: Եվ... ավելի տանջվում... Թո՛ղ, Աշխեն, դու վերավորում ես ինձ... Ես քեզ հավատացնում եմ, Աշխեն, որ եթե նա կիրականացնի իմ առաջարկը՝ ես կպաշտեմ նրան: Ես նրա միջոցով ձգտում եմ նոր, բարձր կյանքի: Ես նրա մեջ տեսնում եմ... Ա՛խ... ուղում եմ տեսնել նոր մարդուն: Նրան այնպե՛ս սաղում է լինել այդ նոր մարդը:

ԱՇԽԵՆՆ. Դու երազում ես, Հասմի՛կ:

ՀԱՍՄԻԿ. Ա՛խ, այո՛, երազում եմ...

ԱՇԽԵՆՆ. Դու մի ճիշտ բան ասացիր մի տարի առաջ նրա կոստյումի մասին:

ՀԱՍՄԻԿ. Աշխեն, շե՛ս ամաչում: Ո՛չ, իսկը կուզես՝ կոստյումի մասին չէր, այլ նրա հավասարակշռած, դիսցիպլինյալ լինելուն՝ լինավորության մասին... Ա՛խ, Աշխեն, դու նրան շե՛ս ճանաչում:

ԱՇԽԵՆՆ. (Մտախոհ) Ո՞վ գիտե: Է՛, գործիս նայեմ: (Գնում է դեպի իր սեղանը) Ինչորէ՛ գուցե ամենից լավ ե՛ս եմ ճանաչում նրան և... գուցե...

ՀԱՍՄԻԿ. Ի՞նչ ասացիր:

ԱՇԽԵՆՆ. Ես Արամայիսին պաշտպանում եմ և... Արտաշեսին էլ ճանաչում եմ՝ թերևս ավելի լավ, քան դու...

ՀԱՍՄԻԿ. Գուցե և ճիշտ ես ասում: Բայց, դու մի բան թաքցնում ես ինձանից, Աշխեն, որ...

ԱՇԽԵՆՆ. Թաքցնելը... չեմ թաքցնում... բայց...

ՀԱՍՄԻԿ. Ո՛չ, ո՛չ, դու ինչ-որ բաներ ունես զաղտնի...

ԱՇԽԵՆՆ. Լսիր, գնանք: Գնանք արխիվից դոկումենտները հանենք: (Գնում են աչից: Մի փոքր անց ձախից մտնում է Արամայիսը: Անմիջապես աչից մտնում է Արտաշեսը):

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ահա, եկե՛ղ ես, հերոս: Շնորհավորում եմ և ուրախ եմ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Շնորհակալ եմ:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Да. Հետո՛, Ի՞նչ կասես: Դժվարություններ են: Հա՛:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Դժվարություններ են:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Դա, Հետո՞: Ի՞նչ պիտի լինի սրա վերջը: Ասենք՝ ի՞նչ հարց
Պարզ է:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ի՞նչն է պարզ:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Դժվարություններ են:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Դժվարություններ են:

Լուրջուն:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Լսի՛ր: Դու շարունակում ես գրգռիչ նամակներ գրել բանվոր-
ներին: Ի՞նչ է նպատակը:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Նպատակս պարզ է. նույնը ինչ որ առաջ:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Բայց կարծիմ ճակատում ժամանակ չպիտի լիներ գրադվել
թիկունքի մի այսքան հասարակ օբյեկտով: Այսինքն՝ չպիտի ներեր
ժամանակը: Բայց դու բավական ազատ ես ղեկավարումքներից, ըստ
երևույթին:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Կարծում եմ քեզ համար պարզ է, թե այդ ինչպես կարող
եմ ես ազատ լինել: Այնտեղ գործ կա բավականին, որ ազատ լինեմ:
Դրում եմ այնտեղ, որ ազատ լինեմ այստեղ...

ԱՐՏԱՇԵՍ. Այո՛, այո՛, ինչպե՞ս չէ: Իհարկե: Թիկունքը պետք է կապ
ստեղծի ճակատի հետ և այլն և այլն: Ծի՞շտ է:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Այո՛:

Լուրջուն:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Հետո՞... Ի՞նչպես պետք է լինի...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Դո՛ւ պիտի գիտենաս:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ես չգիտեմ՝ ի՞նչպես պիտի լինի...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Հը՞մ... և դու քեզ թույլ ես տալիս չգիտենալ աչդ...:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Համարձակվում եմ գիտենալ, որ առայժմ պարտվում եմք:
Աչքերդ մի՛ ոլորիր: Տեսնում ես:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Հետո՞:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Հետո էլ ի՞նչ: Առայժմ չենք հաղթում և վե՛րջ: Մերոնք նա-
հանջում են:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Այո՛:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Նահանջում են: Հասել են Կիսկովոզսկ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Այո՛:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Պետք չէր թույլ տալ...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Դիտե՛ս ինչ: Եկ խոստովանիր, որ դու ես նահանջում, ո՛չ
երկիրը:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ինչպե՞ս ես համարձակվում աչդ ասել ինձ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Դու գինոված չէիր խաղաղ ժամանակ և ահա նահանջում ես:
Եվ դու կնահանջես մինչև Վլադիվաստոկ, Բաքու, Իրան, բևեռները...
ԱՐՏԱՇԵՍ. Նո՛ւ, նո՛ւ, նո՛ւ... Դու շա՛տ առաջ գնացիր: Առաջարկում եմ
քեզ հասկանալ և ընդունել ի գործադրումն. ես չեմ հրամայել, որ
նահանջենք, դա իմ կամքը չէ, և եթե նահանջում ենք՝ իրադրության
հրամայական պահանջն է այդ: Ականջիդ օդ շինիր այս: Նու, ես պա-
րապ ժամեր չունեմ... (Վեր է կենում և շարժում անում դեպի դուրս):

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Սպասիր, ես չեմ եկել փլիսոփայելու:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ներիր, մոռացա: Զի՞ր կարելի հարցնել՝ ինչու՞ ես եկել: Եթե
գինվորական գաղտնիք չէ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Մի ոչ-գինվորական գաղտնիք կա: Բրիգադ եմ բերել ճա-
կատից բանվորների հետ հանդիպում ունենալու:

ԱՐՏԱՇԵՍ. (Դժկամ) Ե՞րբ է գալիս բրիգադը:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Մի փոքր հետո:

ԱՐՏԱՇԵՍ. (Լռաբյուռ) Ի՞նչ հարցեր եք դնելու:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Պարտավորություններ ճակատի և թիկունքի առջև, նաև
դատալների հարցը:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Դարձյա՞լ այդ հնազիտական հարցը: Ես թույլ չեմ տա:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ես կգնեմ այդ հնազիտական հարցը:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Դու խայտառակվել ես ուզում: Դի՛ր և տե՛ս:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Կտեսնե՞նք:

Հեռախոս:

ԱՐՏԱՇԵՍ. (Գնում է իր կաբինետը) Էսում եմ: Ի՞նչ: Ավա՞րիա: Զեմ
հասկանում: Ավա՞րիա: Ո՞ր ցեխում: Զգիտեմ դո՞ւր եք ինձ ծաղ-
րում, թե՞ ես եմ ցնդել: Թե՞ միասին ենք ցնդել: Պատերազմ է,
նրա՞ համար եք կոտրում մեքենան, որ այս բոսպիս ոչնչով չենք
կարող փոխարինել: Դամ տեսնենք... Սատանա՛ն տանի: (Գնում է:
Մտնում է Աշխենը):

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Բաբե, Աշխեն, հը, ինչպե՞ս ես:

ԱՇԽԵՆ. Էլ ինչպե՞ս ես հարցնում: Դրությունը լո՞ւրջ է, հը՞, Արամայիս:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Շա՛տ, սիրելի Աշխեն: Ի՞նչ եք անում այստեղ: Ի՞նչ կա:

ԱՇԽԵՆ. Նույնը, ինչ որ թողել ես:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ուրեմն այստեղ է՞լ են նահանջում:

ԱՇԽԵՆ. Ո՛չ: Ցավն այն է միայն, որ վհատվողները որքան էլ քիչ են,
բայց էլի ազդում են...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ինչու՞ են ազդում: Կոխվ դուրս եկողը պիտի կովի:

ԱՇԽԵՆՆ. Ակտիվը լավ է կովում: Ուղղակի կովում: Շատերը գործարանումն են քնում:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Իսկ դիրեկտորն ինչու՞ է թթվել:

ԱՇԽԵՆՆ. Դե այդ նրա բնավորությանն է: Եթե ոչ՝ նա ես աշխատում էի: Հասմիկից չես հարցնում...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Նախազգում եմ մի վատ բան...

ԱՇԽԵՆՆ. Վա՞տ...

Մտնում են Մարգարը, Տիգրանը, Գեղեճը, վարպետ Սիմակը, վարպետ Սահակը և Երեմը:

ԲՈՂՈՐԸ. (Միանգամից) Օ՛, բարով ես եկել, Արամայիս:

Գրկախառնվում են:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Բարե, տղերք ջան:

ՄԱՐԳԱՐ. Հը՛, դեղերտի՛ր, լավ է՝ շքանշանդ կարողացել ես փախցնել: Հետո՞, է՞ս ինչ բանի եք, էս ո՞ւր եք գալիս:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Գալիս ենք դեալու:

ՄԱՐԳԱՐ. Հա՛, էդ ուրիշ բան. լավ ճամփու կղնենք, ուրախ կաց: Բրի՛գադդ ո՞ւր է:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Կգա, դահլիճը պատրաստել տվեք:

ՏԻԳՐԱՆ. Հիմա կհավտքենք բանվորներին:

ՄԱՐԳԱՐ. Հետո՞: Լուրջ: Էս մինչև ո՞ւր եք գալու էսպես:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Մինչև ուր որ թույլ կտանք:

ՄԱՐԳԱՐ. Ասում ես՝ մինչև Ուրա՞լ: Ներողություն՝ Դերբենտ, Վոլգա: Նրանից դենը՝ ստո՞պ, սատանան տանի:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ես էլ եմ կարծում: Հիմա մեղ մնաց Ստալինը, պարտիան և սովետական ժողովուրդը: Բայց եթե դուք այսպես ուղտի ականջում քնեք՝ մինչև ձեր տրեստն էլ կգան:

ԳԵԴԵՈՆ. Քնած չենք, հարգելի Արամայիս:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ապա ի՞նչու տապալեցիք ճակատայինների առաջադրանքը:

ՏԻԳՐԱՆ. Տապալվից բանվորների մեծ խանդավառությունը ընդունած առաջադրանքն էլ ու դեռ իրենց կողմից դրած հանդիպականն էլ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Հետո՞:

ԳԵԴԵՈՆ. Հետո՞: Հանգամանքները խանգարեցին:

ՄԱՐԳԱՐ. Դիրեկտորը տապալեց. ասա՛՛ ու պրծիր:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Իմ հակառակին...

ԼԻՊԱՐԻՏ. Լավ, թողեք: Հիմա ինչպե՞ս եք պատկերացնում հանդիպումը: Քանի բանակայինները չեն եկել՝ սկզբից համաձայնեցնենք դիրեկտորի հետ՝ եղնելով տրեստի իրական հնարավորություններից:

ԳԵԴԵՈՆ. Իհարկե: Հո չենք կարող գլխներիցս վեր ցատկել: Պատե-
րազմ է:

ԵՐԵՄ. Հենց պատերազմ է, որ պիտի ցատկենք:

ԳԵԴԵՈՆ. Տատկիր: Մի չնչին տրեսառ. ի՞նչ նշանակություն ունի:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ամեն մարդ գրոհում է իր բաժին մի չնչին «տրեստից»:

ՏԻԳՐԱՆ. Դու լավ ես բռնացրել: Դի՛ր ղեկավարության հարցը:

ԳԵԴԵՈՆ. Դե բավական է. էլի մի՛ սկսեք հին դարձանները քամուն
տալը:

ՄԱՐԳԱՐ. Լա՛վ, լա՛վ, կխոսենք հավաքույթում: Դարձան չէ, պայ-
քար է:

ԳԵԴԵՈՆ. Դե՛ն շարտիր, գնա: Աղջկա պատմություն է: Պատերազմ է,
ամո՛թ է վերջապես:

ՏԻԳՐԱՆ. Այո՛, այո՛, Արամայիս, բանվորները խոսում են, դուրս է գա-
լիս, որ իսկապես ինչ-որ աղջկա համար է ձեր կռիվը, մեջտեղը
բան չկա:

ՄԱՐԳԱՐ. Է՛, ի՞նչ կապ գործի հետ:

ԳԵԴԵՈՆ. Մեծ կապ: Երբեմն հասմիկները շատ մեծ կապ են ունենում
գործերի հետ:

ՏԻԳՐԱՆ. Աղջկա բամբասանքից վատ բան չկա: Կեղտոտվում է գործը:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ես մի բան պիտի խնդրեմ, սիրելի Տիգրան, և շատ խո-
նարհաբար:

ՏԻԳՐԱՆ. Տա՛սը հրամայիր, Արամայիս ջան:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Նախ՝ դեմ շարտիր այդ գոհհիկ բառը «աղջիկը», ապա ես
աղջկա համար չէ, որ եկել եմ. պարզ է կարծեմ, թե ինչ վիճակ է
այս րոպեիս, և վերջապես դա՞ ինչ խոսք է, թե «կեղտոտվում է
գործը»: Այդ ո՞ր օրվանից է մի մարդու զգացմունք կեղտոտում մի
հասարակական գործ:

ՏԻԳՐԱՆ. Բայց պատերազմ է, հասկանո՞ւմ ես, ի՞նչ զգացմունքի ժա-
մանակ է, վերջապես հենց պատերազմին պետք է զոհես զգաց-
մունքը:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Նու, գիտե՞ս, անխուսափելի պատերազմին ֆիզիկապես
կարող եմ գոհել միլիոնավոր մարդկանց, ինձ էլ հետը, բայց ոչ
մի բանի չեմ գոհի այդ միլիոններից և ոչ մեկի բարոյական իրա-
վունքը՝ սերը: Եվ հարգելի ընկերներ, ես մի «աղջկա» չէ, որ հե-
տապնդում եմ, այլ մի բազաբացու, մարդու, որի հոգին այլան-
դակում են:

ԳԵԴԵՈՆ. Քո ի՞նչ գործը...

ՏԻԳՐԱՆ. (Բարկացած) Ճիշտ է ասում: Հիմա այս յոթը քարի արանքում աղչկա պատմութիւնը պետք է մեջ ընկնեն, ամեն բան շինեն շիլաշփոթ:

ԳԵԴԵՈՆ. Այո՛: Պատերա՛ղմ է վերջապես:

ՄԱՐԳԱՐ. Ա՛յ ինչ խելոք խոսեցիք, ա՛յ ինչ խելքներդ կսիրեմ: Որ պատերաղմ է՝ շսիրե՛նք: Դատարկ բաներ եք ասում: Դատարկագոյն: Պատերաղմը իր տեղը, սա՛ իր: Մի բան էլ հնարել են. անձնական, հասարակական: Տո հասարակութիւնն էլ մենք ենք, անձնավորութիւնն էլ մենք:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ընկերնե՛ր, ես գործի համար եմ եկել: Եկել եմ տրեստին պարտավորութիւններ առաջագրելու ճակատի և թիկունքի համար: Ես կամենում եմ միաժամանակ պարզել, թե ինչո՞ւ չեն կատարվել պարտավորութիւնները գյուղատնտեսութեան գծով:

ԳԵԴԵՈՆ. Ահա: Աղջիկը թողեց՝ անցավ գյուղատնտեսութեան: Դե ասա դիրեկտորի հակառակորդն ես, եկել ես կովեղու նրա հետ: Ա՛յ ինչն է վնասում տրեստի գործերին:

ՄԱՐԳԱՐ. Եռուդա: Ապրում ենք Երկրի համար է՛լ, պարտիայի է՛լ, սիրո է՛լ: Սատանա՛ն տանի, պատերաղմն էլ կպատերաղմենք, սերն էլ կսիրենք:

ՏԻԳՐԱՆ. Դեռ մի Գերմանիային հաղթի՛ր:

ՄԱՐԳԱՐ. Տո Գերմանիայի՛ն էլ կհաղթենք, Հասմիկի՛ն էլ, ձեր բոլոր անձնականի՛ն էլ, սատանա՛ն տանի: Գնա՛նք, դահլիճը պատրաստենք: Հրեա մարտիկները կգան: (Գնում են բացի Արամայիսից և Աշխենից):

ԱՇԽԵՆ. Տե՛ս Հասմիկին, խոսիր հետը, ճանապարհ ցույց տուր: Բայց, իհարկե, այնպես, որ չդինես քո դեմ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Այո՛: Եվ ես միանգամայն հավատացած եմ, որ առանց ինձ էլ նա հիմա փոխված կլինի և այդ մարդուն ճանաչած:

ԱՇԽԵՆ. Բայց տե՛ս, խոսի՛ր:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Բայց տեսնո՞ւմ ես Աշխեն, ինչպես են դռնհկացնում այս բանը: Սիրելի Աշխեն, դու լավ մտածո՞ւմ ես այս մասին:

ԱՇԽԵՆ. Միանգամայն: Ես քաղքենուհի չիմ: Ես կգնամ կուղարկեմ նրան: Ես արխիվումն է: (Գնում է: Բեմը մնում է մի բոլակ պարպ: Մըտնում է Հասմիկը: Ես մի պահ կանգ է առնում, ապա փակելով երկու դռները՝ առաջ է գալիս):

ՀԱՍՄԻԿ. Բա՛րե, Արամայիս:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Բա՛րե:

Լուսիւն:

ՀԱՍՄԻԿ. Հետո՞: Ծանր է վիճակը:
ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ծանր:

Լուսրջուն.

ՀԱՍՄԻԿ. Կհաղթենք:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Զգիտեմ:

ՀԱՍՄԻԿ. Ինչպե՞ս շղիտես: Իհարկե կհաղթենք:

Լուսրջուն:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Տեսնենք: Երևի:

ՀԱՍՄԻԿ. Ի՞նչ, կասկածո՞ւմ ես:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Խնդիրը միայն կասկածե՞լն է:

ՀԱՍՄԻԿ. Բայց վերջը՝ կհաղթենք:

Լուսրջուն:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Այսինքն՝ ո՞վ է ասում, թե անպատճառ կհաղթենք: Ամենին էլ չենք հաղթի, եթե... այդ թո՛ղ, այդ թո՛ղ... դեռ թող այդ... Դու մոռացե՛լ ես ամեն բան: Ամեն բան մոռացել ես: Դու այնպես անարդար վարվեցիր իմ դեմ: Եվ այժմ էլ դա ի՞նչ ձև է, շարտված խոսք՝ Հասմիկ, «կհաղթենք» է՞... Ֆուտբոլ է, ի՞նչ է... Ես կարծում էի փոխված կլինես, լսելով մեր ճակատայինների պահանջները, տեսնելով դիրեկտորի բյուրոկրատիկ վերաբերմունքը դեպի պատերազմը, և ինձ ձեռ կոնկրետ օգնություն...

ՀԱՍՄԻԿ. Անհիմն մեղադրանքներ էին դրանք, քո կազմակերպած գործը: Եվ հիմա էլ չեմ հասկանում... Ասա, ինչու՞ ես եկել:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ի՞նչպես թե ինչո՞ւ: Եկել եմ ճակատի պահանջները դնելու թիկունքի առջև:

ՀԱՍՄԻԿ. Այո՞, դարձյալ հույն դիրքը բռնես Արտաշեսի դեմ, ինչպես ճակատից գրգռում էիր բանվորներին նրա դեմ: (Լուսրջուն) Եթե այդ չլինե՞ր...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ի՞նչ կլինե՞ր՝ եթե այդ չլինե՞ր...

ՀԱՍՄԻԿ. Շատ և շատ ուրիշ կերպ կլինե՞ր մեր հարաբերությունը... Ի՞նչ ես նայում... Ես հո մարդ եմ... Ես հո ունեմ իմ ներքին... Լավ, թողնենք:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Թողնենք...

ՀԱՍՄԻԿ. (Փոփոխվելով) Մեր հարաբերությունները փչացան նրանից, որ դու սկսեցիր անհիմն հարձակումներդ Արտաշեսի դեմ, վիրավորեցիր նրան, դառնացրիր ինձ: Եթե այդ չլինե՞ր...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. (Հագիլվ պահելով հուզմունքը) Եթե այդ չլինե՞ր... Բայց մի՞թե անհիմն էին իմ հարձակումները, Հասմի՛կ... Եվ հիմա էլ ի՞նչ կարող եմ անել...

ՀԱՍՄԻԿ. Դու եկել ես կովելու նրա դեմ: Մի՛ կովիր նրա դեմ: Թո՛ղ գրժտությունը:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Սա գժտություն է, սա պայքար է:

ՀԱՍՄԻԿ. Նու, նշանակում է ոչինչ չի փոխվել մեջդ: Նույնն ես՝ անհաշտն ու կոպիտը...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Հասմի՛կ:

ՀԱՍՄԻԿ. Այո՛, չես նկատում որ կոպիտ ես... Դու այնպես անվանար-կեցիր այդ մարդուն...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ոչնչացնել կարելի է՝ նայած ինչ մարդ է:

ՀԱՍՄԻԿ. Եթե այդ չլինե՞ր... Ես անգամ հիմա կարող եմ վերականգնել մեր մտերմությունը, եթե դու ետ կենաս այդ մարդուն հալածելուց: Ահա քեզ պայման եմ դնում: Գնա հաշտվիր նրա հետ, ազնվորեն ներողություն խնդրիր և...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ուրեմն դու ինձ դեռ չես ճանաչում...

ՀԱՍՄԻԿ. Ճանաչո՞ւմ եմ: Դիտե՛մ: Չես անի...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ներողություն խնդրել նրանի՛ց... Հասմի՛կ, դու պետք է սթափվես, պետք է թողնես այդ մտրդուն, դու պետք է միանաս ինձ և պայքար մղես նրա դեմ... Հասմի՛կ, կրկնում եմ, թո՛ղ նրան. վնասակա՛ր մարդ է նա:

ՀԱՍՄԻԿ. Դու ստո՞ւմ ես, չարախոսո՞ւմ ես: Ինձ խորապես վիրավորում է հենց քո այդ անարդա՛ր, գռեհի՛կ, չա՛ր հալածանքը, քո այդ կո՛ւյր կիրքը մի նվիրված աշխատողի դեմ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Դրանում խոր համոզվա՞ծ ես...

ՀԱՍՄԻԿ. Խորապես և խորապես: Նա հավասարակշռված, գործնական մարդ է: Նա մարմնացած կուլտուրա է, բարձր սկզբունքների տեր մարդ: Նա քիզանից հազար անգամ ճիշտ է ըմբռնում սկզբունքները, և դու նախանձում ես նրան:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Է՛հ, փոխադարձություն, հաշտություն չի կարող լինել մեր մեջ, երբ մենք այսքան իրար հակառակ ենք կանգնած մեր ընդհանուր գործի մեջ: Լսի՛ր, համոզվիր, որ նա վնասակար մարդ է, բաժանվիր նրանից և այն ժամանակ մենք կմտերմանանք նորից:

ՀԱՍՄԻԿ. Երբեք չեմ բաժանվի նրանից:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ես չեմ հասկանում այդ կապվածությունը, չեմ հասկանում, սպանիր թեկուզ:

ՀԱՍՄԻԿ. Ինչու՞, չի՞ կարող մարդ մտքուր, ազատ սեր տածել դեպի մի աղնիվ մարդ: Ինչու՞ ես ճնշում իմ զգացմունքները: Այո՛: Մի՞թե ես ազատ չեմ տնօրինելու իմ բախտը: Թեկուզ քնկնելու:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Նու, դիտե՛ս, մենք այն նպատակով շենք կռվում ազատության էօիվը այնտեղ, որ ճնշենք մարդկանց զգացմունքների ազատությունը այստեղ: Ազատ ես: Դեմ շարունակի՛ր տնօրինելու բախտդ ե... քնկնելու... «Ազատություն»...

ՀԱՍՄԻԿ. Քո մեջ դեռ վառվում է հին, սև կիրքը:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Հասմիկ, մի՛ գրպարարիր...

ՀԱՍՄԻԿ. Դու՞ ես գրպարատում: Ոչ մի սրբություն չկա քեզ համար: Նրեի կարևոր պոստը չքել, ուղղակի մարտը չքել՝ եկել ես հաշիվ տեսնելու մի անմեղ մարդու հետ: Ի՞նչ փորրություն, զզվելի՛ վրեժխնդրություն:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Հասմի՛կ, չափը մի՛ անցնիր:

ՀԱՍՄԻԿ. Ես իմ կյանքը կգոհեմ ե կապաշտպանեմ այդ մարդուն:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Աչքքան որ սերտ կապված ես նրա հետ...

ՀԱՍՄԻԿ. Չգիտեմ: Մի՛ խոսիր աչդպես: Տես է, Հայրենական պատերազմ է, ինչ մեծ գործեր են կատարվում ճակատում, իսկ սա ի՞նչ ճանապարհներով, ի՞նչ մոմենտի, ի՞նչ ստոր վրեժի անձնական գործերով է զբաղված: Չհամարձակվե՛ս ինձ մոտ խոսել աչդպես:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Հասմի՛կ, եղիր գոնե այնքան աղնիվ, որ աչդպես մի չաբախոսիր:

ՀԱՍՄԻԿ. Չեմ չաբախոսում: Մի՞թե քեզ չի զբաղեցնում այն մեծ գործը, որով զբաղված է համայն երկիրը:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Չաբախոսում ես ինքդ: Դու ստոր մտքեր ես դնում ճակատից եկած մի մարդու մեջ, մինչդեռ այստեղ ինձ վրիժառու մի դայ-թակեիչ քեզ տանում է դեպի այլանդակություն:

ՀԱՍՄԻԿ. Ամո՞թ քեզ, որ այն մարդու մտքուր, բարձր մի զգացումը կռում ես այլանդակություն: Դու իմ պատճառով, զղվելի խանդից կուրացած՝ վարկաբեկում ես մի աղնիվ, կրկնում եմ, աղնի՛վ մարդու, ինտրիգում նրան ե բայցբայում տրեստի գործերը: Խանդը խանգարում է քեզ տեսնել նրա մեծությունը:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Շա՛տ գեղեցիկ: Ես կմերկապնեմ այդ «մեծությունը», ե դու կտեսնես, թե ո՞վ է նա իր ցիպ-մերկությունը:

ՀԱՍՄԻԿ. Անդո՞ւր սպառնալիք:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ինձ պատերազմը խանդարեց: Բայց ես հույս ունեմ, կվերադառնամ ե առածս կանեմ:

ՀԱՍՄԻԿ. Անդո՞ր սպանուալիք:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Հասմի՛կ, ես կանե՛մ այդ... Կանե՛մ այդ, Հասմիկ...

ՀԱՍՄԻԿ. Դե հիմա դու հանդես եկ բանվորների և քո բրիգադի հանդիպման և տես: Ստո՞ր զրպարտիչ: Ստո՞ր զրպարտիչ: Դրա համար ես եկել ճակատից: Դեղերտիր և ուրիշ ոչինչ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Դու խելագար ես և հիմար կին... Անմի՛տ... (Ներս եմ մըտնում Աշխենը և Մարգարը և գարմացած նայում):

ՀԱՍՄԻԿ. Հեռացի՛ր, գնա՛ այստեղից... Խնդրում եմ... Գնա՛...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Նո՛ւ, խմացիր, որ սա հասարակական վայր է: Դո՛ւ գնա, եթե ցանկանում ես: (Աշխենը մտնում է Արամայիսի քնը և տանում դիմացի կարիքները):

ՄԱՐԳԱՐ. Չեղա՛վ, չեղա՛վ... Սա ի՞նչ բան է... բեղ պարզ պիտի առեմ, Հասմիկ, լավ չես անում կյանքդ Արամայիսի ջիգրու կապելով էդ Արտաշեսի հետ:

ՀԱՍՄԻԿ. Ընկե՛ր Մարգար, ինձ բամբասում ես:

ՄԱՐԳԱՐ. Ձէ, անուշ ջան, ինչու՞ պիտի բամբասեմ: Դու ազատ ես, ում ուղում ես՝ ընտրիր: Բայց լավ չես ընտրել:

ՀԱՍՄԻԿ. Սիրելի ընկեր Մարգար. իսկը կուզես՝ ես ոչ սքի չեմ ընտրել և դեռ ես ինքս էլ չգիտեմ ի՞նչ եմ ընտրել և ինչ եմ հիմա...

ՄԱՐԳԱՐ. Ապա՞... երբ սրտիդ ճամփով չես գնում՝ կմոլորվես:

ՀԱՍՄԻԿ. Է, ի՞նչ ելինի՛ կլինի: (Որոնելով սեղանի վրա) Ու՞ր են թղթերը: (Քաշում է արկղը և հանում մի քույր և մի գիրք՝ նեղանում է: Մարգարը նետկում է նրան և գնալով ձախակողմյան սենյակը՝ դուռը պինդ փակում է: Արամայիսը ներս է գալիս, նրան նետկում է Աշխենը):

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Տեսնո՞ւմ ես ինչպես են այլանդակում մարդու զգացումն ու ձգտումները: Ես գործի համար եմ եկել: Գործը չպետք է բամբասվի: Հիմա ես ինչպե՞ս անեմ: Աշխեն, չգիտես ո՞րքան տանջալից է, երբ հարկադրված ես լռել, երբ ստով ծածկում են ճշմարտությանը: Դե իհա՛րկե, ճակատ է, կովում ես, քաղցր է զգալը, որ միլիոնների հետ նաեւ մի մտերիմ սիրտ ունես այստեղ: Խեղուղ մեռնես՝ կարծես թե մեռակ չես մեռնում այս գործում: Ընկերով ուրախ է մահը: Ես չեմ կարող ոչ մի ում գործադրել նրա հոգու վրա: Ինքնակամությունն է սիրո հաճույքը: Եվ իրավունքը: Է՛, ես նրան լավ եմ հասկանում: Նա որոնում է մեծ կյանք և կարծում է, թե դա կգտնի այն մարդու մեջ: Գոնե գտնե՛ր: Ցավալին այն է, որ հենց այդ մարդու մեջ է, որ չկա ոչ մի մեծ կյանք, այլ կա մի փոքրիկ,

լղբճուկ կյանք: Նա ինձ վիրավորեց խորապես, նա ինձ վշտացրեց ավելի շուտ: Բայց ես զգում եմ, որ նա այն չէ, ինչ երեցնում է: Նա իր հոգու խորքում լավ մարդ է: Է՛, Աշխեն, նա շատ հմայիչ ընկեր էր, ազնիվ հոգի: Միայն հիմա մոլորված: Ես վախենում եմ ընկնի: (Աշխենը նշանակալից նայում է նրան) Ինչու՞ ես այդպես նայում ինձ:

ԱՇԽԵՆ. Ոչի՞նչ...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Իմ զգացումը չէ միայն, որ մղում է ինձ նրա ազատագրման, այլ ավելի մեծ բան՝ մեր դործը: Աշխեն, նա կարող է շատ պիտանի լինել գործին: Եվ ինչպե՞ս կհամարձակվեր նա այնպիսի խոսքեր ասել ինձ: Դա այն քայքայված մարդու խոսքերն են: Ի՞նչ հրեշավոր հմայք, ի՞նչ մոլորեցում: Այդ մարդը ուղղակի արատավորում է իմ ամենամիլիարդական զգացումները: Նա արատավորում է մի ազնիվ աղջկա: Արատավորում է մարդուն: Նա այդ անում է ի՞մ հակառակիս: Ի՞մ հակառակիս ալլանդակում է այդ աղջկա բարոյական դեմքը, փշացնում զգացումները, դատարկում հոգին: Ի՞նչպես չմերկայցնես այդ մարդու ալլանդակությունը, շտապես մեր շրջապատը այդ կեղտից: Է՛հ, գնանք, գնանք այն դաշտերում վճռենք համաշխարհային խնդիրներ, որ սրանք էլ իրենց հերթին դան վճռեն մեր անձնական նվիրական խնդիրները: (Միծաղում է) Այո, ճիշտ եմ ասում: Այնտեղ է ծոված ամեն բան, այնտեղից էլ պիտի շտկենք ամեն բան:

ԱՇԽԵՆ. Արամայիս, ի՞նչ է վերջապես քո պահանջը այս նեղ վիճակին: Տեսնում ես՝ ամեն բան խառնվել է իրար:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ծշմարիտ ես ասում: Բայց շատ վիրավորական է, որ քո սրտի նվիրական մարդը դառնում է խաբեություն զոհ և քո թշնամին:

ԱՇԽԵՆ. Արամայիս, թող այդ ձեռք: Դու Հասմիկի հետ, նաև Արտաշեսի հետ, կասեմ, այլ կերպ վարվիր:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Այսինքն կատարեմ նրա կապրիոլը և հաշտվեմ Արտաշեսի հետ: Թողնեմ, որ նա տրեստը քայքայի՞:

ԱՇԽԵՆ. Ոչ իհարկե: Բայց չէ՞ որ դու... սիրում ես նրան... խոստովանվիր, և շատ... զգում եմ...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. (Լռում է):

ԱՇԽԵՆ. Այդպես խորը կապված ես և այդքան խիստ էլ պայքարում ես նրա դեմ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ճակատագիրս է: Նա իմ առաջին զգացմունքն է, է՛ր... Բայց գործն էլ իմ զգացմունքն է, Աշխեն: Առանց գործի իմ կյանքը

իմաստ չունի: Իսկ հիմա իմ զգացմունքը, է՛հ... կխլացնենք երևի մի կերպ:

ԱՇԽԵՆ. Եվ ո՞վ կհավատա:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. (Լուսլուս) Մի՛ հավատա: Լա՛վ ես թափանցում իմ հոգին: Աշխեն, ինձ վիճակվեց մի տարապայման տանջանք, որ քո զգացումների էակը քո գործի հակառակորդն է: Դու ասում ես հաշտվիր: Դա նշանակում է՝ հաշտվել նրա մտքերի հետ: Դա նշանակում է գիտաթափվել: Կարո՞ղ է նա սիրել մի այդպիսի թուլամորթի: Կարո՞ղ եմ ես սիրել մի այդպիսի զիջող հոգու: Ո՛չ:

ԱՇԽԵՆ. Բայց դարձյալ և դարձյալ կասեմ, փորձիր համոզել նրան:
Լուսլուս:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Է՛, ես գնամ ակումբ:

Հեռանում է:

Մտնում է Հասմիկը, ձեռին ինչ-որ քղբեր, որ դնում է սեղանի վրա:

ԱՇԽԵՆ. Հասմիկ, ինչու՞ այդպես վարվեցիր Արամայիսի հետ: Ինչպե՞ս կարելի էր...

ՀԱՍՄԻԿ. Ոչ, ոչ, մի՛ խոսիր: Չեք ճանաչում, չեք գնահատում մարդուն, բամբասում եք միայն: Փոխանակ կոնկրետ օգնելու նրան, որ նա պայքարի իր հակառակորդների դեմ...

ԱՇԽԵՆ. Հասմիկ, ի՞նչ է պատահել քեզ, ինչու՞ ես այդպես խոսում:

ՀԱՍՄԻԿ. Ապա ինչու՞ է շարախոսում, զրպարտում մի իդեալական, պաշտելի մարդու:

ԱՇԽԵՆ. Մի քիչ հանգի՛ստ խորհիր, Հասմիկ, ինչու՞ պիտի շարախոսի: ՀԱՍՄԻԿ. Լավ, մի պաշտպանի: Դու միշտ կարծես վատաբանում ես Արտաշեսին և պաշտպանում Արամայիսին:

ԱՇԽԵՆ. Եու, ասենք այդքան էլ ճիշտ չես ասում...

Մտնում է Ներսիկը՝ զինվորական համազգեստով: Կրծքին շքանշան: Նա նիսաբաժ է և տանջված դեմք ունի: Սակայն աչքերը ժպտում են և եռանդուն:

Նրան տեսնելուն պես Հասմիկն ու Աշխենը դեմ են վազում:

ԱՇԽԵՆ. Վա՛յ, Ներսիկը, Լուսիկը...

ՀԱՍՄԻԿ. Եկա՞ր, Ներսի՛կ, Լուսի՛կ... (Դրկախառնվում են):

ՆԵՐՍԻԿ. Միշտ հույս ունեի, որ կտեսնվեմք:

ԱՇԽԵՆ. Իհարկե, իհարկե:

ՆԵՐՍԻԿ. Է՛հ, ինչպե՞ս եք, ի՞նչ եղաք, ի՞նչ եք անում:

ԱՇԽԵՆ. Մենք մեր տեղն ենք. դո՛ւ պատմիր:

ՆԵՐՍԻԿ. Մենք... շարժվում ենք: Եվ թվում է ո՛չ այն կողմը, ուր հարկավոր էր...

ԱՇԽԵՆ. Կգա և հակառակ շարժումը:

ՆԵՐՍԻԿ. Կգա իհարկե... և իհարկե, ո՛չ այնպես, ինչպես կցանկանան պարոն ֆաշիստները, բայց առայժմ...

ԱՇԽԵՆ. (Լուսիկին) Դու ասա, դու, ինչպե՞ս ես, ինչ էիր անում ճակատում:

ԼՈՒՍԻԿ. Ոչինչ, միրավորներ էի ազատում: Իսկ դուք ի՞նչ եք անում այստեղ:

ԱՇԽԵՆ. Մենք վիճում ենք, Լուսիկ ջան:

ԼՈՒՍԻԿ. Այդ վեճերը պետք է թողնել, որովհետև պատերազմի ժամանակ լավ չեն վեճերը:

ԱՇԽԵՆ. Այո, բայց ինչպե՞ս անենք, որ չվիճեն:

ԼՈՒՍԻԿ. Գիտե՞ք ինչպես պիտի աներ: Ես ձեզ ասեմ: Բոլորովին մի վիճեր: Ուղղակի աշխատեցե՛ք: Այդպես կհաջողվի: Ուրիշ ոչինչ:

ԱՇԽԵՆ. Կաշխատենք: Լավ, հետո, ասա, ինչպե՞ս է, դժվա՞ր է այնտեղ:

ԼՈՒՍԻԿ. Դժվար է, իհարկե: Շատ էս հոգնում: Բայց հաղթելուց հետո կանցնի: Հիմա այսպես է. մենք հաճախում ենք: Հետո կհարձակվենք: Եվ հետո կհաղթենք:

ԱՇԽԵՆ. Լավ հեշտ-հեշտ ասում ես:

ԼՈՒՍԻԿ. Այսինքն՝ ինչպե՞ս պիտի լինի քո կարծիքով: Զէ՞ որ մենք պիտի հաղթենք: Վա՛յ, այդպես չէ՞:

ԱՇԽԵՆ. Այդպես է, այդպես, սիրելի Լուսիկ: Հետո՞: Վախենո՞ւմ էիր իսկի:

ԼՈՒՍԻԿ. Ո՛չ, ի՞նչու պիտի վախենայի: Գիտե՞ք ինչպես է: Գնդակները հո բոլորը ինձ վրա չէին գալիս: Նրանք գալիս են ու իրենց համար անցնում են: Իհարկե, եթե դիպչեն՝ մարդը սպանվում է: Իսկ երբ չեն դիպչում, բոլորովին չեն սպանում: Ա՛յ, ինչպես հիմա:

ԱՇԽԵՆ. (Խաեղադատելով) Լսի՛ր, դմբուհի, լսի՛ր չէ՞ որ, ա՛խ... Լա՛վ, Լա՛վ, ջանիկս... Լա՛վ, հետո... (Ջերմ համբուրում է նրան):

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ԱՐԱՐ ԵՐԿՐՈՐԴ

(ՊԱՏԿԵՐ ԵՐԿՐՈՐԴ)

Գործարանի ակումբը:

Երևում են բեմը կողքից և դահլիճի առաջին մասի նստաբանները:

Հավաքույթ է: Ռեմում նստած են նախագահող Մարգարը, Արտաշեսը, Արամայիսը և մի երկու այլ աշխատողներ: Դահլիճի առաջին մասում՝ Երեմը, Տիգրանը և այլ բանվորներ: Նրանց հետ են նաև կարմիրքանակայիններ, ներսիկը և Լուսիկը:

Վարագույրը բացվում է ծափահարություններով:

ԼԻՊԱՐԻՏ. Դե՛, ընկերներ՛ր, դուք պետք է իսկույն մեկնեք ճակատ: Ձեր նակաղը մեզ՝ ամեն ինչ ճակատի համար՝ ընդունում ենք, պատրաստ ենք մեր ուժերը, անգամ կյանքը, դնելու հաղթության գործի մեջ: Մեր նակաղը ձեզ՝ ոչնչացրեք թշնամուն իր բնի մեջ:

Մափահարություններ:

ՄԱՐԳԱՐ. Ճակատայինների կողմից խոսք ունի սերժանտ ընկեր Ոսկանյանը:

ՍԵՐԺԱՆՏ

ՈՍԿԱՆՅԱՆ. (Բարձրանում է բեմ: Բուռն ծափահարություններ) Ընկերներ՛ր, ես՝ կարճ: Ընկերներ՛ր, ձեր քաջալերական խոսքը և օգնության խոստումը ողևորիչ է մեզ, ճակատայիններիս համար: Մենք զգում ենք, որ թիկունքը ևս իր դիրքերից մարտ է մղում թշնամու դեմ: Կովեցե՛ք դուք ևս մեզ հետ, ընկերներ, և նույն հույսը ունեցեք նաև մեզանից: Ձեզ հետ միասին կհաղթենք թշնամուն: Ձեր նակաղը կտանենք ճակատայիններին: Կեցցե՛ մեր անպարտելի Հայրենիքը: Կեցցե՛ մեր հզոր թիկունքը: (Բուռն ծափահարություններ):

ՄԱՐԳԱՐ. Խոսք ունի բանաստեղծ լեյտենանտ ընկեր Ներսիկը:

Բուռն ծափահարություններ:

ՆԵՐՍԻԿ. Ընկերներ՛ր, ես իմ խոսքը ամփոփել եմ մի բանաստեղծության մեջ: Թույլ տվեք այն կարդալ այստեղ: (Մափահարություններ):

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. Խնդրում ենք, խնդրում ենք:

ՆՏՐՄԻԿ. Այսպէս ուրեմն: (Կոկորդը մաքրում է և սպասում կառարկալ լուսըլան):

Մենք նահանջում ենք: Այսպէս բախտը նենգ
Բերեց բերմունքը, որ մենք նահանջենք:

Բայց ոսոխները թող չուրախանան.—

Մեր այս նահանջի թշուր երևույթում

Այնպիսի դաժան սարսափ ենք նյութում,

Որ պիտի ցնցի աշխարհը համայն:

Մինչև Ստալինգրադ, մինչև Վոլգա գետ,

Մինչև կայծքարի պա՛տը Կովկասի:

Ահա սահմանը: Ո՛չ մի քայլ էլ ետ:

Այդտեղից այն կողմ

Երկուսի համար հողն է անողորմ,

Հողն է օրհասի:

Զի՛ տա թշնամուն ոչ մի հաղթանակ,

Զի՛ տա նաև մեղ գերեզման իր տակ:

Ո՛չ մի քայլ էլ ետ,

Ո՛չ մի քայլ էլ ետ,

Կռած է այնտեղ

Վճիռը ահեղ:

Կկանգնե՛նք ի մահ,

Կտանք պատասխան «դեպի Ստալինգրադ»

Ոսոխի այս շար նշանաբանին

Մեր մարտակոչով՝ վե՛ր, դեպի Բեռլի՛ն:

Բու՛ն ծափահարություններ, ձայներ. «Կեցցե՛ մեր հերոսական,

բաջարի կարմիր բանակը»:

ՄԱՐԳԱՐ. Վերջին խոսքը պատկանում է շքանշանակիր լեյտենանտ ընկեր Սրամայիսին: (Բու՛ն ծափահարություններ. ձայներ. «Կեցցե՛ մեր հաւաքատ, անձնվեր ընկեր Արամայիսը»):

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ընկերնե՛ր, Զազիր Ֆաշիզմը լցվում է մեր երկիրը, և երկիրը ճակատալիններին պարտադրում է հաղթել թշնամուն: Կանեկք, ընկերներ: Թույլ չենք տա թշնամուն երկար պղծելու մեր սրբազան հողը: Մենք այստեղ, ընկերներ, փոխադարձ խոստումներ տվինք: Այդ պետք էր: Սակայն մի բանով ճակատալիններս հեռանում ենք ոչ այնպես քաջալերված, ինչպես արժանի էր այս մոմենտին: Ընկերնե՛ր, չընկենք մեծ խոսքերի ետևից: Տրեստի կոլեկտիվը պարտավորություն վերցրեց ռազմական պատվերներից դուրս՝ երեք հա-

դարական դետալներ տրակտորների և ավտոների համար և այլ գյուղ-գործիքների մասեր: Սա պետք է իրագործվի, ընկերներ՝ Տե-սե՛ք, մինչդեռ մեր դաշտերում դետալների պակասից տրակտոր-ներն են կանգնած՝ այստեղ արգելակում են դետալների գործը:

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. Ճի՛շտ է, ճի՛շտ է:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Կիսատ թողած դետալները երկրորդ տարին է ժանգոտում են գործարանի բակերում և շեն ծառայում մեքենատրակտորային կա-յաններին:

ԵՐԵՄ. Թող մեզ շարգելակեն՝ ամեն ինչ կանենք:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Սա հանցանք է, ընկերներ, սա այլանդակում, բարոյալքում է կադրերը: Կռվեցե՛ք, ընկերներ, համերաշխ, միասնական կռիվ-տիվի համար:

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. Կկռվենք:

ԵՐԵՄ. Ճակատայինների խոսքը սրբությամբ կկատարենք: Գնացե՛ք ապահով:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Հույս ունեմ, հույս ունեմ: Ուրեմն կռվենք միացած ուժով՝ ձեզ հետ միասին շարտենք ատելի թշնամուն: Կեցցե՛ մեր կոմու-նիստական պանծալի պարտիան: Կեցցե՛ մեր իմաստուն զորավար ընկեր Ստալինը:

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. Կեցցե՛: (Բուռն ծափահարություններ, օվացիա):

ՄԱՐԳԱՐ. Ճակատայինների և բանվորների հանդիպման հավաքույթը հայտարարում եմ փակված: (Ժողովը ցրվում է: Ներս են գալիս՝ Արտաշեսը, Արամայիսը, Լիպարիտը, Մարգարը, Երեմը, Աշխենը, Հասմիկը, Լուսիկը, Վարպետ Սիմակը, Վարպետ Սահակը և մի քանի ճասակավոր և երիտասարդ բանվորներ և բանակայիններ):

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. (Բանակայիններին, որ գալիս կանգնում են նրա դիմաց) Դուք գնացեք կայարան: Այսօր մեկնում ենք:

ՈՍԿԱՆՅԱՆ. Լսում եմ, ընկեր լեյտենանտ:

Պատվի են կանգնում և մեկնում:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Да... (Գալիս նստում է մի կողմ):

ԼԻՊԱՐԻՏ. Լսի՛ր, Արամայիս, ինչպե՞ս կարելի էր օտարների առաջ այդ-պես վարկաբեկել գործարանը: Բանակայինները...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. (Ընդհատելով) Բանակայինները մեր բանվորներն են, օտարներն էլ կրակի գծից այն կողմն են: Ինչո՞ւմն է բանը:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ես ամեն բան հասկանում եմ աշխարհիս երեսին: Միայն մի բան չեմ հասկանում: Տրեստն աշխատում է իր կարողության չափով: Անարժան բան եմ համարում մեզ տալը սուտ հարվածաշ-

նույնպէս: Ասել եմ և կրկին կասեմ կարելիից ամէլին անկարելի է: Ասացեր խնդրեմ: Ինչացո՞ւ էր այս բրիգադը, Հառերը, աղմուկը, ժամանակի կորուստը: Ի՞նչ տվեց սա ճակատին: Ասացեր խնդրեմ, ինչացո՞ւ էր այս զգվելի ակնարկների մեթոդը կադրերի ալլանդակ-ման, բարոյալքման... Ո՞րն է ալլանդակումը. որ ես մաքրել եմ տրեստը ազմկարարներից, որ ես ստեղծել եմ (ցույց է տալիս Համախիկն) սրա և մշտաների նման կադրե՞ր: Ասում եմ, տրեստն աշխատում է: Բայց նրա մասին միշտ ալլանդակ պատկերացումներ կան: Եվ այդ բոլորը արգելի է ահա այս հերոսի հերոսանքների:

ՄԱՐԳԱՐ. է՛, է՛ է՛...

ԵՐԵՄ. Ի՞նչպէս կարելի է այդպէս ասել...

ԱՐՏԱՇԵՍ. (Հրամայական) Սպասեցե՛ք: Ես չհասկացա այս մարդուն: Ասացեր խնդրեմ, ինչ մի բան: Ի՞նչ է այդ մարդու գործը: Ճակատ է գնացել կովելո՞ւ, թե՞ եկել է քննելու տրեստի գործերը:

ԵՐԵՄ. Ի՞նչու եք այդպէս խոսում, նա՞...

ԱՐՏԱՇԵՍ. (Հրամայական, սրունեղ) Սպասեցե՛ք... Վերջապէս հասկացրեք ինձ, բացատրեցեք, չգիտեմ, ես այստեղ դիրեկտոր եմ, թե՞ փողոցից ներս մտած մի պատահական մարդ: Ի՞նչ իրավունքով է սա եկել այստեղ պոստպոստում:

ՍԻՄԱԿ

ՍԱՀԱԿ

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ

ԵՐԵՄ

ՏԻԳՐԱՆ

ՄԱՐԳԱՐ

Չեղավ...

է՛, է՛է՛... դա ի՞նչ խոսք է... վիրավորական է...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ես եկել խոսում եմ գործի մասին, խոսում եմ սոցմրցման, պլանների, դետալների մասին... Ես...

ԱՐՏԱՇԵՍ. (Հանկարծ բռնկվելով գոշում է) Մերենանե՛ր տուր ինձ, տանկե՛ր, զրահագնացքե՛ր, հրանոթե՛ր, օդանավե՛ր տուր ինձ, ի՞նչ ես մզմզում՝ սոցմրցո՞ւմ, դետալե՛ր, շաբլոն ֆրաղե՛ր, մանրուքներով զբաղեցնում մարդկանց: Մինչդեռ հիմա մեր հետամնացութիւնը չէր հարվածում: Հիմա թշնամի կա դիմացներս: Պահանջում է, ապա՞, բերեք տեսնեմ ձեր տանկերը: Տանկեր է պահանջում պատմութիւնը և ոչ պարտիզանշինա:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Հեռո՞ւ...

ԱՐՏԱՇԵՍ. Նահանջում ենք, ի՞նչ «հետ»: Ուշացել ենք ահա՛ «հետ»:

(ԻՐԱՐ ԷՆ ՆԱԶՈՒՄ ԽՈՐ ԱՄԵԼՈՒՐՅԱՄԲ) ԵՎ ՀԻՄԱ Ի՞ՆԷ Է պատահեց
առանձնապէս, որ հույսդ գրեւ ես այդ իրարանցման վրա: Պատե-
րա՞զմ, նահա՞նջ: Ինչ ուզում է թող պատահի: Պատմութիւնը իմ ու
քո քեռին չի, պատմութիւնը օտարի աղա է: Կպահանջի՞ տուր:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ընկեր գիրեկտորը պատշաճութեան մասին խոսեց: Խոս-
տովանում եմ՝ պատշաճ չէր գուցէ շատ էլ իմ աշատեղ գալս և խո-
սելս: Ես կարող էի թերեւ իմ բրիգադը չբերել աշատեղ: Ես փաս-
տորեն տրեստի աշխատող էլ չեմ: Կա տրեստում և կյանքում պատ-
շաճ կարգ, իրավունք: Գիտեմ: Բայց ասացե՛ք խնդրեմ. արդյոք մի
գիրեկտորական պատշաճ կանոնի խախտո՞ւմը պետք է սարսա-
փեցներ մեր գիրեկտորին, երբ երկիրը ցնցահարկած, հերոսական
ճիգերի մեջ մարդկութիւն է աշատագրում:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ուրեմն ամեն բան լավ է դնում՝ մնացել է մեր տրեստը:
Եթե այս տրեստը քայքայվի՞ ճակատը կքայքայվի և երկիրը կկոր-
ծանվի...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ճակատը կքայքայվի և երկիրը կկործանվի... Հը՞մ... Ի՞նչն
է վատ դնում, որ ակնարկում ես: Դու տես, թե մեր երկրի մշուս
օբյեկտները ի՞նչպէս են գրոհում:

ՔԱՆՎՈՐ ՍԻՄԱԿ. (Մի փոքր վրդովված և խորիմաստ) Մենք էլ կգրոհենք,
ընկեր Արամայիս, բա՞նն ինչումն է...

ՍԱՀԱԿ ԵՎ ՄՅՈՒՍ } Զեմ հասկանում... Բա ի՞նչ... Պրծա՛վ գնաց...

ՔԱՆՎՈՐՆԵՐ. }
ԼԻՊԱՐԻՏ. Նու, ընկերներ, դա չեղավ, թույլ տվեք, թույլ տվեք, ընկեր-
ներ: Ասել եմ՝ կրկին կասեմ, Արամայի՛ս: Սովորական տրեստ, սո-
վորական աշխատողներ: Ի՞նչ մի առանձին հանցանք ես գտել, ըն-
կել ես տրեստի ետեկից: Ես ուղղակի երկուսիդ երեսներիդ կասեմ:
Երկուսդ էլ խանդարում եք գործարանի աշխատանքներին:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Համենայն դեպս մեզնից մեկը, ո՛չ երկուսը: Հարցը պարզ
է տրված: Շատ պարզ: Մե՞նք ապրենք, թե՞ թշնամին: Կամ եթե ոչ
այսպէս՝ այն ժամանակ ես կասեմ. հնա՛ր շունենք չհաղթելու: Ո՛չ
մի հնար, բացի հաղթելը: Պետք է հաղթենք: Պետք է զոհենք չգի-
տեմ ի՞նչ, չգիտեմ ո՛րքան, և պետք է հաղթե՛նք: Պետք է ուղղակի
մեռնենք, որ ապրենք:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Տանկեր տուր դու ինձ, դու թո՛ղ ֆրազները...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. (Գոչում է) Կտան տանկեր: Տալիս են, տվել են տանկեր...
Ապա ինչերո՞վ են կոչում այնտեղ: Թո՛ղ հոգսը հոգացողին: Դու
կովիւր ինչով որ ունես, կարող ես, կամենում ես: Զունե՞ս տանկեր,

եղունգներով շինիր տանկերը, բայց կովիւր, մի՞ թուլամորթ նստիր ակադեմիական վեճի և սպասիր թշնամուն, մի կոտորիր կոլեկտիվի թափը: Մեզ կկործանի քո միջին նորման, քո սովորականը, որովքաշ ես ուզում տալ կոլեկտիվը: Հիմա միջին նորման հերոսությունն է: Հիմա չկա անկարելին: Հիմա պետք է կտրել-անցնե՛լ անկարելին: Հետամնացությունը պատերազմի ժամանակ դավաճանություն է:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Նո՛ւ, նո՛ւ, նո՛ւ, գիտե՛ս: Դու գնա դեռ հաղթիր և ասա եկ հոխորտա այստեղ: Եվ եթե դու կշարունակես այդ տոնով խոսել, ապա ես քեզ կտամ այն անունը, որին արժանի ես:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Իմ անունը ես ստացել եմ այնտեղ, հարգելի քաղաքացի, և ինչ որ եմ՝ լավ եմ ինձ համար:

ԼԻՊԱՐԻՏ. Բավական է, ընկերներ, զսպեցեք ձեզ:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Վերջապես չի կարելի հանդուրժել: Սա ոտնահարում է ամեն հեղինակություն և ինքնասիրություն: Բավական է... Սրա նմանները իրենց չեն դնում զնդակների տարափի տակ, դրոսնում են ճակատի և թիկունքի մեջ և քարոզներ կարդում:

ԵՐԵՄ. (Գռչելով) Դե՛, ընկեր դիրեկտոր, չի՞ կարելի այդպես: Այո՞ք ի՞նչ եք նայում այդպես: Հեռացրեք, ինչպես բողոքողներին հեռացրիք:

ՄԱՐԳԱՐ. Իսկապես, բավական է, դուք չափն անցկացրիք, ընկե՛ր Բունիաթյան:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Թող չհասցնի մարդու այստեղ:

ՀԱՍՄԻԿ. (Առաջ գալով անկյունից) Ընկերներ, ես հայտարարում եմ, որ մեր տեղակալը ինքը պահանջելով շունենալ անձնական հաշիվներ՝ հենց ինքն էլ անձնական հաշիվներ է մաքրում դիրեկտորի հետ:

ԳԵԴԵՈՆ. Այո՛, և հասկանալի է՝ ինչ տնձնական հաշիվներ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Զրպարտում ես, Հասմիկ, ի՞նչ անձնական հաշիվներ:

ՀԱՍՄԻԿ. Եվ անձնական հաշիվների համար էր այս բրիգադ բերելը, այս մեղադրական ճառերը: Ո՛չ մի հասարակական սկզբունք: Բոլորը զզվելի խանդ և շարամիտ վրեժխնդրություն... Այստեղ օտար մարդ չկա...

ԳԵԴԵՈՆ. Դե ճիշտ է. ամբողջ ժամանակ նա անվանարկել է մի աղնիվ մարդու և մի համեստ աշխատող կնոջ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Համենայն դեպս ես չեմ այլանդակում մարդկանց հոգիները և եթե կուզեք՝ բարոյականությունը:

ԱՐՏԱՇԵՍ. (Գոչելով) Չհամարձակվես: Բավական է... և եթե ես հարցը
չեմ դնում քեզ այստեղից ուղղակի դուրս տանելու՝ դեռ դա չի նշա-
նակում, թե...

ՍԻՄԱԿ

ՍԱՀԱԿ

ԵՐԵՄ

ՏԻԳՐԱՆ

ՄԱՐԳԱՐ

} է՛, է՛, է՛... Ընկեր Արտաշես... Ինչպե՞ս եք ասում այդ բա-
ները...

ՈՒՐԻՇ ԲԱՆ-

ՎՈՐՆԵՐ.

} Հաշիվ մաքրելու ժամանակ դտաք... Չես հասկանում...
Գործի մասին խոսեք... Իհարկե...

ԱՇԽԵՆ. Այդպես չէ, ընկերներ, դրանք այլ խնդիրներ են, գործի մասին
են խոսում...

ԳԵԴԵՈՆ. Սպասեցե՛ք... Այդ դետալները, որի մասին շարունակ խոսում
ես՝ հենց այդ դետալները մաքուր գործ չէ:
ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Կապացուցեմ:
ՄԱՐԳԱՐ. (Մտնելով Արամայիսի բեր) Գնանք, արժեք չունի, քեզ ամեն-
քը ճանաչում են:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Չմոռանաս, Հասմիկ, որ ինձ խայտառակել ես ուզում այդ-
պիսի մի ստոր դերի մեջ մեղադրելով:

ՀԱՍՄԻԿ. Այո՛, ստոր դերի մեջ ես:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Լավ, կտեսնենք: Կգամ, հաղթությունից հետո, կտեսնե՞նք:
Չմոռանա՞ս այդ կեղտը... (Դնում է Մաքաբի, Երեմի, Տիգրանի,
Լուսիկի և մի քանի բանվորների հետ):

ԳԵԴԵՈՆ. Թող նա շատ չխառնի տրեստի գործերը: Ափսո՛ս պատերազմ
է, թե... Լա՛վ: Թող վերադառնա՝ ես ցույց կտամ նրան նրա գերա-
ծախսերն ու վատնումները դետալների գործում:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Դա հետաքրքրական է: Լավ, էլ ինչու՞ էիր լռել: Միանգամից
կսեացնեիր նրան:

ԳԵԴԵՈՆ. Ոչինչ, աշխարհք չվերջացավ: Մեկ էլ մտածում ես, ի՞նչ ժամա-
նակն է: Չէի կամենում աղմուկը մեծացնել:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Զո՛ւր, շատ զուր: Մի լավ կվարկաբեկվեիր բանվորների առաջ:
ՀԱՍՄԻԿ. Արտաշես, արհամարհիր նրան, դու գործի մեթոդը լավ գիտես:
Այնպես էլ գնա:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ես իմ գործի մեթոդն էլ գիտեմ, պարտականությունն էլ: Ես
թույլ չեմ տա իրարանցման և տրեստի գործի խանգարման: Վերջ
կտամ նրա ինտրիգներին էլ և նրա հետևողներին էլ, ինչպես դուրս
չպրտեցի բոլորին: Մեր տրեստը ինտրիգաների վայր չէ:

Մտնում է Լուսիկը և մոտենում նրանց:

ԼՈՒՍԻԿ. Բայց դիտե՞ք, ընկեր Բոնիաթյան, դուք ուշ չդարձրի՞ք, ախր ընկեր Արամայիսը ճիշտ էր ասում: Այ, բացատրեմ: Պետք է տրակ-տորները աշխատեն, որ կարմիր բանակը և երկիրը շատ հաց ստա-նան: Դիտե՞ք, ամեն բան կարելի է, երբ կամենում եք: Միայն, այ ասեմ. պետք է որոշել, հետո կատարել: Դիտե՞ք, ուղղակի կատա-րել: Այո, այո, ճիշտ եմ ասում:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ասա՛, սիրելի Լուսիկ, ասա. դուցե և ամենից ճիշտը միայն դու ես, որ մեղանից բան չի դուրս գա...

ԼՈՒՍԻԿ. Ո՛չ, ո՛չ, ընկեր Բոնիաթյան, ի՞նչու, ես ձեզ ուղղակի փորձից ասեմ: Տեսե՛ք ճիշտ է, թե ոչ: Ա՛յ, պատահում էր, որ դաշտում ընկած էին լինում վիրավորները: Թվում էր, թե բոլորովի՛ն, բոլո-րովի՛ն անկարելի է նրանց դուրս բերել կրակից: Դիտե՞ք ինչ էինք անում: Ուղղակի գնում, դուրս էինք բերում և ի՞նչ, տեսնում էինք, որ կարելի է: Յտեսություն, ընկեր Բոնիաթյան, Հասմի՛կ, ցտե-սություն:

Սեղմում է նրանց ձեռքը և հեռանում:

Մտնում է Աշխենը և նրան հետևում են բոլոր դուրս գնացած-ները, բացի Մարգարից, Արամայիսից, Լուսիկից:

ԱՇԽԵՆ. Մերոնք թողել են Կիսլովոդսկը...

Լուսյուն: Մանր տպավորություն:

ՏԻԴՐԱՆ. Դե գնա: Չես հասկանում, թե ուս ի՞նչ բան է...

ԱՐՏԱՇԵՍ. Եվ մինչև ո՞ւր պիտի գան այդ շները... Ողջ երկիրը պիտի անցնեն... Դա!... Նու, հիմա էլ ի՞նչ: Դնացե՛ք աշխատանքի:

ԳԾԴԵՈՆ. Պետք է դնանք, իհարկե: Բայց որ այդպես առաջ են դալիս, մարդու սիրտը ասում է՝ էլ ի՞նչ աշխատանք... Հը՞... Արտաշես...

ԱՐՏԱՇԵՍ. Դա ի՞նչ կապ ունի գործի հետ: Մենք մեր պարտականու-թյունը կկատարենք: Ի՞նչ ուզում է լինի: Դործը գործ է: Դնացե՛ք, գնացե՛ք, ի՞նչ բանի եք:

Բոլորը հեռանում են, բացի Աշխենը և Հասմիկը:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Դրությունը լուրջ է: Պետք է սպասել ելքին:

ՀԱՍՄԻԿ. Ի՞նչի ելքին:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ճակատի՛:

ՀԱՍՄԻԿ. Ճակատում ի՞նչ կա հուսահատական...

ԱՐՏԱՇԵՍ. Իսկ ի՞նչ կա հուսադրական...

Գնում է: Հասմիկը սարսափով նայում է նրա ետևից:

ԱՇԽԵՆ. Տեսա՞ր, մինչև ուր կարող է հասնել մարդ...

ՀԱՍՄԻԿ. Մի՛ խոսիր, մի՛ խոսիր այդպես: Ես կկոթցնեմ հավատս դեպի կյանքը: Ո՛չ, մի՛ խոսիր այդպես: Նա պետք է լինի այն, ինչ որ ես ուզում եմ: Չեմ ուզում տեսնել նրա հուսահատությունը: Հասկանո՞ւմ ես՝ չեմ ուզում սխալված լինել, չեմ ուզում մտածել, որ սխալվել եմ: Սարսափելի կլինի դա... (խեղդվում է հուզմունքից). Նա այդպես չպետք է լինի: Ես նրան կդարձնեմ այնպես, ինչպես պետք է: Ես նրան կփրկեմ: Կդոհեմ ամեն բան, կփրկեմ: (Լռությամբ) Նա չարությունից էր այդպես խոսում: Նա այդպես չի մտածում: Նա նվիրված մարդ է: Օ՛, ինչպե՞ս ատում եմ ես այդ Արամայիսին: Նա ստոր միջոցներով հանում է նրան հավասարակշռությունից: Իր ինտրիգներով ուղղակի վնասում է նրան:

ԱՇԽԵՆ. Ի՞նչ ինտրիգներ, խելքի՛ եկ, Հասմի՛կ, նա հերոսության կոչ է անում, իսկ դու դրա մեջ ինտրիգներ ես տեսնում: Ամո՞թ է վերջապես:

ՀԱՍՄԻԿ. Արտաշեսին դառնացրել են իրենց հալածանքներով, նրան վատատես են դարձրել: Նա կբացրել է հավատը մարդկանց: Նա իր հոգում անկեղծ նվիրված մարդ է: Դու նրան չես ճանաչում:

ԱՇԽԵՆ. Ճանաչում եմ...

ՀԱՍՄԻԿ. Դու հիմա այդպես ես խոսում: Բայց ուրիշ ժամանակ էլ ուրիշ բաներ ես ասում Արտաշեսի մասին: Չգիտեմ դու՞ ես անհասկանալի, թե՞ ես քեզ չեմ հասկանում: Բայց... Աշխեն, ես զգում եմ, դու ինձանից մի բան թաքցնում ես:

ԱՇԽԵՆ. Ես ոչինչ չեմ թաքցնում: Ավելի ճիշտը՝ չեմ խոսում ամեն բանի մասին...

ՀԱՍՄԻԿ. Դե հիմա խոսիր, ասա, ի՞նչ վերաբերմունք ունես դեպի Արտաշեսը...

ԱՇԽԵՆ. Արտաշեսը վատ դիրք է բռնել. նա պետք է ուղիղ ճանապարհի վրա կանգնի. ահա այդ եմ ասում:

ՀԱՍՄԻԿ. Դա ճիշտ է: Բայց... միայն ա՞յդ...

ԱՇԽԵՆ. Այդ... և այն, որ...

ՀԱՍՄԻԿ. Ինձ խանդում ես կամ նախանձում...

ԱՇԽԵՆ. Ես չեմ խանդում և չեմ նախանձում... Միայն քեզ կասեմ, Հասմիկ, դու այդպես նրան չես կարողանում ուղղել: Եվ չես էլ կարողանա...

ՀԱՍՄԻԿ. Հա՞... այդպե՞ս... ինչու՞, ի՞նչպես... Ասա՛... Ինչո՞ւ դու կարող ես՝ ես չեմ կարողանա...

ԱՇԽԵՆ. Թո՛ղ ինձ հանգիստ... Բայց դու նրան միայն կպահես իր մո-
լորությունների մեջ, կպնդես նրա վատ հատկությունները և դա քեզ
լավ հետևանքի չի հասցնի: Ահա՛ իմ վերջին խոսքը քեզ: Այո՛:
ՀԱՍՄԻԿ. (Ձառմացած և խոր նախում 1, նրան) Այդպե՛ս էր եղել բանը...
Ես որ ասո՞ւմ եմ...

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ԱՐԱՐ ԵՐՐՈՐԴ

Նայն տեղը, ինչ որ երկրորդ արաբի առաջին պատկերում:

Արամայիսը նստած է առաջին տղանի սենյակում: Նա զինվորական զգեստ ունի առանց ռեպորտների. կրծքին շքանշաններ:

Դիրեկտորի կարիներում հեռախոսում է Արտաշեսը:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ո՞ր ցեխը: Հիմա՛, հիմա՛: Գալի՛ս եմ: Ո՛չ, դուք այդտեղ սկսեցե՛ք մինչև դալս: (Ներս է գալիս) Ուրեմն դու նրա համար վերադարձար, որ էլի սկսես հին երգը:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Պատերազմը վերջացավ: Անցնում ենք մեր գործին ընդհանրապես: Վերականգնում ենք երկիրը, Կնում ենք առաջ: Ինչպես միշտ: Հին երգը: Այո՛, ճիշտ ես ասում:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Դա! Հին երգը: Լա՛վ: Հիմա ինչպե՞ս ես կարգադրում, որ գնան մեր գործերը: Պետք է խաղաղ աշխատե՞նք, թե՞ էլի աչքիդ շարունակ թշնամիներ պիտի երևան ու դարձյալ սկսես կռվել քա՛մու ջրաղացների դեմ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. (Ժպտում է) Դարձյալ քամու ջրաղացների դեմ:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ուրեմն պատերազմը ոչինչ չսովորեցրեց քեզ: Ափսո՞ք: Մինչդեռ կարելի էր որևէ բան սովորել: Չսովորեցիր: Դա! Ուրեմն մենք կրկին հանդիպեցինք իրար:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Կրկին:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Դա! Ինչպես կոշմա՛ր: Այնպես չէ՞, Հը՛հ, երևի սա էլ ճակատագիր է: Մո՛ցրա՛՝ հին հունարեն...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Այո, կարծեմ ամեն տեսակ հունարեն...

ԱՐՏԱՇԵՍ. Եթե միայն կարողանայիր պատկերացնել թե որքա՛ն ատելի ես...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Կարողանում եմ:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Հը՛ր, սատանան տանի: Ուրեմն կրկին նույն լողունները՝ պլան, սոցմրցում, վերելք... Նույն շրջապատը, նույն դեմքերը իրար դեմ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Զարմանալի՛ նույնությամբ:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ուղղակի վերցրո՛ւ դնդակը և ճակատի՛ր:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Այդ մեկը չէի հանձնարարիլ: Այլ՝ վերցրու խն՛լքը և ճակատի՛ր: Շատ ես ատում ինձ: Բայց ո՞ր միլիցիան է կարգադրում քեզ, որ ինձ սիրելուց ուշաթափվեա: Հասարակական գործ է, պետք է աշխատենք միասին: Բանն ինչու՞մն է: Այո՛:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Եվ հիմա ի՞նչ խոսք, որ դարձյալ կհակառակես: Կասես հաղթեց ավրալը, պարտիզանշչինան, ցատկը, գրոհը: Երե՛ս էիր պոկում, երբ ես բարձրագույն տեխնիկա էի պահանջում: Ասա՛, էյի՛, ասա՛: Հիմա կմտնի՞ գիտակցությանդ մեջ, որ մեքենաներով հաղթեցինք:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Հերոսներով, որ մեքենա էին շինում: Գործարանների տիտանական էվակուացիայով՝ արևմուտքից արևելք: Ուրալի, Մոսկվայի, Լենինգրադի հերոսներով:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Մեքենայի՛ մարդով:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Մարդո՞ւ մեքենայով, մարդո՞ւ հնգամյակներով: Մարդո՞ւ կոնստիտուցիայով: Մարդո՞ւ ինդուստրացումով ու կոլեկտիվիզացիայով: Մարդո՞ւ:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Հը՛... Կգա՛ բարձրագույն մեքենան՝ կոտեղծի ավելի բարձրագույն մարդը: Մեքենայի՛ մարդը: Այդ քո կոտրած ագրեգատներով չես ստեղծի մարդ: Այո՛, այո՛: Եվ հիմա, ես չգիտեմ, վերջնական խո՞սք և կատեգորի՛կ: Նստորեն՝ կարգելի՞մ ամեն մի պարտիզանշչինա, ավրալ: Մեր տրեստը պետք է հիմքից վերակառուցվի բարձրագույն տեխնիկայով:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ուրեմն ի՞նչ, դարձյա՛լ առաջվա պես պիտի շարունակես անգործ սպասել քո բարձրագույն տեխնիկային, և բոլոր առաջադրանքները թթու դնես, ինչպես ժանգոտեցրիր հաղարավոր դետալները: Ո՛չ: Դա պետք է հրապարակել և նշավակել հանցավորին:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ա՜! Ուրեմն ինչպե՞ս մենք պետք է շարունակենք աշխատել: Քեզ հետ այլևս բոլորովին անհնարին է: Մենք կբաժանվենք:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Այո՛, կբաժանվենք:

Մտնում է Լիպարիտը և կռահելով նրանց խոսակցության միտքը՝ նայում է սպասողական դիրքում:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Զգիտեմ: Այս սկիզկան երկար տեւել չի կարող: Ես իսկույն կներկայացնեմ իմ տեսակետը վերևում և հույս ունեմ, որ կազատվեմ քեզանից:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. (Բարձրացնելով ձայնը) Այդ կտեսնենք դեռ՝ ո՛վ ումնից:

ՀԻՊԱՐԻՏ. Դուք չկարողացաք հաշտության ելք գտնել: Լավ չէ՛, լա՛վ չէ: Իսկապես որ սկզբնային կերպարանք է առել այս ամենը, և մենք պետք է աղատվենք դրանից:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Սա լուրջ վճռել է խանգարել իմ աշխատանքը տրեստում...

Դիմացի ղոներից ներս են նայում Արտաշեսի կաբինետը մտած բանվորների դեմքեր:

ՀԻՊԱՐԻՏ. Արամայիս, ի՞նչ հարկ կա սրել այդպես...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ես եկել եմ հերքելու այն գոհհիկ մեղադրանքը, որ բարդ-վեց ինձ վրա այստեղ, որ ես բրիգադ-եմ բերել անձնական վրեժ լուծելու: Ես ցույց կտամ, թե ով է քայքայել տրեստը, այլանդակել մարդկանց հոգին...

Մտնում են Գեդեոնը և Տիգրանը: Դուրս կիսաբաց է լինում և սկզբում ներս են նայում և ապա ներս են գալիս բանվորներ:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Դու այստեղ կմերկացնես ոչ թե իմ հանցանքները, այլ քո վնասները պետությունը տված...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Վնասներ...:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Այո՛: Ահա սրանց մոտ հայտարարում եմ, որ ես գործ կբացանեմ քո դեմ և կտամ դատախազություն:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. (Գռչում է) Քո վնասները ցույց տուր, դու իմ վնասները չես ցույց տա...

ԱՐՏԱՇԵՍ. Կտեսնես:

Լիսյաբիալը դուրս է տանում Արամայիսին:

ԳԵԴԵՈՆ. Շա՛տ լավ արիր: Ի՞նչ նոր ձեռնարկների խոսք կարող է նա անել: Հրաշալի բաց կանենք նրա գերածախսերն ու վատնումները դետալների գործում: Ես ինքս կանեմ: Ես ինքս կհաստատեմ: Բավական է: Դու միայն կտրգադրիր արխիվից հանեն համապատասխան ակտերը:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Կա՞ն ակտեր:

ԳԵԴԵՈՆ. Կան, ևս քեզ կասեմ որոնք են և որտեղ կղնես: Դու չե՞ս տեսնում, նա շարունակ սնդում է դետալները ավարտել, իբրև թե կիսատ են: Նա սլարդապես անհանգիստ է, որ մի օր քննությունը բաց կանի, որ դրանք խոտաններ են, որոնց վրա նա գերածախսեր կատարեց, մինչև անգամ վատնում... Դա եղավ քո բացակայության ժամանակ: Ես եմ կազմել... Նա տեղյակ չէ: (Հեռանում է):

ՀԱՄՄԻԿ. (Մտնում է ծախակողմի բաժնից) Ես լսեցի, որ նա կրկին իմ մասին ակնարկեց, կրկին անպատվեց ինձ:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Դա թո՛ղ:

ՀԱՍՄԻԿ. Արտաշէս, պետք է ցույց տալ, որ նա բամբաստում է, սուտ է. ստոր դրպարտիչ է: Նա ինձ պարզապես անբարոյական է համարում: Նա վտանգավոր սամբոխավար է, նա գիտե սուտը համոզել: Նա այն ժամանակ սպառնաց, որ կգա և կմերկացնի քեզ, որպես այլանդակի: Ես գիտեմ, նա հատկապես աշխատեց վերադառնալ իր նախկին պաշտոնին, որ վրեժ լուծի քեզանից, ստոր դավեր լարի և դուրս գցել տա պաշտոնից, բռնի քո տեղը: Ես թույլ չեմ տա այդ Կոստանի նա ո՞վ էս դու և ո՞վ եմ ես: Ես իրեն դուրս գցել կտամ այստեղից:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Դա!...

ՀԱՍՄԻԿ. Ասա, ե՞րբ պիտի հեռանանք այստեղից: Օ՛ր, ինչպես ծարավեմ եմ բա՛րձր, մե՛ծ, մաքո՛ւր կյանքի: Հեռանալ այս ճղճիմ տրեստից և նրա մարդուկներից: Արտաշէս...

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ի՞նչ:

ՀԱՍՄԻԿ. Ասա, ե՞րբ կհեռանանք այստեղից:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Սպասի՛ր սպասի՛ր մեկ... Թո՛ղ գա:

ՀԱՍՄԻԿ. Ինչու՞ չես պատասխանում իմ հարցին: Ե՞րբ կհեռանանք այստեղից:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Իմ պատիվն է արատավորված այստեղ: Իմ պատիվը պետք է վերականգնվի: Սա՛ է կարևորը:

ՀԱՍՄԻԿ. Մի՞թե նա արատավորված է:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Այո՛: Հայտնապես չեն խոսում, բայց տրեստի բոլոր անկյոններում փսփսում են: Մինչև ես նրան այստեղից խաչտառակորեն դուրս չչպրտեմ՝ չեմ հեռանա այստեղից:

ՀԱՍՄԻԿ. Դե շո՛ւտ արա ուրեմն: Արա՛: Ո՛չ մի բանում չզիջես. պայքարիք ուժե՛ղ թափով: Ես քեզ կօգնեմ: Ամեն ինչ կանեմ, միայն թե հեռանանք այստեղից: Ես կփրկեմ քո պատիվը ամեն գնով:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Դա! Նա ինձ ուզում է իբրև քաղաքացի ոչնչացնել: Որ այդպես է՝ ես նրան դատի կտամ խակապես: Վատնումների համար Կոստանենք ո՞վ է ոչ-քաղաքացին: (Գնում է իր կաբինետը, վերցնում ինչ-որ քղթեք և հեռաճիմ դեպի աջ: Մտնում է Աշխենը):

ԱՇԽԵՆ. Ինչպես չեմ սիրում ներկա գտնվել այս վեճերին, և բոլորը իմ սենյակում: Հասմի՛կ, ի՞նչ ակտերի մասին էր խոսում Գեդեհոնը: Որքան հիշում եմ՝ դետալների մասին ակտը կազմված էր հօգուտ Արամայիսի, որ դրանք կիսատ են շինած և կարիք կա ավարտելու:

ՀԱՍՄԻԿ. Հը՛մ...

ԱՇԽԵՆ. Ես տեսել եմ և լավ հիշում եմ:

ՀԱՍՄԻԿ. Որտե՞ղ է ակտը:

ԱՇԽԵՆ. Անցյալ մայիսի գործերում: Կարգա և կհամոզվես: Այնտեղ մեղադրված է դիքեկտորը, որ չէ ավարտել:

ՀԱՍՄԻԿ. Այդպե՞ս...

ԱՇԽԵՆ. Այո: Եվ ինչի՞ վրա հույս դրած այդ ստոր Գեդեոնը մեջ մտավ մեղադրելու Արամայիսին:

ՀԱՍՄԻԿ. Ուրեմն տսում ես...

Հեռախոս: Աշխենը վազում է դիրեկտորի կարիները:

ԱՇԽԵՆ. (Հեռախոսում է) Այո՛: Իսկույն: Այո՛, այո՛, իսկույն: (Վերցնում է մի քուղբ սեղանի վրայից և վազում դուռն աջից: Մտնում են Նիպալաիտը և Արամայիսը):

ԼԻՊԱՐԻՏ. Քող, Արամայիս, կարիք չկա:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ոչ, կարիք կա՛: Նա բանվորների առաջ հոխորտաց և սպառնաց ինձ քաշ տալ դատարան գերածախսի և վատնումի համար: Լուև՝ կնշանակի ընդունել հանցանքը մասսայի աչքում: Ես հիմա հրապարակ կհանեմ փաստեր ու փաստաթղթեր և կմերկացնեմ հենց իրեն:

ԼԻՊԱՐԻՏ. Դա անազնիվ քայլ է:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ո՛չ: Ես ազնվորեն եմ վարվում և խնդրում եմ քեզ, այն մարդուն, որին ես այնքան աղնիվ եմ կարծում՝ հասկանալ, որ ես չեմ կամենում անհիմն մեղադրանքներով հանդես գալ: Ես փաստեր կբերեմ: Ի՞նչ կասես հիմնական ապացուցող փաստերի դեմ:

ԼԻՊԱՐԻՏ. Սպասի՛ր՝ ես նրան բերեմ այստեղ, խոսեցեք իրար հետ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Կարիք չկա:

ԼԻՊԱՐԻՏ. Ո՛չ, ո՛չ, ես կբերեմ: (Դուռն է շտապում):

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Մի՛ գնա, լսի՛ր...

ՀԱՍՄԻԿ. Ի՞նչու ես այդ բաներն անում: Պաշտպանելու համար տրե՞ստը:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Միմիայն տրեստը: Ուրիշ ի՞նչ կարող է լինել:

ՀԱՍՄԻԿ. Չար դիտավորություններ: Անկեղծ չես:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Անկեղծ եմ: Իսկ դու պահանջում ես խարդախել, կեղծել:

ՀԱՍՄԻԿ. Եթե դու կհամարձակվես վարկաբեկել այդ մարդուն՝ ինքդ կընկնես ցեխը:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ե՛ս, ցե՛խը: Եվ դու կարող ես և սպառնա՞մ ես ինձ...

ՀԱՍՄԻԿ. Կարող եմ և սպառնում եմ: Ես չեմ թույլ տալ, որ այդպես հեշտությամբ տուժի մի ազնիվ մարդ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ի՞նչ դառավ քեզ համար այդ մարդը...

ՀԱՍՄԻԿ. Այդ մարդը...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ես հասկանում եմ տարվել մի մարդու արտաքինո՞ւմ, ներքին բարեմասնություններո՞ւմ, անունո՞ւմ, դիրքո՞ւմ... Բայց ի՞նչ ծառայություններով այդպիսի հմայք ունեցավ այդ մարդը, որ նրա համար ամեն բան գցեցիր ոտքի տակ:

ՀԱՍՄԻԿ. Դիտե՛մ ինչ ես ակնարկում...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Այո՛, ես կամենում եմ պաշտպանել նաև մի անձնավորության պատիվը, որ միամտաբար հանձնել է մի այնպիսի մարդու պաշտպանություն...

ՀԱՍՄԻԿ. (Ընդհատելով, բռն) Դիտե՛մ: Դիտե՛մ: Դու ակնարկում ես, որ Արտաշեսը այլանդակում է ինձ: Դու մեզ երկուսիս կարծում ես այլանդակներ: Ի՞նչ ստոր կարծիք: Եվ դիտեմ. դու ճշնում ես գցել նրան իմ աչքում, դիտեմ դու դեռ ձեռ չես քաշի ո՛չ ինձնից և ո՛չ էլ նրանից, դիտե՛մ դու ուզում ես հեռացնել ինձ նրանից: Ես կղնեմ վճիռը և դու ետ կկանգնես: Թող հայտնի լինի՛ քեզ մեկընդմիջ: Նա վաղուց իմ ամուսինն է: Քեզ հարկավոր է մեր պաշտոնապես գրանցվե՞լը: Դա կանեմ այս երկու օրս: Ահա թե ի՞նչ է և ո՞ւմ է այդ մարդը:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Դա քո անձնական գործն է...

ՀԱՍՄԻԿ. Դու քո խանդի հաշիվներն ես կրկին առաջ քաշել: Դե հիմա գնա՛...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Իս հասարակական գործի հաշիվներն եմ տեսնում այստեղ...

ՀԱՍՄԻԿ. Այդպիսի կրքերով անկարելի է հասարակական գործին մոտենալ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Եկ տե՛ս, որ մոտեցել եմ և կարելի է: Դեռ բե՛ր այստեղ փաստաթուղթը: Ակտը՝ գետալների մասին կաղմած:

ՀԱՍՄԻԿ. Դու կամենում ես ոչնչացնե՞լ մարդուն... Ես թույլ չեմ տալ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ոչնչացող մարդուն կոչնչացնեն անկախ անգամ իմ կամքից: Ինչպե՛ս, բոլորովին անմեղ մարդու, գործին նվիրված մարդու, մասսայի առաջ զրպարտել գերածախսի, վատնումի մե՞ջ, սեփական, վարքագիծը այլանդակել: Դեռ բե՛ր փաստաթուղթը: Հասմի՛կ:

ՀԱՍՄԻԿ. Որքա՛ն ստորացել ես իմ աչքում: Դե՛ս, գնա՛, ներողություն

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ես իմ աչքում չեմ ստորացել: Ես կատարում եմ իմ սոսկ հասարակական պարտավորությունը: Դու մոլորված ես և չգիտեմ.

որքան ժամանակ կմնաս այդ մշուշում: Բայց ես պարտական եմ
մաքրել տրեստը: Բե՛ր փաստաթուղթը:

ՀԱՍՄԻԿ. Չե՛ս ստանա: Ե՛տ կաց ստոր դրպարտությունից:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Մի՛ննույն է. այն փաստաթուղթը իսկն ասած՝ չի կորչի գոր-
ծերի մեջ: Հետո՛ ես ուրիշ տեղից կբերեմ փաստերը: Կենդանի մար-
դիկ՝ բանվորները:

ՀԱՍՄԻԿ. Դու կանե՛ս, ամե՛ն ստոր բան կանես: Ի՛նչ կույր, կրքո՛տ
պտելություն մի օրինակելի մարդու դեմ, որ այնքա՛ն նվիրված է
հասարակական գործին: Գնա՛ այստեղից:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ես ունեմ այդ իրավունքը միևնույնը ասել քեզ, բայց զի-
շում եմ տեղս մի կուրացածի... (Գնում է աշից):

ՀԱՍՄԻԿ. (Սպասելով մի փոքր) Կտեսնե՛ս փաստաթուղթը... (Ընդոստ
վեր է կենում և գնում ձախից: Աշից մտնում են Արտաշես և Աշ-
խեն):

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ինձ շարունակ զբաղեցնում է մի միտք: Դուցե թե ես լավ
կրկեսի ձի եմ և լավ եմ թռչում արգելականների վրայով: Բայց այդ
արգելականե՛րն ինչացու են իրենք: Չէ՞ր կարելի արդյոք թույլ տալ,
որ իմ հռանդը ծախսերի գործի վրա: Ո՛չ, այսպես չի կարելի: Ես
ներան դատի եմ տալիս արդեն:

ԱՇԽԵՆ. Դու այդ չե՛ս անի...

ԱՐՏԱՇԵՍ. Կանե՛մ:

ԱՇԽԵՆ. Ոչ մեկի համակրանքը չես շահի:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Այո՛... չէ՞, կասես որ ես հակաժողովրդական մա՛րդ եմ:

ԱՇԽԵՆ. Ո՛չ, չեմ ասի: Դու լավ գիտես, թե դու ինչ ես:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ա՛խ, իմ լա՛վ Աշխենս...

ԱՇԽԵՆ. Ավելորդ է այդ: Քեզ բան եմ տաում: Թող այդ դատերը և ամեն
բան: Այո՛: Տեսա՞ր ուր տարավ քեզ կիրքը: Դու մասսայի առաջ
դրպարտեցիր մի ազնիվ մարդու: Հիմա ի՛նչպես պիտի ապացուցես
մեղադրանքդ: Խոստովանիր, որ զրպարտեցիր:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Դեռ կտեսնենք, թե ո՛րքան է դա զրպարտություն: Գեղեոնը
կգտնի մեղադրական հիմքերը: Ես վստահում եմ նրան:

ԱՇԽԵՆ. Չես վստահում: Հիմքեր չունես: Զրպարտության հոտ է գալիս:
Անշուշտ Գեղեոնը կլինի սարքած: Եվ նա մաքուր մարդ չէ: Ե՛տ կաց:
Տես գործը կհասնի վերե՛ն՝ կվարկաբեկվես:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Իսկ դու ի՛նչ, եկել ես Արամայիսի՞ն պաշտպանելու:

ԱՇԽԵՆ. (Ուշացնելով, ցած) Ոչ, եկել եմ պաշտպանելու... քեզ: Դու լամբ հասկանում ես այդ: Ես ուզում եմ, որ վճռականապես թեղնես մոլորություններից:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Աշխեն, դու է՞լ ես ասում մոլորություն: Ինչպե՞ս ես այդ թյուր կարծիքը կաղմել իմ մասին: Մեկը հարցնի՝ ինչո՞ւ: Մի՞թե ես պիտանի չեմ «նրա» սոցիալիզմին: Նա՞ է միակ պիտանին:

ԱՇԽԵՆ. Արտաշես, ի՞նչպես կարող ես դու այդ ասել: Պիտանի ենք ամենքս: Բայց...

ԱՐՏԱՇԵՍ. Բայց չկա: Պիտանի ես՝ վերջապես: Մնացածը՝ կաղացվի, ալյուր կդառնա:

ԱՇԽԵՆ. Ոչ, չվերջացավ և ալյուր էլ չի դառնա: Մնացածը կդառնա արգելափակում, մեքենաների կոտրում:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Աշխեն, մինչև կոկորդո լցված եմ սկիտականերով: Չանձրացել եմ ուղղակի և այս բոլոր խառնաշփոթի մեջ մի մարդ եմ տեսնում, որ ինձ հասկանում է: Նա կարող է ինձ օգնել՝ նա էլ ահա այսպես է վարվում ինձ հետ:

Աշխենը լուռ նայում է նրան:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Եթե նա... Եթե նա ինձ մի խոսք ասեր... միայն մի խոսք՝ ամեն բան կփոխվեր:

ԱՇԽԵՆ. Մի՛ խոսիր այդպես:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Գիտեմ: Ասում ես ուշ է: Ուշ չէ:

ԱՇԽԵՆ. (Լուռ է երկար) Ո՛չ, ուշ է: Դու պարտականություն ունես մեկ ուրիշի հանդեպ, որին նեղել ես արդեն ռաի սակ...

ԱՐՏԱՇԵՍ. Եվ կարծում ես կարող եմ սխալա ուղղել...

ԱՇԽԵՆ. Գիտեմ՝ չես կարող: (Հանկարծ հուզմունքը հազիվ զսպելով) Ի՞նչու արիր, ի՞նչու արիր այդ: Է՛լ...

ԱՐՏԱՇԵՍ. Կարծում ես հակառակությամբ համար: Այո՛, այդ կար և որոշ կապրիզ, գուցե և հիմարություն...

ԱՇԽԵՆ. Այո: Եվ դու մա՞րդ ես խորատակել: Ի՞նչպես կարելի էր: Եվ այս հատկություններով ենք մենք գնում... նու ասենք կոմունիզմ:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Թող մեծ հարցերը:

ԱՇԽԵՆ. Արտաշէ՛ս, Արտաշէ՛ս, հենց քո ամենամեծ մոլորությունն էլ այդ է եղել, որ մեծ հարցերը բաժանել ես փոքր հարցերից: Ասա ինձ. ո՞ւմ համար, ո՞ր օրվա համար ես պահում մեծ հարցերը: Ամենից առաջ պարտիականի համար կոմունիզմը ամենօրյա հարց է, գործնական հարց: Ինչպես այսօրվա պլանի կատարումն: Իսկ դու կրքերդ մեջդ լցրած, էգոիստական մղումներովդ գնում ես կոմունիզմ: Թե՞ դու չես գնում կոմունիզմ...

ԱՐՏԱՇԵՍ. Թողնե՛նք դրանք: Դրանք չեն մտնում մեր փոքրիկ հարցերի մեջ: Դրանք մեղնից բարձր, մեղնից վեր հարցեր են. ձեռ մի՛ տաք դրանց: Թող վերացական բաները:

ԱՇԽԵՆ. Խնչն է վերացական: Կոմունիզմը: ՆՔԵ կոմունիզմը վերացական է՝ էլ ի՞նչ կարիք կա այս բոլորի, որ անում ենք: Ո՛չ, ո՛չ, ո՛չ: Թա՛փ սուր քեզ: Արտաշես, մտածի՛ր, դուք ընկերներ եք, պարտիականներ, դուք երկուսդ և մենք բոլորս ձգտում ենք մեկ երկրի բարօրության: Խնչպես եք կարողանում այսպես հակառակ կանգնել, պատրաստ ոչնչացնելու իրար: Այսպիսի կրքերով ո՞ւր եք գնում: Դեպի կոմունիզմ: Չենք կարող:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Խնչու չենք կարող: Եվ հետո՝ ի՞նչ եմ անում ես: Ես մաքրում եմ կոմունիզմի ճանապարհը, որովհետև ես ուղիղ եմ: Ատում եմ խոսքերը կողմնակի մանրությունների մասին: Պահանջում եմ բարձրագույն տեխնիկայի հղոր սիստեմ:

ԱՇԽԵՆ. Այդտեղ ենք գնում: Մի օրում չի ստացվի: Բայց դու հանցավոր կերպով դեմ ես մասսայի դաստիարակության ձևերին: Դա ի՞նչ արիստոկրատի արհամարհանք է՝ «խոսքե՛ր»... Խնչ, ո՞ր օրվանից ես սկսել ծաղրել մեր ամենահղոր ղենքը՝ խոսքը: Դու դիտակցո՞ւմ ես, թե ինչ մտայնություն ես եղերում, թե՛ բոլորովին կորցրել ես քեզ: Դու զգո՞ւյ՜ջ կաց: Դու քեզ համարում ես պարտիակա՞ն, է՛խ...

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ի՞նչ, ինձ դնում ես պարտիայից դո՞ւրս:

ԱՇԽԵՆ. Դու քեզ պարտիական ես հաշվում: Դու ունես ձգտումներ: Բայց տե՛ս թե քո էգոիզմը ինչպես է խանգարում հասնել նպատակին: Ահա հարց եմ դնում. կարո՞ղ ես մոռանալ ամեն անձնական վիրավորանք և ձեռ մեկնիլ նրան:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ո՛չ:

ԱՇԽԵՆ. Ուրեմն ոչինչ չի դուրս գա: Չենք հաղթի: Ահա սկզբունքը:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Լսի՛ր: Թող այդ բարձր հարցերը: Խնդրում եմ:

ԱՇԽԵՆ. Թողնե՛մ: Շատ գեղեցիկ: Դե հիմա դու ինձ ասա՛. ի՞նչ կարիք կար այդ տգեղ, անարժան զրպարտություն:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ապա ի՞նչ, ոչնչանայի՞: Նա ստիպում է ինձ, ստիպում է ուղղակի: Աշխեն, սա ինքնասիրություն, պատվի հարց է: Դու սիրելիս, մի արհամարհիր ինձ այդքան: Դու հո չես ստիպել, որ ես խայտառակվեմ ողջ կոլեկտիվի առաջ: Ես ստիպված եմ նրան դատի տալ դորժարանի՛ համար, ի՞նձ համար: Ո՛չ, ինչպե՞ս կարելի է: Ես հո խայտառակվելու չեմ:

ԱՇԽԵՆ. Չես խայտառակվի: Կբարձրանաս:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ինչպե՞ս կրարձրանամ, երբ նա վճռել է նշավակել ինձ ողջ

կողեկտիվի առաջ: Ասա, արժանի՞ եմ ես դրան:

ԱՇԽԵՆ. Ո՛ր: Ուրեմն և թո՞ղ այդ դատերը: Ետ կաց անելիք քայլից:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Չեմ կարող:

ԱՇԽԵՆ. Լսի՛ր: Ե՛տ կաց: Դու ամիլի լավ գործերի ընդունակ ես:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Այո, ընդունակ եմ, գիտեմ թերևս և վատ բան է, ստոր բան: Բայց նա՞ եղավ պատճառը, նա՞ է ստիպում: Հո ես չեմ կարող հեղինակությունս զցել բանվորների աչքում: Նա ինձ խայտառակեց նրանց առաջ: Դեռ վճռել է ուղղակի վնասել ինձ: Իսկ իմ հեղինակությունը գործարանի համար պետք է: Ես ստիպված եմ այս անել գործարանի պրեստիժի համար: Ա՛խ... Ամենից լավը դիտե՞ս ինչն էր: Վեր կենալ և հեռանալ այստեղից քեզ հետ: Ամենա՞յն սիրով, Աշխեն, ամենա՞յն սիրով կհեռանայի քեզ հետ, և կաշխատեի, ե... կփոխվեի քեզ հետ, մի՞միայն քեզ հետ:

ԱՇԽԵՆ. Երեխայական բաներ ես ասում: Այսպես ես չէի լինի քեզ հետ: Դու ուզում ես պատասխանատվությունից փախչել:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ես ուզում եմ քեզ հետ լինել: Այն ժամանակ ամեն բան կփոխվի իմ մեջ:

ԱՇԽԵՆ. Խ՛մ պատճառով պիտի փոխվի: Չարժի՛: Դու թուլամորթ ես: Ահա ի՞նչ կասեմ քեզ:

ԱՐՏԱՇԵՍ. (Բորբոխվելով) Դիտե՛ս ինչ, Աշխեն...

ԱՇԽԵՆ. (Նույնպես ձայնը բարձրացնելով) Ստիպում ես ասել այդ, այո՞, ստիպում ես: Ապա թե ոչ՝ խոստովանիր զրպարտությունդ և դեն շարտիր այդ բաղբենական ինքնասիրությունդ:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Դիտե՛ս ինչ, Աշխեն... Մի՛ փորփրեք հոգիներս: Ձեռ մի տաք ինքնասիրության: Թողե՛ք հանգիստ քնի և մեռնի այդ օձը, ոչնչանա ինքն իրեն: Մի օրում շենք փոխվի:

ԱՇԽԵՆ. Ո՛ր, չենք թողնի հանգիստ: Ժամանակ չունե՛նք: Դալիս են ավելի մեծ օրեր: Պետք է պատրաստ լինել:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Աշխեն՛ն...

ԱՇԽԵՆ. Ապա ի՞նչ, դու կամենում ես և լավ մարդ լինել և վատ մարդ, կամ վատ մարդ լինելով լա՞վ մարդ լինել:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Մի՛ մեղադրեք, դու և մշտներդ, մեր անձնականով շատ զբաղեցնելու համար: Մինչև չհաղթենք անձնականին՝ չենք հասնի հասարակականին: Ամեն մեկս, որ ջանում ենք հասարակական հողի վրա կանգնել՝ մեր մի ոտը անձնականի վրա է: Սա է տրագիդիան: Այո՞, այո՞: Ես ես գիտեմ բարձր խնդիրների մասին ճառել: Երբ բո-

լորը կաղնավառան՝ մենք էլ հետները կանցնենք աղնվության դոր-
ծին: Իսկ մինչ այդ՝ թող շրորբորեն իմ կրքերը, որովհետև կրքերս
որ բորբոքվեցին՝ հս իմ տերը շեմ:

ԱՇԽԵՆ. Ինչպե՞ս... Մեր այդ ո՞ր երևույթի մեջ դու հաստատեցիր հա-
սարակական աղնվության պակասը, որ սպասում ես բոլորի աղնը-
վացման: Եվ դու քեզ համարում ես պարտիակա՞ն, սովետական
քաղաքացի՞: Ամո՞թ քեզ:

ԱՐՏԱՇԵՍ. (Կտալված) Այո՞, ամոթ թերևս: Էխ՛խ... Դիտեմ, դու հիմա
մտածում ես, որ ես հակառակորդ եմ ե... ընկած մարդ...

ԱՇԽԵՆ. Ոչ այս և ոչ այն: Ամենավատ բանը:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ապա ի՞նչ ես մտածում: Ասա, ի՞նչ ես առաջարկում: Ասա՞,
ամե՞ն ինչ ասա:

ԱՇԽԵՆ. Ես մտածում եմ, որ դու դեռ չես կարող մեռցնել մեջդ կրքերդ,
այդ էգոիզմը, այդ անձնականությունը... Դժվար է քո գործը՝ ահա՞
ինչ եմ մտածում:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Զգում եմ՝ մեր մեջ ամեն ինչ վերջացած է:

Աշխենը լռում է:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Այո՞, այո՞, վերջացած է:

ԱՇԽԵՆ. Զի՞ վերջացած:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Զի՞՞ վերջացած... Աշխեն, դու ինձ բարձրացնող խոսքեր ես
ասում...

ԱՇԽԵՆ. Լսի՞ր: Դու կմաքրես հաշիվներդ Հասմիկի հետ: Եվ աղնվորեն:
Կթողնես գծառվությունների Արամայիսի հետ և կհասկանաս, որ դու
պարտավոր ես մի բարձրարժեք մեծ գործ կատարել: Իսկ այն...

Մտնում է Լուսիկը:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ի՞նչ ես ուզում... Ես ժամանակ չունեմ: Ինչո՞ւ եկար...

ԼՈՒՍԻԿ. Հանգստացե՛ք:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Զլսեցի՞ր, ասում եմ ժամանակ չունեմ:

ԼՈՒՍԻԿ. Հանգստացե՛ք:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ի՞նչ ես ուզում, ի՞նչ կա...

ԼՈՒՍԻԿ. Հանգստացի՛ր՝ ուր ասեմ: Ախր պիտի հանգստանաք, որ ասեմ:
Եթե ոչ՝ ինչպե՞ս կարող եմ ասել՝ եթե դուք հանգիստ չեք:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Սա չի հասկանում, ոչ ասում եմ ժամանակ չունեմ:

ԼՈՒՍԻԿ. Հասկանում եմ, ընկեր Բունիաթյան: Դիտեմ, երբ մարդ...

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ես չեմ կարող լսել քեզ հիմա: Եկ ուրիշ ժամանակ:

ՀՈՒՍԻԿ. Այո, գիտեմ, բարկացած եք, դրա համար եք այդպես խոսում:
Իսկ երբ մարդ բարկացած է, ինչպե՞ս կարող է լսել: Դրա համար
էլ ասում եմ՝ հանգստացեք:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Լսի՛ր: Դու ինձ հասկանո՞ւմ ես...

ՀՈՒՍԻԿ. Ոչի՛նչ, ոչի՛նչ: Դուք հանգստացե՛ք՝ ես կսպասեմ:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Կարիք չկա, վերջացրու:

ՀՈՒՍԻԿ. Դուք բարկացած չե՞ք այլևս:

ԱՐՏԱՇԵՍ. (Բարկացած) Ո՛չ: Ասա՛ խոսքդ և դնա՛ գործիդ...

ԱՇԽԵՆ. Արտաշես, ինչու՞ ես այդպես վարվում Լուսիկի հետ: Զե՞ որ նա
լուրջ գործ ունի հետդ:

ՀՈՒՍԻԿ. Ես էլ ա՛յդ եմ ասում: Իհա՛րկի շատ լուրջ գործ ունեմ: Մեր գոր-
ծարանի ակումբում տիկնիկային ներկայացում պիտի տանք: Պիե-
սը գրել է բանաստեղծ Ներսիկը: «Ստալինգրադի հերոսները»: Պատ-
կերացնում է մեր հերոսներին: Ներսիկը այ, հիմա կգա, կբացատրի.
նա ակումբումն է:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ես շատ հրջանիկ եմ, որ նա ակումբումն է: Հիմա ի՞նչ կհրա-
մայելիր, որ կատարեմ:

ՀՈՒՍԻԿ. Ո՛չ, չպիտի հրամայեմ: Միայն պիտի խնդրեմ, որ ձեր բոլոր
մեքենաները տրամադրե՛ք՝ Լեռնաանիկին բերենք ներկայացում և
տուն վերադարձնենք:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Դա կարելի է, սիրելի Լուսիկ:

ՀՈՒՍԻԿ. Շատ շնորհակալ եմ: Երեխաները որ խմանան՝ կգժվե՛ն:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ես կարծում եմ:

ՀՈՒՍԻԿ. Շատ լավ: Ուրեմն այդպես: Ընկեր Բունիաթյան, Ինչպե՞ս են
տրեսաի գործերը:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ի՛նչ, դու եկել ես ստուգմա՞ն:

ՀՈՒՍԻԿ. Ո՛չ, ինձ չի՛ն ուղարկել, ինչպե՞ս, և ես ծանոթ չեմ տրեսաի
գործերին: Միայն, գիտե՞՞ք, պետք է ձեզ ասեմ, ընկեր Բունիաթյան,
որ դուք զուր եք բարկանում, որ ձեզ քննադատում են: Դա լավ չէ:
Ես էլ շատ տարիներ առաջ ձեզ պես էի, բայց վերջը ուղղվեցի ինք-
նաքննադատության կտրգով: Այդ կարելի է:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Դա վարմանալի ճիշտ է:

ՀՈՒՍԻԿ. Դե, մեներ, ընկեր Բունիաթյան, ձգտում ենք հասնել կոմունիզ-
մին: Ուրեմն, եթե մեր թերութունները վերացնենք՝ կհասնենք:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Այդպես էլ հինց ուղղակի՞, հե՛շտ:

ՀՈՒՍԻԿ. Դե, ընկեր Բունիաթյան, մի օր կհասնենք, չե՞, կոմունիզմին:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Այդ արդեն իսկապես ճիշտ է, սիրելի Լուսիկ...

ԼՈՒՍԻԿ. Դե, ուրեմն ինչու՞ ուշացնենք: Ուղղակի գնանք: Գիտե՞ք, սա
ևս չեմ կարողանում լավ խոսքերով բացատրել, բայց սրտովս
հասկանում եմ:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Դու լավ բացատրում ես:

ԼՈՒՍԻԿ. Զե՛ք, այնքան չէ... Գիտե՞ք, ես շկարողացա համալսարան մըտ-
նել: Այնտեղ երրորդ կուրսում պրոֆեսոր Ֆրանգուլյանը ասում են
լավ խոսքերով բացատրում է, որ անպատճառ կգնանք կոմունիզմ:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Առանց Ֆրանգուլյանի բացատրության էլ կգնանք:

ԼՈՒՍԻԿ. Դե ուրեմն ինչու՞ եք հակառակում, ընկեր Բունիաթյան:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Որովհետև ես բյուրոկրատ եմ:

ԼՈՒՍԻԿ. (Ծիծաղում է) Ընկե՛ր Բունիաթյան, ես ձեզ հարգելուց եմ
ասում բյուրոկրատ, որ բյուրոկրատ չլինեք: Եթե ոչ... (Հեռախոս
Արտաշեսի կաբինետում: Արտաշեսը շտապում է այնտեղ և սկսում
ցած խոսել) Լավ խորամանկություն չարի՞, բոլոր պակասություն-
ները երեսին ասացի:

ԱՇԽԵՆ. Ուրեմն դու խորամանկ ես:

ԼՈՒՍԻԿ. Շա՛տ: Ապա ի՞նչ: Ճակատումն էլ անում էի: Թաքնվում էի
խոր փոսի մեջ, դե, տեսնեմ կարո՞ղ են զնդակները դիպչել: Գալիս
էին վը՛ղ, վը՛ղ ու չէին դիպչում:

Մտնում է Ներսիկը:

ՆԵՐՍԻԿ. Ընկեր Բունիաթյանը այստե՞ղ է:

ԼՈՒՍԻԿ. Իր կաբինետումն է:

Արտաշեսը ներս է գալիս:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ահա և կազմը լրացավ: Խոսքը սլատկանում է հարգելի բա-
նաստեղծին: Կարծեմ քո էլ մտավոր աշխարհը տիկնիկային է:

ՆԵՐՍԻԿ. Միանգամայն: Դուք էլ կարծեմ տոտում եք հատկապես բա-
նաստեղծությունը:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Զրպարտություն է: Ես բանաստեղծությունը չե՛ միայն, որ
ատում եմ, այլև փիլիսոփայությունը՝ հետը միասին: Արտադրու-
թյան, պրակտիկայի մեջ, իհարկե:

ՆԵՐՍԻԿ. Դա դժբախտություն է:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ո՛չ: Նորություն է և ամենահետաքրքրական, որ ուրեմն ես
ահա տասը տարի է արտադրության մեջ դժբախտ եմ և առանց
այդ զգալու ապրում եմ երջանիկ:

ՆԵՐՍԻԿ. Ընկե՛ր Բունիաթյան, բանաստեղծություն կա ամեն ինչի մեջ
և փիլիսոփայություն՝ իրերի մեջ: Ու՛ր է տանում մի աննշան սոց-
մրցումը, Աննշան սոցմրցումը, տրակտորի մի դետալը, բանվորի

մի տոկոս ավելի արտադրանքը՝ եթե ոչ վերջին մտքով կոմունիզմի
Հանճարի ստեղծագործություն չէր, ապա ի՞նչ էր Ստալինգրադը,
որ փրկեց մարդկությունը: Պրակտիկ իրերը իմաստ ունեն, ընկեր
Բունիաթյան, իրերի մեջ ստեղծագործական միտք կա: Աշխարհը
ստեղծագործություն է, մատերիայի միտքը:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Նու, եթե մենք հիմա մի ընդհանուր մտքի վերածենք այս
բոլորը՝ դու եկել ես այն ինտրիգանի կողմից ինձ ագիտելու:

ՆԵՐՍԻԿ. Ագիտացիայի ենթակա ենք ամենքս՝ բանվորից մինչև ակադե-
միկը: Դուք այն սովխոդի այգու առավոտվա մարդն եք դեռ: Այն
օրից անցել են դարեր, եկել է նոր մարդը և շտապեցնում է մեզ:
Վերակառուցվե՞նք, ընկե՞ր Բունիաթյան: Տեսե՞ք, կմնանք միանը:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Դա!, Դու հիմա գործո՞ւմ ես եկել մոտոս, թե պրոպագանդի:
ՆԵՐՍԻԿ. Նոր տեխնոլոգիայի նշանակության մասին ղեկուցում պիտի
տա՞մ, խնդրում եմ ներկա լինեք:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Եթե աղատ ժամանակ ունենամ, մեծ բավականությամբ:
ԼՈՒՄԻԿ. (Որ այս ամբողջ գրույցի ժամանակ զբաղված էր գրադարանի
գրեթե քնեքելով) Ա՛յ, Աշխեն, այս գրքի մեջ այնպես լավ բա-
ցատրած է բոլոր այս հարցերը: Եթե հետևե՞նք...

ԱՇԽԵՆ. Այո՛, այո՛: Գնանք, Լուսիկ, քեզ բան պիտի ասեմ...

Տանում է ձախից:

ԳԵԴԵՈՆ. (Մտնելով աշից) Բոլոր գործարանը խառնեց իրար: Խեղադար-
վել է: Վկա բանվորներ է հավաքագրում: Անկարգություն է: Ի՞նչ
է, ողջ տրեստը պիտի ղբաղվի դրա ղետալներո՞ւմ...

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ես իսկույն կարգեմ:

Մտնում է Արամայիսը: Իսկույն նրա Ետեից գալիս են Լիպարի-
տը և Տիգրանը:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. (Դեպի դուրս) Այո՛, այո՛, կանչեցեք երրորդ ցեխի բանվոր-
ներին:

ԱՐՏԱՇԵՍ. (Դեպի դուրս գալով) Է՛, լսեցեք: Ես արգելում եմ նրանց
աշխատանքի վայրից հանել:

ՏԻԳՐԱՆ. Հիմա կվերջանա հերթափոխը: Մի փոքր սպասենք:

ԼԻՊԱՐԻՏ. Արտաշես, բանը այդ չէ: Թեկուզ և թող գան բանվորները:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ի՞նչ է, վախենո՞ւմ է վեհապետից:

ԳԵԴԵՈՆ. Ո՞ւմ է վախենում: Կտեսնենք դեռ, թե ով պիտի վախենա. Ար-
տաշես, թույլ տուր... Ե՛կ այստեղ: (Արտաշեսին բերում է ներս):

ԼԻՊԱՐԻՏ. Եկեք ետ վերցրեք ձեր փոխադարձ մեղադրանքները, վերջ
տվեք ձեր կռվին, աշխատեցեք միասին:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ուրեմն դատարկ բանի համար էր այս ամենը:

ԼԻՊԱՐԻՏ. Դատարկ բանի համար չէր, բայց երկուսդ էլ փայտը ծռում եք: Չեմ հասկանում եղբայր, կուլում ենք, իրար վիրավորում, զրուսարտում, շարախոսում: Հետո՞, ի՞նչ դուրս եկավ: Ո՞ւր կռիվն ենք կուլում, ո՞ւր դիմ ենք, ո՞ւր հետ ենք: Չէ՞ որ մենք կուլում ենք միայն թշնամիների դեմ: Թերևս գուցե ճիշտն այն է, որ մենք այսպե՞ս ենք կուլում սոցիալիզմի թշնամիների դեմ: (Ծիծաղում է):

ՆՆՐԱԻԿ. Սոցիալիզմի թշնամիների, նաև... մեր սեփական հողում մնացած ուրվականների դեմ:

ԼԻՊԱՐԻՏ. Դա էլ ճիշտ է, սատանան տանի: (Ծիծաղում է) Թե չէ՝ ախր մեջտեղը ոչինչ չկա: Դուք ասացիք մի առանձին բան կա՞: Ի՞նչ կա...

ՆՆՐԱԻԿ. Կա՞: Մի մեծ կյանքի պայքարը: Սա մաքրագործո՞ւմն է, սիրելիք:

ԼԻՊԱՐԻՏ. (Մոտենալով Արտաշեսին) Հսի՛ր, Արտաշես, թող...

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ի՞նչ, կամենում ես, որ ես ընկճվե՞մ սրա առաջ, հրապարակով ներողությո՞ւն խնդրեմ: Դու ո՞ր աշխարհից ես գալիս:

ԼԻՊԱՐԻՏ. Բայց պետք է, Արտաշես, նրան ես արդարության հարկը վճարել, նա էլ ճշմարիտ բաներ է ասում:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Կտեսնենք թե ո՞վ է ճշմարիտ բաներ ասում: Թո՛ղ, նաև դո՛ւ ճշմարիտ չես: Ճշմարիտը կգա մեղանից հետո:

ԼԻՊԱՐԻՏ. Չգիտեմ, եղբայր, չգիտեմ: Միայն կրկնում եմ, մի ճկեք փայտը չափազանց, տեսե՞ք՝ կստանաք երկու կտոր կտրած փայտ և ոչ թե մարդ: Իսկ մարդիկ մեղ պետք են, և մենք նրանց պատրաստում ենք մեծագույն ծախսով: Տալիս ենք ճիշտ է, և խոտան, բայց մարդուն մշակում ենք ընթացքում, այսպես ասած՝ տեխնոլոգիական պրոցեսի մեջ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Կարծեմ մի փոքր օպորտունիստական բաներ ես ասում:

ԼԻՊԱՐԻՏ. Թերևս, թերևս, սատանան տանի: Եվ ով գիտե ես ես մեծ կարիք ունեմ տեսնելու իրերի խորքը: Բայց դարձյալ կասեմ. մի ճկեք փայտը: Արամայի՛ս, հի՛տ վերցրու գործը:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ես գործը տալիս եմ Կենտրոնական կոմիտե և դատախազության: Նա ինձ մեղադրել է հրապարակով, թող հրապարակով էլ պարզվի գործը. ե՞ս եմ գերածախս ու վատնում արել, թե՞ նա է ժանգոտացրել երեք հազար դետալը:

ՏԻԳՐԱՆ. (Հասմիկին, որ ներս է գալիս) Դու իրավունք չունես գործերը
 թաքցնելու: Դու ստիպված կլինես փաստաթղթերը հանձնելու:
 ԱՐՏԱՇԵՍ. (Տիգրանին) Դու շատ առաջ մի՛ դնա քո իրավունքների
 հարցի մեջ: Այլապես կգտնեմ քեզ համեստացնելու միջոցը:
 ՏԻԳՐԱՆ. Ձեռներդ կարճ են: Դա ոչինչ չի ապացուցի:
 ԱՐՏԱՇԵՍ. (Դեպի դուրս) Ասացե՛ք բանվորներին, որ ես այստեղ զբաղ-
 ված եմ և ներս չեմ ընդունում ոչ ոքի:
 ԱՐՍՄՄՅԻՍ. Շատ գեղեցիկ: Մենք կգնանք այնտեղ: (Հեռանում է: Նրան
 հետևում են բոլորը: Բացի Արտաշեսից և Հասմիկից):
 ՀԱՍՄԻԿ. Տեսնո՞ւմ ես ինչպես է կատաղի ընկել այս ու այն կողմ: Ես
 նրան ուղղակի հայտնեցի, որ մենք գնում ենք գրանցվելու, որ մենք
 ամուսիններ ենք: Եվ իրոք, ես համաձայն եմ: Դնանք գրանցվելու:
 Ուղղակի՛, դեմոնստրատիվ, թող հույսը կտրի և ետ կանգնի զըր-
 պարտություններից:
 ԱՐՏԱՇԵՍ. Դա!...
 ՀԱՍՄԻԿ. Հենց վաղը գնանք: Այո՞:
 ԱՐՏԱՇԵՍ. Կարիք չկա:
 ՀԱՍՄԻԿ. Ինչո՞ւ:
 ԱՐՏԱՇԵՍ. Դրանով չէ որ պետք է ընկճենք նրան:
 ՀԱՍՄԻԿ. Արտաշես... դու խուսափում ես...
 ԱՐՏԱՇԵՍ. Ո՛չ:
 ՀԱՍՄԻԿ. Հա՛, այդպես: Բայց գնանք գրանցվելու:
 ԱՐՏԱՇԵՍ. Դա! (Վեր է կենում հանկարծ) Բայց ես գնամ: Այնտեղ...
 Հեռանում է աջից: Հասմիկը գլուխը դնում է ձեռների մեջ և
 մնում այդ դիրքով: Մտնում է Աշխենը:
 ԱՇԽԵՆ. Տեսա՞ր մինչև ուր հասցրեց քեզ կիրքը: Հանցագործություն:
 Չէ՞ որ դու օգնեցիր մի աղնիվ մարդու զրպարտողներին:
 ՀԱՍՄԻԿ. Մի ասիր աղնիվ:
 ԱՇԽԵՆ. Ո՛չ, կասեմ: Օգնեցիր մի աղնիվ մարդու զրպարտության:
 ՀԱՍՄԻԿ. Ինչե՞ր ես ասում:
 ԱՇԽԵՆ. Դա անաղնիվ քայլ է: Ահա թե ինչ եմ ասում: Պարզ չէ՞: Խոս-
 տովանիր, որ ուրիշ խոսքով՝ ինքդ զրպարտեցիր: Հանձնի՛ր փա-
 տաթուղթը:
 ՀԱՍՄԻԿ. Փաստաթուղթ չկա: Սրանք պետք է իրարից հեռանան, որ
 տրեստում խաղաղություն ընկնի: Թող որևէ պատճառով Արամա-
 յիսը հեռացվի՝ Արտաշեսը հանգիստ վիճակում կլինի և ծայրահե-
 ղությունների չի հասցնի բանը: Ո՛չ, ո՛չ, Աշխեն, որ ինձանից երես

էլ դարձնես՝ հա չեմ կանգնի: Չեմ էլ կարող... Չեմ էլ կարող...
Նրան պետք է ազատել խայտառակությունից: Թող ազատվի, հետո
հեշտ է: Եվ թող Արամայիսն էլ պատժվի, թողնի իր խանդն ու
վրեժը: (Բռնկվելով) Ո՛հ, ո՛հ, Աշխեն, ուղում ես ատիր ինձ, հա
չեմ կենա:

ԱՇԽԵՆ. Ես քեզ չեմ ատի: Բայց ընդունիր, որ զրպարտիչների հետ ես:
Թող այդ ընթացքը:

ՀԱՍՄԻԿ. Աշխեն, նրան պետք է ազատել խայտառակությունից:

ԱՇԽԵՆ. Այո՛, պետք է ազատել, բայց ոչ ստորության գնով: Արտաշեսը
կարիք չպիտի ունենար զրպարտության դիմելու:

ՀԱՍՄԻԿ. Ի՞նչ, դու է՞լ նրա մասին այդքան նվաստ կարծիքի ես:

ԱՇԽԵՆ. Ո՛հ:

ՀԱՍՄԻԿ. Ապա ի՞նչ կարծիքի ես:

ԱՇԽԵՆ. (Մի փոքր հուզված) Ի՞նչ կարծիքի եմ... Ես նրա մասին այլ
կարծիքի եմ: Նա հրաշալի մարդ է, բայց իր հոգեկան գանձերը
թողել է անարժան արատների կույտի մեջ: Նրա հավատը բարձրա-
գույն տեխնիկան է, բայց չի խորհում, թե ո՞վ պիտի տա մեզ այդ
բարձրագույն տեխնիկան, բացի մեզնից: Չի խորհում պատրաս-
տել մեզ, դաստիարակել: Հասմիկ, նրա բոլոր արատները աճման
կրիզիսի արատներ են: Նա կրիզիս է ապրում, նա վատ մարդ է իր
կամքի հակառակ: Պետք էր օգնել նրան... Իսկ դու... քաջալերեցիր
նրա արատները և հիմա էլ օժանդակում ես մի Գեդեոնի պես ստոր
զրպարտչի:

ՀԱՍՄԻԿ. Քեզ հասկանում եմ, օ՛հ, քեզ հասկանում եմ... Դու ազնիվ չես
վարվում ինձ հետ: Հասկանում եմ, թե ինչ դավեր ես լարում իմ
դեմ...

ԱՇԽԵՆ. Ե՞ս... Ե՞ս եմ դավեր լարում: Ինչպե՞ս չես ամաչում: Օ՛հ, եթե
ես դավեր լարեի... եթե ես դավեր լարեի՜... դավերի մասին լռիր,
լռի՛ր, խնդրում եմ... Ավելի լավ է խոսիր գործի մասին: Իմ ու քո
մեջ մի սրբազան բան է մնում: Գործը: Եթե ոչ՝ այս կարծիքներն ու
դավերը... բավական է, Հասմիկ... Բավական է... ինչ որ կրել
եմ ես: Այո՛:

ՀԱՍՄԻԿ. Ինչու՞ ես այդպես հուզվում: Ուրեմն մի բան կա ինձանից
գաղտնի... Ասա, ի՞նչ կա...

ԱՇԽԵՆ. Խոսիր դործի՛ մասին: Դու անազնվություն ես ուզում անել
ազնվություն ձեռք բերելու համար: Ասա՛, փաստաթուղթը քեզ
տալի՞ս է հիմք Արամայիսին մեղադրելու:

ՀԱՍՄԻԿ. Այո՛:

ԱՇԽԵՆ. Պնդո՞ւմ ես: Ամենա՞յն ազնվությամբ:

ՀԱՍՄԻԿ. Ամենայն ազնվությամբ...

ԱՇԽԵՆ. (Աշխենը սուր և հանդիմանական նայում է նրան: Հասմիկը
զլուխը դնում է ձեռների վրա և հեկեկում):

Վ. Ս. Բ. Ա. Դ. Ո. Ի. Յ. Բ

ԱՐԱՐ ՉՈՐՐՈՐԴ

Նույն տեղը, ինչ որ երբորդ արարում: Երկու կաբինետների դուռը փակ է: Նստած է Աշխենը:

Աջակողմյան դուռը բացվում է և ներս են մտնում Արոյանը, Արտաշեսը, Արամայիսը և Լիպարիտը:

Արոյանը բարեկամ է Աշխենին ձեռք սեղմելով, սալա մի պահ մնում կանգնած և նայում ներկաներին հարցական:

ԼԻՊԱՐԻՏ. Ինչպե՞ս կկամենալիք, սկսե՞նք:

ԱՐՈՅԱՆ. Նախ գնանք ցիխերը:

ԼԻՊԱՐԻՏ. Այդպե՞ս: (Նայում է Արտաշեսին և Արամայիսին հարցական):

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Դուք պնայեր դեռ:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Այո՛, իհարկե:

ԱՐՈՅԱՆ. Ինչպես կամենար: Լա՛վ: (Լիպարիտին) Դնա՛նք:

Լիպարիտի հետ զնում են աջից: Արամայիսը զնում է ձախ դռնից և ետևից փակում դուռը:

ԱՇԽԵՆ. Արտաշե՛ս, ինչե՛ր էս անում: Մտածիր, թե ինչե՛ր էս անում:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Թող, Աշխեն, մի խառնվիր դու:

ԱՇԽԵՆ. Դու հանդես էս գալիս անհիմն մեղադրանքով:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Կգտնվեն հիմքեր:

ԱՇԽԵՆ. Ողջը խարդախություն և զրպարտություն: Կխալտառակվես և շատ վատ: Գնա կարճե՛լ տուր գործը:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Չի՛ կարելի: Արդեն ընթացք է տված:

ԱՇԽԵՆ. Ի՞նչպես ընկար այսպիսի մի արարքի մեջ: Եվ մի՞թե դու այդ մարդն էս: Ձե՞ որ դու այդ մարդը չես:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Չգիտեմ, գուցե:

ԱՇԽԵՆ. Ո՛չ, դու այդ մարդը չես: Եվ հենց դրա համար մի՞թե քեզ արժանի բան էր նրա քայլը բացատրել իբրև խանդ և վրեժխնդրություն: Գնա խոստովանիր սխալդ և ետ վերցրու գործը:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ինչպե՞ս կգնամ և կխոստովանեմ սխալս: Թողնեմ, որ նա ինձ կործանի: Երեխա՞ր հա:

ԱՇԽԵՆ. Պարտավոր ես: Կնշանակի մենք իրար չենք հասկանում:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Սխալված էլ որ լինեմ՝ ինչպե՞ս կգնամ: Անկարելի բան ես ասում, Աշխեն:

ԱՇԽԵՆ. Ուրեմն մեր ճանապարհները բաժանվում են:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Որ ատես էլ ինձ՝ չեմ կարող: Այժմ չեմ կարող: Նա է՛լ չի թողնի ինձ:

ԱՇԽԵՆ. Կարող է պատահել: Բայց իմացիր, դու կուլում ես մի աղնիվ պարտիականի հետ:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ի՞նչ... դու կանգնել ես իմ հակառակորդի հետ իմ դեմ...:

ԱՇԽԵՆ. Նա քեզ չեմ կարող տեսնել այսպիսի մի ստոր դերի մեջ:

ԱՐՏԱՇԵՍ. (Տախտալով) Ստո՞ր, ինչպե՞ս ստոր: Նա տրեստն եմ աղա-տում նրա կյանքը խանգարողից: Ի՞նչ է, կարծում ես, որ ես հա-մողմունքնե՞ր չունեմ և սկզբունքնե՞ր: Նա պե՛տք է վռնդվի տրես-տից՝ ահա իմ նպատակը: Ի՞նչ ստոր դեր...:

ԱՇԽԵՆ. (Մուսլվում է և գլուխը կախում) Դո՛ւ գիտես: Չես կոտրվում: Չես կարողանում կոտրվել: Նեղ ինքնասիրություն, կեղծ պատվա-սիրություն, ուրիշ ոչինչ: Ափսո՞ս: Նվ մեկը հարցնի ինձ, թե ինչու՞ չեմ կարողանում թողնել... վերաբերմունքս դեպի քեզ: Ի՞նչ ես տվել ինձ, բացի մի անմեղ, լքված աղջկա պատմությունը: (Գլուխը դնում է ձեռներին վրա):

ԱՐՏԱՇԵՍ. Աշխեն, սիրելիս, համբերիր, թող այս մեկն անցնի: Թերևս կփոխվեմ: Դա հեշտ բան չէ: Դա այս անգամ չի լինի: Նա էլ եմ հասկանում, բայց չի լինում, դա վեր է իմ ուժերից. ես ինձ չեմ պատկանում դեռ: Սպասի՛ր, Աշխեն...:

ԱՇԽԵՆ. Ի՞նչ հարկ սպասելու: Ինչու՞, չունե՞ս այդքան քաջություն:

ԱՐՏԱՇԵՍ. (Ձեռը դնում է նրա գլխին և շոյում՝ աչքերը հառած պատու-հանից դուրս: Մտնում է Հասմիկը, երկար նայում նրանց և ապա ընդոստ ետ շրջվում):

ԱՇԽԵՆ. (Բարձրացնելով գլուխը) Հասմի՛կ... Ե՛կ այստեղ, մի՛ դնա: ՀԱՍՄԻԿ. Նա խանգարեցի... (Շրջվում է, որ հեռանա):

ԱՇԽԵՆ. Ե՛կ այստեղ:

ՀԱՍՄԻԿ. Նա ուրիշի գործերին չեմ խառնվում:

ԱՇԽԵՆ. Ոչ մի գործեր չկան:

ՀԱՍՄԻԿ. (Արտաշեսին) Ահա ամեն բանի բացատրությունը:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Եվ ի՞նչ բացատրություն:

ՀԱՍՄԻԿ. Հասկանալի՞ է, ամեն ինչ հասկանալի է: Ահա՛ թե ում եմ հավատացել...

ԱՇԽԵՆ. Հասմի՛կ, կարիք չկա վրդովվելու:

ՀԱՍՄԻԿ. Մի՛ պաշտպանիր: Ես ամեն ինչ հասկացա: (Արտաշեսին) Ես քեզնից չեմ պահանջի իմ պատիվը, կպահանջեմ ուրիշ բան:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ի՞նչ բան...

ՀԱՍՄԻԿ. (Գոչում է) Դու ինձ խորթ մտայնություն ես ներշնչել... Դու քայքայել ես իմ մտքերը... Ամբողջ հասարակության առջև քեզ մերկացնել է պետք: Ահա թե ինչ: Իսկ իմ պատիվը... (Հուզմունքից խեղդվում է):

ԱՇԽԵՆ. Հասմի՛կ...

ՀԱՍՄԻԿ. Ո՛չ, ո՛չ, դու չես հասկանում: Գիտեմ, դու կարող ես ասել ինձ, թե ինչու՞ էի մինչև հիմա հանդուրժում: Ես հանդուրժում էի, հուսալով որ նա կփոխվի:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Լսի՛ր...

ՀԱՍՄԻԿ. (Ծածկելով նրա ձայնը) Դու սպանեցիր իմ մեջ հավատը դեպի մարդը... Եվ ի՞նչ, դու այդ վարքո՞վ ուզում ես մնալ հասարակության մեջ: Ո՛չ, դու կպատժվես չարաչար:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Նու, ես գործ չունեմ այլևս... (Բարկացած հեռանում է):

ՀԱՍՄԻԿ. Ահա թե ինչպես պարզվեց նրա իսկական դեմքը:

ԱՇԽԵՆ. Ավելի լավ: Հիմա հեշտ կթողնես այդ մարդուն: (Լռությամբ):

ՀԱՍՄԻԿ. (Հանկարծ բուրբուխելով) Քեզ համա՛ր է հեշտ... Ես նրան նվիրեցի իմ բուռն զգացմունքը, իմ հրազները, իմ ինքնասիրությունը: Ես նրան զոհեցի իմ ամենաթանկը՝ իմ պատիվը, որ նա բարձրանար: Չէ՞ որ նա թվում էր վերելք ապրող մարդ: Մի՞թե երևում էր, որ նա ընկած մարդ է: Հիմա ես կարո՞ղ եմ ասել, որ նա անգամ չնչին չափով ազնիվ մարդ է: Ասա, դու կարո՞ղ ես:

ԱՇԽԵՆ. Կարող եմ:

ՀԱՍՄԻԿ. Չե՞ս ամաչում, Աշխեն... Ո՛չ, նա ստոր մարդ է: Զարմանալի է, բայց որ դու... Բայց թողնենք մի կողմ, թե արդյոք քո կողմից փոխադարձություն չկա նրան... Ա՛խ, նա ուրեմն ինձ այդպես խաղախորեն խաբել է և քեզ հետ...

ԱՇԽԵՆ. Դա պատահական չնչին բանի տպավորություն էր, Հասմիկ, ուշադրություն մի դարձնիր:

ՀԱՍՄԻԿ. Ինչպի՞ս պատահական... Մի՞թե պատահում է, որ... Ասո՞ւմ ես... կարող է... բայց... չգիտեմ գուցե: Դու ասում ես, իհարկե, որ պատահական բան էր: Իհարկե ձեռք գլխին դնելը չի բանը: Ես երե-

խաւ չեմ, որ այդպիսի բաներին նշանակութիւն տամ: Բայց ես զգում եմ... Զգում եմ, որ քո մեջ մի վերաբերմունք կա դեպի նա: (Ընկոստ) Մի՛ ուրանա, դու սիրում ես նրան: Անազնիւ կ'ս' եթե ուրանում ես:

ԱՇԽԵՆՆ. Հասմի՛կ...

ՀԱՍՄԻԿ. Անազնիւ կ'ես: Ասա, վաղո՞ւց էր այդ: Ինչո՞ւ էիր թաքցնում ինձնից: Իսկապէս, ես հիմար եմ եղել և ավելի հիմար եմ հիմա, որ... Աշխե՛ն, ի՛նչ անազնիւութիւն քո կողմից: Ուրեմն ինձ խաբում էիր և...

ԱՇԽԵՆՆ. Հասմի՛կ, ես քեզ չէի խանգարում: Այդ լավ տեսնում էիր: Բայց նա քեզ չէր պատկանում: Ֆո՛ւ... Ինչ տգեղ սակարկութիւն... Հասմի՛կ, հասկացիր, ամեն մարդ ամեն մարդու վրա իրավունք չունի: Ի՞նչ ես պահանջում ինձանից: Ես շատ եմ դիջել, շատ եմ լռել: Եվ հիմա, երբ տեղը յեկավ՝ կասեմ...

ՀԱՍՄԻԿ. Դու չէի՞ր դատապարտում նրան, դու չէի՞ր խոսում նրա այլանդակ բարբի մասին:

ԱՇԽԵՆՆ. Հասմիկ, զոպի՛ր քեզ: Ես հիմա էլ եմ դատապարտում նրան:

ՀԱՍՄԻԿ. Ապա ինչո՞ւ ես մոտեմոտ անում նրան: Փրկելո՞ւ համար... Ի՛նչ կեղծավորութիւն: Ուղղակի խարդախութիւն: Ամեն ինչ անձնական շահերի համար, ամեն ինչ սուտ: Փո՛ւհ...

ԱՇԽԵՆՆ. Հասմի՛կ, ես ոչինչ չեմ սեփականել: Մանավանդ քեզնից: Ես հիմա էլ չեմ սեփականում... Ես միայն խղճում եմ քեզ: Հանգըստացի՛ր: Եթե դու անբախտ ես՝ չի նշանակում, թե մի ուրիշը...

ՀԱՍՄԻԿ. Ես նրան ցո՛ւյց կ'տամ իր տեղը... սոռո՛ր գայթակղիչ, խաբեբա...

ԱՇԽԵՆՆ. Ես կ'սնդրեի զգուշ ընտրել բառերը:

ՀԱՍՄԻԿ. Ահա, ահա... Իհարկե՛ս... Եվ ի՛նչ խոսք, հիմա կ'աշտապանես նրան, հիմա նա քո հայացքների մարդն է: Երեւի արդեն ընդունել ես նրա բոլոր բարոյական նորմաները:

ԱՇԽԵՆՆ. Հասմիկ, ինչպե՞ս չեմ քաշվում այդպիսի բաներ խոսել... Կսիր, քեզ կամ ինձ այժմ ուրիշ բան կ'ստի: Խնայե՛լ մարդուն, օգնե՛լ նրան, որ դուրս գա ներքին դժվարութիւններից՝ ահա թե ինչ է պետք:

ՀԱՍՄԻԿ. Իսկ իմ զղացմունքների ոտնահարո՞ւմը... (Բռնկվելով) Դո՛ւ, դո՛ւ եղար պատճառը:

ԱՇԽԵՆՆ. Զրպարտո՞ւմ ես, Հասմիկ:

ՀԱՍՄԻԿ. Ո՛ր, եթե դու ժամանակին մերկայնեիր այդ մարդուն իբրև ստոր մարդու՝ ես կզգուշանայի: Բայց դու գաղտնապահ էիր նրա և ինձ մոտ: Ես հիմա՛ եմ հասկանում:

ԱՇԽԵՆ. Դու ոչինչ չես հասկանում:

ՀԱՍՄԻԿ. Լա՛վ, հիմա ես գիտեմ իմ անելիքը: Բոլորիդ էլ լավ ճանաչեցի: (Մտնում է Արամայիսը: Նրան քնդառաջ գնալով) Ահա՛, ե՛կ, ե՛կ... Ես հույս ունեմ, որ դու այնքան ազնիվ կլինես... Ճիշտ է, մենք ընդհարված ենք...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ես մի բան գիտեմ, որ դու քրեական հանցանք գործեցիր՝ թաքցրիր փաստաթուղթը...

ՀԱՍՄԻԿ. Ա՛ռ փաստաթուղթը. (մեկնում է նրան) ես դրա կարիքը չունեմ: Առ և ոչնչացրո՛ւ նրան...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. (Չարմացած) Բայց ի՞նչ է պատահել... ինչու՞ այդպես հանկարծ...

ՀԱՍՄԻԿ. Մի՛ հարցնիր և արա, ինչ որ մտադիր ես: Հանի՛ր վրեժդ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. (Իրոնիկ հասկանալով Հասմիկի ասածը) Ես նրա դեմ վրեժ չունեմ:

ՀԱՍՄԻԿ. (Չարմացած) Ինչպե՞ս... Ահագին աղմուկ ես բարձրացրել... Իսկ քե՛զ ինչ պատահեց հանկարծ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ոչինչ: Ես շարունակում եմ իմ դատը, որ գործի շուրջն է:

ՀԱՍՄԻԿ. Իսկ որ նա ոտնատուակ տվեց մեկի հավատը դեպի մարդը, դեպի գործը: Դա գործ չէ՞:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ես չեմ կարող շատ սրել քո հարցը՝ հայտնի շատ պատճառներով: Թեև արժեք և շատ արժեք...

ՀԱՍՄԻԿ. Ո՛ր, ո՛ր, եթե ես քեզ պետք լինեի՝ կպաշտպանեիր: Հիմա երբ մենք հեռացած ենք... դու անձնական վրեժ ես հանում ինձնից...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Հասմիկ, դա ոչ քե՛զ է հարմար, և ոչ ի՛նձ: Լռիր վրեժի մասին:

ՀԱՍՄԻԿ. Իսկ դու ինչպե՞ս ես կարողանում մի այդպիսի մարդու ներել, որից ինքդ այնքան հարվածվեցիր: Դու չես մտնում իմ հոգեկան վիճակը: Ես՝ ճիշտ է՝ քեզ մեծ վիրավորանքներ եմ հասցրել, բայց այդ բոլորը իմ կրքի արդյունք էր: Զգիտե՛ս ինչ հարված է, երբ մարդ հիասթափվում է իր ամենանվիրական կարծած մարդուց: Ես քեզ դիմում եմ իբրև մի ժամանակվա ընկերը ընկերոջ: Հասկացի՛ր ինձ, նա ինձ խաբել է... Արամայիս, ես քեզ կպատմեմ, շատ բան կպատմեմ, թե ինչպես եղավ իմ կուրացումը: Բայց դու պարտավոր ես հարվածել նրա բարոյական այլանդակությանը: Նա կործանեց ինձ...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Չես կործանվի: Կյանքը դեռ առաջնորդումն է:

ՀԱՍՄԻԿ. Դու վախենում ես, ահա թե ի՞նչ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. (Նյարդային) Թո՛ղ, թո՛ղ, Հասմիկ, ես քեզ խնդրում եմ դա-
դարիք, թո՛ղ այդ բոլորը, ամեն ինչ թող: Մի՛ խոսիր... (Մտնում
են Տիգրանը, Մարգարը և Սահակը):

ՏԻԳՐԱՆ. Նրեի կգնանք ռաջոնական կոմիտե:

ՄԱՐԳԱՐ. Եվ լավը դա է:

ՏԻԳՐԱՆ. Եվ լա՛վ էլ փաստաթուղթ ձեռք բերվեց:

ՄԱՐԳԱՐ. Լավ փաստաթուղթը ո՞րն է: Դուք էլ փաստաթուղթ հա՛ փաս-
տաթուղթ...

ՏԻԳՐԱՆ. Չեմ հասկանում քեզ:

ՄԱՐԳԱՐ. Դատարա՞ն ենք գնում, ի՞նչ է:

ՏԻԳՐԱՆ. Ապա ինչո՞ւ ենք փաստաթղթեր ձեռք բերում:

ՄԱՐԳԱՐ. Այ մարդ, դատարաններո՞վ պետք է խոսենք իրար հետ: Ուրե՞նք
ենք մենք:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. (Տիգրանին) Փաստաթուղթը դատարանն է պահանջում:
Դրանով չեմ օգտվելու:

ՏԻԳՐԱՆ. Ա՛յ դա շատ հետաքրքիր էր... Ինչո՞ւ չես օգտվի: Ուրախ չե՞ս,
որ դրանով նա իսկույն կտապալվի:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ի՞նչ ուրախություն: Այստեղ ոչ մի ուրախություն չկա:

ՎԱՐՊԵՏ ՍԻՄԱԿ. Թշնամի ունենանք և դեռ տապալումով էլ ուրախա-
նա՞նք...

ՎԱՐՊԵՏ ՍԱՀԱԿ. Մե՛րն է, մենակ հակառակի է ընկել:

ՏԻԳՐԱՆ. Գիտե՞ս ինչ. եկ խոստովանիր, որ այս բոլորը սկիզբն էր, դու
էլ սկիզբն էր ընդունակ մարդ ես, մեզ բոլորիս էլ մեջ գցեցիր ու հիմա
ես ես կանգնում:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Դուցե...

ՏԻԳՐԱՆ. Ոչ գուցե, այլ ուղղակի՛: Եվ երևում է, որ քաջ ես սպառնալու
մեջ և օպորտունիստ՝ գործի մեջ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Լսի՛ր, Տիգրան, չափը մի՛ անցկացնի: Ես մարդկանց քմահա-
ճույքների համար պայքարներ չեմ մղում:

ՏԻԳՐԱՆ. Քո անձնական խնդրի համար մղեցի՞ր սակայն:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Լռի՛ր, չհամարձակվես այդ ասել...

ՏԻԳՐԱՆ. Կասեմ: Եվ քեզ այլևս չեմ հավատում:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Իսկ ես հավատում եմ ի՞նչ էլ, քե՛զ էլ: Ես ըմբշամարտի չեմ
դուրս եկել: Բանի՛դ կաց:

Տիգրանը բարկացած հեռանում է: Աշխենը հետևում է նրան:
Մտնում է ներսը:

ԵՐԵՄ. Ընկեր կիսարիտը խնդրում է բուրբիդ անցնել հավաքման ցեխը:
ԱՐԱՐԳԱՐ. Գնանք, երևի բանվորների հետ խոսում են: Արամայի՞ս:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ես կարիք չեմ տեսնում, գնացեր: (Բռնորբ բացի Արամայի-
սից հեռանում են ձախ դռնից: Լուսրյուն) Դա՞ էր քո ճանապարհը
դեպի մեծ կյանք: Դու գնացիր նրա ետևից և նա քեզ տարավ դեպի...
դատարկություն՝ ահա իմ վիրավորանքը:

ՀԱՍՄԻԿ. Դու կուպիտ վարվեցիր ինձ հետ: Այն ժամանակ էլ շեղեցիր ինձ
ճանապարհից: Եվ միշտ էլ չէիր խնայում իմ նուրբ զգացմունքները:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Պատահում է, չէ՞ որ պատերազմում աղարտվում է մի գե-
ղեցիկ մարդու հրաշալի դեմքը, դառնում արդահատելի մի բան: Ի՞նչ,
ի՞նքն է մեղավոր: Իրե՞ն պիտի դատապարտես, ասես դրա համար:
Ի՞նչ իրավունքով: Ո՞վ ես դու: Նա աղարտվել է քո գեղեցկության
համար: Նա աղարտվել է, որ թշնամին չգա իր կեղտոտ համբույրը
դրոշմելու քո գեղեցիկ այտերին: Ահա այդպիսի մի բան և ինձ հետ
պատահեց: Ես չեմ աղարտել ինձ, այլ թշնամին: Ահա՛, դատի՛ր ինձ:

ՀԱՍՄԻԿ. Գուցե ես էլ աղարտվել եմ քո աչքում: Ի՞նչ արած: Ես այդ եմ
և ուրիշ ոչինչ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ինչու՞ ընկավ այդ մարդը քո աչքում: Ի՞նչ իմացար հան-
կարծ:

ՀԱՍՄԻԿ. Հանկարծ չէր... ես հույս ունեի, թե կփոխեմ նրան, երբ նկա-
տեցի, որ նա... ընկնում է... նա ընկավ... Օ՛, չգիտե՛մ, չգիտե՛մ...
ես ձգտում էի մեծ կյանքի և կանգնեցի փոքր կյանքի առաջ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Հիմա որոնիր մեծ կյանքը և գնա, գտի՛ր, բարձրացի՛ր:

ՀԱՍՄԻԿ. Մեծ կյանքը որոնելու համար անպատճառ հեռուները չպիտի
գնալ: Մեծ կյանքն ամեն տեղ է: Նաև այստեղ. ինչպե՞ս չես հաս-
կանում...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Հասկանում եմ:

ՀԱՍՄԻԿ. Հասկացիր, նու ի՞նչ, պա՞րզ պիտի ասեմ... Զղջացել եմ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Պատերազմում հաղթում են, պարտվում, գտնում են, կորց-
նում: Մենք տուժեցինք՝ ես և դու: Ոչինչ: Փոխարենը՝ ո՞վ գիտե մենք
և մեր բաժինը բարձրացրինք կյանքը և մեր շուրջը երջանկանում
են ուրիշները:

ՀԱՍՄԻԿ. Դու գիտե՞ս, որ չի կարելի սերը զոհել, եթե դու ճշմարիտ սիրում ես:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Չի՞ կարելի սերը զոհել... Հիմարություն... Ինչու՞ չի կարելի: Ամե՛ն բան կարելի է: Կարելի չէ՞ր, կարելի չեղա՞վ: Քի՞չ բան զոհեցինք մենք այնտեղ: Քի՞չ միլիոններ, քի՞չ սերեր, քի՞չ հոգիներ: Զարհուրելի զոհեր տվինք: Սե՛ր: Ա՜յն էր սերը, որը ինձ հարկադրում էր ծունկի գալ իմ գործի հակառակորդ անձի առաջ: Սե՛ր էր դա: Դա բռնություն էր և տանջանք: Դա հասկանություն էր: Իսկ եթե սիրեի մի... լրտեսի՞, դիվերսանտի՞, մի կատաղի թշնամու՞... Դու բռնանում էիր իմ հոգուն, և ճնշված էի, ինչպես ծանր քարի տակ:

ՀԱՍՄԻԿ. Հիմա... ազատ ես:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ինչ որ եմ՝ չգիտեմ: Ինձ համար լավ եմ: Ո՛չ, Հասմիկ, կամի անտանկի մրուր, որ մնացել է այս անցուդարձերից հետո: Ապրե՛նք, մաքրվե՛նք մի փոքր այդ մրուրից: Ես էլ մարդ եմ... Չգիտեմ, ձեռներս դեռ դժգում են ավտոմատի ցնցումներից, սիրտս դեռ կարծր է: Թող հանգստանամ: Եվ հետո, շատ մեծ ու կարևոր գործեր կան: Պատերազմում ես շատ բարձր բաներ տեսա: Չեմ ուզում մոռանալ այն: Չգիտեմ, գուցե ես հիմա այլ մարդ եմ և ինձանից էլ այլ բաներ եմ ստում:

ՀԱՍՄԻԿ. Բայց նա՞... նա՞... մի՞թե անպատիժ պիտի մնա նա... դու դատ չե՞ս անում: Մի՞թե չպետք է ոչնչացնես նրան:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ո՞ւմ ոչնչացնել: Ո՞վ թույլ կտա ոչնչացնել սովետական մարդկանց: Ես ուրիշ դատ եմ անում... (Չախակողմյան դռնից ներս եմ մտնում Արոյանը և Լիպարիտը):

ԼԻՊԱՐԻՏ. Համեցե՛ք. այս էլ ձեր համառության պտուղը: Ձեր մեջ չվերջացրիք գործը, հասցրիք վերևները: Հիմա կտա՞ք պատասխան:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Կտանք պատասխանը: Ինչո՞ւմն է բանը:

ԼԻՊԱՐԻՏ. Նրանում, որ եթե դա լավ է կողմերիցդ մեկի համար, բայց վատ է տրեստի համար: Անունը կարատավորվի:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Կլվանանք՝ կմաքրվի: (Մտնում է Արտաշեսը ձախից):

ԼԻՊԱՐԻՏ. Չգիտեմ: Ահա և Արտաշեսը: Ես ուղղակի ընկերաբար առաջարկում եմ... ուշքի՛ եկեք, ընկերներ... Ի՞նչ բանի եք... վե՛րջ տվեք այս պատմությանը: (Լուրջում):

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ես կարող էի հտ կենալ, իրոք, ևս կբավարարվեի մի... ես հտ կկենայի, եթե չլիներ մի հանգամանք... եթե իմ առջև կանգնած չլիներ մի մարդ, որի գործերը վերջիվերջո հանգում են ծանրագին

հանցանքի... (Հասմիկը լարված նայում է Արամայիսին: Մյուսները՝ Հասմիկին):

ԳԵԴԵՈՆ. Հանցա՞նք... Ի՞նչ հանցանք և այն էլ ծանրագին:

ՏԻԳՐԱՆ. (Որ ներս էր եկել մի փոքր առաջ) Հայտնի է...

Նայում է Հասմիկին և Արտաշեսին:

ԳԵԴԵՈՆ. Դա ծանր մեղադրական խոսք է: Հենց այդ խոսքը միայն ան-
թուլլատրելի էր: Ինչպե՞ս է համարձակվում...

ՏԻԳՐԱՆ. Լավ, մի՛ տաքանա: Տեսնենք ինչ է ասում:

ԼԻՊԱՐԻՏ. Նո՛ւ, ընկերներ, նո՛ւ, ընկերներ...

ԳԵԴԵՈՆ. Ի՞նչ «ընկերներ», ի՞նչ ևս ասում, չգիտեմ: Ես մեր ընկերոջ կող-
մից պատիվ եմ պահանջում այդ մարդուց այսպիսի հայտարարու-
թյան համար:

ՏԻԳՐԱՆ. Նա հայտարարեց՝ նա էլ կապացուցի:

ՄԱՐԳԱՐ. Դե իհարկե կապացուցի: Ինչպե՞ս կարող է անհիմն բաներ հա-
տարարել:

ԼԻՊԱՐԻՏ. Իհարկե: Բայց թող... Լավ, թող բացատրի: Իհարկե, ես չեմ
կարծում, որ... Արամայի՞ս...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. (Լռում է երկար) Ես ուրիշ բան պիտի ասեմ: Ո՛չ, ես ուրիշ
բան պիտի ասեմ: Կոնկրետ դործի մասին կխոսենք այնտեղ: Ես...
չգիտեմ կհասկանա՞ք ինձ... Սա այն նյութի մասին չէ: Սա այն ուրիշ
նյութն է, որով լցված ենք մենք, որի կողքից անցնում ենք հաճախ,
համարում ենք կամ մանրո՞ք, կամ վերացական կամ ոչ դործին վե-
րաբերող: Թողնենք մեր փոքր «գատը», մեր փոքր տրեստի դործը...
Ես պիտի խոսեմ... Ասում եմ, ես ետ կկանգնեմ դատից՝ եթե մի նոր
հանգամանք ինձ չստիպեր սկսել շատ ավելի մեծ դատ: Դա մեր ներ-
քին դատն է...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. (Ընդունալ) Տանելով տանե՛լ չեմ կարող, դարչնելով՝ դարչում
եմ, ինձ ուղղակի խենթացնո՞ւմ է այս վերամբարձ խոսելու ձևը, այս
ինքնապատան, գոռող դիրքը, որ սա բռնել է...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Դո՛ւրս տուր թույնդ...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Եթե կարողանա՞մ, այո՛, մի ստեղծել աղատվել: Ի՞նչ, բացա-
ռիկ մարդու վիճա՞կ ես ուզում ստեղծել տրեստում: Ի՞նչ ես, մե՞ծ
մարդ ես:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Այո՛: Սովետական քաղաքացի: Դու խոսքդ խոսիր:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. (Շարժվելով առաջ) Ի՞նչ խոսքս: Ի՞նչ խոսքս: Կուղե՞ս խոսքս:
Ամենայն վճռականորեն կդիմադրեմ, թույլ չեմ տա ոչ մի էքսպերի-
մենտ և խոսակցություններ տրեստում... Պատերազմի ջերմը ան-

ցալ: Հիմա գնում ենք խոտագոյն պլանային բարձրագոյն տեխնիկական գործի: Սիստեմ, կազմակերպութիւն, մեկընդմիշտ հաստատված կոնվեյնէր: Ահա՛: Բարձրագոյն տեխնիկա տուր ինձ, բարձրագոյն կադրեր: Գործի մարդիկ տուր ինձ և ոչ թե վերացական փիլիսոփաներ և անգործ բանաստեղծներ: Այդ մանրութիւնով չես գնա կոմունիզմ, չես հաղթի:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Կհաղթեմ...

ԱՐՏԱՇԵՍ. Դու ամեհն ինչի կհաղթես: Ահա բարձրանում է ահալոր ուրվականը հեռվում: Կհաղթես նրան, չէ՞:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Դու հանդգնում ես չգիտենա՞լ այդ:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ուրվականը չի սպասում: Կկանխի քեզ: Կհաղթեմ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Դու հանդգնում ես չգիտենա՞լ այդ... ինչպես չգիտեիր Ստալինգրադից առաջ, սիրելի ընկեր: Թողնենք մաներները: Խոսենք պարտիականների պես: Պայման...

ԱՐՏԱՇԵՍ. Պայման:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. «Բարձրանում է ուրվականը»: Նա՞ հաղթի, թե՞ մենք:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ինչպե՞ս ես հանդգնում այդպիսի հարց տալ ինձ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Իսկ մենք պետք է հաղթե՞նք... Եվ մի բան ճշմարիտ ասացիր... «Համայն դժվարութիւններին»՝ պետք է հաղթենք, որ հաղթենք:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ահա՛, Հետո՞: Կհաղթեմ...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ես քեզ չեմ պատասխանի: Այն օրը, կրք դու մտար պայքարի մեջ, իսկ դու մտար պայքարի մեջ շատ վաղուց, այն օրը դու պետք է վճռած լինեիր, որ երբ մտնում ես պայքար կյանքի համար՝ բացի հաղթութիւնը ուրիշ ոչ մի հնար չունես: Բայց... (սպառնազին տոնով) գիտե՞ս, դու շատ մի՛ կրկնիր բարձրագոյն տեխնիկա: Դու շատ ես շլացել «ուրվականով»: Գիտե՞ս ինչ կասեմ քեզ. բարձրագոյն տեխնիկա շատ կա աշխարհքում, բայց հիջանկութիւն չկա: Բարձրագոյն տեխնիկա ուներ նաև մեր թշնամին, բայց չհաղթեց: (Ձայնույթով) Բարձրագոյն տեխնիկա ես պահանջում եմ անգործ սպասելով քամահրում ես նրա ստեղծողին՝ սոցմրցողին, պրոպագանդիստին... դետալները, «մանրութիւնները»... Սովորականացրել ես ականջիդ՝ սոցմրցում, պրոպագանդ, շինարարութիւն, խոսք... Եվ ո՞ր սատանային է պետք քո անմարդ տեխնիկան: Եվ ո՞վ պիտի բերի քո այդ տեխնիկան: Դուցե կասես գնանք աղաչենք համաշխարհային ռեակցիային, որ նա մեզ ուղարկի մեր հիջանկի կյանքի միջոցները... (Անհանգիստ շարժում Արտաշեսի կողմից) Մի՛ վրդովվիր: Դու չես

այդ մարդը: Դիտեմ: Բայց դու ո՞վ ես: Մեր մարդը անշուշտ: Բայց և
ինչպե՞ս ևս մեր մարդը: Ի՞նչ, դու կարծում ես նո՞ր նահանջ է...
Նահանջը վերջացա՞վ: Քեզ թույլ չին տա փնթփնթալու: (Արտաշեսը
ընդոստ շարժում է անում: Նրան զսպում է Լիպարիտը) Մեր մարդը
լինել այդպես չի կարելի: Մնալ այդ մարդը, կնշանակի թշնամի
դառնալ: Մենք բարձրացանք անհնարին մեծ պատասխանատու-
թյունների բարձունքները: Փոխվեց դարը: Մենք ժամանակ չունենք,
պետք է շտապենք: Հո հիշում ես, թե պատերազմի ժամանակ ով
պլանները չէր կատարում՝ թշնամի էր համարվում պետութան առաջ:
ՄԱՐԳԱՐ. (Գոչում է) Այո՛, Այո՛:

ՏԻԳՐԱՆ. Ապա ի՞նչ:

ԲԱՆՎՈՐ ՍԻՄԱԿ. Շատ ճշմարիտ է:

ԲԱՆՎՈՐ ՍԱՀԱԿ. Բոլորս էլ էդ ենք ասում: Իհարկե:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Սպասեցի՞ք... Սպասեցե՞ք... դուք ի՞նչ այդտեղ... Ի՞նչ, ինձա-
նից ուզում եք սովետական իշխանությունը խլել... Ինձանից իմ
պարտիա՞ն եք ուզում խլել...

ՀԻՊԱՐԻՏ. Արտաշե՛ս, Արտաշե՛ս, թող, ինչու՞ այդպես...

ԱՐՏԱՇԵՍ. Այդպիսի դիտողությունը մա՛հ է ինձ համար սրանց կողմից:
(Ցույց է տալիս Սահակին և Սիմակին: Արամայիսին) Ես քեզ... Քո
ոտքը չի տեսնի տրեստը... Ինչպե՞ս: Դու ինձ դուրս բերես մեր երկ-
րի թշնամի՞: Թե՞ ես չեմ մեր գործի պաշտպանության դիրքում: Թե՞
ես չեմ կարող իմ կյանքը զոհել իմ պարտիային... Թե՞ ես չեմ կե-
լում կոմունիզմի համար:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ինչո՞վ, ինչո՞վ ես կոչում... Այդ էգոիզմո՞վ, թունոտ արհա-
մարհանքո՞վ դեպի փոքրերը, քծնանքի կուլտուրայո՞վ, քծնողի
օրիննտացիայո՞վ, գերազանցության հոխորտանքո՞վ, այդպե՞ս են
ուսուցել մեր մեծ ուսուցիչները. համեստությունը չի՞ նրանց խրատը:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Հսկի՞չ ես դառել տրեստի բարոյական կյանքի...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ես չեմ հսկում: Տրեստի բարոյական կյանքը ցուցադրված է,
և տեսնողները տեսնում են...

ԱՐՏԱՇԵՍ. (Բռնկվելով) Դիտեմ ինչ ես ակնարկում: Անդոր խանդի վրեժ-
խնդրություն... Դրա համար ես բարձրացրել այս փոթորիկը մի բա-
ժակ ջրի մեջ...

ՄԱՐԳԱՐ. Լավ է, բավական է...

ՏԻԳՐԱՆ. Ամո՞թ...

ԲԱՆՎՈՐ ՍԱՀԱԿ. Է՛, է՛...

ԲԱՆՎՈՐ ՍԻՄԱԿ. Ինչպե՞ս կարելի է...

ԱՐՏԱՇԵՍ. Այո՛, այո՛, վրեժխնդրություն: Ինձ լսիր: Քեզ լինի ուսով,
գլխով: Շղթաներով չեմ կապել: Վերցրու...

ԱՐԱՄՍՅԻՍ. Խնչը վերցնեմ... Առարկա՞ է, որ վերցրել ես և հիմա մի
կողմ ես դնում...

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ներեցե՛ք: Նվիրական զգացմունքներ շոշափեցի: Չմտածեցի,
որ...

ԱՐԱՄՍՅԻՍ. Դու իմ մասին մի՛ մտածիր... Դու նրա, այն մարդու մասին
մտածիր... Այո՛: Չհանդգնես մտածել իմ նվիրական զգացմունքի մա-
սին: (Բորբոխվելով) Ես այն չեմ ցուցադրի ամեն պատահողի...

ԱՐՏԱՇԵՍ. Բայց ամեն պատահող էլ պարտավոր չէ տանել աղմուկդ: Չէ՞
որ դրա համար է ողջ աղմուկդ: (Հարձակվելով Արամայիսի վրա)
Ու՛՛՛՛՛՛՛ է ուղղում սա իր սլաքները: Խնչ է քրքրում սա իմ ներքին
կյանքը: Խոսիր գործի՛ մասին:

ՀԱՄՄԻԿ. (Ներս գալով ձախակողմից) Ապա ինչպե՞ս կուզեիր, ապա ինչ-
պե՞ս կուզեիր: Մարդկանց հետ վարվել ինչպես առարկայի և համար-
վել ազնիվ հասարակական գործի՞չ...

ԼԻՊԱՐԻՏ. Հասմի՛կ...

ՀԱՄՄԻԿ. Ու՛՛՛՛՛՛՛ հաշվին ես ուզում լինել կարգին մարդ:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Լո՛ւի՛ր, դու այստեղ խոսք չունես:

ՀԱՄՄԻԿ. Ե՞ս լռեմ, ե՞ս խոսք չունեմ: Այդ որտե՞ղից ես հանում այդ
օրենքը:

ԴԵԴԵՈՆ. Իսկ դու ի՞նչ ժամանակ ես գտել մեջ գցել անձնական հաշիվ-
նե՞ր:

ԼԻՊԱՐԻՏ. Հասմի՛կ...

ՀԱՄՄԻԿ. Բավական է, ի՞նչ, «Հասմի՛կ, Հասմի՛կ»: Խնչ է, հասմիկները
արժեք չունեն լայնքան, որ բարեհաճեք մի բոպե անախորժ գրու-
թյան մեջ ընկնել և լսել նրանց: Չեք կարող ինձ հարկադրել լռել:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Այստեղ խոսում են գործի մասին: Դու մանրութենքերը թող:

ԱՐԱՄՍՅԻՍ. Այո՛, սա մանրուք է քեզ համար... Սա գործ չէ՞...

ՄԱՐԳԱՐ. Կասես... հա՛... սատանան տանի...

ԱՐՏԱՇԵՍ. Այո՛... (Արամայիսին) Խոսիր գործի՛ մասին... Խոսիր գոր-
ծի՛ մասին... Բավական է...

ԼԻՊԱՐԻՏ. Սպասի՛ր, Արտաշե՛ս...

ԱՐՏԱՇԵՍ. (Գոչում է) Բավական է...

ԼԻՊԱՐԻՏ. (Տանելով Արտաշեսին դեպի նրա կաբինետը) Հանգստացի՛ր...

ԱՐՏԱՇԵՍ. Դուք նրա լեզուն իրեն քաշել տվեք, թող նա շատ չխոսի:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ո՛ր, սա արդեն կատարելապես անհանդուրժելի է: Ու՞ր կգնա՝ եթե սա միշտ ամեն բանում այսպես հակառակի:

ՄԱՐԳԱՐ. Չափն անցկացրեց իսկապես որ...

ԼԻՊԱՐԻՏ. (Ներս գալով) Ձեմ հասկանում, հղբայր, չեմ հասկանում...

ԱՐՏԱՇԵՍ. (Նրա ետևից ներս գալով) Ձեռ մի՛ տաք իմ անձնականության: Ես այսպես եմ: Վա՛տ եմ, այո, ի՞նչ գործ ունեք իմ անձնական կյանքի հետ: Կարող եմ ասել, սիրել, կրքոտվել, բայց գործին օգտակար լինել: Ի՞նչ կապ գործի հետ իմ անձնականը: (Ձախ դրոճից ներս է նայում Լուսիկը: Նրա ետևից ներս է գալիս Ներսիկը և կանգնում նրա մոտ դռան արանքում):

ԼՈՒՍԻԿ. (Կարծելով քե չի լսվում՝ շատ անհանգիստ և դժգոհ) Չվերջացա՞վ սրանց վեճը...

ՆԵՐՍԻԿ. (Կատակելով) Ո՛ր, կշարունակվի մի կես սերունդ:

ԼՈՒՍԻԿ. Բայց... ա՛խ... (Դուլխը ծածկում է դռան: Ներսիկը նստում է դռան մոտ):

ԱՇԽԵՆ. (Առաջ գալով դեպի Արտաշեսը) Այդպես մի՛ խոսեք, ընկեր Բունիաթյան... Դուք հայտնեցեք, որ կգնաք բացատրության և եթե սխալված եք՝ կընդունեք ձեր սխալները:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ես ոչ մի սխալ չեմ գործել:

ԱՇԽԵՆ. (Նիստ) Ընկե՛ր Բունիաթյան: Իրենց սխալներն ընդունում են ուժեղ և ազնիվ մարդիկ, թույլերը՝ ոչ...

ԱՐՏԱՇԵՍ. Կտեսնե՛նք ուժեղն ու թույլը...

ԼՈՒՍԻԿ. (Ներս մտնելով կիսովին) Չի՞ վերջանում վեճը...

ՆԵՐՍԻԿ. Լուսիկ, մի՛ խանգարիր:

ԼՈՒՍԻԿ. Գիտեմ:

ՆԵՐՍԻԿ. Բայց խանգարում ես:

ԼՈՒՍԻԿ. Գիտեմ... Ա՛խ... (Շատ անհանգիստ և անհամբեր նայում է ներկաներին և առավելապես Արտաշեսին):

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ես զգում եմ այստեղ մի պատասխանատվություն. մի անձնավորություն է այստեղ... Նրա՛ առջև: Ես մեղանչել եմ և խիստ: Նրան պետք է տամ իմ հատուցումը այն ձևով, որ նա կկամենա: Մեացածը՝ թող դատեն այստեղ: Ես կասեմ բարձրագույն տեխնիկան ընկած է մեր ճանապարհին, և մենք նրա կողքով չենք անցնի:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. (Չարմացած) Եվ ո՞վ այդպես չի մտածում...

ԱՐՏԱՇԵՍ. (Չայրացած) Այո՞: Բեք տեխնիկան և նա քեզ արագորեն կտա և նո՛ր մարդ և նո՛ր հասարակություն:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Ահա հենց այդ մեկը ներողություն կանես...

ՀՈՒՍԻԿ. (Ավելի անհամբեր նայելով հերկաներին և Արտաշեսին առավելապես, շնկատելով, որ լսվում է) Ախր ի՞նչ բան է սա, ի՞նչ կարիք կա այսքան վիճելու... (Դեպի Արամայիսը) Նա էլ շա՛տ է պընդում... Մի սխալ է՝ ընդունեցեք՝ վերջացրեք: Ի՞նչ մի դժվար բան է:

ՆԵՐՍԻԿ. (Բարկացնելով նրան) Կյանքն է այդպիսի: Աճման պայքար է: ԼՈՒՍԻԿ. Ի՞նչ աճման պայքար, գործը տապալվեց... (Տրտունջի հեղեղներ): ՆԵՐՍԻԿ. Շուտով, շուտով, մի հնգամյակ էս...

ԼՈՒՍԻԿ. Է՛, թող, է՛: (Լաց է լինում):

ԱՐՏԱՇԵՍ. (Խիստ) Հա՛, ի՞նչ կա, ի՞նչ է պատահել այդտեղ:

ԼՈՒՍԻԿ. Շա՛տ պիտի տեի ձեր վեճը, ընկեր Բունիաթյան:

ԱՐՏԱՇԵՍ. (Զարմացած և զայրացած) Ի՞նչպես թե... Դու ի՞նչ այստեղ...

ԼՈՒՍԻԿ. Ախր ես չե՛մ կարող սպասել, որ դուք վերջացնեք վեճը:

Արտաշեսը շուրջն է նայում զարմացած, բոլորը հետաքրքրվում են:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Քեզ ո՞վ է թույլ տվել գալ խանդարել...

ԼՈՒՍԻԿ. Ախր ինչպե՞ս չխանդարեմ: Միշտ ասում եք «երեսխաների ապագան» և հարմարություններ չեք տալիս: Երեսխաները հո չեն կարող զրկվել: Սարսափելի բան է:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Զգիտեմ ե՞ս եմ խելագարվել, թե՞ դուք:

ԼՈՒՍԻԿ. Ախր մեքենաները չեն աղատվում... երեսխաներն սպասում են... ներկայացումը տապալվեց...

ԱՐՏԱՇԵՍ. Ա՛խ, մեքենանե՛րը... Սատանան տանի: Տա՛ր մեքենաները: Մենք ոտով կոխանք: Մերը կարևոր չէ:

ԼՈՒՍԻԿ. Վա՞յ, ընկեր Բունիաթյան, ի՞նչ լավ եղավ... կարելի՞ է...

ԱՐՏԱՇԵՍ. Կարելի՞ է, կարելի՞ է, սիրելի Լուսիկ: Երեսխաների համար ամեն բան կարելի է: Մեր վեճը ձերինից ավելի կարևոր չէ:

ԼՈՒՍԻԿ. Ես էլ ա՛յդ եմ ասում: (Ընդհանուր ծիծաղ):

ԱՐՏԱՇԵՍ. (Դեպի դուրս) Կանչեցեք շոֆերին:

Մտնում է Շաբոն շֆանշանով և զորացրված զինվորականի հագուստով:

ՇԱՐՈ. Լսում եմ, ընկեր Բունիաթյան:

ԱՐՏԱՇԵՍ. Դու և մյուսներդ բոլոր երեսխաներին բերեք ներկայացում և վերադարձրեք տուն:

ԼՈՒՍԻԿ. Եվ շո՛ւտ, ընկեր Շաբոն:

ՇԱՐՈ. Լսում եմ, մի՛ բողբոջում, ձեռա՛ց:

ԱՌՈՅԱՆ. Վերադարձե՞լ ես, Շաբո՛ւ:

ՇԱԲՈ. Ռուս էլի փոխվեց, ընկեր Աթոյան: Նոր հնգամյակն է: Չենք ամաչացնի: Գնա՛նք, Լուսիկ ջան: (Վազում է դուրս: Նրան հետևում է Լուսիկը):

ԱՐՏԱՇԵՍ. (Աթոյանին) Դուք լուռ էիք: Բայց լսեցիք շատ բան: Հիմա ձեզ հասկանալի կլինի, որ չեմ կարող այլևս շարունակել այսպես: (Արամայիսին) Գործը ոտուկ-գլխով հանձնում եմ քեզ: Ղեկավարիր դո՛ւ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ. Դա գիտե պարտիան...

ԱՌՈՅԱՆ. Կխոսենք այնտե՛ղ այս բոլոր գործերի մասին: Դե՛, իհարկե, այնտեղ դռնփակ փիլիսոփայություններ չեն արվի: Այնտեղ էլ կասվի այն, ինչ որ այստեղ և ամենուրեք: Պարտիան չի ոչնչացնում, պարտիան օգնում է և կօգնի, որ բոլորս ընկնենք ուղիղ ճանապարհ: Ես եգիպտական քուրմ չեմ և մի հասարակ բան գիտեմ: Լավ չեն կրքերը և անձնականությունը հասարակական գործի մեջ: Պետք է դեն շարտել դրանց: Պետք է թողնել նաև նեղ պրակտիցիզմը: Բայց հատկապես կրքե՛րը, կրքե՛րը՝ հնի մնացո՞ւկը, ուժեղ հնի: Դա՛ պետք է վերցնել և դանակով այսպես լա՛վ քերել հոգու բոլոր ծալքերից: Ապա և կարիք կա թերևս մի փոքր էլ մեղմել շատ բուռն հետապնդումը... Ահա իմ համեստ կարծիքը:

ԼԻՊԱՐԻՏ. Այո՛, այո՛, և ես կարծում եմ՝ մեկը կրում է մի մասնիկը ճշմարտության, մյուսը՝ մյուս, և այսպես մաս-մաս բոլորը միասին կրում են կյանքի բոլոր ճշմարտությունը: Եվ հետո՝ այն էլ կա, որ մեկերի թերությունները՝ կրքերը, այլանդակությունները հավասարակշռվում են մյուսների կատարելությամբ և առաքինությամբ: Կյա՛նք է...

ԱՌՈՅԱՆ. Այո՛, իհարկե: Եվ ձեր ասածը կլինի շատ լավ փիլիսոփայություն՝ եթե չլինի շատ վատ փիլիսոփայություն: Վտանգավոր: Օպորտունիստական: Դրանից կստացվի շատ գեղեցիկ ճահիճ: (Լսվում է գործարանի շշակը): Է՛հ, մենք կկռվենք դեռ, ընկերների: Պատրաստ լինենք՝ եթե չենք ուզում, որ անակնկալը գա և ճզմի մեզ: Հուսով ենք, որ դուրս կկորզենք խաղաղությունը և կկտրենք կանցնենք անկարելին: Գնա՛նք: (Բակից լսվում է ավտոների խորհոցներ և երեխաների բարձրագույն, վառակիչ «ուռան»: Գոչը մտնում է, լսվում է միջանցքում և ապա երեխաները խոնկում են աջակողմյան դռան մոտ):

ԵՐԵՆԱՆԵՐ. Տիկնիկային թատրո՞նը, տիկնիկային թատրո՞նը...

ԼՈՒՍԻԿ. (Նրանց ետևից) Երեխանե՞ր, երեխանե՞ր, այդտեղ չէ, այդտեղ չի կարելի...

ԱՐՏԱՇԵՍ. Այստե՛ղ է, այստե՛ղ է, կտրելի՛ է, համեցեք երեխաներ...
Ճա!...

Հնդկանուր ծիծաղն ու երեխաների աղմուկը և Լուսիկի իրա-
րանցման շարժումները խառնվում են իրար:

ԼՈՒՍԻԿ. (Երեխաներին) Դո՛ւրս, դո՛ւրս (կատակով) դո՛ւրս...

ՆԵՐՍԻԿ. Կեցցե՛ս, Լուսիկ, տիկնիկներդ իմաստավորվեցին, ստեղծում
են մեծ կյանք: Սկսվեց իմաստուն առօրյան:

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ՀԱՄԱՌՈՏ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹՅՈՒՆ

ԿՈՄԵՏԻԱ. 3 ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅԱՄԲ

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԵՐ

ՄԻՔԱՅԵԼ ՄԵԼԻՔ ԲՈՒՌՆՈՒԹՅԱՆ ՄԻԼԻՈՆԱՏԵՐ, նոր հարստացած	54 տ.
ՆԱԶԱՆԻ ԿԱՄ ՆԱԶԱՆՆԱ ԲՈԳԴԱՆՈՎՆԱ ՆՐԱ ԿԻՆԸ	44 տ.
ՄԱՏԹԵՈՍ ԿԱՄ ՄԱՏՎԵՅ ՆՐԱՆԳ ալադ որդին	25 տ.
ԳՐԻԳՈՐ ՆՐԱՆԳ ԵՐԿՐՈՐԴ ՈՐԴԻՆ	24 տ.
ԳԵՈՐԳ ՆՐԱՆԳ ԵՐՐՈՐԴ ՈՐԴԻՆ	19 տ.
ՀՄԱՅԻԼ ԿԱՄ ԱՄԱԼՅԱ ՆՐԱՆԳ առաջին դուստրը	23 տ.
ՄԱՐԻԱՄ ԿԱՄ ՄԵՐԻ ՆՐԱՆԳ ԵՐԿՐՈՐԴ դուստրը	21 տ.
ՄՈՒՇԵՂ ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆ ԲԱՐԵՍԻՐԱԳ ԸՆԿԵՐՈՒՅՅԱՆ նախադահ	
ՄԱՆՈՒԿ ՄՁՄՁՅԱՆ ԲԱՐԵՍԻՐԱԳ ԸՆԿԵՐՈՒՅՅԱՆ անդամ	
ՏԻԳՐԱՆ ԲՈՒՌՆՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐԵՍԻՐԱԳ ԸՆԿԵՐՈՒՅՅԱՆ անդամ	
ԲԱԽՇԻԲԵԿ ՄԻՆԱՅԻԶ ԲԵԿՏԱԲԵԳՈՎ ՄԻԼԻՈՆԱՏԵՐ	
ՊԱՊԱԶԱՆ ԻՍԱՅԻԶ ՂՈՌԽՄԱԶՈՎ ՄԻԼԻՈՆԱՏԵՐ	
ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆԻԶ ԲԱՄԲՈՒԿՈՎ Սնանկացած հարուստի զավակ	
ԱՅՎԱԶ Տան ծառա	
ՍՈՖԻԿ Աղախին	
ՄԻՐՁՈՆՎ ԻՆԺԼԵՆԵՐ	
ԺՈՌԱ Պապաջանի զավակը	

Այլ՝ ակումբի մարդիկ, թուղթ խաղացողներ և այլն:

Գործողությունը տեղի է ունենում նախ Բուռնությանի բնակարանում և ապա Բաքվի քաղաքային ակումբում: Դիպքը՝ ցարական ժամանակ:

ԱՐԱՐՎԱՆ ԱՌԱՋԻՆ

Մի ֆայել Մեյի Բուռնուրյանի առանձնասենյակը. հարուստ կահավորված սենյակ: Այս պատի առջև մի մեծ գրասեղան, վրան մի անագին արծաթյա քանաքանդակ՝ իր բոլոր պատկանելիքներով: Գրասեղանի ետևում, պատի մեծ սրդպատյա պահարան, ուր պահվում են Մի ֆայելի արժեքավոր բոլորքը: Խորքի պատի առջև հովի երկու պահարաններ, որոնցից մեկը հայելյա դռնակով: Այս երկու պահարանների միջև մի փոքրիկ սեղան, վրան Մի ֆայելի սրբազան լիարժանք՝ փոքր դիրքով: Չախ պատի առջև կաշվեծածկ զահավորակ, առջևը նույնպիսի բազկաթոռներ և մի կլոր սեղան:

Դռներ աջ պատի մեջ, որ տանում են քնուկուրանի մյուս սենյակները: Դռներ խորհում, որ տանում են նախասենյակ:

ՏԵՍԻՎ ԱՌԱՋԻՆ

ՄԻՔԱՅԵԼ ՄԵՆԱԿ, ՀԵՏՈ ՆԱԶԱՆԻ

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Ոչ բարձրահասակ, բավական նիհար տղամարդ է՝ կարճ խուզած ալեխառն մազերով, կարնիկ և շատ հաստ ընչացումով, սալի-րած երեսով և արծվափք: Հագած է սև սլիջակ, մոխրագույն պանթալոն: Ձևերը տակավին գոհնիկ են և մատնում են նախկին գյուղացուն: Վարագույրը բարձրանալիս գրասեղանի հով նստած գրտում է: Նրբեմն, դադարելով գրել, ձեռք սեղմում է նակատին ու մտածում):

ՆԱԶԱՆԻ. (Գալիս է աջ կողմի դռներով: Բարձրահասակ, գեղեցկադեմ, առողջ կին է, կարմրախայտ այտերով, իր տարիքի համեմատ տակավին քառմ: Հագուստը կատարյալ եվրոպական է, բայց քասակրավ է կրում գլխին: Աշխույժ հայելերով մոտենում է գրասեղանին) *Մուքե՛լ:*

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Հավիշտակված դուրսյամբ, չի լսում նազանու ծայնը):

ՆԱԶԱՆԻ. (Մի ֆանի վայրկյան զարմացած նայում է Մի ֆայելին, ապա կամացուկ նստում է գրասեղանի հով) *Մուքե՛լ:*

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Դարձյալ չի լսում: Գրածը կարդում է) «Հայ ազգը որ կա, մի թամբալ լծկան հղն է, մինչև որ մի լավ չի ճիպոտիս, գութանը չի քշիլ»: Հա, այս մեկը լավ է: Մի քիչ գեղավարի է, բայց ազգու է: Հետո՞, (Ձեռք սեղմում է նակատին ու մտածում):

ՆԱԶԱՆԻ. (Անհամբեր) *Մուքե՛լ:* (Ավելի բարձր) *Մուքե՛լ:*

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Արափվում է) Հը, դու ե՞ս, նազանի:

ՆԱԶԱՆԻ. Մարդ աստծո, խլացել ես, ի՞նչ է: Մի ժամ է *Մուքե՛լ, Մուքե՛լ* եմ կանչում, չես լսում:

ՄԻՔԱՅՆԷԼ. Առաջինը, ես Մուրել չեմ, այլ Միքայել Պավլովիչ: Այն քո ասած Մուրելը զնաց, չկա: Երկրորդը, Նազանի, տեսնում ես, որ գործ ունիմ, ի՞նչ ես ուզում:

ՆԱԶԱՆԻ. Առաջինը, ես էլ Նազանի չեմ, այլ Նազաննա Բոգդանովնա: Այն քո ասած Նազանին զնաց, չկա: Երկրորդը, ասա տեսնեմ, այդ ի՞նչ գործ է, որ ուշ ու միտդ տարել է:

ՄԻՔԱՅՆԷԼ. (Խորհրդավոր) Մի գործ է, որ ասել չի լինիլ: Հետո կիմանաս: ՆԱԶԱՆԻ. Էլի՞:

ՄԻՔԱՅՆԷԼ. Սո՛ւս, ուրիշի չասես, ճառ եմ գրում:

ՆԱԶԱՆԻ. Ծա՞ռ: Ու՞մ համար, ինչու՞ համար:

ՄԻՔԱՅՆԷԼ. Կիրակի օրվա ժողովի համար:

ՆԱԶԱՆԻ. Այդ ի՞նչ ժողով է:

ՄԻՔԱՅՆԷԼ. Բարեսիրական ընկերության ժողովը:

ՆԱԶԱՆԻ. Դու ի՞նչ գործ ունիս բարեսիրական ընկերության ժողովում:

ՄԻՔԱՅՆԷԼ. (Հեգնուհեհ և ինքնագոհ ժպիտով) Հէ՛է՛, մինչև հիմա չունեի գործ, բայց սրանից դենը ունենալու եմ:

ՆԱԶԱՆԻ. Ոչինչ չեմ հասկանում:

ՄԻՔԱՅՆԷԼ. Դե լսի՛ր, ասեմ: Քաղաքում լուր է տարածվել, որ ես ուզում եմ ազգի գործերով ղբադվել: Ամենքն ուրախացել են: Երեկ ինձ մոտ եկավ բարեսիրական ընկերության խորհրդի նախագահն ու ազգի կողմից խնդրեց, աղաչեց, պաղատեց, որ ես կիրակի օրը ընկերության ընդհանուր ժողովի նախագահը լինեմ, այսինքն լսից մեծը:

ՆԱԶԱՆԻ. Դու համաձայնվեցի՞ր:

ՄԻՔԱՅՆԷԼ. Ձէի ուզում: Բայց այնքան զոռեց, որ համաձայնվեցի:

ՆԱԶԱՆԻ. Ուրեմն կիրակի օրը դու ճա՞ռ ես ասելու:

ՄԻՔԱՅՆԷԼ. Այո՛:

ՆԱԶԱՆԻ. Դո՞ւ:

ՄԻՔԱՅՆԷԼ. Հրամանքս, ես ինքս տեղովն մին:

ՆԱԶԱՆԻ. Լավ, այդ ի՞նչ է պատահել, որ հանկարծ սկսել ես ազգի գործերով ղբադվել:

ՄԻՔԱՅՆԷԼ. Ես ազգս միշտ սիրել եմ մտքումս, բայց որ նրա գործերով չեմ ղբադվել, որովհետև ժամանակ չեմ ունեցել: Հիմա ժամանակ ունեմ: Հանքերս ու գործարաններս ծախել եմ, տներս շինել, վերջացրել, էլ գործ չունեմ: Մինչև այսօր ձեզ համար եմ աշխատել, ուզում եմ սրանից դենն էլ ազգիս համար աշխատել:

ՆԱԶԱՆԻ. Լավ, եթե կարող ես մի բան անել ազդիդ համար, արա, ես դեմ չեմ:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Ըմբո՛, ինչո՞ւ չեմ կարող անել: Ինչո՞վ եմ պակաս ուրիշներից: Երեսուն տարի սրանից առաջ փափախով ու շմուշկներով եկել եմ այս քաղաք անտեր, անպաշտպան: Իմ խելքով ու շնորհքով միլիոններ եմ աշխատել, ամարաթներ եմ շինել, հանքեր, գործարաններ, կանտորներ, ինժեներներ, հաղարավոր բանվորներ եմ կառավարել, հիմա բո ազգի գործերն ի՞նչ են, որ ես իմ աստվածատուր խելքով չկարողանամ կառավարել: Չէ, Նաղաննա Բողղանովնա, դու ինձ լավ չես ճանաչում: Թող մին այս ճառն ասեմ, լսեն ու կտեսնես:

Հը՛, թե բան չունես ասելու, թող որ գործս վերջացնեմ:

ՆԱԶԱՆԻ. Բան ունեմ ասելու, զուր չեմ եկել:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Դե շո՛ւտ արա, ասա տեսնեմ:

ՆԱԶԱՆԻ. Իս վճռեցի այս չիբիլան դեն գցել ու շլյապա դնել:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Ըմբո՛: Այդպես հանկարծ:

ՆԱԶԱՆԻ. Հանկարծ չէ, վաղուց էի ուղում, բայց ամաչում էի: Հիմա տեսնում եմ, որ ոչ ոք չի ամաչում, ես էլ վճռեցի շամաչել:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Լա՛վ, շատ լա՛վ, բայց մին ինձ ասա, քանի՞ տարեկան ես: ՆԱԶԱՆԻ. Ե՞ս:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Հրամանքս, հենց դու տեղովդ մին:

ՆԱԶԱՆԻ. (Տատանվելով) Միտս չէ, ծնվելուս օրը մոռացել եմ:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Էլի՞:

ՆԱԶԱՆԻ. Պետք է որ մոտ երեսուն ու հինգ տարեկան լինեմ:

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Փոթկում է):

ՆԱԶԱՆԻ. Ինչո՞ւ ես ծիծաղում:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Ինչպես չծիծաղեմ, մեծ որդիդ քսան ու հինգ տարեկան է, ուրեմն դու տասը տարեկան հասակո՞ւմդ ես ծնել նրան: Չէ, բարձրացիր:

ՆԱԶԱՆԻ. Լավ, թող լինիմ երեսունյոթ տարեկան: Մե՞ծ բան է:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Բարձրացի՛ր:

ՆԱԶԱՆԻ. Երեսուն ու ինը:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Մի քիչ էլ բարձրացիր:

ՆԱԶԱՆԻ. (Բարկախալով) Լա՛վ, հո քառասուն տարեկան չեմ:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Մեղա՛ աստծո, ո՞վ է ասում: Անցի՛ր:

ՆԱԶԱՆԻ. Դե լավ, ձեռք վերցրու, ինչքան որ կա՝ կա:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Ուղիղ քառասուն ու չորս տարեկան ես: Լավ, ամոթ չէ՞ այդ հասակում գլուխդ բաց անել:

ՆԱԶԱՆԻ. Հարցրու ում ուզում ես, ոչ ոք ինձ քառասուն տարեկան չի համարում: Իսկ եթե շլյապա դնեմ, մի տասը տարով էլ պակաս կերևամ: Ախ, Միքայել Պավլովիչ, չգիտես ինչպես է սաղում ինձ շլյապան:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Ուրեմն դե՞ռ ես:

ՆԱԶԱՆԻ. Ոչ միայն դրել եմ, գնել էլ եմ: Այս րոպեին բերի մաղազինից: ՄԻՔԱՅԵԼ. (Բարկաճալով) Ըմբո՛ւ, ինչպե՞ս ես համարձակվել առանց ինձ հարցնելու դնել: Ես քեզ չեմ թողնիլ շլյապա դնես:

ՆԱԶԱՆԻ. Ես էլ քեզ չեմ թողնիլ ազգի գործերով զբաղվես ու ճառ ասե՛ս: ՄԻՔԱՅԵԼ. Ես քո շլյապան կպատռեմ ու դեն կշարտեմ:

ՆԱԶԱՆԻ. Ես էլ քո ճառը կպատռեմ ու դեն կշարտեմ: (Ուզում է Միքայելի գրվածքը վերցնել):

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Գրվածքը պաշտպանելով) Ա՛՛ կնիկ, լաշառություն մի անիր: ՆԱԶԱՆԻ. Կանեմ, էթե չես թողնիլ ինձ շլյապա դնելու:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Դե արա՛ ինչ որ ձեռքիցդ գալիս է: Ոչինչ էլ չես կարող անել: ՆԱԶԱՆԻ. Զե՞մ կարող:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Զէ:

ՆԱԶԱՆԻ. Զե՞մ կարող:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Զէ:

ՆԱԶԱՆԻ. (Ոտի կանգնելով) Դե լա՛վ, համբերիր: Կիրակի օրը ես կգամ այդ բարեսիրական ընկերության ժողովը ու այնքան մարդկանց առաջ բարձր ձայնով կգոռամ. «Այ մարդիկ, ականջ մի դրեք մարդու ասածներին. նա գովել է, խելքը կորցրել: Տարեք նրան գժատուն»:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Ըմբո՛ւ:

ՆԱԶԱՆԻ. Հապա՛: Դու ինձ լավ դեռ չես ճանաչում:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Կանես, կանես, աստված վկա, ճանաչում եմ, իսկ Բաղդասարի աղջիկն ես:

ՆԱԶԱՆԻ. Խնդրեմ իմ հոր պատվին չղիպչես, թե չէ պապերիդ ոսկորները մեկ-մեկ դուրս կբերեմ գերեզմանից ու քամուն կտամ:

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Օձիքը քափ տալով) Պա՛ պա՛ պա՛, դարաչի ես, Նազանի, դարաչի: Դե լավ: Դեռ շլյապադ դիր, եկ, տեսնեմ:

ՆԱԶԱՆԻ. Այ, այդպես խելոք խոսիր: (Գնում է աջ կողմի դռներով):

ՄԻՔԱՅԵԼ ԵՎ ՄԱՏԹԵՈՍ

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Մնալով մենակ, շարունակում է գրել ու կարդալ գրածը):
«Ժողովուրդ, բան հմ ասում, հասկացիր. հայ ազգը որ կա՝ մի թամբալ լծկան հղն է, մինչև որ չճիսպոտես, գութանը չի քշիլ»:

ՄԱՏԹԵՈՍ. (Գալիս է խորհի դռներով և, տեսնելով հորը զբաղված անսովոր գործով, կանգ է առնում դռների մոտ և մի փանի վայրկյան զարմացած նայում է: Նորածն հագնված երիտասարդ է, մաքուր սափրած երեսով և կարճ կտրած բեղերով):

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Գրվածքը դնելով սեղանի վրա, ոտքի է կանգնում) Փորձենք անգիր ասել: «Ժողովուրդ, բան հմ ասում, հասկացիր, հայ ազգը որ կա՝ մի թամբալ լծկան դոմեշ է...»: Չէ, կարծեմ, դոմեշ չէ: Ասենք միևնույնն է, դոմեշն էլ հղան հղբայրն է: (Հանկարծ տեսնում է Մատթեոսին) Հը, ի՞նչ հս խունկի ծառի պես այդտեղ տնկվել:

ՄԱՏԹԵՈՍ. (Առաջ գալով) Պապա, ներքի, մի բան հմ ուզում խնդրել:

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Մտմտությամբ) Լավ. գիտեմ, փող հս ուզում: Ահա, ստացիր ամսականդ ու հեռացիր, գործ ունեմ: (Գրասեղանի արկղից փող է դուրս բերում):

ՄԱՏԹԵՈՍ. Այդ չէ խնդիրս, պապա:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Հը՞, այդ չէ՞: Լավ: (Փողը շտապով դնում է արկղիկի մեջ):

ՄԱՏԹԵՈՍ. Ես վճռեցի գնալ Իտալիա: Պետք է ինձ ճանապարհածախս տաս:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Իտալիա՞: Մենք Իտալիան տեսել ենք: Բավական է:

ՄԱՏԹԵՈՍ. Ո՛չ, պապա, հս զվարճության համար չեմ գնում: Ես գնում հմ Միլան՝ ձայնս մշակելու:

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Տափառալով) Ահա, հս քեզ հաղար անգամ ասել հմ ձեռք վերցրու այդ ծոտի-պուտի բաներից:

ՄԱՏԹԵՈՍ. Պապա, երգեցողությունը ծոտի-պուտի բան չէ, գեղարվեստ է:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Լավ արհեստ է. հինգ տարի է ուսումդ թողած, տաշում հս հա տաշում կոկորդդ, բան չի դուրս գալիս: Վարժապետներիդ փող տալուց հոգիս բերանս եկավ, մի անգամ էլ չլսեցի, որ գոնե մի շիբյաստա էլ է երգիս:

ՄԱՏԹԵՈՍ. (Ներողամիտ ժպիտով) Պապա, հս շիբյաստա երգող չեմ: Ես պատրաստվում հմ օպերա մտնելու:

ՄԻՔԱՅՆԷԼ. Գնա բանիդ, ես քո օպերան էլ եմ տեսել և կարող եմ ասել,
որ քեզանից օպերա երգող չի դուրս գալ: Դե՛ հեռացիր, գործ ունեմ:
ՄԱՏԹԵՈՍ. Պապա, դու ինձ պիտի տաս գոնե հինգ հարյուր ռուբլի ճա-
նապարհածախս և ամսական էլ քիչ-քիչ երեք հարյուր ռուբլի:
ՄԻՔԱՅՆԷԼ. Իսկի մի կոպեկ էլ չեմ տալ:
ՄԱՏԹԵՈՍ. Չեա տալ՝ քեզ կխայտառակեմ:
ՄԻՔԱՅՆԷԼ. Ըմբո՛ւ:
ՄԱՏԹԵՈՍ. Այո, կխայտառակեմ:
ՄԻՔԱՅՆԷԼ. (Տաֆանալով) Ինչպե՛ս կխայտառակես, ինչպե՛ս, ասա,
ասա տեսնեմ:
ՄԱՏԹԵՈՍ. Շատ հեշտ: Այդ ի՞նչ ես գրում: Ժառ, չէ՞: Դու կիրակի օրը
պիտի բարևիրական ընկերություն ժողովում խոսես, չէ՞: Շա՛տ
լավ, եթե խնդիրս չկատարես, կհավաքեմ ընկերներին, կգամ ժո-
ղով ու քեզ մի լավ կշվայցնենք:
ՄԻՔԱՅՆԷԼ. Ըմբո՛ւ:
ՄԱՏԹԵՈՍ. Այո, այնպես կշվայցնենք, որ չես իմանա ուր փախչես: Այս
դեռ բավական չէ: Ես լրագիրների աշխատակիցներին կհյուրասիրեմ
և կսովորեցնեմ, որ նրանք քեզ մի լավ շշպռեն լրագրներում: Այն-
պես շշպռեն, որ դու ամոթից տնից դուրս գալ չկարողանաս:
ՄԻՔԱՅՆԷԼ. Ադա, մատրաբազ, այդ ինչե՛ր ես ասում:
ՄԱՏԹԵՈՍ. Հասա, ինձ լավ ճանաչի՛ր:
ՄԻՔԱՅՆԷԼ. Ծանաչում եմ, դու քո մոր հարազատ զավակն ես: Դե լավ,
կորիր, դնա՛ւ:
ՄԱՏԹԵՈՍ. Ո՞րտեղ գնամ, իտալիա՞:
ՄԻՔԱՅՆԷԼ. Չէ, դուրս գնա, դուրս:
ՄԱՏԹԵՈՍ. Չեմ դուրս գալ ալատեղից, մինչև որ չասես «այո» կամ «ոչ»:
ՄԻՔԱՅՆԷԼ. Լավ, լավ, հերիք է, գլուխս մի ցավացնիր:
ՄԱՏԹԵՈՍ. Ուրեմն, վաղը անցագիր վերցնե՛մ:
ՄԻՔԱՅՆԷԼ. (Ձայրացած) Վերցրո՛ւ, վերցրո՛ւ, ինչ ուզում ես՝ արա, միայն
թե ազատիր օձիքս: (Մեկուսի) Վա՛յ, չի թողնելու, որ այս զահրու-
մարը վերջացնեմ: (Ուզում է շարունակել իր զբաղմունքը):

Տ Ե Ս Ի Լ 3

ՆՈՒՅՆՔ ԵՎ ՀՄԱՅԻԼ

ՀՄԱՅԻԼ. (Գալիս է աչ կողմի դռներով: Թուխ-թուխ դեմքով օրհորդ է,
բավական գեռ: Հագած է ժամանակի տաբազով՝ չափազանց նեղ և

բալական կարն շրջագրեստ, այնքան նեղ, որ դժվարությամբ է
 փայլում) Պապա՛, ինձ ձեռաց երկու հարյուր ուսլի տուր:
 ՄԻՔԱՅՆԷ. (Գրիշը բարկացած ձգելով սեղանի վրա) Հիմա էլ դա: Անիծ-
 վի՛ր դուք, անիծվի՛ր:
 ՀՄԱՅԻԼ. Պապա, մեծ փող չէ, երկու հարյուր ուսլի: (Կանգնում է հայե-
 լու առջև):
 ՄԻՔԱՅՆԷ. Ի՞նչ ես անում այդքան փող:
 ՀՄԱՅԻԼ. (Նայելով հրնվանքով ինքն իրեն հայելու մեջ) Դերձակուհուս
 պիտի տամ նոր հագուստիս համար:
 ՄԻՔԱՅՆԷ. (Նայելով Հմայիլին ոտից մինչև գլուխ) Ա՛յդ է նոր հա-
 գուստդ:
 ՀՄԱՅԻԼ. Այս է, պապա, հավանում ես:
 ՄԻՔԱՅՆԷ. (Փոքրալով ծիծաղում է):
 ՀՄԱՅԻԼ. Ամենավերջին մոզան է: Մեր քաղաքում դեռ ոչ ոք չի հագել:
 Ես առաջինն եմ: Հիանալի կարել է մազամ Դյուշարը, հիանալի,
 իսկ և իսկ իմ ճաշակով: (Պտտում է հայելու առջև):
 ՄԻՔԱՅՆԷ. (Ծիծաղելով) Վա՛յ, մեռա ծիծաղից, աստված վկա, մեռա:
 Աղջի, դա հագուստ չէ, մասխարայի շոր է:
 ՀՄԱՅԻԼ. (Վշտանալով) Պապա՛:
 ՄԻՔԱՅՆԷ. Թող եղբայրդ տա: Կասես տոպրակի մեջ դցած խոզանուտ հո:
 ՀՄԱՅԻԼ. (Վիրավորվելով) Պապա, դու ինձ վիրավորում ես:
 ՄԻՔԱՅՆԷ. Ես ի՞նչ մեղավոր եմ: Մտիկ արա, Մաթվեյ, ոտները պիտի-
 պիտի է անում մկան պիտ:
 ՀՄԱՅԻԼ. (Մատթեոսին) Ինչու՞ չես պաշտպանում ինձ:
 ՄԱՏԹԵՈՍ. Պապա, Փարիզի վերջին մոզան է այդ:
 ՄԻՔԱՅՆԷ. Ես այդ մոզայի համար երկու հարյուր ուսլի չէ, երկու կո-
 պեկ էլ չեմ տա:
 ՀՄԱՅԻԼ. Զե՞ս տա:
 ՄԻՔԱՅՆԷ. Ո՛չ:
 ՀՄԱՅԻԼ. Ո՞չ:
 ՄԻՔԱՅՆԷ. Ասե՛լ եմ՝ ո՛չ եւ ո՛չ:
 ՀՄԱՅԻԼ. Պապա՛, խնդրում եմ ինձ շխալտառակես. դերձակուհին այն-
 տեղ սպասում է:
 ՄԻՔԱՅՆԷ. Որ մինչև Քրիստոսի երկրորդ գալն էլ սպասես, կեպեկ չեմ
 տալու:
 ՀՄԱՅԻԼ. (Իբր քե ուշաքափվում է) Ա՛յ, վա՛յ: Սի՛րտս, կոկորդս: Զո՛ւր:
 (Նստում է բազկաթոռներից մեկի վրա):

ՄԱՏԹԵՈՍ. (Մոտենում է Հմայիլին) Ի՞նչ պատահեց, Ամալյա:

ՀՄԱՅԻԼ. (Մեկուսի Մատթեոսին) Պաշտպանիր ինձ: (Բարձր) Խայտա-
ռակվեցի, խեղդվեցի, մեռա, ջո՛ւր, քացա՛խ, վալերիան:

ՄԱՏԹԵՈՍ. (Մեկուսի՝ Հմայիլին) Թուլացիր, թուլացիր: (Բարձր) Լա՛վ,
հանգստացիր, Ամալյա, պապան փող կտա:

ՀՄԱՅԻԼ. Ո՛չ, ո՛չ, չեմ հանգստանա, քացա՛խ, ջո՛ւր, վալերիա՛ն: Զո՛ւր,
ջո՛ւր:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Լա՛վ, առաջ ուշքի եկ, հետո ջուր կտանք:

ՀՄԱՅԻԼ. Զե՛, չե՛, առաջ ջուր տվեք, հետո: Սիրտս դուրս է թռչում: Ա՛յ,
վա՛յ, վալերիա՛ն, քացա՛խ, սպիր՛տ, օղբկոլո՛ն:

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Մեկուսի) Տեսնո՞ւմ եք այդ դարսչուն: Ճար չկա, պիտի տալ:
(Գրասեղանի արկղիկը բաց է անում):

ՄԱՏԹԵՈՍ. (Մեկուսի՝ Հմայիլին) Շարունակիր, շարունակիր:

ՀՄԱՅԻԼ. Ահ, վա՛հ, ուշքս, խելքս, սիրտս, կուրծքս, ոտներս, ձեռներս,
վալերիան: Թող անի, թող անի, վնաս չունի: Նա ուզում է իր փողերն
աղղին տալ, մեղ քաղցած թողնել: Նա ամենքին կասեմ, իմ բոլոր
ընկերուհիներին: Նրանք էլ կասեն իրենց հայրերին: Լա՛վ, շա՛տ
լավ, թող գրի իր ճառը, իսկ մեղ խեղդի, սպանի, այ, վայ, ջո՛ւր,
քացա՛խ, վալերիա՛ն:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Դե լավ, հերիք է, այ քո վալերիանն էլ ու քացախն էլ: (Մեկու
հատ հաբյուրանոց է շարաւում Հմայիլի գիրկը):

ՄԱՏԹԵՈՍ. (Վերցնում է քղթադրամները ու մոտեցնում է Հմայիլի բեր-
նին) Ահա՛ ջուր խմիր:

ՀՄԱՅԻԼ. (Հառաչելով) Ահ, վերջապես, ուշքս տեղն եկավ: (Թղթադրամ-
ները քաֆցնում է կրծքի վրա):

ՄԻՔԱՅԵԼ. Հո քերթեցի՞ր, հո կաշիս պլոկեցի՞ր, դե թողեք որ շունչ առ-
նամ: Կորեք, կորեք, անիծվածներ, (Նստում է գործը շարունակելու):

Տ Ե Ս Ի Լ 4

ՆՈՒՅՆՔ, ՆԱԶԱՆԻ ԵՎ ՄԱՐԻԱՄ

ՆԱԶԱՆԻ. (Գալիս է աշ կողմի դռներով: Չիֆլիան վերցրել է, գլխարկ դրել:
Որովհետեւ մազերը կանոնավոր չի սանրել, ուստի գլխարկը տգեղ է
նստում գլխին) Այ, տես, Միքայել Պավլովիչ, տասնուհինգ տարով
երիտասարդացել եմ:

ՄԱՐԻԱՄ. (Գալիս է Նազանու ետևից: Հակառակ Հմայիլի, պարզ գույնի
մազերով, երեսի ներմակ մաշկով աղջիկ է, բավական սիրուն:

Հագնւած է տակաւին ոչ վերջին մողայով, քեկ շատ հառուսա) Մամա, գլխարկը լաւ չես դրել: Մամա, կայ, թող ուղղեն: (Մոտենում է նազանուն և աշխատում է անկանոն քափւած մագերն ու ծալավենները ուղղել):

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Մտմտությամբ և ծաղրով) Հա՛հա՛, հենց այդ է, չափած կտրած մամդել ևս Սարաթովից կամ Սամարից: Աչքս լո՛ւյս:

ՆԱԶԱՆԻ. (Վշտացած) Լաւ, լիզուդ քեզ պահիր երեսաների մոտ:

ՄԱՏԹԵՈՍ. Մամա՛, կարծեմ թասակրաւն ավելի էր սաղում քեզ:

ՀԱՅԵԼ. Սխալվում ես, գլխարկը մամային ավելի է սաղում, միայն այդ կանաչ կարմիր ծալավեններն ավելորդ են: Մերի, թող, այդպես չի կարելի: Մամա, դնանք բուդուար: Հարկաւոր է մազերդ նորից սանրել:

ՆԱԶԱՆԻ. Հա, Ամալյա, գնանք, օդնիր ինձ: (Գնում է աջ կողմի դռներով):

ՀԱՅԵԼ. (Մեկուսի՝ Մաքիսմին) Ես իմ հագուստի փողն ստացա: Կարող ես, դու էլ բո հոգսը տես: (Գնում է աջ կողմի դռներով):

Տ Ն Ս Ի Լ 5

Միֆայել, Մատրեոս և Մաքիսմ

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Մաքիսմին) Հը, կարելի է քեզ էլ մի բան է հարկաւոր:

ՄԱՐԻԱՄ. Պապա, Մյուլմանը իմ պատվիրած նոր ջութակն ստացել է:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Ես ի՞նչ անեմ, որ ստացել է:

ՄԱՐԻԱՄ. Պետք է փողը վճարել ու ջութակը վերցնել:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Ինչքա՞ն պետք է վճարել:

ՄԱՐԻԱՄ. Երեք հարյուր ուրբի:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Ըմբո՛ւ, երեք հարյուր մանեթ մի քամանչայի համա՞ր:

ՄԱՏԹԵՈՍ. (Ծիծաղում է) Քամանչա՛:

ՄԱՐԻԱՄ. Պապա, ի՞նչ ես ասում, ջութակը քամանչա չէ:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Միկնույն է, քամանչան ծնկան վրա են ածում, ջութակը ուսի վրա, էությունը միկնույնն է: Ես մի կտոր փայտի համար երեք հարյուր մանեթ տալ չեմ կարող:

ՄԱՐԻԱՄ. Պապա, տո՛ւր, ամոթ է, ուսուցիչս կծաղրի մեզ:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Գնա, քո ուսուցչի էլ հերն անիծեմ: Երկու տարի է դալիս է ծըվհածըվ, ճըվհաճըվ, ոչինչ չի դուրս գալիս: Գնացեք երկուսդ էլ, քույր ու եղբայր: Սուրբն իմն է, զորությունն ևս գիտեմ: Ոչ քեզնից քամանչա ածող կլինի, ոչ էլ դրանից օպերա երգող: Հեռացեք, թողեք գործս վերջացնեմ:

ՄԱՐԻԱՄ. (Նստում է գրասեղանի բով) Ես չեմ կարող հեռանալ, մինչև
երեք հարյուր ութլի շտանամ:

ՄԱՏԹԵՈՍ. (Մեկուսի՝ Մարիամին) Լաց եղիր, լաց եղիր կամ եթե կարող
ես, ուշաթափվիր:

ՄԱՐԻԱՄ. Պապա, սպասում եմ:

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Ձևնալով, քե իբր չի լսում Մարիամին, գրում է) «Ժողո-
վուրդ, մի բան էլ սոսիմ, լսիր, ինչպես մարդն աշխատանքով է մարդ
դառնում, այնպես էլ ազգն աշխատանքով կարող է ազգ դառնալ: Աշ-
խատենք հաա՛, աշխատենք»: (Մեկուսի) Կարծեմ, այս մեկը լծկան
հղից էլ լավ է: Շարունակենք: (Մտածում է):

ՄԱՐԻԱՄ. Պապա, երեք հարյուր ութլին:

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Մի բան գրել է, ջնջում է) Չէ, այս մեկը ջնջենք: Այնքան բաղ-
մուխյան մեջ թյունի-մյունի բաներ խոսել չի կարելի:

ՄԱՐԻԱՄ. Պապա, ես սպասում եմ:

ՄԱՏԹԵՈՍ. (Մեկուսի՝ Մարիամին) Ծվծվա՛, ծվծվա՛:

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Շարունակելով շտոդ ձևնալ) Հը, այսպես լավ է:

ՄԱՐԻԱՄ. (Կեղծ լալիս է) Աա՛, սաա՛, աա՛:

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Ականջները փակում է):

ՄԱՏԹԵՈՍ. (Մեկուսի՝ Մարիամին) Բա՛րձր, բա՛րձր:

ՄԱՐԻԱՄ. (Ավելի բարձր) Աա՛, աա՛, սաա՛:

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Գրիչը ձգում է սեղանի վրա ու ձեռները ծալում կրծքի վրա
ու նայում Մարիամին):

ՄԱՐԻԱՄ. (Շարունակում է լալ):

ՄԻՔԱՅԵԼ. Լսո՞ւմ եք, լսո՞ւմ եք այդ մուղիկը: Դե գնա ու այս դրուխյան
մեջ ազգին ծառայիր: Հնար չկա, հնար չկա: Դե լավ, հերիք է, քիչ
ծվծվա: Ըհը, այս էլ քեզ: (Դուրս է բերում սեղանի արկղիկից երեք
հարյուր ութլի և տալիս է Մարիամին) Վերցրու, էլ փող չմնաց,
վերջացավ:

ՄԱՐԻԱՄ. (Թաշկինակով շեղած արցունքը սրբելով, դրամը վերցնում է
ու քաֆնում):

Տ Ե Ս Ի Լ 6

ՆՈՒՅՆՔ, ՆԱԶԱՆԻ ԵՎ ՀՄԱՅԻԼ. (Որ գալիս են աշ կողմի դռներով)

ՆԱԶԱՆԻ. Ա՛յ, հիմա տեսեք: Կարծեմ, էլ պակասություն չկա:

ՄԱՐԻԱՄ. Այո, մամա, հիմա ամեն բան կարգին է: (Փողը ցույց է տալիս
Հմայիլին պարծանով):

ՆԱԶԱՆԻ. (Կանգնելով հայելու առջև) Հը, ինչպե՞ս ես հավանում քո Նա-
ղաննա Բողդանովնային, Միքայիլ Պավլովիչ:
ՄԻՔԱՅԵԼ. (Ձեռք շարժում է հուսահատորեն):

Տ Ե Ս Ի Լ 7

ՆՈՒՅՆՔ ԵՎ ԳԵՈՐԳ

ԳԵՈՐԳ. (Դալիս է խորքի դռներով: Բերկադիրիկ հագնված պատանի է՝ մա-
գեբը սանրած անգլիական ձևով) Ամենքդ այստե՞ղ եք, այդ լավ է:
Լսեցեք. կիրակի օրն ես թռչում եմ:

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Մեկուսի) Հիմա էլ սա:

ՀՄԱՅԻԼ, ՄԱՐԻԱՄ, ՄԱՏԹԵՈՍ. Թռչո՞ւմ ես:

ԳԵՈՐԳ. Թռչում եմ:

ՆԱԶԱՆԻ. Այդ ո՞րտեղ ես թռչում:

ԳԵՈՐԳ. Երկիրնք:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Ըմբո՞ւ: Այդ ե՞րբ ծիծեռնակ դարձար:

ՄԱՏԹԵՈՍ. Ինչո՞ւլ ես թռչում:

ԳԵՈՐԳ. Անորոպլանով:

ՄԱՐԻԱՄ. Օհո՛, այդ լավ է:

ԳԵՈՐԳ. Մոսկվայից եկել է մի օդաչու: Նա կիրակի օրը պիտի թռչի: Հայ-
տարարել է, որ կարող է իր հետ մեկին՝ վերցնել: Ես խոսեցի հետը և
համաձայնվեց երկու հարյուր ռուբլով ինձ թոցնել:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Ուրեմն, կիրակի օրը դու կաշխատես երկու հարյուր ռուբլի՞:
Այդ լավ է:

ԳԵՈՐԳ. Ոչ, պապա, ընդհակառակը, ես պիտի նրան տամ երկու հարյուր
ռուբլի:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Օհո՛, այդ լավ է: Խեղու՞մ բան տաացիր:

ՄԱՐԻԱՄ. Ժորժ, Ժորժ, ինձ էլ հետդ վերցրու:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Ադա, ճպուռ, դու ո՞ւր ես, որ երկինք թռչես: Ես այսքան տար-
վա մարդ եմ, մի արշին էլ վեր թռչել չկարողացա, հիմա դու պիտի
հեհե՞, ո՞ւր գիտի, ո՞ւր բարձրանաս: Գնա, կորիր, հըռըհոփ...:

ԳԵՈՐԳ. Պապա, մի մեծ բան չէ: Եթե կամենաս, դու էլ կարող ես թռչել:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Հաա՛, ոնց չէ, կարող եմ: Հանկարծ որ գլուխկոնծի տա՞մ:

ԳԵՈՐԳ. Կարող են քեզ կապել: Ինձ էլ կապելու են:

ՆԱԶԱՆԻ. Որ ինձ խեղդեն էլ, քեզ չեմ թողնի թռչելու:

ԳԵՈՐԳ. Մամա, մի վախենար, ոչինչ չի պատահի:

ՀՄԱՅԻԼ. Մամա, թող, լավ բան է, պարծանք է մեզ համար:

ՄԱՐԻԱՄ. Իհարկե, պարծանք է օգաշու եղբայր ունենալ:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Աստված, երկինք, ոչինչ չեմ հասկանում, քույրն այստեղ ոտ-
ները դրել է տոպրակի մեջ այնպես, որ երկրի վրա ման գալ չի
կարողանում, եղբայրն ուզում է երկինք թռչել: Խեղճ բան չի կըս-
ում:

ԳԵՈՐԳ. Ուրեմն, պապա, կտա՞ս երկու հարյուր ռուբլի:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Ձէ, բալին կծեմ, չէ: Ես երկնքին ոչինչ պարտական չեմ, որ
փող ուղարկեմ այնտեղ: Հեռացիր աչքիցս:

ԳԵՈՐԳ. Պապա, խնդրում եմ:

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Բարկաճալով) Ձայնդ կտրիր, ասում եմ: Անեծք քեզ, շար
սատանա հաա՛:

Տ Ե Ս Ի Լ Տ

ՇՈՒՅՆՔ ԵՎ ԳՐԻԳՈՐ

ԳՐԻԳՈՐ. (Գալիս է խորքի դռներով: Պարզ հագնված, գլարք դեմքով,
անփույր ձեւերով երիտասարդ է, գեւ, առողջ) Ըհը, էլի ընտանե-
կան սրտաշարժ ժողով: Խնչ եք ուզում այդ մարդուց, աա՞, ի՞նչ
եք ուզում: Ձե՞ք թողնելու, որ իր գործով զբաղվի:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Կտո՞ւմ եք, գիժ է, բայց ձեզանից խելոք է: Ասա, որդի, ասա:

ԳՐԻԳՈՐ. Հապա, հեշտ բա՞ն եք համարում աղգին ծառայելը: Մարդը
կիրակի օրը նախագահ պիտի լինի: Ամբողջ քաղաքն է սպասում
ներա խոսքին:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Ըմբո՞, դու՞ որտեղից գիտես, որ ես նախագահ պիտի լինեմ:

ԳՐԻԳՈՐ. (Ուշադրությամբ շարձնելով Միքայելի հարցին) Դիտե՞ք ինչ
ասել է նախագահ, օհո՞, հո՞, պոեզսեղատել, հանար բան չիմա-
նար (Նոր նկատելով նազանու գլխարկը) Մայրիկ, շլյապա ես դրե՞լ:
Բոնժուռ, մադամ նազանի, կոմա՞ն սա վա: (Նկատելով Հմայիլի
հագուստը) Օհո, այստեղ մտիկ արեք, քույրս դարձել է փշած տրեկ-
ճոր: Մատ չխփեք, կարող է տրաքել, հե՞, հե՞, հե՞ (Բարձրաձայն
ծիծաղում է) Ինչի՞ է նման, տե՛ր աստված: (Պիջակի վեշերը ժող-
վելով, փայլում է Հմայիլի պես) Տիպլի՛-տիպլի՛, տիպլի՛-տիպլի՛,
տիպլի-տիպլի:

ՀՄԱՅԻԼ. (Վիրավորվելով) Դեա կտրիր, գի՛ժ:

ՄԱՏԹԵՈՍ. Նա հարբած է:

ԳՐԻԳՈՐ. Յավում եմ, որ հարբած չեմ, թե չէ մի լավ կշշպոնի ամենքիդ:
Դրանց նայեցեք, ի սեր ասածու, առիստոկրատկա: Մայրիկ, ուղիղն

ասած բեղնից չէի սպասում այդպիսի սալտո մորտալ: Դիտարկե՞ր բեղ այնքան է սաղում, որքան օպերան այդ դուռնաշուն: (Յուլց է. տալիս Մատթեոսին և դառնում է դեպի նա) Մաթո՛ւ, լսել հմ-
իտալիա ես գնում: Շնորհավորում հմ: Զգուշ, որ ձայնդ ճանապար-
հին չմբսի, թե չէ՝ դեղարվեստը մեծ կորուստ կունենա: Երեւի ձայն-
է: Ինչ ասես կա նրա մեջ. մեցո-սոպրանո, բասո-դիս կանտո,
կոնտրալտո-լիրիկո, մի խոսքով Հայաստանյայց առաքելական եկե-
ղեցու տիրացու:

ՄԱՏԹԵՈՍ. Այդ բո խելքի բանը չէ:

ԳՐԻԳՈՐ. (Դառնալով Մաթիամին) Խորին հարգանքներս և յոթանասուն-
հազար ծաղկյա: Բնջեր ու դափնյա պսակներ նշանավոր ջութակա-
հար մաղմաղել Մաթիամ Մելիք-Բուռնոթյանցին, փը՛ռո: (Փրոք-
կալով ծիծաղում է):

ԳՆՈՐԳ. Դու ամենքին ծաղրում ես:

ԳՐԻԳՈՐ. Օհո, Կեկո՛ւ, մաղերդ այս անգամ անգլիացու նման ես սանրել:
Ինձ ասացին, որ դու ուզում ես երկինք թռչել: Լավ ես մտածել: Դնա
ծտերից մի բիշ խելք բեր բեղ համար:

ՄԻՔԱՅՆԼ. Թըրբխկացու, թըրբխկացու ամենքին, տեղն է:

ՆԱԶԱՆԻ. Ամալյա, Մերի, Մատվեյ, Ժորժ, ուշ մի դարձնեք Գրիշայի
ասածներին: Նրա լեզուն կապ չունի:

ԳՐԻԳՈՐ. Ի՞նչ: Ամալյա՛: Հմայիլ: Մերի՛: Մաթիամ: Մատվե՛յ: Մատթեոս
այն էլ Թեոս: Ժո՛րժ, Գեորգ: Գրիշա: Գրիգոր, Գյուբի: Այստեղ մտիկ
արեք: Անուններն էլ են փոխել: Մասխարան՛ր:

ՄԻՔԱՅՆԼ. Թըրբխկացու, որդի, թըրբխկացու:

ԳՐԻԳՈՐ. Այո, կթըրբխկացնեմ, հայրիկ, բեղ էլ, որովհետև օրինակը
դու ես տվել: Դու բուռնոթի ծախողանց Մուքելը չէի՞ր առաջ:

ՄԻՔԱՅՆԼ. Հրամանքս:

ԳՐԻԳՈՐ. Էէ՛, լավ, Մուքել էիր, Մուքել էլ կմնայիր էլի: Ի՛նչ ես դարձել
Միխայել Պավլովիչ: Դեռ աղգանունդ էլ ես փոխել: Մելիք-Բուռնո-
թյանց: Ասա, խնդրեմ, բուռնոթին, քթախոտն էլի, քթախոտը, որ-
պառավներն այսպես քաշում են ու փռշտում, բուռնոթին կարո՞ղ
էր Մելիք լինել: Հարցրու ում ուզում ես, կարո՞ղ էր:

ՄԻՔԱՅՆԼ. Դե լավ, համը մի տանիր: Ես ասացի դրանց թըրբխկացու,
ոչ թե ինձ:

ԳՐԻԳՈՐ. Լավ, էլ չեմ թըրբխկացնի, բայց մի բան ասեմ, հայրիկ, չնե-
ղանաս:

ՄԻՔԱՅՆԼ. Հըը, ասա, երեւի դու էլ փող ես ուզելու:

ԳՐԻԳՈՐ. Ոչ, փող հարկավոր չէ: Նրեկ բիլլիարդում հիսուն ուրբի եմ տարել, առժամանակ բավական է ինձ համար: Ես ուզում եմ խընդ-բել, հայրիկ, որ դու կիրակի օրվա ժողովում ճառ չարտասանես:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Ինչու:

ԳՐԻԳՈՐ. Որովհետեւ վախենում եմ, որ դու քո ճառով տապալվես ու մեզ էլ խայտառակես:

ՆԱԶԱՆԻ. Ի՞նչ ես ասում, ա տղա:

ՄԱՏԹԵՆՍ. Ինքն էլ չգիտե ինչ է ասում:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Աղա, խե՞ պիտի տապալվեմ ու ձեզ խայտառակեմ, խե՞:

ԳՐԻԳՈՐ. Մի նեղանար, հայրիկ, գիտես, որ ես թեև գիժ եմ, բայց քեզ սիրում եմ ու չէի կամենա, որ դու մի անգամ էլ անեկզոտների ու ծաղրի առարկա դառնաս:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Մի անգամ էլ, ուրեմն ինձ ծաղրո՞ւմ են:

ԳՐԻԳՈՐ. Այո, հայրիկ, ծաղրում են այն օրից, երբ դու եպիսկոպոսի մոտ մի ինչ-որ ժողովում ճառ ես ասել: Այժմ էլ քո ասածները կլու-բում մարդիկ կրկնում են ու ծիծաղում:

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Հանկարծ կատաղում է) Դե դուրս, անպատկառ, դուրս այս-տեղից, անամոթ: Ես ճառեր ասել եմ, պիտի սսեմ ու սրանից դենը ամեն տեղ էլ ասելու եմ:

ՆԱԶԱՆԻ. Որ ծաղրում են, ինչու՞ ես ասում:

ՀՄԱՅԻԼ ԵՎ } Պապա:

ՄԱՐԻՍԱ

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Ավելի կատաղելով) Ասելու եմ, թեկուզ ամենքդ ձեր վզովը թոկ գցեր ու խեղդվեք:

ԳՐԻԳՈՐ. Դու գիտես, հայրիկ, ես իմ պարտքը կատարեցի:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Գնացե՛ք կորե՛ք այստեղից ամենքդ: Ինձ են ուզում խելք սո-վբեղնել: Ես ձեզ նմաններին հարյուր անգամ ծարավ աղբյուրը կտանեմ ու հարյուր անգամ էլ ծարավ հետ կբերեմ: (Բարկացած գնում է աչ կողմի դռներով):

ԳՐԻԳՈՐ. Մանավանդ այս ոչխարին: (Ցույց է տալիս Մատթեոսին):

ՄԱՏԹԵՆՍ. Լի՛րբ:

ՆՈՒՅՆՔ, ԱՌԱՆՅ ՄԻՔԱՅԵԼԻ

ԳՐԻԳՈՐ. Նա նեղացավ ինձանից, հիմա դուք լսեցեք ինձ: Մեր ժառանգությանը մեծ վտանգ է սպառնում:

ՆԱԶԱՆԻ. Ինչպե՞ս, ինչպե՞ս:

ՀՄԱՅԻԼ. Ի՞նչ վտանգ է սպառնում:

ԳՐԻԳՈՐ. Ազգասերները հայրիկին շոյելով ու շողորթթ լեզվով խառնել են ազգային գործերին: Նրանք աշխատում են նրան խելքից դուրս բերել և համոզել, որ նա իր միլիոնները կտակի ազգին: Լսեցի՞ր:

ԱՄԵՆՔԸ. (Վրդովված են) Աա՛, ահա թե ինչ:

ԳՐԻԳՈՐ. Այո, կարող է պատահել, որ մենք զրկվենք ժառանգությունից: Եթե ինձ հարցնեք, ավելի լավն է հայրիկն իր միլիոնները տա ազգին, քան թողնել ինձ նման մի քամի կուլ տվողի կամ այդ գուռահաշուն (ցույց է տալիս Մատթեոսին) կամ այդ պիմպուկին (ցույց է տալիս Գեորգին) կամ թեկուզ փրված հնդկահավին (ցույց է տալիս Հմայիլին) կամ այդ երեկի ջութակահարին, (ցույց է տալիս Մարիամին) որ ականջներս խլացրել է իր ծվծվոցով:

ԱՄԵՆՔԸ. (Վրդովման նշաններ են անում):

ԳՐԻԳՈՐ. (Շարունակում է) Ինչո՞ւ, որովհետև միլիոններ ժառանգելու համար էլ խելք է հարկավոր: Այնինչ, եթե մեր ողջի խելքերը հավաքես միասին՝ հազիվ կարողանան մի հավաքուն կառավարել: Այո, եթե ինձ հարցնես իսկի դեմ չեմ լինի, որ հայրիկի միլիոնները զրոյվեն հայ ազգի կոկորդը: Բայց ես հոգում եմ ձեր մասին և ահա ասում եմ. մի գեղեցիկ օր դուք կարող եք մնալ շոր տափի վրա՝ եթե կարող եք՝ ձեր գլխի ճարը գտեք:

ՆԱԶԱՆԻ. Ի՞նչ պիտի անենք, ասա:

ՀՄԱՅԻԼ. Այո՛, ի՞նչ պիտի անել:

ԳՐԻԳՈՐ. Ի՞նչ պիտի անել: Նախ և առաջ հարկավոր է խանդարել հայրիկին կիրակի օրը այդ ժողովին նախազահելու, մանավանդ ճառ ասելու: Որովհետև հենց որ նա ճառն ասի, իմացեք, որ ձեր միլիոնները կորած են:

ԳԵՈՐԳ. Մի՞թե:

ԳՐԻԳՈՐ. Այո՛, այո՛:

ՄԱՐԻԱՄ. Կարծեմ, դու գործը փրում ես: Դառ է, էլի, ի՞նչ կա, թող ասի: ՄԱՏԹԵՈՍ. Ես էլ կարծում եմ:

ԳՐԻԳՈՐ. Ո՛չ, մի ասեր: Դուք չգիտեք այդ ճառը ձեր գլխին ինչ փոր-
ձանքներ կարող է բերել, չգիտեք: Այդ միևնույն է, ինչ որ ես օրի-
նակի համար, ի՞նչ ասեմ: Այս միևնույն է, որ ես վղուվս մի սապո-
նած թոկ գցեմ, բարձրանամ այդ աթոռի վրա, հետո թոկի մի ծայրը
կապեմ այն անիմ, որ տեսնում եք առաստաղի վրա և հետո ոտ-
քովս թըրը՝ խկ, աթոռը դեն գցեմ: Զէ՞ որ ես կարող եմ քաշ ընկնել
ու խեղդվել:

ՀՄԱՅԻԼ. Այո՛, իհարկե:

ԳԵՈՐԳ. Ճշմարիտ է, կարող ես խեղդվել:

ՄԱՏԹԵՈՍ. Եվ լեզուդ էլ կարող է այսչափ դուրս ընկնել, ա՛յ:

ՄԱՐԻԱՄ. Իհարկե, իհարկե:

ԳՐԻԳՈՐ. Դե որ այդպես է, իմացեք, որ հայրիկի ճառը ձեր ժառանգու-
թյան համար միևնույնն է, ինչպես սապնած թոկն ինձ համար:
Ուրեմն, նախ և առաջ պետք է ոչնչացնել այդ ճառը: Թե ինչպե՞ս,
մտածենք այդ մասին: Մայրիկ, առաջին խոսքը քեզ է պատկանում
այս ընտանեկան խորհրդում: Բարեհաճիր արտահայտել քո հեղի-
նակավոր կարծիքը:

ՆԱԶԱՆԻ. Ես ոչինչ չեմ կարող ասել: Հայրդ այնպիսի մարդ է, որ եթե
ամբողջ աշխարհն էլ ոտքի կանգնե, իր ասածն անելու է:

ՄԱՏԹԵՈՍ. Այդ ճիշտ է:

ԳՐԻԳՈՐ. Ուրեմն դու կարծիք չունիս: Շատ լավ: (Մատթեոսին) Խոսքը
քեզ է պատկանում, անդրանիկ ժառանգ Մեկիք-Բուռնությանց իշ-
խանական գերդաստանի:

ՄԱՏԹԵՈՍ. Ես էլ ոչինչ հնարել չեմ կարող:

ԳՐԻԳՈՐ. Հասկանալի է: Գուցե դո՛ւ մեզ օգնես, օրիորդ Հմայիլ, ներողու-
թյուն, Ամալյա:

ՀՄԱՅԻԼ. Ես մտածում եմ:

ԳՐԻԳՈՐ. Երեի դու էլ ես մտածում, օրիորդ Մարիամ, ներողություն,
մաղմուղել Մերի:

ՄԱՐԻԱՄ. Այո, մտածում եմ:

ԳՐԻԳՈՐ. Փառք ասածու: Մնացիր դու, Կոկոս աղբեր:

ԳԵՈՐԳ. Ես էլ եմ մտածում:

ԳՐԻԳՈՐ. Լավ, մտածենք: Տեսնենք ինչ դուրս կգա մեր կատարներից:
(Կարճատև լուրջություն):

ԳԵՈՐԳ. Ես գտա հնարը:

ՄԱՐԻԱՄ Եվ

ՀՄԱՅԻԼ } Ի՞նչ է, ի՞նչ է:

ԳՐԻԳՈՐ. Հապա՞, հապա՞:

ԳԵՈՐԳ. Ես կգողանամ պապայի գրած ճառը և նա կմնա առանց ճառի՝
ՆԱԶԱՆԻ. Կգողանաս, նորը կգրի:

ՀՄԱՅԻԼ. Իհարկե:

ՄԱՐԻԱՄ. Իհարկե:

ՄԱՏԹԵՈՍ. Հիմա՞ր:

ԳՐԻԳՈՐ. Ես գտա հնարը:

ԱՄԵՆՔԸ. Ի՞նչ է, ի՞նչ է:

ԳՐԻԳՈՐ. Եկեք կիրակի օրն ամենքս հիվանդանանք:

ՆԱԶԱՆԻ. Ամե՞նքս:

ԳՐԻԳՈՐ. Ամե՞նքս:

ՄԱՏԹԵՈՍ. Հետո՞:

ԳՐԻԳՈՐ. Հետո՞, էլ ի՞նչ հետո: Մի մարդ, որի ամբողջ ընտանիքը հի-
վանդ է, կարո՞ղ է տնից դուրս գալ, մանավանդ զնալ ժողով, նա-
խադահույթուն անել ու ճառ ասել:

ԳԵՈՐԳ. Իհարկե չի կարող:

ՄԱՐԻԱՄ. Զի կարող, չի կարող:

ԳՐԻԳՈՐ. Ուրեմն վճռվա՞ծ է, հիվանդանում ենք:

ԱՄԵՆՔԸ. Հիվանդանում ենք, հիվանդանում ենք:

ՀՄԱՅԻԼ. Բայց ինչո՞ւ հիվանդանանք:

ԳՐԻԳՈՐ. Զանազան ցավերով: Օրինակի համար, ես վերցնում եմ փո-
րացավը:

ՆԱԶԱՆԻ. Գլխացավը:

ՀՄԱՅԻԼ. Մամա, գլխացավն ինձ տուր, ես ուրիշ բանով չեմ ուզում հի-
վանդանալ:

ՆԱԶԱՆԻ. Լավ, քեզ լինի, երեսայությունիցդ ես սովոր պատառս ձեռիցս
խլել: Ես կվերցնեմ մեջքացավը:

ՄԱՐԻԱՄ. Ես էլ առամնացավը:

ԳԵՈՐԳ. Ես վերցրի ոտնացավը:

ՄԱՏԹԵՈՍ. Ինձ ոչինչ չմնաց: (Գրիգորին) Փորացավդ ինձ տուր:

ԳՐԻԳՈՐ. Վերցրու, անուշ լինի: Իսկ ես կվերցնեմ ձեր բոլորի ցավերը՝
Ուրեմն վճռվա՞ծ է:

ՆԱԶԱՆԻ. Ի՞նչ արած, եթե ուրիշ հնար չկա:

ՀՄԱՅԻԼ. Այնպե՞ս տնքտնքամ որ:

ՄԱՐԻԱՄ. Այնպե՞ս ծվծվամ որ:

ԳԵՈՐԳ. Այնպե՞ս կաղամ որ...

ԳՐԻԳՈՐ. Բայց իմացիք, որ եթէ ծիծաղէք, ամեն բան կ'իշացնէք:
ՀՄԱՅԻԼ. Իհարկէ, չպիտի ծիծաղել:
ՍՈՖԻԿ. (Գալիս է աջ կողմի դռներով) Նախաճաշը պատրաստ է:
ՆՍՋԱՆԻ. Գնանք: (Գնում է աջ կողմի դռներով):
ԱՄԵՆՔԸ. (Գնում են աջ կողմի դռներով):

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ԱՐԱՐՎԱԾ ԵՐԿՐՈՐԻ

Ընդարձակ սալոն, շքեղ կահավորված: Բախտեր չկան: Դռներ ձախ պատի մեջ ավանցենի կողմ, որ տանում են Միխայելի առանձնասենյակը: Դռներ նույն պատի մեջ՝ խորհում, որ տանում են դեպի նախասենյակ: Դռներ խորհի պատի կենտրոնում, որ տանում են սեղանատուն: Դռներ աջ պատի մեջ ավանցենի կողմ, որ տանում են բնակարանի մյուս սենյակները: Սույն պատի առջև խորհում ուշալ՝ վրան զանազան քանկաբժեք իրեր և ծաղիկների մի մեծ փունջ: Կենտրոնում մի գեղեցիկ սեղան, բոլը ոսկեգոծ բազկաքոռներ: Աջ պատի վրա տեղեփոռի ապարատ: Պատերի տակ ոսկեգոծ արձուներ: Պատերի վրա ոսկեգոծ շրջանակների մեջ նկարներ: Վառարան չկա: Պատերից մեկի առջև դրված է շոգեանցքը:

Դռները վարագուրված են մետաքսյա դեղնագույն վարագույրներով, հատակը ծածկված է քանկաբժեք գորգերով: Առաստաղից հաշ է արած մի անագին բազմանյուղ էլեկտրական լյուստրա:

Տ Ե Ս Ի Լ 1

ՍՈՅԻԿ ԵՎ ԱՅՎԱԶ

ՍՈՅԻԿ. (Վարագույրը բարձրանալիս գալիս է աջ կողմի դռներով, ձեռքին գույնզգույն փետուրներից շինած մի սրբիչ և սկսում է բազկաքոռների փռչին վաճել: Մահուր հագնված երիտասարդ աղջիկ է՝ սպիտակ գոգնոցով: Բարկացած է, ուստի սրբիչը զարկում է բազկաքոռներից կատաղի):

ԱՅՎԱԶ. (Գալիս է Սոֆիկից մի ֆանի վայրկյան հետո, ձախ կողմի երկրորդ դռներով: Մահուր հագնված երիտասարդ է՝ սափրած երեսով, կարն խուզած մազերով: Մի ֆանի վայրկյան լուռ նայում է Սոֆիկին)

Ջարկի՛ր, զարկի՛ր, մեկ էլ, մեկ էլ: Հըը, էլի ի՞նչ է պատահել, որ կատաղել ես:

ՍՈՅԻԿ. Քո բանը չի:

ԱՅՎԱԶ. Ես մեղա առածու:

ՍՈՅԻԿ. Արի ու այդպիսիներին ծառայիր: Ամենքը միասին են հիվանդացել: Կարծես չէին կարող հերթով հիվանդանալ, օրինավոր կանանց պես, մեկին այսօր, մյուսը՝ վաղը...

ԱՅՎԱԶ. (Փոքրկալով ծիծաղում է):

ՍՈՖԻԿ. Ինչու՞ ես ծիծաղում:

ԱՅՎԱԶ. Պարոններն էլ են հիվանդացել:

ՍՈՖԻԿ. Ամենքը:

ԱՅՎԱԶ. Երկուսը հիվանդացել են, մյուսներին դեռ չեմ տեսել:

ՍՈՖԻԿ. Ա՛յ քեզ բան: Զլինի՞ր թե թունավորվել են:

ԱՅՎԱԶ. Զէ՛հ, շատ ուտելուց կլինի: Առավոտից մինչև երեկո խժուում են:

Տ Ե Ս Ի Լ 2

ՆՈՒՅՆՔ ԵՎ ԳՐԻԳՈՐ

ԳՐԻԳՈՐ. (Գալիս է խորհի դռներով) Հա, լավ է, որ երկուսդ էլ այստեղ եք: Գործ ունեմ: Այվաղ, մտիր հայրիկի սենյակը, տես ի՞նչ է անում:

ԱՅՎԱԶ. Կարող չեմ:

ԳՐԻԳՈՐ. Ինչու՞:

ԱՅՎԱԶ. Կարող չեմ. հրամայված չէ:

ԳՐԻԳՈՐ. Դեմ, ասում եմ: Ես պատասխանատու եմ:

ԱՅՎԱԶ. (Ակամա գնում է ձախ կողմի առաջին դռներով, վախվսեղով):

ԳՐԻԳՈՐ. Սոֆիկ, լսիր ինչ եմ ասում: Այստեղ կսպասես մի անկյունում՝ հենց որ հայրիկն իր սենյակից դուրս եկավ և տեսար որ ուղում է գնալ, խսկույն կվազես մայրիկի ու օրիորդների մոտ և կպրոռաս. «Ժամանակ է»: Կսո՞ւմ ես. «Ժամանակ է» ուրիշ ոչինչ:

ՍՈՖԻԿ. Լավ:

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Բեմի ետևից բարձր) Լիրբ, քեզ ո՞վ ասաց, որ ներս մտնես:

ԱՅՎԱԶ. (Բեմի ետևից) Գրիշ աղան հրամայեց:

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Բեմի ետևից, ավելի բարձր) Դեմ, կորիր:

ԳՐԻԳՈՐ. (Ծիծաղում է):

ԱՅՎԱԶ. (Վերադառնում է ձախ կողմի առաջին դռներով, վշտացած) Կսեյի՞ք: Ես ասո՞ւմ էի: Ինձ լիրբ անվանեց ու քիչ էր մնում թանաքամանը գլխովս տար:

ԳՐԻԳՈՐ. Ի՞նչ էր անում, երբ դու ներս մտար:

ԱՅՎԱԶ. Թատրոն էր խաղում:

ԳՐԻԳՈՐ. Ի՞նչ:

ԱՅՎԱԶ. Հրամանքս, թատրոն էր խաղում:

ՍՈՖԻԿ. (Ծիծաղում է):

ԱՅՎԱԶ. Այ, այսպէս. մի ձեռքում մի մեծ թուղթ բռնած, կարդում էր, մյուս ձեռով տալիս էր սեղանին, կրծքին ու ճակատին: Մի խոսքով ռնց որ դերասան:

ԳՐԻԳՈՐ. (Մեկուսի) Ձերին թե հայրիկս... (Չեռով ցույց է տալիս ճակատը: Բարձր) Լսի՛ր, Այվադ, ես գնում եմ իմ սենյակը: Ես հիվանդ եմ...

ԱՅՎԱԶ. (Ընդհատելով, զարմացած) Ըմբո՛ւ: Դո՛ւք էլ:

ԳՐԻԳՈՐ. Այո, հիվանդ եմ: Հենց որ հայրիկը դուրս կգա իր սենյակից, իսկույն կվազես Մաթվեյի ու Ժորժի մոտ ու կասես՝ «Ժամանակ է». Լսո՞ւմ ես:

ԱՅՎԱԶ. Լսեցի:

ԳՐԻԳՈՐ. (Սոփիկին) Դու էլ շտապու՛մ: (Գնում է խորհի դռներով):

Տ Ե Ս Ի Լ 3

ՆՈՒՅՆՔ, ԱՌԱՆՅ ԳՐԻԳՈՐԻ

ՍՈՑԻԿ. (Դադարել է աշխատելուց) Խելքս բան չի կտրում:

ԱՅՎԱԶ. Համբերիր, ինչպես տեսնում եմ, այստեղ մի և կա: Գրիշ աղան շատ օյինբաղն է:

ՍՈՑԻԿ. Սուս, մեծ աղան գալիս է. տես ինչ է ասում: (Թափնվում է խորհի դռների վարագույրի ետևում):

Տ Ե Ս Ի Լ 4

ՆՈՒՅՆՔ ԵՎ ՄԻՔԱՅԵԼ

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Գալիս է ձախ կողմի առաջին դռներով: Հագել է սև երկայն սյուրտուկ, փայլուն կոշիկներ: Փողկապը սպիտակ է. նաոր ձեռքում անգիր է անում, երևակայելով իրեն ժողովում: Հռետուրի շարժումներ անելով, անցնում է մինչև բեմի մյուս ծայրը):

ԱՅՎԱԶ. (Չկարողանալով ծիծաղը գապել: Բերանը ձեռքով ծածկած, աննկատելի վագում, գնում է խորհի դռներով):

ՍՈՑԻԿ. (Փոքկալով ծիծաղում է և շտապով աննկատելի վագում: Գնում է աջ կողմի դռներով):

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Մի վայրկյան սրափվելով Սոփիկի փոքկոցից, նայում է աջ ու ձախ և, ոչ ոքի չտեսնելով, հանգստանում է: Թուրքը ծալում է ու ծոցը դնում) Պատրաստ է, ջրի պես անգիր գիտեմ: (Մտախոհ է տեղեֆոնի ապարատին և փողը վերցնում) Զիտիրի, սորոկ-չիտիրի: Բլազադառյու: (Սպասում է) Հը՞, կըտո՞, կըտո՞ ու տկենֆոնու: Մա-

շող, Կակո՞յ Մաշուկ: Նինադա: Դավայ աղբոյ: (Սպասում է) Ջի-
տիրի, սորոկ շիտիրի: (Սպասում է) Կըտո՞ կըտո՞: Հաջի, սան սա՞ն:
Ալլահ սախլասուն: Միխայել Պավլովիչ, բյալի՞: Ալլահ շյուքուր
Յոո՞խ, սաղու: (Տեկեֆոնը անշատում է: Սպասում է) Յա թերե դա-
վարյու շիտիրի, սորոկ շիտիրի: (Բարձր) Ջիտիրի, սորոկ շիտիրի:
Գլուխո՞յ շտո՞լի: Տի սամա գրուբյան: (Մեկուսի) Շան աղջիկ: (Սպա-
սում է) Հա, դու ե՞ս, պարոն Մուշկամբարյանց: Հրամանքս, պատ-
րաստ եմ: Միխայել Պավլովիչ Մելիք-ԲուռնուՅյանցն եմ: Պատ-
րաստ եմ: Հը՞ր: Դեռ ժամանա՞կը չէ: Լաալ: Գալիս ես ինձ մո՞տ,
որ միասին դնանք: Շա՞տ լալ, շատ լալ: Եկ, սպասում եմ: Լավ
լալ: Լալ: Սպասում եմ: (Տեկեֆոնի գործիքն իր տեղը դնելով, մա-
տը սեղմում է պատի վրա գտնվող էլեկտրական զանգակի կոճա-
կին: Լսվում է զանգակի հնչյուն):

Տ Ե Ս Ի Լ 5

ՄԻՔԱՅԵԼ ԵՎ ԱՅՎԱԶ

ԱՅՎԱԶ. Շտապով գալիս է խորհի դռներով:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Ադա, Այվադ, շոփերին ասա, ափթամարիլը փողոց տանի:

ԱՅՎԱԶ. (Շտապով գնում է ձախ կողմի երկրորդ դռներով):

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Կանգնում է, պատին քաշ արած անագին հայելու մեջ ինքն
իրան, կուրծքը դուրս ցցում, բեղերը ոլորում, փողկապն ուղղում և
այլն):

Տ Ե Ս Ի Լ 6

ՄԻՔԱՅԵԼ ԵՎ ԳԵՈՐԳ

ԳԵՈՐԳ. (Գալիս է խորհի դռներով, կաղալով և հենվելով ձեռնափայտի
վրա: Մի ոտը կոշիկի մեջ է, մյուսը հողաքափի մեջ և ուռած) Ա՛յ,
վա՛յ, ցավում է:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Ի՞նչ է պատահել:

ԳԵՈՐԳ. Ռեմատիզմ, ռեմատիզմ, ա՛յ վա՛յ:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Ռեխին մտիք արեք: Այդ հասակում ռեմատիզմ չի լինի:

ԳԵՈՐԳ. Զգիտեմ, ա՛յ վա՛յ: Կարելի է պատադրա է: (Նստում է):

ՄԻՔԱՅԵԼ. Պատադրա էլ չի լինի:

ԳԵՈՐԳ. Ա՛յ, վա՛յ, ոսկորս է ցավում:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Գնա պառկիր, բժիշկ կդա, կտեսնի:

ՆՈՒՅՆՔ ԵՎ ՆԱԶԱՆԻ

ՆԱԶԱՆԻ. (Գալիս է աչ կողմի դռներով, մեջքը բռնած, տնօրէնական)

Ըր՛ը, ըր՛ը, մե՛ջքս, մե՛ջքս...

ՄԻՔԱՅԵԼ. Ըմբո՛ւ, քեզ ի՞նչ է պատահել:

ՆԱԶԱՆԻ. Կոտորվե՛ց, կոտորվե՛ց: Մեռա՛մ, մեռա՛մ:

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Բարկացած) Մեռա, մեռա: Մեռնում ես, ինչու՞ ես ոտքի վեր

կացի: Գնա, պառկած մեռիր:

ՆՈՒՅՆՔ ԵՎ ՀՄԱՅԻԼ

ՀՄԱՅԻԼ. (Գալիս է աչ կողմի դռներով: Ծնոտը կապել է բաշկինակով:

Տնօրէնում է, առանց բառեր արտասանելու) Ըր՛ը, ըր՛ը, ըր՛ը:

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Ապշելով) Անեծք քեզ, շար սաթայել հա՛ւա:

ՆԱԶԱՆԻ. Անեծք, անեծք մեջքացավին:

ՆՈՒՅՆՔ ԵՎ ՄԱՏԹԵՈՍ

ՄԱՏԹԵՈՍ. (Գալիս է խորքի դռներով, փորը բռնած) Ու՛՛՛՛՛, ու՛՛՛՛՛

ու՛՛՛՛՛:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Էհէէ՛, պակասը դու էիր:

ՄԱՏԹԵՈՍ. Փո՛րս, փո՛րս:

ՆՈՒՅՆՔ ԵՎ ՄԱՐԻԱՄ

ՄԱՐԻԱՄ. (Գալիս է աչ կողմի դռներով: Ծնոտը կապել է բաշկինակով):

ՄԻՔԱՅԵԼ. Քո ատամներն էլ են ցավո՞ւմ:

ՄԱՐԻԱՄ. Մի հարցնի, ուժ չունեմ խոսելու: Ըր՛ը, ըր՛ը (Մոտենում է Հմայիլին. մեկուսի) Քոնը գլխացա՞վ չէր: Ինչու՞ ես վերցրել իմ ցավը:

ՀՄԱՅԻԼ. Վա՛յ, մոռացել եմ:

ՄԱՐԻԱՄ. (Մեկուսի) Դե շուտով ցավդ վերեւ տար:

ՀՄԱՅԻԼ. (Թաշկինակը ծնոտից վերցնում է ու կապում նակատին):

Գլո՛ւխս, գլո՛ւխս:

ՆՈՒՅՆՔ ԵՎ ԳՐԻԳՈՐ

ԳՐԻԳՈՐ. (Գալիս է խորհի դռներով: Կոկորդն ու նակատը քաշկինակեն-
րով կապած: Հագում, կաղում, փուշում) է՛հ, է՛հ, դատի բեղատ,
դատի բեղատ:

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Բարկանում է, Գրիգորին ծաղրում) է՛հ, դատի բեղատ, դա-
տի բեղատ, դահար ու զահրումար, շոռ ու կրակ, աստծու պատիժ:
Քեզ էլ, դրանց էլ, ամենքիդ էլ: Գնացեք կորեք անիծվածներ, դրանց
մտիկ արեք: Ժամանակ են դտել վեց հոգի միասին հիվանդանալու
կարծես չէին կարող ճաշից հետո հիվանդանալ կամ էգուց առավոտ:

ՀՄԱՅԻԼ. Դլո՛ւխս, գլո՛ւխս, տրաքեց:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Չեմ հավատում քեզ, չեմ հավատում, սուտ ես ասում: Մի
քիչ առաջ քո տոմարները չէի՞ն ցավում, հըը՞, ասա, ատամներդ
չէի՞ն ցավում:

ՀՄԱՅԻԼ. Այո, պտպա, բայց հիմա ցավը բարձրանում է վերև:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Դե լավ, թող բարձրանա, թող տրաքի գլուխդ, միևնույն է՝
մեջն սպրանք չկա:

ՆԱԶԱՆԻ. Անաստված, անխիղճ, չե՞ս վախենում երկնքից: Օգնելու փո-
խարեն ծաղրո՞ւմ ես մեզ:

ԳՐԻԳՈՐ. (Մեկուսի՝ Գեորգին և Մատթեոսին) Շարունակեցեք, շարունա-
կեցեք տնքտնքալ, ինչու՞ դադարեցիք: (Բարձր) է՛հ, դատի բե-
ղատ:

ՆԱԶԱՆԻ. Գոհե մի բժիշկ կանչեիր:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Բժի՞շկ, հաա՞, բժի՞շկ: Շատ լավ, կկանչեմ: (Բարձր) է՛հ,
Սոֆիկ, Այվազ, ո՞վ կա այնտեղ: (Մատր սեղմում է սլափի էլեկտրա-
կան զանգակի կոճակին):

ԳՐՄԻՅ. (Լսվում է զանգակի ձայն):

ԳՐԻԳՈՐ. (Մեկուսի՝ Նազանուն) Մամա, բժիշկ հարկավոր չէ: (Մյուսնե-
րին) Ասացեք, որ բժիշկ հարկավոր չէ:

ՆՈՒՅՆՔ ԵՎ ԱՅՎԱԶ

ԱՅՎԱԶ. (Շտապով եկել է ձախ կողմի երկրորդ դռներով և զարմացած
նայում է հերթով յուրաքանչյուրին):

ՄԻՔԱՅԵԼ. Ադա, Այվազ, իսկույն ափթամաբիլ նստիր ու գնա մի բժիշկ
բեր: Ով որ լինի՝ բեր: Երկու բժիշկ բեր, երեքը, չորսը, հինգը: Քա-

դարի բոլոր բժիշկներին հավաքիր բեր: Մի երկու անասնաբույժներ
էլ բեր: Շուտ-շուտ դնա:
ՆԱԶԱՆԻ. Ես բժիշկ չեմ ուզում:
ՀՄԱՅԻԼ. Ինձ էլ հարկավոր չէ բժիշկ:
ՄԱՐԻԱՄ. Ինձ էլ:
ԳԵՈՐԳ. Ինձ էլ:
ՄԱՏԹԵՈՍ. Ինձ էլ:
ԳՐԻԳՈՐ. Ինձ էլ:
ՄԻՔԱՅԵԼ. Հա՛ա, հարկավոր չէ: Դե լավ, տանջվեցեր: (Ալվազին) Ադա,
հեռացիր, հարկավոր չէ: Թող տանջվեն:
ԱՅՎԱԶ. (Գլուխը տառակուսանքով շարժելով գնում է ձախ կողմի երկ-
րորդ դռներով):

Տ Ե Ս Ի Լ 13

ՆՈՒՅՆՔ ԱՌԱՆՅ ԱՅՎԱԶԻ

ՆԱԶԱՆԻ. Կտանջվենք, իհարկե, քեզ համար ինչ: Դու ուրախ կլինես, որ
ամենքս կտտորվենք:
ՀՄԱՅԻԼ. Որ մեղինից ոչ ոք կենդանի չմնա:
ՄԱՏԹԵՈՍ. Որպեսզի հարստությունդ կտակես ազգին: Գիտենք, գիտենք,
ամեն բան:
ԳՐԻԳՈՐ. (Մեկուսի) Այդ տխմարն ամեն բան փչացնելու է:
ՀՄԱՅԻԼ. Գնա, էլի, գնա ժողով՝ ճառ ասա, փողերդ տուր սրան ու նրան
ու մեզ քաղցած թող:
ՆԱԶԱՆԻ. Որ մահիցդ հետո մնանք շոր տափին և դռն դուռ ողորմու-
թյուն հավաքենք:
ԳՐԻԳՈՐ. (Մեկուսի) Տե՛ր մեղա քեզ, աստված:
ՄԱՏԹԵՈՍ. Եվ ինչու՞, բոլորը փառքի համար: Որպեսզի անունդ տպվի
լրագրերում և ամենքը փառաբանեն քեզ իբրև բարերարի:
ԳՐԻԳՈՐ. (Մեկուսի) Բոլորովին փչացրեց հիմարը, բոլորովին:
ՄԻՔԱՅԵԼ. (Ուշադիւ լսել է ամենիս և խորհել: Ձեռք զարկում է ճակա-
տին: Մեկուսի) Ահա՛, հասկացա: Շատ լավ ասացիք, շատ լավ
միտս գցեցիք: Գրիշ տվեք ինձ:
ՀՄԱՅԻԼ. Ի՞նչ կա պապա:
ՄԻՔԱՅԵԼ. Ոչինչ, վերջին ժամանակներս ես ինձ վատ եմ զգում:
ՄԱՐԻԱՄ. Վա՛յ պապան մեզ համար կտակ է գրում:
ՀՄԱՅԻԼ. Ապա՞, ապա:

ՀՄԱՅԻՆ ԵՎ

ՄԱՏԹԵՈՍ

Զուր, պապա, ջուր խմիր: Մենք գրենք, պապա:

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Մի քանի ումայ ջուր խմելով) Ո՛հ, ո՛հ, հարկավոր չէ: Ես ինքս կգրեմ, կարող եմ գրել: Տվեք ինձ թուղթ, թանաք, գրիչ:

ՄԱՏԹԵՈՍ. (Շտապով գնում է ձախ կողմի առաջին դռներով և իսկույն ետ է գալիս՝ բերելով թուղթ, թանաք և գրիչ):

ՄԻՔԱՅԵԼ. Ի՞նչ արած, աստծու կամքն է: Մի՛ տխրեք, ամենքս մեռնելու ենք: Մահը մերն է, մենք մահի՞նք: Բավական է ինչքան ապրել եմ: Ներեցեք, եթե ձեզ նեղություն եմ տվել: Տեր, մեղա քեզ, օրհնում եմ ձեզ. հա, տուր ինձ այդ գրիչը: Երկու խոսք, երկու խոսք միայն: (Գրիչը վերցնում է):

ՄԱՏԹԵՈՍ. Ուղում ես, պապա, դու թեևագրիր, ես կգրեմ:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Ոչ, ոչ, ես ուզում եմ իմ ձեռքով գրել: Մուշեղ Մուշկամբարյանն իսկույն կգա: (Գրում է) Անուն հոր և որդւո և հոգւոյն սրբո: Աստծու կամքով, ես՝ Միխայել Պաւլովիչ Մելիք-Բուռնությանցս ամբողջ կարողությունս, փողերս, տներս, ակցիաներս, տոկոսաբեր թղթերս, մի խոսքով ինչ որ ունեմ-չունեմ, կտակում եմ...

ՄԱՏԹԵՈՍ. Ո՛ւմ, ո՛ւմ, ո՛ւմ ես կտակում:

ԳՐԻԳՈՐ. Սպասիր, հիմար:

ՀՄԱՅԻՆ. Բայց ո՛ւմ է կտակում, ո՛ւմ: Նա գրեց:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Կտակում եմ Հայոց բարեգործական ընկերությանը...

ԱՄԵՆՔԸ՝ ԲԱՅԻՆ } (Հիասրափված և վրդովված) Ա՛հա:
ԳՐԻԳՈՐԻՑ

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Շարունակում է) «Կտակում եմ, որ ընկերությունն իմ անունով բաց անե ուսումնարաններ գյուղերում ու քաղաքներում, ամեն տեղ»:

ՆԱԶԱՆԻ. Ի՞նչ ես տնում, մարդ:

ՀՄԱՅԻՆ ԵՎ

ՄԱՐԻԱՄ.

} Պապա՛, պապա՛:

ԴԵՈՐԳ. Պա՛պա:

ԳՐԻԳՈՐ. (Մեկուսի ծիծաղելով) Հասկացա:

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Շարունակում է՝ ուշադրությամբ չդարձնելով ոչ ոքի վրա) Բայց կտակում եմ, որ այս միևնույն տունը կտակակատարս շինի հիվանդանոց, այսինքն լազարեթ իմ կնոջ ու զավակների համար և այնտեղ պահե նրանց մինչև առողջանալը:

ՆԱԶԱՆԻ. (Վատաղած) Ա. մարդ, դու գծվե՞լ ես, ի՞նչ ես անում:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Որովհետև ամենքը հիվանդ են:

ՆԱԶԱՆԻ. Ես հիվանդ չեմ:

ՀՄԱՅԻԼ. Ոչ էլ ես: (Թաշկինակը դնել է ձգում):

ՄԱՏԹԵՈՍ. Ես բուլբուլին առողջ եմ:

ՄԱՐԻԱՄ ԵՎ
ԳԵՈՐԳ. } Ես էլ:

ՀՄԱՅԻԼ. Պապա, մենք առողջ ենք:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Ոչ, ոչ, դուք հիվանդ եք, շատ վատ եք հիվանդ, պետք է ձեռք
բժշկել:

ՀՄԱՅԻԼ. Պապա, աստված վկա առողջ ենք:

ՄԱՐԻԱՄ ԵՎ
ՄԱՏԹԵՈՍ. } Իհարկե առողջ ենք:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Առողջ եք:

ԱՄԵՆՔԸ, ԲԱՅԻ
ԳՐԻԳՈՐԻՅ } Այո՛, այո՛, առողջ ենք:

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Դրիշը վառ դնելով) Որ այդպես է՝ կտակը մնա մի ուրիշ
անգամ: (Վեր է կենում) Աղա, օյինբաղնիր, իմ զլխին եք ուղում
օյին սարքել: Ինձ Բուռնությանց Մուքիլ կասեն, ձեզ նման հաղա-
րին ծաբավ աղբյուրը կտանեն ու ծաբավ էլ հոս կբերեն: Դե գնա-
ցեք, գնացեք և օրես դենը լավ խմացեք, թե ես ուլ եմ: Դե, հայդա,
խսկույն, մարդ է գալու, գործ ունենք: (Դրած քուլքը պատառոտում
է և կտաճները գրպանն է խորում):

ԳՐԻԳՈՐ. (Մեկուսի) Չհաջողվեց: (Դրսից լավում է էլեկտրական զանգա-
կի հնչյուն):

ՍՈՖԻԿ. (Շտապով գալիս է խորհի դռներով և գնում է ձախ կողմի երկ-
րորդ դռներով):

ՆԱԶԱՆԻ, ՀՄԱՅԻԼ } (Մի-մի հանդիմանական հայացք ձգելով Դրիգորի
ԵՎ ՄԱՐԻԱՄ } վրա՝ գնում են աջ կողմի դռներով):

ՄԱՏԹԵՈՍ ԵՎ
ԳԵՈՐԳ. } (Գնում են խորհի դռներով, նույնպես մի-մի հանդի-
մանական հայացք ձգելով Դրիգորի վրա):

ԳՐԻԳՈՐ. (Աննկատելի քաֆնվում է աջ կողմի դռների վարագույրի ետե-
վում):

Տ Ե Ս Ի Լ 14

ՄԻՔԱՅԵԼ, ՄՈՒՇԵՂ ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆ ԵՎ ԳՐԻԳՈՐ
ՎԱՐԱԳՈՒՅՐԻ ՆՏԵՎՈՒՄ

ՄՈՒՇԵՂ ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆՅ. (Գալիս է ձախ կողմի երկրորդ դռներով:

Մտ 50—55 տարեկան տղամարդ է, սավրած երեսով, քանձ բե-

ղերով: Հագած է լայն ու երկայն սլուրտով և լայն պանքալոն) Բարև ձեզ, Միխայիլ Պավլովիչ:

ՍՈՖԻԿ. (Գալիս է ձախ կողմի երկրորդ դռներով և գնում է խաբֆի դռներով):

ՄԻՔԱՅԵԼ. Բարով, պարոն Մուշկամբարյանց: Հը, չի՞նի՞ թե ուշացել եմ: ՄՈՒՇԵՂ ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆՅ. (Նայելով յուր ժամացույցին) Ո՛, դեռ ժամանակ ունենք: Ես դիմամբ վաղ եկա, որ ձեզ հետ մի քիչ զրույց անեմ:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Հրամայեցեք: (Հրավիրելով հյուրին նստել, ինքն ևս նստում է սեղանի ետև) Մին ինձ ասեք տեսնեմ, ես ի՞նչ պիտի անեմ այսօր: Ես ձեր կարգ ու կանոնը չգիտեմ:

ՄՈՒՇԵՂ ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆՅ. (Ժպտալով) Ինչ պիտի անե՞ք: Դուք անելու եք այն, ինչ որ մինչև այսօր չի կարողացել անել մեզանից ոչ ոք: ԳՐԻԳՈՐ. (Վարագույրի ետևից) Օհո, շատ թունդիցն է սկսում: Տեսնենք: ՄՈՒՇԵՂ ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆՅ. Բանն այն է, մեծարգո Միխայիլ Պավլովիչ, որ մեր հարուստներն առհասարակ չեն հետաքրքրվում մեր ազգային ու հասարակական կյանքով: Ճշմարիտ է, դրամ տալիս են, բայց իրենք տնօրենք չեն մասնակցում գործերին: Ահա այս տեսակետից ձեր՝ հասարակական և ազգային գործունեության ասպարեկը ոտ դնելը մի մեծ տոն է մեզ համար: Ինչու՞: Որովհետև ձեզ նման մի մարդ իր բնական ձիրքով, խելքով, փորձառության և հմտությամբ կարող է ավելի մեծ օգուտներ բերել թե՛ ազգին առհասարակ և թե՛ մեր ընկերությանը մասնավորապես, քան օրինակ մի հինգ-տասը համալսարանականներ:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Ձեռքիցս եկածը չեմ խնայել:

ԳՐԻԳՈՐ. (Վարագույրի ետևից) Տեսե՛ք, տեսե՛ք:

ՄՈՒՇԵՂ ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆՅ. Ձեր ձեռքից, Միխայիլ Պավլովիչ, շատ բան կարող է դալ, շատ բան, եթե կամենաք:

ԳՐԻԳՈՐ. (Վարագույրի ետևից) Մանավանդ եթե հառ էլ ասի:

ՄՈՒՇԵՂ ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆՅ. Այսօրվա ժողովը արտաքին կարգի է լինելու: Հասարակությանն անշափ հետաքրքրված է, որ դուք որոշել եք այսուհետև ձեզ նվիրել ազգին: Ամենքն անհամբեր սպասում են տեսնելու ձեր նախագահությունը, մանավանդ լսելու ձեր խոսքը:

ԳՐԻԳՈՐ. (Վարագույրի ետևից) Պա՛, պա՛, պա՛, պա՛:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Իմ խոսքը: Ուրեմն ես պիտի խոսեմ, էլի:

ՄՈՒՇԵՂ ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆՅ. Այո, իհարկե: Երբ ձեզ միաձայն նախագահ կընտրենք, դուք, հայտնելով ձեր շնորհակալությունը՝ կասեք

մի քանի խոսք և կոչումներ ձեր վերաբերմունքը դեպի աղգը առ-
հասարակ և դեպի մեր ընկերությունը՝ մասնավորապես:

ՄԻՔԱՅՅԷԼ. Լավ, ես թեև խոսելու վարպետ չեմ, բայց եթե ոգևորվյալ
լինի, մի քանի խոսք կասեմ դոշտյան գյալմա:

ՄՈՒՇԵՂ ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆՅ. Այդ ի՞նչ բառ է, չհասկացա:

ՄԻՔԱՅՅԷԼ. Դոշտյան գյալմա՝ ասել է կրծքից եկած, հանկարծ, ոնց որ
աշուղն է ասում:

ՄՈՒՇԵՂ ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆՅ. Հասկացա: Հանապարհապարհ, այո՞:

ՄԻՔԱՅՅԷԼ. Հա՛հ, լավ ասացիր, անպարտապարհ: Պարտապարհ խոս-
քը համ չունի:

ԳՐԻԳՈՐ. (Վարագույրի ետևում ծիծաղը չի կարողանում զսպել, փրփր-
կում է):

ՄԻՔԱՅՅԷԼ. (Յնգվելով) Այդ ի՞նչ էր: (Խալում է աջ ու ձախ):

ՄՈՒՇԵՂ ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆՅ. (Աջ ու ձախ նայելով) Կարծեմ կատու
փռշտաց:

ՄԻՔԱՅՅԷԼ. Հա, կատու կլինի: (Բարձր) Փի՛շտ, փի՛շտ:

ՄՈՒՇԵՂ ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆՅ. Հետո, Միխայիլ Պավլովիչ, մնում է մի
բան, այն էլ ասեմ, գնանք:

ՄԻՔԱՅՅԷԼ. Ասացեք:

ՄՈՒՇԵՂ ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆՅ. Կխնդրեի, որ թույլ տաք ինձ այսօրվա ժո-
ղովում հայտարարել ձեր նվիրատվության մասին՝ ժողովականնե-
րի բարի նախաձեռն շարժելու համար:

ՄԻՔԱՅՅԷԼ. Ի՞նչ նվիրատվության մասին եք խոսում:

ՄՈՒՇԵՂ ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆՅ. Այսինքն այն գումարի մասին, որ դուք
որոշել եք տալ մեր ընկերությանը: Ես համոզված եմ, որ այդ գու-
մարը բավական մեծ է և դուք արժանանալու եք ժողովականների
բուռն ծափահարություններին ու հիացմանը: Հարկավոր է միայն
քանակությունն իմանալ:

ՄԻՔԱՅՅԷԼ. Հաա, հասկացա:

ԳՐԻԳՈՐ. (Վարագույրի ետևից) Խեղճ մարդ:

ՄԻՔԱՅՅԷԼ. Ձեր անդամավճարն ինչքա՞ն է:

ՄՈՒՇԵՂ ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆՅ. Մեր անդամավճարը սչինչ բան է, չարժե
ներա մասին խոսել:

ՄԻՔԱՅՅԷԼ. Է՛լի:

ՄՈՒՇԵՂ ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆՅ. Տարեկան անդամավճարն է հինգ ռուբլի,
մշտականը մի հարյուր ռուբլի, պատվավորը մի հազար ռուբլի:

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Բալական ժամանակ մտածելուց հետո) Կարող եք ինձ գրել մշտական անդամ: Ահա փողն էլ այս գլխից տալիս եմ: (Դուրս է բերում գրպանից մի հարյուրանոց և դնում Մուշեղ Մուշկամբարյանցի առջև):

ԳՐԻԳՈՐ. (Վարագույրի ետևից գլուխը դուրս է բերում ու նայում է):

ՄՈՒՇԵՂ ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆՅ. (Ապշած նայում է մերթ հարյուրանոցին, մերթ Միֆայելին):

ՄԻՔԱՅԵԼ. Վերցրեք, արդար քրտինքով աշխատած փող է:

ՄՈՒՇԵՂ ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆՅ. Միխայել Պավլովիչ, Հշմարիտն ասած, ես այդ չէի սպասում ձեզնից: Միայն հարյուր ուրբի՞ եք նվիրում մեր ընկերությանը:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Հարյուր ուրբին քիչ փող չէ, պարոն Մուշկամբարյանց: Ես որ այս քաղաք եկա, հարյուր չէ, հիստն ուրբի էլ չունեի:

ՄՈՒՇԵՂ ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆՅ. Գոնե հազար ուրբի տայիք, պատվավոր անդամ գրվելով:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Այ, այդ մեկը ձեր կանոնադրության մեջ ինձ դուր չեկավ: Պատվավոր կամ անպատիվ ո՞րն է: Ուրեմն, որ ես հազար ուրբի չեմ տալիս, անպատիվ անդամ եմ:

ԳՐԻԳՈՐ. (Վարագույրի ետևից) Օհո, կեցցե՛ս, հայրիկ:

ՄՈՒՇԵՂ ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆՅ. Ոչ, իհարկե, անպատիվ չեք, բայց պատվավորը մի անուն է, տիաղոս, ինչպես օրինակ՝ բեկ, խան կամ իշխան:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Չէ, պարոն Մուշկամբարյանց, ես համեստ մարդ եմ, այդ տեսակ անուններից փախչում եմ: Բայց քանի որ հարյուր ուրբին քիչ եք համարում, համեցեք, մի կատինկա էլ ստացեք: (Տալիս է մի հարյուրանոց ևս) Բայց իմացեք, որ ձեր խաթրու եմ տալիս հաա, ուրիշը լինեք, չէի տալ:

ՄՈՒՇԵՂ ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆՅ. (Դժկամությամբ վերցնելով հարյուրանոցները, մեկուսի) Ինչպես տեսնում եմ՝ այդ խողից մի մազ պոկելն էլ մեծ բան է:

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Մեկուսի) Ինչպես տեսնում եմ աղգին ծառայելն էժան չի նստելու ինձ:

ՄՈՒՇԵՂ ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆՅ. (Վեր կենալով) Դե գնանք, պարոն Միքայել, արդեն ժամանակն է:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Գնանք, առաջ ընկեք:

ՄՈՒՇԵՂ ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆՅ. (Մեկուսի) Արի ու այդ անասունին տար
ու երկու հարյուր ուսուրու համար փաթաթիր աղգի վզին: (Գնում է
աչ կողմի երկրորդ դռներով):

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Մի ֆանի վայրկյան հապաղելով, շտապով դուրս է բերում
գրպանից գրած նաղը, աչքի է անցկացնում և նորից դնում է գր-
պանը) Ձե, մոռացել չես: (Գնում է աչ կողմի երկրորդ դռներով):

Տ Ե Ս Ի Լ 15

ԳՐԻԳՈՐ (ՄԵՆԱԿ), ՀԵՏՈ ՆԱԶԱՆԻ, ՀՄԱՅԻԼ, ՄԱՐԻԱՄ,
ԳԵՈՐԳ ԵՎ ՄԱՏԹԵՈՍ

ԳՐԻԳՈՐ. (Դուրս է գալիս վառագույրի ետևից՝ բարձր ծիծաղելով) Հա,
հա, հա, հա հա հա, վայ, փորս տրաքվեց, հա հա հա: Այ քեզ
առատաձեռնություն, այ քեզ բարերար աղգային գործիչ: Կոմիկ է
հայրիկս, կոմիկ, երկու հարյուր ուսուր: (Գաղափարում է ծիծաղել)
Եկեք մի քիչ վախեցնեմ նրանց: (Բարձր ձայնով, վազելով այս ու
այն կողմ) Քանգվեցինք, անանկացանք, աղքատացանք: Մայրիկ,
Հմայիլ, Մարիամ, զուռնաչի Մատթեոս, լսող Պիմպեուլե: Արիստոկ-
րատներ և ջենտլմեններ, եկեք այստեղ:

ՆԱԶԱՆԻ, ՀՄԱՅԻԼ } (Շտապով գալիս են աչ կողմի դռներով) Խնչ կա,
ԵՎ ՄԱՐԻԱՄ } Խնչ պատահեց:

ՄԱՏԹԵՈՍ ԵՎ } (Շտապով գալիս են խորհի դռներով) Խնչ պատահեց:
ԳԵՈՐԳ

ԳՐԻԳՈՐ. Ողբացեք, մոխիր սփռեցեք ձեր գլխին: Հայ աղղը մեզ կողոպ-
տեց, աղգասերները մեր տունը քանդեցին, մեզ աղքատացրին, կո-
րան մեր միլիոնները, ջուրն ընկավ մեր ժառանգությունը:

ԱՄԵՆՔԸ. (Շփոթվում են և իրարու նայում):

ՆԱԶԱՆԻ. Հայրդ գժվե՞ց:

ԳՐԻԳՈՐ. Գժվեց և ինչպես: Եթե ասեմ, ամենքդ կուշաթափվեք ու կլա-
քաշվեք հատակի վրա՝ ջրից դուրս ձգված լոբոհերի պես: Խնչ արավ
այդ մարդը, տեր ասումած, ի՞նչ արավ: Խեղճ մայր, ինչո՞ւ ծերու-
թյան հասակում չի քիլադ դեն գցեցիր. այստե՛հ տե՛ս ինչո՞վ պիտի
թանկագին շլյապաներ դնես: Խեղճ Հմայիլ, ո՞վ պիտի օրես դենը
հարյուրներ ու հազարներ վճարե քո դերձակուհիներին ու մազադին-
ներին: Խեղճ Մարիամ, ո՞ւր է ջութակդ, ջարդ ու փշուր արա, դեն
գցիր, ապագադ խորտակվեց և գեղարվեստը զրկվեց մի հազվա-
գյուտ հանճարից: Իսկ դու, զուռնաչի Մատթեոս, ո՞վ պիտի քեզ փող

յոա իտալիա գնալու, ինչո՞ւ պիտի մշակես քո աստվածային հրաշալի ձայնը, որ այնքան նման է կոտորված վեղրոյի ձայնին: Ասա, մնա՞ս բարով օպերա, մնացե՞ք բարո՞ւ, դինձի ու կոտմա՞ի փնջեր, փոռած տանձեր ու խնձորներ, թթու դրած վարունգներ, կալոշի թայեր, բոլոր, բոլոր այն նվերները, որ պիտի ստանայիր քո ներկայացուցերից: Դու էլ լաց եղիր, ողբ կարդա, Բուռնութանց Մուրելի որդի լորդ Պիմպեռլու: Անրոպլանով էիր ուղում թռչել երկինք, մնացիր գետնի վրա, չոր տափին:

ՆԱԶԱՆԻ. Հոգիս բերանս բերիր, ասելու ե՞ս, թե՞ չէ:

ՀՄԱՅԻԼ. Նա հանաք է անում:

ՄԱՐԻԱՄ. Նա մեզ ծաղրում է:

ԳԵՈՐԳ. Հարբած է:

ՄԱՏԹԵՈՍ. Այս անգամ նա իսկապես խելքը կորցրել է:

ԳՐԻԳՈՐ. Այո, խելքս կորցրել եմ: Եվ ո՞ւմ չէր կորցնի, բացի քեզնից, որ կորցնելու ոչինչ չունիս: Մայրիկ, մայրիկ, աչքովս տեսա, թե ինչպես հայրիկն ինքն իր ձեռքով դուրս բերեց գրպանից, դրեց ահա սեղանի վրա, Մուշեղ Մուշկամբարյանցի առջև հօգուտ հայ ազգի...

ՆԱԶԱՆԻ. Ինչքա՞ն:

ՀՄԱՅԻԼ. Ինչքա՞ն:

ԳՐԻԳՈՐ. Ասե՛մ:

ՆԱԶԱՆԻ. Ասա, ասա:

ԳՐԻԳՈՐ. (Հանդիսավոր) Երկու...

ՄԱՏԹԵՈՍ. Միլիոն:

ԳՐԻԳՈՐ. Երկու հարյուր:

ՀՄԱՅԻԼ. Երկու հարյուր հազար:

ԳՐԻԳՈՐ. Երկու հարյուր ութի:

ԱՄԵՆՔԸ. (Խեթուրյամբ հառաչանք եւ արձակում):

ՆԱԶԱՆԻ. Այդքա՞նը միայն:

ԳՐԻԳՈՐ. Այո, այդքանը: Մի՞թե քիչ է: Երկու հատ կատինկա, այն էլ նաղդ: Ի՞նչ շռայլութուն, տեր աստված, ի՞նչ շռայլութուն:

ՄԱՏԹԵՈՍ. Իմ կարծիքով այդքանն էլ շատ է: Մենք պարտավոր չենք ազգը պահելու ու կերակրելու:

ՀՄԱՅԻԼ. Իհարկե:

ԳԵՈՐԳ. Ես էլ այդպես եմ կարծում:

ՄԱՐԻԱՄ. Ես նույնպես:

ՄԱՏԹԵՈՍ. Եթե ես լինեի պապայի տեղը, այդ Մուշկամբարյանցին և առհասարակ ոչ մի ազգասերի իմ տանը չէի թողնիլ: Ի՞նչ են շա-

բումնակ դռնն դուռ ընկած աղգի անունով մուրացկանություն անում է։
Կարծես մենք բացի աղգից ուրիշ հոգսեր չունենք։

ՆԱԶԱՆԻ. Մի՛ առա, Մատվիյ։ Ամեն մարդ պարտավոր է յուր աղգին
օգնել։ Անցյալներն էլ ինձ մոտ եկավ որբերին օգնող ընկերության
կողմից տիկին Բուլբուլյանցն ու խնդրեց, որ իրենց ընկերությանը
մի բան տամ։ Առանց երկար մտածելու վերցրի ու մի տասն ռուբ-
լանոց դրի սեղանի վրա։ Խնչպես մերժեի։

ԳՐԻԳՈՐ. Մի՞թե։ Ես այդ չգիտեի։ Կեցցես մայրիկ, բո առատաձեռնու-
թյունն արժանի է հայրիկի շնայությանը։

ՀՄԱՅԻԼ. Իսկ ես մերժեցի հայ օրիորդների ընկերության անգամ գրվել։
ՄԱՐԻԱՄ. Ես էլ։

ՄԱՏԹԵՈՍ. Ինձ էլ շատ են դիմում, բայց ես միշտ մերժում եմ։ Եվ որ-
պեսզի այսուհետև բուլբուլին չդիմեն, վճռել եմ հայությանից հրա-
ժարվել։

ՀՄԱՅԻԼ. Ես էլ եմ հրաժարվելու։

ՄԱՐԻԱՄ. Իսկապես պետք է հրաժարվել։

ԳԵՈՐԳ. Իհարկե։ Խնչ է հայությունը։ Ֆի՛։

ԳՐԻԳՈՐ. Ահա թե ինչ։ Այդ ինձ համար նորություն է։ Հետաքրքրական
է իմանալ. հայությանից հրաժարվելով ի՞նչ աղգի կկամենայիք
պատկանել։ Ասենք այդ բաղլինջը (ցույց տալով Գեորգին) անգլիա-
ցի է ուզում դառնալ։ Իսկ դո՞ւք։

ՀՄԱՅԻԼ. Ես էլ կդառնամ անգլուհի։

ՄԱՐԻԱՄ. Ես կկամենայի ֆրանսուհի դառնալ։

ԳՐԻԳՈՐ. (Մաքբեոսին) Դու էլ, իհարկե, իտալացի ես արդեն։ Մնում է,
մայրիկ, որ դու էլ դառնաս շոտլանդուհի։ Պրծավ գնաց։ Ամբողջ
նվորդան կկավ նստեց բուռնութի ծախողանց Մուքելի տունը։
(Կարճ) Հերիք է, խեղկատակներ։ Մին կանգ առեք հայելու առջև
ու նայեցեք ձեր կերպարանքին ու հետո հրաժարվեցեք ձեր աղգու-
թյանից։ Մտիկ արեք ձեր քթերին, ձեր կարճ վզերին, տափակ ծոծ-
րակին, կարճլիկ ոտներին, երկայն մեջքներին։ Հայ եք ու հայ էլ
կմեռնեք՝ թեկուզ ձեր թուխ կաշիները մաշկեք ու անգլիացու կաշի
հագնեք։ Դե, բավական է, ես այլևս չեմ կարող լսել ձեր ցանցա-
ռությունները։ Ավելի լավն է գնալ ու հայրիկի ճառը լսել։ (Հմայի-
լին ու Գեորգին ծաղրելով։ Մաքիամին) Օ որ վրառ մադամազե

Մարիամ բաջի: (Մատթեոսին) Արիվիդերշի, սինյոր ղուոնաչի Մա-
թուս:

Գնում է աջ կողմի երկրորդ դռնով*:

ՄԱՐԻԱՄ. Մենք էլ գնանք, լսենք ճառը:

ՄԱՏԹԵՈՍ. Ճառը չէ՝ տեսնենք ինչպես է նստում նախագահության
աթոռին:

ՄՅՈՒՍԵԲՐՆ. Գնանք, գնանք: Գնանք, պատրաստվենք (Հեռանում են):

Տ Ե Ս Ի Լ 16

ԳՐԻԳՈՐ. (Վերադառնալով և ծոծրակը փռելով նայում է մյուսների հե-
ռացած կողմը: Ապա վնդելով մի բան) Հմայի՛լ:

ՀՄԱՅԻԼ. (Ներսից) Ի՞նչ է: (Երևում է դռան մեջ):

ԳՐԻԳՈՐ. Մի այստեղ արի, գմբուհի՛:

ՀՄԱՅԻԼ. Ի՞նչ կա: (Առաջ է գալիս):

ԳՐԻԳՈՐ. Լսի՛ր: Այս մեր հանաքներն ու լուրջը մի կողմ՝ ողջ ընտանիքով
լավ կխայտառակվենք: Ե՛կ գնանք պապային հտ բերենք սուն:

ՀՄԱՅԻԼ. Օհո՞, չեմ ուզում: Մեզ համար փառք է, որ պապան նախագահ
պիտի լինի, ճառ ասի:

ԳՐԻԳՈՐ. Քեզ բան հմ ասում: (Դեպի դուռը, մյուսներին) Այստեղ եկեք,
պամպուլիներ:

Տ Ե Ս Ի Լ 17

ԲՈԼՈՐՐ. (Իռնից ներս են նայում և մի փոքր առաջ գալիս):

ԳՐԻԳՈՐ. Գնանք խելքի բերենք պապային: Հարկավոր չէ նրա ճառը,
խայտառակվելը:

ՅԱԶՆԻ. Ինչի՞ հնք խայտառակվում: Ազգի մեջ անուն ենք հանում:

ՄԱՏԹԵՈՍ. Պոռովիլները՝:

ԳՐԻԳՈՐ. Թո՛ւ, ձեր խելքին ինչ ասեմ: Դե՛, դուր գիտեք: (Հեռանում է
երկրորդ դռնից):

* Դեմիրյանի նշումը՝ «Այստեղ Շիրվանզադեի գրածը վերջանում է»: (Մ. 4.):

Քաղաքային ակումբի խաղադրի սենյակը: Դիմացի պատի անկյունում դռն, որ
 տանում է դահլիճը: Զախակողմը և աջակողմը դռներ:

Խաղարկրի սեղաններ, որ պարսպ են, բացի մեկից, ձախ անկյունում, որի շուրջը բոլոր են խաղում և խաղադրողներին շրջապատել են մի խումբ հետաախրվողներ, որոնց մեջ հռոնուզյանց և ժողա Բեկտարեկով:

Ինժ. ՄԻՐՋՈՅԱՆ. (Խփում է քուրքը) Բամբուկ իվանիշ, не жульничай: ԲԱՄԲՈՒԿ իվԱՆԻՉ. (Խաղալով) Не жульничаю (Խաղաքուրդը մտռեց—
նկյով Բուռնուզյանի քրին) Բուռնուզ-նուզ-նուզյա՛նդ:

Ինժ. ՄԻՐԶՈՅԱՆ. (սփում է երկրորդ քույրը) Բամբուկ իվանիչ, не жульничай:

ՔԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆԻԶ. (խաղալով) Не жульничаю (խաղարկուրը մոտեցնելով Ռուսնուդյանի գրին) **Րուս-բու-սուրու-սու-բուսուրու-սու-բունուդյանց:**

(Մանուկ է Սգմզյանը, նախում է չորս կողմը և ապա զգույշ մոտենալով խաղացողներին) Պարոնեհ՛ր, բարեսիրաց ընկերության հոգիից խնդրում եմ չհեռանալ ակումբից: Ակումբի դահլիճում ընկերության տարեկան ժողով է:

Ինժ. ՄԻՐՋՈՅԱՆ. Պրիստամին է հրամայում:

ՄԶՄԶՅԱՆ. Ո՛ր, պարոն Միրզոյան: Ինչո՞ւ պրիստավք:

ՄԻՐԶՈՅԱՆ. Գալատապե՛տր:

ՄԶՄԶՅԱՆ. Ոչ, ինչու՞ դավաճապետությամբ:

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆԻԶ. Նահանգապետ՝ տը:

ՄԶՄԶՅԱՆ. Ոչ, պարոն Բամբուկյան: Բարեսիրաց ընկերության տարեկան ժողովը: Զե՞ր որ դուք էլ անդամ եք ընկերության:

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆԻԶ. Նա անդամ հմ Բարեփրաց ընկերության: Պարոն Միրզոյան, դուք անդամ էք Բարեփրաց ընկերության: Նա (ցույց է տալիս մի պիտուլի) անդամ է Բարեփրաց ընկերության: Մենք անդամ ենք Բարեփրաց ընկերության: (Թուրքը գգում է):

Ինժ. ՄԻՐԶՈՅԱՆ. Вы жульничаете, Բամբուկ Իվանիչ:

*ՐԱՄՅՈՒՆԻ ԻՎԱՆԻԶ. He жульничают (Թուրքը խաղացնելով բռնունակա-
նի և Մզմզյանի քերիին) բռնուն-նուղ-նուղ-նուղ-մզր-մզր-մզր-
մզր-նուղ-մզյա՛նց, յա՛նց... (Մտնում են Պապաջան Իսայիչ Ղոռիս-
մազով, Բախշի Մինայիչ Բեկտաբեկով և Մուշկամբարյան):*

ՊԱՊԱՆԶՅԱՆ ԻՍԱՅԻԶ. Հա՛, էլի հի՞նչ օլլիններ եք սարքում:

ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆ. Ի՞նչ օյիններ, Պապաչան Իսայիչ, ժողով է:

ՊՍՊԱՋԱՆ ԻՍՍՅԻԶ. (Կանգ է առնում և դառնում է նրան) Բան գործ չունեք: Հենց մի գլուխ՝ ժողով, ժողով: Հի՞նչ ա, հի՞նչ պեն ա էդ ժողովը: **ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆ.** Բարեսիրաց ընկերության տարեկան ընդհանուր ժողովն է:

ՊՍՊԱՋԱՆ ԻՍՍՅԻԶ. Դե էն ա ասեք՝ բան գործ չունե՞ք, էլի՞: **ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆԻԶ.** (Վեր է քաշում տեղից և խոնարհ բարեկում Պապաջան Խաչիչին) Պապաջան Խաչի՞չ, Բախշի Մինայիչ, МОЕ ПОЧТЕНИЕ! Ինժ. ՄԻՐԶՈՅԱՆ. (Նույն խաղը) Հարգանքներս, Պապաջան Խաչիչ, Բախշի Մինայիչ:

Բոլոր կանգնածները հարգալից բարեկում են Պապաջան Խաչիչին և Բախշի Մինայիչին:

ՊՍՊԱՋԱՆ ԻՍՍՅԻԶ. Պա՛րե: (Նստում է նրանց հակառակ կողմը կլորիկ սեղանի մոտ):

ՊՍՊԱՋԱՆ ԻՍՍՅԻԶ. Բան ու գործ թողած՝ կենտոնն մի-մի բան կհնարեն: Բարեսիրաց ընկերություն, Գրասիրաց ընկերություն...

ԲԱԽՇԻ ՄԻՆԱՅԻԶ. Գեղասիրաց ընկերություն...

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆԻԶ. (Մի բոպե խաղը քողնելով ցատկում է ոտքի և դառնալով հանդիսավոր) Թաթևասիրաց ընդհանություն, բանջառասիրաց ընդհանություն, ճանճասիրաց ընդհանություն, աղգասիրաց, մասկասիրաց, հնասիրաց, նոռասիրաց... (Մտադ նստում է տեղը: Բոլորը կուշա ծիծաղում են):

ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆ. Ուրիմն ես զնամ դահլիճը պատրաստել տամ: (Դնում է: Մտնում են Միֆայել, Նազանի, Մարիամ, Հմայիլ, Մատթեոս և Գևորգ: Առանց նայելու ներկա եղողներին՝ նստում են մի կողմ իրար կողքի: Լուսքյուն: Բամբուկ Իվանիչն ու Բուռնուզյանը տարված խաղում են լուռ: Միֆայելը և իրայինները շարունակում են լուռ ու անշարժ նստել և աչքները դեպի մուտքի դուռը):

ՊՍՊԱՋԱՆ ԻՍՍՅԻԶ. Փիէ՛...

ԲԱԽՇԻ ՄԻՆԱՅԻԶ. (Հագում է) Ըհը՛...

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆԻԶ. (Այս կողմն է նայում) Հա՛...

ԲՈՒՌՆՈՒԶՅԱՆ. Ի՞նչ է:

ՊՍՊԱՋԱՆ ԻՍՍՅԻԶ. Հի՞նչ եկան ծախու սամավարների պես շարվեցին:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Այստե՛ղ պետք է նախազահիմ:

ՄԶՄԶՅԱՆ. Զգիտեմ: Դուք պետք է նախազահե՞ք:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Այո, եկել եմ նախազահելու:

ՆԱՋԱՆԻ. Այո, եկել է նախազահելու:

ՀՄԱՅԻԼ. Եկել է նախազահելու:

ԳԵՎՈՐԳ. Նախագահելու:

ՄՁՄՁՅԱՆ. Նախագահի հարցը չգիտեմ ինչպես է լինելու, բայց կարծեմ ուղում են Բարեփրաց ընկերություն ընդհանուր ժողով հրավիրել:

ՄԻՔԱՅՆԷԼ. Ըմբռ՜. մինչև հիմա չե՞ն հրավիրել:

ՄՁՄՁՅԱՆ. Դե որ մեկ-մեկ գան անգամները՝ այն է՝ կհավաքվեն:

ՄԻՔԱՅՆԷԼ. Անկարգ բան են անում: Պետք է ժամանակին դան: Ես՝ նախագահ եմ ու ամենից շուտ եմ եկել, չէի՞ն կարող ինձանից ավելի շուտ գալ: Անկարգ բան է:

ՆԱՋԱՆԻ. Անկարգ բան է:

ՀՄԱՅԻԼ. Անկարգ բան է:

ՄԱՐԻԱՄ

ԳԵՎՈՐԳ

} Անկարգ բան է:

ՄԱՏԹԵՈՍ

ՄԻՔԱՅՆԷԼ. Ու՞ր է Մուշկամբարյանցը: Թող գա ցույց տա, թե որտեղ պետք է նստեմ:

ՄՁՄՁՅԱՆ. Հիմա կգա, իսկույն, իսկույն:

ՄԻՔԱՅՆԷԼ. Այդպես են անում, որ ազգի գործերը ետ են ընկնում: Գնամ ինքս շտապեցնեմ: (Վեր է կենում) Որտե՞ղ է ժողովի տեղը:

ՄՁՄՁՅԱՆ. Դահլիճում:

ՄԻՔԱՅՆԷԼ. (Գնում է: Նրան են հետևում Նազանի, Հմայիլ, Մարիամ, Գևորգ և Մաթեոս):

ՊԱՊԱՋԱՆ ԻՍԱՅԻԶ. (Մզմզանին) Էդ հո՞ւմ ա, հի՞նչ մարթ ա:

ՄՁՄՁՅԱՆ. Սա, Պապաշան Իսայիչ, Միքայիլ Մելիք-Բուռնությունցն է, չե՞ր ճանաչում:

ՊԱՊԱՋԱՆ ԻՍԱՅԻԶ. Մելիք-Բուռնությունց՜նց:

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆԻԶ. (Վեր բռնելով տեղից և հանդիսավոր) Մելիք-Բուռու-բուռու-բուռու-նութ-նութ-նութ-յաաանց: (Առաջ նստում է տեղը և դառնում իր խաղին):

ՀԱՅՆԵՐ. Կեցցե՛ս, Բամբուկ Իվանիչ:

Միծաղում են:

ՊԱՊԱՋԱՆ ԻՍԱՅԻԶ. Մելիք-Բուռնությունց՜նց...

ԲԱՆՇԻ ՄԻՆԱՅԻԶ. Նա, որ հանքերը ծախեց մի ամիս առաջ:

ՊԱՊԱՋԱՆ ԻՍԱՅԻԶ. Հաա՜, ծյու խուզողանց Գյուքու տղեն ա... փալանը փոխել ա, ճանաչեցի ոչ... Լյավ, հի՞նչ ա օղբմ...

ԺՈՌԱ. Պապա, գրաբար խոսիր:

ՊԱՊԱՋԱՆ ԻՍԱՅԻԶ. Հա՜, գրաբար: Ի՞նչ է կամենում, ի՞նչ է ուղածը:

ՄՁՄՁՅԱՆ. Ասում է եկել եմ նախագահելու ժողովին:

ՊԱՊԱՋԱՆ ԻՍԱՅԻԶ. Է՛, նրան ո՞վ է նախագահ ընտրել:

ՄԶՄԶՅԱՆ. Ես ոչինչ չգիտեմ: Երևի Մուշկամբարյանցը խոստացել է նրան նախագահ ընտրել տալ:

ՊԱՊԱՋԱՆ ԻՍԱՅԻԶ. Նախագահ՝, փէա՛, փէա՛, փէա՛, փէա՛... Նէախէա-
գէա՛... Նախագահը ժողովում կընտրեն, ոչ թէ տանը: Մուշկամ-
բարյանցը տնտավարի գործեր է տեսնում: Հի՞նչ ա, մունք ըստեղ
լամպի շուշա ենք, նախագահ որ ուզենանք՝ մենք չենք կարող
ընտրվել, նախագահ չկա ազգի գլխին, ծյու ելուղողանց Գյուրու
տղին ա մնացել ա՞ղղր:

ՄԶՄԶՅԱՆ. Նա երկու հարյուր ուրլի է նվիրել, Պապաջան Իսայի:

ՊԱՊԱՋԱՆ ԻՍԱՅԻԶ. (Չայնը բարձրացնելով) Առ հինգ հարյուր ուրլի:
Ես եմ նստում նախագահ:

ՄԶՄԶՅԱՆ. Շատ բարի: Գնամ խոսեմ Մուշկամբարյանցի հետ:

ՊԱՊԱՋԱՆ ԻՍԱՅԻԶ. Ի՞նչ պիտի խոսեր: Ինձ նախագահը պետք չի:
Ինձ պետք է, որ դրա նման անասունին կապեմ իր մսուրին: Նյա՛խ-
յագաա՛հ, խի՛, խի՛, խի՛, խի՛... Բամբո՞ւկ Իվանիչ:

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆԻԶ. (Վեր բռնելով և վազելով մոտ) Պատրաստ եմ լսե-
լու, Պապաջան Իսայի:

ՊԱՊԱՋԱՆ ԻՍԱՅԻԶ. Կարող չե՞ս դրան մի հյուշտ անես:

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆԻԶ. Աչքիս վրա, Պապաջան Իսայի:

ՊԱՊԱՋԱՆ ԻՍԱՅԻԶ. Մի լավ հյուշտ արա, թող քինա ախուր բյալի օտի:
ԺՈՌԱ. Պապա, դրարար խոսի:

ՊԱՊԱՋԱՆ ԻՍԱՅԻԶ. Հա՛, դրարար: Թող գնա ախուր և այնտեղ գարի
ճաշակի:

Բամբուկ Իվանիչը գնում է նստում իր տեղը և շարունակում
խաղալ:

Մտնում են Միֆայել, Նազանի, Հմայիլ, Գևորգ, Մատթեոս
և Մուշկամբարյանց:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Ես չեմ կարող սպասել: Դուր նախագահ եք հրավիրում ժո-
ղովի՞ ոչ դուք եք երևում, ոչ հասարակություն կա: Սա ի՞նչ բան է:
ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆ. Ներեցեք, պարոն Մելիք-Բուռնություն: Իսկույն, իս-
կույն կսկսենք, Մենակ՝ ես չգիտեմ որտեղի՞ց ճարեմ բազկաթոռ
նախագահի համար:

ՄԶՄԶՅԱՆ. Այո՛, այո՛, անհրաժեշտ է:

ՆԱՋԱՆԻ. Իհարկե անհրաժեշտ է:

ՀՄԱՅԻԼ. Իհարկե անհրաժեշտ է:

ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆ. Շատ անհրաժեշտ է:

ՄԻՔԱՅՆԷԼ. Դե որ անհրաժեշտ է՝ իսկույն գտեք բերեք, սկսենք ժողովք
ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆ. Իսկո՛ւյն, իսկո՛ւյն պարոն Մելիք-Բուռնությանց:
(Մզմզլանիմ) Բայց հասարակությունը ինչ որ չի հավաքվում...
կասկածում եմ, թե...

ՍԶՄՁՅԱՆ. (Մի կողմ փաշելով նրան աննկատելի) Ընդհանուր ժողով եք
հրավիրում և չեք հոգում, որ հասարակություն հավաքվի:

ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆ. Հերն անիծած աշտարակի հասարակության: Մարդ չի
եկել գեռ: Ես սրան կղբաղեցնեմ բաղկաթոռի պատմությանը՝ մինչև
մարդ հավաքվի: (Մի փայլելիմ) Ես գնամ կարգադրեմ բաղկաթոռ
բերեն:

ՄԻՔԱՅՆԷԼ. Այո՛, այո՛, բաղկաթոռ:

ՆՍԶԱՆԻ. Բաղկաթո՛ռը, բաղկաթո՛ռը:

ՀՄԱՅԻԼ. Բաղկաթո՛ռը:

Մուշկամբարյանը գնում է:

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆԻՉ. (Ընդոստ վեր է կենում տեղից և արագ մոտենալով
Մի փայլելիմ) Օ՛, աշտե՛ղ եք, Միքայել Պավլովիչ, ներեցեք, շու-
տա ձեզ, որպիսի մոտենալի ձեզ և հարգանքներս մատուցանեի:
ձեզ: Բարև ձեզ:

ՄԻՔԱՅՆԷԼ. Բարև:

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆԻՉ. (Նազանիմ) Թույլ տվեք ներկայանալ: Բամբուկ
Իվանիչ Բամբուկով: (Հմայելիմ) Բամբուկ Իվանիչ Բամբուկով:
(Գևորգիմ) Բամբուկ Իվանիչ Բամբուկով: (Մատթեոսիմ) Բամբուկ
Իվանիչ Բամբուկով: Այո և առհասարակ (Արագ, անհասկանալի-
չափ) Շատ ուրախալի է տեսնել, որ այստեղ եք, որովհետև այստեղ
եք և այստեղ եք, որովհետև կարելի է ձեզ տեսնել... ներողություն,
ինչու՞ համար եք եկել:

ՄԻՔԱՅՆԷԼ. Նախազահելու:

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆԻՉ. Այո՛, այո՛, կարծեմ նախազահելու և ինչու՞ չգաք
նախազահելու, քանի որ կարելի է գալ նախազահելու: Այո, և առ-
հասարակ: Եվ ներողություն, ի՞նչ բանի պիտի նախազահեք:

ՄԻՔԱՅՆԷԼ. Բարեսիրաց ընկերության ընդհանուր ժողովին:

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆԻՉ. Այո՛, այո՛, կարծեմ Բարեսիրաց ընկերության ընդ-
հանուր ժողովին: (Շարունակություն կիսահասկանալի) Եվ ընդ-
հանուր ժողովին հատկապես և ոչ թե մասնավոր ժողովին, և եկե՛ք
եք, ուստի և դա շատ նպատակահարմար է, որովհետև եթե չգայեք,
բոլորովին չէիք գալ, այո, և առհասարակ... Բարեսիրաց ընկերու-
թյուն, այսինքն ընկերություն բարեսիրաց... Իսկ ինչպե՞ս եք ըմ-

բըռնում ճանապարհների հաղորդակցության և հաղորդակցության
ճանապարհները...

ՄԻՔԱՅԵԼ. Ինչպե՞ս, ի՞նչ տասցիք:

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆԻԶ. Նստում եմ Բարեսիրաց ընկերությունը բարեսիրաց
է, որովհետեւ բարություն է սիրում և ոչ շարություն:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Իհարկե:

ՆԱԶԱՆԻ. Իհարկե:

ԲԱՄԲՈՒԿ. Ատում է շարությունը և ազգային կենցաղավարական գոյու-
թյունը գերազրական տատիճանի է հասցնում, այո՛ և առհասարակ:
(Արագ հեռանում է իր տեղը և սկսում խաղալ):

ԻՆՓ. ՄԻՐԶՈՅԱՆ. (Մոտենալով Միխայելի) Միխայել Պավլովիչ, բարե-
ձեղ: Շատ ուրախ եմ: Դուք եկել եք նախագահի՞ն:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Այո՛:

ԻՆՓ. ՄԻՐԶՈՅԱՆ. Շատ ուրախ եմ: Բարեսիրաց ընկերության ընդհանուր
ժողովին, այնպես չէ՞:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Այո՛:

ԻՆՓ. ՄԻՐԶՈՅԱՆ. Շատ ուրախ եմ: Դուք քաղաքումն եք վերջին ժամա-
նակներս, այնպես չէ՞:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Այո՛:

ԻՆՓ. ՄԻՐԶՈՅԱՆ. Շատ ուրախ եմ, որովհետեւ կարող էր պատահել, որ
քաղաքում չլինեիր: Եվ այն ժամանակ ընդհանուր ժողով տեղի չէր
ունենա: Հիմա տեղի կունենա: Շատ ուրախ եմ: (Գլուխ է տալիս)
Շատ ուրախ եմ: (Հեռանում է իր տեղը):

Մտնում են Մուշկամբարյանը և Տիրատուրյանը:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Բազկաթուղ բերի՞ն:

ՆԱԶԱՆԻ

ՀԱՄԱՅԻԼ, ԳԵՎՈՐԳ ԵՎ

ՄԱՏԹԵՈՍ

ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆ. Այո՛, բերում են, Միխայել Պավլովիչ:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Բայց ուշացնում են:

ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆ. Ճշմարիտ ուշացնում են: Բայց այն էլ կա, որ դեռ
հասարակությունը պետք է հավաքվի Ո՛ւր է, դեռ չեն հավաքվում:
ՄԶՄԶՅԱՆ. Նստում եմ, որ մինչև հասարակության հավաքվելը մենք
կարող ենք խորհրդակցել, թե ինչպես վարենք ժողովը:

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆԻԶ. Շատ ճշմարիտ է: Կազմակերպված ձևով դնանք
ժողով: (Աչքով է անում խաղակիցներին, որ գլխով հավանության
նշաններ են անում: Ապա դառնում է Պապաջան Խայիչին) Ի՞նչ եք

կարծում, Պապաջան Իսայիչ, լավ չէ՞ աշտակա: (Բազմանշանակ նայում է նրան):

ՊԱՊԱՋԱՆ ԻՍԱՅԻՉ. Արեք, ինչպես կարծում եք որ լավ կլինի: Ես աշտակ հասարակ անգամ եմ բարեփրաց ընկերության:

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆՈՎԻՉ. Նախ թույլ տվեք ներկայացնելու, պարոններ: Միխայիլ Պավլովիչ Մելիք-Բուռնովյան, քաղաքիս անվանի անձնավորություններից մեկը՝ Մյուս կողմից, Պապաջան Իսայիչ, Բախշիբեկ Մինայիչ, նույնպես անվանի քաղաքացիներ: Իմ ընկերներս՝ ինժեներ Միրզոյան, Ժոռա Պապաջանովիչ՝ Պապաջան Իսայիչի որդին և աչն: Եվ հիմա, մինչև հասարակությունը կհավաքվի՝ թող մեր ընկերության քարտուղարը ձեզ ծանոթացնի ընկերության գործերի հետ: Պարոն Տիրատուրյան, եկեք ներկայացեք Միքայիլ Պավլովիչին, իսկ ես խելույն: (Դուրս է գնում և կանգնում դռների մեջ, նայում):

ՏԻՐԱՏՈՒՐՅԱՆ. (Ներկայացնելով Միքայիլին) Տիրատուրյան: (Նստում է մատը) Ավելի ճիշտը՝ պիտի լինի Տիրատուրյանց, քանի որ հայրանավամբս կոչվում եմ Տիրատուրյան: Այսպես օրինակ՝ Տիրատուր Տիրատուրյան Տիրատուրյանց: Ես իմ դադափորիս աշխակ եմ դարկում, որ ազգօգուտը բան է, երբ ձեզ նման գիտնական անձնավորություններ են գործի ղլուխ անցնում և... ի՞նչ էի ասում...

ՄԻՔԱՅԵԼ. Դուրս անցնում:

ՆԱՋԱՆԻ. Գործի ղլուխ անցնում:

ՀՄՅԻԼ. Գիտնական անձնավորություններ են գործի ղլուխ անցնում:

ՄԱՏԹԵՈՍ. Ազգօգուտ բան է, երբ ձեզ նման գիտնական անձնավորություններ են գործի ղլուխ անցնում:

ՏԻՐԱՏՈՒՐՅԱՆ. Ի՞նչ գիտնական, ո՞վ է այդ գիտնականը:

ՆԱՋԱՆԻ. Միքայիլ Պավլովիչը:

ՀՄԱՅԻԼ. Պապայի մասին տացիր:

ՏԻՐԱՏՈՒՐՅԱՆ. Ամենիկն չեմ ասել: Հը, ասացի՞: Բայց միևնույն է՝ ամեն բան գիտություն է:

Մուշկամբաբյանը ներս է նայում:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Բազկաթոռը բերեցի՞ն:

ՆԱՋԱՆԻ

ՀՄԱՅԻԼ

} Բազկաթոռը բերեցի՞ն:

ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆ. Բազկաթոռը բերում են:

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆՈՎԻՉ. Պարոն Մուշկամբարյանց: Դուք ասում եք, որ Միխայիլ Պավլովիչը նախագահ է լինելու ժողովին: Այդպես չէ՞:

ՄՈՒՇԿԱՄԱՐՅԱՆ. (Մի վոֆեր ճնշվելով) Այսինքն ոչ թե... այլ այո... և
 այն էլ ոչ թե, այլ...
 ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆՈՎԻԶ. Այլ այո՛, Այո, և առհասարակ: Դա շատ հարմար է:
 Ինժ. ՄԻՐԶՈՅԱՆ. Շատ հարմար է:
 ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆՈՎԻԶ. Շատ հարմար է: Ի՞նչ կասես, Պապաշան Իսայիչ:
 ՊԱՊԱՋԱՆ ԻՍԱՅԻԶ. Մեր կյոթն ա:
 ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆՈՎԻԶ. Ուրեմն այսպես: Միքայել Պավլովիչ, դուք ցան-
 կանո՞ւմ եք դառնալ ընդհանուր ժողովի նախագահ:
 ՄԻՔԱՅԵԼ. Ցանկանում եմ:
 ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆՈՎԻԶ. Կեցցեք, Միքայել Պավլովիչ, ա՛յ իսկական աղգա-
 սեր քաղաքացի:
 ՄԻՐԶՈՅԱՆ ԵՎ Կեցցե՛ք, Կեցցե՛ք: (Մտխառնաբերում են: Ներս են գալիս
 ՄՅՈՒՍԵՆԲԵՐԸ { ակումբի անդամներ և ճեղքաբեկի ճաշում են):
 ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆՈՎԻԶ. Ուրեմն, Միքայել Պավլովիչը պետք է դառնա Բա-
 րեսիրաց ընկերությունից բոլոր ժողովների նախագահ մինչև իր մահը,
 աստված շահի: Եվ դրա համար...
 ՄԻՐԶՈՅԱՆ. Դրա համար...
 ՉԱՅՆԵՐ. Դրա համար...
 ԱԿՈՒՄԲԻ ԱՆԴԱՄԵՆԲ. Դրա համար...
 ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆԻԶ. Մենք այսպես կասենք: Երբ ընդհանուր ժողովը կըս-
 ւի՝ Միքայել Պավլովիչին, ինչպես վաղել է աղբի մեծ բարեգործ-
 ներին՝ մեծ պատիվներով կտանենք դահլիճ և կնստեցնենք նախա-
 դահական բաղկաթոռին:
 ՄԻՐԶՈՅԱՆ. Միքայել Պավլովիչ, չե՞ք հրաժարվում իհարկե:
 ՆԱՋԱՆԻ. Ինչու՞ պիտի հրաժարվի: Պատվից էլ մարդ կհրաժարվի՞:
 ՀՄԱՅԻԼ. Ոչ, պապան չի հրաժարվում:
 ՄԻՐԶՈՅԱՆ. Ներողություն: Լավ կլիներ մի փոքրիկ արձանագրություն
 կազմելնք այդ մասին:
 ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆԻԶ. Արձանագրություն պետք չէ, բայց որպեսզի շնորհա-
 նանք՝ թող Տիրատուրյանցը գրի մեր որոշումները:
 ՄԻՐԶՈՅԱՆ. Որպեսզի շնորհանանք:
 ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆԻԶ. Այո՛, այո՛, այո՛, այո՛, որպեսզի շնորհանանք: Պաբոն
 Տիրատուրյան: Գրեցե՛ք: (Տիրատուրյանը ծոցից բուրբ է հանում և
 պատրաստվում գրելու):
 ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆԻԶ. Այսպես ուրեմն, ինչպես վաղել է մեծ բարեգործնե-
 րին՝ հենց որ ժողովը կսկսվի՝ ժողովականներին կառաջարկենք ոտ-

քի կանգնել և հինգ բոպե լուսթյունն պահպանել ի հիշատակ Միքայել Պավլովիչի հանգուցյալ ծնողի:

ՁԱՅՆԵՐ. Այո՛, այո՛, այո՛:

ՄԻՐԶՈՅԱՆ. Տիրատուրյա՛ն, գրի՛ր: (Տիրատուրյանը գրում է):

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆՎԻԶ. Հինգ բոպե լուսթյունը անցնելուց հետո, այսինքն երբ լուսթյուն չի լինի, այլ կլինի ձայն՝ քաղաքի բոլոր խմբագիրները իրենց թերթերի աշխատակիցներով շնորհավորական ճառ կասեն Միքայել Պավլովիչին, նրա նախագահ՝ ընտրվելու առիթով:

ԲՈՂՈՐԸ. Համաձայն ենք:

ՊԱՊԱՋԱՆ ԻՍԱՅԻԶ. Տիրատուրյանց, կիրի՛:

ՄԻՐԶՈՅԱՆ. Տիրատուրյանցը գրում է:

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆՈՎԻԶ. Ժողովում տեղնուտեղը որոշում ենք, որ այդ ճառերը տպագրվում են բոլոր լրագրներում:

ԲՈՂՈՐԸ. Համաձայն ենք:

ՊԱՊԱՋԱՆ ԻՍԱՅԻԶ. Էլավ պեն ա: Տիրատուրյանց, կիրի՛:

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆՈՎԻԶ. Տիրատուրյանցը գրում է:

ՄՅՈՒՄՆԵՐԸ. Տիրատուրյանցը գրում է:

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆՈՎԻԶ. Հենց որ ժողովը կսկսվի՝ մեղանից հինգ մարդ դուրս կգան փողոց և փողոցից անցնող հայերին կհրավիրեն ժողով՝ իրենց հարգանքը մատուցելու Միքայել Պավլովիչին: (Ոչ ոք ձայն չի հանում):

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Բամբուկովին) Թող գրեն:

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆՈՎԻԶ. Հա, Տիրատուրյանց, գրի՛ր:

ՄԻՐԶՈՅԱՆ. Տիրատուրյանց, գրի՛ր:

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆՈՎԻԶ. Դիմում ենք Քաղաքային վարչության, որ քաղաքիս զլխավոր փողոցներից մեկը կոչվի Միքայել Պավլովիչի անունով:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Տիրատուրյանց, գրի՛ր:

ՄԻՐԶՈՅԱՆ. Տիրատուրյանցը գրում է:

ՊԱՊԱՋԱՆ ԻՍԱՅԻԶ. Տիրատուրյանցը կյուրում ա:

ՄԻՐԶՈՅԱՆ. Ես առաջարկում եմ, հեռախոսի բոլոր քաղաքի դպրոցներին, որ ժողովը սկսելու պահին բոլոր աշակերտները դասարաններում ոտքի կանգնեն և երգեն Միքայել Պավլովիչի պատվին «Հայրենիք սրբազան»:

ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆ. Կլինի՞ այդպես...

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆՈՎԻԶ. Ինչո՞ւ չի լինի: Շատ էլ լավ կլինի: Տիրատուրյանց, գրի՛ր:

ՄԶՄԶՅԱՆ. Տիրատուրյանցը գրում է:

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆՈՎԻԶ. Դիմում ենք Ներկաթուղային վարչության, որ հեռա-
խոսով հրամայի քաղաքի վերջին կայարաններից մեկնող գնացքները
մեր սրահած ժամին և բոպին կանգնեցնեն:

ՄԻՐԶՈՅԱՆ. Ինչպե՞ս կանգնեցնեն:

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆՈՎԻԶ. Իսկույն և հանկարծ:

ՄԻՐԶՈՅԱՆ. Կխորտակվին գնացքները:

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆՈՎԻԶ. Չեն խորտակվի:

ՄԻՐԶՈՅԱՆ. Կխորտակվին՝ եթի հանկարծ կանգնեցնեն: Ես թույլ չեմ տա...

ԲԱՄԲՈՒԿ. ԻՎԱՆՈՎԻԶ. Թող դանդաղ կանգնեցնեն:

ՄԻՐԶՈՅԱՆ. Ժամը քանի՞ վերստ արագությամբ:

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆՈՎԻԶ. Հարյուր վերստ:

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Վեր քաշելով) Սպասեցեք, դուք ծաղրո՞ւմ եք ինձ...

ՊԱՊԱՋԱՆ ԻՍԱՅԻԶ. Ծաղրում չենք, ծիծաղում ենք:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Ինչպե՞ս եք համարձակվում ծաղրել ինձ կամ ծիծաղել վրաս:

Ես ձեր մասխարա՞ն եմ... ըմբո՞...

ՊԱՊԱՋԱՆ ԻՍԱՅԻԶ. Ըմբո՞ ... Տվածդ հի՞նչ ա, հի՞նչ մի պեն ա...

ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆ. Նրկու հարյուր ուրբի:

ՊԱՊԱՋԱՆ ԻՍԱՅԻԶ. Նրկու հարյուր ուրբի՞, դա հի՞նչ պեն ա...

ԺՈՌԱ. Պապա, գրաբար խոսիր:

ՊԱՊԱՋԱՆ ԻՍԱՅԻԶ. Բեկուդ գրաբար, թեկուդ աշխարհաբար, 200 ուրբին
ի՞նչ մի բան է, որ ընկերության ժողովին նախագահ ընտրենք: Հինգ
հարյուր եմ տալիս, նախագահը ես եմ: Դեսը բերեք բաղկաթո՞ղը:
Տիրատուրյանց, կի՞րի:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Ըմբո՞:

ՊԱՊԱՋԱՆ ԻՍԱՅԻԶ. Ըմբո՞... Բա ո՞նց: 200 ուրբին ի՞նչ պեն ա:

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆՈՎԻԶ. Միքայել Պավլովիչը պատրաստ է գումարը ավե-
լացնելու:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Սպասեցեք:

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆՈՎԻԶ. Նվ նվիրաբերում է ընկերության...

ՄԻՔԱՅԵԼ. Սպասեցեք:

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆՈՎԻԶ. Երեք հարյուր ուրբի:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Սպասեցեք:

ՀԱՆԴԻՍԱԿԱՆՆԵՐ. Կեցցե Միքայել Պավլովիչը:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Սպասեցեք:

ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆ. Միքայել Պավլովիչ, համաձայնվեցեք դարձնենք
600 ուրբի:

ՄԻՔԱՅՆԷԼ. Այսինքն համաձայն չեմ, բայց...

Ինժ. ՄԻՐՁՈՅԱՆ. Համաձայն է...

ՄԱՍՏԱՆԵՐԸ. Համաձայն է, համաձայն է:

ՄԻՔԱՅՆԷԼ. Ոչ, համաձայն չեմ, բայց...

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆՈՎԻՉ. Բայց համաձայն եր: Այո՛, այո՛ և առհասարակ:
Հիմա ուշ է այլևս: Ուրեմն այդպես: Միքայել Պավլովիչը նվիրա-
բերում է երեք հարյուր ուսուցիչ: Տիրատուրյանց, գրի՛ր:

ՉԱՅՆԵՐ. Տիրատուրյանց, գրի՛ր:

ՊԱՊԱՋԱՆ ԻՍԱՅԻՉ. Երեք հարյուր ուսուցիչ՝ է գրվում: Դա ի՞նչ պեն ա...
ՃՈՌԱ. Պապա, գրաբար խոսիր:

ՊԱՊԱՋԱՆ. Հա, գրաբար: Դա ի՞նչ պեն ա երեք հարյուր ուսուցիչ:

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆՈՎԻՉ. Օ՛, Միքայել Պավլովիչը չի վախենում աճեց-
նելուց: Այսպես, նա աճելացնում է. չորս հարյուր ուսուցիչ:

ՄՈՒՇԿԱՄԱՐՅԱՆ. Այո, այո, աճեցնում է: Աճեցնենք, Միքայել
Պավլովիչ, այլևս անհարմար է:

ՄԻՐՁՈՅԱՆ. Անհարմար է:

ՄՅՈՒՍՆԵՐԸ. Անհարմար է:

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆՈՎԻՉ. Միքայել Պավլովիչը համաձայն է:

ՄՅՈՒՍՆԵՐԸ. Համաձայն է:

ՄԻՔԱՅՆԷԼ. Սպասեցեք, ի՞նչ եք անում: Ես համաձայն չեմ:

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆՈՎԻՉ. Համաձայն եր, Միքայել Պավլովիչ: (Մի կողմ է
քեֆում նրան) Ինչ նայեք: Խաչատուրի կանկն լրագրերում, համա-
ձայնեցեք: (Մշուսներին) Համաձայն է: Տիրատուրյանց, գրի՛ր:

(Ներս և ն բերում բազկաքողը) Ահա՛, բազկաքողն էլ բերին:
ՆԱՋԱՆԻ. Բազկաքողը բերին, համաձայնի՛ր, Մուսեղ:

ՀՄԱՅԷԼ. Այո՛, այո՛, պապա...

ԳՆՈՐԳ. Պապան համաձայն է: Դեռ նստիր, պապա:

ՊԱՊԱՋԱՆ ԻՍԱՅԻՉ. Սպասեցեք, նա համաձայն է, ես չեմ համաձայն:
Ընկերության նախագահ լինելու համար ճի՞շտ մի պեն ա չորս հար-
յուր ուսուցիչ:

ՄԻՔԱՅՆԷԼ. Ըմբո՛...

ՊԱՊԱՋԱՆ ԻՍԱՅԻՉ. Ըմբո՛...

ՄԻՔԱՅՆԷԼ. (Շարժվում է դեպի բազկաքողը, որ նստի):

ՊԱՊԱՋԱՆ ԻՍԱՅԻՉ. (Առաջ է քնկնում և ինքը նստում բազկաքողին) Ի՛նչ
կիրիք նախագահ:

ՄԻՔԱՅՆԷԼ. Ըմբո՛...

ՊԱՊԱՋԱՆ ԻՍԱՅԻԶ. Ըմբո՛ւ... Տիրատուրյանց, կիրի՛ Պապաջան Իսայիշ
Հոռիմազով, նախագահ:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Ինչպե՞ս թե նախագահ: Ես եմ հրավիրված նախագահելու:
ՊԱՊԱՋԱՆ ԻՍԱՅԻԶ. Նախագահը ես եմ:

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Հարձակվելով Մուշկամբարյանցի վրա) Սա ի՞նչ խայտա-
ռակություն է: Ե՛ս եմ նախագահ, թե նա...

ՊԱՊԱՋԱՆ ԻՍԱՅԻԶ. Ես եմ նախագահը:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Ըմբո՛ւ...

ՊԱՊԱՋԱՆ ԻՍԱՅԻԶ. Ըմբո՛ւ... Հինգ հարյուր ութիկ եմ տալիս: Տիրա-
տուրյանց, կիրի՛:

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆՈՎԻԶ. Միքայել Պավլովիչը վեց հարյուր է տալիս: Տի-
րատուրյանց, կիրի՛:

ՊԱՊԱՋԱՆ ԻՍԱՅԻԶ. Յոթը հարյուր եմ տալիս: Տիրատուրյանց, կիրի՛:
ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆՈՎԻԶ. Ութ հարյուր է տալիս: Տիրատուրյանց, կիրի՛:

ՊԱՊԱՋԱՆ ԻՍԱՅԻԶ. Ամբողջ կայքս եմ տալիս: Տիրատուրյանց, կիրի՛:
ՄԻՔԱՅԵԼ. Ես հրաժարվում եմ, թքել եմ նախագահության վրա էլ, ըն-
կերություն էլ...

ՊԱՊԱՋԱՆ ԻՍԱՅԻԶ. Ըմբո՛ւ ո՛ւ ո՛ւ... Եկել ես հրկու հարյուր ութիկով գլուխ-
ներին նստելու՞, նախագահ դառնալու: Ոտդ վերմակիդ չափին մեկ-
նի: Բա՛ս:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Բյո՛ւ... (Դուրս է գնում):

ՊԱՊԱՋԱՆ ԻՍԱՅԻԶ. Հաբ-բա՛... Դե գնա հիմա:

ԳԵՈՐԳ. (Վեր քոշելով հանկարծ) Սպասեցե՛ք...

ԶԱՅՆԵՐ. Հա՛:

ԳԵՈՐԳ. Սպասեցե՛ք:

ԶԱՅՆԵՐ. Հա՛:

ԳԵՈՐԳ. Սպասեցե՛ք...

ՊԱՊԱՋԱՆ ԻՍԱՅԻԶ. Սպասեցի՞նք: Վե՛րջը:

ԳԵՈՐԳ. Ես պատիվ եմ պահանջում:

ՊԱՊԱՋԱՆ ԻՍԱՅԻԶ. Հի՞նչ պատիվ:

ԳԵՈՐԳ. Հորս պատիվը: Դուք իրավունք չունեք հորս անպատվելու: Ոչ
որի չեմ թողնի դուրս դալու՝ մինչև չբավարարեք ինձ:

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆՈՎԻԶ. Այսինքն ինչպե՞ս պիտի բավարարենք:

ԳԵՈՐԳ. Պետք է գործադրեք որոշումները. հեռախոսեք զպրոցներին,
երկաթուղու վարչության, որ կատարեն որոշումները, խմբագիրնե-
րը պիտի դան, որ գրեն ընտրության մասին և զպրոցները...

ՄԻՔԱՅԵԼ. Գնանք, հարկավոր չի:

ՀՄԱՅԻԼ. Ո՛չ, ինչու՞ հարկավոր չի, պապա, ապա ինչու՞ ծաղրեցին:
ԳԵՈՐԳ. (Դռնում է) Ես պահանջում եմ, որ բոլոր որոշումները գործադրվեն: Եթե ոչ՝ մենամարտի կհրավիրեմ բոլորին: Պետք է գործադրեք բոլոր որոշումները:

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆՈՎԻԶ. Այսինքն ի՞նչ որոշումներ:

ԳԵՈՐԳ. Պետք է ղիմեք զպրոցներին, որ բոլոր աշակերտությունը ոտքի կանգնի հորս պատվին, քաղաքային վարչությունը հորս անունով փողոց անվանի, պետք է երկաթուղային վարչությունը կանգնեցնի պնացրները...

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆՈՎԻԶ. Է՛, դա հնարավոր՞ է բան է...

ԳԵՈՐԳ. Իմ գործը չի: Ապա ինչու՞ էիք որոշում: Ոչ մեկիդ դուրս չեմ թողնի առանց վիրավորանքի: Գործադրեցեք որոշումը:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Գնանք, Գեորգ, հարկավոր չի:

ԳԵՈՐԳ. Ո՛չ, պետք է գործադրեն որոշումը: Մենք մասխարա չենք: Մեզ Մեկիք-Բուռնություններ կասեն:

ՀՄԱՅԻԼ. Լավ է ասում, պապա:

ՆԱԶԱՆԻ. Ապա ի՞նչ:

ԳԵՈՐԳ. Դե, պարոններ, բարեհաճեցեք:

ՄԱՏԹԵՈՍ. Ես էլ եմ պահանջում:

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆՈՎԻԶ. Ես չեմ հասկանում: Դուք կամենում եք, որ մենք ղիմենք վերահիշյալ վարչություններին, որ...

ԳԵՈՐԳ. Այո՛, այո, պետք է ղիմեք:

ՄԱՏԹԵՈՍ. Պարտավոր եք:

ՀՄԱՅԻԼ. Ճի՛շտ է:

ՆԱԶԱՆԻ. Ապա այս պատվական մարդը ձեր մասխարա՞ն էր:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Այո, ես ձեր մասխարա՞ն եմ:

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆՈՎԻԶ. Լավ, հիմա ի՞նչ եք հրամայում:

ԳԵՈՐԳ. Որոշումը գործադրեցեք:

ՊԱՊԱՆԱՆ ԻՍԱՅԻԶ. Լյա՛վ: Բամբուկ Իվանիչ, գործադրիր:

ԲԱՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆՈՎԻԶ. Շատ գեղեցիկ... (Վերցնում է հեռախոսի լսափողը) Տվեք երկաթուղային վարչության պետին: Այո՛, այո՛: Պլատոն Զախարովիչն է: Պլատոն Զախարովիչ: Այսպիսի բան: Հայոց Բարեսիրաց ընկերության ընդհանուր ժողովն սկսում ենք: Ընտրում ենք նախագահ հայտնի հարուստ Միքայիլ Պավլովիչ Բուռնությունին և ցանկանում ենք, որ ժողովի բացման ընթացքում մանող վերջին պնացրը հինգ րոպե կանգնի... Ոչ, հարբած չեմ... խելագար ես չեմ: Հիմար ես չեմ: Ինչու՞ եմ ղիմում նման խնդրանք-

քով... Ես չեմ դիմում ճիշտն ասած, այլ ինքը, ամբողջ ընտանիքով: Կարող եմ լսափողը տալ նրանցից մեկին: (Դեռզգին) Զեղ հետ է ուզում խոսել:

ԳԵՈՐԳ. (Վերցնելով լսափողը) Լսում է ձեզ Դեորդի Միխայլովիչ Բուռնովյանը: Ինչպե՞ս: Այո, լուրջ պահանջում եմ: Իմ հա՞յրը: Նա էլ է պահանջում: Դուք ինքներդ եք բալվան, բալվա՛ն: Ես ձեզ ցույց կտամ ինձ տնվանիկ բալվան, բալվա՛ն: Դուք եք հիմար, հիմա՛ր: Ապուշը դուք եք, ապո՛ւշ: Ես ձեզ ցույց կտամ անպատվել ու հաշ-հոյել, անասո՛ւն: (Ցած է գցում լսափողը) Պատիվ եմ պահանջում ձեզանից: Ի՞նչ իրավունքով է երկաթուղու վարչության պետը ինձ հայհոյում: Դուք եք պատճառը այս բոլորի:

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Դեռզգին) Դնա՛նք, գնա՛նք, հարկավոր չի: Թքել եմ նախա-դա՛հության վրա:

ԳԵՈՐԳ. Ես կգնամ երկաթուղու վարչություն, պատիվ կպահանջեմ:

ՄՍՏԹԵՈՍ. Դնանք պահանջենք:

ՆԱԶԱՆԻ. (Դիմելով Պապաշումին և Բամբուկովին) Հարկավոր չի ձեր պատիվը, ձեզ պահեցեք:

ՀՄԱՅԻԼ. Ցտեսություն:

ԲՍՄԲՈՒԿ ԻՎԱՆՈՎԻՉ. Ա՛յ ցտեսություն-ո՛ւ ո՛ւն, կրկնակիտի՛ ցտեսու-թյո՛ւտն, մի՛շտ ցտեսություն:

ՊԱՊԱՆԱՆ ԻՍԱՅԻՉ. Խի՛, խի՛, խի՛, խի՛, խի՛: Քինի՛, որտեղ քոնը պատ-մես՝ այնտեղ էլ իմը պատմիր: Տիրատուրյանց, կիրի՛, այսինքն՝ գրաբար, գրի՛ր:

ԳՐԻԳՈՐ. (Մտնելով դեմից և նայելով շուրս կողմ՝ հասկանում է եղելու-թյունը և դառնում Հմայիլին) Քեզ չասեցի՞, թե դրան մի բերեք այս-տեղ: Տեսա՞ր խայտառակությունը: Դե, գնա՛, դժբուշկա... (Մյուս-ներին) Վե՛ր, կացեք, վե՛ր, գնանք տուն, աղգի բարերարներ:

Վ Ե Ր Զ

ՏԱՐԲԵՐԱԿՆԵՐ
ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՆԱՊՈԼԵՈՆ ԿՈՐԿՈՏՅԱՆ

ՀԱՏՎԱԾՆԵՐ № 583 ԻՆՔՆԱԳՐԻՑ

<...>/Տիրում է լուրջում: Վարագույր բացվում է: Բեմը ներկայացնում է բլուր, որից այն կողմ երևում են Մոսկվայի բարձր տներն ու եկեղեցիների գմբեթները:

Բլրի վրա ծառից կախված է կեռչ մեծ նկար՝ կլոր շրջանակի մեջ:

Ալեքսանդր կայսր, Ֆրանսիական դեսպան, ռուսական զենեքալ և փիլիսոփա Սաֆո:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ. Գնա հայտնիր քո տիրոջը, նապոլեոն Բոնապարտին, որ այս երեկո համեցեք անի իմ բաղաբը՝ խորհրդակցության: Եվ կասես՝ անուշ բարեկամիս մեծարելու համար տերությունս չեմ խնայի: ԴԵՍՊԱՆ. Իսկույն, ձերդ մեծություն: Իմ տերը, ինքը ամբողջ աշխարհքը չի խնայի անուշ բարեկամության համար: (Գլուխ է տալիս և հեռանում է <...>):

Ալեքսանդր և զենեքալ Կուտուզով

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ. Խնամություն, ծանոթություն, բարեկամություն՝ եր, ծր, բը: Ահա երեք աստօրինություններ, որոնք կտառվարում են աշխարհը: Լսի՛ր, դենեքալ: Ճոխ ընթրիք սլատրոստեղ կտաս, որովհետև ինձ մոտ է գալիս իբրև խորհրդական աշխարհքի մյուս մեծ մարդը. մեկն հ՛ա եմ և ես կամենում եմ շահել նրա բարեկամությունը իմ անձնական գործերի հաջողության համար:

ԴԵՆԵՐԱԼ ԿՈՒՏՈՒՋՈՎ. Ի՞նչ մենյու եք հրամայում, ձերդ մեծություն:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ. Պերլովի սուպ, թյո՛ւհ, սխալվեցի, խորոված կով, կմորթեք դրա համար երկու հազար ոչխար և երկու հազար խոզ: Դե՛, սկսեք աշխատանքը ուղանով: (Գեներալը գնում է):

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. (Սաշային և Վուվունիկյանին) Բայց սա ի՞նչ կյանքից է: Կարծեմ 1812 թվականի բան է:

ՍԱՇԱ. Այո՛: Իսկ և իսկ: Նապոլեոն կայսրը 1812 թվականին գրավեց Մոսկվան:

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Ի՞նչ եք ասում: Դա ինչ որ ասում եք, բոլորովին սխալ է:

ՎՈՒՍՄՇԱՊՈՒՂ. Ուշադրություն, մի խանդարեք:

ՍԱՇԱ. Սա միշտ խանդարում է:

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Ինչու եմ խանդարում:

ՍԱՇԱ. Որովհետև խանդարում եք <...>

ԳԵՆԵՐԱԼ ԿՈՒՏՈՒԶՈՎ. (Նապոլեոնին) Ձերդ մեծություն, չէի՞ք կամենալ
դուք ես անձամբ մասնակցելու օպերատիվ աշխատանքներին:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Նա իմ հորս տանը շաքար չեմ ջարդել, հիմի կուզես, որ դամ
ձեր տունը փե՞տ ջարդեմ:

ՓԻԼԻՍՈՓԱ ՆԱԿՈ. Շատ խելացի խոսք էր, ձե՛րդ մեծություն:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ. (Կուտուզովին) Մի՛ խանդարեք, նորին մեծություն: Նրա
ներկայությունն է ինձ պետք միայն, եթե ոչ՝ ես իմ գործը գլուխ
կբերեմ:

ՓԻԼԻՍՈՓԱ ՍԱՔՈ. Շատ խելացի խոսք էր, ձերդ մեծություն:

Կուտուզովը գնում է: Ալեքսանդրը և Նապոլեոնը ձեռքները բա-
մակներին արագ-արագ ման են գալիս:

<...> Բեմի վրա ներկայացումը շարունակվում է: Ներս է
վազում սուրհանդակ՝ գեներալ Կուտուզովի հետ:

ՍՈՒՐԶԱՆԴԱԿ. Ձերդ մեծություններ, ձերդ մեծություններ...

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ. Հա, ի՞նչ է...

ՍՈՒՐԶԱՆԴԱԿ. Գործը հասել է դատախազին, ձեզ երկուսիդ դատի են
տալիս վնասարարության համար և ժողովրդական բարիքը խժռե-
լու համար:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ. (Շփոթվելով) Դատի՞... յա, յա գյադա՞...

ԳԵՆԵՐԱԼ ԿՈՒՏՈՒԶՈՎ. Հաշտվե՛ք, ձերդ մեծություն:

ՍՈՒՐԶԱՆԴԱԿ. Հաշտվեք, հաշտվեք, գործը մեծացավ...

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ. (Գեներալ Կուտուզովին) Կանչիր աշտակ Բոնապարտին:
(Գեներալ Կուտուզովը գնում է) Իսկ դու, սուրհանդակ, դնա և լուր
բեր դատախազից: (Սուրհանդակը գնում է) Հաշտությունը լավ
բան է:

Թեղանոթների որոտը և աղմուկը դադարում է: Ներս է վազում
Բոնապարտը ֆրանսիացի գեներալների հետ, մյուս կողմից հա-
վաքվում են ռուս գեներալներ, որոնց մեջ է Կուտուզովը: Ալեքսանդ-
րը և Բոնապարտը արագ-արագ անցուղարձում են իրար դեմ, հետո
կանգնում իրար դեմ և ձեռ տալիս իրար: Նստում են:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ. Համերաշխությունը լավ բան է:

ԿՈՒՏՈՒԶՈՎ. Շատ խելացի խոսք էր, ձե՛րդ մեծություն:

ԲՈՆԱՊԱՐՏ. (Նայելով կնոջ պատկերին) Այո, այնպես և առհասարակ:

ԿՈՒՏՈՒԶՈՎ. Շատ խելացի խոսք է, ձերդ մեծություն <...>

<...> վառագույրի ետևից ուսմպան է. ներս է գալիս Մուկուշը:

ՀԱՆԴԻՍԱԿԱՆՆԵՐ. Լոռւթյո՛ւն:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Ընկերնե՛ր, թատերական սեկցիայի կազմակերպած ներկայացումն սկսվում է:

ՀԱՆԴԻՍԱԿԱՆՆԵՐ. (Ծափահարում են, ձայներ՝ բի՛ս... կեցցե՛ քատերական սեկցիան, կեցցե՛ Մուկուշը):

ՄՈՒԿՈՒԶ. Ընկերնե՛ր, ներկայացման մասնակցում են սովխուղի ամենանշանավոր ուժերը, որոնց անունները շենք հայտարարում, որպեսզի ձեր դարմանքը չխանգարի դիտելուն: Բեմադրությունը պատրաստված է հարվածային արագություն:

ՄԵԿԸ. Խ՛նչ է նյութը, ո՞վ է հեղինակը:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Հեղինակը մի հարվածային իմաստուն մարդ է, որ այժմ ապրում է Ֆրանսիայում, անունը Ալաֆրանկա, ծնվել է 1700 թվականին: (Ծափահարում են) Դե՛, սկսում ենք, ուշադրություն և լռություն:

Դուների մոտ աղմուկ

— Նե՛րս թողեք:

— Նստեղու տեղ չկա, ընկերներ:

— Ո՞նց չկա: Բա նրանց համար կա՞:

— Նրանք ովքե՞ր:

— Կասենք՝ ովքեր են: Նե՛րս թողեք:

Դե մի ջարդեք դուները: Կանգնեցեք դուան մոտ:

ԲԱՐՆՂԱՄ. (Վեր կենալով տեղից) Ասեք այնտեղ անկարգություն չանեն: Ներկայացում չեն տեսել, ի՞նչ է:

ՎԱՐԻԶ. Իսկույն, [ընկեր գիրեկտոր]:

ՕԼԻՆԿԱ. Շատ բռի են պահում իրենց:

ՈՌՋԱԼՅԱ. (Իր կավալերին) Իսկ ինքը լա՛վ է պահում իրան: (Սվետլանային) Աղջի՞, Սվետլանա՞... Մտի՛կ... ոնց մարսեցին:

ՍՎԵՏԼԱՆԱ. Հա՛...

Համկարծ երկրորդ բեմի ետևից աչ ու ձախ թևերից հարց ու պատասխանների ձևով լսվում է քնդանորների որոտ: Դրան ձայնակցում է կովի աղմուկ, ուռաներ, փողեր, քմբուկների տրոփ, ձիերի խրխիւնջ:

Բացվում է վառագույրը:

Բլուր: Խորքում Մոսկվան, որ հրդեհի մեջ է: Խորքում երևում է մի կնոջ պատկեր: Ձախակողմում կանգնած է Նապոլեոն Բոնա-

պարտը՝ քեներ կրծքին խաշած և հեռադիտակը ձեռին: Նա հպարտ, անշարժ դիտում է Մոսկվայի հրդեհներ:

Նախաքեմում մի փառի վրա նստած է փիլիսոփա Հակոն, որ Մուկուչն է՝ գրիմով և աչքերին դիմակ հագած: Առհասարակ բոլոր դերակատարները փոքրիկ սև դիմակներ ունեն աչքերին:

Թնդանորածգուրջունն ու աղմուկը շարունակվում են:

ՅՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ԳԵՆԵՐԱԼՆԵՐ. (Ներս պրծնելով ձախից) Գրո՜հ... (վազում են ձախ և դուրս գնում):

ՌՌԻՍ ԳԵՆԵՐԱԼՆԵՐ. (Ներս պրծնելով աջից) Գրո՜հ... (վազում են աջ և դուրս գնում: Թնդանոր ձախից, քնդանոր աջից, «Ուոա» ձախից, «Ուոա» աջից):

ՅՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ԳԵՆԵՐԱԼՆԵՐ. (Աջից ներս պրծնելով) Վառեցեք արևմտյան բաղաբամասը: (Դուրս են գնում ձախից: Թնդանոր աջից):

ՌՌԻՍ ԳԵՆԵՐԱԼՆԵՐ. (Ներս պրծնելով ձախից) Վառեցեք արևմտյան բաղաբամասը: (Դուրս են վազում աջից):

Որոտը նաստկանում է:

ՉԱՅՆ (ՌԱԴԻՈՅԻ ՄԻՋԻՅ). Երկու մեծ կայսրներ պատերազմ բացելով՝ խրոխտաբար դուրս են եկել իրար դեմ: Այսօր նրանց ճակատագրական օրն է: Այսօր նրանցից մեկին պիտի մնա՝ աշխարհը, մյուսին՝ զերեզմանը:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՉԱՅՆ. Ծանր է, ծանր է, երբ երկու աշխարհակալ հերոսներ վճռել են վերջ տալ իրար:

ՉԱՅՆ. Արդյոք վե՞րջ կունենա այս դյուցազնական ճակատամարտը: ԵՐԿՐՈՐԴ ՉԱՅՆ. Ո՛չ, վերջ չի ունենա: Նա կշարունակվի հետո, երբ ընկած կլինեն երկու մեծ հերոսները:

ՉԱՅՆ. Ինչի՞ համար են ճակատամարտում երկու մեծ հերոսները:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՉԱՅՆ. Դա համաշխարհային դադունիք է:

ՉԱՅՆ. Բայց վերջիվերջո մի պատճառ կա՞, ի՞նչ բանի համար: (Չայնը կտրվում է):

ՅՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ԳԵՆԵՐԱԼ. (Ներս վազելով աջից և մոտենալով Նապոլեոնին) Ձերդ մեծություն, ռուսաց կայսրը անձամբ մասնակցում է հրդեհին, արդյոք չէի՞ք կամենալ դուրս ես մեր կողմից մասնակցել:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Այ-հո՛ւյ <...>

<.....>

ԲԱՐԵՂԱՄ. (Վեր քոչելով) Տո՛ւ, ո՞վ է գրել այս խայտառակ պիեսը, լըր-բեր: (Շարժում):

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. Ի՞նչ պատահեց, ի՞նչ է:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Ո՞վ է սարքել այս խայտառակ բանը: (Վազում է դեպի բեմը):

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Գոհակություն է դա և ո՛չ թե գեղարվեստ (Վազում է դեպի բեմը):

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. (Սրահից) Ինչո՞ւ եք խանգարում ներկայացումը:

ԲԱՐՆՂԱՄ. Ումբերո են խաղացողները: Առաջ բերեք դրանց: (Ցույց տալով Ալեքսանդրին) Ո՞վ է նա...

ՄՈՒԿՈՒԶ. Ո՞րը... Ալեքսանդրը...

ԲԱՐՆՂԱՄ. Ի՞նչ Ալեքսանդր: Ես պահանջում եմ, որ նա ցույց տա իր իսկական դեմքը:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Իսկական դեմքն է, ընկ. դիրեկտոր, դա Ալեքսանդրն է: (Ալեքսանդրին) Լսի՛ր, քեզ հետ եմ, հանիր դիմակդ:

ՓԻԼ. ՍԱՔՈ. Ի՞նչ դիմակ, ընկ. դիրեկտոր:

ՓԻԼ. ՀԱԿՈ. Ներողութուն, ընկ. դիրեկտոր, մենք դիմակ չունենք: Գուցե դո՞ւք եք դիմակով:

ԲԱՐՆՂԱՄ. (Ալեքսանդրին) Դիմակդ հանի՛, թե չէ՝ բեմը կվառեմ, խայտառակ անամոթներ:

ԳԵՆԵՐԱԼ ԿՈՒՏՈՒԶՈՎ. Հրեա. ինքներս վառում ենք, ընկեր դիրեկտոր: (Սրահում ծիծաղ):

ՄՈՒԿՈՒԶ. Ընկ. դիրեկտոր, ընկ. Կորկոտյան, նստեք ձեր տեղը, մի՛ խանդարեք խաղը:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. (Ցույց տալով Նապոլեոնին) Ո՞վ է դա, այդ հիմարի գլուխը: ՄՈՒԿՈՒԶ. Նապոլեոն Բոնապարտը: (Ծիծաղ):

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Յաժ բերեք դրան:

ՓԻԼ. ՀԱԿՈ. Զի կարող: Դո՞ւք համեցեք բեմ, ընկ. Կորկոտյան: (Ծիծաղ):

ԲԱՐՆՂԱՄ. Յաժ բերեք դրանց բոլորին:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ. Համեցեք բեմ, ընկեր դիրեկտոր: (Ծիծաղ):

Բարեղամն ու Նապոլեոնը զայրացած վազում են բեմ: Դերակատարները փախչում են կուլիսների ետևը: Սրահում պայքարում է բուռն ծափահարությամբ, որից Բարեղամն ու Նապոլեոնը շփոթված ետ են նայում և ականա կանգ առնում:

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. Բի՛ս, բի՛ս...

ԲԱՐՆՂԱՄ. Բռնեք դրանց, ո՞ւր փախան...

ՄՈՒԿՈՒԶ. (Վազելով բեմ) Ընկե՛ր դիրեկտոր, ընկեր Կորկոտյան, ինչպե՞ս պատահեց, ինչո՞ւ եք արգելում, թողեք խաղան:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Ուղղիչ տուն հաստացնել կտամ դրանց, ո՞ւր են:

ԽՈՐԵՆ. Ախր ինչո՞ւ, դուք մի՞թե չեք սիրում գեղարվեստ:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Դա իսկական գեղարվեստ չէ:

ԽՈՐԵՆ. Ապա ի՞նչպիսի եք ուզում որ լինի գեղարվեստը:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Այստեղ ո՛չ մի իսկական կյանք չկա:

ԽՈՐԵՆ. Ավելի լավ, ինչո՞ւ եք նեղանում: Ընկեր գիրեկատու...

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ո՛չ, այստեղ իսկական են տվել...

ԽՈՐԵՆ. Դե տվելի լավ, ընկեր գիրեկատու, ինչո՞ւ նեղացավ... և վերջապես սա ներկայացում է...

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Զրպարտություն է, սուտ է այս ներկայացումը բեմի վրա: Կյանքն այսպես չէ:

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. Էգպես է, էգպես է կյանքը, ընկեր Կորկոտյան: (Ծիծաղ):

ՆԱՊՈԼԵՈՆ. Սուտ է, ասում եմ ձեզ, դուք զրպարտում եք բեմի վրա: Ես կյանքիցն եմ գալիս, ես գիտեմ կյանքի փաստերը:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ. (Դռնից ներս նայելով) Ուրեմն դուք եք սուտ, որովհետև դուք բեմի վրա եք, իսկ մենք՝ կյանքում: (Ծիծաղ):

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ո՛ւր փախան զրանք, բռնեցեք զրանց:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Մենք փախանք կյանք, ընկե՛ր գիրեկատու: (Ծիծաղ) Ընկե՛ր գիրեկատու, վա՛յր իջեք, թողեք խաղան պիեսը:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ես բեմից չեմ հեռանա, մինչև նրանց չբեհեք այստեղ: Ես նրանց պետք է հրապարակով խայտառակեմ: Ես թո՛ւյլ կտամ նման պիեսներ:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Ուրեմն դուք գե՛մ եք թատրոնին:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Պատվավոր մարդիկ ձեռ մասխաբան չեն, որ բեմ դուրս բերեք: Ես թույլ չեմ տա, որ մարդկանց անպատվեն:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Ախր ո՞ւմ են անպատվում:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ո՞ւմ եք ձեռ առնում, լրբե՛ր, մի՞թե չեմ հասկանում, ի՞նչ է, որ նա Ալեքսանդրը չէր:

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. Ապա ո՞վ էր, ընկեր գիրեկատու:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ես գիտե՛մ ով էր:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ. (Ներս գալով սրահի) Ո՞վ չէ Ալեքսանդրը... Բա ո՞ւմն են այս շքանշանները... (Ծիծաղ):

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ես բեզ ցույց կտամ իսկական Ալեքսանդրը ինչպես կխաղան: ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ. Յո՛ւց տվեք:

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. Էն ա ցույց է տալիս... ցույց է տալիս: (Ծիծաղ):

ՊԱՆԻՐՅԱՆ. (Գնալով բեմ) Ընկ. Բարեղամ, վար իջեք, ձեզի վայել չէ բեմ ելնելը:

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. (Սաշայի հետ նույնպես բարձրանալով) Իճե՛ք բեմից,
Բարեկամ Գալուստիչ, դա դերասանի տեղ է, դա կյանքի տեղը չէ:
Դուք ծիծաղելի եք դառնում աչդտեղ: (Միծաղ):

ՍԱՇԱ. Մի՛ հուզվեք, Բարեկամ Գալուստիչ...

ՕԼԻՆԿԱ. (Գնալով բեմ և մոտենալով Նապոլեոնին) Ի՞նչ ես բանի տեղ
դնում, իջի՛ր:

ՌՈԶԱԼՅԱ. Օհո՞, սա էլ դերասանուհի դառավ, կամաց-կամաց հավաք-
վում են:

ՕԼԻՆԿԱ. Դու էիր պահաս, դու էլ արի, բո վրա էլ ծիծաղեն: (Նապոլեոնին)
Գնա՛նք:

ԲԱՐԵՂԱՄ. (Նրան) Այս կողմ ե՛կ, գործ չունես այնտեղ:

ՄԻ ԲԱՄԲ ԶԱՅՆ. Ինչո՞ւ ե՛ս ուշացնում դատախազը, շտապեցրեք...

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. Ի՞նչ դատախազ...

ՄԻ ԶԱՅՆ. Հիմա կտեսնեք:

ՄԽՈ. (Ֆրանսիական զենեռալի գլխաբեկով ներս պրծնելով) Ի՞նչ է, ո՞ւմ
վրա ես քշում: Ընչի՞ շեռ թողնում խաղախ: Բա ի՞նչ ես կարծել: Խող
մորթելով ու թշերը կամթելով սոցիալիզմ կլի՞:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Նս քեզ ձերբակալել կտամ, խայտառակ մարդ: (Ուզում է վայր
վազել, Մուկուշը բռնում է նրան և Նապոլեոնին, որ նույնպես շար-
ժում է անում):

Ներս է մտնում սրանի դանից սուրհանդակը, ինչ-որ քղբեր ձե-
ռին և բարձրանալով բեմ՝ քղբերը մեկնում է Բարեկամին և Նապո-
լեոնին:

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. Ի՞նչ է, ի՞նչ է...

ՍՈՒՐԶԱՆԴԱԿ. Ծանուցադիր: Հրամանը կատարված է:

ԲԱՐԵՂԱՄ. (Նայում է քղբին և շփոթվելով նայում սուրհանդակին):

ՕԼԻՆԿԱ. Ի՞նչ է, ի՞նչ բան է...

ԲԱՐԵՂԱՄ. Իրան տուր, Ալեքսանդրին, ձեր մասխարային, ինձ ինչ: (Նա-
յելով քղբին) Սա ի՞նչ բան է:

ՍՈՒՐԶԱՆԴԱԿ. Նորին մեծության պահանջի համաձայն դատախազը
ուղարկեց: Ծանուցադիր: «Բարեկամ Գալուստիչ Պաշլավունի»:

ԲԱՐԵՂԱՄ. Ծանուցադիր՞... Ինչպե՞ս (Շփոթված նայում է քղբին):

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. (Շփոթված, կես հասկանալով) Ինչպե՞ս, իսկակա՞ն է, թե
թատրոնական:

ՍՈՒՐԶԱՆԴԱԿ. (Լուռնալով) Իսկական է, իսկական է... Դատախազը
կանչում է նորին մեծություններին: (Միծաղ):

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. (Ծավառաբար էն) Բրավո՞, բրավո՞:

ԲԱՐԵՂԱՄ. (Իր շրջապատողներին) Է՛, լավ՝ սա եղավ մարդկություն,
սրանք չգիտեն, դուք հո լավ գիտեք: Ինչո՞ւ չեք ասում ճշմարտու-
թյունը: Ասեք, էլի՛: <...>

ՄԻ ԲԱՆՎՈՐ. (Հրավիրելով Բարեղամին ներքև) Ընկեր դիրեկտոր, հա-
մեցեք:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԲԱՆՎՈՐ. Համեցեք, ընկեր դիրեկտոր...

ԵՐՐՈՐԴ ԲԱՆՎՈՐ. Ընկեր Կորկոտյան, համեցեք...

ՉՈՐՐՈՐԴ ԲԱՆՎՈՐ. Համեցեք, ընկեր Կորկոտյան...

ՄՈՒԿՈՒԶ. (Դիմակը հանելով) Գնացե՛ք, պրոլետարիատ ատվեչալետ...

ՎՈՒՎՈՒՆԻԿՅԱՆ. Լավ... լավ... Հիմա ինձ ի՞նչ կանեն:

ՄՈՒԿՈՒԶ. Ոչի՛նչ... Մի թեթե գնդակահարություն... վեց ամիս:

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ. (Ծափահարում են) Բրա՛վո, բրա՛վո...

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ԵՐԿԻՐ ՀԱՅՐԵՆԻ

(2-ՐԴ ՏԱՐԲԵՐԱԿ)

Գ Ո Ր Ծ Ո Ղ Ա Ն Ջ Ե Ր

ԳԱԳԻԿ. Թագավոր Անիի գահի

ՓԱՌԱՆՋԵՄ. Դագիկի մայրը

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Խնամակալ իշխան՝ Անիի, Հովհաննես-Սմբատի մահից
հետո

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Վեստ Սարգիսի քույրը

ԳՐԻԳՈՐ ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. Իշխան Բջինի, Պահլավունի

ՎԱՀՐԱՄ ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Պահլավունի

ԳՈՌ ՓԱՌՆԱԿ

ԱՊԼՂԱՐԻՊ

ՌՈՐՈՍԻԿ

ՀԱՐԵԼ

ԱՌԱՔԵԼ ԱՋԱՏ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ.

ՏՐԴԱՏ ԺԱՐՏԱՐԱՊԵՏ

ՀՈՆԵՆՅ. Անիի մեծատուն

ՋԵՆՈՆ. Ռամիկ, թուլացիցի աղանդավոր

ԲՐԱԲԻՈՆ. Ջենոնի աղջիկը

ՄԱՐԿՈՍ. Ռամիկ, թուլացիցի

ԳՈՐԳ. Որմնադիր վարպետ

ՄԱՆՈՒԿ. Որմնադիր վարպետ

ԲԱՐՍԵՂ

ՄԻՔԱՅԵԼ.

ԵՋՆԱԿ. Քարակոփ վարպետ

ՂՈՒՆԿԻԱՆՈՍ. Որմնադիր վերակացու

ՍԱՄԵԼ. Դարբին և որմնադիր

ԴԱՎԹԱԿ. Պարիսպների շինության ընդհանուր վերակացու

ՎՈԹՈՆ. Անորոշ վիճակի մարդ Վ. Սարգսի մոտ

ԳՈՇԱԿ. Դպիր
ԵԶՐԱՍ. Վանական
ՄՀԵՐ. Գազիկի հին ծառան
ԿԱՐՃ ՎԱՆԱԿԱՆ
ԵՐԿԱՐ ՎԱՆԱԿԱՆ
ԵՂԻՍԱ. Պառավ գեղջկուհի
ԱՅԾԵՄՆԻԿ. Գորգի քույրը
ԶԱՐՈՒՀԻ. Գեղջկուհի աղջիկ
ՄՈՒՆԵՏԻԿ.
ԴԱՀԻՃ.
ԴԵՍՊԱՆ ՀՈՒՆԱՅ ԿԱՅՍԵՐ.
ԿԱՐԱՎԱՆԱՊԵՏ.

Այլ իշխաններ, ազատներ, բաղաբացի արհեստավորներ, ռամիկներ,
գեղջկուհի կանայք, տղամարդիկ, զորք և այլն:

Դեպքը՝ Անիում ԺԱ.-րդ դարի առաջին կեսում:

ԵՐԿԻՐ ՀԱՅՐԵՆԻ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱ,

Ա ԱՐԱՐ

Ա. ՊԱՏԿԻՐ

Անիի պարիսպները արևելից:

Զախակողմից իջնում է Ախուրյանի ձորը, որ գնում փակվում է միջնաբերդի ցրց-վածքով: Դիմացը միջնաբերդն է, ավելի մոտ մայր-եկեղեցին, իսկ բոլորովին մոտ մի պանդոկ: Տեսարանը ծածկում են պարիսպները, որ զալիս հասնում են հախարեմ և ծրո-վում դեպի աջ:

Նախաբեմում աչից ձախ ձգված կառուցվող կրկնապարիսպը վերջանում է կլոր բուր-գով, որի տակից աջ՝ անցք է գնում դեպի ֆաղաֆր և ձախ՝ ուրիշ անցք դեպի ձորագլուխը: Կեսօր է: Ահեք կիզում է:

Մոտիկ տեղերից լավում են մուրների ձայներ և լուռ:

Զախից ներս են մտնում որմնադիրները և հստում տաշած ֆաբերի վրա հանգստա-նալու: Նրանց մեջ է եզնակ՝ հսկա որմնադիր՝ պարսկական հագուստով: Մյուսները հայ-կական տարազ ունեն հագներին:

Կառուցվող բուրգի վրա, որի գլուխը չի երևում՝ վարպետներ են բանում դեռ, որոնց հետ ինչպես երևում է՝ ներքևից զրույց են անում: Հանգստի ժամ է:

ՄԱՐԿՈՍ. (Վարսունից անց, պղնձաղեմ, առույց գյուղացի, ներս է գա-լիս աչից) *Երկու բյուր ուսմիկ քշել են պարսպի վրա՝ պարհակ աշ-խատենք: Ի՞նչ տաղնապ է, ի՞նչ տաղնապ: (Զրուցողները մի վայր-կյան հայում են նրան և ապա շարունակում վեր հայել):*

ԵԶՆԱԿ. (Դեպի վեր) *Է՛, հետո...*

ՂՈՒՆԿԻՍՆՈՍ. (Վերից, որ չի երևում) *Հետո էլ ի՞նչ: Նույնը ասում էր ձեր Հովհաննես-Սմբատ թագավորը, հանգուցյալը, մեր Վասիլ կայսերին հետևար է տվել՝ աշխնքն թե մուրհակ, որ իրա մահից հետո Անին նրան է հանձնում, հույնին, բյուզանդին:*

ԵԶՆԱԿ. *Է՞ս Անին, մե՞ր Անին...*

ՂՈՒՆԿԻՍՆՈՍ. *Ապա ո՞ր Անին, էս մեր Անին:*

ԵԶՆԱԿ. *Հապա մեր կաթողիկոսն ի՞նչ է ասում հույնին:*

ՂՈՒՆԿԻԱՆՈՍ. Կաթողիկոսը... հի՛, հի՛... կաթողիկոսը ինքն է գրել հետ-
կարը-մուրհակը: Մեղա, մեղա, էդպես են առում: Շատ է մոտ հույ-
նին, կայսերը: Հապա: Վասիլ կայսերին հաջորդը, Կոստանտին կայ-
սերն էլ հետկարը տվեց Կիրակոս հայ շքահանին, գերեզմանը շուն
դառնա, թե՛ կառնես հետկար-մուրհակը կտաս ձեր իշխաններին, չեմ
ուզում, ձեզ մեա Անին: Լավ մտրոգ էր: Բայց դավաճան քահանան
մոտը պահեց գիրը, վերջը տարավ ծախեց էս Միքայել կայսերին:
Միքայել կայսերն էլ պահանջ գրեց, թե տվեք Անին: Պատերազմը ո՛ր
գրա վրա եղավ:

ՄԻ ՈՐՄՆԱԴԻՐ. Լավ շարդ կերան, հա՛, հա՛, հա՛... (Ռեդիկուր ծիծաղ):
ՂՈՒՆԿԻԱՆՈՍ. (Իջնելով ներքև: Մաժալք մուրուֆով առույգ հասակավոր
վարպետ-օրմնադիր) Ջարդը խոսք չունի՝ մեծ էր: Եհ՞նթ հա, ինչ հա.
Անին ո՞վ կտա կայսեր:

ԵՋՆԱԿ. Հա՛, հա պարսկացուն էի, շահա...

ՀՈՎԵԿ. (Իջնելով պարսպից, Մարկոսին) Եղբայր ուսմիկ, սրպիսի՞ է հացն
Այրարատը:

ՄԱՐԿՈՍ. Տկար է, եղբայր եզնակ: Հողը չի բերում:

ԵՋՆԱԿ. Ինչո՞ւ:

ՄԱՐԿՈՍ. Դանդառավոր է, Արդարություն չկա: Հող արդարություն է
սիրում:

Աջից մտնում են Բարսեղ և Միֆայել՝ երիտասարդ Բարակովի-
ներ:

ԲԱՐՍԵՂ. (Դեպի վերև բուրգի վրա բանողին, որ չի երևում) Դո՛րգ, Գո՛րգ:
(Չափազանի ծիծաղում է, նշան անում Միֆայելին):

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Մերելով նրան և ծիծաղելով կամաց) Ասա՛, ասա՛...

ԲԱՐՍԵՂ. Դորգ, շուկան ըմբիշ է եկե, կմրցե՞ս: Ասաց Դորգին կվարկեմ
գետին, հա...

Գորգն իջնում է պարսպից: Քսանեհինգի մոտ գեղեցիկ, ազնիվ
գծերով, շատ ուժեղ երիտասարդ: Բնականից ուրախ: Բարսեղը բմբ-
շամարտի ձևերով նրան նշանակի մարտահրավեր է անում, միաժա-
մանակ զգուշանալով նրանից: Գորգը կանգ է ստնում: Բարսեղն ու
Միֆայելը փախչում են մի կողմ: Բայց Գորգը վերցնում է կուժը և
ծիծաղելով նրանց վրա՝ նստում, խմում: Զախակողմից մտնում է
Դավրակ վերակացուն. դաժանադեմ, փռասունի մոտ մոայլ տղա-
մարդ, նա մտրակը բարձրացրել է Զենոնի վրա: Սա փռասունից
անց մի խստահայաց գեղեցիկ գյուղացի է՝ սևագանգուր, ոլործուն
մուրուֆով: Նրանց ետևից Վոթոնը փշում է մի խումբ շինական քու-
լայեցիների:

ՂՈՒՆԿԻԱՆՈՍ. Վերակացու Դավթակ, հերիք ծեծես, ո՞վքեր են:

ԴԱՎԹԱԿ. Թուլալեցի անհավատներ... զիշերս հինգ հարյուր հոգի էլի փախել են գյուղերը:

ՄԱՐԿՈՍ. Արհավիրք է, ի՞նչ անեն, վերակացու Դավթակ: (Դավթակն ու Վոքոնը քուլալեցիներին լշում են դեպի աջ պարսպի տակ և բա-
ները տալիս ձեռները: Նրանք նստում են, ֆռֆռները սքրում և
սպասում) Օ՜ֆ, գյուղերը ողջ քանդեցիք բերիք պարիսպ շինենք:
Վերակացու Դավթակ, հուշը հասվեհաս է, արտերս կծղեց, թող
գնանք հողերս պաշտպանենք:

ԴԱՎԹԱԿ. Մի՛ խոսի, պարհակ հը:

ՄԱՐԿՈՍ. Ի ծնե պարհակ ենք աշխարհի: Օ՜ֆ: Ի՞նչ ասեմ, առանց ուսմկի
կյանք չունեք՝ շարշարում եք ուսմկին:

ՂՈՒՆԿԻԱՆՈՍ. Փորձանք է, եղբայր ուսմկի, Հովհաննես թագավորը ծա-
խել է մեզ հուշին: Անին պիտի պաշտպանենք, հրկի՛րը:

Աջից մտնում են Այծեմնիկն ու Բրաբիոնը: Առաջինը դեռ շատ
երիտասարդ գեղջկուռի, առնական գծերով, սև, ցուլուն աչքերով և
մազերի առատ խուրճով: Երկրորդը՝ նույնպես գեղջկուռի, շիկաներ
է, տասնկինը տարեկան, շատ գեղեցիկ: Տարօրինակ հայացք:

ԱՅԾԵՄՆԻԿ. (Կապոցով հացը դնում է Գորգի առջև և դիմում Բրաբիոնին)
Ա՛յ տես, ո՞րն է հայրիկդ: (Բրաբիոնը տարօրինակ նայում է Ջենո-
նին և մոտենում նրան ահով պաշարված):

ՋԵՆՈՆ. (Նրան ետ է տանում և ցույց տալիս մի ֆար) Նստի՛, տեղ
չգնաս:

ԳՈՐԳ. (Հիացած Բրաբիոնի գեղեցկությունից՝ Այծեմնիկին) Քուրի՞կ,
էս ո՞վ է...

ԱՅԾԵՄՆԻԿ. (Ձգուշացման նշան է անում նրան և սպա ցույց տալով Ջե-
նոնի վրա՝ հառաչում) Նրա աղջիկն է: (Գորգը հափշտակված է):

ԲՐԱԲԻՈՆ. (Ինքնիշխան, տխուր) Աստված օգնական Հովհաննես—Սմբատ
թագավորին: Եղուկ անձիս:

ԲԱՐՍԵՂ. Ո՞վ է, ի՞նչ է:

ԱՅԾԵՄՆԻԿ. (Ձգուշացնում է նրանց) Քաղաքի փողոցներում փնտրում էր
հորը, բերի:

ԲՐԱԲԻՈՆ. (Երագուն, տխուր) Ջինահար, եղուկ անձիս, եղուկ...

ՋԵՆՈՆ. (Նրան) Բրաբիոն, հանգչի՛, աղջիկս...

ԲՐԱԲԻՈՆ. Հանգիստ նստել հը... ինչու՞ հը հանգիստ նստել... Հովհան-
նես թագավորը կենդանի պառկած է գերեզմանում: Քանդեցիք գե-
րեզմանը, հանե՛ք... Ջինահար, եղուկ անձիս...

ԲԱՐՍԵՂ. (Փորձելով ծիծաղել) Ինչու՞ է կենդանի...

ԲԲԱԲԻՈՆ. Նդուկ անձիս... Տասն բյուր աղբատաց ողորմությանից կըտ-
բեց: Անիժեք ձեր կենդանաց ու մեռելոց: Ինչու՞ չեք հարցնում ին-
չի՞ց է: Նրանից է, որ շինականի սերմացո՞ւն տասն հաց է բերում,
քանի որ թագավորը ազա՛հ աչքով նայում է շինականի հացին: Չար
է նայում: Փակեր ազա՛հ աչքերը, թող բնի մահվան բնով: Օ՛յ, զի-
նահար, ա՛յ, զինահար... (Բոլորը խաշակնում են երեսները և սառ-
սափով նայում նրան) Նայեր, չգա Կրակե իշխանը, կվառի ամեն-
քիդ: Ինձ վառեց մեր տան հետ: Հիմի ևս պանդուխտ եմ...

ԳՈՐԳ. (Խղճահաւ և հափշտակված՝ մոտենում է Մաւկոսին) Հայրի՛կ...
ապա չե՞ս իմանում, չկա բժշկություն սրան, աղո՞թք, ծաղկի ջո՛ւր,
նարո՞ւ...

ՄԱՐԿՈՍ. Քուն չունի, վախեցած է, հոգեկ, պիտի բնի որ փառատվի:

ԳՈՐԳ. Ինչի՞ց է վախեցած, հայրի՛կ:

ՄԱՐԿՈՍ. Դրիգոր իշխանը կրակեց գյուղը, Զենոնի տունը, ահ մտավ
աղջկա սիրտը, հոգին ցավագար է: Վախ ունի իշխանից:

ԳՈՐԳ. Հայրի՛կ, մի բան, մի ջուր գաի, որտե՞ղ կլինի սրա բժիշկը, գնամ
գանեմ:

ԲԲԱԲԻՈՆ. (Նայելով Դորգին) Դուն ո՞վ ես:

ԱՅՄԵՄՆԻԿ. Դորգն է, Բրաբիոն:

ԲԲԱԲԻՈՆ. Դորգն է, քաջ մանուկ, Զենոնի տունն է շինում, Զենոնը տուն
չունի... (Մոտենում է շույում Դորգի գլուխը):

ԳՈՐԳ. Խեղճ աղջիկ, խեղճ...

ՍՍՄԵԼ. (Հուզված մտնելով աջից) Աստվա՛ծ, աստվա՛ծ...

ՀՈՒՆԿԻԱՆՈՍ. Հա, ի՞նչ կա, Սամել եղբայր:

ՍՍՄԵԼ. Արհավի՛րք, Ղունկիանոս եղբայր, արհավի՛րք... կայսեր զնս-
պանն եկել է Անին պահանջելու... Հերիք չէ՞ր, շորս պատերազմ
տվինք, Ղունկիանոս եղբայր...

ՀՈՒՆԿԻԱՆՈՍ. Էլի կտանք... Ապա ինչու՞ է գիսավոր աստղը երևացել
արևմուտքից...

ՍՍՄԵԼ. Դյուղերից ոսմիկը թափվել է բաղաբ, լուր է եկել թե Մոնոմա-
խը գալու է:

ՄԱՐԿՈՍ. Զենոն եղբայր: Հույնը դալիս է, գյուղերս անպաշտպան է...

ԶԵՆՈՆ. Հույնը դալի՞ս է. այ, քշեցին, որ պարիսպ շարենք: Ի՞նչ անեմ:

ՄԱՐԿՈՍ. Բա ի՞նչ են ասում իշխանները:

ՄԱՆՈՒԿ. (Ներխառուող որմնաղիւ՝ հանդուգն և հախտուն արտահայտու-

քլամբ. իջնում է բուրգից և տեսնելով Բրաբիոնին՝ մնում է փա-
ցած) *Վա՛յ, էս ի՞նչ բան է...*

ԳՈՐԳ. (Յատկելով դեպի նա) *Ձեռ շտառ աղջկան, արյունդ կթափեն: Ձեռ
հասկանո՞ւմ:*

ՄԱՆՈՒԿ. (Լուռ և սպառնալից նայում է Գորգին):

ՂՈՒՆԵԵՐԱՆՈՍ. Սրանք որ չեն հաշտվում: Հիմի էլ սրա՞ վրա կուի: Հեռա-
ցիք իրարից:

ԳՈՐԳ. *Ձեռ շտառ աղջկան, ասում եմ...*

ԲԱՐՍԵՂ. Մանո՞ւկ:

ՄԱՆՈՒԿ. Ո՞վ է ձեռ տալիս:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Գո՞րգ, Մանո՞ւկ, Սարգի՛ս իշխանը, հեռացիք...

ՄԱՆՈՒԿ. (Գորգին) *էդ խոսքը քեզ չի մնա: Կգաս պանդուկ...*

ԳՈՐԳ. (Սպառնալից նայում է Մանուկին: Սա հեռանում է):

ՋԵՆՈՆ. (Վախեցած մոտ վազելով Բրաբիոնին) *Գնա՛, ձագուկ, դիա
պատի հտե... գնա՛, գնա՛... շո՛ւտ...*

ԱՅԾԵՄԵԻԿ. (Բրաբիոնի ձեռից բռնելով) *Գնանք, Բրաբիո՞ն, իշխանն
եկավ...*

ԲՐԱԲԻՈՆ. *Ջենո՞ն, կրակն եկավ, պանդուխտներ, փախեք... ամա՛ն...*

ԳՈՐԳ. (Այծեմնիկին) *Գնա հտեից, անտուն է, չկորչի...*

ԱՅԾԵՄԵԻԿ. *Կառնեմ մեք տուն, հետո գյուղ:*

ԳՈՐԳ. (Աղաչելով) *Տա՛ր, Այծեմնիկ, կերևի խեղճից էլ խեղճը կա...*
(Խղճահար նայում է Բրաբիոնին: Այծեմնիկը տանում է Բրաբիո-
նին: Ջենոնը անհանգիստ և դառնացած նայում է նրա ետևից):

ԴԱՎԻԴԱԿ. (Մնցնելով սրագ աջից ձախ) *Դե, բա՛նե՛ք, բանե՛ք...* (Մութ-
րակը շառաչեցնում է օդի մեջ: Բանվորները փաշվում են իրենց գոր-
ծին: Աջից մանում են Վեստ Սարգիսը՝ հասակավոր մարդ ալեխառն
մորուսով, խորագնին, խորամանկ խաժ աչքերով: Շարժումները
ժանր են, հավասարակշիռ: Հագած ունի հունական տոգա, ձեռին
գավազան: Տերություն խնամակալի՝ գիտակցության հետ նաև շո-
ղոմֆոր շարժումներ: Նրան քնկերակցում է հույն կալսերական դես-
պանը, հիսունի մոտ գոռոզ ու կոկոզավիզ մարդ, արհամարհական
լրջությամբ նայում է շուրջը կողքից ու տակից: Նրանց հետևում են
քիկնապաններ՝ հայ և հույն: Մի փոքր տարածության վրա ետև-
ներից գալիս է ֆաղափի բազմությունը, որ լուռ հետափրկությամբ
և անհանգիստ դիտում է հույն դեսպանին: Զինվորները նրանց ետ
են պահում):

ԶԻՆՎՈՐՆԵՐ. *Ե՛տ, հ՛տ...* (Բազմությունը կանգ է առնում):

ԴԵՍՊՈՆ. Լավ է ամրացնում Սպարապետը բերդը, ինչպես տեսնում եմ,
հե՛, հե՛...

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Պարիսպները վնասված են, իշխան, Սպարապետը երկ-
յուղ է կրում Տուզրիլից:

ԴԵՍՊՈՆ. (Նայելով պարիսպներին, արհամարհոտ) Մեր զորքը քանդեց
վերջին տնգամ, հա՛, հա՛, հա՛...

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Չար էր, խափանվեց երկու ազդերիս մեջ:

ԴԵՍՊՈՆ. Հույս աստված, հույս աստված: (Երեսը խաչակնում է, վեստ
Սարգիսը հետևում է նրան) Բայց պարիսպները նորոգում եք, հը՞,
ի՞նչ միտք ունի: Բյուզանդիո կայսեր դեմ պարիսպներ չեն դիմա-
նա: Մոնոմախը շուտով կտիրի ամբողջ տիեզերքին: Է՛հ, հայե՛ր, հա-
յե՛ր, հակառակ եք: Խնդրեցեք կայսեր բարեհաճությանը՝ ահա ձեզ
պարիսպ ու ապավեն: Թողե՛ք, մի՛ շինեք պարիսպները:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Պարիսպներն արաբների դեմ է, իշխան:

ԴԵՍՊՈՆ. Արաբների՞, արաբների՞ ասում եք, բայց չորս անգամ կուլի-
ցիք մեր դեմ: Ես ձեզ խորհուրդ եմ տալիս. կայսրն է ձեր պաշտ-
պանը և ո՛չ թե մի երկու ողորմելի պարիսպը: Դադիկին օծո՞ւմ եք
թագավոր... հե՞...

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. (Հանկարծակիի եկած) Ստույգ հայտնի չէ, իշխա՛ն: Դա
վաղածամ է, և հուսամ, գաղտնիք չկա մեր ու ձեր մեջ...

ԴԵՍՊՈՆ. Այդպես... հույս աստված, հույս աստված: (Երեսը խաչակրն-
ում է: Վեստ Սարգիսը հետևում է նրան) Ցո՛ւյց տուր մնացած
պարիսպները:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Հրամայիր այս կողմ, իշխա՛ն: (Ցույց է տալիս ձախ:
Դնում են: Բազմությունն ուզում է հետևել, բայց պահակներն արգե-
լում են):

ԶԵՆՈՆ. (Առաջ գալով և ձեռի փաթը խփելով գետին) Անեժք, հաղար
անեժք ձեր ճշմարտության:

ՂՈՒՆԿԻԱՆՈՍ. Ի՞նչ է, մարդ աստծո...

ԶԵՆՈՆ. Էլի՞ դեսպոն, էլի՞ փսիսոց... ապա էլ ինչու՞ եք շարում քո
պարիսպները:

ՂՈՒՆԿԻԱՆՈՍ. Ապա զո՞ւր ենք շարում, Զենոն հղբայր:

ԽԱՐԿՈՍ. Է՛, շարիր, կընկնեն մի օր:

ՂՈՒՆԿԻԱՆՈՍ. Պապանձի, ծնունդ Նեոի...

ՄԱՐԿՈՍ. Բա ինչ, հղբայր, ո՞ւր են թագավորը, իշխանը, կայսերը: Կընկ-
նեն պարիսպ, թագավոր, կայսեր՝ կմնա աշխարհ...

ՂՈՒՆԿԻԱՆՈՍ. Հապա որ կայսրը գա մեզ վրա:

ԶԵՆՈՆ. (Բարկուրյամբ) Կա՞յարը գա, կործանի՛ր: Էլ ուր ես փսփսում
ղեսպանի հետ: (Վարպետներն ու աշակերտները հավաքվում են հե-
տաբեմբակում) Ո՞ւմ համար եք շինում բերդ ու պարիսպ, ո՞ւմ եք
բերում հաց, ո՞ւմ համար եք պաշտպանում երկիրը: Տեսե՛ք, ձեր
իշխանները ծախում-առնում են ժողովուրդ ու քաղաք: Մախում եք
երկիրն ու ուսմկին սեղմում հողին, հաց պահանջում: Թողեք պա-
րիսպ ու քաղաք: Գնանք մեր հողերն ու գյուղերը պաշտպանենք:
ԴԱՎԹԱԿ. Դու խոսում ես զեռ <անընթ>: Դու իշխան չես ճանաչում:
ԶԵՆՈՆ. Ամեն ասեմ բեզ, իմ իշխան բաղո՞ւկս է:

ԴԱՎԹԱԿ. Հիմի ես քու բաղուկները ջարդել կտամ: Պահակ տղայք,
եկեք տարեք էս թուլայլին:

ԹՈՒԼԱՅԼՅԻՆԵՐ. (Շրջապատում են Զենոնին և Մարկոսին) Օ՛յ, զինա-
հար... (Երկու պահակ հարձակվում են Զենոնի և Մարկոսի վրա:
Թուլայլիները պաշտպանում են նրանց, բայց զինվորները ետ են
մղում սրանց):

ԴԱՎԹԱԿ. Բռնե՛ք: Դո՞րդ... (Աչքով է անում):

ԱՅԾԵՄՆԻԿ. (Բազմուրյան միջից ներս վազելով) Ի՞նչի, ի՞նչի եք բռն-
ում: Համ բանեցնում եք պարսպի վրա, համ բա՞նտ: Ո՞ր օրենքով:
ՄԻ ԶԻՆՎՈՐ. (Հրելով նրան) Ի բաց...

ՄԱՐԿՈՍ. (Դավրակին) Շներդ արձկեցիր ուսմկի վրա՞... ո՞ւմ բռնեք,
ուսմկի՞ն. սովահար կստտակեք: Ի բաց: (Թափ է տալիս զինվոր-
ներին, բայց նրանք կրկին հարձակվում են և կալանավորում Զենո-
նին և Մարկոսին):

ԴՈՐԳ. (Վեր է կենում և սպառնալից մոտենում զինվորներին) Արձկեք
ուսմիկներին...

ԴԱՎԹԱԿ. Դու ի՞նչ մեջ մտար, ուսմկին ղորավի՞ր:

ԴՈՐԳ. (Թևերը հշտելով) Արձկեք ուսմիկներին:

ԴԱՎԹԱԿ. Հեռացի, շուն:

ԴՈՐԳ. (Բռունցքը քափահաբելով նրա վրա՝ դեն է շարտում զինվորնե-
րին) Դե՛... (Զինվորները ետ են քաշվում, Դավրակը վախեցած
կանգ է առնում, Դորգը պատվար է կանգնում Զենոնին և Մարկո-
սին: Բազմուրյունը հեռվից նայում է հետաբեմբակում և վրդովմուն-
քով):

ԶՈՒՆԿԻԱՆՈՍ. (Մոտենում է Զենոնին) Խռովության գցեցիր, մարդ աստ-
ծո... Իշխանից չես երկնչում, հա՞գերձյալից դողա:

ԶԵՆՈՆ. Զկա հանդերձյալ, չկա հատուցում, սուտ է, եղբայր, կա լույս
և ճշմարտություն:

ՀՈՒՆԿԻԱՆՈՍ. Մի խոսի, գժոխքի հոգի...

ԶԵՆՈՆ. Դժոխքի հոգին ձեր մեջն է: Ահա ասում եմ, կկործանվեն պարիսպները, կընկնեն իշխանը, թագավորը, կայսերը, կմնա ուսմիկը: (Հանկարծ խորհի բազմության մեջ շարժում: Մինչ Զենոնը խոսում էր՝ ներս են մտել Գրիգոր Մագիստրոսը և Տրդատ հարաւարապետը: Գրիգոր Մագիստրոսը հպարտ հայացնով և կիրք շարժումներով բաժնահասակ մարդ է՝ եռնական տոգայով: Դեմքի մեղմ արտահայտությունը մատնում է մոտավոր կյանքով ասլոզ իշխանին: Տրդատ հարաւարապետը հաղթանկամ կազմվածով, խոշոր աչքերով արեւմտո գեմքի բալուստի մեջ բարի արտահայտությամբ հասակավոր մարդ է: Զեռին գավազան):

ԳՐ. ՄԱԳԻՍ. Ի՞նչ է, դարձյա՞լ անկարգություն:

ԴԱՎԹԱՎ. Թուլալիցի են, խռովք արին, իշխան, ասացին զնանք զենք լիբրյնենք: (Կամենում է նաև Դորգի վրա գանգատվել, բայց սա ալնպես սպառնալից եայում է Դավթակին, որ սա լուում է):

ԳՐ. ՄԱԳԻՍ. (Սլո ճկատելով: Դորգին) Այդ ի՞նչ հայացք է խեթ: Քեզ կախել կամ:

ՏՐԴԱՏ ԶԱՐՏ. Իմ պատվիս, իշխան, հմուտ վարպետս է, խնայիր:

ԴՐ. ՄԱԳԻՍ. Հենց այս պարսպից կախել կտամ: (Դորգը լուռ նայում է Գրիգոր Մագիստրոսին: Սա եւ նրան: Մի վայրկյան՝ պատկեր: Զենոնին՝ ձեռով մոտ կանչելով) Դու ո՞վ ես...

ԶԵՆՈՆ. (Մոտ գալով) Պանդուխտ եմ և տնանկ աշխարհի:

ԴՐ. ՄԱԳԻՍ. Այրե՞լ եմ տունդ:

ԶԵՆՈՆ. Այրել ես... (Խուլ) Հոգիս է մնացել կենդանի...

ԴՐ. ՄԱԳԻՍ. (Բռնկվելով) Այրել կտամ այդ զվական հոգիդ ես, պիղծ պաշտոնակատար սառանայի... (Զինվորներին) Տարեք սրան բանտ, և լույս կիրակի կախաղան կհանենք հրապարակի վրա... (Նայելով մյուս քուլալիցիներին) Սրա՞նց ես... տարեք սրանց եւ բանտ և աղվեսի խարան դրեք ձախաներին, անիծից արմատներ...

ԲՈՒԼԱՅԼՆՅԻՆՆԵՐ. Զինահար ենք, զարնված ենք, բա՛լ է, իշխան...

ԴՐ. ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. (Զինվորները փաշելով տանում են Զենոնին, Մարկոսին և մյուս քուլալիցիներին: Տրդատ հարաւարապետին) Դյուղերն ալիցի, երկրից անդամ արտաքսիցի, ու դարձյալ կան կենդանի... Անիծյալ սերունդ... (Դնում է ձախ՝ իր քիկնալանի հետ: Բազմությունը, որ պապանձված եայում էր՝ հիմա սկսում է խուլ մրումրոս: Դորգը բարկությամբ ցած է նետում ձեռի մուրեր և գնում նստում է պարսպի տակ: Աշից ձիերի ոտնատրոփ: Բազմությունը

շարժվում է դեպի այն կողմ: Չայներ. «Սպարապետ»։ Ներս է գալիս Վանրամ սպարապետը՝ իր քիկնապաններով: Յոթանասունի մոտ, բոլորովին ներմակած, չղուտ և բավ հոնները սև աչքերին իջած: Գոտկին սուր: Արագ մոտենում է Տրդատ հարտարապետին, որ խոնարհ ողջունում է նրան):

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Քաղաքն ինչու՞ է հուզված... (Տրդատ հարտարապետը մոտենում է նրան և ցած ձայնով հաղորդում է եղելությունը) Տո՛ւր հատակագիծը... (Տրդատը տալիս է կլոր մագաղաքը: Սպարապետը նայում է: Բայց անհանգիստ է) Գրիգոր իշխանը պետք է ինձ...

ՏՐԴԱՏ. Գնաց դեպքանի մոտ, ահա այնտեղ զբոսնում են բուրգերի վրա:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. (Մոտ կանչելով Դավթակին) Հրավիրիր մոտս Գրիգոր իշխանին: (Դավթակը գնում է) Ե՛րբ կհասնեն պարիսպները:

ՏՐԴԱՏ. Այսպես որ գնա, չենք հասցնի, Սպարապետ (Սպարապետը մոռալ նայում է պարիսպներին և գլուխը տատանում) Ահա Հոնենցի բուրգը՝ կիսատ, մաշվածքներն ընկած ընկած... կիսատ...

Ափից արագ ներս է գալիս Հոնենցը, պնդակազմ, կարևահասակ և եռանդուն մարդ՝ ոչ այնքան հասակն առած: Հագին շփեղ մետաքսե կապա և ծաղկավոր գոտի ներհագգեստի վրա: Ձեռին զարդաբանական և սարքի համալիր: Ինքնավստահ հայացք ունի: Արժանապատվությամբ և ազատ առաջ է գալիս:

ՀՈՆԵՆՑ. Ի՞նչ լուր է, էլի՞ են բանտարկում ռաժիկներին...

ԴՈՒՆԿԻԱՆՈՍ. (Աչքով է անում) Սպարապետը...

ՀՈՆԵՆՑ. (Չափազանց) Ռաժիկը՝ բանտ, արհեստավորը՝ բանտ, զինվորը՝ բանտ, թե ինչ է՝ սա ըմբոստ է, սա թուլալեցի, ապա բերզը ո՞վ շինի:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Հըմ...

ՏՐԴԱՏ. Միջնորդ եղիր, Սպարապետ, ռաժիկներին արձակի իշխանը: Տարածում է, արհավիրքի տարի...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Պարիսպները այսպես բաց չենք թողնի... (Նայելով բազմաթիվ և նկատելով ծանոթ դեմքեր քերև ժպտում է: Բազմաթիվներ քիչ-քիչ մոտենում է):

ՄԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻ. Եղբայր Հոնենց, ինչու՞ է եկել հուշը:

Զ-ՐԴ ՔԱՂԱՔԱՅԻ. Անի՞ն են պահանջում, Սպարապետ...

ԲԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ԶԱՆՆԵՐ. Սպարապետ, էլի՞ վարիր մեզ ի պատերազմ, էլի՞ դուրս կգանք... Անին չենք տա...

ՄԻ ԶԻՆՎՈՐ. Պաշտպանենք Անին, Սպարապետ, չտանք Անին կայսեր...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Անիւ շէնք տա, որդիք, աստված զորավիպ մեզ, գնացեր
խաղաղությամբ: (Բազմությունը ետ է Բաշվում, բայց չի ցրվում,
այլ խմբված դիտում է պեպի Վ. Սարգսի և դեսպանի հեռացած ուղ-
ղությամբ):

ՏՐԴԱՏ ԺԱՐՏ. Գրիգոր իշխանը, Սպարապետ: Դե, Հոնենց եղբայր,
գնանք ցույց տամ Ապուղամբենց բուրգը:

ՀՈՆԵՆՅ. Գնանք՝ ես «բարի լուր» տամ բեզ...

ՏՐԴԱՏ ԺԱՐՏ. Հա՞... արդե՞ն... (Գնում են ձախ):

Ձախակողմից երևում է Գրիգոր Մագիստրոսը:

ԳՐԻԳՈՐ ՄԱԳԻՍՏ. Բարի ժամանում, հորեղբայր իմ: (Համբուրում է ձե-
ռը: Սպարապետը ողջագուրում է նրան) «Վերջացա՞վ»...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Ողջուն շատ Վարազ իշխանից, Վաչե իշխանից: Բջնի հա-
վաքվեցինք: «Եղավ»: Ի՞նչ պատմություն է այստեղ, մարդ ասածո:
ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Ռամիկը դառել է ստամբակ, հորեղբայր իշխան:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Արհավիրքիցն է, իշխանիկո: Հույները չեն դադարում: Նոր
արշավանքի լուրեր են հասել գավառները: Ժողովուրդը անհանգիստ
է, թափվում է քաղաք: Զորքը դարձյալ կռվի է մղում ինձ: Հա՞, ի՞նչ
շատ երկար արեց խնամակալը այս դեսպանի հետ, ի՞նչ է զրոչ-
յում օրերով...

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Դաշինք է հարգարում մեր և Բյուզանդիայի հետ:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Զի կարող:

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Կաթողիկոսն ևս ջանք է թափում:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Կաթողիկոսին չեմ հավատում, զուր է նրան մեջ գցել խնա-
մակալը... է, դրե՞ց հույնը Անիի պահանջը...

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Ո՞վ գիտի...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. (Ծի փոքր նայելով Գրիգոր Մագիստրոսի աչքերին) Կարող
է գնել... դահը թափուր է, մեր իշխանների աչքը վրան... Շտապենք
ի կատար ածել «այն»:

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Բայց Գաղիկն էլ... շատ է պատանի, հորեղբայր իշ-
խան: Եթե նրան թաքստոցից հանենք՝ խնամակալը կարող է մահ
նշովիլ նրան:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Շատ հետապնդեց պատանուն: Ո՞վ է Գաղիկը. փախստա-
կան աշխատակ, թե դահի օրինավոր ժառանգ: Խնամակալ է կոչվում
տեբուխյան... Իր զորքերը լցրել է ամրոցները, արբունի դանձը հա-
վաքել... Ի՞նչ է միտքը...

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Հիմիկուց իր գիրքն է ասպահովում իր ընտրած այլ

թագակրի պալատում... ինքն է կամենում դառնալ արքունի հազարապետ... Անշուշտ ունի այլ թեկնածու գահի...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Ապուլտուլարը Դվինից է մեղ նեղում... Սեւեռները արեւիկից են շարժվում, կայսրը արեւմուտքից սպառնում... Քանի խնամակալն էլ մի բան չի ձեռնարկել՝ վերջացնենք և այն...

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Վերջացնենք: Հայտնե՞լու ենք իրան, իշխաններին:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Հայտնիր, թող մտքերը հանգարտվեն: Եվ երկյուղ չկա էլ այլևս... գահաժառանգին թարստոցից հանել ենք... արդեն բերել ենք մտցրել Անի...

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. (Սաստիկ զարմացած) Մտցրել Անի՞... Ե՞րբ...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Դիշերս...

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Ո՞ւր է նա...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Հոնենց տունը: (Գրիգ. Մազխատրոս, ավելի է զարմանում) Իսկ իմ գունդը մի փոքր հետո կմտնի քաղաք: Այդ նախատեսել ենք: Առավոտ կաթողիկոսը կգա: Նրան սեղմեցի, համաձայնեց: Այս գիշեր կպատրաստենք ամեն բան և վաղվանից կսկսենք թագադրությանը: Կարող ենք և զանգահարել՝ երբ զորքը մտնի քաղաք:

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Զգո՞ւյշ, գալիս է խնամակալը: Դու խոսիր դեսպանի հետ, ես նախադատարտատեմ խնամակալին:

Զախից վերադառնում են Վեստ Սարգիսը և դեսպանը:

ՎԵՍՏԱՆ. (Իրոնիկ մեծարանով) Ողջո՞ւյն շատ, Սպարապետ...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Բարի ողջույն ծառային կայսեր:

Ողջագուրվում են: Անցնում է աջ դեսպանի հետ: Գրիգոր Մազխատրոս մնում է և մոտենում Վեստ Սարգսին:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Շա՞տ են ձերբակալվածները: (Միծաղում է):

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Շատ են: Մի քանի հարյուր հոգի: Սպարապետը տարված էր պարիսպներով, անխտիր պարհակ է բերել ստամբակ ու միկեներին:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Անտարակույս, իշխան, անտարակույս: Վե՞մ հավատո՞ւ ահա մեր պարիսպը: Սպարապետն անընտրող է. նրան պետք են պարիսպներ միայն, և չի նկատում, որ ուսմիկի սանձերը բաց է թողնում:

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Կբարձրանա ուսմիկը, ինչպես անցյալ տարի:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Սպարապետն ինչո՞ւ էր զնացել Բջնի:

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Իշխաններին միաբանեցնելու և բերելու Անի՝ թագադրության:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Թագադրության՞:

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Վճռեցինք շտապել: Ժամն է տարածամ, դեսպանը կարող է Անիի պահանջն անել:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Այդ ամենը... առանց իմ գիտութեան...

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Սպարապետը խնդրեց, որ բեղ հայտնեմ:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Իսկ իշխանները... գալի՞ս են:

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Նրանք մի փոքր հեռու կերևան: Քեզ սպարապետը հայտնե՞ց իշխանների մասին:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Ամենին... բայց սա ի՞նչ բան էր... անէարգություն չծագի՞ր հենց այդ իշխանների մեջ... Հվտանգվի՞ր մայրաքաղաքը... (Նկատելով պարսպի տակ հավաքված բազմությունը) Հա, ի՞նչ է կամենում այս ամբոխը... (Լուսություն: Չայրալից դիմում է բազմության) Դուք ինչո՞ւ եք հավաքվել, տալիքատներ...

ԴԱՎԹԱՅ. (Զգույշ մոտենալով Վ. Սարգսին) Լուր են տարածել, թե Անին տալիս ենք կայսեր:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Դուք ով է տարածել լուրը և կախեցեք նրան քաղաքի հրապարակում... (Ժողովուրդը ցրվում է արագ: Գրիգոր Մագիստրոսը մոտենում է Սպարապետին և դեսպանին: Աչից մտնում է Մերուծանը: Նիհաբ ու դեղնած դեմքին շարժում և խորամանկ աչքեր: Ծեր է արդեն և պալատական նուրբ շարժումներ ունի: Զգույշ մոտենում է Վեստ Սարգսին) Քաղաքն ակեղծված է...

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. Չե՞ր արդյոք իմացել եղելությունը, չպոռթկա հանկարծ:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Անցյալ ամբամ ևս այսպես եղավ: Բայց ի՞նչ է եղելությունը:

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. Գազիկին բերել են Անի, Հոնենց տուն...

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Բերե՞լ են... Դավ կա այստեղ... ինձ ուզում են հանել մեջտեղից...

ԴԱՎԹԱՅ. (Որ միշտ հսկում էր Վեստ Սարգսի շարժումներին և դիտում չորս կողմը, մոտ վազելով նրան) Իշխան, հեծելազոր է գալիս...

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Դեռ միջնաբերդ և տաս քաղաքի դուռը բաց պահեն (Մերուծանին) Դեռանք: (Դեսպանին) Եթե հաճո է իշխանին, անցնենք միջնաբերդ: (Դեսպանը կասկածով նայում է Վ. Սարգսին, բայց զգալով ինչ որ անհրաժեշտություն՝ հավանություն է տալիս: Գնում են աչ: Հանկարծ փաղափ կողմից հեծյալ զորքի տրոփյուն է լքվում և ժողովրդի խուլ մուտոց):

ԲԱՐՍԵՂ. (Վերելից վազելով ներքև) Միքայել, Գորգ, Սպարապետի հեծյալը, Բջնիից, վազե՞ր... (Միֆայելն ու Գորգը պարսպի տակից առաջ են գալիս):

Աշ կողմից ներս է վազում Բրաբիոնը, որին հետևում է Այծեմ-
նիկը:

ԲՐԱԲԻՈՆ. Զենո՛նը, Զենո՛նը...

ԱՅՅԵՄՄԵԻԿ. Գո՛րգ, բռնի՛ դրան, շքնկնի ձորը... (Գորգը վազում է, բռ-
նում Բրաբիոնին):

ԲՐԱԲԻՈՆ. Կրակի իշխանը վառեց Զենոնին... Զենոնը չկա...

ԱՅՅԵՄՄԵԻԿ. Հանդստացի՛, Բրաբիոն, Զենոնը կգա... Գո՛րգ, սա տանը
մնացող բան չի, ի՞նչ անեմ:

ԳՈՐԳ. Ելի տար տուն, ես մի գնամ, տեսեմ ինչ կանենք... գնա Բրա-
բիոն, Այծեմնիկի հետ գնա...

ԲՐԱԲԻՈՆ. (Գուրգուրանով) Գո՛րգը, Գո՛րգը, բաջ մանուկ Գո՛րգը...

ԳՈՐԳ. Գնանք, Բրաբիոն, աստված ողորմած է: Քեզ պես անմեղի արուն-
քն իշխանների վզին է:

Գնում են ձախ, դեպի ձորը: Քաղաքի իրաւանցման աղմուկը
մեծանում է: Մոտ տեղից մուկետիկի ձայնը. «Ջանգաճարեցե՛ք,
սկիզբն բազադուրյան հանդիսաց Գազիկի, զանգաճարեցե՛ք»:
Ձայնը հեռանում է: Ջանգաճարություն է սկսվում: Նրզեցողություն,
ուրախ բացականչություններ: Ձախից շտապ ներս են մտնում Հո-
նենց և Տրդատ:

ՀՈՆԵՆՅ. Բարի աղետում, բարի աղետում, սկսվե՛ց...

ԴՈՒՆԿԻԱՆՈՍ. (Պարսպի գլխից) է, հե՛, հե՛... խնամակալը, միջնաբեր-
դի դռներն է փակել տալիս...

Հոնենց և Տրդատ կիսովին բարձրանում են պարսպի վրա:

ՏՐԴԱՏ. Ի՞նչ կա տեսե՛ս... դռները փակեցին:

ՀՈՆԵՆՅ. Իսկ այն մեկն ո՞վ է վազում միջնաբերդ:

ՏՐԴԱՏ ՃԱՐՏ. Գազիկն է, Հոնենց կղբայր:

ՀՈՆԵՆՅ. Ի՞նչ ես ասում, մարդ, ի՞նչ է պատահել...

ՏՐԴԱՏ ՃԱՐՏ. Գնում է միջնաբերդ...

ԴՈՒՆԿԻԱՆՈՍ. Դարպասը հրեց... բաց արին... ներս մտավ... խնամա-
կալին պիտի բռնի, հի՛, հի՛, հի՛...

ՀՈՆԵՆՅ. Անթիկնապա՞հ... կսպանեն նրան...

ՏՐԴԱՏ ՃԱՐՏ. Ի՞նչ դժբախտություն... Գնանք, մարդ, գնանք... (վա-
զում է տուն):

ՀՈՆԵՆՅ. Գնանք... (վազում են դեպի աշ):

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

Գաղիկի պալատը միջնաբերդում: Գլխացի դուռ, որ տանում է դեպի բնդհանուր ելք: Աջակողմում ուրիշ դուռ, որ տանում է մասնավոր սենյակներ: Չափ կողմը բարձեր, որոնցից մինը շենդ ու բարձրադիր: Դա զանն է: Պատերի շաբուլ նույնպես բարձեր: Շենդ զարդարված է հատակը ծաղկավոր գործվածքներով: Պատերը, սյուները մերկ են, բայց հոյակապ, խիստ ռեզիլ ֆանդակված:

Կիսամուր է: Կանթեղը առաստաղից լուսավորում է դահլիճի մի մասը միայն:

Կանգնած են Գրիգոր Մաղիստրոսը, Սպարապետը, Թեոսոփի իշխանը, Ապղարիալ իշխանը, Հարել իշխանը, Գոռ Փառնակի իշխանը և այլ իշխաններ և ազատներ:

Մտնում են՝ Փառանձեմ տիկինը՝ խստահայաց և գոռոզ կին՝ հիսունից անց: Ուղիղ եասակ, սուր ու վնոական հայացք, կրակից, ջրից անցկացած է: Կյանքի ծանր փորձանքներից՝ արհամարհոս ու դաժան: Վասկանուշը՝ բարի դիմագծերով, մաշված, և քախձակի աչքերում կյանքի դառնության արտահայտությունը: Հիսունի մոտ է, բարձրահասակ և խոլստ:

Իշխանները խոնարհ ողջունում են Փառանձեմին և պատվի կանգնում:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. (Նստում է զանի կողքի բարձին և գոռոզ նայում իշխաններին) Բարի ողջունն ձեզ:

ԲՈՂՈՐԸ. Ողջունն, արքայամայր:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. (Լուրջյուն: Վասկանուշին, որ քաշկիւնակը սեղմել է աչքերին) Թող լացը, տիկին, իշխան հղբորդ չի փրկի լացը:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Ա՛խ, ինչպես պատահեց, ինչպես պատահեց...

ՀԱՅԵԼ. Անարժան ոճիր էր արքայի հանդեպ:

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Անպատշաճ, անտեղի: Եվ ի՞նչ էր պատճառը, իսկապես... և խնամակալ իր տերության...

ԳՈՐ ՓԱՌՆԱԿ. Ոչ որ չգիտի, իշխան, ոչ որ չի կարողանում հաշիվ տալ, թե ինչպես պատահեց:

ԱՊԼՂԱՐԻՊ. Ինքն էլ չգիտի, հանկարծ պատահեց: Բոլորը սարսափած վազեցին, ժողովուրդն իրար անցավ, և այն տեսանք, որ արքան անթիկնապահ մտավ միջնաբերդ, ձերբակալեց խնամակալ իշխանին:

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Եվ կգտ արքան, հիմա հաշիվ ավեր իրան: Ես ձեռքերս լվանում եմ:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Ի սեր ամենակալին, կանչեցիք Սպարապետին, նա կարող է անցկացնել արհավիրքը:

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Լռեցե՛ք. ահա ինքը...

Մտնում է Գաղիկը Մերութունի առաջնորդությամբ: Նա բաժն տարեկան երիտասարդ է, մաշված դեմքի մոայլ արտահայտու-

բայամբ: Մանր կյանքի դռնը կա նրա ողջ կերպարանքին: Գանգուր
սև մագերը շրջանակում են նրա կենդանու նակատը: Խելացի և մի
փոքր նենգ աչքերը սկսում են և մնում են նայողի աչքերին: Զլուտ,
նշարդային, վեհական:

Իշխաններ խոնարհ ողջունում են նրան:

ԳԱԳԻԿ. Տեր ընդ ձեզ:

ԲՈՂՈՐԸ. Եվ ընդ բեզ, արքա՛: Աստված օգնական:

ԳԱԳԻԿ. Օգնական ամենիդ և աշխարհին մեր: (Նստում է):

Նստեցե՛ք, տյարք: (Նստում են: Լուսբյուն):

Ո՛ւր է Վեստ Սարգիսը...

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍ. Այստեղ է, տեր իմ:

ԳԱԳԻԿ. Իսկ գեսպա՞նը:

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍ. Այնտեղ է, պալատի իր սենյակում:

ԳԱԳԻԿ. Մինչև անգամ պալատում... Ներս հրավիրեցեք: Իսկ մինչ այդ՝
Ներս բերեք Վեստ Սարգսին, կանչեցեք նաև կաթողիկոսին:

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍ. Տեր արքա, գիշեր է, անպատշաճ է անհանգիստ անել
հոգեւոր տիրույթ այս տարածածին:

ԳԱԳԻԿ. (Սուր նայում է Գր. Մագիստրոսին: Ներս են բերում Վ. Սարգը-
սին: Նա շղթայակալ է: Լուսբյուն) Ողջուն բարեարթին իմ և աշ-
խարհին մեր: Շատ էիր որոնում ինձ, ահա գտնվեցի ես: (Խիստ)
Կանգնիր և սպասիր: (Ազատներից մեկը առաջնորդում է ներս դես-
պանին):

ԴԵՍՊԱՆ. Ողջուն շատ նորոգ օծյալին և արքային: Աստված օգնական:

ԳԱԳԻԿ. Աստված պահապան: (Տույց է տալիս բարձր) Վայելիր, իշխան:
Խաղաղություն:

ԴԵՍՊԱՆ. Հույս աստված: (Նստում է):

ԳԱԳԻԿ. Ինչպե՞ս է ողջությունը ամենաողորմած և քրիստոսասեր կայսեր,
եղբորն իմ ավագ:

ԴԵՍՊԱՆ. Քաջառողջ է և բազմում է կենդանությունը աշխարհին ձեր:
Հույս աստված:

ԳԱԳԻԿ. Հրամայո՞ւմ է դեռ պահել հետկար գիրը Անիի վաճառման...

ԴԵՍՊԱՆ. (Խաչքված վեր է բռնում) Մոռումախը հույս ունի միայն բա-
րեկամություն և սիրո ընդ մեր և ընդ ձեր: Անիի հետկար գիրը բա-
րեկամական դաշինք է, տեր արքա...

ԳԱԳԻԿ. Բարեկամական դաշինքը կլինի, երբ կայսրը կպատռի այդ
հետկար գիրը: Հույս ունեմ, որ Մոռումախը գոհ կմնա անկախ Անիի
բարեկամությունից: Անին ծաղկուն շահաստան է: Մենք հարստաց-

նելու ենք առևտուրը: Վստահացնում ենք, կտանք կարավանի ճանապարհ դեպի սկյութացոց և թաթարաց աշխարհները, կապահովենք ձեր վաճառականների կյանքն ու գույքը: Բայց ժողովուրդը մեր անկախ կմնա մինչև օրն դատաստանի: Պատում եմ հետևաբար, գնա՞, ճանապարհդ ի բարին, ընդ բեզ Քրիստոս առաված մեր: ԴԵՍՊԱՆ. (Վիրավորված, գոռոզ) Եվ ընդ բեզ, արքա: Հուսամ, թե մեր բարեկամության ուխտը հավերժ կմնա անխախտ...

ԳԱԳԻԿ. Ապավինենք հուսույն...

ԴԵՍՊԱՆ. Ասաված ընդ ձեզ և ընդ մեզ:

ԲՈՂՈՐԸ. Ամեն:

ԴԵՍՊԱՆ. (Խոնարհ ուղչունում է և կամենալով զնալ, հանկարծ կանգ է առնում) Արհավիրք ես բերում ձեր աշխարհին: Մոռումախը, տիեզերքի տերը, հուր ու ցատում կիսափի բո երկրի վրա:

ԳԱԳԻԿ. (Մառն ու արհամարհոտ) Դնա՞ խաղաղությանմբ, և ճանապարհդ ի բարին... (Մեռածանի) Առաջնորդիր իշխանին հանգստյան օթեան: (Դեսպանը հեռանում է Մեռածանի առաջնորդությամբ. ետևից զնում են երկու ազատներ ևս, լուրջուն):

Ահա այսպես է սկսվում թագավորությունը... Տխուր է: Հովհաննես-Սմբատ թագավորն Անվո երկյուղից ծախում է Անին Բյուզանդիո կայսեր: Հայրենավաճառ բահանան ծախում է հետևար դիրը հաջորդ կայսեր: Չորս տարի առաջ իրար էին ոչնչացնում, մեռնում են Աշոտ և Հովհաննես-Սմբատ եղբայր թագավորները: Ահավասիկ և ես: Մայրաքաղաք մտա ինչպես զող, և դուք ինձ դիմավորում եք մեկդ միջնաբերդ մտնելով, արքունի դանձեր հափշտակած, բերդերը գրաված: Մյուսներդ պարիսպներն եք թողնում կիսավեր և բանտարկում ժողովրդին ...Իսկ Դվինում նստած է Ապուլսովարը, Դավրեժից սպառնում են սելջուկները, Մոռումախը ծուխ ու կրակ է շնչում երկրի վրա... (Լուրջուն: Հանկարծ գավազանը հատակին զարկելով) Բայց ես կուրախացնեմ ձեզ. այնպես կուրախացնեմ, որ արտասուքը չշորանա ձեր աչքերում...

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍ. Հարցաքննի՞ր, արքա, և տես, մեղանից ոչ ոք մեղավոր չէ դրանում:

ԳԱԳԻԿ. (Վեստ Սարգսին) Իսկ դո՞ւ, իսկ դո՞ւ: Դու թշնամու դեսպանին հյուրընկալում ես բո արքայի պալատում... (Լուրջուն) Ինչո՞ւ էր եկել դեսպանը:

ՎԵՍ ՍԱՐԳԻՍ. Բարեկամական դաշինքի:

ԳԱԳԻԿ. Պահանջում էր Անի՞ն...

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Ո՛չ:

ԳԱԳԻԿ. Մածկում ես, շո՛ւն...

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Արժանի չեմ այդ անարգանքին...

ԳԱԳԻԿ. Դեռ հանդգնում ես: Ինչո՞ւ է ժողովուրդն հուզված... դու չե՞ս
ծախել Անին: (Լուրջյուն) Որտե՞ղ է, ներս բերե՛ք կաթողիկոսին:
(Գնում են):

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Աղաչում եմ, մեղմ վարվիր, տեր արքա...

ԳԱԳԻԿ. (Սառ) Իշխա՞ն, երբ մի հոգևոր տեր ծախում է հայրենիքը՝ նա
պիտի կանգնի դատարանի առաջ: (Բերում են կաթողիկոսին: Արժ-
վափիր, խե՛ք հալացելով, կառնահասակ ծերուկ: Շատ առույգ) Ահա
վաճառականը, Անիի հայրենավաճառը: (Լուրջյուն) Հոգևոր տեր,
պատասխան տուր, ի՞նչ կասիր ունես Մոնոմախի հետ:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ. Ես ծառա եմ Քրիստոսի և այլ ավելի չունեմ տսելիք ոչինչ:

ԳԱԳԻԿ. Դու չե՞ս, որ կանչում ես հույներին տիրելու Անին:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ. Ես հույներին հրավիրում եմ հաշտության և դաշինքի:

ԳԱԳԻԿ. Սուտ ես խոսում, դու չե՞ս, որ գրեկ ես հետկարը, խարդախ
աղվես:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ. Որո՞ իրավամբ հանդգնում ես անարգել քո օծողին և որո՞
հրկնավորի իշխանությունամբ խոսում ես այդպես ապերասան...

ԳԱԳԻԿ. Մի սափալիր ինձ արյուն թափել: Ամեն բան կանեմ Անիի հա-
մար: Անին չեմ տալու ոչ մի շան...

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Մի մեղանչիր առաջի ասածո, տեր իմ:

ԳԱԳԻԿ. Իսկ դու մի վախեցնի ինձ, Մագիստրոս իշխան... Սպարապետ,
կարգադիր ճանապարհ դնեն հոգևոր տիրոջը:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Ո՛ւր, տեր արքա:

ԳԱԳԻԿ. Արգելան, իր խուցը վեհաբանում: Կտանք այնտեղ նրան սուրբ
գիրք և հանգիստ: Մարմնավոր իշխանությունը վայել չի երկնա-
բնակ հովվին: (Կաթողիկոսին) Կբաշվես խուցդ և կղբաղվես աղոթ-
քով և ոչ թե դավաճանությամբ:

ԳՈՌ ՓԱՌՆԱԿ. (Ակամա) Տե՛ր արարիչ աստված...

ԱՊՂՂԱՐԻԳ. Տերն ինքը մեղ օգնական...

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. (Փառանձեմի՛ն) Միջնորդ եղիր, տիկին, ընդ հոգևոր
տիրոջ և արքային:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Ես, տյարք, հույս ունեմ, որ բոլորդ հավատարիմ եք Գա-
գիկին: Նա սպարտավոր է խիստ լինել ձեզ հետ, անգամ իր մոր հետ,
իր կնոջ հետ և ահա սրա հետ (ցույց է տալիս Վասկանուշին), որ

նրա երկրորդ մայրն է եղել: Իշխանություն է, պետք է ամուր պահի
իմ որդին:

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Բայց հոգևոր սրբությունն է անարգվում...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Շատ հա մեծ խոսում, իշխան... Հապա երբ Հովհաննես-
Սմբատը՝ զավակիս անարժան հորեղբայրը հետևար տվեց վասիլ
կայսեր, ո՞վ էր նրա ձեռնտուն՝ եթե այս անարժան կաթողիկոսը
չէր: Վառվում էր բարկությունից զավակիս հայրը՝ Աշոտը, նրան
ներս չթողիք Անի: Իսկ Գագիկը փոքր էր: Մի մեղադրեք, տյարք,
մի մոր լցված սիրտն է խոսում, հասարակ զինվորների հետ է ապ-
րել ու կերել զավակս, ցուրտ ու սով է տեսել ռամիկների հետ, որ-
սով է կերակրվել, վանական մուֆ խցերի խշտիների վրա է քնել
ու մինչ լույս աչքերը մաշել զրբերի ընթերցությունը: Հիմա մեծա-
ցել է: Ժամանակն է որչը մաքրելու: Մի խոսեք հեշտ: Դավաճան
մարդիկ տեղ չունեն Անիում:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ. Երկնավորի ցառամաք անիծում հմ քեզ, տիկին: Ո՞վ է
զավաճանք...

ԳՈՌ ՓԱՌՆԱԿ. Արժանապատիվ եղիր, հոգևոր տեր, և մի ուբանա հան-
ցանքդ: Կորցրիր հայրապետական պատիվդ, մի կորցնի՞ր կյանքդ:
Զգո՛ւյշ...

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ. Անգամ արդեւանում հա հայրապետական գահի վրա հմ:
Մահվան իսկ սրի տակ՝ անիծում հմ տահմդ և այս գահը:

ԳԱԳԻԿ. (Սառք) Իմ տոհմն ու գահը կարող են անիծվել, բայց երկիրը
կփրկվի... Ահա: Այս: Իմացա՞ր... դե՛հ...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Ձեռ լինի քո հոր արժանի զավակը՝ եթե երկաթով չմաք-
րես Անին... բավական է:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Իշխաններ, ասածուն իրան ընդդեմ է այս դարձը: Սպա-
րապետ, ողորի արքայի սիրտը...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Արքայի կամքը...

ԳԱԳԻԿ. Պատգամավոր կուղարկեք Դավիթ հոգևոր տիրոջը, որ այսուհետ
նա պատարագի մայր եկեղեցում: (Լաքողիկոսին) Իսկ դու, այս
իսկ զիշեր կփախվես խուցդ և կթողնես աշխարհիկ գործերդ: Բարի՛
ճանապարհ:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ. (Գնալով) Դու անարգեցիր հոգևոր սրբությունը: Թող իշ-
խանք հայտնեն այս դեպքը հոգևոր գասին և կոչում անեն քրիս-
տոստեք կայսեր...

ԳԱԳԻԿ. (Վեր ցատկելով, զայրալի) Դու համարձակվես կոչում անել
բռնավոր կայսերի՞ն... Մորուքիցդ քաշ կտամ փողոցներում, դիակդ

կենտեմ շներին... (Գիմելով իշխաններին) Հանիկ կտամ բոլորի
գլխից այդ կայսրը... (Կաթողիկոսին) Գամփոռների պես հափռել
կտամ ժողովրդին քո այդ կայսեր բուկը... (Դոդում է զայրույթից)
Նախել Անի՞ն, սակտրկել հայրենի՞քը, հո՞ղը հայրենի:

ԿԱՐՈՂԻՅՈՍ. (Գնալով) Աստված դատ անի ինձ ու քեզ: (Տանում են
նրան: Ապարապետը դուռն մեջ խոսում է իր թիկնապառնների հետ և
վերադառնում: Լուսրյուն):

ԳԱԳԻԿ. (Վ. Սարգսին) Իսկ դո՞ւ... Իսկ դո՞ւ... Թագավորը գալիս է, և
դու նրան դիմալորում ես միջնաբերդում ամրանալո՞ւ: Ի՞նչ է քո
միտքդ: (Վասկանուշը հեռանում է դեպի ձախ):

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Ես տնմիտ երկյուղ կրեցի:

ԳԱԳԻԿ. Ինձանի՞ց...

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Ո՛չ... (Լուսրյուն):

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Իշխանների՞ց... Ինձանի՞ց... երեի... (Լուսրյուն):

ԴԱԳԻԿ. Խոսի՛ր: (Լուսրյուն: Իշխաններին) Թողեք երկուսիս մենակ:
Սպարապետ, մնա: (Իշխանները բացի Փառանձեմից տառալիսած և
զարմացած հեռանում են) Ասա՛, ումնի՞ց...

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Մտնելով միջնաբերդը՝ ես փրկեցի քո գանձերը և քո
իշխանությունը:

ԴԱԳԻԿ. Ումնի՞ց, Վահրամ սպարապետի՞ց... Գրիգոր Մադիստրոսի՞ց,
իմ հարազատների՞ց:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Գահի մոտ հարազատ չկա: Դու այդ լավ գիտես (Լուս-
րյուն):

ԳԱԳԻԿ. Դե հիմա առա, դու է՞լ ես ծախել Անին այս գեսպանին:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Ո՛չ, արքա, ո՛չ, հավատա ինձ... Ես ուզում էի խոհեմ
դաշինք հունաց կայսեր հետ: Երբ գեսպանը կամենում էր Անիի
պահանջը նորոգել՝ ես խոհեմ խաղերով խափանեցի... Ես ցույց
տվի մեր պարիսպներն ու զորությունը:

ԴԱԳԻԿ. Հարմար է քեզ այդպես խոսելը, շո՛ւն: Այդպես... դու ինձ ոչի՞նչ
չես ասելու... (Ոտը խփում է հատակին) Մերուման... (Ներս է գա-
լիս Մերումանը) Կանչի՛ր դահիճին:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Առա, ի՞նչ ես ուզում տնել ինձ... սպանե՞լ... Չես կա-
րող... (Իսկիներ ներս է գալիս Մերումանի ուղեկցությամբ: Գազիկը
նրանց նշան է տնում, որ տանեն Վեստ Սարգսին: Մերումանը ցույց
է տալիս դուռը):

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. (Իսկողաղ գնալով) Մի՞թե ես եմ դավաճանը... (Գնում
է դուռ):

ԳԱԳԻԿ. (Ոտը խփում է հատակին) Հե՛տ արի... (Վ. Սարգիսը վերադառնում է) Ինչ ասացի՞ր, դավաճանը դու չե՞ս... և...

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Էս դավաճան չեմ, ևս չեմ նյութել դավը... բայց կան, որոնք...

ԳԱԳԻԿ. Կան որո՞նք...

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Որոնք... դավաճան են իբրև թի:

ԳԱԳԻԿ. Դու այդպես ասացիր: (Լուրջում) Ձե՛ս ասում. ուրեմն այստեղ ինչ-որ մի մեծ դա՞վ կա, ավելի մեծ է դավաճանների թի՞վը:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Էս այդպես չասացի:

ԳԱԳԻԿ. Ո՛չ, ասացիր: Դու ընկերներ ունես: Լավ. կաց կենդանի, մինչև ապացուցես, որ ճշմարիտ ես ասում: Անարգ աղվես. դու ինձ ոչինչ չես ասի առանց խոշտանգման: (Դանհին) Տա՛ր սրան: (Դանհինը բռնում է Վ. Սարգսի բեից: Բայց այդ պահին հեկեկալով ներս է բեկնում Վասկանուշը: Մերումանը կանգնեցնում է դանհին: Գագիկը վեր է կենում տեղից և բնդառաջ ելնում Վասկանուշին):

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Խնայիր նրան, խնայիր հոգևոր տիրոջը: Երկուսն էլ անպարտ են, սխալվել են...

ԳԱԳԻԿ. Ինչու՞ եկար, մորաբույր տիկին...

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Հիշիր օրը դատաստանի, ազատիր սուրբ հորը: (Չոփում է Գագիկի առաջ) Մի շահիր անեծքը հոգուդ վրա: Տես ինչ ես դառել: Մի վարվիր այդպես: Հոգևոր տիրոջ հետ և խնայիր իշխանին:

ԳԱԳԻԿ. Խնդրում եմ, մորաբույր տիկին, դեռ սենյակդ: Հերիք է ինձ իմ հոգսը... (Բարձրացնում է նրան):

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Օհ, ևս կմեռնեմ, ևս ինձ վայր կնետեմ բերդից: (Պոկվում է Գագիկի ձեռքից և վազում դեպի պատուհանը...):

ԳԱԳԻԿ. (Արգելելով նրան) Հանդարտվիր, մորաբույր տիկին, հարազատ իմ... Ես, ևս քեզ բացատրեմ, դու պիտի հասկանաս, խընդրում եմ, լսիր ինձ... (Քաշում է ծախսակողմի օրհանները):

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Ու՛ր, արբա. հախ գործդ վերջացրու: (Գնում է նրա ետևից):

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. (Նա նայելով) Սպարապետ, ի սեր ամենակալին, եկ, ողորի արքային... (Գագիկը Վասկանուշին տանում է):

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. (Ուղեկցում է նրանց: Մի փոքր անց վերադառնում դեպի Սպարապետը) Արքան կանչում է, Սպարապետ, և քեզ, Գրիգոր իշխան: (Մեանք գնում են: Դանհինն սպասում է: Նրան) Հեռացիր մի պահ... սպիրատ... (Դանհինը հեռանում է: Վ. Սարգսին) Ժամանակ շահեցիր, փրկիր կյանքդ: Կփախչե՛ս:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Տղայություն է... Ասածով կերկարացնեմ կյանքս մի

պահ, թունալորեցի նրա միտքը... (Իշխան Գոռ Փառնակը և Ասլը-
դարիսլը ներս են նախում և ապա համարձակվում ենքս են գալիս):
ՄԵՐՈՒԺԱՆ. Պատեհ է ժամը, իշխանը, ողորեցեք արքային... Տիկինը կի-
ջեցնի բարկութունը, նրա մտերիմն է...

ԲՈՐՈՍԻԿ. Եվ իզուր...

ՀԱՐԵԼ. Այո՛, իզուր... (Գնում են ներս Գագիկի մոտ):

ԳՈՐ ՓԱՌՆԱԿ. Եկեք, տյարք, մենք ևս կուսակից մի դաս ենք, օրհաս է,
կյանքներս դենք իշխանի կյանքի համար:

ԱՊԼՂԱՐԻՊ. Գնանք, բանի սրանք, Սպարապետը և Գալմայրը չեն նյու-
թել մահը... (Գնում են Գագիկի օրեանը):

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. (Մերովանին) Հավաքիր իմ կուսակից ազատներին:
Ոտքի հանեցեք ողջ հողերը դասը, եկեղեցական ժողով գումարե-
ցեք, ազատները ևս գնան ժողով: Պահանջեցեք կաթողիկոսի վերա-
կանդնումը: Գուցե ևս մեռնեմ... կատարիր իղձս...

Գագիկի օրեանից մի քանի նաժիշտներ ենքս են բերում վաս-
կանուշին: Նրան ուղեկցում է Գրիգոր Մագիստրոսը, որ հանդա-
տեցնում է նրան:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Գրիգոր իշխան, ի սեր մեր հին ազուհացի, ողորքիր ար-
քային...

Նրան տանում են դիմացի օրեանը:

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. (Մոտ վազելով Վ. Սարգսին) Շնորհ՞ց կյանքդ, մարդ
աստծո:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Հույս ամենեցուս, աստղ պայծառ Պահլավունյաց, սի-
րելիդ իմ Գրիգոր իշխան, ողբա Վեստ Սարգսին, թաղիր Վեստ
Սարգսին: Ես պիտի մեռնեմ...

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Ինչ տարաբախտ վիճակ...

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Ավելի տարաբախտն է հասնում Անիի ղլխին, վա՛յ մեզ:
ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Ի՞նչ կա Անիի մասին...

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Կայսրն է գալու, ինքը, մեծ զորությամբ: Դեսպանն է
հայտնել ինձ գաղաճի: Արհավիրք է...

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Մեծ արհավիրք... և ո՛վ սարսափ, նա այնպես անար-
գեց կայսեր դեսպանին: Հիմա պետք է փրկել կյանքդ...

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Ո՛չ, Գրիգոր իշխան, նախ մեղմացրու դեսպանին: Նա
զայրացած է: Նա սպառնաց:

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. (Որ ներս էր մտել և ականջ դնելով սպասում էր սրանց
խոսքը վերջանալուն) Դեսպանը կամենում է գիշերս մեկնել Բյու-
ղանդիա... (Իշխանները՝ Թորոսիկ, Հաբել ներս են գալիս):

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Ի՞նչ անպատշաճ բան, ի՞նչ փոքձանք...

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Համոզիր նրան, որ մնա, Գրիգոր իշխան, կամ բեր մի պահ ես մի խոսք ասեմ:

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Տյարբ, գնացեք դեսպանի մոտ, նա հեռանում է վիրավորված: Ես մնամ, ողորեմ արքային: Ժամն է տար... (Խշխանները գնում են) Ասա, ի՞նչ վիճակ վճոհեց, մահապատիժ:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Ուր էր թե մահապատիժ տա... Ողորիր նրան, Գրիգոր իշխան, նա ինձ պիտի խոշտանդի, որպեսզի ես հայտնեմ թե դուք ինչ դավեր ունեք իր կյանքի դեմ:

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Իր կյանքի դեմ... Ի՞նչ դավեր ունենք մենք իր կյանքի դեմ:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Չգիտեմ, տե՛ր իմ, մահու ստիպմամբ հարցապնդեց ինձ Սպարապետի և քո մասին, նա նաև ձեզ պիտի ոչնչացնի: Նղուկ ինձ...

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Կասկածե՞լ մեր վրա, չհավատալ մե՞զ...

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Աշախույժ եղիր, նա վտանգեց երկիրը, նա մեզ բոլորիս հերթով պիտի ոչնչացնի:

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Բայց և ինչ կասկածներ ունի մեր վրա:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Ինչ կասկած կարող է լինել ձեր վրա: Դուք անպարտ եք և անպակ:

Գրիգոր իշխան, նա սուրբ եկեղեցուն մեկնեց իր ձեռը, խախտեց վեմը հավատո, ռամիկի կապերն արձակեց, հիմա էլ վերկենան թոդրակն ու թուլալը: Կայսեր դեմն ելավ... Կործանվում ենք: Փրկիր սուրբ հավատը, փրկիր Անի՛ն:

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Նղուկ մեզ, եղուկ...

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Եվ կտակ եմ անում քեզ, Գրիգոր իշխան... դու պիտի փրկես եկեղեցին ու Անին: Սատար եղիր հոգևոր դասին, հոգևոր ժողով գումարի և առաջնորդի արքայի մոտ, արձակել տուր կաթողիկոսին: Եվ երկուսին ուղարկիր կայսեր մոտ հաշտության...

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Հարկ է, ճշմարիտ է... Բայց ժամն է տարածամ: Նախ գնամ ողորեմ գաղանի սիրտը, որ քեզ շնորհի կյանքդ: (Մտնում են իշխանները դեսպանի հետ) Ո՛չ, իշխան, ո՛չ: Տարադեպ անցք էր տեղի ունեցավ, մի լինիր հիշաշար, հանուն երկու ազգերիս միաբանության գործի:

ԴԵՍՊԱՆ. Միևնույն է, ես վճոհել եմ իսկույն ճանապարհվել:

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Ո՛չ, իշխան, աղաչում եմ, պահեք երկուս արա, մեկնիր վաղը կամ մյուս օր: Ահա իշխանը ինքը թող հավաստի քեզ մեր

անկեղծ նվիրվածությունը կայսեր: Մնա, և մենք վաղը կխորհենք առանձին: (Գնում է Գազիկի օրեանը: Վասկանուշը ծածուկ դիտում է դիմացի մուր պատուհանից):

ԴԵՍՊԱՆ. Ի՞նչ եղավ վիճակդ, հանուն աստծո...

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Կյանքիս ու մահիս կշեռքն ու վճիռն են վիճում, իշխան... Թերևս մի հույս... իշխան, եթե մնամ կենդանի՝ այսպես էլ հայասիր վեհափառ կայսեր, որ ինչպես քեզ այն օր ևս պարիսպների վրա երդվեցի՝ ևս իմ կուսակիցներով Անին կհանձնեմ կայսեր: Կսպասենք, երբ մոտենաք՝ բաց կանենք քաղաքի դռները և կմիանանք ձեզ: Բերեք զորքերը:

ԴԵՍՊԱՆ. Կբերենք: Փրկիր միայն անձդ: Ես կմնամ և վաղը հիմնովին կնյութենք զործը: Դե, խոհեմ և վճռուն: Տարադեպ է ժամը: (Գնում է):

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Թող ևս ապրեմ՝ կտեսնենք թե ո՞վ է Անիի տերը և հայոց արքան... (Նշանացի կանչում է Մերութանին, որ դռների մեջ է և շարունակ ուշի ուշով հետևում է անցքերին) Դու, վերակացու Դավթակը և Դպիր Վոթոնը՝ ահաբեկեցեք ժողովրդին, որ կայսրը գալիս է մեծ զորքով: Տարեք ամբոխը հոգևոր ժողով, կանչեցեք Կրիզոր իշխանին և Նդրասին և նրանց առաջնորդությամբ, հոգևոր դասով տարեք բոլոր թուլալեցիներին, Դավիթ վանականի վրա, ապա բերեք արքայի մոտ թող պահանջեն կաթողիկոսին վերականգնել և հետը գնալ Բյուզանդիա՝ հաշտություն աղերսելու: Հիմա գնա հսկիր իշխաններին և դեսպանին:

Մերութանը գնում է:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. (Ներս է գալիս դիմացի դռնից) Ուշքի՛ եկ, զղջա՛, աղերսիր արքային... փրկի՛ր անձդ... կորցրել ևս քեզ... ա՛խ...

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Եղբորդ տրորում են ոտների տակ և դու լռո՞ւմ ես...

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Կուրանան աչքերս... ինչ կարող է անել վատաբախտ բույրը, երբ ամենեղ բռնիկ եք փորձանքի ճանապարհը: Թող հակառակությունը, այդպես չես փրկվի, անբախտս, խոստովանիր, մեղա եկ...

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Մեծացել է օձի ձաղը, վիշապ է դառել: Կափել է ուզում ինձ...

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Մի՛, մի՛, մի՛ այդպես, նա օծյալ է: Ինչպե՞ս ևս խոսում անարգանքով... (Հանկարծ ոտնաձայն լսելով ձախից՝ արագ հեռանում է: Ներս է մտնում Գազիկը: Լուրջությոն):

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Տե՛ր արքա, հրամայիր կախեն ինձ ու կաթողիկոսին՝
Լեֆն այդքան խորն են դնացել կառկածներդ մեզ վրա:

ԳԱԳԻԿ. Դեռ ժամանակը չէ: Ես չեմ, որ պիտի կախեմ ձեզ: Ձեզ կկա-
խի ռամիկը, որին խոշտանգում եք և ծախում՝ զարթեցնելով նրա
ցասումը: Կգա այդ օրը: Կարճ է իմ խելքը, բայց այդքանը գիտեմ:
Կախել տուր... Ձեք կարող իշխաններիդ ազնվորեն ծառայել ձեր
երկրին: Քաղցր է, չէ՞, ստրկության լուծը, լիզելու պնակը, տիրոջ
զարշապարի հոտը: (Ղայրագին) Ամբողջ երկիրը պետք է կախեմ,
ո՞ր մեկիդ կախեմ...

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Արքադ իմ, հավատա ինձ, ես դավաճան չեմ: Ես միայն
չեմ կամենում սուտ խոսել: Կավագույնն է աղնիվ մեռնել: Ինչպե՞ս
կարող եմ բամբասել, զրպարտել, երբ ես չեմ հավատում, փրս-
փրսուկներ են:

ԳԱԳԻԿ. Ի՞նչը...

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Թե Գրիգոր իշխանը Դու Փառնակի, Ապղարիպի և չգի-
տեմ էլ ում ձեռնարկությամբ որոճում է գահ բարձրանալ, թե կա-
մենում էր քեզ, դեռ դու չեկած՝ Բյուզանդիա ուղարկել կայսեր մոտ
հաշտության, բայց իրոր՝ թակարդը պեկու: Պահիր ինձ երկու օր
միայն և կանանես, որ զուցե և ես ճշմարիտ եմ... Երկու օր միայն,
աղերսում եմ...

ԳԱԳԻԿ. Ահա, լավ: Դու հին գալլ ես, խելացի և փորձված: Դու կհասկա-
նաս, որ խելացին զարձյալ հավատարմությունն է: Լավ: Ապրի՛ր:
(Ներս են գալիս Սպարապետը, Փառանձեմը և մյուս իշխանները:
Նրանք զարմացած են և հետաքրքրված) Ստանձնիր նախկին պաշ-
տոնդ և օգնիր պետության: Գնա՛, տեր ընդ քեզ:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Իմ բարեգութ արքա, իմ իմաստուն զավակս... (Համ-
բուրում է նրա հղանցքը):

ԳԱԳԻԿ. (Ուր դուրս գալիս) Նե՛րս եկ: Ո՞վ է այդտեղ:

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. (Ներս է վազում) Տե՛ր արքա...

ԳԱԳԻԿ. Պատվո զգեստներ կհագցնես իշխանին և պահակներով կուղեկ-
ցես իր տունը: (Մերումանը ուղեկցում է Վեստ Սարգսին, որ խո-
նարհվում է մինչև գետին և դուրս ելնում: Գագիկը նշան է անում
իշխաններին, նրանք ողջունելով հեռանում են, բացի Սպարապե-
տից):

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Դու ներսում ես նրան... Դու նրան կրկին պատվո՞ ես ար-
ժանացնում: Ձե՞ս ոչնչացնում նրան...

ԳԱԳԻԿ. Ինչպե՞ս կարող եմ... Եթե նրան ոչնչացնեմ՝ կոչնչացնեմ հետ-
քը: Դավաճանները շատ են, մայր, պետք է ոչնչացնել բոլորին, և
այս օձը գիտե նրանց:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Բոլորի՞ն պետք է վերացնեմ...

ԳԱԳԻԿ. Բոլորի՛ն, բոլորի՛ն...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Բայց ե՞րբ, ինչպե՞ս...

ԳԱԳԻԿ. Պետք է ցավից կտրել դեմ գցել պալարը: Դավ կա երկրի դեմ:
Ծայրը երևում է:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Բայց ինչպե՞ս պետք է լինի: Նա պիտի ապրի և...

ԳԱԳԻԿ. Պատույթուն է, կպատահի: Կգա դրանց գլուխները կտրելու ժա-
մանակը: Չեմ մոռանա: Բայց ժամանակը չի հասել դեռ: Զորքը չի
կազմված, հույներն ուժեղ են, արաբներն սպառնում են: Սպասի,
կջարգվի կայսեր զորքը Անիի պարիսպների տակ... բոլորը զատա-
պարտված են, ոչ միայն նա, բոլորը կկախվեն:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Ամենից խոհեմն, իսկույն, դրանց իսկույն վերջացնելն է:
Զարմանալի բաներ... ինչպես երևում է շատ բան պիտի տես-
նեմ դեռ:

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

Գ ԱՐԱՐ

Պանդոկ Անիի մեջ:

Ներկու կողմ՝ աչ ու ձախ՝ պատերի տակին Բաբե Երկա՛ր նստաբաններ, որոնց առջև Բաբե սեղաններ: Մեջտեղը ավազան-շատրվան: Աշակողմը սուրնի հեռոց պատի մեջ: Քաբե Եստաբանների և սեղանների շուրջը հակերով կապած ու բաց առած ապրանք՝ հագուստեղեն, կերպասեղեն, մետաքս և այլն:

Տեղ-տեղ առանձին կամ խմբված են վանառականներ՝ արաբական, հնդկական, բյուզանդական և կովկասյան զգեստներով: Խմբերից մեկի մեջ է կախավանապետը և հարգիյի է: Բաշում: Մյուսները զրուցում են և միմյուց վաչկում՝ այլազան ոճերի ավսեների միջից:

Խուլ աղմուկ է: Հեռվից Բաբականների խուլ զնգոց, որ մոտենում է և հեռանում: 'Խոր-գը, Բաբսեղը, Միխայելը և այլ ոսմիկներ մի Բաբե սեղանի մոտ նստած են: Կուս զինի էն խմում: Սպասավորները սուրն են մատուցում: Ներս ևն մտնում Հոնենցը և Տրդատ հարտարապետը՝ շրջապատված Բաբաբացիներով, որոնց մեջ են Սամելը, Նզնակը, Ղուռ-կիանոսը:

Թողորը հարգանքով վեր են կենում և ողջունում են նրանց:

Հոնենց. Թուլայլեցիք զոհ չեն, անիծվի նրանց հալածողը, լավ: Ապա քաղաքացիք ինչո՞ւ են դժգոհ: Ռոմիկին ինչո՞ւ է դժգոհ: Նրանք է՞լ թուլայլեցի են: Չէ, եղբայր իմ, ուրիշ բան կա: Ինչո՞ւ է կայսեր դեսպանին ման ածում պարիսպների վրա: Ինչո՞ւ դեսպանին շտապ ետ համփեցին, ինքն էլ կախաղան դնաց-եկավ: Չէ՞... Ճարտարապետ... (Միծաղում են):

ՀԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. Բանվորներս բանտարկեց, հույնը կղա:

ՆՋՆԱԿ. Ցույց կտանք հույնին: Անին անառիկ է, Ճարտարապետ:

ՄԱՄԵԼ. Նկեղ էր Անին առնելու, հա՛, հա՛...

ՂՈՒՆԿԻԱՆՈՍ. Ռոմիկը Անի կտա՞, իր հողը, երկիրը կտա՞, խե՞նթ ետ:

Նստում է: Ներս է մտնում Մանուկը իր հետ առած երիտասարդ որմնագիրներ ու Բաբկոփներ: Նա ավելի ձևն է ցույց տալիս, Բան զինով է: Տղամարդավարի, ազատ և գոռոզ շարժումներով գալիս հայում է Գորգին և գնում նստում դիմացի սեղանի շուրջը: Բնկեր-ները հետևում են նրան:

ՄԱՆՈՒԿ. (Վեր է կենում տեղից և խոնարհ և իրոնիկ ողջունում) Բաբկող-ջույն մեծատունաց: (Տրդատին) Ճարտարապետ, հոգուդ մատաղ:

ՀմեննՅ. Երախճանի մեջ ես, Մանո՛ւկ, երանի քեզ:

ՄԱՆՈՒԿ. Կեսն էլ քեզ ու... ամենքին: (Սպասավորներին) Գինի՛... (Բերում են) Նա ինձ աղջի՛կ շահվատա, տանի իր տո՛ւն... Արունքը պիտի թափեմ:

ԸՆԿԵՐՆԵՐԻՅ ՄԵԿԸ. Լավ, Մանուկ ախպեր, հիվանդ աղջիկ է: Ախպոր տղին մի դիպչի:

ՄԱՆՈՒԿ. Ախպեր տղա չէ, տմարզի է: Հիվանդ է, որ սա ձեռիցս պրծել է, թե չէ... (Չեոր խփում է սեղանին) Գինի՛, բոլորին, հարազատին ու օտարին... (Բերում են և հրամցնում ամենին: Մանուկը վեր է կենում և մոտենում կարավանապետին և ցույց տալով մի քանկագին կերպս) Ընդ քանի՞ առար:

ԿԱՐԱՎԱՆԱՊԵՏ. Հարյուր գեկանի:

ՄԱՆՈՒԿ. Վենետիկ է:

ԿԱՐԱՎԱՆԱՊԵՏ. Ոչ, Հեղստան է, հի՛, հի՛, հի՛, չե՞ս ճանչնար...

ՄԱՆՈՒԿ. Կորի՛ մի աղջկա հագուստ:

ԳՈՐԳ. (Բարձացած վեր է կենում և մոտենում կարավանապետին) Կորի՛ երկու հագուստի... (Փողերը հանում և շարտում է կարավանապետի առջև և վերցնում կերպար):

ՄԱՆՈՒԿ. Կորի բոլո՛րը... (Շաղ է ապլիս իր գրպանի բոլոր փողերը):

ԳՈՐԳ. (Խլում է բոլոր կերպար):

ՄԱՆՈՒԿ. Կերպասը դենը դիր, թե չէ...

ԳՈՐԳ. Էստեղ աղամարդու՞թյան տեղ չի:

ՄԱՆՈՒԿ. (Հարձակվում է վրան) Հիմի հոգիդ կբաղեմ:

ԸՆԿԵՐՆԵՐ. Մանո՛ւկ, Մանո՛ւկ...

ԳՈՐԳ. (Խլելով հրա օծի՛ք և պինդ սեղմելով) Դու՛յտ մի կորցնի, կաց, կգնանք Ծաղկաձոր: (Նրանց բաժանում են):

ՄԱՆՈՒԿ. Կգնանք, աշխարհք տմարդի տեղ չի:

ԸՆԿԵՐՆԵՐ. Լավ, Մանուկ: Խմի...

ՄԱՆՈՒԿ. Գինի: Սրինգ: (Նվագում են: Պարում է: Հետո հանում է դա-նակը և ցույց տալիս Գորգին):

ԳՈՐԳ. (Արհամարհանքով նայում է զանակին և գլուխը կախում, տրի-ում):

ԳՈՇԱԿ. (Ճաղատ, կռմիկ դեմնով տիրացու, փսթկացնելով ներս է ընկ-նում):

ՍԱՄԵԼ. Ի՞նչ է, ի՞նչ է, դպիր Գոշակ:

ԳՈՇԱԿ. Հա՛, հա՛, հա՛... Երկար ու կարճ վարդապետները... (Փոքկաց-նում է) Եկել էին ժամ: Խաղք մի խաղացինք: Երկարի առջև ցած

դրակալ դրինք, կարճի առջև՝ երկար: Ոնց էին մեկը ծովում ներքե,
մեկելը ձգվում վեր: Հա՛, հա՛, հա՛...

ՍԱՄԵԼ. Ձեր տունը չբանդվի, վաչ... հի՛, հի՛, հի՛...

Բոլորը ծիծաղում են:

ԳՈՇԱԿ. Ձեկան, սուրբ Կիրակոս բարեխոս...

Ներս են մտնում երկար ու կարճ երկու վաճականներ: Նրանք
ափսեներ ունեն ձեռներին:

ԵՐԿԱՐ ՎԱՐԴԱՊԵՏ. Մեկ կամավոր նվեր սուրբ նշան վանքին: Հոգվոցն
արդարոց:

ԿԱՐՃ ՎԱՐԴԱՊԵՏ. Առատաձեռն եղեք, որդիք հայաստանյայց եկե-
ղեցվո...

Վաճառականները փող են դնում ափսեների մեջ և երեսները
խաշակնում: Վարդապետները գնում են:

ԲՈՂՈՐԸ. (Ծիծաղում են) Հա՛, հա՛, հա՛, հա՛...

ՎՈԹՈՆ. (Խորամանկ ու կասկածելի: Մագաղաթի գիրքը ձեռքին) Ողոր-
մի ծնողաց ձերոց:

Եկեղեցական ժողով է: Հոգևոր հայրերն հավաքվել են, որ
նշովք պիտի կարգան Դավիթ սուտ-կալիսկոսոսին, իսկ դուք խրախ-
ճան եք անում, աղոթեցի աշխարհի համար... (Նստում է և ձեռքը
խաշակնում) Աղոթեցի մեր մեծ մեղքի համար: Զգիտեք ինչ կա-
տարվեց:

ՁԱՅՆԵՐ. Ի՞նչ է, ի՞նչ...

ՎՈԹՈՆ. Դավիթ հոգևորը տաճար մտավ գիշերային ժամի՝ տաճարը դո-
ղաց: (Ոմանք երեսները խաշակնում են):

ՁԱՅՆԵՐ. Ինչո՞ւ, վա՛չ մեկ:

ՎՈԹՈՆ. Կործանում է գալիս Անիի վրա: Եղբայրներ, անցա՛ Հովհաննես-
Սմբատ Թագավորի գերեզմանի մոտից, ձայն լսեցի, որ ասում էր
գաղթեցեք, որդիք, գաղթեցեք Հունաստան:

ՄԻ ՌԱՄԻԿ. Հի՛, հի՛, Հուժացա՛տուն, հող կշարժվի՞, որ գնանք:

ՎՈԹՈՆ. Դուք գնացեք:

ՌԱՄԻԿ. է, մենք հողն ենք, տնաշեն:

ԳՈՐԳ. (Վոքոնին) Ստե՛ր ես խոսում: (Դավաքը կոխելով նրա բերանը)
Խմի՛:

Ամբոխի մոլտոց է լսվում դրսից, որ փանի գնում սաստկանում
է: Մի խումբ ռամիկներ Այծեմնիկի հետ վազում են ներս:

ԱՅԾԵՄՆԻԿ. Գո՞րգ, Ձենոնին տանում են կախաղան... Գո՞րգ...

ՀՈՆԵՆՅ. (Դուրս վազելով) Ի՞նչ են անում, անիծյալները...

Դուրս է վազում: Մյուսները հետևում են նրան: Մանուկը և Գորգը վեր են ցատկում տեղներից և իրար նայում հարցական: *ՌԱՄԻԿՆԵՐ*. (Շրջապատելով Գորգին) Գորգ, բա՛շ մանուկ, պա՛նդուխտ ենք, մեղք է Զենոնը, ռամիկները...

ԳՈՐԳ. (Նայում է Մանուկին և նշան անում) Ե՛լ...

ՄԱՆՈՒԿ. Գնա՛նք: (Դուրս են վազում երիտասարդների և ռամիկների հետ):

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. Գինով է, փորձանք չբերի գուխը, Լա պահեք:

Սամելը, Եզնակը և Ղունկիանոսը դուրս են վազում: Պանդոկի մարզիկ խմբվում են դռան մոտ: Դուրսն աղմուկի մեջ լսվում է. «Գորգ, Գորգ, ի՞նչ արի՛ր, վա՛յ Բեզ...»:

ՍՍՄԵԼ. (Ներս վազելով) Փորձանք բերեց գլխին...

ԵԶՆԱԿ. Իրան էլ կտանեն, ափսոս Մանուկ...

Ներս են մտնում Գորգն ու Մանուկը, որ բռնել են Զենոնին: Բռնորը լուռ հետևում են նրա շարժումներին: Մյուս քուլալեցիները սառսափահա՛ր ենրս են վազում:

ԳՈՐԳ. (Յիրուցան անելով վանառականների սեղանների սփռոցները): Հեռու, թուլալը պիտի նստի հացի... (Զենոնին) Կաց ու մի վախի, բանի կենդանի եմ: (Սպասավորներին) Գինի՛ բերեք: Նստեցեք, եղբայրներ, բոլորդ: Խմեցեք Գորգի բազկին զորավիճ:

ՀՈՆՆՆՅ. (Վերադառնալով, ծիծաղում է) Ապրեք, տղայք, էղպես:

ԵԶՆԱԿ. Տղաներ են, հա՛... (Սպասավորները գինի են բերում):

ԴԱՎԹԱԿ. (Ներս վազելով) Ինչպես հանդգնեցիք: Բա՛նտ, գնացեք բա՛նտ: Զենոն. Գնա, հեռացիր, չա՛ր ոգի...

ԳՈՐԳ. Դե, շիրակեցի Գորգն եմ, զիակդ կփռեմ: Իմ ջրին փլավ չի քցվի շատ: (Հարձակվում է Դավթակի վրա և գրկելով տանում) Հիմի բեզ տանեմ ձորին կեր տամ...

ՀՈՆՆՆՅ. Դո՛րգ, Դո՛րգ, թո՛ղ...

Գորգը բաց է քողնում:

ԴԱՎԹԱԿ. (Փախչելով) Կանչեցե՛ք Գրիգոր իշխանին... Կանչեցե՛ք Գրիգոր իշխանին...

ԳՈՐԳ. Կանչեցե՛ք, ես էստեղ եմ: (Նստում է: Հանկարծ) Սրինգ, պարածեք: (Նվագում են: Ունկնդրում է գայրացած և ապա) Թո՛ղ: (Նվագը լուռ է: Նստում է և մոայլվում):

ՂՈՒՆԿԻԱՆՈՍ. Դո՛րգ, Գրիգոր իշխանը, կգա...

Գորգը լուռ է և հանգիստ ու սպառնալից նայում է դռան կողմը:

ԳՈՐԳ. Թող գան...

ՀԱՆՆՆՅՈՒՆ. Մնացեք հանգիստ, թո՛ղ գա...

Բոլորը լարված սպասում են: Դուրսը նոր աղմուկ և բազմություն
ձայներ. «Հոգևոր ժողովր, հոգևոր ժողովր»:

ԵԶՐԱՍ. (Դրսից) Հանուն աստծո կենդանւո... (Խաչակնում է երեսը)
Ապաշխարեցեք, զի մերձյալ է հաղարամյան: Արհալիրք, սուր,
սուլ, կատարած աշխարհի: Դալիս է կործանում եկեղեցյաց, տա-
պալում քաղաքաց: Խոնարհ եղեք կայսերաց, ընդունեցեք լուծը տե-
րանց: (Լուրջյուն) Ահա երեկեցավ սուրը երկնային արշունակի:

ԶԱՅՆՆԵՐ. Աստղը, աստղը երևաց:

ԵԶՐԱՍ. Ապաշխարեցեք, զի մերձյալ է կատարած աշխարհի: Վա՛յ ձեզ,
զի թոնդրակն ու թուլայլն օձ սերմանեցին, կախարդեցին արքային,
արգելան զրին կաթողիկոսին, սուրբ սեղան բարձրացրին սուտ հո-
գեորին Դավթին, սատարին թուլայլեցոց: Անկցի Դավթը, դուրս
բռնեցեք եկեղեցուց, անիծից արամտին: Մահ թուլայլեցիներին:

ԱՄԲՈՒՆ. Մա՛հ, մա՛հ...

Լսվում է ամբոխի շարժման աղմուկ, որ հեռանում է և ապա
կրկին սաստկանում, մոտենում պանդոկի դռան: Զայներ. «Տարեհ
ձորը նետեհ»... «Ներս տարեհ»: Հանկարծ ամբոխը լցվում է ներս
և բաշխելով ներս է բերում Դավիթ եպիսկոպոսին: Բազմության
զուլս է էանգձած եզրասը, մոլեռանդ դեմքով մի հոգևորական, որ
խաչ ունի ձեռքին:

ԵԶՐԱՍ. (Դավիթին) Անհավատ դքեզ... Վանք տարեք, արգելան...

Դավիթին տանում են:

ԶԱՅՆՆԵՐ. Գրիգոր իշխանը, Գրիգոր իշխանը...

Ներս են մտնում Գրիգոր Մագիստրոսը, Դոռ Փառնակը և Ապրի-
ղարիպ իշխանները՝ ազատների հետ միասին: Նրանց ետևից նոր
բազմություն է լցվում ներս: Լարված լուրջյուն: Բոլորը խոնարհ
դիմում են ընդունում, Գորգն ևս:

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Ահա Սողոմ-Դամորը, աղտեղության բույնը, պղծում են
քաղաքը (Զենոնին ցույց տալով) Ահա օձն ու քարբը, պատկերը
սատանայի... Կախաղանից փախե՛լ էս:

ԲՐԱԲԻՈՆ. (Բազմության միջից վազելով դեպի Զենոնը՝ գրկում է նրան)
Զինահար, էլի դիվական կրակներն ելան, օգնեցեք... (Զինվորները
բռնում են նրան, բայց նա փախչում է նրանց ձեռից և առաջ գալիս):

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Ո՛ր է այս հանդուգն աղչիկը:

ԶԱՅՆ. Խելագար է, իշխա՛ն:

ԲՐԱՆԻՈՆ. (Առաջ է գալիս դեպի նա) Կրակի իշխանը... պիտի վառի կրակով:

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Զարկեցե՛ք այս դիվահարին: (Ոչ ոք չի համարձակվում: Ամենքը երկյուղ են զգում և սառած նայում: Բռաբիռնն ավելի է առաջ գալիս: Գրիգոր Մագիստրոսը սարսափ է զգում) Տարեք սրան բանտ...

ԲՐԱՆԻՈՆ. (Հանկարծ սարսափով և զայրույթով հարձակվում է Գր. Մագիստրոսի վրա) Ո՞ւմ ես բռնում բանտ, մեռած-կենդանի կտարածեմ քեզ գերեզմանի մեջ...

Զինվորները Դավթակի հետ վրա են հասնում, որ բռնեն Բռաբիռնին, բայց հանկարծ սարսափով ետ են ընկնում և երեսները խաչակնքում: Բոլորը խաչակնքում են երեսները:

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. (Խաչակնքելով երեսը) Անիծվի տեսքդ, շար կին... (Բոլորը զարհուրած ետ են փաշվում: Գր. Մագիստրոսի հայացքն ընկնում է Գորգի վրա, որ մռայլ նայում է նրան) Խռովարար ապրտամբ, դու նյութեցիր այս շարիքը: (Թիկնապահներին) Զինվորներ բերեք այստեղ, բանտ սրանց և մահապատիժ... (Թիկնապահները զնում են) Խստաշունչ ոգին կաթողիկոսի միայն կարող է սանձահարել ձեր ապերաստան ոգին...

ԴԱՎԹԱԿ. Գրիգոր իշխան, տար մեզ բոլորիս արքայի մոտ, աղերսիր մեր կողմից արձակի կաթողիկոսին:

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Իկեք ամենքդ, աղերս արեք արքային, թող վերջ տա այս անօրինությունն և կաթողիկոսի հետ զնա առ ոտս կայսեր՝ հաշտություն:

ԱՄԲՈՆ. Դնա՛նք, զնա՛նք:

ԴԱՎԹԱԿ. Ասենք անձնատուր ենք կայսեր, տանք Անին, աղատվենք:

Գրիգոր իշխանը, եգրասը և մյուս իշխանները հեռանում են: Ամբոխը կամենում է շարժվել նրանց ետևից: Բայց այդ բույնին ներս են լցվում զինվորները:

ԴԱՎԹԱԿ. (Հարձակվում է Գորգի վրա) Սա է խառնակիչը, զարկեք սրան: Քարկոծ արեք էս անհավատներին:

ՎՈՐՈՆ. Քարկո՛ծ...

ՀՈՆՆՆՅ. (Կտրելով ամբոխի առաջը և դիմելով Դավթակին ու Վորոնին) Անիրավներ, հեռու կացեք: Կզնամ արքայի մոտ:

ԴԱՎԹԱԿ. Իշխանի հրամանն է, դու հեռու կաց: (Հրում է նրան և առաջ մղվում: Ամբոխը շարժվում է նրա ետևից):

ԳՈՐԳ. (Առաջ մղվելով) Դէնը, հիմի աղցան կշինեմ բոլորիդ:

ՄԱՆՈՒԿ. (Նույնպէս) Ո՞ւր եք զարկում սեահողիներ:

Ձեռներ, Եզնակը, Ղունկիանոսը խլում են անկյունից մահակները և առաջ են գալիս կովի պատրաստ: Թուլայլեցիները սիրտ առած բռնեցիները պարզում են դեպի ամբոխը: Դավրակն ու Վոքոնը ետ են փաշվում: Ամբոխը կարկամում է: Պատկեր:

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. (Հանկարծ բռնկվելով) Անձնատո՞ւր, Անին կտա՞ր... Ո՞ւր Անին: Անին ձերը չի, որ տաք: Անին տեղ ունի: Քառասուն տարի այս ձեռքերովս սրանց հետ Անի եմ շինում... (Զինվորներին) Անին են ծախում, զինվոր մանկունք:

ՂՈՒՆԿԻԱՆՈՍ. Անին ուսմկինն է, անիրավներ...

ՀՈՆԵՆՅ. Դնանք արքայի մոտ, Ճարտարապետ... Անօրինությունը լըցվեց...

ԴԱՎԹԱԿ. Դնացեք ու տեսեք, անօրեններ:

ԱՄԲՈՒԽԻ ՄԻ ՄԱՍԸ. Մի թողնեք:

ՄՅՈՒՍ ՄԱՍԸ. Հաստ, ճամփա...

Պայքար, աղմուկ, որի մեջ իրարից ճամփա խլելով բոլորը շարժվում են դուրս:

Վ. Ա. Ր. Ա. Գ. ՈՒՅՐ

Դ ԱՐԱՐ

Դագիկի պալատը: Նույն սրահը: Գիշեր: Քաղաքից աղմուկ է լսվում խուլ, բայց աճեանգիստ: Վասիլանուշը նստած է պատուհանի մոտ և ակամջ է դնում աղմուկին:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. (Մտնելով աջից) Ի՞նչ է անում արքան:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Ի՞նչ աղմուկ է քաղաքում...

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Չգիտեմ:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Արքան սպասում է Սպարապետին: Վա՛յ մեզ: Բյուզանդիայի սուրհանդակը նամակ է բերել: Մոնումախը պահանջում է Անին:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Պահանջում է... ահա...

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Բայց ի՞նչ է պատահել քաղաքում:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Չի՞ խմացվում, զորք ևս դալի՞ս է արդյոք:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Սպարապետը մի շաբաթ է լրտեսներ է ուղարկել իմանալու:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Իսկ ո՞ւր է նա հիմա:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Վանանդ: Այսօր կգա:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Պահանջում է Անին... Դա ամեն ինչ տակն ու վրա կանի:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Իսկ դու մտադրի՞ր ևս օգնելու արքային, թե՞ ներհակ ևս մնացել:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Իսկ դու հետևում ևս ինձ անդադար:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Ես ամեն բան խմացա այն գիշեր:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. (Մի կողմ փախելով նրան) Ի՞նչ խմացար: Դու ոչինչ չգիտես:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Դու խելացի մարդ ևս, լսիր քոջդ, հնազանդ եղիր արքային: Ա՛խ, ևս քեզ կհամոզեմ...

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. (Սուր նայում է նրան) Դու քաշվիր մի կողմ, սա քո դործը չէ:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Ո՛ր. ևս պիտի հաշտեցնեմ ձեզ: Դուք չպետք է թշնամի լինեք իրար: Եղբայր ևս, լսիր քոջդ... դա ոճիր է... դու այն սոսկա-

լի գիշերը բարկության և երկյուղի մեջ... ա՛խ... դու խելքդ էիր կորցրել... և դեսպանին հույսեր տվիր... ևս լսում էի պատուհանից, և ինչ անգուցյշ էիր...

ՎԵՍՏ ՍՍՐԳԻՍ. (Թևից Բաշելով և շարժելով մի կողմ նրան) Քեզ կստուկացնեմ շան պես... կխեղդեմ: Դու...

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Ձեռ խեղդի... ևս քեզ բարի խոսք եմ ասում: (Սպառնալից և վշտով) Ձեռ խեղդի... դու ոճիր ևս կատարել արդեն...

ՎԵՍՏ ՍՍՐԳԻՍ. Իսկ դու կործանել ևս ուզում ինձ և ոչ թե բարի բան:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Ի՞նչ անեմ ևս, ի՞նչ անեմ: Դու պիտես, որ չեմ կարող հայտնել Գաղիկին... Նղբայր ես, հարազատ ես... Ա՛խ, կյանքդ կազատվի, եթե մնաս հավատարիմ:

ՎԵՍՏ ՍՍՐԳԻՍ. Հավատարիմ... Նթե ոչ մի նպատակ ևս չփայլեր իմ աչքին՝ նրա անարգանքները բավ են, որ ևս վառվեմ ատելությամբ դեպի այդ լակոտը: Նա ինձ շո՛ւն անվանի իշխանների առաջ: Նա ինձ... Սպասիր, կազատվեմ նրանից, Բագրատունյաց գահը ա՛յս իսկ ստանդի տակ կլինի:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Ուշքի եկ, ինչեր ևս ասում: Բագրատունյաց գահը՝ մեր երկիրն է: Մի կրկնիր այն, ինչ որ արիր Հովհաննես-Սմբատի օրով: Նրկիրը պառակտվում է ձեր ձեռքի: Ա՛խ, ինչ սև սկսվեց մեր օրը: Գոնե մի վտանգիր կյանքդ:

ՎԵՍՏ ՍՍՐԳԻՍ. Կյա՛նքս... Նա ինձ չի մահացնում, բայց նա պահել է իմ մահը իր սև սրտի մեջ: Ես պիտի ապրեմ նրա կամքով, մի առ ժամ: Ես այդ գիտեմ: Դու չես ուզում, որ ևս աղատեմ կյա՛նքս... Ես իմ կյանքն եմ աղատում... Ո՞վ է... (Դնում է աչ: Ջախից ներս է մտնում Փառաճենը: Նա կասկածով նայում է Վասկանուշին):

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Ինչո՞ւ ևս լալիս:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Տեր աստված, ինչ պիտի լինի Անիի վիճակը: Ո՞վ պիտի փրկի երկիրը վերահաս վտանգներից: Ամենքն իրար զեմ են, ամենքը երկիրը տանում են կործանում, ինչ լավ էր վանքում, արքայամայր: Կրթում էի Գաղիկին, հաց էինք ուտում հովիվների հետ, զինվորների հետ, սիրտս հանգիստ էր:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Իսկ այստեղ ինչո՞ւ հանգիստ չէ:

ՎԱՍԿԱՆՈՒՇ. Այստեղ ամեն օր տանջանք է: Դու դո՛ւն օգնություն հասիր, արքայամայր: Հաշտեցրու նրանց:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Ո՞ւմ հաշտեցնեմ. բոլորը խեթ են նայում իրար: Բոլորը գայլերի պես սպասում են, որ մեկն ու մեկը աչքը մի կողմ դարձնի, որ վրա հասնեն և պատառոտեն: Ո՞ւմ հաշտեցնեմ: Այսպես էլ

պիտի գնա՝ անհաշտ: Դու կարող ես, խելք սովորեցրու իմ բարի որդուն, որ ժամանակին վերացնի դավաճաններին: Պետք է մի բան անել:

ՎԱՍԿԱՆՈՒԾ. Ես ոչինչ չեմ կարող անել: Դո՛ւ միջամտիր, հաշտեցրո՛ւ: Ա՛խ... Եթե դու իմանաս, թե ինչեր են կատարվում:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Սպասիր, դու մի բան գիտես: Ասա՛:

ՎԱՍԿԱՆՈՒԾ. Այո՛, ես կասեմ... Դու կարող ես ինձ օգնել, ես չեմ կարող... Ամեն բան կկործանվի, լսիր, եղբորս խարել է դեսպանը, խոստում է առել Անիի մատին, համոզել է կապիր պահել կայսեր հետ: Նրանք դավում են Գաղիկին:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Դավո՞ւմ են...

ՎԱՍԿԱՆՈՒԾ. Նրանք որոգայթ են լարել Գաղիկիս համար... Կուրանան իմ աչքերը... Տե՛ս, արքայամայր, ես վտանգեցի եղբորս, ես բաց արի սիրտս: Խնայիր մի խեղճ կնոջ, սպանել տուր ինձ, միայն ազատիր եղբորս մեղսագործությունից: Հաշտեցրու նրան Գաղիկի հետ: Եվ ներող եղիր, մի հայտնիր Գաղիկին: Հաշտեցրու միայն:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Բանն այդպես էր եղել... ես այդ չհայտնեմ Գաղիկին...

ՎԱՍԿԱՆՈՒԾ. Ո՛չ, արքայամայր, ո՛չ... Ես կստիպեմ եղբորս, որ համբուրի Գաղիկի ոտները, ներում աղերսի, ես կհաշտեցնեմ, միայն մի հայտնիր Գաղիկին:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Դավել թագավորի՞ն... Դու պետք է այդ վաղուց հայտնեիր: Դե, հիմա ես հրամայում եմ քեզ՝ չհայտնես եղբորդ ինչ որ հաղորդեցիր ինձ:

ՎԱՍԿԱՆՈՒԾ. Ո՛չ, ինչպես, նա պետք է զգուշանա... ետ կենա այդ բայլից... Նա կոշնչանա:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Թո՛ղ ոչնչանա: Չհայտնես եղբորդ... (Ոտի տակ է գցում վասկանուշին) Քեզ կխեղդեմ... Եթե հայտնես եղբորդ՝ նրա գլուխն իսկույն կթուչ: Ես կտեսնեմ թե ինչ պետք է անել: Դնա՛նք, մարդ է գալիս: Դնա՛նք պատմիր բոլորը:

ՎԱՍԿԱՆՈՒԾ. (Լաց լինելով) Օ՛հ, տեր իմ աստված: (Գնում են աջ: Փողոցներից ամբոխի մուտաց է լսվում: Աջից մտնում են վեստ Սարգիսը, Գրիգոր Մազիստրոսը, ստիպում են նրան, որ արձակի կաթողիկոսին և հետը գնա Բյուզանդիո կայսեր հաշտության) Պատե՛: է ժամը:

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Պատե՞հ...

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Հաշտություն, անձնատուություն՝ այդ է մեր փրկությունը արքայից և ռամկից: Բոլոր իշխաններիս պահանջն է դա: Խոսիր ար-

քալի հետ հիմա, իբրև մեր ավագագույնը: Դեռ դուք և ժողովրդին ներս բեր պատշաճորեն:

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Եթե նախախնամություն ինձ է վճռել՝ կկատարեմ պարտքս: Ինքը գիտե և տեսված:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Դե, վճռական եղիր, Գրիգոր իշխան: Պահանջի լեզվով: (Գրիգոր Մագիստրոսը գնում է: Դռների մոտ աղմուկը մեծանում է: Ջախից ներս է գալիս Փառանձեմը):

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Ի՞նչ ամբոխ է...

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Ջգիտեմ, տիկին, Գրիգոր իշխանն է, ժողովրդին զբլխավորած գալիս է արքայի մոտ:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Գրիգոր իշխա՞նը... (Նա է դառնում Վ. Սարգիսը, դուքս է գնում դեպի աջ: Ներս են մտնում Գր. Մագիստրոսը, նրան հետևում են Դոռ Փառնակը, Այլվարիպը, Եգրասը, հոգևորականների հասակավոր մարդկանց մի բազմություն):

ԳՍԳԻԿ. (Ներս շտապելով ձախից) Ո՞վ են սրանք, Գրիգոր իշխա՞ն, ինչո՞ւ ես բերել սրանց:

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Հոգևոր ժողովն է և ժողովուրդը, տեր իմ: Եկել ենք առոտս քո:

ԳՍԳԻԿ. Հըմ... և ի՞նչ եք կամենում: (Լոռություն) Հոգևոր հայրեր, ինչո՞ւ եք տազնապել վերջին օրերս: (Եգրասին) Դու, շատ ես քրտինքի մեջ... ապա դու բարբառիր:

ԵԶՐԱՍ. Անօրինությունը մաշում է մեզ, տեր արքա, ժողովուրդն անարգում է մեզ:

ԳՍԳԻԿ. Անարգո՞ւմ է... հա՛, հա՛, հա՛... որովհետև պարարտացնում եք պորտերդ և բարակացնում ծուծը զանգերիդ մեջ: Հըմ, ապրել եմ, տեսել եմ ձեզ մենաստաններում: Դիտեմ, թե որքան եք մոտ աստծուն և որքան սատանային: (Ծիծաղում է: Հանկարծ լռանալով) Ի՞նչ եկեղեցական ժողով էր մայր եկեղեցում:

ԵԶՐԱՍ. Եկեղեցու սուրբ կարգն ենք քննում, տեր արքա: Արհավիրքն ահաբեկել է ժողովրդին: Բազմությունը պաշարել է ժողովը, վճիռ է պահանջում: Դու տուր վճիռը, տե՛ր արքա:

ԳՍԳԻԿ. Իսկ որոնք են, որ նստած են ձեզ հետ, հոգևոր ժողովում և քննում էին ժողովրդի վիճակը:

ԵԶՐԱՍ. Իշխաններն ու ազատները:

ԳՍԳԻԿ. Իշխաններն ու ազատները... Ի՞նչ են կամենում իշխաններն ու ազատները: Գրիգոր իշխան, դո՞ւ ես առաջնորդել այս բազմության: Դո՞ւ ասա:

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Տեր արքա, անձկությունը խեղդում է մեզ: Ձենք կարող դիմանալ չարիքին: Պղծում են մեզ թոնդրակն ու թուլայլը: Ռամիկը զենք է վերցնում մեր դեմ:

ԳԱԳԻԿ. Զե՛նք է վերցնում, ուրեմն կտպրենք...

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Ո՛չ, չե՛նք ապրի: Լսիր ինձ: Ձենք դիմանա ռամիկ ապստամբության, չենք դիմանա արտաքին հալածներին: Ահա արեհեթից վայրենի ցեղեր են արշավում մեզ վրա, Աբուլսուվար, արաբը շոբեկ է Դվինում մեր կոկորդին, գալիս է Մոնոմախը և մենք շուտով կընկնենք երեք կրակների մեջ:

ԳԱԳԻԿ. Բարրառիր ուրեմն. ի՞նչ ես կամենում, որ ես անեմ:

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Իշխաններս և աղատներս և հոգևոր հայրերը, խորհուրդ արինք և վճռեցինք գալ քեզ, աղերսելու, որ ամոքես մեր ցավը: Անստ մեզ, լսիր մեզ, արքա՛ հայոց, այս արհավիրքի առաջը կարող է առնել ժողովրդի ընտրյալը: Արձակի՛ր տեր Պետրոսին, նա միայն կարող է կուրծք դնել այս փոթորկին: Արձակիր նրան, նրա հետ մեկնիր Բյուզանդիա առ ոտս կայսեր և հաշտություն խնդրիր: Ինչո՞ւ չլինենք խոհեմ, տեր իմ, երբ մեզ սպառնում է ժողովուրդը և արտաքին արհավիրքը:

ԳԱԳԻԿ. (Հանգիստ, րաֆցրած իրոնիայով) Այո՛, պետք է լինեմ խոհեմ, երբ արհավիրք է գալիս: Ահա՛ թե ինչ: Ուրեմն ինձ ուղարկում եք Բյուզանդիա: Իսկ ժողովո՞ւրդը...

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Ժողովուրդը կարող է ոչնչանալ, տեր արքա:

ԳԱԳԻԿ. Կարող է ոչնչանալ... Դե այն ժամանակ ասացեք վերջ: Այն ժամանակ ինչո՞ւ եք եկել ինձ մոտ:

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. Քո անձի ապահովության համար:

ԳԱԳԻԿ. Իմ անձն ապահովված է մի կանգուն հողով, և դա բավ է ինձ:

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍՏ. (Մի վոսբ գրգռվելով) Տարաբախտաբար ժամանակը չի խնայում: Հարկ է, որ աճապարենք:

ԳԱԳԻԿ. Այդպես շտապ... (Այլալվելով) Բայց... դուք ծա՞ղր եք անում ինձ...

ԳՈՌ ՓԱՌՆԱԿ. Ինչո՞ւ պետք է ծաղր անենք, տե՛ր արքա...

ԱՊԼՂԱՐԻՊ. Քեզ ճշմարիտն ենք ասում:

ԳԱԳԻԿ. (Դրիգ. Մագիստրոսին) Ապա ինչպե՞ս եք համարձակվում նման բաներ առաջարկել ինձ: (Նետում է նրան ձեռի գալիսոնը, ԴԵ. Մագիստրոսը գլուխը ծռում է և ազատվում հալածից) Դու ինձ Բյուզանդիա՞ ես ուղարկում: Դո՞ւ ես ուրեմն դավադրում ինձ... Ի՞նչ է

նպատակդ: (Գրիգոր Մազիսարոսը ալլալլված և խեղճ նայում է Գա-
ղիկին):

ՏՈՒՓՆԱՆԱԿ. Տե՛ր ուրբա, հույժ է և խիստ:

ԳԱԳԻԿ. (Գրիգ. Մազիսարոսին) Այդքա՞նն էր քո իմաստության չափը,
փրկիստփոս իշխա՞ն: Ուշխարի դաշինքը գալլի հեռ... (Ավելի բռնակ-
վելով, մյուսներին) Ուրեմն ի՞նչ, դուք լրջորե՞ն առաջարկում եք
ինձ երկիրը լքել և ինձ ուղարկել Բյուզանդիա: Զգաա՞ր ուրիշ այլ
պաշտոն ձեր թագավորի համար, քան թե այն վիճակված է ամեն
մի ստրուկ շուն... «Աբուլսուվարն սպանում է»... Աբուլսուվարը
վաճառական է, կուղարկենք դրամ, խաղաղ կմնա իր տանը, մինչև
վերջացնենք հունաց հետ և հերթը գա նրան: Մոնոմախը գալիս է՝
Մոնոմախը խելք չունի: Այո, արևելքից շարժվում են հորդանքերը և
երբ կայսրը մեզ կտապալի՝ այդ փոթորիկը ներս պիտի խուժի Բյու-
զանդիոս դռներով: Զգույժ ինձ հետ. ես մի փոքր մոլեգին եմ և չեմ
հարցնի կարգ ու կանոն:

ՔՐՈՐՈՍԻԿ. Արժան է մեզ լսել այս անարդանքն արքայից: Ամոթ է մեզ:
Խ՞նչ ենք պառակտվել, ի՞նչ ենք խռովում և ինչ ենք հուսալքված
սարկանում կայսեր առաջ: Խ՞նչ է, մեռե՞լ է ամոթը մեր ճակատին:
Մենք չէինք, որ չորս անգամ ջախջախեցինք կայսեր զորքը այս
պարիսպների տակ:

ՀԱՅԵԼ. Բավ է, այսրք, երկրի վիճակը խորհներ, վտանգը մոտ է և ժա-
մը շար:

ԴՈՆԵՐԻ մոտ նոր աղմուկ:

ԳԱԳԻԿ. Ո՞վ են աշնտեղ, ի՞նչ աղմուկ է դարձյալ:

Շարժվում են դեսլի պատուհանը:

ՔՐՈՐՈՍԻԿ. Ժողովուրդը պաշարել է Սպարապետին:

ԶԱՅՆԵՐ. (Դեսից) Տա՛ր մեզ պատերազմ, Սպարապետ, վարի՛ր մեզ:
Զենք կարող համբերել բանվորներին:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Սպասեցե՛ք, որդիք, սպասեցե՛ք: (Ներս է մտնում շտապ):
ԳԱԳԻԿ. Խ՞նչ է լուրը...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Զորաժողով է Բյուզանդիոս և հաստատ-անխախտ՝ կայսրը
արշավանք է գալիս: Պետք է իմանալ ե՞րբ կհասնի և ի՞նչ զորքով
է շարժվում:

ԳԱԳԻԿ. Շատ լա՛վ: Նե՛րս թողեք ժողովրդին: (Գնում են) Ամբասենել է
պետք պարիսպներն ու զորքը՝ քանի չեն սկսվել դեպքերը: (Ներս են
գալիս Հոնենցը, Ճարտարապետը, Ղունկիաճոսը, Նգնակը և այլ
վարպետներ և փաղափայլներ): Հոնե՞նց, Ճարտարապե՞տ: Արհա-

վիրք է հասնում, պատրա՞ստ եք, թե դուք էլ եք փիլիսոփոս ու ագուավ հայրենիքի գլխին: Հոնե՞նց, ինչ կա:

ՀՈՆԵՆՅ. Քաղաքացիք չգիտեն, թե ե՞րբ են վերջանալու բռնավորի սպառնալիքները, արքա՞: Անձկում ենք, համբերանք չմնաց:

ԳԱԳԻԿ. Հարցրեք իշխաններին, նրանք կտան դրա պատասխանը: (Մի-ծաղում է) Կուղե՞ք թողնենք Անին, գնանք Բյուզանդիա:

ՀՈՆԵՆՅ. Կատակ հս հրամայում, տե՛ր իմ: Ինչպե՞ս կթողնենք Անին: Ո՞վ կթողնի Անին:

ԳԱԳԻԿ. Կան մարդիկ մեր երկրում, Հոնե՛նց: Դուք երկրի ապրանքն եք վաճառ հանում, նրանք՝ երկիրը: Զեք թագավորին ուղարկում են Բյուզանդիա՝ անձնատվության:

ՀՈՆԵՆՅ. Կրկին հրամանք հս անում կատակելու, տե՛ր արքա: Ժողովուրդը կանգնում է, ուզում է գիմադրել բռնավորին:

ԳԱԳԻԿ. Ժողովուրդը կանգնո՞ւմ է, ուրեմն կապրե՛նք: Հոնե՛նց:

ՀՈՆԵՆՅ. Հրամանքդ հս, ա՛րքա:

ԳԱԳԻԿ. Իմացա, քո ծախքով բուրգեր հս շինում Անիի շուրջը:

ՀՈՆԵՆՅ. Ոչ միայն հս, ապա և Ապուղամբենց Գրիգորը: Ահավասի՛կ: Ի՞նչ այլևս նորատունկենց Ղումրին: Ահավասի՛կ:

Նրանք խոր գլուխ են խոնարհում:

ՏՐԴԱՏ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ. Բայց արհեստավորներն ու ռամիկները բան-տումն են, կռվով ենք ազատում:

ԳԱԳԻԿ. Ինչո՞ւ:

ԴՐ. ՄԱԳԻՍՏ. (Չալուլյրով) Թուլայլեցիներ էին, անհավատովյուն քա-րոզեցին պարիսպների վրա, և հս նրանց բանտարկել տվի:

ԳԱԳԻԿ. Իսկ հույները գալիս են... ո՞վ սխիտի կռվի: Ե՞ս, դո՞ւք. ոչ. ար-հեստավորը, ռամիկը: Սրա՞ն ինչ կասես, Գրիգոր: Իշխան...

ԴՐ. ՄԱԳԻՍՏ. Ես հոգեկան մշուշի մեջ եմ և չեմ աչնքան իմաստուն գի-տենալու, թե ո՞րն է բարին, ո՞րը չարը...

ԳԱԳԻԿ. (Բռնկվելով հանկարծ) Կիմանաս, փիլիսոփոս, կիմանաս: Երբ Անիի դռներից կիսոժեն հունական հրոսակները ու ձեր թագավորին քաշ կտան գերովթյան, կգա իշխանության վախճանը՝ կիմանաս... Բայց այնժամ ուշ կլինի: Բավական չէ՞ որքան տրորվիլ ենք պար-սիկների ու արաբների ոտի տակ: Իմ պապերը անհնարին ջանքով բարձբաճրին Անին, որ նա գլո՞ւխ իջեցնի թշնամուն: Լսեցի՞ք: Հա-սավ փորձովյունը: Ավելի շուտ, քան սպասում էինք: Բայց փոր-ծովյունն ավելի արագ է, քան իմաստովյունը: Խոնարհ լինենք և խոհեմ փորձովյան առաջ: Իշխանք, ազա՛տք, և ժողովո՞ւրդ, ժամն

է ցուց տալու ոգին արիւթյան: Ո՞վ ունի, թող դա հանդես: Հայ-
րենիքը վտանգի մեջ է: Սպարապե՛տ, հայտնիի զորաժողով: (Ներ-
կաներին) Գնացե՛ք, խորհեցե՛ք և պատրաստվեցե՛ք: Տեր ընդ մեզ:
(Վեր է կենում զանից և ուղղվում դեպի ձախ) Եկե՛ք, Հոնե՛նց: Ճար-
տարապե՛տ: Սպարապե՛տ: (Սպարապետը գնում է դեպի պատըշ-
գամբ, Թորոսիկ և Հաբել իշխանները և ազատները հետևում են նրան:
Գրիգոր Մագիստրոսը, Գոռ Փառնակը և Ապլզարիպը մնում են:
Մտնում է Վեստ Սարգիսը և զգուշ մտախնում նրանց: Մյուսները
դուրս են գնում աշից):

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Մահու չափ վախենում եմ նրանից և քաշվում անձիս
պահպանության համար:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. (Պատշգամբում) Կանչեցե՛ք ժողովրդին, ամենքին:

ԳՐ. ՄԱԳԻՍ. Ռամիկը հանդգնի՛ր գանգատվել լազաւորին իշխանների
դէմ: Խառնվի՛ արքայի գործերին:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Հիմիկուց հայտնի է մեր գաւիքը, իշխա՛ն, անձդ աղա-
տիր: Արքան նյութիկ է մահդ:

ԳՐ. ՄԱԳԻՍ. Այո... Իսկ դո՞ւ...

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Ես արդեն դատապարտված եմ... Եթե կարողանա... Գնա
օթեանդ, կգամ, կխորհենք... Կարծեմ պարզ է... ոչնչացնե՛լ նրան...

ԳՐ. ՄԱԳԻՍ. Տեր մեղա և մեղա... բայց և ուրիշ հնար չկա:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Կապտամբեցիներ զորքը և ժողովուրդը, կհանձնենք
Անին...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. (Պատշգամբից) Որդյաք իմ, հայրենիքը մեր անձկության
մեջ է, բռնավորը գալիս է մեծ զորությամբ, գնացեք դենք վերցրեք
և եկեք հրապարակ: Եվ թող ամենակալ տերը փրկի հայրենիքը մեր:
Աստված մեզ օգնական: Ելե՛ք:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ. Ելե՛ք: Ելե՛ք, տե՛րն մեզ օգնական:

Վ. Ա. Բ. Ա. Գ. Ո Ւ Յ Ր

Դ ԱՐԱՐ

ԱՌՍՁԻՆ ՊԱՏԿԵՐ

Վանական վաճառիկ ամբողջի փառաշեն մի սրահ, որի սառնարանները և մի դուռը քայքայվում է ձորի վրա: Հեռվից երևում է ձորի պտույտը և գետի սլուքը: Գիմացք, ձորի այն ափն է, որից այն կողմ դաշտեր են, արտեր:

Շատ հեռուն ծուխ է ոլորվում՝ այրվող գյուղի վրա:

Մեանն ունի աչ ու ձախ մուտքեր: Մեջտեղ փառն սեղան և փառն արտներ և մի կողմ պատի դարակ, մագաղարն գրեհով, առկին գրակալ: Առսառաղից կանքեղ է կախված, ու չի վառվում:

Ներս են մտնում Վ. Սարգիսը, Գոռ Փառնակը, Ապղարիսը և Մերուժանը:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Ապա՛, տխարք, վճռելու օրն հասավ. հաշտություն, թե պատերազմ: Անցքերը սաստկացան: Մենք կշրջապատվենք:

ԱՊԼՂԱՐԻՊ. Ինչպե՞ս կարող ենք վճռել, կաթողիկոսը դահլի վրա չէ, իսկ նա չի դնում Բյուզանդիա:

ԳՈՐ ՓԱՌՆԱԿ. Ձի դնում, մենք գնանք:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Ո՞ւր, իշխան... Հը, կախսրը հեռու է: Ահա զորավարն այստեղ է, նրա հետ խոսիր: Խելացին անձնատվությունն է: Զորավարը մեզ ճանաչում է անձամբ, գիտե մեր ծրագիրը, կխոսենք հետը ըստ պատշաճի:

ԱՊԼՂԱՐԻՊ. Անձնատվություն, ուրիշ փրկություն չունենք:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Այդպես էլ խոսենք արքայի հետ:

ԳՈՐ ՓԱՌՆԱԿ. Եթե նահանջեցինք Անի՝ կսեղմվենք զորքով ու ժողովրդով պարիսպների մեջ, ինչպես արքաների մեջ:

ԱՊԼՂԱՐԻՊ. Զորքը կապստամբի...

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. Ես կրկին մարդ ուղարկեցի զորավարին, որ մենք այստեղ սպասում ենք իրան, եթե հարձակվեն՝ մեզ կգտնեն այս վանքում:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Դե՛, ասածով: Տեսնենք:

ԳՈՐ ՓԱՌՆԱԿ

ԱՊԼՂԱՐԻՊ.

} Ամեն:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Գնանք դիտենք մարտը: (Շաբժվում են դեպի աչ դուռը)
Բայց ո՞վ գիտե, գուցե ճշմարիտն այլ է... Թող սա ճակատն ըն-

դունի, Բերեա պարտւի: Գրգռեցեր, թող ճակատն ընդունի: Դուք սիրելի եր արքային և վստահում է նա ձեզ: Իսկ եթե հակառակեց՝ պահանջ դրեր նահանջելու:

Գնում են աչ: Զախից մտնում են Գագիկը և Փառանձեմը:

ՓԱՌԱՆԶԵՄ. Ոչնչացրո՛ւ սրանց... ոչնչացրու սրանց, լսի՛ր ինձ...

ԳԱԳԻԿ. Ո՛ւմ, քանիսն են, մեկը, երկուսը, հի՞նգը...

ՓԱՌԱՆԶԵՄ. Նրանք պատեցնում են պատե՛հ ժամը՝ ոչնչացնելու քեզ:

ԳԱԳԻԿ. Դիտեմ... է՛հ, մայր, սնրագործներն ազա՛հ են լինում: Զանում են ավելի մեծ, ավելի շատ ոճիր գործել և երկարացնում են ժամանակը, ուշացնում են գործը: Նվ աշգրտեղ էլ ընկնում են թակարդը, հա՛, հա՛, հա՛...

ՓԱՌԱՆԶԵՄ. Հակառակ ես և գլխիդ աղետ կբերես:

ԳԱԳԻԿ. (Մտածում է) Հասել է դրանց կախաղանի օրերը: Քիչ էլ սպասիր:

ՓԱՌԱՆԶԵՄ. Զորքը տեղի է տալիս, ի՞նչ պիտի լինի վիճակդ, իշխաններդ քեզ թշնամի, բարեկամներդ՝ սակավ:

ԳԱԳԻԿ. Ռամկացել եմ, երևի դրա համար:

ՓԱՌԱՆԶԵՄ. Հիմա նահա՞նջ պիտի տաս: Ի՞նչ ես անելու: Աղետ չպատահի՛:

ԳԱԳԻԿ. Սպասի՛ր, մայր, սպասի՛ր:

ՓԱՌԱՆԶԵՄ. Բայց կտա՞ս նահանջ:

ԳԱԳԻԿ. Կարող է և այդ պատահել: Իսկ ինչո՞ւ ես անհանգիստ: Պատերազմ է, մա՛յր:

ՓԱՌԱՆԶԵՄ. Հայրական աշտպիսի կալվածդ պիտի տաս թշնամո՞ւն: Դան ավերե՞ն, կողոպտե՞ն...

ԳԱԳԻԿ. Շատ կալվածներ ու գավառներ տալ կտա թշնամին: Հանգստացիր, մայր: Քեզ մորաբույր տիկնոջ հետ ուղարկեցի աշտ կալվածք, որ ինձ չխանդարես:

ՓԱՌԱՆԶԵՄ. Ես դիտեմ ինչ եմ անում: Աչքերդ մի ուրիշ վրաս: (Վասկանուշը ներս է մտնում ձախից: Փառանձեմը չի նկատել նրան) Ես ինքս կախել կտամ նրան... դու հակառակ ողի ունես... ա՛յ թե ինչ: (Հանկարծ հիպատելով Վասկանուշին) Ի՞նչ ես անհանգիստ...

ԳԱԳԻԿ. (Վեր կենալով և մոտենալով Վասկանուշին) Մորաբույր տիկին... Քեզ ուղարկեցի աշտեղ, որ անդորր լինես արհավիրքից, բայց հակառակի պես ես էլ քեզ հետ եկանք ընկանք թշնամու հրախը... հա՛, հա՛, հա՛: Քեզ ու արքայամորն իսկույն կուղարկեմ Անի: Մի՛ վրդովվիր:

ՎԱՍԿԱՆՈՒԾ. Դու մերը մի հոգա, դու ժողովրդի ցավը հոգա, կործան-
վում է:

ԳԱԳԻԿ. Ժողովուրդը փրկում է իբրան: Դիտես էլի... ժողովուրդը: Հա՛, հի-
շո՞ւմ ես, մորաբույր տիկին, վանքը, դասերը, իմաստասիրաց զըր-
բերը, պատմությունը: Անցավ: Հիմի ծանր քար է ընկել վզիս:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Դու հիվանդ ես, դու դողում ես:

ԳԱԳԻԿ. Սիրտս է տխուր: Ի՞նչ եղավ Սպարապետը: (Դուրս է գնում աջից):

ՎԱՍԿԱՆՈՒԾ. Բայց դու անարդար ես, արքայամայր, այս ամենի մեջ
եղբայրս մեղք չունի, այլևս զորքը չի կռվում, մեղադրիր զորքին:
ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Զո՞րքը չի կռվում, զորքն է մեղավոր: Դավաճան եղբորդ
գործերը չե՞ն, որ այս օրը հասցրին մեկ: Սխալվեցինք, ժամանակին
չկախեցինք նրան: Մի վախենա, կախել կտանք Անիում: Լեզվին
նայիր:

ՎԱՍԿԱՆՈՒԾ. Ո՛չ, նրան կախել չեք տա: Ես նրան կզգուշացնեմ: Թող
գա երգվի սուրբ ավետարանի վրա, որ ձեռ քաշեք նրանից: Նա
էլ մարդ է: Բավական է: Արձակեցեք ինձ, ես կգնամ վանք: Ես չեմ
կարող ձեր մեջ տարել:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Ի՞նչ կզգուշացնես նրան: Կդավաճանե՞ս արքային: Զէ՞ որ
սա պալատական գողանիք է, որ անզգուշաբար քեզ ասել եմ, կամ
դու խորամանկ կերպով լսել ես... Զէ՞ որ դու ինքդ էիր անիծում
դավաճան եղբորդ:

ՎԱՍԿԱՆՈՒԾ. Ի՞նչ անեմ ես, ո՞ր մեկիդ լսեմ: Գազիկն իմ սիրասուն
զավակն է, խղճում եմ նրան և դողում եմ վրան: Բայց սա էլ եղ-
բայրս է, արքայամայր: Ոչ, ես չեմ թողնի որ անպարտ եղբայրս
դո՛հ դառնա... ես նրան կզգուշացնեմ...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. (Հարձակվում է վրան և զլորում քախտի վրա) Ես քեզ կխեղ-
դեմ, դու իմ զավակին փորձա՞նքը գցես, դու համարձակվես արքա-
յամոր հրամանին հակառակվե՞լ... (Դեպի աջ գնալով, դուռն մեջ դե-
պի դուրս) Մերումա՞ն... Մերումա՞ն...

Մտնում է Մերումանը:

Պահակ բեր, սրան կալանավորի և ուղարկի Անի, պալատի
կալանքը:

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. (Չարխիսիճ, ուրախ) Իսկույն, արքայամայր, իսկույն...
(Արագ հեռանում է):

ՎԱՍԿԱՆՈՒԾ. Ի սերն աստծո, կտնչիր Սպարապետին, նա կարող է դատ
անել ինձ:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Սպարապետը գործ ունի, դու չես նրա հոգսը: Պատերազմ է, ժողովուրդ է, հասկանում ես... (Մտնում է Մերութանը պահակի հետ: Վասկանուշը արագ վեր է կենում քախտից և լուռ և խիստ դեմքով հեռանում ձախ, ապա իսկույն վերադառնում է և դուրս գնում աջից: Մերութանը ու պահակը հետևում են նրան: Փառանձեմը պատուհանից հսկում է: Միջոց: Աջից ներս է մտնում):

ԳԱԳԻԿ. Ի՞նչ կա, ինչո՞ւ ես այլայլված...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Վասկանուշին կալանավորեցի և ուղարկեցի Անի:

ԳԱԳԻԿ. Ինչո՞ւ:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Գաղտնիքն ուզում էր հայտնել հղբորը:

ԳԱԳԻԿ. Հա, խոհեմ բան է... Բող մնա պահված, ժամը դաժան է... (Մի-ծաղում է) Սիրելի տիկինս, ասացի՞ր, որ մեղմ և անվտանգ հասցեն են Անի...

Մտնում են Վ. Սարգիսը, Գրիգոր Մազիստրոսը, Գոռ Փառնակ, Թորոսիկ, Ասլղարիպ, Հաբել իշխանները և Առաֆել ազատը:

ԹՈՐՈՍԻԿ. Որքան պատեհ է, որ ճակատը տանք:

ԳԱԳԻԿ. Սպարապետն ուշացավ:

ՀԱՅԲԵՂ. Հասած կլինի մերձակա զյուզը:

ԹՈՐՈՍԻԿ. Թշնամին այս անգամ գերազանցում է սաստիկ սաստկապին... Ի՞նչ պիտի լինի...

ԳԱԳԻԿ. Սպասենք Սպարապետին: Սիրտս լկայում է, որ գործը պիտի երկարի շատ. աղետը մեծ կլինի:

ՀԱՅԲԵՂ. Իսկ եթե բաշվե՞նք Անի, տեր արքա, ի՞նչ կլինի...

ԳԱԳԻԿ. Հենց դա կլինի մեծ աղետը: Ճակատը պետք է այստե՛ղ տանք: ՄԵՐՈՒԹԱՆ. (Ներս գալով) Սպարապետը...

ԳԱԳԻԿ. Ահա, ծերուկս...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. (Ներս է մտնում և առանց նախելու մեկին՝ մտահոգ կանգ է առնում մեջտեղում) Ծանր վիճակ բաժին ընկավ ինձ, որդի՛ք:

ԳԱԳԻԿ. Ինչո՞ւ չես հարձակվում:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Ինչո՞ւ: (մտաբեր քոքվում է) Երևի շատ են իմ մեղքերը...

Զորքը չի հանդգնում... Ինչո՞ւ...

ԳԱԳԻԿ. Հրամայիր իմ անունով:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Զե՛մ կարող, արքա:

ԳԱԳԻԿ. Ի՞նչ, նրա՞նք ես վատերը դուրս եկան: Գուցե դու ես շփոթու-թյան մեջ:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Ես շփոթության մեջ չեմ: Զորքը չի ընդունում ճակատը: Ես զգում եմ նրան: Վաթսուն տարի կռիվ եմ վարում, գիտեմ ինչ բան

է սա: Զի դնա զորքը... Սառնասիրտ եղեք, տեսնենք ինչ կանի զորքը: Տերն մեզ օգնական... (խաչակնքում է երեսը) Ժողովուրդը չի թողնի՝ հայրենիք է:

ԳՈՌ ՓԱՌՆԱԿ. Դու զորքի՞ կամքին ես թողնում, Սպարապետ: Լավ վիճակի կհասնենք:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Դու, իշխան, իմացիր, որ այստեղ ռազմաճակատ է, և ես չեմ կարող ամենքի մատույլ շարժվել:

ԳՈՌ ՓԱՌՆԱԿ. Քեզ արքա՛ն է հրամայում, ո՛չ ես:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Ինձ այստեղ իմ խիղճը կարող է հրամայել: Զորքի կյանքի կշիռն է այստեղ: Զորքը որ կորավ, ասել է՝ ամեն բան կորավ: Էլ ինչո՞ւ ենք ե՛ս, դո՛ւ, ամե՛նքը:

ԳՈՌ ՓԱՌՆԱԿ. Եթե դու արքայի կամքին հակառակ ես, ահա դո՛ւ, ահա արքա՛ն:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Արքան չի հասկանում, բայց արքան իր զորքի թշնամին չէ: ԳՈՌ ՓԱՌՆԱԿ. (Բաբկուքյամբ) Դու երես ես տալիս զորքին: Դու մեզ վտանգում ես: Արքա, ես ստրատեղ չեմ, բայց գիտեմ, որ զորքը եթե երկար կանգնեց՝ էլ չի կռվի: Պետք է անենք շուտ, ինչ որ անելու ենք: Ես պնդում եմ, որ Սպարապետը կարող է ճակատն ընդունել: Բայց նա երկնչում է, և նրա երկչույդը ազդում է զորքին: Դա դավաճանություն է հայրենիքի առաջ:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Ծակատամարտն չի լինելու այստեղ: Իսկ թե որտեղ, ես այդ չգիտեմ:

ԳՈՌ ՓԱՌՆԱԿ. Այն ժամանակ ասա թող փրկվի ով կարող է: Լավ է՝ ձի հեծնենք և փրկենք մեր անձը: Ծակատն այստեղ չեն ընդունում, թշնամին մոտել է երկրի խորքը, մեզ կսեղմի Անիի պատերի մեջ: Այն ժամանակ չգիտեմ ինչ կանեք:

ԱՊԼՂԱՐԻՊ. Ծանր հանգամանքը մեզ պատահ առիթ է տալիս: Աչքներու չգուցենք վրան: Հաշտություն: Պատգամավոր ուղարկենք զորավարին, բանակցենք, թերեւ փրկություն գտնենք:

ԱՌԱՔԵՆԷ ԱԶԱՏ. Հաստատ և անխախտ ճշմարիտ՝ չենք կարող դիմադրավել, իշխանք, բանակը խեղճացավ: Հաշտության զնանք:

ԳԱԳԻԿ. Եվ դո՛ւ այդպես ես խորհում, խնամակալ իշխան...

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Գոռ Փառնակն այդպես է կշռում, տեր իմ, ինչպես և Ապղարիսյն ու Առաքել աղատը: Նրանք են ասում՝ հաշտություն, անձնատվություն: Բայց հանգամանքները, ինքդ կասես՝ այնպես չէ, ինչպես երեցնում են իշխանները: Ես իմ հասարակ խելքով՝ տես-

նում հմ, որ դեռ ժամ չի հասարկվելու: Թերեւս կովներ: Թերեւս կա մի հուշ...:

ԳՈՌ ՓԱՌՆԱԿ. Տյարբ, ռազմաճակատում երկար չեն կանգնի:

ՀԱՐԵԼ. Երկար էլ են կանգնել, երկար էլ են թափառել: Պատահում է, Փառնակ իշխան: Դրուժյունն աչնպէս է: Պետք է զգուշ լճիւնքն դռնել:

ԹՈՐՈՍԻԿ. Ի՞նչ եւ խորհում, արքա: Չե՞ս հարձակւում:

ԳԱԳԻԿ. Չեմ աչնքան իմաստուն, որքան դուք: Եթէ ժողովարդը չի ընդունում, սուրբ է նրա կամքը: Նա խոնարհւում եմ իմ ճակատագրիս առաջ: Եթե բախտը ոչինչ չի անում՝ դուք առաւել ոչինչ չեք անի:

ՓԱՌՆԱՆՁԵՄ. Աչն ու խաչը բեղ հովանի, ինչո՞ւ չես վճռում, եկ մեզ ընկեր, որդյակ, վեր կաց, գուցե բեղ անսան, առաջ խաղան:

ԳԱԳԻԿ. Ո՛չ... Ճշմարիտ է Սպարապետը: Նաեւ Սպարապետը չի կարող փրկել: Կամեցա՞վ ժողովուրդը՝ կփրկվի, չկամեցա՞վ՝ մենք ոչինչ ենք: Ճակատագիրս է, մայր, պետք է տաններ, համբերներ: Հուշաներս ժողովուրդն է: Բարի է նրա կամքը: Կա օր ուրախության, կա օր ախրության... (Կծկվում է):

ՓԱՌՆԱՆՁԵՄ. (Լացակումած) Մի՞՞՞՞րեւ աչս բախտին էիր արժանի մատաղ հասակիդ, հարազատ:

ԳՈՌ ՓԱՌՆԱԿ. Բող արքան ճակատ տա, մենք կվարենք մարտը: Ի՞նչ եք նայում գորբին:

ԹՈՐՈՍԻԿ. Արքա՞...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Եվ ոչ մեկիդ վիճակված չէ փրկել գործը: Բողեր իրան՝ ժողովրդին: Նա դեմ կգնի արհամիրբի և մեզ էլ կազատի: (Աւտաւում է) Այդ իմ իմաստուն ձին կհանի բուքից: Պինդ բռնեցեր նրա ագին և ապավինեցեր նրան: (Իռնեի մեջ կանգնած զորականներին) Տարեք հրամանը՝ նահանջել: Եվ արդեն նա սկսել է նահանջը: (Իուրս է գնում):

ՓԱՌՆԱՆՁԵՄ. Վա՛յ մեզ, Անին կործանվում է... (Լաց է լինում):

ԳԱԳԻԿ. (Վ. Սարգսին) Կօղնես ինձ Անիում... (Ելսաններին) Տեսնո՞ւմ եք, ինչ անձկության մեջ ընկանք: Հուշաներս դուք եք և աստված:

ՓԱՌՆԱՆՁԵՄ. Չարախինդ եք, ուրախ եք, Աշոտ արքայի որդին ապիկարներին ձեռին խեղճացել է, դառել դառն աստծո: Ոչ մեկդ օգնության ձեռ չեք մեկնում ձեր արքային:

ԳԱԳԻԿ. Բող... (Գայլի աչքերով նայում է նրան):

Փառանձեմը լսում է:

ԳԱԳԻԿ. (Դր. Մագիստրոսին) Խեթ հս նայում ինձ, Մագիստրոս իշխան՝
ի՞նչ հս նյութում սրտիդ մեջ, ասա:

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍ. Հարկ չէ, որ հս ասեմ ւայն, ինչ որ տեսնում հս աշխարհի
աշխարհ: Մեղադրում էիր ինձ, անձնատուլությունն էի առաջարկում
հս, հիմա ինքդ կանգնած հս անձնատուլության առաջ: Օրն հասավ...
եվ դու անձնատուր կլինես: Տեսնում հմ...

ԳԱԳԻԿ. Դու հանգցնում հս ինձ սպառնալ... Ես անձնատուր լինեմ. կայ-
սեր շահը, ղորավարի՞ն: Նրան, որ ավերում է Ժողովրդի երկի՞րը...
(Մերութանին, որ միշտ լարված հետևում էր նրան) Թիկնապահներ
բեր ներս: Կալանքի տակ դրեք իշխանին: (Մերութանը գնում է):

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍ. Որո՞ իրավամբ, տեր իմ, մոռանում հս, որ Պահլավունի
հմ... (Մերութանը վերադառնում է քիկնապահներով):

ԳԱԳԻԿ. Տարեք և պահակներով ու շղթայակապ տարեք Անի, պալատի
արգելանք: (Դր. Մագիստրոսը կատաղի նայելով Գագիկին հնազանդ-
վում է, նրան սպասում է Մերութանը) Ժողովուրդն ու զորքը նա-
հանջում են անձնատուլության համար: Սա վաղրն է, հտ է ընկրկում
դեմ ցատկիլու համար: Սպասիր, շես շարախնդա երկար: Անիի պա-
տերի տակ կպտտառտովի բյուզանդական գայլը: Շների հետ կկա-
պենք դավաճաններին...

ԳՐԻԳ. ՄԱԳԻՍ. Բռնավոր պատանի, երկար շես շարախնդա...

ԳԱԳԻԿ. (Ձեռով արեամարհական շարժում է անում: Դր. Մագիստրոսը
գնում է քիկնապահների հետ):

ՎԵՍ ՍԱՐԳԻՍ. Տյարք իմ, խոհեմ խորհներ պարզ է, աշխարհ: Հայտնի
է, թե ինչ պետք է անել:

ԳԱԳԻԿ. Իմ բարեկամս, արքայական տան իմ հին և իմաստուն խորհրդ-
դատուն և երախտավորը՝ ճշմարիտ հս դու: (Վեր է կենում: Վերա-
կան):

Թողեք Սպարապետը գործի, ինչպես խելքը կտրում է: Ես կըշ-
տապեմ Անի ձեզանից շուտ: Հոգիս վկայում է, որ Աբուսուվարը
արշավում է մեզ վրա... Կսպասեմ ձեզ բերդապահ ղորքի հետ: Ողջ
մնաք: (Դու Փառնակը, Սպլլարիպը, Առաքել ազատը դուրս են
գնում):

ՎԵՍ ՍԱՐԳԻՍ. Հիշիր խոսքերս, տեր արքա, քեզ չէի՞ ասում, որ նրանք
նյութում են բո մահը, ինչպե՞ս կարող ենք ճակատել կամ հաշտու-
թյան գալ: Կովենք Անիում մինչև վերջին մարդը: Նրանք շոյում են
ինձ, բայց գիտեմ, նրանք ինձ ուզում են ոչնչացնել ամենից վերջը:

ԳԱԳԻԿ. Անշուշտ, անշուշտ:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Նրանք գուցե. և չեն հասկանում այն, որ դավաճան-
ներ են:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Ճշմարիտ բարեկամ միայն դու մնացիր, իշխան:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Արքան և տերն է իմ և որդին իմ: (Համբուրում է Դա-
գիկի բղանցքը):

ԳԱԳԻԿ. Դե՛, դեպի Անի... (Փառանձեմին) Դու՝ կառքով:

ԹՈՐՈՍԻԿ. Մենք կմիանանք թեղ:

ՀԱՐԵԼ. (Դնում է աչ: Փառանձեմը զնում է ձախ):

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. (Նշան է անում դեպի աչ: Մտնում է Մերութաճը) Նա-
հանջեցին: Գնաց մեկը: Հասավ վրեժի օրը: Փախչում ենք Անի:
(Դռնե՛րի մեջ երևում է Դավթակը) Հա, սպասո՛ւմ ես... Հենց կմըտ-
նենք Անի՝ ամբոխի մեջ կտարածեն՝ Դադիկն ու Սպարապետը ծա-
խեցին Անին, փախչում են Հունաստան: Ապստամբեցեք, անձնա-
տուր եղեք:

ԴԱՎԹԱԿ. Լսո՛ւմ եմ, իշխան:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Գնանք Անի՝ վերջ տանք:

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

Դ ԱՐԱՐ

ԵՐԿՐՈՐԻ ՊԱՏԿԵՐ

Ձախակողմը վաճառքի բարձր պարիսպը, դարպասով, որ նայում է մեջտեղ, գյուղի
հրապարակին: Դիմացը տներ, որ բացվում են իրենց ետևի ձորի վրա: Պարսպի ետևից
տներն առջևով մի վողոց, հանապաճում է գնում դեպի աշ:

Դարպասից ներս են գալիս Վ. Սարգիսը, Գոռ Փառնակը, Ապրիլարիսը, Աստվեր Գալ-
ստը: Նրանք զինված են և պատրաստ մեկնելու: Ձորից վեր են բարձրանում և դեպի
են շարժվում զորամասեր, խառն ժողովրդի հետ:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Թող առաջ մեկնի՛ր դայլի մայրը: Մենք՝ հետո:

ԱՊՐԻԼԱՐԻՍ. Մեր գնդերի հե՛տ գնանք, թե՛...

ԳՈՐ ՓԱՌՆԱԿ. Գնդերի՛ հետ:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Այդպես... կաստատման ենք ձեռք, կկանգնենք ձեր նո-
րելուկ արքայի դեմ, կհանձնենք ձեր Ասիին...

ԱՊՐԻԼԱՐԻՍ. Պառավ դայլը...

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Ըմ... (Դարպասից ներս է գալիս Փառնակները իր նա-
թիշտների հետ: Նրան) Տարաբա՛խտ արքայամա՛յր, չսեցին քեզ,
գուցե դու էիր իմաստունը:

ԳՈՐ ՓԱՌՆԱԿ. Ինչպե՛ս կարելի էր արքայական կալվածները լքել թշ-
նամուն, արքայամա՛յր:

ՓԱՌՆԱԿՆԵՐ. (Նայելով զորքին) Տես ինչպե՛ս են քաշվում: Եվ ոչ մեկը
ետ չի նայում, վատե՛ր, վատե՛ր, վախկոտանե՛ր:

Ջորակողմից հայտնվում են Թորոսիկը և Հաբեյը և մոտենում
են սրանց:

ԳՈՐ ՓԱՌՆԱԿ. Սպարապետն է աղետի պատճառը:

ՀԱՐՆԵԼ. Մի բամբասիր, Գոռ Փառնակ իշխան, պատերազմ է:

ԳՈՐ ՓԱՌՆԱԿ. Չեմ բամբասում, աչքերովդ ես տեսնում: Շքեղ դաստա-
կերտը, արքայական հարստությունը, երկիրը թողնեց թշնամուն:

ՀԱՐՆԵԼ. Ամոթ է քեզ, Գոռ Փառնակ իշխան:

ՓԱՌՆԱԿՆԵՐ. (Հանկարծ բռնկվելով և սուաջանալով դեպի զինվորները)

Ո՛ր եք քաշվում, ե՛տ գնացեք, ե՛տ գնացեք:

ԹՈՐՈՍԻԿ. Ձուք է, արքայամայր, եթե նրանք հաղթանակ կորած ենք՝
կհարդվեն:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Թող չարդվեն, թագավորի ծառաներն են: Հասկա ինչո՞ւ
համար են (Ջորակողմից բարձրանում է Սպարապետը, նրան)
Սպարապետ, կալվածներս, խալիքը, գանձերը թողիր թշնամուն:
Վա՛յ մեկ, տանում ես Անի պաշարվելու:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Թող ժողովրդի արդար արյունը դատի ինձ:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Ո՛չ, դու ես հաճանքը վարում, դու ես պարտական իմ որ-
դու առաջ: Վտանդեցի՞ր որդուս կյանքը:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Դու կամենում ես երկիրը թշնամուն տալ և ազատել քո որ-
դուն:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Ո՛չ...

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Դե, ապա քաշվիր մի կողմ ու մի խանդարիր ինձ: Ես պա-
տերազմ եմ վարում և կատարում եմ պարտքս խղճիս և ժողովրդի
առաջ:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Դու անարդու ես ինձ:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Կարգադրում եմ, ոչ ոք չխառնվի իմ գործին: Ես այստեղ
Սպարապետ եմ, ոչ թե ծառա: Դե՛, ճանապարհ: Բերեք սալը և ար-
քայամայր տարեք: (Վաճճի դարպասից դուրս են բաշտում սալը:
Պատրաստություն են տեսնում, որ Փառանձեմը նստի: Իշխաննե-
րին) Տյա՛րք, շարժվեցեք: (Դեպի աջ) Ձի՛ տվեք: (Դնում է դեպի աջ):
ՎԵՍՏ ՍԱՐԴԻՍ. Արքայամայր, հաճիր պատրաստվել, մեկնենք: Մենք քեզ
ընկեր: (Պատրաստվում են: Մինչ այդ և այժմ զինվորները լուռ շարժ-
վում են դեպի աջ):

ԶԻՆՎՈՐՆԵՐ. Ո՞րք ենք գնում: Թե կոխվ է՝ տեղն էստեղ է:

— Երգվի թե գնում ենք՝ դանակը սակրին հասցնենք:

— Դնա՛, գնա՛, ամեն տեղ էն տեղը չի:

ՄԱՐԿՈՍ. Դե, լավ կապեք, կապեցեք, իշխանի հուսով չմնանք:

— Ապա ում հուսով, Մարկոս եղբայր:

ՄԱՐԿՈՍ. Թե մեր մեջքը զիմացավ՝ էն է՝ կտանենք: Արմատը ժողո-
վուրդն է: Դե՛, դե՛, դե՛... Մի՛ խեղճանար: Պատերազմը կերթա՞
երկիրը կմնա:

— Թե էս մեկից կապատվենք, է՛լ մեկ մահ չկա:

ՄԱՐԿՈՍ. Սրա պեսից էլ ենք աղատվել, սրա էն վատիցն էլ: Դնա՛, մեր
արեք երկար է: (Միծաղում է: Դիմացի դռնից դուրս է գալիս եղի-
սան: Բոլորովին սպիտակած, անգամ հոճե՛րը, պատկառելի, մի
եբերուն պառավ, որ դուրս գալով տանից խորապես նայում է զոր-

հին, ապա իշխաններին ու Փառանձեմին: Դողդոջուն ձեռք բա-
կատին՝ դիտում է փախչող գյուղի տեսարանը: Դուրս են բերել
տնային իրեր, երեխաները, լծում են սալերը: Վերցնում է ավելը &
սկսում է ավելի դուռն ու երդիր: Նա սոսկալի տպավորություն է
քողնում: Իշխաններն ու Փառանձեմն ակամա նայում են և կարկա-
մած են):

ԵՂԻՍԱ. (Խոսում է տան հետ) *Սրբեցի, շքեցի, զուգեցի, բոլորքդ ծագիկ
ցանեցի, արտ ու այգի փռեցի: Բարով մնաս, աչքի լճա, քամին
կգա վրադ կօրորա, ջուրն էլ հլման կգա քուն կբերի, արագիլ կգա
ծագիկ կբերի էս սնին, մարեն էլ չի գա, չի գա, չի գա: (Նայում է
Փառանձեմին) էս ո՞վ է ոսկե սկուով: Դնա ոնց որ չես էլ եկել, մեր
ցավը չի տեսել: (Նայելով ժողովրդի կողմը) Այ հե՛լ... այ հե՛լ, տես
ոնց է քանդվում երկիրը: Հասել է օրը դատաստանի:
ՓԱՌԱՆԶԵՄ. (Խաչակնում է երեսը) *Դատաստանի օրը չհանդիպեմ
քեզ, պառավ...**

ԵՂԻՍԱ. *Դնա՛, գնա՛, գնա՛, մատաղ, մենք իրար չենք տեսել ու չենք
տեսնի... Ո՞ւր իմ ցավ, ո՞ւր քու ցավ... Դնա՛ (Ավելում է մոլեգին):*
ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. (Սպասավորներին) *Դե՛, նստեցրեք արքայամորը: (Բռ-
լորը շրջապատում են սալը, ուր նստեցնում են Փառանձեմին)
Ջի՛ բերեք: (Բոլորը խաչակնում են երեսները և կառի հետ շարժ-
վում են դեպի ձախ և անհետանում պատի ետև):*

ՋԵՆՈՆ. (Ներս է վազում խանձողը ձեռին: Նրան հետևում է մի բազմու-
յուն, որի մեջ են Անիում աշխատող քուլայեցիները) *Վառեք ամեն
ինչ, բան չթողնեք բռնավորին:*

ՄԻ ՇԻՆԱԿԱՆ. *Տունն է, հայրենին է, Ջենոն, ո՞նց վառենք: Թող, մի՛
վառի...*

ՋԵՆՈՆ. (Խանձողով կրակ է տալիս տները) *Տուն եք թողնում բռնավորին,
որ գա մեր հայրենիքում նստի՞... Վառե՛ք: (Սկսում է այրել):*

ՄԻ ՇԻՆԱԿԱՆ. *Վա՛խ, մահը գրկեց մեզ, մահտաքածամը...*

ՋԵՆՈՆ. *Մահ չկա մեզ, վառե՛ք: Թշնամին է վառվողը: Թող դուքս քչենք
նրան՝ շենք էլի մենք ենք:*

Թուլայեցիները վազվզում են գյուղում և այրում տները:

ԳՈՐԳ. (Ներս է վազում այլալված. Ջենոնին) *Ո՞ւր է Բրաբիոնը...*

ՋԵՆՈՆ. *Ի՞նչ Բրաբիոն, Բրաբիոնը մնաց, կորել է... չգիտեմ:*

ԳՈՐԳ. *Անխիդճ հայր ես, ասա որտեղ է ցավադարը, գնամ բերեմ:*

ՋԵՆՈՆ. *Ժողովուրդն է փշանում, երկիրը, աղջիկն ինչ... սա որ դնա, էլ*

ամեն կզնա: (կցված) Բրաբրիոնն անտուն է, Թափառական, Բրաբրիոնն էն օրը կորավ, երբ իշխանը ցավի բերեց նրան:

ԳՈՐԳ. Կգտնեմ նրան, գետնի տակից կհանեմ նրան: (Վազում է ձորը): ԱՅՍԵՄՆԻԿ. (Հեռաճակ, կատաղի ներս է վազում, նրա ետևից մի խումբ կանայք, զինված քրեքով, բանեքով և բրեքով) Այ հե՛յ, բոլոր կնանիք, դո՛ւրս եկեք, ով ճակատին լաշակ ունի: Խնայելու օրը չի: Գնանք, պիտի փորենք բռնավորի գերեզմանը:

ՄԻ ՀԱՍԱԿԱՎՈՐ ԿԻՆ. (Նրեխան գրկին) Մերը չի գնա պատերազմ, համա սա էս ա հայրենիք ի... լաճս մատաղ է...

ԱՅՍԵՄՆԻԿ. Դե, ճամփա...

ՆՂԻՍԱ. Շենը գնում է, ո՞ւր եք գնում... Հողը դրեք ինձ, հետո գնացեք, դրեք ձեր ձեռքով հողը: Աչքս չմնա: (Նրան շեն լսում): Կանիժեմ... կանիժեմ ձեր ծնած օրը... ուր եք թողնում ինձ... Ամեն մի հող դրեք ձեր ձեռքով սրտիս, տնիցս, բնիցս, օջախիցս... (Վաճա՛յք հարձակվում են վրան, փաշում, ու տանեն) Ո՞ւր եք տանում, հողը գնաց ձեռիցս, ո՞ւր դամ: Արմատս գնաց՝ ժողովուրդս: (Ուժասպառ բնկնում է գետին):

ՄԻ ԿԻՆ. Հանգա՞վ:

— Ձգե պառեկին...

ԱՅՍԵՄՆԻԿ. (Վառում է պառավի տունը և վերցնելով մի բուռ հող, ձգում է պառավի կրծքին) Առ, այ բեզ հող, հանգի, խեղճ պառա՛վ...

ՆՂԻՍԱ. (Խուլուտ) Հող տարեք հեռներդ, որ ետ գաք...

ՋՆՆՈՆ. Լսեցեք ժողովուրդ: Ով էս հողից է, էս ջրից, էս տնից, թողնի թող տուն, երիտա, կայք, վեր կացեք ետ գնանք Անի: Ու էնտեղից ետ դարկենք բռնավորին: Ո՞ւրտ եք անում:

ՄԱՐԿՈՍ. էս հողը վկա, էս մեր սուրբ հողը:

ԹՈՒԼԱՅԼԵՅԻ ԿԱՆԱՅՔ. Ուրտ ենք անում մեր հողի վրա:

ՋՆՆՈՆ. Կյանքն էլ կտաք, արևն էլ կտաք մեր երկրի արևին:

ԹՈՒԼԱՅԼԵՅԻ ԿԱՆԱՅՔ. Ամեն բան մատաղ մեր սուրբ հայրենիքին:

ՋՆՆՈՆ. Դե, երկար արև մեր հողին, մեր ջրին, մեր արևին, ոնց որ երկար է: Մա՛հ չկա մեզ: Անցեք: (Սառ է բնկնում, բազմաբայունք հետևում է նրան՝ բոլորը զինված հին ու ալլազան գեներով: Խուլուտ: Հեռվում շենքի հաշոցն է միայն խանգարում: Ներս են գալիս Գորգը, Մանուկը և երիտասարդ որմնաշիրները, որոնց մեջ Բարսեղը և Միֆայելը):

ԳՈՐԳ. (Լաց է լինում) Ինչ կարող եմ անել: (Դուրս է գնում աչիերը սրբելով: Կրկին ներս է գալիս և նստում փախն, սպասում է):

ԲԱՐՍԵՂ. Գորգ, եկան, վե՛ր կաց:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Հասնում են, Գո՛րգ:

ԵՂԻՍԱ. (Թույլ) Մեկ էլ տեսնելի երեխանց: Ինչ կլի:

ԲԱՐՍԵՂ. Երեխեքը կապրեն, մայրիկ, մնա, մտիր հողը, անբախտ կնիկ:

ԵՂԻՍԱ. Ինչ էլ տարեք:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Մնա դերեղմանիդ մեջ, ուր պիտի գաս, այ պառաւ:

ԲԱՐՍԵՂ. Դե, Գորգ, եկան... ձե՛ր պառեկին, մեղք է, պիտի տանջվի...

ՄԻՔԱՅԵԼ. Զգե՛, մեղք է:

ԳՈՐԳ. (Ապառնալով) Զխոսենք էղպես... շունչ է, պիտի ապրի... (Վնա-

կան շարժումով վերցնում է Եղիսային, առնում ձիու վրա) Մարե՛,

եկ, էլի կապրես: Աղոթի Գորգի արևուն: (Գնում է):

ԲՈՂՈՐԸ. Փառք քեզ, արեգ երկար: (Հետևում են նրան):

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

Հրապարակ Անիում: Չախակողմը փոքրիկ ֆարե սրահակ, որ մի ֆանի աստիճաններով իջնում է դեպի հրապարակը: Կիմաքը պարխպներ են, տեղ-տեղ ֆարե աստիճաններ՝ գլուխը բարձրանալու համար: Պարխպը աշից վերջանում է մի բուրգով, որի տակ դռն է երկայն ելվերով փակած: Այլ կողմը ֆաղաֆատունն է, որի առջևից և ետևից ենդ փողոցներ են գնում:

Պարսպի տակ խարույկ է վառված, որի շուրջը կանայք պատվում են և փայտ ավելացնում: Պղնձներ են շարած խարույկի վրա, չուր են եռացնում, սյուռավ եղիսան նստել է խարույկի մոտ և հսկում է կարսաների վրա: Նա խիստ կերպարանք ունի և առույց է սլոժմ: Պարսպի ատամների վրա գլնվորներն են շարված խառն ֆաղաֆացիների նետ և կովում են թշնամու դեմ՝ նետ, պարսատիկ և ֆարեր նետելով ներքև:

Սրահակի մոտերքը շրջում են Մները և մի երկու պահակներ:

Աշից ներս են վազում երկու ֆաղաֆացի, ֆարեր են լցնում գոգերը և ուզում են ետ վազել:

ՄԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻ. (Կանգնեցնելով դեմից եկող մշուս ֆաղաֆացուն) *Կանգ-նի՛ր, ի՞նչ լուր է...*

ԵՐԿՐՈՐԴ ՔԱՂԱՔԱՅԻ. *Օրն է շար, քրիստոնյա, օրն է շար... (Վազում է մի կողմ):*

ԲԱՐՍԵՂ. (Առաջ իջնելով պարսպից) *Ո՞նց ես, մարե՛, ո՞նց:*

ԵՂԻՍԱ. *Տունս ավերեց, որդիս ընկավ, հիմի աշխարհքն ինձ տուն է, մարդիկ՝ որդիք: Շատ լավ եմ, մատաղ, շատ լավ եմ, կովեցե՛ք:*

ԲԱՐՍԵՂ. *Կովում ենք, օրհնի՛ մեզ, օրհնի՛:*

ԵՂԻՍԱ. *Ձեր արևն օրհնվի, որդիքս:*

Բարսեղը ֆարեր է լցնում գոգը և վազում պարսպի գլուխը: Չախից ներքև են շտապում Գագիկը՝ զրահավորված և սաղավառ-տով, Սպարապետը՝ նույնպես, Փառանձեմը հասարակ հագուստով, մահակը գավազան արած, մագերը անկարգ, Թորոսիկ և Հաբել իշխանները, ազատները, քիկնապահները: Նրանց հետ խառն իջնում են նաև Վ. Սարգիսը, Գոռ Փառնակը, Ապղարիպը, Մերուժանը:

Բոլորը դիտում են դեպի աշ բացվող տեսարանը:

ՀԱՔԵՆ. *Հոնենցի բուրգի տակին է բաբանը:*

ԹՈՐՈՍԻԿ. *Հոնենցի բուրգի տակին է:*

ԳԱԳԻԿ. Ո՞վ է այնտեղ, Զենոնն է:

ՀԱՐՆԻ. Զենոնը:

Աջից վազում է ճարտարապետը մի երկաթե ձող ձեռքին. նա կորած է փոշու ու մրի մեջ:

ԳԱԳԻԿ. Պատրաստ է մեքենան:

ՀԱՐՆԻ. Դեռ ոչ: Զի հասնի: Պետք է վառենք բաբանը: Վարպետս բնկավ... Տղաներ տվե՛ք:

ԳԱԳԻԿ. Դնանք բուրգը: (Իջնում է):

ԹՈՐՈՍԻԿ. Զի՛ տվեք: (Իջնում է: Նրան հետևում են Հաբելը և մյուս ազատ-ները՝ քիկնապաններով):

ԳԱԳԻԿ. (Նոյն հայելով՝ Փառանձեմին) Մա՛յր, մնա այդտեղ, մի՛ դա...

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Արքայամա՛յր, աղաչում եմ:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Նրան մեհա՞կ չեմ թողնի... հեռո՛ւ կացեք...

ԳԱԳԻԿ. (Նոյն մնալով մի սլան հայում է Մհերին, որ մոտեցել է նրանց և ինչ-որ բան մտաբերելով) Հա՛:

ԴՈՌ ՓԱՌՆԱԿ. Արքա, ես և Ապղարիպը մեր գնդերը կտեղափոխենք Կա-րուց դռների մոտ:

ԱՊԼԴԱՐԻՊ. Աղաչո՞ւմ եմք, այնտեղ թուլացել են բերդապահները:

ԳԱԳԻԿ. Ո՛չ, գնդերը մի շարժեք. նրանք լավ տեղն են, այստեղ լավ է, (ցույց է տալիս դիմացի պարիսպը) մնացեք այստեղ: (Նայում է Մհերին, սա վերցնում է <անընթ. > ու ներքև նայում):

Թուլալը լավ դուրս եկավ, հե՞, Սպարապետ: (Միծաղում է) Զենոն ապրի, որմնադիրներն էլ... Սպարապետ, ես դարձյալ վճռում եմ այն... դուրս գալ պարսպից:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Ո՛չ, թույլ չեմ տա:

ԳԱԳԻԿ. Ո՛չ, ես վճռում եմ, դա կանեմ, ժողովուրդն հիմա կարողություն ունի: Ես վճռում եմ... (Գիշատիչ հայելով Սպարապետին) Այլապես՝ տես, կկանգնես արհեստագրտ, և այն ժամանակ (գիշատիչ նայում է Սպարապետին) ոչ մի խոսք... Դե: (Շարժվում է դեպի աջ: Սպարապետը հետևում է նրան: Գագիկի հետևանալուն պես աջից, փաղափա-տան ետևից դեպի նա է վազում Դավթակը՝ մուկետիկի հետ):

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. (Նայելով մուկետիկին) Հա՛, սա է մունետիկը, եկ ինձ հետ, որ երբ նշանը տամ՝ տարաձայնես քաղաքին, ինչ որ կասեմ: (Մուկետիկը խոնարհության նշան է անում: Աջից վազում է Վորոնը)՝ Վոթոն, ի՞նչ կա:

ՎՈՐՈՆ. Խառնաշփոթը զցեցինք, իշխան: Լուրը տարածել ենք:

ՎԵՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. (Դավթակին առանձին) Ավելի գրգռեցեք, ապստամբու-

թյան նշանը կտանք պատե՛հ ժամին: Եթե հաջողվեց՝ Կարուց դռ-
ները կբանանք և ներս կխուժեցնենք հույներին:

Գնում են ձախ, Վոքոնը, Դավրակը հեռանում են ուրիշ կողմ:
Մունեախը և քիկնապահները հետևում են Վ. Սարգսին:

Այ կողմից մարդիկ են վազում դեպի հրապարակը:

ՋԱՅՆԵՐ. Ի՞նչ լուր է, ի՞նչ լուր է: Աստվա՛ծ, աստվա՛ծ, աստվա՛ծ...

—Տեղ, ողորմյա՛...

ԶՆՆՈՆ. (Ներս է վազում ձախից, նրան հետևում են Դունկիաճոսը, Մար-
կոսը, Եզնալը, Գորգը, Միֆայելը, թուլայեցիները, որմնադիրները
և այլ Բաղաֆացիներ և ռամիկներ) Հավաքեցեք տղաներին, ով
մնաց, մյուսներին իմանաք՝ ինչ բան է, լավ բան չեն ասում, մեր
գործը տեսնենք: (Սամելին, ուրիշ շրջապատել են) Ի՞նչ է ասում,
ո՞վ ասաց:

ՍԱՄԵԼ. (Թռուցքի դեպի ձախ՝ սպառնալով) Անեծք ձեզ, ափսոս է հողը,
հողը, որ թողին ձեզ, աղու կտամ ձեզ հացի տեղ: Անին ծախել են:

ԶՆՆՈՆ. Գլուխդ մի կորցնի. ի՞նչ ծախել: (Հավաքվածներին) Եկե՛ք իմ
կտից: Տղայք, բերե՛ք բոլորին: Գնանք, ժողովուրդը պարիսպները
չտա: (Աջից ներս է գալիս Փառանձեմը: Նա մահակ ունի ձեռին և
հագին հասարակ հագուստ. նրան ուղեկցում են զինված քիկնա-
պահներ: Մի փոքր անց մտնում է Վ. Սարգիսը):

ՓԱՌԱՆՋԵՄ. (Նայելով դեպի ձախ, ուր ինչ-որ բաներ է նկատում) Ին-
չո՞ւ են բռնում սայլերը, ո՞վ է կաբգադրել ձիեր պատրաստել...

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. Ով գիտե ի՞նչ կպատահի...

ՓԱՌԱՆՋԵՄ. Ինչո՞ւ եք խուճապ պցում քաղաքը: Ե՛տ քաշեք ձիերը:

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. (Նեղծ հոգածու) Ո՞ւր է արքան:

ՓԱՌԱՆՋԵՄ. Ա՛յն ու խաշը նրան պահպան, պարիսպի վրա է:

ՄԵՐՈՒԺԱՆ. Ա՛խ, մի վտանգ չպատահի...

Վ. Սարգիսը վերադառնում է միայն քիկնապահների հետ:

ՓԱՌԱՆՋԵՄ. Ի՞նչ է պատահել ժողովրդին:

ՎԵՍՏ ՍՈՐԳԻՍ. Չգիտեմ: Հուսահատվել են, արքայամայր, Անին հանձ-
նում են: Պետք է իմաց տալ Սպարապետին:

ՓԱՌԱՆՋԵՄ. (Նայելով պարիսպներին, որտեղից մեկ-մեկ վայր են վա-
զում կովոդները) Տեղ աստված, տեսեք, տեսեք, ինչեր են անում.
պարսպից իջնում են: (Մահակը նսնելով օդում) Ո՞ւր, ո՞ւր... ի՞նչ է
պատահել...

ԹԻԿՆԱՊԱՆ. Արքայամայր, պարիսպները թողնում են...

ՓԱՌԱՆՋԵՄ. Իմաց տվեք Գազիկին, այստեղ դավաճաններ են կանգ-

նած... Այստեղ դուք կա: (Վ. Սարգսին) Ինչո՞ւ ես կանգնել անդործ...

պարիսպները լքում են... սա ի՞նչ բան է:

ՎԵՍՍ ՍԱՐԳԻՍ. Ոչինչ բան, պարտություն... կպատահի, պատերազմ է:
ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Դու կստանաս քո բաժինը, սպասի՛ր, իշխան:

ՎԵՍՍ ՍԱՐԳԻՍ. Գիտեմ, վաղուց է ինձ մահվան դատապարտել զավակդ:
Դե՛, կովեցեք, ասա, թող կովի որդիդ: Կարծում ես չգիտե՞մ ինչ
եք նյութել իմ դեմ դու և քո զավակը: Չե՞ն հայտնել ինձ:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Նա է հայտնել: Նա էլ քեզ հետ կգնա... դավաճան...

ՎԵՍՍ ՍԱՐԳԻՍ. Զի՛ դնա: Ավելի շուտ կվերջանա ամեն բան: Պարիսպ-
ները լքում են... (Դառնալով իր շուրջը, բոլորին) Լսեցե՛ք, մոմե-
տիկը գոչում է. «Լույս եմ»:

Աղմուկ է լսվում ծախ կողմից: Ներս է լցվում ամբոխը:

ՋԱՅՆԵՐ. Ո՞վ է ծախել, ո՞վ ասաց... Տեր աստված:

ՎՈԹՈՆԻ ՋԱՅՆԸ ԱՄԲՈՆԻ ՄԻՋԻՅ. Դադիկ թագավորն ու Սպարապետը
ծախել են Անին հույներին:

ՎԵՍՍ ՍԱՐԳԻՍ. Հանձնել են Անին: Փախչում են: Ազատվեցե՛ք՝ ով կա-
րող է:

ԴԱՎԹԱԿ. Անձնատուր կղե՛ք, Դադիկ թագավորը իր ղեկին է ազատում:
ՓԱՌԱՆՁԵՄ. (Մահակը հոգնելով օդում) Կանչեցե՛ք արքային... կանչե-
ցե՛ք արքային: (Գնում է դեպի աջ: Նրան հետևում է ժողովրդի մի
մասը: Շփոթությունն աճում է: Խուճապ: Ցասում: Պարսպից վայր
են վազում բոլոր կովոդները:

Աջից ներս են վազում Դոռ Փառնակը, ուրիշ ազատների հետ և
հավաքվում են Վ. Սարգսի շուրջը: Նրանք սաղավարտներով են և
զինված: Նրանց ետևից գալիս է երկրորդ պարսպի ամբոխը՝ Եզրա-
սի զլխավորությամբ):

ԵԶՐԱՍ. Աղոթեցե՛ք, աստված գու՛թ տա ողորմած կայսեր... հասավ ար-
հավիրքի սուրը...

ԱՄԲՈՆ. Տեր մեղա՛, տեր ողորմյա՛...

ՎԵՍՍ ՍԱՐԳԻՍ. Անձնատուր կղե՛ք, քանի չի հասել ցասումը: Բացե՛ք
դռները, թող հույնը գա, կյանքներս շնորհի:

ԴԱՎԹԱԿ. Դնանք բաց անենք:

ԱՄԲՈՆ. Առա՛ջ...

Նոր աղմուկ աջից, ներս են լցվում Ջենոնի մարդիկ՝ այլ բազ-
մությամբ հետ, որոնք կատաղի հոգնում են սրեր:

ՋԵՆՈՆ. (Կատաղի հարձակվելով պարսպից իջնողների վրա) Ծ՛տ քաշե-
լիք, ե՛տ, պարիսպները, հոգիները կհանեն:

ՊԱՐՍՊԻՅ ԻՋՆՈՂՆԵՐ. Դավաճանել են, փախել են...

ՋԵՆՈՆ. (Գիմադրելով դավաճանների բազմության) Չարժվեր տեղնե-
րիցդ Կշնջվեր: (Ձանում է պանել ամբոխին):

ԳՈՌ ՓԱՌՆԱԿ. (Ձենոնին) Չհանդգնես:

ՋԵՆՈՆ. Ես իմ երկիրն եմ պաշտպանում: Դու ինչի՞ն ես դեմ, իշխա՛ն:

Երկիրը չենք տա, կմեռնենք:

ԳՈՌ ՓԱՌՆԱԿ. (Ձինվորներին) Հեռացրեք սրա՛ն:

Ձինվորները շեն լսում: Երկու բազմությունը կանգնել է իրար
դեմ. Ձենոնի բազմությունը աջից փակել է նաճապարհը:

ԱՅԾԵՄՆԻԿ. (Ներս է վազում աջից, զինված կանանց բազմության հետ,
դուլը մի ձեռին, մյուսում՝ խանձողը):

Բե պիտի մեռնենք, մարդու պես մեռնենք: Ով տղամարդ չէ, ով
դավաճան է՝ կորչի զնա, կուզի իշխան, կուզի թագավոր, կուզի
սուրբ:

(Ջուրը և խանձողները ձեռին վազում է պարսպի զուխը՝ ջուր
թափում, խանձողը նետում և կրկին ետ վազում): Այ, էս էլ կրակ-
ված տների արիտուրը: Բող զնան կորչեն ուրեք ուզում են՝ իշխան
թե թագավոր, մենք մնում ենք, կուլում: Կուլենք... Քաղաքն առեք
մեր ձեռը:

ԱՅՆ. Այծեմնիկ, դո՛ւ չ...

ԱՅԾԵՄՆԻԿ. Քաղաքն առեք մեր ձեռը: Սրանք կփախչեն, սրանք իշխան
են: (Օդի մեջ պատեցնելով դուլը) Կխաշեմ էդ իշխանների զուխը,
ճամփա, բռնեք պարիսպները: (Վազում է վեր):

ՋԱՐՈՒՀԻ. Կուլեք, էս հայրենիք ի, ուրիշ բան չի:

Կանայք գրոհում են և կտրելով դեմի բազմության, բարձրա-
նում են պարսպի վրա և սկսում կովել:

ՋԵՆՈՆ. (Այլալվելով) Ինչ եք կանգնել, սովեք էս դավաճան շնորին, էս
սեպղուսներին:

Ձենոնի բազմությունը պայթում է իշխանների բազմության
դեմ: Տազնապալի վիճակ, ու հասնում է վտանգավոր աստիճանի:

Աջ կողմից այլ աղմուկ. այնտեղից կատաղի ներս է ընկնում
Գագիկը՝ մի նոր բազմության գլուխ անցած, Սպարապետի, Թորո-
սիկ և Հաբել իշխանների, ազատների, բիկնապահների հետ:

ԳԱԳԻԿ. Ի՞նչ իրարանցում է, գումարվեցե՛ք: Եմ՝ քաշվեցիք...

ԲԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆ. Անին ծախել են, տեր արբա՛... անձնատուր չենք լինի,
կկուլենք:

ԳԱԳԻԿ. Ո՞ր շունն է լուր տվել այդպես: Գտեք նրա՛ն:

ԳՈՐԳ. (Վիրավոր զլիսով, փոշու, արյան մեջ՝ նրա ետևից) Ո՞ւր են, մեջ
րերեք դրանց... (Բազմության մեջ փնտրելով մեկին):

ՔԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆ. (Իբ միջից դուրս հանելով Դավթակին և Վոթոնին)
Սրա՛նք են ասում...

Գորգը հարձակվում է և բռնում Դավթակին և Վոթոնին:

ԴԱՎԹԱԿ. Վաստ Սարգիս իշխանն է հրամայել ինձ... խնայեցե՛ք...

Վոթոնը ընկնում է Դագիկի առջև:

ՔԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆ. Անեծք շներին... (Տրոհելով ոտների տակ, անց է կե-
նում առաջ):

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. (Ջեռֆի մականը նոնելով Վ. Սարգսի և մյուս իշխանների
վրա) Երկնային անեծքը դավաճաններիդ գլխին... ուրա՛խ եք,
նե՞ղն է ձեր արքան: (Վ. Սարգիսը, Գոռ Փառնակը և Ապլղարիպը,
իշխանները ետ են փաշվում դեպի ձախ):

ՀԱՍՏ ՍԱՐԳԻՍ. Արքայամայր, որքա՞ն է պատշաճ:

ԳԱԳԻԿ. Խնամակալ իշխան, դուք մյուսների, ձեր մահերը՝ ինձանից...
(Թիկնապահներին) Արգելան դրանց: (Ժողովրդին և զորքին) Եղ-
բայրներ, ժամն է տարածամ. մոտ է օրհասը կամ մենք, կամ թըշ-
նամին: Անիից դուրս ժողովուրդ կա թշնամու ոտի տակ: Կորցնում
ենք երկիրը: Դուք պիտի վճռեք, ստրուկ սպրեկ կամ ազատ ապրել:
ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ. Գրո՛հ, գրո՛հ, գրո՛հ...

ԳԱԳԻԿ. Այո՛, գրոհ: Պետք է մեղանից մի մասը հանկարծակի սաստիկ
սարսափից սաստկագին դուրս թափվի և հարվածը տանք թշնա-
մուն: Հարվածը մահացու է հարձակվողի համար: Ուրեք են նա-
հատակ, թող դուրս գան:

ՋԵՆՈՆ. Մենք բռնորոս:

ԱՅՄԵՄԵԻԿ. Դնա, եղբայրս, Գորգ...

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ. Գո՛րգ, Մանո՛ւկ, Բարսե՛ղ, Միքայե՛լ... Ջենո՛ն տար, մեզ
էլ տա՛ր:

ՄԱՆՈՒԿ. Գո՛րգ, մնա՛, մի գա, ե՛ս կգնամ:

ԳՈՐԳ. Ո՛չ, դո՛ւ մնա:

ՄԱՆՈՒԿ. Իմս մի հոգու, ցավ չէ իմ մեռնելս, ես մի գլուխ եմ, դու պետք
ես ժողովրդին:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. (Քայլում է նրանց ետևից՝ խաչակնքելով) Աստված ձեզ
պահապան, աջն ու խաչը ձեզ ապավեն:

ԳՈՐԳ. Արքա՛, մի՛ ուղարկի սրան...

ԳԱԳԻԿ. Դե, ամենքդ իր տեղը: Սպարապե՛տ, Թորո՛ս, Հաբե՛լ, իշխան-
ներ: Դուք պարիսպներից: Իսկ հարվածողները դեպի Կարուց դուռը:

Ձենոնը, Գորգը, Մանուկը, Ղունկիանոսը, Մարկոսը, Եզնակը, Բաբսեղը, Միֆայելը և բոլոր բուլայլեցիներն ու որմնադիրները կանգնում են մի կողմ:

ԱՅԾԵՄՆԻԿ. Դե, ո՞վ պատիվ ունի, սի՛րա ունի... բուլբիկներ, մենք էլ: Բոլոր կովող կանայք հավաքվում են Այծեմնիկի շուրջը:

ԺՈՂՈՎՈՐԴ. (Հուզված) Աստված ձեզ պահապան, աստված ձեզ պահապան...

ԳԱԳԻԿ. Աստված ձեզ պահապան... Քույրեր, ամեն բան ղոհեցիք, դյուղ տուն, զավակ, այրեցիք ամեն բան, մնաց հայրենիքը: Չտանք մեր թանկ հայրենին:

ԲԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆ. Դե, տղայք, հավատո՞ւմ եք, որ կհաղթենք:

ՀԱՐՎԱԾՈՂՆԵՐ. Հավատում ենք, մեր արեք...

ԳԱԳԻԿ. Դե, աստծով, իմ հոռից (Շարժվում են դեպի աջ):

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. Երկրի օրհնությունը ձեզ զորավիզ, զավակներս (Գնում է նրանց ետևից):

ՍՊԱՐԱՊԵՏ. (Նայում է զնացողների ետևից: Ազդված է) Թող արդար ժողովուրդը առաջնորդի մեզ և բարեխոս լինի մեզ համար, եթե արժանի ենք: Արքայամա՛յր, երկրի սուրբ հողն է տանում մեզ ու իր ժողովրդին: Նա ցույց կտա, թե ում է խղճում և ում տալիս: Մեզ չե՛խղճա, թող խղճա իր ժողովրդին... (Հանկարծ խստանալով՝ գոչի, որ հավաքվել է իր շուրջը) Դե, ի՞նչ եք կանդնել, տեղներդ, դեպի պարիսպ: (Ժողովրդին) Վառեցիք խարույկները, գործի... դե՛, զավակներս, դե՛...

Գնում է դեպի ձախ:

Փառանձեմը, որին շրջապատել են քիկնապահները, գնում է դեպի պարիսպների աստիճանները: Նրան արգելում են, բայց նա դիմադրում է և այն ժամանակ նրա քներն են ընկնում և բարձրացնում պարսպի վրա: Այնտեղ նա կանգնում է ցցվածի մոտ և դողահար դիտում:

Հրապարակը դատարկվում է: Միայն Եղիսան է, որ իր պղնձների մոտ նստած խանձողով խառնում է կրակը: Սպառնազին լուսյուն:

Հանկարծ մի ուժեղ դրդոց աչ կողմ արձագանքելով լցվում է ֆաղափում: Խառնագոչ աղաղակը պարզ լսվում է ընդհանուր մորլուտոցի մեջ: Զգացվում է, որ այնտեղ դարպասները բաց արին և հեծելագորն ու հետևակը դուրս եկավ պարիսպներից: Պարիսպների վրա վեր են բռնում տեղներից և լարված դիտում ներքև և հեռուն:

ուր մարտ է մղվում: Երկար տևում է աղմուկը և սրերի ու այլ զեն-
քերի շաշյունը: Աղմուկը հեռանում է:

Նդիսան պառավ ձայնով երգում է:

Կրկին աղաղակների պայքյուն, այս անգամ փաղափց և պա-
փսպների վրայից: Դիմացի պարսպի վրայից հարբած ուրախու-
րյամբ վայր են քափվում զինվորներն ու ժողովուրդը: Նրանց ետե-
վից իջեցնում են Փառանձեմին: Բոլորը վազում են աչ: Աղմուկը մոտ
է և հեազհեաե սաստկանում է:

Ներս է գալիս Սպարապետը: Նրան հետևում է ժողովուրդը,
զորքը: Բոլորն սպասում են:

Զանգահարություն:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ. (Հեռվից) Հաղթվե՛ց... հաղթվե՛ց... հաղթվե՛ց: Ավետիք
ձեզ...

Ներս են լցվում աչից հաղթական զինվորներն ու ռամիկները
Ջենոնի հետ: Նրանք այլալված են և ուրախությամբ խիստ առ-
տահալսություն ունեն:

ԴԱԳԻԿ. (Ձիու վրա. մտնում է աչից) Հիծյալնիրը կհետապնդեն: Սո նոր
ուժերով կգնամ հոռնիրից: Նրանց պետք է քշել մինչև սահման:
Դե՛հ, ժողովուրդ, երկիրն ազատ է, ելե՛ք, դեպի տներդ: Բարի ճա-
նապարհ:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ. (Յնձագին աղաղակներ) Բարի՛, բարի՛, բարի՛:

ԵՂԻՍԱ. (Դողդողալով առաջ է գալիս և ծոցից նանեղով հողի տռպրակը՝
շաղ է տալիս ժողովրդի վրա) Դնացե՛ք, էս հողով ապրեք, երկար
արև ձեզ, որդիք:

ԳԱԳԻԿ. Դե՛... մենք գնում ենք: Սպարապետ: Ծանապա՛րհ:

Զանգահարությունը շարունակվում է:

Վ Ս Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ՇԻՐՎԱՆՁԱԴԵԻ ԻՆԴՆԱԳՐԻ ՏԱՐԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Ֆատակերգություն երեք արարվածով

Դործող անձինք

Մուշեղ Մուշկամբարյան—Բարեսիրական ընկերության նախագահ,

Մանուկ Մըղմըղյան—Գյուրոցասերների ընկերության նախագահ:

Տիգրան Բուռնուզյան, Հնասերների ընկերության նախագահ:

Արշակ Ջամբազյան—Խտտերասերների ընկերության նախագահ:

Սամսոն Սարաբյան—Երաժշտական ընկերության նախագահ:

Սմբատ Սմբուլցյան—Դրասերների ընկերության նախագահ:

Հիմնական բնագրի՝ Տիգրան Բուռնուզյանից մինչև վերջ եղած գործող անձինք (բացառությամբ Ալվադի և Սոֆիի) բացակայում են Շիրվանդադի ինքնագրում:

էջ 470, տող 3 ...հտեում, պատի տակ մի մեծ

6 փոքրիկ սեղան, վրեն

471, 16 ...բայց օրես դենը

18 ...քաղաքում ձայն է ընկել, որ

35 ...ուղում հմ օրես դենն էլ

473, 2 ...հասակում գլուխ բաց անել

10 ...թողնել շլյապա դնել:

11 ...աղվի դործերով զբաղվել ու ճառ ասել

12 ...շլյապան կպատռոտեմ

15 ...լաշառուխյուն մի առա:

28 ...Հատա: Կտեսնես, կտեսնես, դու ինձ...

31 ...իմ հոր պատվին շղիպշել:

474, 20 ...այդ չէ խնդիրս, հայրիկ:

475, 1 — Գնա բանիդ է՛ն:

16 ...որ չես իմանալ ուր փախչիլ:

17 ...աշխատակիցներին կհյուրասիրեմ կլուբում և

27 ...գլուխս մի ցավեցնի:

- էջ 476, 18 հագուստ չէ, մասխարա է:
 25 Պապա, Պարէզի վերջին մոզան է...
 32 ...խնդրում եմ ինձ չխայտառակել:
 33 Որ Քրիստոսի մինչև երկրորդ գալն էլ սպասե, ես կոպեկ
 չեմ տալու:
 477, 15 Թող անե, թող անե...
 18 մեզ խեղդե, սպանե
 478, 24 մի ֆյամանչու համա՞ր:
 33 Սուրբն իմն է, զորությունը ես գիտեմ
 479, 2 ...մինչև որ երեք հարյուր ուրլին շտանամ:
 480, 9 ...Հիմա էլ դա:
 18 Մոսկվայից եկել է մի քոչոդ:
 27 ադա՛ նիպուռ...
 32 Կարող են քեզ կապուտել: Ինձ էլ կապուտելու են:
 34 ոչինչ չի պատահիլ:
 481, 1 պարծանք է քոչոդ եղբայր ունենալ:
 17 ...իր գործով զբաղվե:
 23 (Ուշադրություն շղարձելով Միքայելի հարցի վրա)
 482, 20 ուշ մի վարձրեմ Գրիշայի ասածների վրա: Նրա լեզուն հաւ
 չունե:
 35 ...էլ չեմ քրխկացնիլ,
 483, 11 չէի կամենալ, որ...
 18 սլիտի ասեմ ու օրես դենը
 29 (ցույց է տալիս Մատթեոսի վրա):
 էջ 484, թող 7 ...հայրիկին շոյելով ու շողոփորթելով
 15 ...(ցույց է տալիս Գեորգի վրա) կամ թեկուղ այդ փքված
 հնդուհավին...
 20 ...եթև մեր հնգի խելքերը...
 30 ճառն ասե,
 485, 33 այդ միեկույնն է
 486, 23 ես գլխացալը:
 26 պատառս ձեռքիցս խլել:
 491, 29 ...ռեմատիզմ չի լինիլ:
 492, 24 ...մի հարցնիլ, ույժ չունիմ խոսելու:
 493, 6 էհհ, է՛յ, դատի բեղատ...
 494, 27 ...լրագրներում

Քչ 494, 30 Ասա՛, հասկացա դրանց միտքը, հասկացա: Սպասեցե՛ք,
ես ձեր գլխին մի օլին բերեմ, որ ձեր ցավերը մոռանա՛ն:
(Հանկարծ երկու ձեռները սեղմելով կրծքին, բարձր) Այ,
այդ, այ, կուրծֆա, կուրծֆա, կոկորդս: (Նստում է բազկա-
թոռներից մեկի վրա բուլացած) Աչքերս մթնում են, ջո՛ւր,
ջո՛ւր:

ԱՄԵՆՔԸ. Ի՞նչ պատահեց, ի՞նչ պատահեց:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Հարվա՛ծ, հարվա՛ծ: Մեռնում եմ: Զուր, տերտեր, նատարիուս:
ԳԵՈՐԳ. (Մոռանալով ռոմացավը, վազում է խորհի դռներով և իսկույն ետ
է գալիս, մի շիշ ջուր և մի բաժակ բերելով):

ԱՄԵՆՔԸ. (Շրջապատում են Միֆայելին շփոթված):

ՄԻՔԱՅԵԼ. Հեռու կացե՛ք, շունչս կտրվում է, օդ չկա, խեղդվում եմ:

ՄԱՐԻԱՄ. (Զուր մատուցանելով) Պապա, ջուր: (Թաշկինակը ծնոտի վրա-
յից վերցնելով, դեն է ձգում):

ՀՄԱՅԻԼ ԵՎ ՄԱՏԹԵՈՍ. Զուր, պապա, ջուր խմիր:

ՄԻՔԱՅԵԼ. (Մի հանի ումպ ջուր խմելով) Ան, ան, սիրտս: Լավ, բողե՛ք
որ մեռնեմ հանգիստ: Բայց ոչ, ոչ, դեռ կտակս գրել չեմ տվել: Նա-
տալիա, տերտեր, վկաներ: Ոչ, ոչ, հարկավոր չէ...

495, 14 ...իսկույն կգա: Ես կապրեմ մինչև նրա գալը, կտակս
կհանձնեմ նրան ու հոգիս կփչեմ: Այո, կփչեմ տանջված,
տառապած հոգիս: (Դուրս է) Անուն հոր և որդվո և հո-
ղույն սրբո: Մեռնելով ասածու կամքով...

21 ...Հայոց բարեսիրական ընկերությունը:

32 ՄԻՔԱՅԵԼ. Կտակատար նշանակում եմ Մուշեղ Մուշկամ-
բարյանին: Կնոջս ու զավակներիս համար բողնում եմ իմ
տունը:

ՄԱՏԹԵՈՍ, ՀՄԱՅԻԼ

ԵՎ ՄԱՐԻԱՄ. Միա՛յն: Պա՛պա, պա՛պա:

498, 3 Թեև խոսելում վարպետ չեմ...

31 ...ինչքա՞ն է:

ՄՈՒՇԵՂ ՄՈՒՇԿԱՄԲԱՐՅԱՆՅ. (Զարմանում է) Անդամավնա՞րը:

ՄԻՔԱՅԵԼ. Այո:

Դերենիկ Դեմիրճյանի երկերի գիտական հրատարակության XI հատորում ամփոփված են 1925—47 թթ. զրաժ զրամատիկական երկերը: Տասնմեկ պիեսներից շորը ընթերցող հաւարակայնությանը ներկայացվում է առաջին անգամ. «Կոռպերատիվ խանութ», «Համառոտ անմահներ և հավերժական մահկանացուներ», «Օմարն ու Մարտիրոսը», «Դեպի մեծ կյանք»: Մյուս պիեսները տպագրված գործեր են՝ «Թիշկի Բաղրատունու ընտանիքը», «Ընկերներ», «Փոսֆորային շող», «Կապուտան», «Նապոլեոն Կորկոտյան», «Երկիր հայրենի»: Վերջին շորը Դեմիրճյանի լավագոյն պիեսներից են, ժամանակին եղել են Երևանի, նաև ուրիշ բնակավայրերի հայոց թատրոնների խաղացանկում: Դրանց բեմադրությանը արձագանքել է մամուլը՝ բաղմամբով հղովածներով և թատերախոսականներով:

«Փոսֆորային շող» զրաման սովետական թեատրիկայով Դ. Դեմիրճյանի զրաժ առաջին մեծ զրվածքն է, իսկ 1934-ին բեմ բարձրացած «Նապոլեոն Կորկոտյանը» սովետահայ կատակերգության անզրանիկ հաջող փորձերից մեկը:

Հատորում տեղ է գտել նաև «Համառոտ նախագահություն» պիեսը, որի առաջին և երկրորդ զործողությունները զրել է Ա. Շիրվանզադեն՝ 1916 թ.: Անավարտ լինելու պատճառով այն ժամանակին չի տպագրվել և առաջին անգամ հրատարակվել է միայն 1945 թվականին՝ «Սովետական զրականություն» ամսագրում (N 8—9, էջ 82—101): Նույն՝ 1945-ին, հանձնարարություն ստանալով ավարտին հասցնել պիեսը, Դեմիրճյանը զրել է երրորդ զործողությունը, իր մասնակի ուղղումները կատարելով նաև առաջին երկու զործողությունների բնագրում:

ԳԱՔ ԴՖ-ում տհհվում են այս բոլոր զործերին վերաբերող ինքնազրեր, մեքենագիր օրինակներ՝ հեղինակի ուղղումներով, նախնական, սեազիր տարբերակներ, պատառիկներ, հերոսների հոգեբանության կամ իրավիճակների մասին այլևայլ զրառումներ, ծրագրային նշումներ, թերթերից վերցված կտրոններ և այլ նյութեր, որոնցից օգտվել է հեղինակը:

Դեմիրճյանի արխիվում կան մոտ երկու տասնյակ փոքրածավալ կատակերգություններ՝ արձակ և չափածո, լիբրետոներ, կինո, ռադիոսցենարներ և այլն, որ խմբագրությունը հարմար չհամարեց զետեղել ներկա հատորում: Դրանք են.

«Տեսել էիմ կատվի պոչ» (ԴՖ N 718). չափածո կատակերգություն, զրված 20-ական թվականներին:

«Չերվոնեցը» (ԴՖ 711). մեկ զործողությամբ կատակերգություն, զրված 20-ական թվականներին, հավանաբար մինչև 1925 թ.:

«Ինչ սկիզբն է, այն էլ վերջը» (ԴՖ N 697). ռադիոսցենար, որ վերաբերում է 20-ական թվականներին կաղմակիրպվող մեքենատրակտորային կայաններին:

«Մայմէխ» (ԴՖ № 567). արձակ լիրերետ՝ 30-ական թվականների կոլխոզային կյանքից: Թվագրված է՝ 30 մայիսի 1933 թ., Նրեան:

«Բամբակի համար» (ԴՖ № 695). սևագիր, շորս էջանոց պիես: Պատկերում է 30-ական թվականների գյուղի կյանքը:

«Կրակը» (ԴՖ № 701). չափածո, հանգավոր պիես: Դրել է 1936 թ. Մ. Գորկու մահվան առիթով:

«Նազելի» (ԴՖ № 709, 710). շորս գործողությամբ փոքրածավալ պիես, վրան մատիտով գրված է. ժողովրդային հեքիաթ տիկնիկային թատրոնների համար:

«Ժամօթիկը և Դայուշը իրար դեմ են գալիս» (ԴՖ № 696). սովետական երիտասարդության կյանքին վերաբերող կենցաղային կատակերգություն:

«Վեճ Երկու փիլիսոփաների մեջ» (ԴՖ № 693, 699, 716). մեկ գործողությամբ սևագիր կատակերգություն:

«Լուսանեսու» (ԴՖ № 698). սևագիր, համարյա անընթեռնելի պիես (թերևս միջնադարյան Հայաստանին վերաբերող):

«Անանիտ» (ԴՖ № 692 ա, բ). ուսերին շարագրված մանկական պիես՝ Գ. Աղայանի հեքիաթի թեմայով, վրան կա նշում. «Детизат тов. Куканесу. Заявка. Представляю тему пьесы-сказки для детского самодеятельного театра. Д. Демирчян»:

Հայերեն ինքնագիրը չի պահպանվել:

«Սասունցի Դավիթ» (ԴՖ № 657, 658, 659, 666). չափածո լիրերետ, գրված 1939 թվականին, «Սասունցի Դավիթ» էպոսի 1000-ամյակի առթիվ:

«Վարդան Մամիկոնյան» (ԴՖ № 713, 714). լիրերետ, դրել է Հայրենական մեծ պատերազմի տարիներին:

«Հերոսի օրը» մեկ գործողությամբ դրաման և «Թերև մառախուղ կամ մայր և սրդի» կինոսցենարը տարբեր համարների տակ պահվող նույն գործն է, մի փոքր տարբերությամբ (ԴՖ № 662, 663, 664, 665, 666, 667): Թեման՝ Հայրենական մեծ պատերազմն է: № 665 ինքնագրի վրա կա նշում. «Պիես մեկ գործողությամբ: Դեպքը՝ Նրեանում, 1942 թ., ամառը: Վրան՝ «Արար», ապա՝ «Ինժինյան»:

«Մաման զենում է Մոսկվա» կամ «Մուրաֆույր Մարուշի ճամփորդությունը» («Մարուշ մոքիրի ճամփորդությունը») (ԴՖ № 683—691). կինոսցենար, հեղինակի անվանմամբ՝ ֆիլմ-կոմեդիա, գրված պատերազմից հետո: Այս գործի վրա նա աշխատել է ավելի երկար, քանի որ տարրերակներից մեկն ավարտել է 1953 թ.: Ինքնագրերից մեկի վրա Դեմիրճյանը կատարել է հետևյալ նշումը. «Ես իմ սցենարիայում կամեցել եմ տալ ժողովրդական հումորը, ստեղծելով տիպեր, կամ, լավ է ասել՝ տիպական խարակտերներ, որոնք արտահայտում են խենթ ուրախություն, գոռոցյան հասնող կատակներ, որ արտահայտվում են հատուկ պարծենկոտությամբ»:

«Միլիոն, միլիոն պապաներ» (ԴՖ № 704—706). հևտպատերազմյան շրջանի գործ է, հիմքում ընկած է ընթանիֆ և բաբոյսկանություն խնդիրը:

«Մի գողի արկածները» (ԴՖ № 703). փոքրիկ կատակերգություն է՝ կենցաղային թեմայով:

«Վազելի» (ԴՖ № 717). անվերնագիր, սևագիր, թերի:

Հատորում տեղ չի գտել նաև «Սերը իր պարտականությունների մեջ» (4 գործողություն, 6 պատկեր) պիեսը՝ գրված Հայրենական մեծ պատերազմի օրերին (ԴՖ № 668—674): Ինքնագրերից մեկի վրա հեղինակը նշել է. «Ավարտվեց 1943 թ. օգոստոսի 14-ին»:

Քիչ ներքև գրանցել է հետևյալ փաստը. «Այս պիեսը գրված էր Մոսկվայի Արվեստի վարչության պատվերով: Ունեւր բոլորովին այլ ֆինաւ: Հիմնովին մշակված է, վերածած հայկյանրի եւ Երրորդ ու չորրորդ գործաղությունները բոլորովին նոր գրած: Ռուսերին թարգմանությունը գտնվում է Ռուսկովայի մօտ կամ Արփենիկ Պետրոսյանի (Համկ (Բ) կ մամուլի բաժին): Արվեստի վարչությունը համաձայն չէր սկզբնական ֆինաւին, որով եւ մերժեց պիեսը»:

Կիրառված հապավումները եւ պաշմանակյան նշանները

ԳԱԹ—Ե. Չարենցի անվան զրաւանության եւ արվեստի թանգարան

ԴՖ—Դեմիրճյանի ֆոնդ

< >—փակաղծերի մեջ եւն առնված հեղինակի լինագրում միւր ավելացրած բառերը.

[]—փակաղծերի մեջ եւն առնված հեղինակի ջնշած քառերը եւ նախադասությունները:

ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎ ԽԱՆՈՒԹ

(էջ 7)

Սովետական տարիներին ստեղծված առաջին պիեսներից է: Գրության ստույգ թվականը հայտնի չէ: Գրել է 20-ական թվականներին: Պահպանված ինքնագրի առաջին էջում կա Գլավլիտի պետ Ռադիստ Սիլախտարյանի ստորագրությունը՝ թրույլատրվում է 31/30, իսկ վերջինս այդ պաշտոնը վարել է մինչև 1925 թվականը:

Ինքնագիրը պահվում է՝ ԳԱԹ ԴՖ № 700:

Տպագրվում է առաջին անգամ:

ՀԱՄԱՌՈՏ ԱՆՄԱՀՆԵՐ ԵՎ ՀԱՎԵՐԺԱԿԱՆ ՄԱՀԱՆԱՑՈՒՆԵՐ

(էջ 17)

Գրության ստույգ թվականը հայտնի չէ: Գրված է 20-ական թվականներին: Ինքնագիրը (թերթի) պահվում է՝ ԳԱԹ ԴՖ № 702:

Տպագրվում է առաջին անգամ, ինքնագրից:

Դեմիրճյանն ունի նաեւ նույն վերնագրով անավարտ վիպակ: Իր «Ինքնակենսագրության» մեջ նա հիշում է. «Քառնական թվերին եւ Երեսնականի առաջին կեսին ես, իմիջիայլոց, զրաղվում էի ժողնալիստիկայով, ֆիլիստոններով, այցելում էի գործարանները, կոլտնտեսությունները, զրում ակնարկներ: Գրում էի նաեւ հո:մորիստիկ պատմվածքներ. գրեցի «Համառոտ անմահներ եւ հավերժական մահկանացուներ» երգիծական վիպակի սկիզբը» (Գ. Դեմիրճյան, Անծանոթ էջեր, Երևան, 1974, էջ 294):

Այդ վիպակից մի հատված տպագրվել է՝ «Վերելք» ամսագրի № 2—3 եւ № 4—5, ապա Երևանի ժողովածուի 7-րդ (լրացուցիչ) հատորում (Երևան, 1974, էջ 261—283):

Ներկայացված կատակերգությունը այդ հատվածի դրամատիկական տարրերակն է:

ՕՄԱՐՆ ՈՒ ՄԱՐՏԻՐՈՍԸ

(էջ 23)

Գրել է 1928 թվականին: Ինքնագրերը պահվում են՝ ԳԱԹ ԴՖ № 563, 564, 565: № 563-ի տիտղոսաթերթին հեղինակը նշել է պիեսը գրելու շարժառիթը. «Պետհրատի խում-

բազմաթիվ կոլեկտիվներ. (Կարմիր Ռանակի 10-ամյա տարեգարձին նվիրված մրցանակաբաշխության համար): Ստորագրված է՝ Ձմանգու (Կեղծ անուն)» (Մրցանակաբաշխության արդյունքների մասին տեղեկություններ շտեմներ):

Կա ն. Չարենցի մակագրությունը. «Համաձայն խմբակույի որոշման՝ ուղարկել քաղաքականության»:

№ 564-ը նախնական, սևագիր տարբերակ է, թերի, ուղղումներով, չնշումներով: № 565-ում պահվում են առանձին մաքրագիր թերթիկներ, որոնք № 564-ի ուղղումներով արտագրություններն են:

№ 566-ը նախնական, մատիտագիր, հաղիվ ընթերցանելի սևագիր տարբերակ է, վերանագրված՝ «Ալեքսանդր ու Մարտիրոսը»:

Ներկա հրատարակության համար հիմք է հանդիսացել № 563 ինքնագիրը:

Տպագրվում է առաջին անգամ:

ՅՈՍՅՈՐԱՅԻՆ ՇՈՂ

(էջ 39)

Գրել է 1932 թվականին և ավարտվուց հետո էլ շարունակել մշակումները՝ մինչև 1933 թ. ԳԱՖ ԴՖ № 568—574-ում պահվում են պիեսի ինքնագրերը, մեքենագիր օրինակները՝ դրուշի ուղղումներով, չնշումներով, առանձին գործողությունների մշակումներ, ծրագրային նշումներ, պատասխաններ, հերոսներին վերաբերող մտքերի գրանցումներ և այլն:

№ 568-ում պահվող սևագիր, մեքենագիր օրինակի (մի մասը ձևագիր է) սկզբում կա նշում. «1933 թ. նոյեմբեր, վերջին մշակումը Ֆոսֆ. շողի»:

Պիեսի գրության մասին Դեմիրճյանը հիշատակում է «Ինքնակենսագրության» մեջ. «1933-ին զրեցի «Ֆոսֆորային շող» դրաման, ուստական կյանքից: Նյութը վնասարարների և զվեկրաստների դեմ մղած պայքարն էր: Պիեսը հաջողություն ունեցավ և բնագործը երեք տարի» (Գ. Դեմիրճյան, Անձանոթ էջեր, Երևան, 1974, էջ 295):

Մեկ այլ տեղ գրում է. «<...> 20—30-ական թվերի իմ գրվածքներում ես այն աստիճան անդիտակցարար անցել էի ինտերնացիոնալ բնատիկային, որ չէի նկատում այդ և գրում էի եղբայրական ժողովուրդների կյանքից. «Արհավիրքներով», «Հաղթական սիրտ երգը», «Երեքը», «Ֆոսֆորային շող», «Ռաշիդ», «Նիդալար»—սրանք ուսու և աղբյուրական ժողովուրդների կյանքից են <...>» («Անձանոթ էջեր», 1974, էջ 295):

«Ֆոսֆորային շողը» առաջին անգամ բեմագրվել է 1932 թվականին, Երևանի առաջին Պետկոմսոցում՝ Հովհաննիսյան մեծ հեղափոխության 15-ամյա տոնակատարության առթիվ:

Պիեսի բեմագրությանը ժամանակին արձագանքել է մամուլը. այդ առթիվ տպագրվել են հոդվածներ, թատերախոսականներ («Դերերիկ Դեմիրճյանի նոր դրաման», «Խորհրդային արվեստ», Երևան, 1932, № 2, էջ 16—28, Սիւրս, Դեմիրճյանի «Ֆոսֆորային շողը» Պետկոմսոցում», «Երական թերթ», Երևան, 1932, № 26, էջ 2, Ս. Սողոմոնյան, Դ. Դեմիրճյանի ստեղծագործության մասին, «Նոյեմբեր», Երևան, 1932, № 1, էջ 105—114, «Դ. Դեմիրճյանի «Ֆոսֆորային շողը» (Թբիլիսիի Ռուսթավելու թատրոնում բեմագրվելու մասին), «Պրոլետար», Թբիլիզ, 1933, № 73, էջ 2 և այլն):

Հետաքրքրական է այդ կապակցությամբ Դեմիրճյանի գրած հոդվածը՝ «Երևանի խորհրդերն էին զբաղեցնում ինձ «Ֆոսֆորային շողը» գրելիս» վերնագրամբ («Խորհրդային

Արվեստ», Երևան, 1932, № 2, էջ 28—29), որ խոսելով պիեսի հերոսների մասին, նա քաջատրոս է, որ իր ռ...րուն մտադրությունը եղել է ներկայացնել մի կոմունիստի (գիրեկտորի) անհատական-ընտանեկան կյանքի բախումները, խաչաձևումները հասարակական կյանքի պրոցեսի հետ։ Միաժամանակ,— շարունակում է Դեմիրճյանը,— ես կամեցել եմ հասարակական կյանքը դրսից տանել մի ընտանիքի մեջ՝ միջամտելու նրա բախտին։ Այսպիսով, Գալինայի լրտեսությունն և մյուս վնասարարների և հակահեղափոխականների հանգամանքը դառնում են երկրորդական լծակներ, ֆոն։

Զդիտեմ որբա՛ն է հաշտվել, բայց ես աշխատել եմ մարդկայնացնել իմ հերոսներին։ Իմ հոգոր եղել է ուժեղացնել դրական հերոսների պայքարն ու հաղթանակը, ուստի և պահանջվում էր, որ հակառակորդները ուժեղ լինեին»։

Պահպանված արխիվային նյութերի համադրումը հավաստում է, որ առավել վերջնականը № 71-ում պահվող մեքենագիր, հեղինակի ուղղումներով օրինակն է։ Սա տարբերվում է հատկապես № 568, 569-ում պահվող ձեռագրերից, որոնք շատ նախնական են։ Հետագայում Դեմիրճյանը փոփոխել է որոշ գործող անձանց անուններ (Բրոսկի-Ռադին), կրճատել շատ երկխոսություններ, ավելորդ հատվածներ, կատարել կառուցվածքային փոփոխություններ)։ Օրինակ՝ տարրեր է 3-րդ զլխի սկիզբը, մինչև 6-րդ պատկերը № 568-ում, № 670-ում կա գլուխ «Զ», գլուխ «Է»։ Հատկապես տարրեր է պիեսի վերջը. ըստ նախնական տարբերակի Ռադինը (Բրոսկին) մեռնում է։ (Այս բոլոր տարբերությունները ներկայացնելու անհրաժեշտություն չի դրացվում)։

Առնելով նյութը ռուսական միջավայրից, Դեմիրճյանը մտադրվել է հայկականացնել այն, փոխել հերոսների անունները, սակայն առաջին էջից այն կողմ չի տնցել։

Շոտֆուրային շղթա՝ առաջին անգամ սպագրվել է՝ Կ. Դեմիրճյան, Երկերի ժողովածու, Կ. Ս. Երևան, 1957, էջ 232—312։ Այս և ներկա հրատարակությունների համար հիմք է հանդիսացել № 671-ում պահվող օրինակը։ Առաջին էջի հայկական անունները թողել ենք նույնությամբ, չփոխելով, թե ի՞նչ անուններն է փոխել հեղինակը (սրանք սահմանվել են նաև առաջին տպագրության ժամանակ)։ Մնացածը շարունակվում է նույնությամբ։

Քանի որ հիմք հանդիսացող օրինակում մի քանի էջ պակասում է, մենք այն լրացրել ենք № 670-ից, իր տեղում նշելով այդ մասին։

Այգպես խոսեց Զարադուստրան (էջ 42)—Գերմանացի իդեալիստ փիլիսոփա Ֆրիդրիխ Նիցշեի (1844—1901) գրքի վերնագիրն է՝ «Այսպես խոսեց Զարադուստր» (Բաբու, 1914)։ Ըստ երեւոյթին, արտահայտությունը վերցված է այստեղից։

Լեկալ (էջ 55)—մետաղամշակման ժամանակ օգտագործվող գործիք։

Յոանսենի վլիտկա (էջ 55)—ձշգրիտ չափումներ կատարելու համար օգտագործվող հատկապես մշակված պլիտկաներ։

Պոքին (էջ 56)—попечень, միտոց։

Վլիվսեկյիա (էջ 73)—կենդանահերձություն, կենդանահերձում։

Գեմպինգ (էջ 76)—ցածրագին վաճառք։

Միազմեն (էջ 89)—ժանտահոսություններ, թունավոր դադային գոլորշացումներ։

Վտուվկաեբ, վտուվկա (էջ 90)—սոնակալ, ականոց։

Պրոմպարուիա (էջ 99)—1926-ից 1930 թթ. արտասահմանյան հետախուզության գլխավորությամբ ՍՍՀՄ-ում գործում էր հակահեղափոխական ընդհատակյա մի կազմակերպություն, որի կազմում էին հիմնականում հին բուրժուական մասնագետներ, մտա-

վորականներ, գլխավորապես՝ ինժեներներ: Նրանք ծրագրել էին վերականգնել կապիտալիզմը ՍՍՀՄ-ում:

Կազմակերպության գործունեությունը բացահայտվեց և 1930 թ. գեկտեմբերի 7-ին Մոսկվայի Գերագույն դատարանը պատժի ենթարկեց նրա անդամներին:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ ԿՈՐԿՈՏՅԱՆ

(էջ 105)

Դրել է 1932—34 լվականներին ԳԱԹ ԴՖ Ն 576—584-ում պահվում են պիեսի ինքնագրերը, մեքենագիր օրինակները՝ հեղինակի շտկամենքում, ուղղումներով, նախնական և հետագա մշակման փորձեր, պատասխիկներ, առանձին հերոսներին վերաբերող հոգեբանական ճշտումներ, պիեսում օգտագործելու նպատակով կատարած որոշ զրառումներ և այլն: Հետաքրքրական է, որ 1925 թ. Գեմիրճյանը գրել է «Հեռագիր» վերնագրով ֆելիետոն, որի գլխավոր հերոսները (սկսած նապոլեոն Կորկոտյանից)՝ որոշ բացառությամբ, կրկնված են պիեսում: Կարելի է ենթադրել, որ սա կատակերգությամբ նախնական մշակումն է և, ինչպես հավաստում է զրականագետ Հր. Մուրադյանը, «...կատակերգության մտահղացումը տեղի է ունեցել շատ ավելի վաղ, քան այն գրվել է» (Հր. Մուրադյան, Գերենիկ Գեմիրճյան, Երևան, 1961, էջ 309):

Պիեսը գրելուց հետո էլ Գեմիրճյանը շարունակել է մշակել այն: Ն 577 ինքնագրի վրա նա նշել է. «Նապոլեոն Կորկոտյան», 1935 թ., հունվար, նախավերջին մշակում: Այս և մնացած ինքնագրերի (նաև մեքենագիր՝ ուղղումներով օրինակների) համագրումից տարրվում է, որ այստեղ նա կատարել է որոշ փոփոխություններ (ոչ վերջնական)՝ ավելացրել գործող անձանց, միջադեպեր, երկխոսություններ և այլն: Մյուս ինքնագրերում ևս կան մասնակի տարբերություններ, հատվածների, երկխոսությունների տեղաշարժեր, կառուցվածքային փոփոխություն և այլն (Ն 576, 578, 581):

Ն 583 լվկապահովում պահվում են պիեսի նախնական, սևագիր մշակման հատվածներ՝ ներկայացման մեջ ներկայացում: Ըստ սևագիր պատասխիկներում թողած գրողի նշումների (ԴՖ Ն 584), այս հատվածները պետք է տեղադրվեն պիեսի 5-րդ գլխում («V-ներկայացում, ինքնամերկացում»):

Համապատասխան բաժնում ներկայացնում ենք այդ հատվածներից մի բանիսը:

Առաջին անգամ «Նապոլեոն Կորկոտյանից» մի հատված (2-րդ գործողությունից) տպագրվել է՝ «Գրական թերթ», Երևան, 1934, Ն 27, էջ 3—4: Նույն լվականի նոյեմբերի 4-ին պիեսը բեմադրվել է Երևանի Գ. Սունդուկյանի անվան պետական թատրոնում: Ինքը՝ Գեմիրճյանը հիշատակում է հետևյալ փաստը. «...Մեծ ազմուխ հանեց «Նապոլեոն Կորկոտյան»-ը, որի նյութը հայտնի է, բայց քննադատության պատմությունը ևս անհետաքրքիր չեղավ: Քննադատության պահանջը, որ զրական տիպերը ավելի ուժեղ դուրս գան և հաղթեն բացասականին, որքան որ անբացասելի և արդարացի պահանջ էր, նույնքան էլ պրոբլեմատիկ էր այն մեթոդը, որով կարելի կլիներ իրագործել այդ ցանկությունը: Առաջ պիտի գային բեմի վրա երկու կարգի մարդիկ, մեկը՝ երգիծական-սատիրական, իր բոլոր ծամածուս գծադրություններով և կոմիկական տրամադրությամբ, մյուսը՝ լուրջ մարդիկ, ռեալիստական բնական գծադրությամբ: Պարզ է, որ երկրորդները պիտի ընկնեին ծիծաղելի դրոմբյան մեջ, երգիծական դրվածքի մեջ ուժեղ երգիծական տիպ է: Չափեմ որքան էլ ճշմարիտ, արդար, խելացի և այլն էր, բույլ էր սատիրական պլանի տիպերից: Մի խոսքով, պարզ էր, որ լուրջ, սատիրական կոմեդիայի դարն անցած պետք էր համա-

Գրել <...> (Վ. Դեմիրճյան, Ինքնակենսագրություն, Անծանոթ էջեր, Երևան, 1974, էջ 295):

Հաս Երևույթին, գրողը նկատի ունի ժամանակի մամուլում տպագրված հոդվածներն ու թատերախոսականները՝ պիեսի կամ նրա բեմադրության մասին. (Վ. Թերզիբաշյան, Վ. Դեմիրճյանի կոմեդիայի մասին, «Ստորհրդային Հայաստան», Երևան, 1934, № 284, Ս. Հաուրյուռյան, Նապոլեոն Կորկոտյանը որպես կատակերգություն, «Գրական թերթ», Երևան, 1934, № 31, էջ 3, Գ. Հովնաթ, Բաց նամակ դրամատուրգ ընկ. Դ. Դեմիրճյանին, «Գրական թերթ», Երևան, 1934, № 32, էջ 3, Վ. Մսահարի, Լավը տեսնելու ցանկություն («Նապոլեոն Կորկոտյանի» բեմադրության առթիվ) «Ստորհրդային Հայաստան», Երևան, 1934, № 268, էջ 3, Ավ. Ավետիսյան, Ինչպես եմ հասկանում և ստեղծագործում իմ դերը («Նապոլեոն Կորկոտյանի պիեսում»), «Ստորհրդային Հայաստան», Երևան, 1934, № 262, էջ 2, Сафарян Г. О., О пьесе Д. Демирчяна «Наполеон Коркотян», «Коммунист», Ереван, 1934, № 107, стр. 4, «Ճանաչե՛ք թշուրսը», «Коммунист», 1934 № 102, с. 4, և այլն:

Պիեսի ամբողջությամբ տպագրվել է՝ Վ. Դեմիրճյան, Երկերի ժողովածու, հ. 5, Երևան, 1957, էջ 313—396: Այս և ներկա հրատարակության համար հիմք է դարձել ԳԱԹ ԴՖ № 579 ինքնագիրը, որպես ավելի վերջնական և ամբողջական:

Պոմպոլիցեռ (էջ 110)—խեղդատակներ

Պոնյոֆուրա (էջ 110)—իրադրություն, իրավիճակ

Պերիֆերիա (էջ 114)—շրջագիծ, մակերեսամաս

Պուստում (էջ 119)—1921 թվականին կատարվեց կուսակցականների շարքերի առաջին գտումը, իսկ 1933—39 թթ. տեղի ունեցավ երկրորդը:

Վակիաճալիա (էջ 131)—անզուսպ խրախճանք, շվայտանք, ցոլի գինարուր:

Տրանս (էջ 131)—խոր էքստազ, սնրնական ներշնչում, «պայճառատեսության» վիճակ:

Վանա վուրա, երևաու սիկ-սիկ (էջ 138)—նկատի ունի «Ֆորկա-ֆորկա» և «Տկճոր» կամ «Վալ գիտի տիկ-տիկ» հայկական ժողովրդական ողբազգրական պարերը:

Ջը-վը-նը, բը-գը-ուր, կը-վը-նը (էջ 138)—նկատի ունի ժամանակին գործող Շրջանային վերստուգիչ հանձնաժողովի (ՇՎՀ), Բանգուղտեսության (ԲԳՏ) և Կենտրոնական վերստուգիչ հանձնաժողովի (ԿՎՀ) աշխատանքը:

Յուրիշի խոզ (էջ 139)—Յուրիշի, որ վաղուց ի վեր Մեծ Բրիտանիայի անասնապահական կարևոր կենտրոններից է, միշտ հայտնի է եղել բարձր զարգացած խոզաբուծությամբ:

Ստալինի 6 ցուցմունքները (էջ 146)—1929 թ. դեկտեմբերի 29-ին ԽՍՀՄ Ժողկոմիտեի հատուկ որոշում է ընդունել՝ Ի. Ստալինի ցուցումների հիման վրա: Այն վերաբերում էր այն արտոնություններին, որ պետք է ստանալին արդյունաբերական կենտրոններից պետական մեկնող բանվորները («25—500-ականներ»):

Ր Ն Կ Ե Ր Ն Ե Ր

(էջ 174)

Գրել է 1936 թվականին: Ամբողջական ինքնագիրը չի պահպանվել: ԳԱԹ ԴՖ № 585, 586 և № 587-ում պահվում են պիեսի ինքնագիր-սեղագիր որոշ հատվածներ և մեքենագիր օրինակներ՝ որոշ տեղերում հեղինակի ուղղումներով:

№ 585-ում պահվող մեքենագիր և ինքնագիր օրինակի վրա կա հեղինակի նշումը՝ «եմբարգո օրինակը. 1936 թ. հունվար»:

Հովանաբար, մշակելով № 586-ում պահվող մեքենագիր օրինակը, որ վերնագրված է՝ «Ընկերներ», գրամա 3 գործ. 5 պատկերով, Դեմիրճյանը հանձնել է տպագրության 1942 թ.՝ առանձին գրքով (Նրան, Հայպետհրատ), որ և հիմք է դարձել ներկա հրատարակության համար:

Կ Ա Պ Ո Ի Տ Ա Ն

(էջ 205)

Գրել է 1937—1938 թվականներին:

Պիեսի բովանդակությունը գրողը մեկնաբանում է հետևյալ կերպ. «Կամենայով լուծել մի շարք բաղադրական-հասարակական խնդիրներ, աշուշտ առանձնահատուկ մի բան գրավել է ինձ այս երկն ստեղծելիս: Դա ժողովրդի ճշմարտությունն է, որի համար նա դարերով կռվել, ստեղծել է այդ ճշմարտության հերթաթիվ և ներկա իրականության մեջ տեսնում է իր ճշմարտության հաղթանակը <...> Ժողովուրդը անվնասելի է՝ ահա՜ հիմնական գաղափարը: Կարելի է ժողովրդին ժամանակավորապես վնաս հասցնել, խանդարել, ես պեղծ իր մեծ գործից, կարելի է արշուճոտել նրան, բայց ժողովրդին չի կարելի ուղանել, վերջնականապես ստրկացնել...» (Դ. Դեմիրճյան, Կապուտանի մասին, «Խորհրդային արվեստ», Երևան, 1938, № 2, էջ 54):

ԴԱՔ ԳՖ № 588—612-ում ամփոփված են «Կապուտանի» ձևագիր և մեքենագիր օրինակները՝ հեղինակի կատարած ուղղումներով, ավելացումներով կամ կրճատումներով, առանձին հատվածներ և դրանց մշակումները, նախնական սևագիր պատասխաններ, զրառումներ, մտքեր, պիեսի կերպարների վերլուծություն, ինչպես և այլ նշումներ:

Ըստ երևույթին, Դեմիրճյանը մտադրություն է ունեցել գրելու նաև «Կապուտան» վերնագրով վեպ: № 612-ում պահվող նյութերը վերաբերում են այդ մտահղացմանը: Նա վերնագրել է. «Վեպ. նաև վեպի համար»: Դրանք մեծ մասամբ նշումներ են, ծրագրեր, մտքեր և այլն:

Պիեսի ստեղծագործական լարորատորիան ուսումնասիրելիս պարզվում է, որ այն անցել է ստեղծման մի քանի փուլ: Հեղինակը կրկին ու կրկին մշակել է, փոփոխել՝ ձրգտելով հասնել լավագույն տարրերակի: Փոփոխված են որոշ կերպարներ. ասենք՝ № 588 և 590-ում Մևրոպյանը այնքան էլ բացասական կերպար չէ: Կամ՝ կան զործող անձինք, որոնց նա հետո կրճատել է, հանելով նաև նրանց հետ կապված գեպեր, իրավիճակներ (Պատասխանատու, Արամ և այլն):

Մտադրություն ունենալով բեմադրել պիեսը Երևանի Գ. Սունդուկյանի անվան պետական թատրոնում, Դեմիրճյանը կարդացել է այնտեղ նախնական մշակումը, ինչի մասին վկայում է № 588 խոնարհի վրա կատարած նշումը. «1937 թվի հունիսի 18-ին թատրոնում կարդացած օրինակը: Դրանից անմիջապես հետո՝ 1937 թ. հունիսի 24-ից նա սկսել է երկի նոր մշակումը (№ 589), ավարտելով հուլիսին (№ 590): Ըստ երևույթին, դեռևս զոհ չմնալով, նա դեկտեմբերից վերսկսել է իր աշխատանքները, ինչի մասին հավաստում է № 591 խոնարհից. «Կապուտան. մշակումն 1937 թ. դեկտեմբերի 24-ից մինչև 1938 թ. հունվարի Դեպքը՝ 1930—1936 թթ. Հայաստանի մեծ լեռներից մեկի ստորոտում»:

1938 թ. մարտ-ապրիլ ամիսներին Դեմիրճյանը նորից է անդրադարձել պիեսին (№ 592). «1938 թ. մարտ-ապրիլ. ամենավերջին օրինակը, որ բեմադրում է թատրոնը»:

«Կապուտանի» պրեմիերան կայացել է 1938 թ. նոյեմբերի 24-ին՝ Գ. Սունդուկյանի անվան թատրոնում (բեմադրիչ՝ Տ. Շամիրխանյան)։ Թատրոնը իր փոփոխություններն է մտցրել պիեսում, որից դժգոհ է մնացել Դեմիրճյանը։ «Պիեսը, որ գրված էր մեծ բանաստեղծական շնչով և իրրև պոեմ-դրամա էր առաջարկվում, այնպես խուզեց թատրոնը, որ դառավ պոչատ հավ,—գրում է նա «Ինքնակենսագրության» մեջ։ Պիեսը ունեցավ հաջողություն, բայց ո՛չ այն, որ հս սպասում էի։ Բեմի վրա պետք է տեղի ունենային տեսարաններ, որ իրրև մեթոդ նոր էին, բայց կրճատվեցին նոր մեթոդներն էլ, հին մեթոդներն էլ և փշաքրին այն» (Գ. Դեմիրճյան, Անծանոթ էջեր, Երևան, 1974, էջ 296)։

«Կապուտանի» բեմադրության առթիվ մամուլում տպագրվեցին հոդվածներ, Սի-ճաս, Կապուտան (բեմադրության մասին), «Խորհրդային արվեստ», Երևան, 1938, № 4, էջ 27—31, «Капутан», «Новая постановка», «Коммунист», Ереван, 1933, № 150, стр. 4, Սևեյան, Գ. Կապուտանը պիես. առաջին թատրոնում, «Խորհրդային Հայաստան», Երևան, 1938, № 157, էջ 4 և այլն։

1938 թ. «Երական թերթի» № 19-ում տպագրվել է «Կապուտանից» մի հատված։ Պիեսն ամբողջությամբ առաջին անգամ տպագրվել է՝ Գ. Դեմիրճյան, Երկերի ժողովածու հ. 5, 1957, էջ 397—494։

Պանդանված ինքնագրերից ամենավերջնականը № 597-ն է, որը հիմք է դարձել առաջին և ներկա հրատարակություններին համար։

«Փան զԱղամ մերկ է. Բան ըզնուր ցավալի» (էջ 207) — նկատի ունի Աղամի մերկությունը և Հուր Երանելու ասածու կողմից տրված տանջանքները, որ նա կրում էր մեծ համբերությամբ (տե՛ս Աստվածաշունչ, գիրք Յորայ)։

Ֆեսցես (էջ 267) — հասարակական աշխատանքի նորմալ ընթացքի խանգարում։

Պիզիֆյան աշխատանք (էջ 269) — (ավելի ճիշտ է՝ Սիսիֆ). Սիզիֆը, ըստ հունական դիցարանության՝ հողմերի աստված էուրի որդին է։ Նա խորամանկելով խարել է աստվածներին և շղթայակապելով մահվանը դուրս եկել հանդերձյալ աշխարհից։ Սակայն, ի վերջո, պատժվելով աստվածներից, վերադարձվել է այնտեղ և դատապարտվել մշտական ստամանակիւր աշխատանքի։ Նա մեծ դժվարությամբ սարի գլուխն էր բարձրացնում ահագին մի քար, որը չհասած դազալին, կրկին գլորվում էր ցած և այսպես անընդհատ։ Այստեղից էլ ծագել է «սիզիֆյան աշխատանք» արտահայտությունը, որ նշանակում է ծանր, անօգուտ և անընդհատ վերանորոգվող աշխատանք։

ԵՐԿԻՐ ՀԱՅՐԵՆԻ

(էջ 286)

Դրել է 1937—39 թթ. և այնուհետև մինչև 1956 թվականը ենթարկել վերամշակման։ Դա ևն հավաստում պիեսի տպագրությունները, ԳԱԹ ԴՖ № 613—652-ում պահվող մեծաթիվ ինքնագրերը, հեղինակի ուղղումներով ու շտկումներով մեքենագիր օրհնակները, տարբերակներն ու մշակումները, պատառիկները, պատմական անձանց բնութագրին վերաբերող գրանցումներն ու նշումները և այլն։

«Ինքնակենսագրության» մեջ Դեմիրճյանը պիեսի հիմնական էությունը մեկնաբանում է հետևյալ կերպ. «Պատերազմը մոտենում էր։ Ֆինլանդական նախարարը սպասեցնել էր տալիս։ Ես հանձն առա զրել մի հայրենասիրական պատմական դրամա, որի

մեջ երևար հայ ժողովրդի զիմադրությունը երկիր խուժած արտաքին նվաճողների դեմ: Դա առաջին փորձն էր հայ սովետական պատմական դրամայի Պատմական դրամայի փորձ սենյակ էի (սֆասակ), որը հետո էր հայ հին պատմական ողբերգությունների տրագիցիայից: Սակայն «Վասակը» վերջին կամ թերևս առաջին արագեղան էր շերտալիքյան ուղղության, եւր ուժեղ անհատը կոչում է իրենից անսահման ուժեղ արգելքների դեմ (ասենք՝ ժողովրդի) և ոչնչանում: Այստեղ այդ շերտալիք լինել, — շարունակում է Դեմիրճյանը: Բայց այստեղ շերտալիք լինել նաև հայ ողբերգություններում հանդես եկող թագավորների հայրենասիրությունը: Այստեղ ժողովուրդը պետք է «կեցցեն» և «կորչին» կոչող կոլեկտիվ-մանեկների հետին պլանից հանել, բերել նախաբեմ՝ գլխավոր և իսկական հերոսի գերակատարություն: Դա նորություն էր, դեռ սովետահայ բեմին անծանօթ: Սակայն այստեղ էլ մի մեծ դժվարություն կար: Ժողովուրդը շերտալիք (և շերտալիք կարողացել, ոչ էլ փորձել) ինքը, անկազմակերպ (որ և կլինի իրադրություն մեջ) դուրս գալ իշխման բանակի դեմ: Պատմական ճշմարտությունը պահանջում էր տեղ տալ նաև թագավորին և նախարարությանը: Ահա այստեղ պետք է գտնել իրական և ընդունելի այն կոնցեպտը, որով պայմանավորվեց Գաղիկի և ժողովրդի դաշինքը ընդդեմ իշխման «Մամիկը դուրս է, այսպես կոչված դուրս», — հանդիմանում է Գաղիկը Վաստ Սարգսին: Այսպես պարզորոշ բացատրում է թագավորը իր վերաբերմունքը դեպի ժողովուրդը: Իհարկե, նա (և նախարարների մի մասը) դուրս չէ հայրենիքի գազափարից (որի մեջ մտնում է այդ դուրս-ժողովուրդը), և հայրենասիր է նա իբրև թագավոր: Սա պատմային է (историческое): Ահա սա էլ գտնվում է իմ քննարկի հայրենիք: Մեր ժողովուրդը սիրեց պիտեղ և մինչև օրս էլ հաճախում է այստեղ և լենինական» (Գ. Գեմիրճյան, Անծանօթ էջեր, Երևան, 1974, էջ 296—297):

Սեպտեմբերի պատմականներից մեկում Դեմիրճյանը կատարել է ծրագրային նշումներ և գրանցումներ. «Ոչ որ չի կարող հայրենիքը փրկել, բացի ժողովրդից: Ոչ որ չի կարող ժողովրդի բախտը անօրինել, բացի ժողովրդից: Ամենքը գնում են, ժողովուրդը մնում: Զույգ տալ, որ երկիրը պատառվում է ոչ թե իշխանական դուրս, այլ ժողովուրդը: Կամ՝ «Թագավորը լավ: Ինչո՞ւ է լավ: Նրա լավը սահմանափակ է: Ամենամեծ ասպետն անգամ վերջիվերջո սահմանափակ է: Մեծ է ժողովուրդը: Նույն թղթերում կարդում ենք. «Գաղիկի բնութագիրը. 1042-ին ծնվեց. 18 տարեկան մահուկ: Կրակոտ, շուտ բռնակազմ, բայց, խիղախ, դուրսդուրիս, համար <...>: Նրա մասին ասում են պատմագիրները, որ հեղ էր, իմաստուն և բարեպաշտ: Այս գեները ևս միացնել նրան <...>» (ԳՖ № 652):

«Երկիր հայրենին» անցել է ստեղծման մի բանի փուլ: Ամեն անգամ վերամշակելիս, ենթադրելով, որ կատարված աշխատանքը վերջնական է, Դեմիրճյանը նշել է այդ մասին, սակայն հետո կրկին անդրադարձել (ԳՖ № 613՝ «վերջնական, 1938, հոկտ., № 622՝ «39 թ. հոկտ. 15. «Մոսկվայի օրինակի վերջին ուղղումները մեզ», № 625՝ «Նախամեթոդի, 39 օգոստոսի, Ը վարիանտ» և այլն): Այդ աշխատանքի ընթացքում ստեղծված տարբերակներից երկուսն են միայն ներկայանալի. հիմնական բնագիրը և նախնական մշակումներից մեկը՝ «Բարբիտ» ծագվածությունով, ընթացված՝ «1938 թ. նոյեմբեր (վրան մատիտով նշված է՝ «Ը վարիանտ, 1-ին վարիանտ»), որ ներկայացված է «Տարբերակներ» բաժնում: Մյուսների (ԳՖ № 614, 615, 616) տարբերությունները շատ էական չեն և ներկայացնելու հարկ չկա:

1939 թվականին Դեմիրճյանը պիտեղ ներկայացրել է Գ. Ստեղծականի անվան պետական թատրոն և նույն թվականին այն մեծ հաջողությամբ բեմադրվել է այնտեղ:

№ 623-ում պահվող տարրերակի վրա սև մատիտով նշված է՝ «Հուշարար» և ապա՝ 24.10.39 թ.։ Պիեսը բեմադրվել է նաև Թբիլիսիում, Լենինականում և այլուր։

«Երկիր հայրենին» բեմադրության առիթով մամուլում տպագրվել են բազմաթիվ բառերարոտականներ (Վ. Աճեմյան, Հայ ժողովրդի մեծ հայրենասիրությունը, «Խորհրդային Հայաստան», Երևան, 1940, № 162, էջ 3, Ս. Արուտչյան, Թե ինչպես եմ ձեռնարկում «Երկիր հայրենին», «Խորհրդային Հայաստան», Երևան, 1940, № 162, էջ 3, Ռսկան և., Երկիր հայրենի, «Սովետական Հայաստան», Երևան, 1940, № 260, էջ 3, Վ. Վաղարշյան, Տանք բարձրաժենը ներկայացում («Խորհրդային Հայաստան», Երևան, 1940, № 16, էջ 3, Կ. Ղուզանյան, Երկիր հայրենի, «Սովետական Վրաստան», Թբիլիսի, 1941, № 118, էջ 3 և այլն)։

1941 թվականին Մոսկվայում կայացած Հայ արվեստի տասնօրյակի օրերին ներկայացվել է նաև «Երկիր հայրենին»՝ բազմալեզու բարձր դիսկուսիայով մամուլում Շагинян М. «Страна родная», «Комсомольская правда», 1941, № 134, с. 3, Виноников В. «Страна родная» (гастроли арм. театра в Москве), «Правда», 1941, № 162, с. 4, «Коммунист», Ереван, 1941, № 140, с. 4, Сувинский М. «Страна родная», «Известия», 1941, № 138, с. 4 и т. д.)։

«Երկիր հայրենին» առաջին անգամ տպագրվել է ա՛յլ լրիվ, մեկ հատված 2-րդ գործողությունից՝ «Գրական թերթ», Երևան, 1939, № 34, էջ 3, 1940 թ. «Սովետական գրականություն» ամսագրի № 10-ում (էջ 16—27)՝ Բ արարվածը, իսկ 1941 թ. № 7, էջ 50—55՝ Գ արարվածը։ Պիեսն ամբողջապես տպագրվել է 1942 թ., «Սովետական գրականություն» ամսագրի № 9—10, էջ 7—91, ախուհետև 1950 թ.՝ «Պիեսների ժողովածու» գրքում (Դիրք 1, Երևան, էջ 5—102)։ Տպագրվել է նաև ռուսերեն (նախ հատվածաբար, ապա՝ ամբողջական)։ «Страна родная», (историч. пьеса). Отрывок из 2-го действия. Пер. с арм. Я. Хачатрян, «Коммунист», Ереван, 1940, № 260, с. 3, «Страна родная» (историч. пьеса), В кн.: «Советская драматургия», I, V, М.—Л. «Искусство», 1948, с. 7—58, 1957 թվականին տպագրվել է՝ Դ. Դեմիրճյան, Երկերի ժողովածու, հ. 5, Երևան, էջ 497—595։

Ներկա հրատարակության համար հիմք ենք ընդունել Դեմիրճյանի կենդանությամբ օրոք վերջին՝ 1950 թ. հրատարակությունը, հետևելով ԴՖ № 633, 535-ում պահվող ինքնադրերի ուղղումներին։

ԲԺԻՇԿ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆՈՒ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

(էջ 370)

Գրության սառույց թվականը հայտնի չէ։ Ակնհայտ է, որ գրել է Հայրենական մեծ պատերազմի սկզբին։ Դա է հավաստում պիեսի առաջին տպագրությունը՝ «Սովետական գրականություն», 1941 թ., № 8, օգոստոս, էջ 10—17։ Երկրորդ անգամ տպագրվել է 1942 թ., «Պիեսներ ի վերված Հայրենական մեծ պատերազմին» ժողովածուում (էջ 5—23)։

Ինքնադիրը չի պահպանվել։ Ներկա հրատարակության համար հիմք ենք ընդունել վերջին տպագրությունը։

ԳԱՔ ԴՖ № 287-ում պահվում է «Բժիշկ Բադրատունու ընտանիքը» վերնագրով պատմվածքի սևագիր, մատիտագիր ինքնադիրը, որի հիման վրա Դեմիրճյանը գրել է

պիճար: Բովանդակութիւնը, գործող անձինք համարյա նույնն են, միայն ավելացնել է կրտսեր տղան՝ Վիգէնը, սրա հետ կապված միջադէպը և հարսը՝ Աննիկը:

Պատմվածքի ինքնագիրն ունի շարունակութիւն, գրված նախորդից առանձին և վերնագրված՝ «Մի տարի հետո» (նոր տարվա պատմվածք): Բովանդակում է բժ. Բագրատունու որդու՝ Հրանտի մտորումներն ու արդումները՝ ժամանակի մեծագույն իրադարձութիւնների շուրջ, երբ վերջինս ռազմահասարից այցելել էր տուն: Այս մասը չի առնչվում պիեսի բովանդակության հետ:

ԳԵՊԻ ՄԵՄ ԿՅԱՆԻ

(էջ 387)

Գրել է 1947 թվականին: ԳԱԹ ԳՖ № 678-ում պահվող ինքնագիրը թվագրված է՝ 1947 թ. հունիս, պատերազմի 2-րդ տարեկարծի օրը: Բացի սրանից պահպանվել է նաև պիեսի երկու մեքենագիր օրինակ՝ «Արարատ» կեղծանվամբ, հեղինակի ուղղումներով և շտկումներով (ԳՖ № 680, 681): № 679 և № 682-ում գտնվում են սեագիր պատճիկներ, պիեսի գրութիւնը վերաբերող գրառումներ, առանձին մտքեր, թերթերից վերցրած հաղորդագրութիւնների կտրոններ, որոշումներ, առանձին հատվածների սեագիր տարրերակներ և այլն:

Պիեսը նախապէս ունեցել է այլ վերնագիր՝ «Մեծ կյանքի համար»: Սեագիր պատճիկներից մեկում կարդում ենք նաև՝ «Բարձր կյանքի համար»:

Ամենայն հավանականությամբ, երկն ավարտելուց հետո էլ Գեմիրճյանը ուշադրութեան կենտրոնում է պահել այն, աշխատելով մշակել, լրացնել, վերահիշյալ սեագիր պատճիկներում կան գրառումներ՝ «նորարար» գրութիւնը վերնագրմամբ, թվագրված՝ 1949 թ.:

Ներկա հրատարակութեան համար հիմը ենք բնորոշել № 680 մեքենագիր օրինակը՝ համարելով առավել վերջնական (հեղինակն այստեղ ջնջել է «Արարատ» կեղծանունը և դարձրել՝ Գ. Գեմիրճյան):

Պիեսը տպագրվում է առաջին անգամ:

Նվաճալ (էջ 392) — Բանդուկաւան ուժի, աշխատավորների շտապ մորիլիզացում՝ որեւէ կարևոր գործի համար:

Մայրա (էջ 435) (հուն. *Μαγνητα*) — ճակատագիր: Ըստ հին հունական դիցաբանութեան՝ մոլորաները մարդկանց ճակատագրի աստվածուհիներն են: Սկզբնապէս կարծել են, որ յուրաքանչյուր մարդ ունի իր մեկ մոլորան՝ ճակատագիրը, բայտը: Հետագայում մոլորաների թիվը դարձել է երեք:

ՀԱՄԱՌՈՏ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹՅՈՒՆ

(էջ 469)

Պիեսի առաջին և երկրորդ գործողութիւնները գրել է Այ. Շիրվանզադեն: Պահպանված ինքնագրի վրա նշված է՝ «Կատակերգութիւն երեք արարվածով. հունիս-հունիս, 1916 թ., Թիֆլիս» (ԳԱԹ, Շիրվանզադէի ֆ. № 6): Սակայն, ինչ-ինչ պատճառներով այն չի հրատարակվել և բովանդակ ծամառակ վրիպել է Շիրվանզադէի ծառանդութեամբ գրադրողների ուշադրութիւնից: Միայն 1945 թ. պիեսը տպագրվել է «Սովետական գրականութիւն» ամսագրի № 8—9, էջ 82—101, Պարզուհի Սիմոնյանի «Շիր-

վանդադէրի մի անտիպ կատակերգութիւնը» վերնագրով հաղորդման հետ:

Նույն օրերին Դեմիրճյանին հանձնարարվել է ավարտին հասցնել պիեսը և նա գրել է վերջին՝ երրորդ գործողութիւնը: Այդ մասին կա հետևյալ նշումը. «Պիեսը գրված է Շիրվանզադէի ձեռքով իբրև «կատակերգութիւն Լրեք արարվածով, Թիֆլիս, 1916 թ. հունիս-հուլիս», սակայն երրորդ գործողութիւնը չի եղել գրված: Ես հանձն եմ առել գրել երրորդ գործողութիւնը Արվեստի վարչութիւնն առաջարկով. նաև թեթև խմբադրել եմ առաջին և երկրորդ գործողութիւնները, մէկ նմանութիւն առաջ բերելու նպատակով պիեսի մեջ կատարվող դեպքերը պատկերացրել եմ իբրև Բագվում կատարվող դեպքեր» (ԴՖ № 674):

Պիեսը «Համառոտ նախադասութիւն» է վերնագրել Դեմիրճյանը:

Հիմնական ընադիրը ներկայացնելիս նկատի են առնվել Դեմիրճյանի կատարած շտկումներն ու խմբագրումները՝ սուաջին և երկրորդ գործողութիւններում: Առանձին ներկայացված են այն տարրերութիւնները, որ գտնվել են Շիրվանզադէի ինքնագրի հետ համեմատելիս: Փոփոխութիւնները որոշ դեպքերում վերաբերում են գործող անձանց, առանձին հատվածներին, նաև օգտագործած բառերին, ոճերին:

Պիեսի Շիրվանզադէի գրած հատվածը «Անավարտ կատակերգութիւն» վերնագրով քննադրվել է Նրեանի գեղարվեստա-թատերական ինստիտուտի ուսանողների կողմից՝ 1946 թ. (դեկ. Հալի. ժող. արտ.՝ Մուրադ Կոստանյան):

ԿԱԽ ԴՖ № 674-ում պահվում է պիեսի առաջին և երկրորդ գործողութիւնների մեքենագիր, երրորդ գործողութիւնը՝ ձեռագիր օրինակը, վերնագրված Դեմիրճյանի ձեռքով՝ «Շիրվանզադէ-Դեմիրճյան, «Համառոտ նախադասութիւն», կոմեդիա երեք գործողութիւնով: Թվագրվում է՝ <1916> <1945—1946 թթ.>:

Ներկա հրատարակութեան համար հիմք է հանդիսացել վերոհիշյալ օրինակը:

Հաջի, սան սա՞ն: Ալլան սալլասուն: Ալլան սալլասուն: Միխայիլ Պավլովիչ, բյալի՞:

Ալլան շյուբուր: Յո՛ւս, սաղով (էջ 491):

— Հաջի, դո՞ւ ես: Աստված պահի: Միխայիլ Պավլովիչ,

Փառք ասածուն: Ոչ, ողջ եղիր:

Գատի բեղատ (493)—Ա՛յ անպետք:

Պիեսներ

Կոռպերատիվ խանութ	7
Համառոտ անմահներ և հավերժական մահկանացուներ	17
Ոմարն ու Մարտիրոսը	23
Տոսֆորային շող	39
Նապոլեոն Կորկոտյան	105
Ընկերներ	174
Կապուտան	205
Երկիր հայրենի	286
Բժիշկ Բազրատունու ընտանիքը	370
Դեպի մեծ կյանք	387
Համառոտ նախադաճություն	469
Տարբերակներ	
Նապոլեոն Կորկոտյան	521
Երկիր հայրենի	529
Համառոտ նախադաճություն (ընդարային տարբերություններ)	592
Մանրագրություններ	595

ԴԵՐԵՆԻԿ ԴԵՄԻՐՃՅԱՆ

ԵՐԿԵՐ Հ. 11

Հրատ. խմբագիր՝ Զ. Խ. Օրմանյան
Դեղ. խմբագիր՝ Հ. Ն. Գոթճակալյան
Տեխ. խմբագիր՝ Լ. Կ. Հաբուրյունյան
Սրբադրիշ՝ Ա. Լ. Սահակյան

ИБ № 1074

Հանձնված է շարվածքի 12. 04. 1985 թ.: Ստորագրված է տպագրության 7. 08 1985 թ.:
ՎՅ 05237: Չափը 60×84¹/₁₆, թուղթ № 2: Տառատեսակ «գրքի սովորական», բարձր տպա-
գրություն: Պայմ. 35,34 մամ., տպագր. 38,0 մամուլ: Ներկ. մամուլ 35,34: Հրատ.-հաշ-
վարկ 31,8 մամուլ: Տպարանակ 25000: Հրատ. № 6376: Պատվիր № 398: Դինը 2 Կ. 80 Կ.:

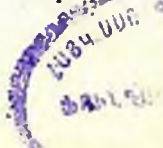
ՀՍՍՀ ԳԱ հրատարակչություն, 375019, Երևան, Մարշալ Բաղրամյան պող. 24 Գ.:

Издательство АН Арм. ССР, 375019, Ереван, пр. Маршала Баграмяна, 24 Գ.

ՀՍՍՀ ԳԱ հրատարակչության տպարան, 375019, Երևան, Մարշալ Բաղրամյան պող. 24:

Типография-Издательства АН Арм. ССР, 375019, Ереван,

пр. Маршала Баграмяна, 24.

70271

ԳԱՍ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0466455

A $\frac{\pi}{73300}$